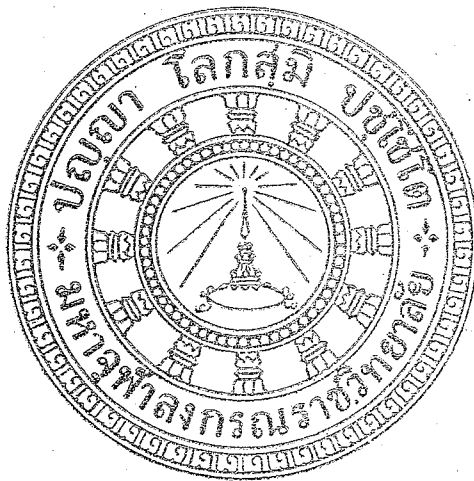
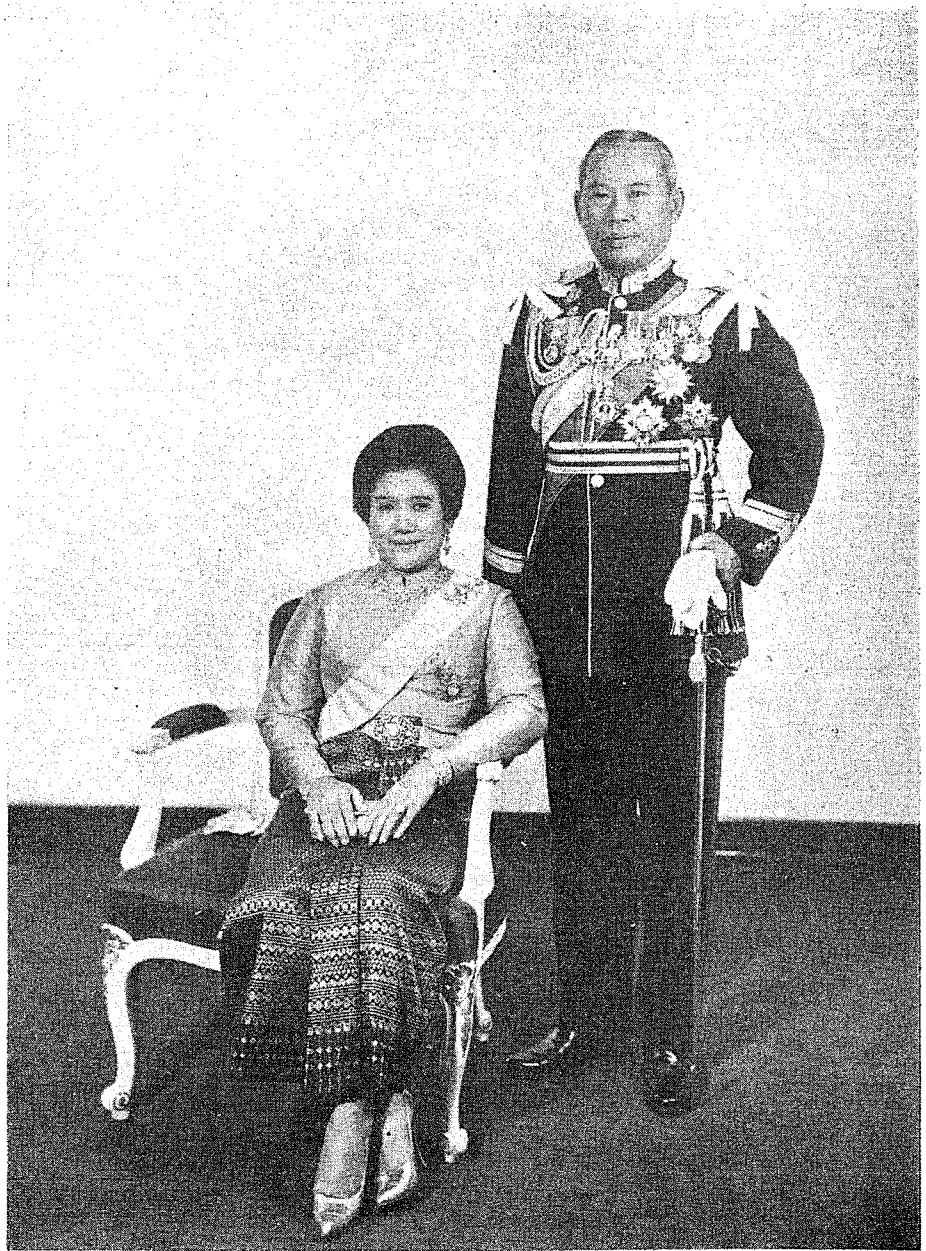

พลตรีณวีร์ - เสริมสุข ปัทมสถาน

สตฺตนต์ปฏเก ทิมนิกาเย

ปาฏิกวคฺคปาติ

จอมพลถนอม กิตติขจร
และ
ท่านผู้หญิงจงกล กิตติขจร

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สู่ตุนตปิฏกเก ที่มณีกาเย

ปาฐกถาคุณปาฐ

ไทย-รวุเจ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเยน ปกาสิต

อนุสรณีย

พุทธวรสส์ ๒๕๐๐

พิมพ์ที่โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม

263 ถนนพระราม 6 อรุณงษ์ ซอยมันส์ 2 โทร. 71866

นายบรรลือ รุ่งเรืองธรรม ผู้พิมพ์และผู้โฆษณา 2508

นิทานพจน์

คำว่า เตปิฏก หรือเรียกในภาษาไทยว่า พระไตรปิฏก นั้น หมายถึง
เอาคำสอนของพระพุทธเจ้าที่เรียกว่า พระพุทธพจน์

พระพุทธพจน์นั้น ท่านนับเป็น ๓ ตอน คือ ปฐมพุทธพจน์ ๑ มัชฌิม-
พุทธพจน์ ๑ ปัจฉิมพุทธพจน์ ๑

พระอุทานที่พระพุทธเจ้าตรัสเปล่งออกครั้งแรก ขณะที่พระองค์ตรัสรู้ใหม่ ๆ
ณ มหาโพธิบัลลังก์ ว่า “ยथा ทเว ปาคุภวนฺติ ชมฺมา ฯ เป ฯ สุริโยว
โสภาสยมนฺนตฺติกุ” ดังนี้ จัดเป็น ปฐมพุทธพจน์

คำสอนที่พระพุทธเจ้าตรัสสอนครั้งสุดท้าย เมื่อทรงบิณฑมอยู่ระหว่างคันธวัช
ทั้งคู่นั้นจะเด็จจบปรินิพพาน ว่า “หนุตทานิ ภิกฺขเว อามนฺตยา มิ โว, วยฺชมา
สงฺขารว, อปฺปมาเทน สมฺปาเทถ” ดังนี้ จัดเป็น ปัจฉิมพุทธพจน์

พระธรรมอันประกาศอมตธรรม ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ตลอดเวลา
๔๕ พระวัสสา ซึ่งอยู่ในระหว่างกลางปฐมพุทธพจน์และปัจฉิมพุทธพจน์ทั้ง ๒ นั้น
จัดเป็น มัชฌิมพุทธพจน์

พระพุทธพจน์ทั้งหมดนั้น เมื่อว่าโดย ปิฏก ท่านจัดเป็น ๓ ปิฏก คือ
วินัยปิฏก ๑ สุตตันตปิฏก ๑ อภิธรรมปิฏก ๑ เมื่อว่าโดย นิกาย ท่านจัดเป็น
๕ นิกาย คือ ทฬชนิกาย ๑ มัชฌิมนิกาย ๑ สังยุตตนิกาย ๑ อังคุตตรนิกาย ๑
ขุททกนิกาย ๑ เมื่อว่าโดย องค์ ท่านจัดเป็น ๘ องค์ คือ สุตตะ ๑ เคยยะ ๑
เวยยาकरणะ ๑ คาทา ๑ อุทานะ ๑ อิติวุตตกะ ๑ ชาตกะ ๑ อัปฺภุตฺถัมมะ ๑
เวทิตตะ ๑ เมื่อว่าโดย ธรรมขันธ์ ท่านจัดเป็น ๘๔,๐๐๐ ธรรมขันธ์

พระพุทธพจน์นั้น แม้จะได้บัญญัติให้ชื่อต่าง ๆ เช่นนั้น ก็เป็นเพียงสมมติ
ไปตามโลกไฉน เพื่อประโยชน์และสะดวกในการเรียกขานตามความประสงค์ของ

(๖)

ชาวโลกเท่านั้น ส่วนบรรดาสารแห่งพระพุทธพจน์นั้น ยังคงความยืนประกาศ
อมตธรรมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มิได้เปลี่ยนแปลงไปตามสมมติโวหารนั้น ๆ ใน
นามเหล่านั้น ที่นิยมใช้เรียกกันเป็นส่วนมาก จนรู้จักกันตัวอย่างแพร่หลายในวงพุทธ-
ศาสนิกทั่วไปนั้นในนามว่า เตปิฎก หรือ พระไตรปิฎก ที่หมายความว่า ปิฎก ๓
คือ วินัยปิฎก สุตตันตปิฎก อภิธรรมปิฎก

วินัยปิฎก เป็นที่รวบรวมไว้ ซึ่งพระพุทธพจน์ที่ทรงบัญญัติแต่งตั้งขึ้นไว้ด้วย
ให้เป็นพุทธอาณา คือกฎข้อบังคับสำหรับเป็นเครื่องรักษาพุทธบริษัทให้ประพฤติเป็น
ระเบียบเรียบร้อย ไม่ทำคนและหมู่คณะให้เกิดความวิปริสารเดือดร้อน สุตตันต-
ปิฎก เป็นที่รวบรวมไว้ซึ่งพระพุทธพจน์ที่ทรงแสดงไว้โดยโวหารเทศนาเป็นส่วนมาก
คือทรงแสดงธรรมอนุโลมตามสมมติบัญญัติของโลก อภิธรรมปิฎก เป็นที่รวบรวม
ไว้ซึ่งพระพุทธพจน์ที่ทรงแสดงไว้โดยปรมาตมเทศนาเป็นส่วนมาก โดยทรงแสดงธรรม
มุ่งชี้สภาพะคือความจริงเป็นใหญ่ ใจความก็คือ วินัยปิฎก ได้แก่พระพุทธพจน์ที่ทรง
สอนให้มีศีลสมบัติ สุตตันตปิฎก ได้แก่พระพุทธพจน์ที่ทรงสอนให้มีสมาธิสมบัติ
อภิธรรมปิฎก ได้แก่พระพุทธพจน์ ที่ทรงสอนให้มีปัญญาสมบัติ บุคคลผู้มีศีลสมบัติ
ย่อมจะความชั่วอย่างหยาบทางกายวาจาได้เป็นตถังคปหาน บุคคลผู้มีสมาธิสมบัติ
ย่อมจะความชั่วอย่างกลาง ทักขุมรุมทำใจให้เศร้าหมองได้เป็นวิกขัมภนปหาน
บุคคลผู้มีปัญญาสมบัติ ย่อมจะความชั่วอย่างละเอียด คืออนุสัยกิเลสที่นอนนิ่งอยู่ใน
สันดานได้เป็นสมุจเฉตปหาน

การเรียนรู้พระพุทธพจน์คือพระไตรปิฎกนั้น เรียกว่า ปริยัติธรรม การ
ปฏิบัติตามที่รู้ คือเจริญสมณภาวนาและวิปัสสนาภาวนา เรียกว่า ปฏิบัติธรรม
การได้บรรลุถึงผลแห่งการปฏิบัติ คือ มรรค ผล นิพพาน อันเป็นที่พ้นจากทุกข์ทั้งปวง
เรียกว่า ปฏิเวธธรรม

พระพุทธพจน์ คือ พระไตรปิฎก มีคุณค่ายิ่งกว่าสิ่งอื่นใด ด้วยเป็นเหตุปัจจัย
ให้ได้บรรลุถึงผลอันสุดท้าย คือ พระนิพพานดังกล่าวมา ชาวพุทธจึงได้ช่วยกันเทอด-

(ค)

ทุนและรักษาไว้เป็นอย่างดี ด้วยการศึกษาค้นคว้าที่เรียกว่า ค้นถุทธะ และการปฏิบัติตามให้ได้ผลที่เรียกว่า วิปัสสนาธุระ เป็นมรดกตกทอดสืบ ๆ กันมาจนถึงปัจจุบัน อันเป็นเวลานานถึง ๒๕๐๐ ปีแล้ว

มรรค ผล นิพพาน จะปรากฏขึ้นได้ ก็ด้วยการปฏิบัติถูกปฏิบัติชอบ การปฏิบัติถูกปฏิบัติชอบ จะเป็นไปได้ ก็ด้วยอาศัยการเรียนรู้พระพุทธพจน์คือพระไตรปิฎก ด้วยเหตุนั้น พระไตรปิฎกจึงเป็นดังจำเริญโดยแท้ ที่นักศึกษพระพุทธศาสนาชั้นสูงจะพึงศึกษาเล่าเรียนให้รู้แจ้งชัดเจน เพื่อเป็นมูลฐานแห่งสัมมาปฏิบัติ และมรรค ผล นิพพาน

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้ปรารภถึงเหตุ ๓ ประการ คือ

๑. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อันเป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ได้ทรงสถาปนาขึ้นไว้ให้เป็นสถานที่ศึกษาวิชาพุทธศาสนาชั้นสูงของคณะสงฆ์ฝ่ายมหานิกาย ณ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ตั้งแต่เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๒ ดังมีรายละเอียดปรากฏอยู่ในพระราชปรารภ เรื่องประกาศสร้างตั้งสิกขาสถานราชวิทยาลัย ลงวันที่ ๓๓ กันยายน พ.ศ. ๒๔๓๘ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ถาวรและพัฒนามาโดยลำดับตามพระบรมราชประสงค์ ดังปรากฏเห็นเป็นประจักษ์ในปัจจุบัน ก็การศึกษาวิชาพุทธศาสนาชั้นสูงนั้น โดยตรงก็คือศึกษาพระไตรปิฎกภาษาบาลีอันเป็นพุทธวจนะจากพระโอษฐ์เป็นต้นมา แต่ขณะนั้นมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยไม่มีพระไตรปิฎกภาษาบาลีสำหรับเป็นหลักสูตรของนักศึกษาเป็นส่วนของคนโดยเฉพาะ และถึงเวลาจำเริญที่จะต้องใช้นักเรียนพระไตรปิฎก ภาษาบาลีเป็น หลักสูตร ของนักศึกษาชั้นสูงของ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยแล้ว

๒. หนังสือพระไตรปิฎกภาษาบาลีของไทยเรานั้น ครั้งโบราณใช้จารลงในใบลานด้วยอักษรขอมบ้าง ด้วยอักษรไทยพม่าและไทยอีสานบ้าง ต่อมาได้พิมพ์

เป็นเล่มสมุดด้วยตัวอักษรไทย ๒ ครั้ง ครั้งแรก พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหา-
จุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้พิมพ์ในมรดก
สมัยทรงดำรงสิริราชสมบัติครบ ๒๕ ปี เมื่อพุทธศักราช ๒๔๓๑ ครั้งที่ ๒ พุทธ-
ศักราช ๒๔๖๘ มีพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้า-
เจ้าอยู่หัวเป็นพระประมุข ให้พิมพ์อุทิศถวายพระราชกุศลแด่พระบาทสมเด็จพระปร-
เมนทรมหาอานันทมหิดล พระมฤคยาธิบดีเจ้าอยู่หัว ซึ่งได้เริ่มทำตั้งแต่พุทธศักราช ๒๔๖๘
ปัจจุบัน พระไตรปิฎกเล่มสมุดอักษรไทยทั้ง ๒ สมัยนั้น สมัยแรกได้หมดสิ้นไปไม่มี
จำหน่าย ที่เหลืออยู่กระตาศก็เสื่อมคุณภาพ ไม่สามารถที่จะนำมาศึกษาได้เรียน
สมัยที่ ๒ ยังเหลืออยู่ แต่มีจำนวนน้อยไม่พอที่จะจำหน่ายแจกและนำมาศึกษาได้
เรียนในมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยให้เพียงพอแก่ความประสงค์

๓. ประจวบเหมาะมงคลสมัย ๒๕ แห่งพุทธศตวรรษ ซึ่งจะมาบรรจบครบปี
โดยศาสนจักรนิยม ในเดือนพฤษภาคม (วันเพ็ญเดือน ๖) พ.ศ. ๒๕๐๐ นี้ พุทธ-
ศาสนิกชนชาวไทยทั้งมวล อันมีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและคณะรัฐบาลเป็น
ประมุข ได้รวมกุศลจิตพร้อมใจกันประกอบพิธีการเฉลิมฉลองเป็นการเอิกเกริก
มหิพาหาร ซึ่งยังไม่เคยมีมาในส่วนของศักราชภาคหนึ่งดังที่ทางราชการประกาศให้
ทราบและเชิญชวนให้ร่วมบำเพ็ญมหากุศลอยู่แล้วนั้น เนื่องในงานมหามงคลสมัยอัน
หาได้ยากยิ่งครั้งนี้ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในฐานะเป็นมหาวิทยาลัยฝ่าย
พระพุทธศาสนา มีกุศลเจตนาอันแรงกล้าในอันที่จะสร้างตั้งอันเป็นมงคลไว้เป็น
อนุสรณ์สำหรับอนุชนด้อยอย่างหนึ่ง และให้เป็นสิ่งที่เหมาะสมกับเหตุการณ์อันสำคัญ
ครั้งนี้ด้วย จึงเห็นว่สิ่งอันเป็นมงคลและเหมาะสมที่สุดนั้นคือ หนังสือพระไตร-
ปิฎกภาษาบาลี

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราช-
ูปถัมภ์ จึงตกลงให้ชำระและพิมพ์พระไตรปิฎกภาษาบาลีขึ้นเป็นอนุสรณ์ในปี
ที่ ๒๕ แห่งพุทธศตวรรษ โดยให้ชื่อว่า มหาจุฬาไตรปิฎก หรือเรียกในภาษาไทย

ว่า พระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จำนวน ๒๕๐๐ จบ เท่ากับจำนวนปีแห่งพุทธศักราช จบหนึ่งจัดเป็นเล่มสมุดจำนวน ๔๕ เล่ม เท่ากับระยะกาลประกาศพระศาสนาของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า คือ พระวินัยปิฎก ๘ เล่ม พระสุตตันตปิฎก ๒๕ เล่ม พระอภิธรรมปิฎก ๑๒ เล่ม เมื่อพิมพ์ ๒๕๐๐ จบ จึงเป็นหนังสือทั้งสิ้น ๑๑๒,๕๐๐ เล่ม

การชำระและตีพิมพ์พระไตรปิฎกนั้น ได้ตั้งสำนักงานพิมพ์พระไตรปิฎกและคฤหิ์ตั้งเป็นกรรมการ ตรวจสอบชำระ อรรถพยานุเคราะห์ให้บริสุทธิบริบูรณ์ ถูกต้องที่สุด โดยตรวจสอบเทียบเคียงกับฉบับต่าง ๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ประชุมแต่งวางรูปลักษณะอักษรทรงงามและให้ดูง่ายที่สุด โดยพิจารณาย่อหน้าให้มาก และยกข้อความวรรค, ชื่อสูตร, เป็นต้น ขึ้นตั้งให้ปรากฏชัด ตีพิมพ์และเย็บเล่มอย่างประณีตสวยงามตามแบบสาถนนิยม โดยเลือกใช้กระดาษตีพิมพ์และกระดาษปกอย่างประณีตและถาวร ทั้งนี้ เพื่อให้เหมาะสมกับหนังสือที่มีคุณค่าและเป็นที่ยกย่องบูชาของมณฑลพุทธบริษัท

ทุนในการชำระและการพิมพ์ ได้ตั้งคณะกรรมการจัดหาทุนสร้างพระไตรปิฎกขึ้น ประกอบด้วยบรรพชิตและคฤหิ์ตามสมควร ประกาศแจ้งวัตถุประสงค์และเจริญศรัทธาไปยังพุทธศาสนิกชน นับตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์เอกอัครศาสนูปถัมภก พระบรมวงศานุวงศ์ และคณะรัฐบาล ข้าราชการ พ่อค้า คหบดี ตลอดจนประชาชนเป็นที่สุด ตามแต่จะเจริญศรัทธาบริจาคเงินสมทบทุนเป็นจำนวนเท่าใด

ส่วนการตีพิมพ์จะสำเร็จบริบูรณ์ครบทั้ง ๔๕ เล่มเมื่อไรนั้น ขึ้นอยู่ที่กำลังทุนทรัพย์ค่าตีพิมพ์เป็นประการสำคัญ ถ้อยหนักค่อยทำค่อยไปตามควรแก่วิสัยสามารถ โดยมีความหวังอยู่ว่าจักสำเร็จลงในเวลาอันสมควร

นับว่าเป็นมหากุศลอันประเสริฐยิ่งของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เมื่อโครงการสร้างพระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยนี้ ได้ทราบถึงพระบาท

(จ)

สมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช องค์เอกอัครศาสนูปถัมภก สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ และสมเด็จพระราชชนนี ศรีสังวาลย์ ทั้ง ๓ พระองค์ ได้ทรงเจริญพระราชศรัทธาที่มีพระราชประสงค์จะทรงอุปถัมภ์การสร้างพระไตรปิฎก ให้สำเร็จตามความมุ่งหมายของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานการอุปถัมภ์เป็นมูลนิธิ โดยทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานทุน ดำหรับ พิมพ์ พระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระองค์ละ ๗๐,๐๐๐ บาท รวมเป็นเงิน ๒๑๐,๐๐๐ บาท มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ขาบซึ่งในพระมหากรุณาธิคุณอันประเสริฐ^{๕๕}ทั้งนี้อย่างหาสิ่งเปรียบมิได้พร้อมทั้งเป็นที่หวังได้ว่าพระบรมราชูปถัมภ์ธรรมวิद्याทานทั้งนี้^{๕๖} จักสำเร็จเป็นมหาธรรมมรดก คดบันดาศให้ประชาชนชาวพุทธเจริญศรัทธา โดยแต่ตั้งตามพระราชจริยาวัตรส่วนธรรมวิद्याทาน เป็นมูลนิธิให้การสร้างพระไตรปิฎกฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์ในเวลาดังสมควรโดยแท้

และบัดนี้^{๕๗} จอมพลถนอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรี และท่านผู้หญิงจงกต กิตติขจร ได้เจริญศรัทธาปสาทะบริจาคทรัพย์จำนวน ๗๐,๐๐๐ บาท สมทบทุนในการสร้างพระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย^{๕๘} มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยจึงมอบให้ทั้งต้องท่านเป็นเจ้าการในการพิมพ์พระสุตตันตปิฎกเล่ม ๓ คือ ทิฆนิกาย ปาฏิกคค^{๕๙} นี้ ด้วยความรู้ดีขาบซึ่งในกุศลเจตนาอันประกอบด้วยกรุณาธรรม^{๖๐}ทั้งนี้เป็นอย่างยิ่ง

ขออานุภาพพระศรีรัตนตรัยและมหากุศลส่วนธรรมวิद्याทานทั้งนี้^{๖๑} จงสำเร็จเป็นพดบ้จชัยอันวยวิบากสมบัติ คดบันดาศให้จอมพล ถนอม กิตติขจร และท่านผู้หญิง ปราศจากสรรพภัยพิบัติอุปัทวันตราย มีความประสงค์จำนงหมายดังใด

(ณ)

ทั้งในปัจจุบันและอนาคต ขอให้สำเร็จสมโน릇ทุกประการ และมีความเกษม
ตำราอันขึ้นมานอนอยู่ภายใต้ร่มพระดีทรรรมในกาลทุกเมื่อ เทอญ.

“จิรํ ตัญญํ สหํชํ”

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ในพระบรมราชูปถัมภ์

วัดมหาธาตุ พระนคร

Transliteration of the Thai Alphabet and Signs

as used in the pali text of
MAHĀCUḶĀ TEPITAKA

VOWELS

๑ a ๒ ā ๓ i ๔ ī ๕ u ๖ ū ๗ e ๘ o

CONSONANTS

๑ ka	๒ kha	๓ ga	๔ gha	๕ ṇa
๖ ca	๗ cha	๘ ja	๙ jha	๑๐ ña
๑๑ ṭa	๑๒ ṭha	๑๓ ḍa	๑๔ ḍha	๑๕ ṇa
๑๖ ta	๑๗ tha	๑๘ da	๑๙ dha	๒๐ na
๒๑ pa	๒๒ pha	๒๓ ba	๒๔ bha	๒๕ ma
๒๖ ya	๒๗ ra	๒๘ la	๒๙ va	๓๐ sa
๓๑ ha	๓๒ ḷa	๓๓ ṃ		

COMBINATIONS

๑ ka	๒ kā	๓ ki	๔ kī	๕ ku	๖ kū	๗ ke	๘ ko
๙ kha	๑๐ khā	๑๑ khi	๑๒ khī	๑๓ khu	๑๔ khū	๑๕ khe	๑๖ kho

CONJUNCT-CONSONANTS

The Pali conjunct-consonants are printed in their full forms but marked by either sign [.] or [~] under them. The sign [.] is used to denote unsounded consonant; [~] is used to join two sounded consonants.

For example:

กตมํ ตสฺมํ สมเย โสมนสฺสอินฺทริยํ โหติ ?

katamaṃ tasmaṃ samaye somanassindriyaṃ hoti?

FIGURES

๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๐
1	2	3	4	5	6	7	8	9	0

ປາກົດກຸດປາລີຍາ

ສະເກດວິນຍາປັນ

ກ.	=	ເຄຊີ ສຸຍາມໄປທຸກເຄຊີ	ທີ່ສຸດມານປາໂຈ
ກມ.	=	ກມໂພໄປທຸກເຄ	ທີ່ສຸດມານປາໂຈ
ຄ.	=	ຄຸສຸສຸດິດິນິເຄ	ທີ່ສຸດມານປາໂຈ
ມ.	=	ມຣມໄປທຸກເຄ	ທີ່ສຸດມານປາໂຈ
ດ.	=	ດຸຍາມຣຸສຸດິດິນິເຄ	ທີ່ສຸດມານປາໂຈ
ດ້.	=	ດ້ຮຸໄປທຸກເຄ	ທີ່ສຸດມານປາໂຈ
ຕິ.	=	ຕິງຄິດິໄປທຸກເຄ	ທີ່ສຸດມານປາໂຈ

ปาฏิกวลคปาณิ กิตฺตนปตฺ

มาติกา

องฺเก

๑. ปาฏิกสฺส

ตฺนภคฺค	...	...	...	...	...	...	...	๑
โกรภคฺค	...	...	...	...	...	...	...	๔
อเจตภคฺค	...	...	...	...	...	...	...	๗
อเจตปาฏิกภคฺค	...	...	...	...	...	...	...	๘
อิทธิปาฏิหาริยภคฺค	...	...	...	...	...	...	...	๑๒
อภคฺค	...	...	...	...	...	...	...	๒๓

๒. อุมภคฺค

นิโครภคฺค	...	...	...	...	...	...	...	๓๐
คโปธิคฺค	...	...	...	...	...	...	...	๓๒
อภคฺค	...	...	...	...	...	...	...	๓๔
ปริสฺส	...	...	...	...	...	...	...	๓๗
ปริสฺส	...	...	...	...	...	...	...	๔๐
ปริสฺส	...	...	...	...	...	...	...	๔๑
ปริสฺส	...	...	...	...	...	...	...	๔๒
นิโครภคฺค	...	...	...	...	...	...	...	๔๔
พหุภคฺค	...	...	...	...	...	...	...	๔๖
ปริสฺส	...	...	...	...	...	...	...	๔๗

มาศิกา

อิงเก

๓. จกกวตฺติสฺสุต

อตุตที่ปัสรณตา	...	...	...	...	...	...	...	๔๘
ทพฺพเนมิจกกวตฺติราชา	...	...	...	...	...	...	...	๔๘
จกกวตฺติอริยวตฺ	...	...	...	...	...	...	...	๕๓
จกกรตณปาตุภาว	...	...	...	...	...	...	...	๕๒
ทุตียาทิจกกวตฺติกถา	...	...	...	...	...	...	...	๕๔
อายุวณฺณาทิปริหานิกถา	...	...	...	...	...	...	...	๕๕
ทตฺตตฺตยูกตฺมย	...	...	...	...	...	...	...	๖๓
อายุวณฺณาทิตทฺมณกถา	...	...	...	...	...	...	...	๖๓
ตฺตทฺตทฺตทฺตทฺต	...	...	...	...	...	...	...	๖๔
เมตฺเตยฺยพฺพทฺตทฺต	...	...	...	...	...	...	...	๖๕
ภิกฺขุโน อายุวณฺณาทิตทฺมณกถา	...	...	...	...	...	...	...	๖๖

๔. อคฺคณฺณสฺสุต

วาตฺตทฺตทฺตทฺต	...	...	...	...	...	...	...	๖๘
จกตฺตทฺตทฺต	...	...	...	...	...	...	...	๖๘
จกตฺตทฺตทฺตทฺต	...	...	...	...	...	...	...	๗๓
ภมฺมทฺตทฺตทฺต	...	...	...	...	...	...	...	๗๔
ปทฺตทฺตทฺตทฺต	...	...	...	...	...	...	...	๗๔
อจกตฺตทฺตทฺต	...	...	...	...	...	...	...	๗๕
อจกตฺตทฺตทฺตทฺต	...	...	...	...	...	...	...	๗๕
เมตฺตทฺตทฺตทฺต	...	...	...	...	...	...	...	๗๖
ตฺตทฺตทฺต	...	...	...	...	...	...	...	๗๗
มหาตฺตทฺตทฺต	...	...	...	...	...	...	...	๗๘
พฺพทฺตทฺตทฺต	...	...	...	...	...	...	...	๘๐

มาติกา	อังกฤษ
เวสต์มินสเตอร์	๘๑
สัทธรรมเทศนา	๘๑
ทฤษฎีคำภีร์	๘๒
โพธิ์ปฏิกิริยาธรรมภาวนา	๘๓

๕. สมปสาทนียสวด

สาริปุตตสันนิบาต	๘๕
กัณฑ์ธรรมเทศนา	๘๗
อายตนะปณฺณคฺคิเทศนา	๘๗
คพฺภาวภูทกฺคิเทศนา	๘๘
อาเทศนวิชาเทศนา	๘๘
ทศสันตมาปคฺคิเทศนา	๘๙
ปคฺคตปณฺณคฺคิเทศนา	๙๑
ปรานเทศนา	๙๑
ปฏิบัติพาเทศนา	๙๑
ภคฺคตมาจรรวาทิเทศนา	๙๑
อนฺตธานวิชาเทศนา	๙๒
ปรปคฺคตวิมฺคฺคิภาณเทศนา	๙๓
ตตฺตคฺควาทเทศนา	๙๓
ปพฺเพนวิชาตตฺตคฺคิภาณเทศนา	๙๕
จุตฺตปาตภาณเทศนา	๙๖
อิทธิวิธเทศนา	๙๖
อณฺณภาตคฺคตฺตคฺคิเทศนา	๙๗
อนฺโยคทานปฏิการ	๙๘
อจฺฉริยอภฺยภา	๙๙

มาติกา

องฺเถ

๖. ปาสาทิกสูตร

นิคณฺจนาฏปฺคคกาดกิริยา	...	...	...	...	...	...	๓๐๓
อสมฺมาสมฺพุทฺธปฺปเวทิตฺตมฺมวีนฺย	...	...	...	...	...	...	๓๐๔
อสมฺมาสมฺพุทฺธปฺปเวทิตฺตมฺมวีนฺย	...	...	...	...	...	...	๓๐๕
ถาวรกานฺตปฺปสฺสคฺค	...	...	...	...	...	...	๓๐๖
ถาวรกานานฺตปฺปสฺสคฺค	...	...	...	...	...	...	๓๐๗
พฺรหฺมจฺริยอปริปฺปวาทิกถา	...	...	...	...	...	...	๓๐๘
อํคยคฺคพฺพมฺม	...	...	...	...	...	...	๓๐๙
อํคยคฺคพฺพมฺม	...	...	...	...	...	...	๓๑๐
ปจฺจยฺยานนฺตปฺปวาทิกถา	...	...	...	...	...	...	๓๑๑
อํคยคฺคพฺพมฺม	...	...	...	...	...	...	๓๑๒
อํคยคฺคพฺพมฺม	...	...	...	...	...	...	๓๑๓
อํคยคฺคพฺพมฺม	...	...	...	...	...	...	๓๑๔
อํคยคฺคพฺพมฺม	...	...	...	...	...	...	๓๑๕
อํคยคฺคพฺพมฺม	...	...	...	...	...	...	๓๑๖
อํคยคฺคพฺพมฺม	...	...	...	...	...	...	๓๑๗
อํคยคฺคพฺพมฺม	...	...	...	...	...	...	๓๑๘
อํคยคฺคพฺพมฺม	...	...	...	...	...	...	๓๑๙
อํคยคฺคพฺพมฺม	...	...	...	...	...	...	๓๒๐

๗. ลกฺขณสูตร

ทวคฺคิสมฺหาปฺริสฺสทกฺขณานิ	...	...	...	...	...	...	๓๒๑
อํคยคฺคพฺพมฺม (๑)	...	...	...	...	...	...	๓๒๒
ปาทคฺคจกฺกทกฺขณ (๒)	...	...	...	...	...	...	๓๒๓
อํคยคฺคพฺพมฺม (๓-๕)	...	...	...	...	...	...	๓๒๔
อํคยคฺคพฺพมฺม (๖)	...	...	...	...	...	...	๓๒๕

มาติกา	องเก
กวจรณมฤทษาดคาถกฤษณานิ (๗-๘)	... ๑๓๒
อุตฺตังขปาทอุทฺทคฺโคมคาถกฤษณานิ (๘-๑๐)	... ๑๓๓
เขณิขงฺฆกฤษณ (๑๑)	... ๑๓๕
ตุฏฐมจฺฉกฤษณ (๑๒)	... ๑๓๖
ตุฏฐณณณกฤษณ (๑๓)	... ๑๓๗
โกโถหิตวคฺคกฤษณ (๑๔)	... ๑๓๘
ปริมณฺทอโนมณณปริมณฺทกฤษณานิ (๑๕-๑๖)	... ๑๔๐
ดีหปฺพทฺทกฤษณ (๑๗-๑๘)	... ๑๔๒
รตฺตคฺคคฺคคาถกฤษณ (๒๐)	... ๑๔๓
อภินิฏเณคฺคโคปฺพมกฤษณานิ (๒๑-๒๒)	... ๑๔๔
อุณฺทิสฺสคฺคกฤษณ (๒๓)	... ๑๔๖
เอเกกโถมคาอุณฺณกฤษณานิ (๒๔-๒๕)	... ๑๔๗
จคฺคาพฺสอวิรพฺพทกฤษณานิ (๒๖-๒๗)	... ๑๔๘
ปหฺตทิวหาพหฺมตฺตรกฤษณานิ (๒๘-๒๙)	... ๑๕๐
ดีหณฺทกฤษณ (๓๐)	... ๑๕๑
ตมทฺทตฺตรกฤษณ (๓๑-๓๒)	... ๑๕๓

๘. สังกาลสุตฺต

น ทิสฺสา	... ๑๕๖
จคฺคาโร กมฺมกิสฺสา	... ๑๕๗
จคฺจฺจํ	... ๑๕๗
น อปายมฺขานิ	... ๑๕๘
ตุฏฐาเมวยตฺตํ น อาทินฺวา	... ๑๕๘
วิกาสจริยาย น อาทินฺวา	... ๑๕๘
ตมทฺทตฺตรกฤษณ น อาทินฺวา	... ๑๕๘

มาตรา	อังกฤษ
ชุดประมวลดี น อาทันวา	... ๑๕๙
ปาปมิตุคตายน น อาทันวา	... ๑๕๙
อาตยุดดี น อาทันวา	... ๑๕๙
มิตุคตปฏิรูปก	... ๑๖๑
ดุษหมิตุค	... ๑๖๒
นททีดาปฏิจนาทกณน	... ๑๖๔

๕. อาณานิธิยสุตต

ปจมาณวาร	... ๑๖๙
ทุคยมาณวาร	... ๑๗๘

๑๐. สกัคตีสุตต

อุพภคกนวดณจาคาร	... ๑๘๘
ภินนนิคณจวคฤ	... ๑๙๐
เขกก	... ๑๙๑
ทุก	... ๑๙๑
คิก	... ๑๙๓
จตุก	... ๑๙๗
ปณจก	... ๒๐๘
นกก	... ๒๑๕
ดตุคก	... ๒๒๑
อจจก	... ๒๒๔
นวก	... ๒๓๑
ทศก	... ๒๓๕

ສຸຕຕນຸຕປັກ ທີ່ມີນິກາຍ

ປາກົດກວດ

ນົມ ສສ ກວໂຕ ອຣໂຕ ສມາສມພຸທສສ.

໑. ປາກົດສຸຕ

ສຸນກຸຂຕຸວາຕຸ

[໑] ເວມເມ ສຸຕ:- ເອກ໌ ສມຍ໌ ກວາ ມດເຕສຸ ວິຫຣຕິ ອນຸບິຍ໌ ນາມ ມດຖານ໌ ນິຄ໌ໂມ. ອຄ໌ ໂຂ ກວາ ປຸພຸພຸທ໌ສມຍ໌ ນິວາເສດຖາ ປັດຈັວຣມາທາຍ ອນຸບິຍ໌ ປິຣ໌ທາຍ ປາວິດີ. ອຄ໌ ໂຂ ກວໂຕ ເອຕ໌ໂຫ໌ “ອຕິປ໌ໂຕ ໂຂ ຕາວ ອນຸບິຍ໌ ປິຣ໌ທາຍ ຈຣິຕຸ; ຍນຸນນາ໌, ເຍນ ກຸຄ໌ໂຕ ປຣິພາສກ໌ສ໌ ອາຣາໂມ, ເຍນ ກຸຄ໌ໂຕ ປຣິພາສ໌ໂກ, ຕະນຸປັສ໌ກມະຍຸນ”ຕິ.

[໒] ອຄ໌ ໂຂ ກວາ, ເຍນ ກຸຄ໌ໂຕ ປຣິພາສກ໌ສ໌ ອາຣາໂມ, ເຍນ ກຸຄ໌ໂຕ ປຣິພາສ໌ໂກ, ຕະນຸປັສ໌ກມິ. ອຄ໌ ໂຂ ກຸຄ໌ໂຕ ປຣິພາສ໌ໂກ ກວນຕ໌ ເອຕ໌ໂຫ໌ “ເອຕຸ ໂຂ ກນເຕ ກວາ, ສຸວາຕ໌ ກນເຕ ກວໂຕ, ຈິຣ໌ສ໌ ໂຂ ກນເຕ ກວາ ອິມ໌ ປຣິຍາຍມກາດີ, ຍທິ໌ ອຣາຕມນາຍ; ນິດ໌ທຕຸ ກນເຕ ກວາ, ອິທມາສ໌ນ໌ ປະໝະຕນ໌”ຕິ. ນິດ໌ທິ ກວາ ປະໝະຕເ ອາດເນ. ກຸຄ໌ໂຕ ປຣິພາສ໌ໂກ ອະໝະຕຣ໌ ນີຈ໌ ອາດ໌ນ໌ ຕເຫວາ ເອກມນຕ໌ ນິດ໌ທິ. ເອກມນຕ໌ ນິດ໌ທິ ໂຂ ກຸຄ໌ໂຕ ປຣິພາສ໌ໂກ ກວນຕ໌ ເອຕ໌ໂຫ໌ “ປຸຣິມານິ ກນເຕ ທິວສານິ ປຸຣິມຕຣານິ ສຸນກຸຂຕ໌ ດິຈຸວິປຸຕ໌, ເຍນາ໌, ຕະນຸປັສ໌ກມິ; ອຸປັສ໌ກມິຕວາ ມ໌ ເອຕ໌ໂຫ໌ ‘ປະຈຸກຊາ໌ຕທານິ ມຍາ ກຸຄ໌ ກວາ, ນທານາ໌ ກຸຄ໌ ກວນຕ໌ ອຸທິສຸຕ໌ ວິຫຣາມິ”ຕິ. ກຈຸເຈຕ໌ ກນເຕ ຕເຄວ, ຍຄາ ສຸນກຸຂຕ໌ ດິຈຸວິປຸຕ໌ ອວຈາ”ຕິ. “ຕເຄວ ໂຂ ເອຕ໌ ກຸຄ໌, ຍຄາ ສຸນກຸຂຕ໌ ດິຈຸວິປຸຕ໌ ອວຈາ.

[๓] 'ปริมาณิ ภคฺคว ทิวธานิ ปริมตฺวานิ สฺนฺกฺขคฺโค ติจฺจนวปฺปคฺโค, เยนํ,
 เทนฺปตฺตํ; อุปตฺตํกมฺปิ วา มํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺนคํ นิตฺติ. เอกมฺนคํ นิตฺติโน โข
 ภคฺคว สฺนฺกฺขคฺโค ติจฺจนวปฺปคฺโค มํ เขตฺทวโจ 'ปจฺจกฺขามิทานาหํ ภนฺเต ภควนคํ,
 นทานาหํ ภนฺเต ภควนคํ อุตฺติสฺส วิหริสฺสํ'ติ. เอวํ วุคฺเต, อหํ ภคฺคว สฺนฺกฺขคฺคํ
 ติจฺจนวปฺปคํ เขตฺทวโจ 'อปี นู ตาหํ สฺนฺกฺขคฺคํ เอวมวโจ 'เอहि คฺวํ สฺนฺกฺขคฺคํ,
 มมํ อุตฺติสฺส วิหราหํ'ติ. โน เหตํ ภนฺเต. 'คฺวํ วา ปน มํ เอวํ อวจ 'อหํ ภนฺเต
 ภควนคํ อุตฺติสฺส วิหริสฺสํ'ติ. โน เหตํ ภนฺเต. 'อิตฺติ กิร สฺนฺกฺขคฺคํ เนวาหนคํ
 วทามิ 'เอहि คฺวํ สฺนฺกฺขคฺคํ, มมํ อุตฺติสฺส วิหราหํ'ติ. นปี กิร มํ คฺวํ วเทสิ
 'อหํ ภนฺเต ภควนคํ อุตฺติสฺส วิหริสฺสํ'ติ. เอวํ สฺนฺเต โมฆปฺริตฺส โก สฺนฺโต กํ
 ปจฺจจกฺกฺขติ? ปตฺตํ โมฆปฺริตฺส, ยาวณฺจ เต อิทํ อปรทฺชน'ติ.

[๔] 'น หิ ปน เม ภนฺเต ภควา อุตฺตริ มนุสฺสธมฺมา อิทฺธิปาฏิหาริยํ
 กโรตฺติ'ติ. 'อปี นู ตาหํ สฺนฺกฺขคฺคํ เอวํ อวจ 'เอहि คฺวํ สฺนฺกฺขคฺคํ, มมํ อุตฺติสฺส
 วิหราหิ, อหนฺเต อุตฺตริ มนุสฺสธมฺมา อิทฺธิปาฏิหาริยํ กริตฺสํ'ติ. โน เหตํ ภนฺเต.
 'คฺวํ วา ปน มํ เอวํ อวจ 'อหํ ภนฺเต ภควนคํ อุตฺติสฺส วิหริสฺสํ, ภควา เม
 อุตฺตริ มนุสฺสธมฺมา อิทฺธิปาฏิหาริยํ กริตฺสํ'ติ. โน เหตํ ภนฺเต. 'อิตฺติ กิร
 สฺนฺกฺขคฺคํ เนวาหนคํ วทามิ 'เอहि คฺวํ สฺนฺกฺขคฺคํ, มมํ อุตฺติสฺส วิหราหิ, อหนฺเต
 อุตฺตริ มนุสฺสธมฺมา อิทฺธิปาฏิหาริยํ กริตฺสํ'ติ. นปี กิร มํ คฺวํ วเทสิ 'อหํ
 ภนฺเต ภควนคํ อุตฺติสฺส วิหริสฺสํ, ภควา เม อุตฺตริ มนุสฺสธมฺมา อิทฺธิปาฏิหาริยํ
 กริตฺสํ'ติ. เอวํ สฺนฺเต โมฆปฺริตฺส โก สฺนฺโต กํ ปจฺจจกฺกฺขติ? คํ กิ มนุสฺส
 สฺนฺกฺขคฺคํ? กเต วา อุตฺตริ มนุสฺสธมฺมา อิทฺธิปาฏิหาริเย อกเต วา อุตฺตริ
 มนุสฺสธมฺมา อิทฺธิปาฏิหาริเย, ยตฺตํคฺคา ย มยา ธมฺโม เทสิโต, โส นิยฺยาติ
 ตกฺกธมฺมํ สํมา ทฺวํกฺกฺขายา'ติ. 'กเต วา ภนฺเต อุตฺตริ มนุสฺสธมฺมา อิทฺธิปาฏิ-
 หาริเย อกเต วา อุตฺตริ มนุสฺสธมฺมา อิทฺธิปาฏิหาริเย, ยตฺตํคฺคา ภควา

หม่อม เทลโค, โส นียยาติ ตกกรรต์ สมนมา ทุกขกษายา'ติ. 'อิติ กิร สุนทรภู่
กเต วา อุกติวิ มนุสส์ธมมา อิทธิปาฏิหาริเย อกเต วา อุกติวิ มนุสส์ธมมา
อิทธิปาฏิหาริเย, ยสส์ศุถาย มยา หม่อม เทลโค, โส นียยาติ ตกกรรต์ สมนมา
ทุกขกษาย. ตคร สุนทรภู่ ก็ อุกติวิ มนุสส์ธมมา อิทธิปาฏิหาริย์ กคั กริธส์ติ?
ปสส์ โมฆปรัส, ยาวณฯ เต อิหึ อปรทษ'ติ.

[๕] 'น หิ ปน เม ภนเต ภควา อคฺคณฺเฏ ปณฺณเปตฺตํ'ติ. 'อปี นุ ตาหิ
สุนทรภู่ เอวิ อวจ 'เอหิ คุว สุนทรภู่ มม อุกทิสส์ วิหราหิ, อหนเต อคฺคณฺเฏ
ปณฺณเปตฺตํ'ติ. โน เหตํ ภนเต. คุว วา ปน มํ เอวิ อวจ 'อหิ ภนเต
ภควนคํ อุกทิสส์ วิหริธส์มํ, ภควา เม อคฺคณฺเฏ ปณฺณเปตฺตํ'ติ. โน เหตํ
ภนเต. 'อิติ กิร สุนทรภู่ เนวาทนคํ วทามิ 'เอหิ คุว สุนทรภู่ มม อุกทิสส์
วิหราหิ, อหนเต อคฺคณฺเฏ ปณฺณเปตฺตํ'ติ. นปี กิร มํ คุว วเทสิ 'อหิ ภนเต
ภควนคํ อุกทิสส์ วิหริธส์มํ, ภควา เม อคฺคณฺเฏ ปณฺณเปตฺตํ'ติ. เอวิ สนเต
โมฆปรัส โก สนโค กํ ปจฺจจิกฺขสิ? คํ ก็ มณฺณสิ สุนทรภู่? ปณฺณคเต
วา อคฺคณฺเฏ อปณฺณคเต วา อคฺคณฺเฏ, ยสส์ศุถาย มยา หม่อม เทลโค, โส
นียยาติ ตกกรรต์ สมนมา ทุกขกษายา'ติ. 'ปณฺณคเต วา ภนเต อคฺคณฺเฏ
อปณฺณคเต วา อคฺคณฺเฏ, ยสส์ศุถาย ภควา หม่อม เทลโค, โส นียยาติ
ตกกรรต์ สมนมา ทุกขกษายา'ติ. 'อิติ กิร สุนทรภู่ ปณฺณคเต วา อคฺคณฺเฏ
อปณฺณคเต วา อคฺคณฺเฏ, ยสส์ศุถาย มยา หม่อม เทลโค, โส นียยาติ ตกกรรต์
สมนมา ทุกขกษาย. ตคร สุนทรภู่ ก็ อคฺคณฺเฏ ปณฺณคคั กริธส์ติ? ปสส์ โมฆปรัส,
ยาวณฯ เต อิหึ อปรทษ.

[๖] อเนกปริยาเยน โข เต สุนทรภู่ มม วณฺโณ ภาสิตो วชฺชिकाเม
'อิติปิ โส ภควา อรหํ สมนาสัมพุทฺโธ วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน สุคโต โลกวิทู

อนนุตโร ปริสัทธมมธาริ สัตถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควาติ. อิติ โห เต
 สุนกฺขตฺต อนเนกปริยาเยน มม วณฺโณ ภาตฺติโต วรฺชิตาเม.

อนเนกปริยาเยน โห เต สุนกฺขตฺต ชมฺมสฺส วณฺโณ ภาตฺติโต วรฺชิตาเม
 ‘สฺวากฺขาโต ภควตา ชมฺโม สันทิฏฺฐิโก อภาตฺติโก เอหิปสฺสโก โอปนยิโก ปจฺจุตฺตํ
 เวทิตพฺโพ วิญญูหิโต. อิติ โห เต สุนกฺขตฺต อนเนกปริยาเยน ชมฺมสฺส วณฺโณ
 ภาตฺติโต วรฺชิตาเม.

อนเนกปริยาเยน โห เต สุนกฺขตฺต สัมมสฺส วณฺโณ ภาตฺติโต วรฺชิตาเม
 ‘สฺวปฏิปนฺโน ภควโต สํวกฺกสฺส, อฺฐปฏิปนฺโน ภควโต สํวกฺกสฺส, ฉายปฏิปนฺโน
 ภควโต สํวกฺกสฺส, สํมจีปปฏิปนฺโน ภควโต สํวกฺกสฺส, ยทิตํ จตฺตาริ ปริสยฺยคานิ
 อฏฺฐํ ปริสยฺยคคตา; เอส ภควโต สํวกฺกสฺส อาหุเนยฺโย ปาหุเนยฺโย ทกฺขิณเนยฺโย
 ขณฺฑกัณฺโณเนยฺโย อนนฺตโร ปุณฺณกฺขตฺตํ โลกสฺสสํวติ. อิติ โห เต สุนกฺขตฺต อนเนกปริ-
 ยาเยน สัมมสฺส วณฺโณ ภาตฺติโต วรฺชิตาเม.

อาโรจยามี โห เต สุนกฺขตฺต, ปฏฺวิเวทยามี โห เต สุนกฺขตฺต, ภวิสฺสํนํติ โห
 เต สุนกฺขตฺต วตฺตาริ ‘โน วิสฺสํ สุนกฺขตฺโต ติจฺฉนฺนิปฺตฺโต สมนฺเน โคตเม
 พรหมจฺริยํ จริตฺว, สํ ภวิสฺสํนํติ ติจฺฉํ ปจฺจุทฺทาย หิํนํยวตฺตํ’ติ. อิติ โห เต
 สุนกฺขตฺต ภวิสฺสํนํติ วตฺตาริ’ติ. เอวํ โห ภควทฺว สุนกฺขตฺโต ติจฺฉนฺนิปฺตฺโต มยา
 อจฺจุจฺมาโน อปฏกฺกเมว อิมํสูมา ชมฺมวินยา, ยถาคํ อาปายิโก เนรียิโก.

โกรกฺขตฺตติยวตฺต

[๑] เขมมิตาหํ ภควทฺว สมนํ อุตฺตํ วิหรามิ อุตฺตรกา นาม อุตฺตํ นิคโม.
 อถ ชฺวาทํ ภควทฺว ปุพฺพพณฺ्हสฺมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจฺฉีวรมาทาย สุนกฺขตฺเตน ติจฺฉนฺนิ-
 ปฺตฺเตน ปจฺจุตฺตสมนฺเนน อุตฺตรกํ ปิณฺฑาทาย ปาวิตฺติ. เตน โห ปน สมนฺเนน อเจโต
 โกรกฺขตฺติโย กุกฺกุรวตฺติโก จตุโกณฺฑิโก ฉมานิกิณฺณํ ภกฺขตํ มุชฺเชนฺว ชาทติ,

มุขเนว ภูษติ. อททสา โข ภคคว สุนภขคโต ติจฉวิปคโต อเจต โกรรุขคดีย
 กุกรุคิกัง จตุโกณทิกัง นมานิกิณณ ภขต มุขเนว ขาทนค มุขเนว ภูษนค;
 ทิสฺวานตฺส เอคทโหติ 'ตารุญโป วต โภ อรห' ตมโน จตุโกณทิกโก นมานิกิณณ
 ภขต มุขเนว ขาทติ, มุขเนว ภูษตคิ.

อต ขวาท ภคคว สุนภขคตฺส ติจฉวิปคตฺส เจตสา เจโตปริวิตกกมณณาย
 สุนภขคคํ ติจฉวิปคคํ เอคทโวจํ 'คฺวมี นาม โมฆปริตํ ตมโน ตกฺขปคฺติโย
 ปฏฺฐานิตฺตคิ. 'กั ปน มํ ภนฺเต ภควา เขวมาห 'คฺวมี นาม โมฆปริตํ ตมโน
 ตกฺขปคฺติโย ปฏฺฐานิตฺตคิ. 'นฺนฺ เต สุนภขคค อิมํ อเจต โกรรุขคดีย กุกรุคิกัง
 จตุโกณทิกัง นมานิกิณณ ภขต มุขเนว ขาทนค มุขเนว ภูษนค ทิสฺวาน
 เอคทโหติ 'ตารุญโป วต โภ อรห' ตมโน จตุโกณทิกโก นมานิกิณณ ภขต
 มุขเนว ขาทติ, มุขเนว ภูษตคิ. 'เอวํ ภนฺเต; กั ปน ภนฺเต ภควา
 อรหคตฺส มจฺจนายคิ. น โข อหํ โมฆปริตํ อรหคตฺส มจฺจนายามิ; อปฺป
 คฺเขเวคํ ปาปํ ทิฏฺฐจิคคํ อุปฺปนํ, คํ ปชห; มา เต อโหติ ทิฆรคคํ อหิตาย
 ทุกฺขาย, ยํ โข ปเนคํ สุนภขคค มณฺณต 'อเจตโก โกรรุขคดีย ตารุญโป อรห
 ตมโน'คิ, ตํ ตคฺคํ ทิวตํ อตตฺเกน กาดํ กริตฺตคิ, กาดกได้ จ, กาดกณฺธิกา
 นาม อตุรา ตพฺพนทโน อตุรกาย, ตคฺค อุปปชฺชิตฺตคิ; กาดกคณฺจ นํ อีรณคณฺภเก
 ตฺตฺตานเ นทฺเทตฺตค. อากฺขมาโน จ คฺว สุนภขคค อเจต โกรรุขคดีย อุปตฺถกมิตฺวา
 ปุจฺเจยยาติ 'ขานาติ อาวุโส โกรรุขคดีย อคฺคโน คคิน'คิ. จานํ โข ปเนคํ
 สุนภขคค วิชฺชติ, ยนฺเต อเจโต โกรรุขคดีย พฺยากริตฺตคิ 'ขานามิ อาวุโส
 สุนภขคค อคฺคโน คคิ, กาดกณฺธิกา นาม อตุรา ตพฺพนทโน อตุรกาย, ตคฺค
 อุปฺปนโน'คิ.

อต โข ภคคว สุนภขคโต ติจฉวิปคโต, เยน อเจโต โกรรุขคดีย, เทนูปตฺถกมิ;

๓ น.ม. ขย

๒ ต.อ. โมฆปริตํ ตกฺขปคฺติโย

๓ น.ม. อเจต โกรรุขคดีย

๔ น.ม. กาดกโต

๕ น.ม. กาดกณฺธิกา; ต.อ. กาดกณฺธา

อุปสงฺกมิตฺวา อเจตฺ โกรทฺทคฺคิยํ เขตฺทวโจ ‘พฺยาโกโต ไชติ อาวุโส’ โกรทฺทคฺคิยํ
 สมนฺเนน โคตฺตเมณ ‘อเจโต โกรทฺทคฺคิโย สคฺคํ ทิวสํ อตฺตเกณ กาทํ กริธฺตติ,
 กาทโกโต จ, กาทกณฺธิกา นาม อสุรา สพฺพนํทโน อสุรกาโย, ตตฺร อุปปชฺชิตฺตติ;
 กาทกคณฺจ นํ วุจฺจนตฺตมฺภเก สุตฺตํเน นทฺทเทสฺสนํคฺคิ. เยน ทฺวํ อาวุโส โกรทฺทคฺคิยํ
 มคฺคํ มคฺคณฺจ ภคฺคํ ภาณฺเชยฺยาสี, มคฺคํ มคฺคณฺจ ปาณํ ปิเวยฺยาสี; ยถา
 สมนฺตสฺส โคตฺตมสฺส มิจฺฉา อตฺตํ วุจฺจนํคฺคิ.

[๘] อถ ไช ภคฺคว สุนทฺทคฺคิโต ติจฺฉนฺวิปฺคฺคิโต เอกทฺวํทิกาย สคฺคํ รคฺคินทิกวนิ
 คณฺเณติ, ยถาคํ ตถาคตฺตสฺส อตฺตททฺทมาโน. อถ ไช ภคฺคว อเจโต โกรทฺทคฺคิโย
 สคฺคํ ทิวสํ อตฺตเกณ กาทมกาสี, กาทโกโต จ, กาทกณฺธิกา นาม อสุรา สพฺพนํทโน
 อสุรกาโย, ตตฺร อุปปชฺชิตฺตติ; กาทกคณฺจ นํ วุจฺจนตฺตมฺภเก สุตฺตํเน นทฺทเทสฺ.

[๙] อตฺตสฺส ไช ภคฺคว สุนทฺทคฺคิโต ติจฺฉนฺวิปฺคฺคิโต ‘อเจโต กิร โกรทฺทคฺคิโย
 อตฺตเกณ กาทโกโต วุจฺจนตฺตมฺภเก สุตฺตํเน นทฺทเทสฺสนํคฺคิ. อถ ไช ภคฺคว สุนทฺทคฺคิโต
 ติจฺฉนฺวิปฺคฺคิโต, เยน วุจฺจนตฺตมฺภเก สุตฺตํเน, เยน อเจโต โกรทฺทคฺคิโย, เตนฺอุปสงฺกมิตฺวา
 อุปสงฺกมิตฺวา อเจตฺ โกรทฺทคฺคิยํ ติจฺฉนฺคฺคิ ปาณินา อาโกเถติ ‘ชานาติ อาวุโส
 โกรทฺทคฺคิยํ อคฺคโน คคฺคิ. อถ ไช ภคฺคว อเจโต โกรทฺทคฺคิโย ปาณินา ปิฏฺฐํ
 ปริปฺปณฺณโต วุจฺจาสี, ‘ชานามิ อาวุโส สุนทฺทคฺคิ อคฺคโน คคฺคิ, กาทกณฺธิกา
 นาม อสุรา สพฺพนํทโน อสุรกาโย, ตตฺรุมฺหิ อุปปณฺโนคฺคิ วคฺควา ตตฺตเถว อคฺคตาโน
 ปริปคฺคิ.

[๑๐] อถ ไช ภคฺคว สุนทฺทคฺคิโต ติจฺฉนฺวิปฺคฺคิโต, เยนทํ, เตนฺอุปสงฺกมิตฺวา
 มํ อภิวาทคฺควา เอกมฺนคฺคํ นิสฺสํทติ. เอกมฺนคฺคํ นิสฺสนํ ไช อหํ ภคฺคว สุนทฺทคฺคิ
 ติจฺฉนฺวิปฺคฺคิโต เอกทฺวํทิก ‘คํ กิ มณฺเณติ สุนทฺทคฺคิ? ยเถว เต อหํ อเจตฺ โกรทฺทคฺคิยํ
 อารพฺภ พฺยาภาตฺติ, ตเถว คํ วิปาทํ, อณฺเณถา วา’คิ. ‘ยเถว เม ภนฺเต ภคฺควา
 อเจตฺ โกรทฺทคฺคิยํ อารพฺภ พฺยาภาตฺติ, ตเถว คํ วิปาทํ, โน อณฺเณถา’คิ. ‘คํ กิ

มณฺเฑลํ สุนกฺขคฺค? ยถิ เหวํ สุนเต กตํ วา โหติ อุตฺตริ มนุสฺสธมฺมา อิทธิปาฏิหาริย์,
 อกตํ วา'ติ. 'อทฺธา ไช ภาณเต เหวํ สุนเต กตํ โหติ อุตฺตริ มนุสฺสธมฺมา
 อิทธิปาฏิหาริย์, โน อกตฺน'ติ. 'เอวํปิ ไช มํ ควํ โมฆปริณิ อุตฺตริ มนุสฺสธมฺมา
 อิทธิปาฏิหาริย์ กโรณคํ เหวํ วเทถิ 'นํ หิ ปน เม ภาณเต ภควา อุตฺตริ
 มนุสฺสธมฺมา อิทธิปาฏิหาริย์ กโรคิ'ติ. ปตฺตํ โมฆปริณิ, ยาวณฺจ เต อิํ
 อปรทฺชน'ติ. เอวํปิ ไช ภควทฺว สุนกฺขคฺคโต ติจฺฉนฺวิปฺคฺคโต มยา อจฺจุมาโน อปฺกกเมว
 อิมํสูมา ชมฺมวินยา, ยถาคํ อาปายิกิ เณรียโก.

อเจตกพารมชณกวดุ

[๑๑] เขมมิตาหํ ภควทฺว สมนํ เวธํติยํ วิหฺรามิ มหาวเน กุฎฺฐาคารธํถาย.
 เตน ไช ปน สมนฺเณน อเจโต กพารมชณกิ เวธํติยํ ปฏฺวิธติ ตาภคฺคปฺคฺคโต
 เจว ยตฺตคฺคปฺคฺคโต จ วรฺชชิตาเม. ตตฺถ สคฺคต วคฺคตปทานิ^๒ สมนฺคฺคตานิ สมนํทินฺนานิ
 โหหนฺติ: ยาวชฺฉวํ อเจโต อตฺถํ, น วคฺคํ ปริทฺเทยฺย; ยาวชฺฉวํ พฺรหฺมจาริ อตฺถํ,
 น เมถุนํ ชมฺมํ ปฏฺธิเสวเยยฺย; ยาวชฺฉวํ สุรํมํเสเนว ยาเปยฺย, น โยทฺนกุมฺมาตํ
 ภูณฺชเยยฺย; ปุรคฺคกิเมเน เวธํติยํ อุตฺเทนํ นาม เจตฺติยํ, ตํ นาคิกฺกเมยฺย; ทกฺขิเณน
 เวธํติยํ โคตมกํ นาม เจตฺติยํ, ตํ นาคิกฺกเมยฺย; ปจฺฉิมเนน เวธํติยํ สคฺคตมฺพํ นาม
 เจตฺติยํ, ตํ นาคิกฺกเมยฺย; อุตฺตเรน เวธํติยํ พหุปฺคฺคกํ นาม เจตฺติยํ, ตํ
 นาคิกฺกเมยฺยน'ติ. โส อิมํ สคฺคตฺนํ วคฺคตปทานํ สมนํทาทนฺเตหุ ตาภคฺคปฺคฺคโต เจว
 ยตฺตคฺคปฺคฺคโต จ วรฺชชิตาเม.

[๑๒] อถ ไช ภควทฺว สุนกฺขคฺคโต ติจฺฉนฺวิปฺคฺคโต, เณน อเจโต กพารมชณโก,
 เตนปตฺถกฺกมิ; อุตฺตงฺกมิคฺฉวา อเจตํ กพารมชณกํ ปณฺหํ อปฺจฺฉิ. ตตฺถ อเจโต
 กพารมชณโก ปณฺหํ ปฏฺฐโง น สมนํปายาติ; อตฺมปายนฺโต โกปณฺจ โทสณฺจ
 อปฺปจฺจยณฺจ ปาควาภาติ. อถ ไช ภควทฺว สุนกฺขคฺคตตฺถ ติจฺฉนฺวิปฺคฺคตตฺถ เอตทโหติ

๑ น.ม. กพารมชณโก

๒ น.ม.ต. สคฺคตวคฺคตปทานิ

๓ น.ม.ต.อิ. พหุปฺคฺคกํ

‘ธำรฐุบิ วต โภ อรหนตํ สมนํ อาสาทิมุหเส; มา วต โน โภ อโหสิ
ทัฆรคํ อหิตาย ทุกขายาคิ.

[๑๓] อถ โข ภคฺคว สุนกฺขคฺโค ติจฺฉนฺวิปฺคฺโค, เยนํ, เตนฺอุปสงฺกมิ;
อุปสงฺกมิตฺวา มํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺหํ นิสิตฺติ. เอกมฺหํ นิสินฺนํ โข อหํ ภคฺคว
สุนกฺขคฺคํ ติจฺฉนฺวิปฺคฺคํ เอตทวโจ ‘คฺวุบิ นาม โมฆปฺริตํ สมนฺ เสงฺยุปฺคฺติโย
ปฏฺธิชานิตฺตํ’ติ. ‘กิ ปน มํ ฆนฺเต ภคฺวา เอวมาห ‘คฺวุบิ นาม โมฆปฺริตํ สมนฺ
สงฺยุปฺคฺติโย ปฏฺธิชานิตฺตํ’ติ. ‘นหฺ คฺวุ สุนกฺขคฺคํ อเจตํ กพฺพารมฺฆมํ อุปสงฺกมิตฺวา
ปณฺหํ อุปฺจฺมิ, ตตฺถ เต อเจโต กพฺพารมฺฆมโก ปณฺหํ ปฺมุจฺโ จ น สมนฺปายาสิ;
อสมฺปายนฺโต โกปณฺจ โทสณฺจ อปฺปจฺจยณฺจ ปาตฺวาภาสิ; ตตฺถ เต เอตทโหสิ
‘ธำรฐุบิ วต โภ อรหนตํ สมนํ อาสาทิมุหเส; มา วต โน โภ อโหสิ
ทัฆรคํ อหิตาย ทุกขายาคิ. ‘เอวํ ฆนฺเต; กิ ปน ฆนฺเต ภคฺวา อรหคฺตตฺตํ
มจฺจนฺรายคํ’ติ.

‘น โข อหํ โมฆปฺริตํ อรหคฺตตฺตํ มจฺจนฺรายามิ; อปฺปิ คฺวุเยหเวตํ ปาปํ
ทิจฺฉจิตํ อุปฺปนฺนํ, ตํ ปรห; มา เต อโหสิ ทัฆรคํ อหิตาย ทุกขายาคิ. ยํ โข
ปนฺเต สุนกฺขคฺคํ มณฺณตฺติ อเจตํ กพฺพารมฺฆมํ ‘ธำรฐุโป อรหํ’ สมนฺ’ติ, ไส
นจิรุตฺตํว ปรีทิตํ สำนฺจาวโก วิจฺรนฺโต โอทนฺกมฺมํ ภูณฺชมาโน สฬฺพาเนว
เวธํติยานิ เจตฺยานิ สมนฺติกกมิตฺวา ยธํ นีหิโน กาดํ กริตฺตํ’ติ. อถ โข ภคฺคว
อเจโต กพฺพารมฺฆมโก นจิรุตฺตํว ปรีทิตํ สำนฺจาวโก วิจฺรนฺโต โอทนฺกมฺมํ
ภูณฺชมาโน สฬฺพาเนว เวธํติยานิ เจตฺยานิ สมนฺติกกมิตฺวา ยธํ นีหิโน กาดมกาสิ.

[๑๔] อตฺถโสสิ โข ภคฺคว สุนกฺขคฺโค ติจฺฉนฺวิปฺคฺโค ‘อเจโต กิร กพฺพารมฺฆมโก
ปรีทิตํ สำนฺจาวโก วิจฺรนฺโต โอทนฺกมฺมํ ภูณฺชมาโน สฬฺพาเนว เวธํติยานิ
เจตฺยานิ สมนฺติกกมิตฺวา ยธํ นีหิโน กาดกโต’ติ. อถ โข ภคฺคว สุนกฺขคฺโค

ติจฺจนวิปฺคฺโค, เยนาคํ, เทนุปลงฺกมิ; อุปฺปลงฺกมิทฺวา มํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสฺสํติ.
 เอกมนฺตํ นิสฺสนํ ไช อหํ ภคฺคว สฺนฺกฺขตฺตํ ติจฺจนวิปฺคฺคํ เขตฺทโวจํ 'คํ กิํ มณฺเณติ
 สฺนฺกฺขตฺตํ? ยเถว เต อหํ อเจตํ กพฺพารมฺมณํ อารพฺภ พฺยาภาสํ, ตเถว คํ
 วิปากํ, อณฺเณถา วา'ติ. 'ยเถว เม ภนฺเต ภคฺวา อเจตํ กพฺพารมฺมณํ อารพฺภ
 พฺยาภาสํ, ตเถว คํ วิปากํ, โน อณฺเณถา'ติ. 'คํ กิํ มณฺเณติ สฺนฺกฺขตฺตํ? ยทิ
 เอวํ สฺนฺเต กตํ วา โหติ อุกฺคฺตริ มนุสฺสํมมา อิทฺธิปาฏิหาริยํ อกตํ วา'ติ.
 'อทฺธา ไช ภนฺเต เอวํ สฺนฺเต กตํ โหติ อุกฺคฺตริ มนุสฺสํมมา อิทฺธิปาฏิหาริยํ, โน
 อกตํ'ติ. 'เอวมนํ ไช มํ คุวํ โมฆปฺริตฺตํ อุกฺคฺตริ มนุสฺสํมมา อิทฺธิปาฏิหาริยํ
 กโรนฺคํ เอวํ วเทสํ 'น หิ ปน เม ภนฺเต ภคฺวา อุกฺคฺตริ มนุสฺสํมมา อิทฺธิปาฏิ-
 หาริยํ กริตฺตํ; ปสฺสํ โมฆปฺริตฺตํ, ยาวณฺจ เต อิทํ อปรทฺทมนฺ'ติ. เอวมนํ ไช
 ภคฺคว สฺนฺกฺขตฺโค ติจฺจนวิปฺคฺโค มยา อุกฺคมาโน อปกฺกเมว อิมํมา รมฺมวินยา,
 ยถาคํ อาปายิกो เหนยิกो.

อเจตปาฏิกปุคฺคตฺต

[๑๕] เอกมิตาหํ ภคฺคว สมนํ คคฺคเถว เวธํติยํ วิหฺรามิ มหาวเน ญฺญาการสาธาย.
 เทน ไช ปน สมนฺเยน อเจโต ปาฏิกปุคฺคโค เวธํติยํ ปฏิวสฺสํติ ตาภคฺคปฺคโค เจว
 ยสฺสคฺคปฺคโค จ วชฺชิตาเม. โส เวธํติยํ ปรีตฺติ เอวํ วาจํ ภาสฺสํติ 'สมนฺนิ' โคตโม
 ฌาณวาโท, อหํปี้ ฌาณวาโท; ฌาณวาโท ไช ปน ฌาณวาเทน อรหฺติ อุกฺคฺตริ
 มนุสฺสํมมา อิทฺธิปาฏิหาริยํ ทสฺสํคฺ. สมนฺ โคตโม อุปฺทฺทมนํ อากฺขณฺเยย,
 อหํปี้ อุปฺทฺทมนํ คคฺคณฺเยย. เต คคฺค อูโรปี้ อุกฺคฺตริ มนุสฺสํมมา อิทฺธิปาฏิหาริยํ
 กเรยฺยาม; เอกณฺเจ สมนฺ โคตโม อุกฺคฺตริ มนุสฺสํมมา อิทฺธิปาฏิหาริยํ กริตฺตํ?
 ทฺวาคํ กริตฺตํ; เทว เจ สมนฺ โคตโม อุกฺคฺตริ มนุสฺสํมมา อิทฺธิปาฏิหาริยานิ
 กริตฺตํ, จคฺคตาราคํ กริตฺตํ; จคฺคตาริ เจ สมนฺ โคตโม อุกฺคฺตริ มนุสฺสํมมา

อิทธิปาฐกหาริยานิ กริธัสติ, อฏฐาหํ กริธัสมิ. อิติ ยาวตํ ยาวตํ สมนि โคตโม
 อุตฺตริ มนุสฺสธมฺมา อิทธิปาฐกหาริยํ กริธัสติ, ตทฺทิกุณํ ตทฺทิกุณานํ กริธัสมํติ.

[๑๖] อถ โข ภคฺคว สุนกฺขปฺปฺโต ติจฺฉนฺวิปฺปฺโต, เยนํ เทนฺปสงฺกมิ; อุป-
 สงฺกมิตฺวา มํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสฺสีทิ. เอกมนฺตํ นิสฺสินฺโน โข ภคฺคว
 สุนกฺขปฺปฺโต ติจฺฉนฺวิปฺปฺโต มํ เขตฺทโวจ ‘อเจโต ฆนฺเต ปาฐิกปฺปฺโต เวสํติยํ
 ปฏิวสฺสํ ตาภคฺคปฺปฺโต เจว ยสฺสคฺคปฺปฺโต จ วชฺชิตฺวาเม, โส เวสํติยํ ปริสฺสํ
 เอวํ วาจํ ภาสฺสํ ‘สมนิโคตโม ฌานวาโท, อหํ ฌานวาโท; ฌานวาโท
 โข ปน ฌานวาเทน อรหฺติ อุตฺตริ มนุสฺสธมฺมา อิทธิปาฐกหาริยํ ทสฺสํ. สมนิ
 โคตโม อุปทฺทมฺปถํ อากฺขณฺเยย, อหํ อุปทฺทมฺปถํ คจฺจนฺเยย. เต คคฺค อภิ-
 อุตฺตริ มนุสฺสธมฺมา อิทธิปาฐกหาริยํ กริธัสมิ; เทว เจ สมนิโคตโม อุตฺตริ
 มนุสฺสธมฺมา อิทธิปาฐกหาริยํ กริธัสติ, ทฺวํ กริธัสมิ; เทว เจ สมนิโคตโม
 อุตฺตริ มนุสฺสธมฺมา อิทธิปาฐกหาริยานิ กริธัสติ, จตฺตารานํ กริธัสมิ; จตฺตาริ เจ
 สมนิโคตโม อุตฺตริ มนุสฺสธมฺมา อิทธิปาฐกหาริยานิ กริธัสติ, อฏฐาหํ กริธัสมิ.
 อิติ ยาวตํ ยาวตํ สมนิโคตโม อุตฺตริ มนุสฺสธมฺมา อิทธิปาฐกหาริยํ กริธัสติ,
 ตทฺทิกุณํ ตทฺทิกุณานํ กริธัสมํติ.

เอวํ วุคฺเต, อหํ ภคฺคว สุนกฺขปฺปํ ติจฺฉนฺวิปฺปํ เขตฺทโวจ ‘อภฺพุโ โข สุนกฺขคฺค
 อเจโต ปาฐิกปฺปฺโต ตํ วาจํ อปฺปทาย ตํ จิตฺตํ อปฺปทาย ตํ ทิฏฺฐิํ อปฺปปฏิ-
 นิสฺสํตฺวา มม สมนุสฺสํภาวํ อากฺกนฺตํ; สเจปัสสํ เอวมสฺส ‘อหํ ตํ วาจํ อปฺปทาย
 ตํ จิตฺตํ อปฺปทาย ตํ ทิฏฺฐิํ อปฺปปฏินิสฺสํตฺวา สมนสฺสํ โคตมสฺส สมนุสฺสํภาวํ
 คจฺจนฺเยยฺมํติ, มุทฺธาปิ ตสฺส วิปเคยฺยาติ.

[๑๗] ‘รฺกฺชเตตํ ฆนฺเต ภคฺวา วาจํ, รฺกฺชเตตํ สฺคฺโต วาจนฺ’ติ. ‘กํ ปน มํ
 คฺวํ สุนกฺขคฺค เอวํ วเทถิ ‘รฺกฺชเตตํ ฆนฺเต ภคฺวา วาจํ, รฺกฺชเตตํ สฺคฺโต วาจนฺ’ติ.
 ภคฺวตา จสฺส ฆนฺเต เอสํ วาจา เอกํเสนํ โอราริตา ‘อภฺพุโ อเจโต ปาฐิกปฺปฺโต

คัม วาจํ อปฺปหายํ คัม จิตฺตํ อปฺปหายํ คัม ทิฏฺฐิํ อปฺปณฺนิตฺตชฺชิตฺวา มม สํมุขํภาวํ
 อากนฺทํ. ตํเจปิตฺตํ เอมตฺตํ ‘อหํ คัม วาจํ อปฺปหายํ คัม จิตฺตํ อปฺปหายํ คัม ทิฏฺฐิํ
 อปฺปณฺนิตฺตชฺชิตฺวา สมนตฺตํ โคตมตฺตํ สํมุขํภาวํ คจฺเจยฺยนฺ’ติ, มุทฺธาปํ ตตฺถ
 วิปเตยฺยา’ติ; อเจโต จ ฆนฺเต ปาฏิกปฺพุโต วิรูปุรฺรเบณ ภาวโต สํมุขํภาวํ อากจ-
 เจยฺย, ตตฺถ ภาวโต มุตา’ติ.

[๑๘] ‘อปี นุ สุนฺทฺชคฺค ตถาคโค คัม วาจํ ภาเตยฺย, ยา ตํ วาจา
 ทวยคามินํ’ติ. ‘กํ ปน ฆนฺเต ภาวตา อเจโต ปาฏิกปฺพุโต เจตสา เจโต ปริจฺจ
 วิทิตฺโต ‘อภพฺโพ อเจโต ปาฏิกปฺพุโต คัม วาจํ อปฺปหายํ คัม จิตฺตํ อปฺปหายํ คัม ทิฏฺฐิํ
 อปฺปณฺนิตฺตชฺชิตฺวา มม สํมุขํภาวํ อากนฺทํ. ตํเจปิตฺตํ เอมตฺตํ ‘อหํ คัม วาจํ อปฺปหายํ
 คัม จิตฺตํ อปฺปหายํ คัม ทิฏฺฐิํ อปฺปณฺนิตฺตชฺชิตฺวา สมนตฺตํ โคตมตฺตํ สํมุขํภาวํ
 คจฺเจยฺยนฺ’ติ, มุทฺธาปํ ตตฺถ วิปเตยฺยา’ติ? อูทาทุ เทวตา ภาวโต เอตมคฺคํ
 อารโจะตุ ‘อภพฺโพ ฆนฺเต อเจโต ปาฏิกปฺพุโต คัม วาจํ อปฺปหายํ ๑ เป ๑ มุทฺธาปํ
 ตตฺถ วิปเตยฺยา’ติ.

[๑๙] ‘เจตสา เจโต ปริจฺจ วิทิตฺโต เจว เม สุนฺทฺชคฺค อเจโต ปาฏิกปฺพุโต
 อภพฺโพ อเจโต ปาฏิกปฺพุโต คัม วาจํ อปฺปหายํ คัม จิตฺตํ อปฺปหายํ ๑ เป ๑ มุทฺธาปํ
 ตตฺถ วิปเตยฺยา’ติ, เทวตาปํ มม เอตมคฺคํ อารโจะตุ ‘อภพฺโพ ฆนฺเต อเจโต
 ปาฏิกปฺพุโต คัม วาจํ อปฺปหายํ ๑ เป ๑ มุทฺธาปํ ตตฺถ วิปเตยฺยา’ติ.

อริโคปํ นาม ติจฺฉวณํ เสนาปติ อรุณา กาดกโค ตาวกิตฺถกํ อูปนฺโน;
 ไลปํ มํ อูปสํกมิตฺวา เอมอารโจะติ ‘อตฺถ ฆนฺเต อเจโต ปาฏิกปฺพุโต, มุตาว่า
 ฆนฺเต อเจโต ปาฏิกปฺพุโต, มํ ฆนฺเต อเจโต ปาฏิกปฺพุโต พยาภาสิ วชฺชิตาเม
 ‘อริโค ติจฺฉวณํ เสนาปติ มหานิรยํ อูปนฺโน’ติ; น โช ปนาหํ ฆนฺเต มหานิรยํ
 อูปนฺโน, ตาวกิตฺถกํ อูปนฺโน; อตฺถ ฆนฺเต อเจโต ปาฏิกปฺพุโต, มุตาว่า

ภนฺเต อเจโต ปาฏิภคฺโต, อภพฺโพ จ ภนฺเต อเจโต ปาฏิภคฺโต ตํ วาจํ
 อปฺปฬาย ๗ เป ๗ มุทฺธาปํ คตฺถ วิปเคยฺยา'ติ.

อติ โข สุนกฺขตฺต เจตฺสา เจโต ปริจฺจ วิทิตฺโต เจว เม อเจโต ปาฏิภคฺโต
 'อภพฺโพ อเจโต ปาฏิภคฺโต ตํ วาจํ อปฺปฬาย ตํ จิตฺตํ อปฺปฬาย ตํ ทิฏฺฐิ
 อปฺปณฺนิสฺสชฺชิตฺวา มม สมนฺนํภาวํ อากนฺคํ. สเจปฺปิสฺส เอมสฺส 'อหนฺตํ วาจํ
 อปฺปฬาย ตํ จิตฺตํ อปฺปฬาย ตํ ทิฏฺฐิ อปฺปณฺนิสฺสชฺชิตฺวา สมนฺนํสฺส โคตมสฺส
 สมนฺนํภาวํ จญฺเญยฺน'ติ. มุทฺธาปํ คตฺถ วิปเคยฺยา'ติ, เทวตาปํ เม เอกมคฺคํ
 อาริเจตฺ 'อภพฺโพ ภนฺเต อเจโต ปาฏิภคฺโต ตํ วาจํ อปฺปฬาย ตํ จิตฺตํ
 อปฺปฬาย ตํ ทิฏฺฐิ อปฺปณฺนิสฺสชฺชิตฺวา ภควโต สมนฺนํภาวํ อากนฺคํ. สเจปฺปิสฺส
 เอมสฺส 'อหนฺตํ วาจํ อปฺปฬาย ตํ จิตฺตํ อปฺปฬาย ตํ ทิฏฺฐิ อปฺปณฺนิสฺสชฺชิตฺวา
 สมนฺนํสฺส โคตมสฺส สมนฺนํภาวํ จญฺเญยฺน'ติ, มุทฺธาปํ คตฺถ วิปเคยฺยา'ติ.

โส โข ปนํหํ สุนกฺขตฺต เวตฺสํติยํ ปิณฺฑนํ จริตฺวา ปจฺจนาภคํ ปิณฺฑนํ
 ปฏิกกฺโข, เยน อเจตฺสฺส ปาฏิภคฺตสฺส อารามํ, เทนฺปสํกมฺมํ ทิฏฺฐิ วิหาราย,
 ยสฺสทํหิ ควํ สุนกฺขตฺต อิจฺฉนฺตี, คตฺถ อาริเจตฺ'ติ.

อิทธิปาฏิหาริยกถา

[๒๐] อถ โข สุวาทํ^๒ ภควฺว ปุพฺพณฺหํ นินฺวาเสตฺวา ปคฺคจฺจวํ อาทาย
 เวตฺสํติยํ ปิณฺฑนํ ปาวิตฺตํ; เวตฺสํติยํ ปิณฺฑนํ จริตฺวา ปจฺจนาภคํ ปิณฺฑนํ
 ปฏิกกฺโข, เยน อเจตฺสฺส ปาฏิภคฺตสฺส อารามํ, เทนฺปสํกมฺมํ ทิฏฺฐิ วิหาราย.
 อถ โข ภควฺว สุนกฺขตฺโต ติจฺฉนฺตฺโต ตฺรมาณฺรโป เวตฺสํติยํ ปาวิตฺตํ, เยน
 อภินฺณวาทา อภินฺณวาทา ติจฺฉนฺตํ, เทนฺปสํกมฺมํ; อปฺปสํกมฺมิตฺวา อภินฺณวาทา อภินฺณวาทา
 ติจฺฉนฺตํ เอกทโวจ 'เอตํวโส ภควา เวตฺสํติยํ ปิณฺฑนํ จริตฺวา ปจฺจนาภคํ

๑ น.ม. เทนฺปสํกมฺมิตฺตํ

๒ น.ม. ต.ค. อถ สุวาทํ

ปิณฑปาตปฏิกกนโต, เยน อเจตตัส ปาฏิกปฺกตตัส อวราโม, เทนุปลงฺกมิ ทิชา
 วิหาราย; อภิกกมถายตฺมฺนโต, อภิกกมถายตฺมฺนโต, ตาชรฺรูปานํ สมนานํ อุกฺคฺริ
 มนุสฺสธมฺมา อิทธิปาฏิหาริยํ ภวิสฺสํคํติ. อถ โช ภคฺคว อภินฺวาทานํ อภินฺวาทานํ
 ติจฺฉนฺนํ เอกทโหติ 'ตาชรฺรูปานํ กิร โภ สมนานํ อุกฺคฺริ มนุสฺสธมฺมา อิทธิปาฏิ-
 หาริยํ ภวิสฺสํคํ; หนฺท วต โภ คจฺจนามํคํติ.

เยน จ อภินฺวาทา อภินฺวาทา พฺราหฺมณมฺหาลาสา, คหปฺติเนจฺยิกา, นานา-
 ติจฺฉนฺนํพฺราหฺมณํ, เทนุปลงฺกมิ; อุปฺปลงฺกมิทฺวา อภินฺวาทา อภินฺวาทา นานา-
 ติจฺฉนฺนํพฺราหฺมณเณ เอกทโวจ 'เอตฺถาสุตฺตํ ภคฺวา เวธํติยํ ปิณฑาย จริทฺวา
 ปจฺจาสกตํ ปิณฑปาตปฏิกกนโต, เยน อเจตตัส ปาฏิกปฺกตตัส อวราโม, เทนุปล-
 ลงฺกมิ ทิชาวิหาราย; อภิกกมถายตฺมฺนโต, อภิกกมถายตฺมฺนโต; ตาชรฺรูปานํ สมนานํ
 อุกฺคฺริ มนุสฺสธมฺมา อิทธิปาฏิหาริยํ ภวิสฺสํคํติ. อถ โช ภคฺคว อภินฺวาทานํ
 อภินฺวาทานํ นานาติจฺฉนฺนํพฺราหฺมณานํ เอกทโหติ 'ตาชรฺรูปานํ กิร โภ สมนานํ
 อุกฺคฺริ มนุสฺสธมฺมา อิทธิปาฏิหาริยํ ภวิสฺสํคํ; หนฺท วต โภ คจฺจนามํคํติ.

อถ โช ภคฺคว อภินฺวาทา อภินฺวาทา ติจฺฉนฺนํ, อภินฺวาทา อภินฺวาทา จ
 พฺราหฺมณมฺหาลาสา, คหปฺติเนจฺยิกา, นานาติจฺฉนฺนํพฺราหฺมณา, เยน อเจตตัส
 ปาฏิกปฺกตตัส อวราโม, เทนุปลงฺกมิตฺถ. ตา เอสา ภคฺคว ปริสา โหติ^๒ อเนกฺสสา
 อเนกฺสสสา.

[๒๑] อตฺถสฺส โช ภคฺคว อเจโต ปาฏิกปฺกโต 'อภิกกนฺตา กิร อภินฺวาทา
 อภินฺวาทา ติจฺฉนฺนํ, อภิกกนฺตา อภินฺวาทา อภินฺวาทา จ พฺราหฺมณมฺหาลาสา,
 คหปฺติเนจฺยิกา, นานาติจฺฉนฺนํพฺราหฺมณา. สมนนํปี โคตโม มยฺหํ อวราเม
 ทิชาวิหารํ นิสินฺโนคํติ. สุตฺวานตฺตํ ภยํ ฌมฺภิตฺตํ โตมฺหํโส อุตฺปาทิ. อถ โช ภคฺคว

๑ น.ม.ต.อ. นานาติจฺฉนฺนํพฺราหฺมณา

๒ น.ม. ปริสา มหา โหติ

อเจโต ปาฐกปุคโต ภัโต ตัณฺฑิโก โดมหญฺจชาโต, เยน คินฺทุทฺทชาณฺณปริพฺพาชการาโม,
เตนฺอุปสงฺกมิ.

อตุลฺลํ ไซ ภคฺคว ธา ปริสา ‘อเจโต กิร ปาฐกปุคโต ภัโต ตัณฺฑิโก
โดมหญฺจชาโต, เยน คินฺทุทฺทชาณฺณปริพฺพาชการาโม, เตนฺอุปสงฺกนฺโต’ติ. อถ ไซ
ภคฺคว ธา ปริสา อญฺเฏวํ ปุริสํ อามนฺเตติ.

‘เอहि คุวํ โภ ปุริส, เยน คินฺทุทฺทชาณฺณปริพฺพาชการาโม, เยน อเจโต
ปาฐกปุคโต, เตนฺอุปสงฺกม; อุปสงฺกมิตฺวา อเจตํ ปาฐกปุคตํ เอวํ วเทหิ ‘อภิกฺกมาตุลฺลํ
ปาฐกปุคต, อภิกฺกนฺตา อภินฺวตา อภินฺวตา ติจฺฉวํ, อภิกฺกนฺตา อภินฺวตา
อภินฺวตา ๑ พฺราหฺมณฺมหาธํสา คหปติเนยฺยิกา นานาติคฺถียสฺมณฺพฺราหฺมณา.
สฺมณฺเณปี โคตโม อายสฺมโต อารามे ทิวาวิหารํ นิติโน. ภาสิตา ไซ ปน เต
เอตฺถาตุลฺลํ ปาฐกปุคต เวตฺถาติยํ ปริสฺติ วาจา ‘สฺมณฺเณปี โคตโม ฌานวาโท,
อหํปี ฌานวาโท; ฌานวาโท ไซ ปน ฌานวาเทน อรหฺติ อุตฺตริ มนุสฺสธมฺมา
อิทฺธิปาฏิหาริยํ ทสฺสํ. สฺมณฺ เ จ โคตโม อุปทฺทมฺปถํ อากฺขณฺเญย, อหํปี อุปทฺทมฺปถํ
คจฺจณฺเญย; เต คคฺถ อูโปปี อุตฺตริ มนุสฺสธมฺมา อิทฺธิปาฏิหาริยํ กเรยฺยาม; เอกญฺเจ
สฺมณฺ โคตโม อุตฺตริ มนุสฺสธมฺมา อิทฺธิปาฏิหาริยํ กวิสฺสํติ, ทฺวาทํ กวิสฺสํมิ;
เทว เ จ สฺมณฺ โคตโม อุตฺตริ มนุสฺสธมฺมา อิทฺธิปาฏิหาริยานิ กวิสฺสํติ, จตฺตาราทํ
กวิสฺสํมิ; จตฺตาริ เ จ สฺมณฺ โคตโม อุตฺตริ มนุสฺสธมฺมา อิทฺธิปาฏิหาริยานิ
กวิสฺสํติ, อฏฺฐาหํ กวิสฺสํมิ. อิติ ยาวตํ ยาวตํ สฺมณฺ โคตโม อุตฺตริ
มนุสฺสธมฺมา อิทฺธิปาฏิหาริยานิ กวิสฺสํติ, ตทฺทิกฺคณํ ตทฺทิกฺคณาทํ กวิสฺสํมํ’ติ.
อภิกฺกมเขวํ ไซ อากฺุส ปาฐกปุคต อุปทฺทมฺปถํ; สฺพปฺปจฺมํเยว อากฺนฺตฺวา สฺมณฺ
โคตโม อายสฺมโต อารามे ทิวาวิหารํ นิติโน’ติ.

๑ ก. โดมหญฺจชาโต

๒ ตี.อ. เตนฺอุปสงฺกมฺนฺโต

๓ ค.ม. อภิกฺกมตฺสฺสว

[๒๒] ‘เอวํ โภ’ติ โข ภคฺคว ได้แก่ ปุริโส คตฺถา ปริธาย ปฏิตฺตฺตฺวา, เยน
 คินฺทุชาณฺสปริพฺพาทกาโม, เยน อเจโต ปาฏิโกปฺปโต, เตนฺสปตฺตฺกมิ; อุปตฺตฺกมิตฺวา
 อเจตํ ปาฏิโกปฺปตํ เอตทโวจ ‘อภิกฺกมาวุโส ปาฏิโกปฺปต, อภิกฺกนฺตา อภินฺวาทา
 อภินฺวาทา จิจฺฉวํ, อภิกฺกนฺตา อภินฺวาทา อภินฺวาทา จ พฺราหฺมณฺมหาธํมฺมา,
 คหปติเนจฺยิกา, นานาคิตฺติยสฺมณฺพฺราหฺมณา สมนฺโณปี โคตโม อายตฺมโต อารามे
 ทิวาวิหารํ นิสินฺโน. ภาสิตา โข ปน เต เอสา อาวุโส ปาฏิโกปฺปต. เวธํติยํ ปริตฺติ
 วาจา ‘สมนฺโณปี โคตโม ฌานวาโท, อหฺมปี ฌานวาโท; ฌานวาโท โข ปน
 ฌานวาเทน อรหฺติ อุตฺตริ มนุสฺสธฺมฺมา อิทธิปาฏิหาริยํ ทสฺสํ. ๑ เป ๑ ตทฺทิกฺขณํ
 ตทฺทิกฺขณาหํ กริธฺสํมํ’ติ; อภิกฺกมเยว โข อาวุโส ปาฏิโกปฺปต อุปทฺทมฺปต;
 สทฺทพฺปจฺมเยว อากนฺตฺวา สมนฺโณ โคตโม อายตฺมโต อารามे ทิวาวิหารํ นิสินฺโน’ติ.

เอวํ วุคฺคเต, ภคฺคว อเจโต ปาฏิโกปฺปโต ‘อายามิ อาวุโส, อายามิ อาวุโส’ติ
 วตฺวา ตตฺถเวถ ตตฺตปฺปติ, น ตถฺโกติ อาตฺถนาปี วุจฺจํ. อถ โข ได้แก่ ภคฺคว ปุริโส
 อเจตํ ปาฏิโกปฺปตํ เอตทโวจ ‘กํ ตํ นาม เต อาวุโส ปาฏิโกปฺปต? ปาวพา ตํ
 นาม เต ปิจฺจกตฺถิ อตฺถนํ? ปิจฺจกํ ตํ นาม เต ปาวพาตํ อตฺถนํ? ‘อายามิ
 อาวุโส, อายามิ อาวุโส’ติ วตฺวา ตตฺถเวถ ตตฺตปฺปติ, น ตถฺโกติ อาตฺถนาปี วุจฺจํ. ‘ติ.
 เอวมนฺปี โข ภคฺคว วุจฺจมาโน อเจโต ปาฏิโกปฺปโต ‘อายามิ อาวุโส, อายามิ
 อาวุโส’ติ วตฺวา ตตฺถเวถ ตตฺตปฺปติ, น ตถฺโกติ อาตฺถนาปี วุจฺจํ.

[๒๓] ยทา โข ได้แก่ ภคฺคว ปุริโส อณฺเฑวติ ‘ปฺราภฺตฺตฺวโป อยํ อเจโต
 ปาฏิโกปฺปโต ‘อายามิ อาวุโส, อายามิ อาวุโส’ติ วตฺวา ตตฺถเวถ ตตฺตปฺปติ, น
 ตถฺโกติ อาตฺถนาปี วุจฺจํ. ‘ติ, อถ ตํ ปริตฺตํ อากนฺตฺวา เอวมาโรเจติ ‘ปฺราภฺตฺตฺวโป
 โภ อยํ อเจโต ปาฏิโกปฺปโต ‘อายามิ อาวุโส, อายามิ อาวุโส’ติ วตฺวา ตตฺถเวถ
 ตตฺตปฺปติ, น ตถฺโกติ อาตฺถนาปี วุจฺจํ. ‘ติ. เอวํ วุคฺคเต, อหํ ภคฺคว ตํ ปริตฺตํ

เอตทโวจ 'อภพโป โข อากุโส อเจโต ปาฏิภคโต คัม วาจัม อปฺปฬาย คัม
จิตฺตัม อปฺปฬาย คัม ทิฏฺฐิจิ อปฺปณฺณิสฺสชฺชิตฺวา มม สมนุชฺฌาวัน อากนฺคฺ. สเจปิสฺส
เอวมสฺส 'อหฺนคัม วาจัม อปฺปฬาย คัม จิตฺตัม อปฺปฬาย คัม ทิฏฺฐิจิ อปฺปณฺณิสฺสชฺชิตฺวา
สมนฺสสฺส โคตมสฺส สมนุชฺฌาวัน คจฺเจยฺยนฺ'ติ, มุทฺธาปปี คสฺส วิปเตยฺยา'ติ.

ปจฺจมาณวาวโร นิฏฺฐิจิโต.

[๒๔] อถ โข ภคคว อณฺเณวโร ติจฺฉณิมหามคฺโต อญฺจายาธนา คัม ปริธัม
เอตทโวจ 'เตนหิ โภ มุทฺธคัม คาว อากเมถ, ยาวาหํ คจฺฉามิ; อปฺเปว นาม อหฺมึ
สทฺถุณฺเณยฺม อเจตัม ปาฏิภคคัม อิมํ ปริธัม อานคฺชนฺ'ติ. อถ โข โส ภคคว ติจฺฉณิ-
มหามคฺโต, เยน คินฺนุทฺถาณฺนปรีพพชการาโม, เยน อเจโต ปาฏิภคคโต, เตนุ-
ปสงฺกมึ; อปฺปสงฺกมิตฺวา อเจตัม ปาฏิภคคัม เอตทโวจ 'อภิกฺกมมาคฺโส ปาฏิภคคต,
อภิกฺกนคัม เต เตยฺโย; อภิกฺกนคตา อภินฺเณวคตา อภินฺเณวคตา ติจฺฉณว, อภิกฺกนคตา
อภินฺเณวคตา อภินฺเณวคตา จ พฺรหฺมณฺณมหาธมฺมา คหปติเนยฺยิกา นานาคิตฺถียสฺสณ-
พฺรหฺมณฺณา. สมนฺเณปปี โคตโม อายสฺสมโต อารามे ทิวาวีหารํ นิสินฺโน. ภาสิตา
โฆ ปน เต เอตฺถาคุโส ปาฏิภคคต เวตฺถาติยํ ปริธคฺติ วาจาม 'สมนฺเณปปี โคตโม
ณวาวโร, อหฺมึ ณวาวโร ๗ เป ๗ คตฺถคฺคณํ คตฺถคฺคณาหํ กริสฺสํ'ติ
อภิกฺกมเยว โฆ อากุโส ปาฏิภคคต อปฺปทพฺปจฺจเมว อากนฺคฺวา สมนฺเณปปี
โคตโม อายสฺสมโต อารามे ทิวาวีหารํ นิสินฺโน. ภาสิตา โฆ ปนเสถ อากุโส
ปาฏิภคคต สมนฺเณ โคตเมน ปริธคฺติ วาจาม 'อภพโป โข อเจโต ปาฏิภคคโต คัม
वाजम् अप्पल्लय कम् जित्थम् अप्पल्लय कम् तिष्ठिजि अप्पण्णिसस्सชचित्वा มม समनुज्झावं
आकन्कु. सजेपिस्स एवमस्स अहन्कु वाजम् अप्पल्लय कम् जित्थम् अप्पल्लय कम् तिष्ठिजि
अप्पण्णिसस्सชचित्वा समनस्स कोत्मस्स समनुज्झावं कज्जेय्यन'ति, मुत्थापि कस्स
विपत्तेय्या'ति. อภิกฺกมมาคฺโส ปาฏิภคคต, อภิกฺกมเนเนว เต ชยํ กริสฺสํ, สมนฺสสฺส
โคตมสฺส ปราชยนฺ'ติ.

เอวํ อุกฺเข ภคฺชว, อเจโต ปาฏิกปฺปโต 'อายามิ อากุโส, อายามิ อากุโส'ติ
 วตฺวา ตตฺถเกว ตํสํปฺปติ, น ตถโกติ อาตฺถนาบี อุกฺกชาคฺ. อถ ไช โส ภคฺชว
 ติจฺฉณิมหามคฺโต อเจตํ ปาฏิกปฺปตํ เขตทโวจ 'กํ ธุํ นาม เต อากุโส ปาฏิกปฺปต?
 ปาวพา ธุํ นาม เต ปิจฺจกํมํมํ อตฺถตฺถนา? ปิจฺจกํ ธุํ นาม เต ปาวพา ธุํ อตฺถตฺถนํ?
 'อายามิ อากุโส, อายามิ อากุโส'ติ วตฺวา ตตฺถเกว ตํสํปฺปติ, น ตถโกติ อาตฺถนาบี
 อุกฺกชาคฺ. เอมมํ ไช ภคฺชว อุกฺกชาคฺ. อเจโต ปาฏิกปฺปโต 'อายามิ อากุโส,
 อายามิ อากุโส'ติ วตฺวา ตตฺถเกว ตํสํปฺปติ, น ตถโกติ อาตฺถนาบี อุกฺกชาคฺ.

[๒๕] ยทา ไช โส ภคฺชว ติจฺฉณิมหามคฺโต อณฺเณวํสํ 'ปฺราภุตรูปํ อญํ อเจโต
 ปาฏิกปฺปโต 'อายามิ อากุโส, อายามิ อากุโส'ติ วตฺวา ตตฺถเกว ตํสํปฺปติ, น
 ตถโกติ อาตฺถนาบี อุกฺกชาคฺ. อถ ตํ ปริตํ อากฺกชาคฺ. เอวํ อารโหเจติ
 'ปฺราภุตรูปํ โภ อเจโต ปาฏิกปฺปโต 'อายามิ อากุโส, อายามิ อากุโส'ติ วตฺวา
 ตตฺถเกว ตํสํปฺปติ, น ตถโกติ อาตฺถนาบี อุกฺกชาคฺ. เอวํ อุกฺเข, อหํ ภคฺชว ตํ
 ปริตํ เขตทโวจ 'อภพฺโพ ไช อากุโส อเจโต ปาฏิกปฺปโต ตํ วาจํ อปฺปทาย ตํ จิตฺตํ
 อปฺปทาย ตํ ทิฏฺฐิํ อปฺปณฺนิตฺตชฺชิตฺวา มม ตมฺมุขํภาวํ อากฺกชาคฺ. ตเจปิตฺตํ เอมมตฺตํ
 'อหนํ วาจํ อปฺปทาย ตํ จิตฺตํ อปฺปทาย ตํ ทิฏฺฐิํ อปฺปณฺนิตฺตชฺชิตฺวา ตมฺมตฺตํ โคตมตฺตํ
 ตมฺมุขํภาวํ คจฺเจยฺย'ติ, มุทฺธาบี ตตฺถ วิปเตยฺย. ตเจปายตฺถมนฺตํ ติจฺฉณํ
 เอมมตฺตํ 'มยํ อเจตํ ปาฏิกปฺปตํ วรตฺตาหิ' ๒ พนฺธิคฺวา โคยฺเคหิ อากุโณชเยยฺย'ติ,
 ตา วรตฺตา นิชฺเชวํ, ปาฏิกปฺปโต วา; อภพฺโพ ปน อเจโต ปาฏิกปฺปโต ตํ
 วาจํ อปฺปทาย ตํ จิตฺตํ อปฺปทาย ตํ ทิฏฺฐิํ อปฺปณฺนิตฺตชฺชิตฺวา มม ตมฺมุขํภาวํ
 อากฺกชาคฺ. ตเจปิตฺตํ เอมมตฺตํ 'อหนํ วาจํ อปฺปทาย ตํ จิตฺตํ อปฺปทาย ตํ ทิฏฺฐิํ
 อปฺปณฺนิตฺตชฺชิตฺวา ตมฺมตฺตํ โคตมตฺตํ ตมฺมุขํภาวํ คจฺเจยฺย'ติ, มุทฺธาบี ตตฺถ
 วิปเตยฺย'ติ.

๑ ก. ปฺราภุตรูปํ โภ อญํ; ต.อ. ปฺราภุตรูป ๒ ก. ยาทิ วรตฺตาหิ

๓ ค.ม. อากุโณชเยยฺย'ติ; ต.อ. อากุโณชเยยฺย'ติ ๔ ค.ม. นิชฺเชยฺย

[๒๖] อถ โข ภคฺคว ชาติโย ทารุปคฺคิณฺเตวาลํ อญฺจายาธนา คํ ปริตํ
 เขตทโวจ 'เตนหิ โภ มุหุตฺตํ คาว อากเมถ, ยาวาหํ คจฺจนามิ; อปฺเปว นามาหํ
 ตกฺกญฺเอยํ อเจตํ ปาฏิภคฺคํ อิมํ ปริตํ อาเนคฺคํ'ติ.

อถ โข ภคฺคว ชาติโย ทารุปคฺคิณฺเตวาลํ, เยน คินฺทุทฺทชาณฺนปฺริพฺพชากรารโม,
 เยน อเจโต ปาฏิภคฺคโต, เทนฺปตฺตํกมิ; อุตฺตํกมิทฺวา อเจตํ ปาฏิภคฺคํ เขตทโวจ
 'อภิกฺกมาวุโส ปาฏิภคฺคต, อภิกฺกนฺทํ เต เสยฺโย. อภิกฺกนฺตา อภินฺวตา
 อภินฺวตา จิจฺฉวํ, อภิกฺกนฺตา อภินฺวตา อภินฺวตา จ พฺราหฺมณฺนมหาธาดา
 คหปติเนยฺยิกา นานาติคฺคิยสฺสณฺนพฺราหฺมณา. สมนฺนเป โคตโม อายตฺตโม อาราม
 ทิวาวิหารํ นิธิโน. ภาตฺติตา โข ปน เต เอสํวุโส ปาฏิภคฺคต เวตฺตํ ปริตติ
 วาจา 'สมนฺนเป โคตโม ฌานวาโท ๆ เป ๆ ตทฺทิกฺคณํ ตทฺทิกฺคณาหํ กริตฺตํ'ติ.
 อภิกฺกมเยว 'อวุโส ปาฏิภคฺคต อุตฺตํกมฺปถ; สทฺทพฺปจฺมเยว อากนฺตฺวา สมนฺน
 โคตโม อายตฺตโม อาราม ทิวาวิหารํ นิธิโน. ภาตฺติตา โข ปเนตฺตา อวุโส
 ปาฏิภคฺคต สมนฺน โคตเมว ปริตติ วาจา 'อภพฺโป โข อเจโต ปาฏิภคฺคโต
 คํ วาจํ อปฺปหาย คํ จิตฺตํ อปฺปหาย คํ ทิฏฺฐิํ อปฺปณฺนิตฺตํชฺชิตฺวา มม สมนฺนํภาวํ
 อากนฺทํ. ตเจปิตฺตํ เอวมตฺตํ 'อหนฺทํ วาจํ อปฺปหาย คํ จิตฺตํ อปฺปหาย คํ
 ทิฏฺฐิํ อปฺปณฺนิตฺตํชฺชิตฺวา สมนฺนตฺตํ โคตมตฺตํ สมนฺนํภาวํ คจฺเจยฺย'ติ, มุทฺธาปี
 ตตฺตํ วิปเตยฺย. ตเจปายตฺตมนฺตานํ จิจฺฉวํ เอวมตฺตํ 'มยํ อเจตํ ปาฏิภคฺคํ
 วรตฺตาหิ พฺนุชิตฺวา โคญฺเจหิ อวิณฺชเยยฺยามา'ติ, ตา วรตฺตา นิชฺเชวํ, ปาฏิภคฺคโต
 วา; อภพฺโป ปน อเจโต ปาฏิภคฺคโต คํ วาจํ อปฺปหาย คํ จิตฺตํ อปฺปหาย คํ
 ทิฏฺฐิํ อปฺปณฺนิตฺตํชฺชิตฺวา มม สมนฺนํภาวํ อากนฺทํ. ตเจปิตฺตํ เอวมตฺตํ 'อหนฺทํ
 วาจํ อปฺปหาย คํ จิตฺตํ อปฺปหาย คํ ทิฏฺฐิํ อปฺปณฺนิตฺตํชฺชิตฺวา สมนฺนตฺตํ โคตมตฺตํ
 สมนฺนํภาวํ คจฺเจยฺย'ติ, มุทฺธาปี ตตฺตํ วิปเตยฺยา'ติ. อภิกฺกมาวุโส ปาฏิภคฺคต;
 อภิกฺกมเนนฺว เต ชยํ กริตฺตํ, สมนฺนตฺตํ โคตมตฺตํ ปราชย'ติ.

เอวํ วุตฺเต ภคฺคว, อเจโต ปาฏิภคฺคโต 'อายามิ อวุโส, อายามิ อวุโส'ติ
 วุตฺวา ตตฺตเกว ตตฺตปฺปติ, น ตกฺโกติ อาธนาปี วุจฺจํ. อถ โข ภคฺคว ชาติโย

ทารุปคฺคิกนฺเตวาลิ อเจโต ปาฏิกปฺปคฺคํ เอตทโวจ 'กั สฺสุ นาม เต อาวุโส ปาฏิกปฺปคฺคํ? ปาวพา สฺสุ นาม เต ปิํสํสํมึ อตฺถันนํ? ปิํสํ สฺสุ นาม เต ปาวพา สฺสุ อตฺถันนํ? 'อายามิ อาวุโส, อายามิ อาวุโส'ติ วตฺวา ตคฺเคว ตํสํปติ, น ตกฺโกติ อาสํหาปึ วุญฺจํคฺคํ'ติ. เอมปิ โส ภคฺคว วุจฺจมาโน อเจโต ปาฏิกปฺปคฺคํ 'อายามิ อาวุโส, อายามิ อาวุโส'ติ วตฺวา ตคฺเคว ตํสํปติ, น ตกฺโกติ อาสํหาปึ วุญฺจํคฺคํ.

[๒๗] ยทา โส ภคฺคว ชาติโย ทารุปคฺคิกนฺเตวาลิ อญฺเณลลํ 'ปฺราภุทฺธูปอํ อเจโต ปาฏิกปฺปคฺคํ 'อายามิ อาวุโส, อายามิ อาวุโส'ติ วตฺวา ตคฺเคว ตํสํปติ, น ตกฺโกติ อาสํหาปึ วุญฺจํคฺคํ'ติ. อถ นํ เอตทโวจ:

'ภูตฺตปฺพํ อาวุโส ปาฏิกปฺปคฺคํ ตํสํสํ มิคฺรวณฺโณ เอตทโหติ 'ยณฺณนาทํ อญฺเณลลํ วนสํณํ นิสฺสํย อาสํยํ กปฺเปยฺยํ; ตคฺควาสํยํ กปฺเปตฺวา สํยณฺณสํยํ อาสํยา นิฏฺขเมยฺยํ; อาสํยา นิฏฺขมิตฺวา วิชฺฆเมยฺยํ; วิชฺฆมิตฺวา สมนฺตา จคฺคทฺธิสา อนฺวิโลเกยฺยํ; สมนฺตา จคฺคทฺธิสา อนฺวิโลเกตฺวา ติกฺขคฺคํ ตํสํหาทํ นเทยฺยํ; ติกฺขคฺคํ ตํสํหาทํ นทิตฺวา โคจฺจาย ปกฺกเมยฺยํ. โส วรํ วรํ มิคฺคํ' วตฺวา มุทฺมํสํนิ มุทฺมํสํนิ ภคฺชยิตฺวา ตเมว อาสํยํ อชฺฌเปยฺย'ติ.

อถ โส อาวุโส โส ตํสํ มิคฺรวาชา อญฺเณลลํ วนสํณํ นิสฺสํย อาสํยํ กปฺเปติ; ตคฺควาสํยํ กปฺเปตฺวา สํยณฺณสํยํ อาสํยา นิฏฺขมิ; อาสํยา นิฏฺขมิตฺวา วิชฺฆมิ; วิชฺฆมิตฺวา สมนฺตา จคฺคทฺธิสา อนฺวิโลเกติ; สมนฺตา จคฺคทฺธิสา อนฺวิโลเกตฺวา ติกฺขคฺคํ ตํสํหาทํ นทิตฺวา โคจฺจาย ปกฺกามี. โส วรํ วรํ มิคฺคํ' วตฺวา มุทฺมํสํนิ มุทฺมํสํนิ ภคฺชยิตฺวา ตเมว อาสํยํ อชฺฌเปติ.

[๒๘] ตสฺสํว โส อาวุโส ปาฏิกปฺปคฺคํ ตํสํสํ มิคฺรวณฺโณ วิฆาตํสํวทฺโธ ชฺรติงฺกาโต ทิกฺโค เจว พทฺวา จ. อถ โส อาวุโส ตสฺสํ ชฺรติงฺกาตสฺสํ เอตทโหติ 'โก จาหํ? โก ตํสํ มิคฺรวาชา? ยณฺณนาทํ อญฺเณลลํ วนสํณํ นิสฺสํย อาสํยํ

กบฺเพยฺยํ; ตตฺตวาสํ กบฺเพตฺวา สยณฺหสฺมํ อาสยา นิกฺขเมยฺยํ; อาสยา นิกฺขมิตฺวา
 วิชฺฌเมยฺยํ; วิชฺฌมิตฺวา สมนฺตา จตุทฺทิสํ อนฺวิโตเกยฺยํ; สมนฺตา จตุทฺทิสํ
 อนฺวิโตเกตฺวา ติกฺขคฺคํ ตีฬฺหาทํ นเทยฺยํ; ติกฺขคฺคํ ตีฬฺหาทํ นทิตฺวา โคจฺราย
 ปกฺกเมยฺยํ. โส วรํ วรํ มิคฺคํ วัชฺสิตฺวา มุทฺมํสํนิ มุทฺมํสํนิ ภกฺขยิตฺวา ตเมว
 อาสยํ อชฺฌนฺนเปยฺยนํ'ติ.

อถ โส โส อาวุโส ชฺรตฺยฺงฺวโต อณฺตรํ วนฺตณฺทํ นิสฺสํสา ยาสยํ กบฺเพตฺติ;
 ตตฺตวาสํ กบฺเพตฺวา สยณฺหสฺมํ อาสยา นิกฺขมิ; อาสยา นิกฺขมิตฺวา วิชฺฌมิ;
 วิชฺฌมิตฺวา สมนฺตา จตุทฺทิสํ อนฺวิโตเกตฺติ; สมนฺตา จตุทฺทิสํ อนฺวิโตเกตฺวา
 ติกฺขคฺคํ 'ตีฬฺหาทํ นทิสฺสํ'ติ ตฺยฺจกถํเขว อนทิ, เภรณฺทกถํเขว อนทิ; เก จ
 นเว ตฺยฺจกถ? เก ปน ตีฬฺหาเทติ. เอวเมว โส คุวํ อาวุโส ปาฏิกปฺปคฺตํ ตฺยฺจกถาปทาเนตฺถ
 ชฺวมาโน ตฺยฺจกถาวิริตฺตานิ ภูณฺชมาโน ตถาคเค อรหฺนฺเต ตมฺมาตมฺพฺพุเช อาตฺมาเทคพฺพํ
 มณฺณตฺติ. เก จ นเว ปาฏิกปฺปคฺเต? กา จ ตถาคคานํ อรหฺนฺตานํ ตมฺมาตมฺพฺพุชานํ
 อาตฺมาทนา'ติ.

[๒๙] ยโต โส ภคฺคว ชาติโย ทารุปคฺคิกนฺเตวาสํ อิมินาปี โอบมฺเมน เหนว
 อสฺสทฺธิ อเจตํ ปาฏิกปฺปคฺตํ คมฺหา อาสฺนา จาเวคํ. อถ นํ เอกทโวจ:

‘ตีฬฺหาทํ อคฺคานํ สเมกฺขิยาน
 อณฺตรํ โกคฺคํ มิคฺควาชาหฺมตฺถมิ,
 ตเถว โส ตฺยฺจกถํ อนทิ,
 เก จ นเว ตฺยฺจกถ? เก ปน ตีฬฺหาเทติ.

เอวเมว โส คุวํ อาวุโส ปาฏิกปฺปคฺตํ ตฺยฺจกถาปทาเนตฺถ ชฺวมาโน ตฺยฺจกถาวิริตฺตานิ
 ภูณฺชมาโน ตถาคเค อรหฺนฺเต ตมฺมาตมฺพฺพุเช อาตฺมาเทคพฺพํ มณฺณตฺติ. เก จ นเว
 ปาฏิกปฺปคฺเต? กา จ ตถาคคานํ อรหฺนฺตานํ ตมฺมาตมฺพฺพุชานํ อาตฺมาทนา'ติ.

[๓๐] ยโต โห ภคฺคว ชาติโย ทารุปคฺติกนฺเตวาลิ อิมินาปี โอบมฺเมน เหน
อศฺกฺขิ อเจถํ ปาฏิกปฺปคํ ตมฺหา อาธนา จาเวคํ. อถ นํ เอตทโวจ:

‘อณฺณํ อนฺจกมฺนํ, อคฺคานํ วิชาเส สฺเมกฺขิย
ยาว อคฺคานํ น ปสฺสติ, โกคฺคํ ทาว พฺยคฺไซติ มณฺณติ.

คเถว โส ติงฺคาลกํ อนทิ,
เก จ นเว ติงฺคาเด? เก ปน ตีหนาเทติ.

เอวเมว โห ควํ อาวุโส ปาฏิกปฺปคํ สุคตปทาเนสุ ชีวมาโน สุคตาคิริคฺคานิ
ภุจฺชมาโน ตถาคเต อรหฺนเต สฺมมาสมฺพุทฺเธ อาธาทคฺคพฺพํ มณฺณติ. เก จ นเว
ปาฏิกปฺปคเต? กา จ ตถาคคานํ อรหฺนคานํ สฺมมาสมฺพุทฺธานํ อาธาทนาติ.

[๓๑] ยโต โห ภคฺคว ชาติโย ทารุปคฺติกนฺเตวาลิ อิมินาปี โอบมฺเมน เหน
อศฺกฺขิ อเจถํ ปาฏิกปฺปคํ ตมฺหา อาธนา จาเวคํ. อถ นํ เอตทโวจ:

‘ภุคฺควาน เภาเก ชตมฺมุตฺติกาโย
กฏฺฐิสฺสุ ชิตฺคฺคานิ จ ภูณฺปานิ^๒
มหาวเน สฺสณฺณวเน วิวทฺโธ
อมณฺณิ โกคฺคํ มิคฺราชาหฺมตฺมิ
คเถว โส ติงฺคาลกํ อนทิ,
เก จ นเว ติงฺคาเด? เก ปน ตีหนาเทติ.

เอวเมว โห ควํ อาวุโส ปาฏิกปฺปคํ สุคตปทาเนสุ ชีวมาโน สุคตาคิริคฺคานิ
ภุจฺชมาโน ตถาคเต อรหฺนเต สฺมมาสมฺพุทฺเธ อาธาทคฺคพฺพํ มณฺณติ. เก จ นเว
ปาฏิกปฺปคเต? กา จ ตถาคคานํ อรหฺนคานํ สฺมมาสมฺพุทฺธานํ อาธาทนาติ.

[๓๒] ยโต โห ภคฺคว ชาติโย ทารุปคฺติกนฺเตวาลิ อิมินาปี โอบมฺเมน เหน

อรรถ อเจต ปาฏิภาณคัม คุมหา อาสนา จาเวคัม. อถ คัม ปริตัม อาคนตวา
เอวมาโรเจติ 'ปารากุตรูป โภ อเจโต ปาฏิภาณโค 'อายามิ อาวุโส, อายามิ
อาวุโส'ติ วตวา ตตเถว สัมปตติ, น สกโกติ อาสนาปี อวุจาคุน'ติ.

[๓๓] เอว อุตเต, อหิ ภคคว คัม ปริตัม เอตทโวจัม 'อภพโพ โห อาวุโส
อเจโต ปาฏิภาณโค คัม วาจัม อปปหาย คัม จิตคัม อปปหาย คัม ทิฏฐิจิ อปฺปณินิสฺสชฺชิตวา
มม สัมมุขีภาวํ อาคนคัม. สเจปัสสํ เอวมสฺส 'อหนคัม วาจัม อปปหาย คัม จิตคัม
อปปหาย คัม ทิฏฐิจิ อปฺปณินิสฺสชฺชิตวา สมนสฺส โคตมสฺส สัมมุขีภาวํ คจฺเจยฺยหุ'ติ,
มุตฺตยาปี สสฺส วิปเคยฺย. สเจปายสฺสมนทานํ ติจฺฉนํ เอวมสฺส 'มยํ อเจตัม ปาฏิภาณคัม
วรคฺคาหิ พนฺชิตวา โคยฺยเคหิ อาวณฺชเยยฺยมา'ติ, คา วรคฺคา นิชฺเชว, ปาฏิภาณโค
วา; อภพโพ ปน อเจโต ปาฏิภาณโค คัม วาจัม อปปหาย คัม จิตคัม อปปหาย
คัม ทิฏฐิจิ อปฺปณินิสฺสชฺชิตวา มม สัมมุขีภาวํ อาคนคัม. สเจปัสสํ เอวมสฺส 'อหนคัม
วาจัม อปปหาย คัม จิตคัม อปปหาย คัม ทิฏฐิจิ อปฺปณินิสฺสชฺชิตวา สมนสฺส โคตมสฺส
สัมมุขีภาวํ คจฺเจยฺยหุ'ติ, มุตฺตยาปี สสฺส วิปเคยฺย'ติ.

[๓๔] อถ ขวาหิ ภคคว คัม ปริตัม ขมฺมียา กลาย สนฺทสฺสเสตฺติ สฺมาทเปตฺติ สฺมุตเตเชตฺติ
สฺมปฺหํเสตฺติ; คัม ปริตัม ขมฺมียา กลาย สนฺทสฺสเสตฺวา สฺมาทเปตฺวา สฺมุตเตเชตฺวา
สฺมปฺหํเสตฺวา มหาพนฺชนา โมกฺขํ กิริตวา จตุรารฺตคิปปาณสฺสสฺสํ มหาวิตฺตคฺคา
อฺพุทฺธิตวา เตโชธาคัม สฺมาปชฺชิตวา สคฺคตาคัม เวหาลํ อพฺภุคฺคคฺคา อณฺณ
สคฺคตาคัม อคฺคิ^๑ อภินิมฺมิตฺตวา ปชฺชตฺติวา ขฺมายิตฺวา^๒ มหาวเน กุฏฺฐาคารธาดาย
ปจฺจุจฺจํ.

[๓๕] อถ โห ภคคว สฺนฺกชฺชโคติ ติจฺฉนวิปฺคโคติ, เยนาคัม, เตนฺปสฺสํกมิ;
อฺปสฺสํกมิตวา มํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺนคัม นิสฺสํ. เอกมฺนคัม นิสฺสนํ โห อหิ ภคคว
สฺนฺกชฺชคัม ติจฺฉนวิปฺคคัม เอตทโวจัม 'คัม กิ มณฺเณตฺติ สฺนฺกชฺชค? ยเถว เต อหิ อเจตัม

๑ น.ม.ต.อ. อจฺจ

๒ ต.อ. ขฺมายิตฺวา

ປາຼກືກປຸກຕຸ້ ອາຼຸຟຸກ ຟຸຍາກາດີ້, ຕເລວ ຕໍ່ ວີປາກໍ່, ອຸນຸເລາ ວາ'ຕີ. 'ຍເລວ ເມ
ກນເຕ ກຄວາ ອເຈດໍ ປາຼກືກປຸກຕຸ້ ອາຼຸຟຸກ ຟຸຍາກາດີ້, ຕເລວ ຕໍ່ ວີປາກໍ່, ໂນ
ອຸນຸເລາ'ຕີ. ຕໍ່ ກີ້ ມເນເວດີ ສຸ່ນກຸຸກຕຸ້? ຍທີ ເອວໍ ສຸ່ນເຕ ກຕໍ່ ວາ ໂຫີ ອຸຕຸຕຸຼ
ມນຸດໍສຸ່ນມາ ອີທຸປາຼກືກຸກຸຸຸ, ອກຕໍ່ ວາ'ຕີ. 'ອທຸກາ ໂຂ ກນເຕ ເອວໍ ສຸ່ນເຕ ກຕໍ່
ໂຫີ ອຸຕຸຕຸຼ ມນຸດໍສຸ່ນມາ ອີທຸປາຼກືກຸກຸຸຸ, ໂນ ອກຕຸນ'ຕີ. ເວມບີ້ ໂຂ ມໍ ຕຸວໍ
ໂມຊປຸຼຸດ ອຸຕຸຕຸຼ ມນຸດໍສຸ່ນມາ ອີທຸປາຼກືກຸກຸຸຸ ກໂຼນຕໍ່ ເອວໍ ວເຕດີ 'ນ ຫີ ປນ ເມ
ກນເຕ ກຄວາ ອຸຕຸຕຸຼ ມນຸດໍສຸ່ນມາ ອີທຸປາຼກືກຸກຸຸຸ ກໂຼດີ'ຕີ. ປຸດຸດ ໂມຊປຸຼຸດ,
ຍາວເຈ ຕ ອີທໍ ອປຸກຸກຸນ'ຕີ. ເອວໍບີ້ ໂຂ ກຄຸກ ສຸ່ນກຸຸກຕຸ້ ດີຈຸດຸດີປຸກຕຸ້ ມຍາ
ດຸຈຸຈມາໂນ ອປຸກຸກເມວ ອີມດຸມາ ສມຸວິນຍາ, ຍຄາ ຕໍ່ ອາປາຍິໂກ ເນຼຍິໂກ.

ອຸກຸດຸນຸນປັນນຕຸຕິກຄາ

[໓໒] ອຸກຸດຸນຸນເຈາຸກໍ່ ກຄຸກ ປຸຸຸຸຸຸຸຸ, ຕເນຈ ປຸຸຸຸຸຸຸຸ, ຕໂຕ ຈ ອຸຕຸຕຸຼຕຸຼ
ປຸຸຸຸຸຸຸຸ, ຕເນຈ ປຸຸຸຸຸຸຸຸ ນ ປຸຸຸຸຸຸຸຸ, ອປຸຸຸຸຸຸຸຸ ຈ ເມ ປຸຈຸກຸຕຸ້ເຍວ ນີຸຸຸຸ
ວິທິດາ, ຍທຸກຸກຸນ ຕຄາຕໂຕ ໂນ ອນຍໍ ອາປຸຸຸຸຸ.

[໓໓] ສຸ່ນຕີ ກຄຸກ ເອເກ ສຸ່ນເນຸຸຸຸຸຸ ອີດຸດຸກຸຕຸ້ ປຸຸຸຸຸຸຸ ອາຈຸຸຸຸ
ອຸກຸດຸນຸນ ປັນນເປນຕີ. ຕຸຸຸຸ ອຸປຸດຸກຸມິຕຸວາ ເອວໍ ວາຸຸຸ ຸດຸຈຸ ກີຸ ຕຸເມຸ
ອາຍດຸມນໂຕ ອີດຸດຸກຸຕຸ້ ປຸຸຸຸຸຸຸ ອາຈຸຸຸຸ ອຸກຸດຸນຸນ ປັນນເປນຕີ. ຕ ຈ ເມ
ເອວໍ ປຸຸຸຸ ຸອາມີ'ຕີ ປຸຸຸຸຸຸຸ. ຕຸຸຸ ຸອາມີ ຸກຸດຸວິທິດໍ ປນ ຕຸເມຸ
ອາຍດຸມນໂຕ ອີດຸດຸກຸຕຸ້ ປຸຸຸຸຸຸຸ ອາຈຸຸຸຸ ອຸກຸດຸນຸນ ປັນນເປນຕີ. ຕ ມຍາ
ປຸຸຸຸ ຸ ຸສຸປາຍນຕີ, ອດຸສຸປາຍນຕາ ມມເນເວວ ປຸຸຸປຸຸຸຸ. ຕເດຸຸ ປຸຸຸໂຈ
ຸຸຸກໂຼມີ:

[໓໔] 'ໂຫີ ໂຂ ໄດ້ ອາດຸໄດ້ ສຸ່ນໂຍ, ຍໍ ກທາຈີ ກຸກຸຈີ ທີ່ສຸດ ອທຸກຸໂນ
ອຈຸຸເຍນ ອຍໍ ໂດໂກ ສໍວຸກຸຕີ, ສໍວຸກຸມາເນ ໂດເກ ເຍກຸຸເຍນ ສຕຸດາ ອາກຸດຸດຸດຸດຸຕຸຕິກຄາ

โหนติ, เต คตถ โหนติ มโนมยา ปิตักกชา สยंपภา อนตติกขจรา สุกฺขายโน,
จิรํ ที่มมทธานํ คิณฺณนํ.

โหติ โห ได้ อาวุโส สมโย, ยํ กทาจิ กรหจิ ที่มมตํ อทฺทโน อจฺเจเน
อโย โดโก วิวญฺญติ, วิวญฺญมาเน โดเก สุกฺกํ พุทฺธวิมานํ ปาคุภวติ. อถิ อณฺเณโร
สคฺโค อายุภฺชยา วา ปุณฺณภฺชยา วา อาภสฺสธฺรกายา จิตฺวา สุกฺกํ พุทฺธวิมานํ
อุปปชฺชติ, โส คตถ โหติ มโนมโย ปิตักกชโร สยंपภา อนตติกขจโร สุกฺขายโน,
จิรํ ที่มมทธานํ คิณฺณนํ.

คตฺถ คตถ เอกกตฺถ ที่มมตํ นิรุติคตฺตา อนภิริติ ปริตฺถสฺสนา อุปปชฺชติ
'อโห วต อณฺเณโร สคฺคา อิตฺถคตฺถ อากฺกญฺเยยฺย'ติ. อถ ไซ อณฺเณโร สคฺคา
อายุภฺชยา วา ปุณฺณภฺชยา วา อาภสฺสธฺรกายา จิตฺวา สุกฺกํ พุทฺธวิมานํ
อุปปชฺชติ คตฺถ สคฺคคตฺถ สหพฺยํ, เตปิ คตถ โหนติ มโนมยา ปิตักกชา
สยंपภา อนตติกขจรา สุกฺขายโน, จิรํ ที่มมทธานํ คิณฺณนํ.

[๓๔] คตฺวาธุโส โย โส สคฺโค ปจฺมํ อุปปนฺโน, คตฺถ เอว โหติ 'อหฺมสฺมิ
พุทฺธมา มหาพุทฺธมา อภิกฺขุ อนภิกฺขุโต อณฺเณทคฺคฺทโส วตฺถคตฺถ อิตฺถโร กคฺคา
นิมฺมาตา เตญฺโง สจฺจติ วตฺถํ ปิตา ภูตภพฺยานํ; มยา อิมํ สคฺคา นิมฺมิตา. ตํ
กิตฺถํ เหตุ? มมณฺหิ ปุพฺเพ เอกทโหติ 'อโห วต อณฺเณโร สคฺคา อิตฺถคตฺถ
อากฺกญฺเยยฺย'ติ. อิติ มม ๑ มโนปณฺธิ, อิมํ ๑ สคฺคา อิตฺถคตฺถ อากฺคา'ติ.

เยปิ เต สคฺคา ปจฺจนา อุปปนฺนา, เตตฺถ เอว โหติ 'อโย ไซ ภวํ พุทฺธมา
มหาพุทฺธมา อภิกฺขุ อนภิกฺขุโต อณฺเณทคฺคฺทโส วตฺถคตฺถ อิตฺถโร กคฺคา นิมฺมาตา
เตญฺโง สจฺจติ วตฺถํ ปิตา ภูตภพฺยานํ; อิมินา มยํ โภตา พุทฺธมา นิมฺมิตา. ตํ
กิตฺถํ เหตุ? อิมณฺหิ มยํ อทฺทตาม ปจฺมํ อุปปนฺนํ, มยํ ปนฺนํ ปจฺจนา อุปปนฺนา'ติ.

[๔๐] ศุคฺราดูโส โย โส ศุคฺโต ปจํ อุปปโน, โส ที่ชายุกตโร จ โหติ
วณฺณวณฺตโร จ มหตฺถชโร จ. เย ปน เต ศุคฺตา ปจฺฉา อุปปนา, เต
อปปายุกฺตรา จ โหนติ ทุพฺพณฺณตรา จ อปปตฺถชตรา จ.

จํ โข ปเนคํ อาดูโส วิชฺชติ, ยํ อณฺณชโร ศุคฺโต ตมฺหา กายา จิตฺวา
อิตฺถคฺคํ อากฺกชฺชติ; อิตฺถคฺคํ อากฺโต สฺมาโน อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺติ,
อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺชิตฺ สฺมาโน อาตปฺปมนฺวาย ปชานมนฺวาย อนฺโยค-
มนฺวาย อปฺปมาทมนฺวาย สมนฺนามนฺตการมนฺวาย ตการูปํ เจโตสฺมาธิ มุตฺติ, ยถา-
สฺมาทิตฺเต จิตฺเต, คํ ปุพฺพเพนิวาสํ อนุสฺสวติ, ตโต ปรี นานุสฺสวติ.

โส เอวมาห ‘โย โข โส ภวํ พุทฺธมา มหาพุทฺธมา อภิภู อนภิภูโต
อณฺณทคฺคฺทโส วสฺสคฺคํ อิตฺถโร กคฺตา นิมฺมาตา เสฏฺโฐ สชฺชิตฺตา วตฺติ ปิตา
ภุคฺคพฺพานํ, เยน มยํ โภตา พุทฺธมา นิมฺมิตฺตา, โส นิจฺจํ ชฺโหว สตฺถสฺสโต
อวิปริณามชฺชโม สตฺถสฺสคฺคํ ตเถว สตฺถสฺสติ. เย ปน มยํ อหุมฺหา เตน โภตา
พุทฺธมา นิมฺมิตฺตา, เต มยํ อนิจฺจา อทฺธวา^๒ อปปายุกา จวนฺชมา อิตฺถคฺคํ
อากฺคาติ. เอวํวิทิตํ โน คฺมุเห อายสฺมนฺโต อิตฺถรคฺคํ พุทฺธคฺคํ อาจริยกํ
อศุคณณํ ปณณเปถาติ. เต เอวมาหํสุ ‘เอวํ โข โน อาดูโส โคตม สฺคํ,
ยถาวายสฺมา โคตโม อาหาติ. อศุคณณญฺหา ภคฺคชว ปชานามิ. ตณฺจ ปชานามิ,
ตโต จ อุตฺตริทวํ ปชานามิ, ตณฺจ ปชานนํ ปรามสฺสามี, อปฺรามาสฺโต จ เม
ปจฺจคฺคณณเณว นิพฺพุติ วิทิตา, ยถิทฺธานํ ตถาคโต โน อนนฺยํ อาปชฺชติ.

[๔๑] สฺนฺติ ภคฺคชว เอเก สมนฺพฺราหฺมณา ชิทฺทาปโทสํ อาจริยกํ อศุคณณํ
ปณณเปนฺติ. คฺยาหํ อุปสงฺกมิทฺวา เอวํ วทามิ ‘สจฺจํ กิร คฺมุเห อายสฺมนฺโต
ชิทฺทาปโทสํ อาจริยกํ อศุคณณํ ปณณเปถาติ. เต จ เม เอวํ ปุณฺณจํ ‘อามาติ
ปฏฺธิชานนฺติ. คฺยาหํ เอวํ วทามิ ‘กถํวิทิตํ ปน คฺมุเห อายสฺมนฺโต ชิทฺทาปโทสํ

๑ ก. สตฺถสฺสโก ที่ชายุก

๒ ก. อทฺธวา อตฺถสฺสตา

อาจริยกํ อคฺคณฺณํ ปณฺณเปถา'ติ. เต มยา ปุณฺณํ น สมนฺปายนฺติ, สมนฺปายนฺตา
มมฺเวย ปณฺณิพฺพชฺชณฺติ, เตสาหํ ปุณฺณํ ไซ พฺยาภโรมิ:

[๔๒] 'สณฺฑาสุโธ ชิทฺทาทปโทติกา นาม เทวา, เต อติเวถํ หตฺถชิทฺทาทตฺติ-
ทมนฺตมาปณฺนา วิหรนฺติ; เตถํ อติเวถํ หตฺถชิทฺทาทตฺติทมนฺตมาปณฺนํ วิหเรถํ สติ
สณฺมุสฺสติ, สติยา สมนฺโธเต เต เทวา ตมฺหา กายา จวนฺติ.

จํานํ โข ปเนตํ อาวุโส วิชฺชติ, ยํ อณฺณตโร สติโต ตมฺหา กายา จิตฺตวา
อิทฺถกฺกํ อากฺขณฺติ, อิทฺถกฺกํ อากฺโข สมานํ อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺติ,
อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺชิตํ สมานํ อาตปฺปมนฺวาย ปธานมนฺวาย อนฺนโยค-
มนฺวาย อปฺปมาทมนฺวาย สมนฺมามนฺติการมนฺวาย ตถารูปํ เจโตสฺมาธิ มุสฺสติ, ยถาสฺมา-
หิตเต จิตฺเต, ตํ ปพฺพเพณิวดํ อนฺนุสฺสเรติ, ตโต ปริ นานฺนุสฺสเรติ.

โธ เอวมาห 'เย โข เต โภณโต เทวา นชิทฺทาทปโทติกา, เต น อติเวถํ
หตฺถชิทฺทาทตฺติทมนฺตมาปณฺนา วิหรนฺติ; เตถํ นาคิเวถํ หตฺถชิทฺทาทตฺติทมนฺตมาปณฺนํ
วิหเรถํ สติ น สณฺมุสฺสติ, สติยา สมนฺโธเต เต เทวา ตมฺหา กายา น จวนฺติ,
นิจฺจา รุควา สสฺสตา อวิปริณามชฺชมา สสฺสคิสมํ ตเถว จสฺสณฺติ. เย ปน มยํ
อหุมฺหา ชิทฺทาทปโทติกา, เต มยํ อติเวถํ หตฺถชิทฺทาทตฺติทมนฺตมาปณฺนา วิหริมฺหา;
เตสนฺโน อติเวถํ หตฺถชิทฺทาทตฺติทมนฺตมาปณฺนํ วิหเรถํ สติ สณฺมุสฺสติ, สติยา
สมนฺโธเต เต มยํ ตมฺหา กายา จุตฺตา, อนิจฺจา อรุควา สสฺสตา อปฺปายุกา
จวนฺชฺชมา อิทฺถกฺกํ อากฺคา'ติ. เอวํวิหิตกํ โน ตุมฺเห อายสฺสมฺโตะ ชิทฺทาทปโทติกํ
อาจริยกํ อคฺคณฺณํ ปณฺณเปถา'ติ. เต เอวมาหฺสุ 'เอวํ โข โน อาวุโส โคตม
สฺสํ, ยถะวายสฺมา โคตโม อาหา'ติ. อคฺคณฺณณฺจํ ภาคว ปธานามิ ฯ เป ฯ
ยทฺธิชานํ ตถาคโต โน อนนฺยํ อาปชฺชติ.

[๔๓] สันติ ภคคว เอเก สมนพราหฺมณา มโนปโถสํ อจฺริยํ อศุคณณ
ปณณเปณฺติ. คฺยาหํ อฺปสงฺกมิคฺวา เอวํ วทามิ ‘สจฺจํ กิร คฺเมหฺ อายสฺมฺนฺโต
มโนปโถสํ อจฺริยํ อศุคณณํ ปณณเปณฺติ. เต จ เม เอวํ ปฺนุจฺจา ‘อามา’ติ
ปฏฺิขานนฺติ. คฺยาหํ เอวํ วทามิ ‘กถํวิหิตํ ปนฺ คฺเมหฺ อายสฺมฺนฺโต มโนปโถสํ
อจฺริยํ อศุคณณํ ปณณเปณฺติ. เต มยา ปฺนุจฺจา น สมนฺปายนฺติ, อสมนฺปายนฺตา
มมฺเยว ปฏฺิปปจฺจนฺติ; เตสํหํ ปฺนุจฺโ จ พฺยาโกโรมิ:

[๔๔] ‘สฺนฺตาจฺจุโส มโนปโถสํกา นาม เทวา, เต อติเวถํ อณฺณมณฺณ
อฺปนฺนิชฺฌายนฺติ, เต อติเวถํ อณฺณมณฺณํ อฺปนฺนิชฺฌายนฺตา อณฺณมณฺณมฺหิ จิตฺตานิ
ปโถสณฺติ; เต อณฺณมณฺณํ ปทฺฐจฺจิตฺตา กิถนฺตกาเย กิถนฺตจิตฺตา, เต เทวา
คฺมฺหา กาเย จวนฺติ.

จํนํ โช ปเนคํ อจฺจุโส วิชฺชติ, ยํ อณฺณคโร สจฺจโต คฺมฺหา กาเย จวิตฺวา
อิทฺถคฺคํ อจฺจณฺติ; อิทฺถคฺคํ อจฺจโต สฺมาโน อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺติ;
อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺชิตฺโต สฺมาโน อจฺจปฺปมฺนฺวาย ปราชนมฺนฺวาย อนฺโยคฺมฺนฺวาย
อฺปฺปมาทฺมฺนฺวาย สมนฺมามนฺตฺการมฺนฺวาย ตถารูปํ เจโตสฺมาจฺจิ ญฺสฺติ, ยถาสฺมาหิเต
จิตฺเต, คํ ปพฺพเพณิวดํ อนุสฺสเรติ, ตโต ปวํ นานุสฺสเรติ.

โส เอวมาห ‘เย โช เต โภโกเต เทวา น มโนปโถสํกา, เต นาคิเวถํ
อณฺณมณฺณํ อฺปนฺนิชฺฌายนฺติ; เต นาคิเวถํ อณฺณมณฺณํ อฺปนฺนิชฺฌายนฺตา อณฺณมณฺณ-
มฺหิ จิตฺตานิ น ปโถสณฺติ; เต อณฺณมณฺณํ อฺปทฺฐจฺจิตฺตา อภิถนฺตกาเย
อภิถนฺตจิตฺตา; เต เทวา คฺมฺหา กาเย จวนฺติ; นิจฺจา จฺจุว สจฺจสฺตา
อวิปริณามชฺมา สจฺจสฺสคฺคํ คเณว จสฺสณฺติ. เย ปนฺ มยํ อหฺมฺหา มโนปโถสํกา,
เต มยํ อติเวถํ อณฺณมณฺณํ อฺปนฺนิชฺฌายิมฺหา; เต มยํ อติเวถํ อณฺณมณฺณํ
อฺปนฺนิชฺฌายนฺตา อณฺณมณฺณมฺหิ จิตฺตานิ ปโถสยิมฺหา; เต มยํ อณฺณมณฺณํ

ปทุจฺจจิตฺตา กิถนฺตกาเย กิถนฺตจิตฺตา, เหวํ มยํ ตมฺหา กายา จุตฺตา, อนิจฺจา
 อทฺฐวา อตฺตตฺตา อปฺปายุกา จวนฺธมา อิตฺถคฺคํ อากตฺตาติ. เหวํวិหิตกํ โน
 ตุมฺเห อายตฺมฺนโต มโนปฺพิทกํ อจฺริยกํ อคฺคณฺณํ ปณฺณเปถาติ. เต เหวมาหํ
 ‘เอวํ โข โน อวฺสุโต โคตม สฺสํ, ยถะวายตฺมา โคตโม อาทา’ติ. อคฺคณฺณณฺจาทํ
 ภคฺคว ปชานามิ ฯ เป ฯ ยทภิษานํ ตถาคโค โน อนนฺยํ อปชฺชติ.

[๔๕] สฺนติ ภคฺคว เอเก สมนฺพฺราหฺมณา อริจฺจตฺมฺปฺปนฺนํ อจฺริยกํ
 อคฺคณฺณํ ปณฺณเปนฺติ. ตฺยวาทํ อปฺปสํกมิตฺวา เหวํ วทามิ ‘สจฺจํ กิร ตุมฺเห อายตฺมฺนโต
 อริจฺจตฺมฺปฺปนฺนํ อจฺริยกํ อคฺคณฺณํ ปณฺณเปถา’ติ. เต จ เม เหวํ ปุญฺจสา ‘อามว’ติ
 ปฏฺฐานนฺติ. ตฺยวาทํ เหวํ วทามิ ‘กถํวิหิตกํ ปน ตุมฺเห อายตฺมฺนโต อริจฺจตฺมฺปฺปนฺนํ
 อจฺริยกํ อคฺคณฺณํ ปณฺณเปถา’ติ. เต จ มยา ปุญฺจสา น ตมฺปายนฺติ, อตฺมฺปายนฺตา
 มมฺเยว ปฏฺฐิจฺจนฺติ; เตสาหํ ปุญฺจโส พฺยาโกโรมิ:

[๔๖] ‘สฺนตฺวาสุโต อตฺตณฺณิตฺตฺตา นาม เทวา, สตฺตณฺณปฺปาทา จ ปน เต เทวา
 ตมฺหา กายา จวนฺติ.

จํานํ โข ปเนตํ อวฺสุโต วิชฺชติ, ยํ อณฺณคโร สฺสโต ตมฺหา กายา จิตฺวา
 อิตฺถคฺคํ อากจฺจนฺติ, อิตฺถคฺคํ อากโค สฺมาโน อคารตฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺติ,
 อคารตฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺชิตํ สฺมาโน อากปฺปมฺนฺวาย ปชานมฺนฺวาย อนฺนุโยคมฺนฺวาย
 อปฺปมาทมฺนฺวาย สมนฺมามนฺตํการมฺนฺวาย ตถารูปํ เจโตสฺมาธิ สฺสํ, ยถาสฺมาทิตฺเต
 จิตฺเต, ตํ สตฺตณฺณปฺปาทํ อนุตฺตรติ, ตโต ปวํ นานุตฺตรติ.

ได้ เหวมาท ‘อริจฺจตฺมฺปฺปนฺโน อคฺตา จ โตโก จ. ตํ กิถฺตํ เหตุ? ทํ หิ
 ปุพฺเพ นวโหติ, สฺสํหิ เอตฺรหิ อหฺตฺวา สฺนตฺตายํ ปรีณโต’ติ. เหวํวิหิตกํ โน
 ตุมฺเห อายตฺมฺนโต อริจฺจตฺมฺปฺปนฺนํ อจฺริยกํ อคฺคณฺณํ ปณฺณเปถา’ติ. เต

เอวมาหํสุ 'เอวํ โข อวํโส โคตม สุคํ, ยถาวยตฺมา โคตโม อาหา'ติ.
อรรถกถาฉบับแปล ภาควา ปธานามิ, ตณฺจ ปธานามิ คโต จ อุตฺตริทํ ปธานามิ,
ตณฺจ ปธานํ น ปธานํ, อปธานํโต จ เม ปจฺจกตฺตณฺเณ นิพฺพุติ วิทิตา,
ยทฺธิชานํ ตถาคโต โน อนนํ อาปชฺชติ.

[๔๗] เอวํวาที โข มํ ภาควา เอวํกฺขายี เอเก สมนพฺราหฺมณา อตฺตา
คฺคฺชา มุตา อฏฺเฐน อพฺภาจิกฺขณฺติ 'วิปริโต สมนฺโน โคตโม ภิกฺขโว จ; สมนฺโน
โคตโม เอวมาห 'ยตฺมํ สมนฺเย สุกํ วิโมกฺขํ อุตฺตมปชฺช วิหริตี, สทฺพํ ตตฺมํ
สมนฺเย อตฺตณฺเณว สมนฺปชานา'ติ. น โข ปนาหํ ภาควา เอวํ วทามิ 'ยตฺมํ
สมนฺเย สุกํ วิโมกฺขํ อุตฺตมปชฺช วิหริตี, สทฺพํ ตตฺมํ สมนฺเย อตฺตณฺเณว
สมนฺปชานา'ติ. เอวํ จ ชฺวาทํ ภาควา วทามิ 'ยตฺมํ สมนฺเย สุกํ วิโมกฺขํ อุตฺตมปชฺช
วิหริตี, ตฺตณฺเณว ตตฺมํ สมนฺเย สมนฺปชานา'ติ. "เต จ ภาวเต วิปริตฺตา, เย
ภควนฺตํ วิปริตคฺคฺชา^๑ ทนฺนํ ภิกฺขโว จ; เอวํปตฺนโน อหํ ภาวเต ภควตี 'ปโหตี
จ เม ภควา ตถา ชมมํ เทสํ, ยถา อหํ สุกํ วิโมกฺขํ อุตฺตมปชฺช วิหเรยฺยน'ติ.

[๔๘] "ทุฏฺโฐ โข เอตํ ภาควา ตยา อตฺตณฺเณจฺเจเกน อตฺตณฺเณจฺเจเกน อตฺตณฺเณจฺเจเกน
อตฺตณฺเณจฺเจเกน อตฺตณฺเณจฺเจเกน สุกํ วิโมกฺขํ อุตฺตมปชฺช วิหริตุํ. อิงฺฆ คฺวํ
ภาควา โย จ เต อมํ มยิ ปสาโท, ตเมว คฺวํ ตาธุกมฺมณฺรทฺธา'ติ. "ตเจตํ ภาวเต
มยา ทุฏฺโฐ อตฺตณฺเณจฺเจเกน อตฺตณฺเณจฺเจเกน อตฺตณฺเณจฺเจเกน อตฺตณฺเณจฺเจเกน
อตฺตณฺเณจฺเจเกน สุกํ วิโมกฺขํ อุตฺตมปชฺช วิหริตุํ. โย จ เม อมํ ภาวเต
ภควตี ปสาโท, ตเมวาทํ ตาธุกมฺมณฺรทฺธํ"ติ. อิทมวโจ ภาควา. อตฺตณฺเณ
ภาควาโคตโต ปรีพพาชโก ภควโต ภาตํ อภินนฺทิตี.

ปาฏิกสุคตํ นิฏฺฐิตํ ปฐมํ

๒. อุทุมพริกสุตต

นิโครธปริพพาชกวัตถุ

[๔๙] เอวมเม สุตฺ:- เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหริติ คิซฺฌญฺเฐ ปพฺพเต. เตน โข ปน สมเยน นิโครโธ ปริพพาชโก อุทุมพริกาย ปริพพาชการาเม ปฏิวสฺสตี มหิตฺยา ปริพพาชกปริสํว สทฺธิํ คัสสมคฺคเตหิ ปริพพาชกสฺสเตหิ. อถ โข สฺนฺชานโน คหปติ ทิวาทิวสฺสเสวํ ราชคหา นิภฺษมิ ภควนคํ ทสฺสํนาย. อถ โข สฺนฺชานสฺสคหปติสฺส เอตทโหสิ “อกาโต โข ตาว ภควนคํ ทสฺสํนาย, ปฏิวสฺสตีโน ภควา, มโนภาวนียานนํ ภิภฺษนํ อสํโย ทสฺสํนาย, ปฏิวสฺสตีนา มโนภาวนียา ภิภฺษ; ยนฺนุนาหํ, येन อุทุมพริกาย ปริพพาชการาโม, येन นิโครโธ ปริพพาชโก, เตนฺนปสงฺกเมยฺย”ติ. อถ โข สฺนฺชานโน คหปติ, येन อุทุมพริกาย ปริพพาชการาโม, येन นิโครโธ ปริพพาชโก, เตนฺนปสงฺกมิ.

[๕๐] เตน โข ปน สมเยน นิโครโธ ปริพพาชโก มหิตฺยา ปริพพาชกปริสํว สทฺธิํ นิสฺสินโน โหติ อุณฺหาทินฺนฺยา อุจฺจาสทฺทมหาสทฺททาย อนเนกวิหิตํ ตีรจฺฉานกถํ กถเณตฺติยา. เสยฺยถึทํ? ราชกถํ โจรกถํ มหามคฺคกถํ เสนากถํ ภยกถํ ยฺยทฺธกถํ อนนฺนกถํ ปานกถํ วคฺคกถํ สยณกถํ มาตากถํ คนฺธกถํ ฌาตีกถํ ยานกถํ คามกถํ นิคมกถํ นครกถํ ชนปทกถํ อิตฺถีกถํ ปุริสกถํ สฺตฺรกถํ วิสฺสํชากถํ กุมฺภฏจํฉานกถํ ปพฺพเปตฺกถํ นานคฺคกถํ โลกกฺขายิกํ สํมุตฺตกฺขายิกํ อิติภวภวกถํ อิติ วา.

[๕๑] อทฺทสา โข นิโครโธ ปริพพาชโก สฺนฺชานํ คหปติํ ทูโรโต ว อาคจฺฉนคํ; ทิสฺวา สกํ ปริสํ สณฺจเปตี “อปฺปสทฺททา โภณโต โหนฺตุ, มา โภณโต สทฺทมหกฺคตฺถ; อयํ สมณสฺสํสํ โคคฺคสฺสํสํ สํวโก อาคจฺฉติ สฺนฺชานโน คหปติ; ยาวตา โข ปน

สมณุตต โคตมุตต สาวกา คีหิ โอทาควตนา ราชคเห ปฏิวตฺตนิ, อมฺ เถลฺ อมฺเบตโร
 ฐนฺชาโน คหปติ; อปฺปตฺตทกามา โส ปเนเต อายตฺตมฺโถ อปฺปตฺตทวีนฺตา,
 อปฺปตฺตทตฺต วนฺณวาทีโน; อปฺเปว นาม อปฺปตฺตทํ ปริตฺตํ วิทิตฺวา อุตฺตงฺกมิตฺพุ
 มณฺเวยยา”ติ. เอวํ อุตฺเต เต ปริพฺพาชกา คุณฺหิ อเหตุ.

[๕๒] อถ โส ฐนฺชาโน คหปติ, เยน นิโครธ ปริพฺพาชโก, เทนฺตงฺกมิ;
 อุตฺตงฺกมิตฺวา นิโครธฺเณ ปริพฺพาชเกณ ตฺทํ ธรรมํ; ธรรมํทํ กถํ สํวณํ
 วิทิตฺวาเรตฺวา เอกมฺนํ นิสฺสํ; เอกมฺนํ นิสฺสํโน โส ฐนฺชาโน คหปติ นิโครธํ
 ปริพฺพาชกํ เอตทวโจ “อมฺเบตา โส อิมํ โภโก อมฺเบตคฺคิยา ปริพฺพชกา
 ตฺมมํ สํวณํ อุนฺนาทีโน อุตฺตงฺกมิตฺวา อเนกวิทํ คิริจฺฉานกถํ อุนฺนคฺคา
 วิหรนฺติ. เสยฺยถํ? ราชกถํ โจรกถํ ๖ เป ๖ อิติภาวภาวกถํ อิติ วา. อมฺเบตา
 ไซฺย ปน โส ภควา อมฺเบตวนฺตคฺคานิ ปนฺตานิ เสนาสนานิ ปฏิวตฺติ อปฺปตฺตททานิ
 อปฺปนิคฺคโสดานิ วิชนฺวาทานิ มนุสฺสวราหุเสยฺยกานิ ปฏิสตฺถานสํวรูปานํ”ติ.

[๕๓] เอวํ อุตฺเต, นิโครธ ปริพฺพาชโก ฐนฺชานํ คหปติ เอตทวโจ “ยคฺเช
 คหปติ ชาเนยฺยาสี; เกณ ธรรมํ โคตโม ตฺทํ ตตฺตปติ? เกณ ตํกจฺจํ สํวปชฺชติ?
 เกณ ปณฺณเวยฺยคฺคิยํ สํวปชฺชติ? สุตฺตวาทคฺคา สมนุตฺตํ โคตมุตฺตํ ปณฺณเว,
 อปฺริสํวโร ธรรมํ โคตโม, นาทํ ตตฺตปาย; โส อนุตฺตปนฺตานิ เสวติ? เสยฺยถาปี
 นาม โคกานา ปริยญฺจจารินี อนุตฺตปนฺตานิ เสวติ, เอวเมว สุตฺตวาทคฺคา
 สมนุตฺตํ โคตมุตฺตํ ปณฺณเว, อปฺริสํวโร ธรรมํ โคตโม, นาทํ ตตฺตปาย;
 โส อนุตฺตปนฺตานิ เสวติ. อิงฺฆ คหปติ ธรรมํ โคตโม, อิทํ ปริตฺตํ อากฺขณฺเญ,
 เอกปณฺณเว นํ ตํสาเทยฺยาม, คุจฺฉกฺกํ นํ มณฺเเว โอโรเชยฺยามา”ติ.

[๕๔] อตฺถสฺส โส ภควา ทิพฺพาย โสตฺตคฺคา วิสฺสุทฺธาย อติถฺกนฺตมานุสฺสิกาย
 ฐนฺชานุตฺตํ คหปติตฺตํ นิโครธฺเณ ปริพฺพาชเกณ ตฺทํ อิมํ กถาสตฺตปํ. อถ โส

ภควา คิซุมภูฏา ปพพตา โอโรหิตฺวา, เยน สุมุคฺชาย คีเร โมรณิชาเป,
 เทนุปลงฺกมิ; อุปลงฺกมิทฺวา สุมุคฺชาย คีเร โมรณิชาเป อพฺโภกาเต จงฺกมฺติ.
 อทฺทสา โห นิโครฺช ปรีพฺพชโก ภควนฺคํ สุมุคฺชาย คีเร โมรณิชาเป อพฺโภกาเต
 จงฺกมฺนคํ; ทิสฺวา สกํ ปรีคํ สณฺจเปติ “อฺปฺปสทฺททา โภณโต โหนฺตุ, มา โภณโต
 สทฺทมกฺคตฺ; อมฺ สมนฺ โคตโม สุมุคฺชาย คีเร โมรณิชาเป อพฺโภกาเต จงฺกมฺติ;
 อฺปฺปสทฺทกาโม โห ปน โส อายสฺมา อฺปฺปสทฺทสฺส วณฺณวาทิ; อฺปฺปเวณาม
 อฺปฺปสทฺทํ ปรีคํ วิทิตฺวา อุปลงฺกมิทฺพํ มณฺเฑยฺย; สเจ สมนฺ โคตโม อิมํ
 ปรีคํ อากฺขเณยฺย, อิมํ คํ ปณฺหิ ปุจฺเจยฺยาม ‘โก นาม โส ภนฺเต ภควโต
 รมฺโม, เยน ภควา สํวเก วิเนติ, เยน ภควตา สํวกา วินีตา อสฺสํสํปฺปคฺตา
 ปฏฺิขานนฺติ อชฺฌาตํ อาทิพฺรหฺมจฺริยํ”ติ. เอวํ อุกฺเต, เต ปรีพฺพชกา คฺคณฺหิ
 อเหตุ.

คโปธิคุจฺฉาวาท

[๕๕] อถ โห ภควา, เยน นิโครฺช ปรีพฺพชโก, เทนุปลงฺกมิ. อถ โห
 นิโครฺช ปรีพฺพชโก ภควนฺคํ เอตทโวจ “เอคฺ โห ภนฺเต ภควา; สฺวาคํ
 ภนฺเต ภควโต, จิรฺสฺสํ โห ภนฺเต ภควา อิมํ ปรียายมกาตี, ยทิตํ อีชาคมนาย;
 นิสฺสํทฺ ภนฺเต ภควา, อิทมาสนํ ปณฺณคฺคณฺ”ติ. นิสฺสํทฺ ภควา ปณฺณคฺคเต อาตเน.
 นิโครฺชปฺปํ โห ปรีพฺพชโก อณฺณคฺคํ นิจํ อาตเน คเหตุวา เอกมฺนคํ นิสฺสํทฺ.
 เอกมฺนคํ นิสฺสนํ โห นิโครฺช ปรีพฺพชกํ ภควา เอตทโวจ “กายนฺคฺคตฺ นิโครฺช
 เอตฺรหิ กถาย สมนฺนินฺนา? กา จ ปน โว อนฺตรากถา วิปฺปกตา”ติ. เอวํ อุกฺเต,
 นิโครฺช ปรีพฺพชโก ภควนฺคํ เอตทโวจ “อิช มยํ ภนฺเต อทฺทสํ ภควนฺคํ
 สุมุคฺชาย คีเร โมรณิชาเป อพฺโภกาเต จงฺกมฺนคํ; ทิสฺวาน เอวํ อโวจฺมุหา ‘สเจ
 สมนฺ โคตโม อิมํ ปรีคํ อากฺขเณยฺย, อิมํ คํ ปณฺหิ ปุจฺเจยฺยาม ‘โก นาม
 โส ภนฺเต ภควโต รมฺโม, เยน ภควา สํวเก วิเนติ, เยน ภควตา สํวกา
 วินีตา อสฺสํสํปฺปคฺตา ปฏฺิขานนฺติ อชฺฌาตํ อาทิพฺรหฺมจฺริยํ”ติ; อมฺ โห โน
 ภนฺเต อนฺตรากถา วิปฺปกตา, อถ ภควา อณฺณคฺคโต”ติ.

[๕๖] “ทุชฺชานํ โข ปเนตํ นิโครธ คยา อณฺณทิจฺเจน อณฺณชนฺติเกน
อณฺณวฺจฺเจน อณฺณควาโยเคน อณฺณตฺวาวฺจฺยเกน, เยนํหิ คฺวเก วิเนมิ, เยน
มยา คฺวกา วิเนตฺวา อตฺตํตํปฺปคฺคา ปฏฺิชาณฺติ อชฺฌาตํยํ อาทิจฺจหฺมจฺจฺยณฺติ;
อิจฺฉ มํ นิโครธ ตเก อาจฺยเก อธิเชคฺคฺเช ปณฺหิ ปุจฺจ ‘กถํสนฺตา นุ โข
ภนฺเต คโปธิคุจฺจา ปรีปฺพณฺนา โหติ? กถํ อปรีปฺพณฺนา”ติ. เอวํ อุตฺเต, เต
ปรีพฺพชกา อุนฺนาทโน อุจฺจาตฺตมฺหาตฺตทา อเหตฺตํ “อจฺฉริยํ วต โภ, อพฺภุคํ
วต โภ; สมนฺตํสํ โคตมํสํ มหิตฺถิกคฺคา มหานุภาวคฺคา, ยคฺว หิ นาม คกฺวาทํ
สเปตฺตํติ, ปรวาเทน ปวาวเรตฺตํ”ติ.

[๕๗] อถ โข นิโครโธ ปรีพฺพชโก เต ปรีพฺพชเก อปฺปตฺตเท กตฺวา
ภควนฺคํ เอกทโวจ “มยํ โข ภนฺเต คโปธิคุจฺจนวาทา คโปธิคุจฺจนาสฺรา คโป
ธิคุจฺจนอดฺดินฺนา วิหฺราม. กถํสนฺตา นุ โข ภนฺเต คโปธิคุจฺจา ปรีปฺพณฺนา โหติ?
กถํ อปรีปฺพณฺนา”ติ. “อิธ นิโครธ คปตฺตํ อเจตโก โหติ, มุคฺตาจาวโร, หตฺถา
ปเตชโน, นเนหิภทฺทนิโก, นคฺคฺจฺจภทฺทนิโก, นากิหคํ, น อุตฺทิสฺสคํ, น นิมนคํ
ธาทิยคํ, ได้ น กุมฺภิมุชฺสา ปฏฺิคฺคณฺหาติ, น กโพนฺธิมุชฺสา ปฏฺิคฺคณฺหาติ, น
เอพกมฺนคํ, น ทณฺฑมฺนคํ, น มุตฺตมฺนคํ, น ทฺวินนํ ภูมฺชฺชมานนํ, น คพฺพิณิยา,
น ปายมานาย, น บุริสฺสณฺตรคฺคา, น ตํกคฺคํ, น ยคฺถ คฺวา อปฺปจฺจิตา โหติ,
น ยคฺถ มกฺขิกา สณฺฑทฺสณฺทจฺจารินฺ, น มจฺฉํ, น มํตํ, น สฺรํ, น เมรยํ, น
ถุสฺสทกํ ปิวัคิ; ได้ เอกาคารโก วา โหติ เอกาโตปปีโก, ทฺวาคารโก วา โหติ
ทฺวาโตปปีโก, สฺสคฺคาคารโก วา โหติ สฺสคฺคาโตปปีโก, เอกิสฺสคฺคา ปคฺคิยา ยาเปติ, ทฺวํหิ
ทคฺคิยา ยาเปติ, สฺสคฺคิยา ปคฺคิยา ยาเปติ; เอกาหิกํปํ ออาหารํ ออาหารคิ, ทฺวํหิ
ออาหารํ ออาหารคิ, สฺสคฺคาหิกํปํ ออาหารํ ออาหารคิ. อิติ เอวํ อชฺฌมาตํ
ปรียาชคฺคตโกชฺชานนฺโยคมฺนุชฺคตํ วิหฺรติ. ได้ คากภโก โหติ, คามภโก
วา โหติ, นีวารภโก วา โหติ, ททฺทภโก วา โหติ, หญฺภโก วา โหติ,
กณฺภโก วา โหติ, อาจามภโก วา โหติ, ปิณฺณภโก วา โหติ, คินภโก
วา โหติ, คิมภโก วา โหติ, วณฺมตฺตคฺคา วา ยาเปติ ปวคฺคตฺตโกชฺ. ได้ คานานนฺ

ชาเรติ, มธ้านานิปี ชาเรติ, ฉวทุตถันนิปี ชาเรติ, ปัตถุณานิปี ชาเรติ, ตีรวิณานิปี
 ชาเรติ, อธินานิปี ชาเรติ, อธินกฐิปี ชาเรติ, กุสัจจีปี ชาเรติ, วากัจจีปี
 ชาเรติ; ผลกัจจีปี ชาเรติ, เกสุมพถิปี ชาเรติ, วาถกมพถิปี ชาเรติ, อุตฺถกปฏิกิปี
 ชาเรติ, เกสุมตฺถุโธจโกปี โหติ เกสุมตฺถุโธจนานุโยคมนุญฺชโต, อพฺพภฏฺฐโกปี โหติ
 อาสนปฏิกิปีโต, อุกกฏฺฐโกปี โหติ อุกกฏฺฐกปฺปชานมนุญฺชโต, กณฺณกาปตฺถยโกปี โหติ
 กณฺณกาปตฺถย เตยฺยํ กปฺเปติ, ผลกเตยฺยํ กปฺเปติ, ถนฺทิตเตยฺยํ กปฺเปติ,
 เอกปตฺถยโกปี โหติ ราชตฺถโร, อพฺภกาสโกปี โหติ ยถาสนฺนคโก, เวกฺกโกปี
 โหติ วิกฺกโฆษานานุโยคมนุญฺชโต, อปานโกปี โหติ อปานกคฺคตมนุญฺชโต, ฉายคคฺคิโกปี
 อุตฺถโกโรหิตานานุโยคมนุญฺชโต วิหริติ. ตํ ก็ มณฺณลํ นิโครฺฐ? ยถิ เอวํ สนฺเต
 คโปธิคฺคฺจนฺนา ปริปฺพณฺนา วา โหติ อปริปฺพณฺนา วา”ติ. “อหฺมชา โห ฆนฺเต เอวํ สนฺเต
 คโปธิคฺคฺจนฺนา ปริปฺพณฺนา โหติ, โน อปริปฺพณฺนา”ติ. “เอวํ ปริปฺพณฺนายปี โห
 อหํ นิโครฺฐ คโปธิคฺคฺจนฺนํ อนนฺทวิหิตํ อปฺปกฺกิตฺเต เต วทามิ”ติ.

อุปกฺกิตฺเต

[๕๘] “ยถา กถํ ปน ฆนฺเต ภควา เอวํ ปริปฺพณฺนาย คโปธิคฺคฺจนฺนํ
 อนนฺทวิหิตํ อปฺปกฺกิตฺเต เต วทามิ”ติ. “อิห นิโครฺฐ คปตฺถํ คปํ สฺมาทียติ, โส เตน
 คปตฺถา อคฺคตมนฺโ โหติ ปริปฺพณฺนตฺถกปฺโป. ยํ นิโครฺฐ คปตฺถํ คปํ สฺมาทียติ,
 โส เตน คปตฺถา อคฺคตมนฺโ โหติ ปริปฺพณฺนตฺถกปฺโป; อยมนฺปี โห นิโครฺฐ คปตฺถํ
 อปฺปกฺกิตฺเต โหติ.

ปฺน จปรํ นิโครฺฐ คปตฺถํ คปํ สฺมาทียติ, โส เตน คปตฺถา อคฺคตมนฺกํเตติ
 ปรํ วมฺเภติ. ยํ นิโครฺฐ คปตฺถํ คปํ สฺมาทียติ, โส เตน คปตฺถา อคฺคตมนฺกํเตติ
 ปรํ วมฺเภติ; อยมนฺปี โห นิโครฺฐ คปตฺถํ นิ อปฺปกฺกิตฺเต โหติ.

ปฺน จปรํ นิโครฺฐ คปตฺถํ คปํ สฺมาทียติ, โส เตน คปตฺถา มชฺชติ มุจฺฉติ
 ปมาทมาปชฺชติ. ยํ นิโครฺฐ คปตฺถํ คปํ สฺมาทียติ, โส เตน คปตฺถา มชฺชติ มุจฺฉติ
 ปมาทมาปชฺชติ; อยมนฺปี โห นิโครฺฐ คปตฺถํ นิ อปฺปกฺกิตฺเต โหติ.

[๕๙] ปุณ จปร นิโครธ คปถัสสึ คมํ สมาทียติ, โส เตน คปสา ตาภสฏการดีโดกํ อภินิพพุเตติ, โส เตน ตาภสฏการดีโดเกน อคตมโน โหติ ปริบุญณ-
สงกมโป. ยมปี นิโครธ คปถัสสึ คมํ สมาทียติ, โส เตน ตาภสฏการดีโดเกน
อคตมโน โหติ ปริบุญณสงกมโป; อยมมปี โช นิโครธ คปถัสสิโน อุปกกิลลโส
โหติ.

ปุณ จปร นิโครธ คปถัสสึ คมํ สมาทียติ, โส เตน คปสา ตาภสฏการดีโดกํ
อภินิพพุเตติ, โส เตน ตาภสฏการดีโดเกน อคตานุกกัธติ ปริ วมเกติ. ยมปี
นิโครธ คปถัสสึ คมํ สมาทียติ, โส เตน คปสา ตาภสฏการดีโดกํ อภินิพพุเตติ,
โส เตน ตาภสฏการดีโดเกน อคตานุกกัธติ ปริ วมเกติ; อยมมปี โช นิโครธ
คปถัสสิโน อุปกกิลลโส โหติ.

ปุณ จปร นิโครธ คปถัสสึ คมํ สมาทียติ, โส เตน คปสา ตาภสฏการดีโดกํ
อภินิพพุเตติ, โส เตน ตาภสฏการดีโดเกน มชฺชติ มุจฺจติ ปมาทมาปชฺชติ. ยมปี
นิโครธ คปถัสสึ คมํ สมาทียติ, โส เตน คปสา ตาภสฏการดีโดกํ อภินิพพุเตติ,
โส เตน ตาภสฏการดีโดเกน มชฺชติ มุจฺจติ ปมาทมาปชฺชติ; อยมมปี โช นิโครธ
คปถัสสิโน อุปกกิลลโส โหติ.

[๖๐] ปุณ จปร นิโครธ คปถัสสึ คมํ สมาทียติ, โภชเนสุ โวทาธํ อาปชฺชติ
'อิทํ เม ชมติ, อิทํ เม นกชมตฺติ'. โส ยญฺจี ชฺวธัสสํ นกชมติ, คํ ส่าเปกฺโข
ปชฺชติ; ยํ ปนถัสสํ ชมติ, คํ คชิตํ มุจฺจติโต อชฺชมาปนโน อนาทนวถัสสํ
อนิสฺสรณปณฺโณ ปริกฺกชติ ฯ เป ฯ อยมมปี โช นิโครธ คปถัสสิโน อุปกกิลลโส
โหติ.

ปุณ จปร นิโครธ คปถัสสึ คมํ สมาทียติ ตาภสฏการดีโดกนิกฺกนิเหตุ
'สฏกริธัสสนํ มํ ราชานํ ราชมหายคฺคา ชคฺคิยา พฺราหฺมณํ คหปติกา คคฺคิยา'ติ
ฯ เป ฯ อยมมปี โช นิโครธ คปถัสสิโน อุปกกิลลโส โหติ.

[๒๑] ปุน จปรํ นิโครธ คปัสสี อณฺเฑทวํ สมนํ วา พฺรหฺมาหฺมณํ วา
 อปสาเทคา โหติ 'กํ ปนํยํ สมนํพฺพุตาชํวํ สํพฺพสํพํ' ^๒ สํภวเชติ. เสยฺยถิํ? มฺหิพฺพิ
 ชนฺชํพํ ฌพฺพิชํ อคฺคพฺพิชํ พิชํพชเมว ปณฺณมํ, อสํนิวิจกํ ทนฺตญฺญํ, สมนปฺเป
 ปวาเทนา'ติ ฯ เป ฯ อยมปี โช นิโครธ คปัสสีโน อฺปภฺกิเตโส โหติ.

ปุน จปร นิโคธว ทปัสสั ปัสสัติ อตฺตมคัรํ สมนํ วา พราหฺมณํ วา กุเลตฺตํ
 ตกฺกริยมานํ คฺรกริยมานํ มานิยมานํ ปุริยมานํ, ตตฺถี เอวํ โหติ 'อิมฉหิ นาม
 สมนพฺพุตาชัวั กุเลตฺตํ ตกฺกโรนฺติ คฺรกกโรนฺติ มาเนนฺติ ปุเชนฺติ, มํ ปน ทปัสสั
 ตฺวาชัวั กุเลตฺตํ น ตกฺกโรนฺติ น คฺรกกโรนฺติ น มาเนนฺติ น ปุเชนฺตํ'ติ. อิติ ได้
 อิตฺตํตามจฺฉริยํ กุเลตฺตํ อุมฺปาเตคา โหติ ๖ เป ๖ อยมฺปิ โช นิโคธว ทปัสสัโน
 อุมฺปาเทโส โหติ.

[๒๒] ปุ่น จปร นิโคธ คบดัดดี อาปาถกนิธำที่ โหติ ฯ पे ฯ यम्भी
 निकोथ कपदुत्तिनो दुपगुतिदेत्तो होति.

ปุ่น จปร. นิโคธร คปดดี อคตานิ อทสดยมาโน กุเลตุ จรติ 'อิทมบี เม คปดมิ,
อิทมบี เม คปดมิน'คิ. ๖ เป ๖ อยมิ ไช นิโคธร คปดดีโน อูปกุกิเลโต โหติ.

ปุ่น จปรว นิโคธร ตปตฺดี กิณจิเทว ปฏิจฺจนนํ เสวติ, โส 'ขมติ เต อิทนฺติ
 ปฏฺโฐ ไซ สฺมาโน อกฺขมมานํ อหา 'ขมคฺคิ, ขมมานํ อหา 'นฺกขมคฺคิ. อิติ โส
 สฺมปฺชานนุสฺสา ภาตฺติกา โหติ ฯ เป ฯ อยมนํ โส นิโคธร ตปตฺดีโน อุกฺกเกโส
 โหติ.

ปุ่น จปร นิโครธ ตปต์ดี ตถาคตตฺส วา ตถาคตถาวกตฺส วา ชมฺมํ เทเสณฺตตฺส
 ตฺนํตฺยเอว ปริยายํ อนฺนญฺเณยฺยํ นานฺนชานาติ ฯ เป ๑ อยมนฺปี โส นิโครธ ตปต์ดีโน
 อฺปฺภกฺกิตฺเตโส โหติ.

๑. ค.อ. พหุตาชีโว

๒ น.ม.ถ. ถพพ

๓ น.ม. พิสูจน์ว่า คงอยู่

[๖๓] ปุณ จปร นิโครธ คปถุสโก โกรโน โหติ อุปนาหิ. ยมปี นิโครธ คปถุสโก โกรโน โหติ อุปนาหิ; ยมปี โห นิโครธ คปถุสโกโน อุปกุกิเดโส โหติ.

ปุณ จปร นิโครธ คปถุสโก มกขี โหติ ปพาสี ๑ เป ๑ อิตถุสโก โหติ มจณรี. ตโส โหติ มายาวี; กทโร โหติ อติมานิ. ปาบีจโน โหติ ปาบีกัน อิจณาน วตคโค. มิจณาทิจโก โหติ อนตคคากิทย ทิจจียา ตมนนาคโค. ตนทิจจิปรามาตี โหติ อารานคคาคี ทุปปฏินิสสัคคิ. ยมปี โห นิโครธ คปถุสโก ตนทิจจิปรามาตี โหติ อารานคคาคี ทุปปฏินิสสัคคิ; ยมปี โห นิโครธ คปถุสโกโน อุปกุกิเดโส โหติ.

ค กิ มณณติ นิโครธ? ยทิเม คปธิคจจนา อุปกุกิเดโส วา อนุปกุกิเดโส วา"ติ. "อทรา โห อิเม ภนเต คปธิคจจนา อุปกุกิเดโส, โน อนุปกุกิเดโส. จาน โห ปเนค ภนเต วิชชติ, ย อิเรกจโจ คปถุสโก สัพเพเหเว อิเมหิ อุปกุกิเดโสหิ ตมนนาคโค อสส; โก ปน วาโท อณณครณณคเรนา"ติ.

ปริศนารูปปฏิรูปตถกถา

[๖๔] "อิธ นิโครธ คปถุสโก คป สมาทียติ, โส เตน คปสา น อคตมโน โหติ น ปริปนุณตงกปโป. ยมปี นิโครธ คปถุสโก คป สมาทียติ, โส เตน คปสา น อคตมโน โหติ น ปริปนุณตงกปโป; เอว โส คสุมิ จาเน ปริสุทโธ โหติ.

ปุณ จปร นิโครธ คปถุสโก คป สมาทียติ, โส เตน คปสา น อคตานุกุกิเดโส น ปว วมเกติ ๑ เป ๑ เอว โส คสุมิ จาเน ปริสุทโธ โหติ.

ปุณ จปร นิโครธ คปถุสโก คป สมาทียติ, โส เตน คปสา น มชชติ น มจณติ น ปมาทมาปชชติ ๑ เป ๑ เอว โส คสุมิ จาเน ปริสุทโธ โหติ.

[๖๕] ปุณ จปร นิโครธ คปถุสโก คป สมาทียติ, โส เตน คปสา ตาภตถการติโดก

อภินิพพุตเตติ, ได้ เตน ตามสการการดีโดเกน น อคตมโน โหติ น ปริบุญณตงกบโป.
ยปี นิโครธ ฅปดู้ดี่ ๖ เป ๖ เอว ได้ ฅดู้มี่ จาเน ปริตุทุโห โหติ.

ปุน จปร นิโครธ ฅปดู้ดี่ ฅบ่ สมาริยติ, ได้ เตน ฅปด่า ตามสการการดีโดเก
อภินิพพุตเตติ, ได้ เตน ตามสการการดีโดเกน น อคตานุกักัดติ น ปรี วมเกติ.
ยปี นิโครธ ฅปดู้ดี่ ๖ เป ๖ เอว ได้ ฅดู้มี่ จาเน ปริตุทุโห โหติ.

ปุน จปร นิโครธ ฅปดู้ดี่ ฅบ่ สมาริยติ, ได้ เตน ฅปด่า ตามสการการดีโดเก
อภินิพพุตเตติ, ได้ เตน ตามสการการดีโดเกน น มชชติ น มุจจติ น ปมาทมาปชชติ.
ยปี นิโครธ ฅปดู้ดี่ ๖ เป ๖ เอว ได้ ฅดู้มี่ จาเน ปริตุทุโห โหติ.

[๖๖] ปุน จปร นิโครธ ฅปดู้ดี่ ฅบ่ สมาริยติ, โภชเนตฺถ น โวทาตํ อาปชชติ
'อิทํ เม ชมติ, อิทํ เม นกฺขมคํติ, ได้ ยณฺจ ฅวุดตํ นกฺขมติ, คํ อนเปกฺโข
ปชชติ; ยํ ปนตฺตํ ชมติ, คํ อคฺคิโต อมฺจุณฺโติ อนชฺฌาปนโน อาทั้นวทสฺสาวั
นิตฺตฺรณปณฺโณ ปริภุชชติ ๖ เป ๖ เอว ได้ ฅดู้มี่ จาเน ปริตุทุโห โหติ.

ปุน จปร นิโครธ ฅปดู้ดี่ น ฅบ่ สมาริยติ ตามสการการดีโดเกนิกนฺติเหตุ
'ตฺถกิริตฺตฺตฺตํ มํ ราชานโน ราชมหามคฺคา ชคฺคิยา พฺราหฺมณฺนา คหปคฺคิยา คิคฺคิยา'ติ.
๖ เป ๖ เอว ได้ ฅดู้มี่ จาเน ปริตุทุโห โหติ.

[๖๗] ปุน จปร นิโครธ ฅปดู้ดี่ อณฺณตฺวํ สมนํ วา พฺราหฺมณํ วา น
อปสาเทคา โหติ 'กํ ปนายํ สมนพฺพุตาชฺวํ สพฺพสพฺพํ ตํภชฺเชติ. เสงฺยถํ? มุตฺตํ
ชนฺรพฺพํ ฅพฺพํ อคฺคพฺพํ พฺชพฺพเมว ปณฺจมนํ, อตฺตนิวจกํ ทนฺตญฺจํ, สมนปฺปวาเทนาติ
๖ เป ๖ เอว ได้ ฅดู้มี่ จาเน ปริตุทุโห โหติ.

ปุน จปร นิโครธ ฅปดู้ดี่ ปดู้ดฺติ อณฺณตฺวํ สมนํ วา พฺราหฺมณํ วา กุเตตฺถ
ตฺถกิริยมานํ ฅรฺกิริยมานํ มานิยมานํ ปุชฺชียมานํ, ตดู้ด น เอว โหติ 'อิมณฺหิ
นาม สมนพฺพุตาชฺวํ กุเตตฺถ ตฺถกโรนฺติ ฅรฺกโรนฺติ มาเนนฺติ ปุชฺเชนฺติ, มํ ปน ฅปดู้ดี่

ดูชาชีวิต กุเลศ น ด้กโรนติ น คุรโรนติ น มาเนนติ น ปุเชนคั้ติ, อิติ ด้
อิตตามจณวิย กุเลศ นุปลาเทตา โหติ ๑ เป ๑ เอว ด้ คตมึ จาเน ปริศุทโร
โหติ.

[๖๘] ปุณ จปว นิโคฐ คปดด้ น อาปาถกนิศาที่ โหติ ๑ เป ๑ เอว ด้
คตมึ จาเน ปริศุทโร โหติ.

ปุณ จปว นิโคฐ คปดด้ น อคฺคานํ อทตฺตยมาโน กุเลศ จรติ 'อิทมปิ เม
คปดมึ, อิทมปิ เม คปดมินุ'ติ ๑ เป ๑ เอว ด้ คตมึ จาเน ปริศุทโร โหติ.

ปุณ จปว นิโคฐ คปดด้ น กิณฺจิทเว ปฏิจฺจนํ เสวติ, ด้ 'ขมติ เต
อิทนุ'ติ ปุฏฺโฐ สฺมาโน อภฺขมานํ อาห 'นภฺขมคั้ติ, ขมมานํ อาห 'ขมคั้ติ.
อิติ ด้ สมฺปชานมุตา น ภาติกา โหติ ๑ เป ๑ เอว ด้ คตมึ จาเน ปริศุทโร
โหติ.

ปุณ จปว นิโคฐ คปดด้ คถาคคตฺต วา คถาคคตฺตวคตฺต วา ขมมํ เทเสณคตฺต
สนฺตฺเตว ปริยายํ อนฺนญเญยํ อนฺนชานาติ ๑ เป ๑ เอว ด้ คตมึ จาเน ปริศุทโร
โหติ.

[๖๙] ปุณ จปว นิโคฐ คปดด้ อฏฺโถโร โหติ อนฺนปนาที่. ยปิ นิโคฐ
คปดด้ อฏฺโถโร โหติ อนฺนปนาที่; เอว ด้ คตมึ จาเน ปริศุทโร โหติ.

ปุณ จปว นิโคฐ คปดด้ อมกขั โหติ อปพาดั ๑ เป ๑ อนิสฺสํกั โหติ อมจฺฉริ.
อตฺโธ โหติ อมายาวี. อคฺคทฺโร โหติ อนคิมานั. น ปาปีจฺโน โหติ น ปาปีกานํ
อิจฺฉานํ วตฺคโต. น มิจฺฉนาทิจฺจโก โหติ น อนคคฺคาหิกาย ทิจฺฉยา สมนฺนาคโต.
น สนฺทิจฺจิปรามาตึ โหติ น อาชานคฺคาหึ สุปฺปนิสฺสคฺคั. ยปิ นิโคฐ คปดด้ น
สนฺทิจฺจิปรามาตึ โหติ น อาชานคฺคาหึ สุปฺปนิสฺสคฺคั; เอว ด้ คตมึ จาเน
ปริศุทโร โหติ.

คํ ก็ มณเฑสี นิโครธ? ยถิ เหวํ สันเต คโปธิคุจฺจนา ปริสุทฺธา วา โหติ
 อปริสุทฺธา วา”ติ. “อทฺธา โข ภนฺเต เหวํ สันเต คโปธิคุจฺจนา ปริสุทฺธา โหติ,
 โน อปริสุทฺธา; อคฺคปฺปคฺคา จ โหติ สํวปฺปคฺคา จา”ติ “น โข นิโครธ
 เอกตาวคฺคา คโปธิคุจฺจนา อคฺคปฺปคฺคา จ สํวปฺปคฺคา จ โหติ; อปฺปี จ โข ปปฺปิกปฺปคฺคา
 โหติ”ติ.

ปริสุทฺธตจปตฺตกถา

[๗๐] “กิตฺตาวคฺคา ปน ภนฺเต คโปธิคุจฺจนา อคฺคปฺปคฺคา จ สํวปฺปคฺคา จ โหติ?
 สํว รุ ภนฺเต ภควา คโปธิคุจฺจนา อคฺคํเยว ปาเปคฺ, สํวเยว ปาเปคฺ”ติ. “อิธ
 นิโครธ ตปสฺสํ จาคฺชามํสํวสํวโค โหติ. กถมฺ, นิโครธ ตปสฺสํ จาคฺชามํสํวสํวโค
 โหติ? อิธ นิโครธ ตปสฺสํ น ปาณํ อติปาเปติ,^๑ น ปาณํ อติปาตยติ, น
 ปาณมติปาตยโค สมนฺนุโย โหติ; น อทินฺนํ อาทียติ, น อทินฺนํ อาทียาเปติ,
 น อทินฺนํ อาทียโค สมนฺนุโย โหติ; น มุสา ภณฺติ, น มุสา ภณาเปติ, น
 มุสา ภณโค สมนฺนุโย โหติ; น ภาวิตมํสํสํสํ,^๒ น ภาวิตมํสํสํสํเปติ, น
 ภาวิตมํสํสํสํโค สมนฺนุโย โหติ. เหวํ โข นิโครธ ตปสฺสํ จาคฺชามํสํวสํวโค โหติ.

ยโค โข นิโครธ ตปสฺสํ จาคฺชามํสํวสํวโค โหติ อทฺตจสฺสํ โหติ ตปสฺสํตาย.
 โส อภิหริ, โน หีนายาวคฺคติ. โส วิวิคฺคํ เสนาสนํ ภทฺติ อรณฺณํ รุกฺขมฺถํ
 ปพฺพคํ กนฺทํ คิริคฺ, สํวํ วนปคฺ, อพฺโลกาถํ ปตฺตปฺปคฺ. โส ปจฺจกคฺ
 ปิณฺฑปาทปฏิกฺกนฺโค นิสฺสํสํ ปตฺตํ อาภุชิตฺวา อฐํ กายํ ปณฺธิชย ปริมุขํ สํ
 อปฺปจฺเจตฺวา. โส อภิขณฺณํ โดเก ปหาย วิคฺคาภฺชณฺเนน เจตฺสา วิหริ, อภิขณฺณาย
 จิตฺคํ ปริโสธฺเต; พฺยาปาทปโทถํ ปหาย อพฺยาปนฺนจิตฺโค วิหริ สํพฺพาณภฺตฺตํ
 พฺยาปาทปโทถํ จิตฺคํ ปริโสธฺเต; ถินมิตฺ^๓ ปหาย วิคฺคถินมิตฺโ วิหริ อาโลกสํมณฺ
 สโค สมนฺนุโย, ถินมิตฺธา จิตฺคํ ปริโสธฺเต; อทฺตจจกฺกจํ ปหาย อนทฺตจโค

๑. ต.อ. อติปาเปติ ๒. ค.ม. น ภาวิตมํสํสํ ๓. ค.ม. ถินมิตฺ

วิหริติ อชฺฌมคฺคํ ฐปฺถนตจฺจิตฺโต, อชฺชจจกุกุกจฺจา จิตฺตํ ปริโสเธติ; วิจิจฺจํ ปหาย
คินฺนณวิจิจฺจโน วิหริติ อกถกถํ กุสฺเสตฺถํ ฐมเมตฺถํ, วิจิจฺจํ จิตฺตํ ปริโสเธติ.

[๗๑] โส อิมํ ปณฺญํ นีวรณํ ปหาย เจตโส อุกฺกิลเณ ปณฺญาย ทุพฺพตี-
กรณํ เมตฺตาสหคเณ เจตสา เอกํ ทิสํ ฆริตฺวา วิหริติ. ตถา ทุคฺคิ. ตถา คคฺคิ.
ตถา จคฺคกฺกํ. อิติ อชฺชมโช คิริยํ สํพฺพริ สํพฺพคฺคตฺตาย สํพฺพาวนํ โตกํ เมตฺตา-
สหคเณ เจตสา วิปฺลเณ มหคฺคเณ อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปชฺฌเณ ฆริตฺวา
วิหริติ. กรณาสหคเณ เจตสา ๖ เป ๖ มุทิตาสหคเณ เจตสา ๖ เป ๖ อุกฺกิล-
สหคเณ เจตสา เอกํ ทิสํ ฆริตฺวา วิหริติ. ตถา ทุคฺคิ. ตถา คคฺคิ. ตถา จคฺคกฺกํ.
อิติ อชฺชมโช คิริยํ สํพฺพริ สํพฺพคฺคตฺตาย สํพฺพาวนํ โตกํ อุกฺกิลสหคเณ เจตสา
วิปฺลเณ มหคฺคเณ อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปชฺฌเณ ฆริตฺวา วิหริติ.

คํ ก็ มณฺณลํ นิโครธ? ยถิ เหวํ สนฺเต ตโปธิคฺคจฺจา ปริสฺสุทฺธา วา โหติ
อปฺริสฺสุทฺธา วา”ติ. “อชฺชม โช ฆนฺเต เหวํ สนฺเต ตโปธิคฺคจฺจา ปริสฺสุทฺธา โหติ,
โน อปฺริสฺสุทฺธา; อคฺคปฺปคฺคา จ โหติ สํวปฺปคฺคา จา”ติ. “น โช นิโครธ
เอตฺตาวตฺตา ตโปธิคฺคจฺจา อคฺคปฺปคฺคา จ โหติ สํวปฺปคฺคา จ; อปฺ ๑ โช คจฺปคฺคา
โหติ”ติ.

ปริศนาคำถามปริศนาคำถาม

[๗๒] “กิตฺตาวตฺตา ปน ฆนฺเต ตโปธิคฺคจฺจา อคฺคปฺปคฺคา จ โหติ สํวปฺปคฺคา
จ? สํว เม ฆนฺเต ภควา ตโปธิคฺคจฺจา อคฺคิเยว ปาเปคฺ, สํวเยว ปาเปคฺ”ติ.
“อิธ นิโครธ คปฺลฺลํ จาคฺชามสํวสํวโต โหติ. ภณฺณ นิโครธ คปฺลฺลํ จาคฺชาม-
สํวสํวโต โหติ? ๖ เป ๖ ยโต นิโครธ คปฺลฺลํ จาคฺชามสํวสํวโต โหติ, อชฺชจจสฺส
โหติ คปฺลฺลิตฺตาย. โส อภิหริติ, โน หินฺนยวคฺคติ. โส วิวิคฺคํ เสนาสนํ ภชฺติ

๗ เป ๗ ได้ อิม ปณจ นัรณ ปหาย เจตโส อุปกัณเฐ ปณณาย ทุพฺพัตถกรณ
 เมคฺคาตฺถคเคน เจตสา ๗ เป ๗ กรุณาสฺสคเคน เจตสา ๗ เป ๗ มุทิตาสฺสคเคน เจตสา
 ๗ เป ๗ อุปะกฺขาสฺสคเคน เจตสา วิปฺปเสน มหคฺคเคน อปฺปมาเนน อเวเรน
 อပ္พาสฺสเนน ฌริตฺวา วิหริ. โส อเนกวิหิตํ ปุพฺเพนิวาสํ อนุสฺสริ. เสยฺยถึทํ?
 เขกํปี้ ชาคิ เทวปี้ ชาติโย คิธฺโสมี ชาติโย จคฺคโสมี ชาติโย ปณจปี้ ชาติโย
 ทสฺปี้ ชาติโย วัธฺปี้ ชาติโย คิธฺปี้ ชาติโย จคฺคทสฺสมี ชาติโย ปณจทสฺสมี ชาติโย
 ชาคิธฺคปี้ ชาคิธฺทสฺสมี ชาคิธฺคทสฺสมี” อนเณปี้ สํวฏฺฐกปฺเป เณเณปี้ วิวฏฺฐกปฺเป
 อนเณปี้ สํวฏฺฐวิวฏฺฐกปฺเป ‘อมุทฺราธึ เอวฺนาโม เอวฺโคคฺโคโต เอวฺวณฺโน เอวฺมาหาโร
 เอวฺสฺสทฺทกฺขปฺปิตฺตเวทึ เอวฺมายฺยปฺริยนฺโต, โส คโค จุโค อมฺตฺว อุตฺปาที, คคฺราปาดิ
 เอวฺนาโม เอวฺโคคฺโคโต เอวฺวณฺโน เอวฺมาหาโร เอวฺสฺสทฺทกฺขปฺปิตฺตเวทึ เอวฺมายฺยปฺริยนฺโต,
 โส คโค จุโค อิมฺมปฺปนโน’ติ; อิติ สํการํ สํวฏฺเทถํ อเนกวิหิตํ ปุพฺเพนิวาสํ
 อนุสฺสริ.

คํ กิ มณฺเณติ นิโคธฺว? ยถิ เอวํ สนฺเต คโปชิจฺจุณา ปริสฺสทฺธา วา โหติ
 อปริสฺสทฺธา วา”ติ. “อทฺธา โช ฆนฺเต เอวํ สนฺเต คโปชิจฺจุณา ปริสฺสทฺธา โหติ,
 โน อปริสฺสทฺธา; อคฺคปฺปคฺคา จ โหติ สํวฏฺคคฺคา จา”ติ. “น โช นิโคธฺว
 เอกฺคาวคฺคา คโปชิจฺจุณา อคฺคปฺปคฺคา จ โหติ สํวฏฺคคฺคา จ; อปี้ จ โช
 เมคฺคปฺปคฺคา โหติ”ติ.

ปริสฺสทฺธอคฺคปฺปคฺคตสํวฏฺคคคค

[๗๓] “กิตฺตาวคฺคา ปน ฆนฺเต คโปชิจฺจุณา อคฺคปฺปคฺคา จ โหติ สํวฏฺคคค
 จ? สํวฏฺ เม ฆนฺเต ภาควา คโปชิจฺจุณาย อคฺคคฺเยว ปาเปตฺ, สํวฏฺเยว ปาเปตฺ”ติ.
 “อิตฺ นิโคธฺว คปฺสฺสํ จาคฺชามสํวฏฺคคโค โหติ. กถณฺจ นิโคธฺว คปฺสฺสํ จาคฺชาม-
 สํวฏฺคคโค โหติ? ๗ เป ๗ ยโต จ โช นิโคธฺว คปฺสฺสํ จาคฺชามสํวฏฺคคโค โหติ,

๑-๑ ก. สคฺปี้ ชาติโย สทสฺสมี ชาติโย สคคทสฺสมี ชาติโย

อภิปุณฺณ โหติ คปฺปิตฺตํ. โส อภิหริติ, โน หีนายาวคฺคติ. โส วิวิตฺตํ เสนาสนํ
 ภาวติ ๑ เป ๑ โส อิมํ ปณฺญํ นีวรณํ ปหาย เจตฺโส อุกฺกิลฺลํ ปณฺญาย
 ทพฺพตฺตํ. เมตฺตาสทฺทคฺคณ เจตฺสา ๑ เป ๑ อุกฺกิลฺลํ เมตฺตํ วิปฺปตฺตํ
 มหคฺคณ อปฺปมาเนน อเวเรน อพฺยาปชฺฌเนน ฌริตฺวา วิหริติ. โส อเนกวิหิตํ
 ปุพฺเพนิวาสํ อนุสฺสริติ. เอยฺยถํ? เอกมฺปิ ชาตํ เทวํปิ ชาตํปิ ชาตํปิ ชาตํปิ
 จตฺตํปิ ชาตํปิ ปณฺญํปิ ชาตํปิ ๑ เป ๑ อิติ สํการํ สํกฺกตํ อเนกวิหิตํ
 ปุพฺเพนิวาสํ อนุสฺสริติ. โส ทิพฺเพน จกฺขุณา วิสฺสุทฺเธน อตฺถิณฺณตฺมานุสฺสเกน ตฺตฺเต
 ปตฺตํ จอมาเน อปฺปชฺชมาเน หีนํ ปณฺเฑ สํวณฺเฑ ทพฺพณฺเฑ ตฺตฺเต ทคฺคเต,
 ยถากมฺมุเป ตฺตฺเต ปชานาติ 'อิมํ วต โภโก ตฺตฺตา กายทฺตฺตฺตํ สมนฺนาคฺคา,
 วจฺจทฺตฺตํ สมนฺนาคฺคา, มโนทฺตฺตํ สมนฺนาคฺคา, อริยานํ อปฺปวาทกา,
 มิจฺฉาทิฏฺฐิจกา มิจฺฉาทิฏฺฐิจกมฺมสํมาทธานํ; เต กายตฺตํ เกทา ปรมฺมรณํ อปายํ
 ทคฺคํ วิณิปาตํ นิรยํ อปฺปนฺนา. อิมํ วา ปน โภโก ตฺตฺตา กายทฺตฺตํ
 สมนฺนาคฺคา, วจฺจทฺตฺตํ สมนฺนาคฺคา, มโนทฺตฺตํ สมนฺนาคฺคา, อริยานํ
 อปฺปวาทกา, สมนฺนาทิจกา สมนฺนาทิจกมฺมสํมาทธานํ; เต กายตฺตํ เกทา ปรมฺมรณํ
 ตฺตฺตํ ตฺตฺตํ โลกํ อปฺปนฺนา'ติ. อิติ ทิพฺเพน จกฺขุณา วิสฺสุทฺเธน อตฺถิณฺณตฺมานุสฺสเกน
 ตฺตฺเต ปตฺตํ จอมาเน อปฺปชฺชมาเน หีนํ ปณฺเฑ สํวณฺเฑ ทพฺพณฺเฑ ตฺตฺเต
 ทคฺคเต, ยถากมฺมุเป ตฺตฺเต ปชานาติ.

คํ กิํ มณฺเฑ นิคฺครุ? ยถิ เอยฺยํ สมนฺเต คปฺปิตฺตํ ปริสฺสุทฺธา วา โหติ
 อปริสฺสุทฺธา วา'ติ. "อทฺธา โส ภาวเต เอยฺยํ สมนฺเต คปฺปิตฺตํ ปริสฺสุทฺธา โหติ,
 โน อปริสฺสุทฺธา; อคฺคปฺปคฺคา จ โหติ สํวณฺเฑ จา'ติ.

[๑๔] "เอตฺตาวคฺคา โส นิคฺครุ คปฺปิตฺตํ อคฺคปฺปคฺคา จ โหติ สํวณฺเฑ
 จ. อิติ" นิคฺครุ ยํ มํ คฺวํ อวจาตี 'โก นาม โส ภาวเต ฆมฺโม, เยน

ภควา ดาวเก วิเนติ, เยน ภควตา ดาวกา วินีตา อุตสาธปคฺคา ปฏิชานนฺติ
 อชฺฌาณํ อาทิพฺพหฺมจริยํ”ติ. อิติ โห คํ นิโครธ ชานํ อุกฺคตฺตฺรณจ
 ปณฺตฺตฺรณจ, เยนาคํ ดาวเก วิเนมิ, เยน มยา ดาวกา วินีตา อุตสาธปคฺคา
 ปฏิชานนฺติ อชฺฌาณํ อาทิพฺพหฺมจริยํ”ติ.

เอวํ อุกฺคเต, เต ปฏิพฺพชกา อุนฺนาทโน อุกฺกาสทฺทมหาสทฺทา อเหตุ “เอตถ
 มยํ อนุตฺตํ ดาวจริยา, เอตถ มยํ ปณฺตฺตํ ดาวจริยา, น มยํ อิติ
 ภิชฺโย อุกฺคตฺตฺรํ ปชานามา”ติ.

นิโครธปชฌายน

[๗๕] ยทา อณฺวาลิ สมนฺธาโน คหปติ “อณฺวทคฺคฺ โหทานิเม อณฺวคฺคฺติยา
 ปฏิพฺพชกา ภควโต ภาสิตํ สุตฺตฺตฺตฺตฺ, ใต้คํ โอตฺตฺตฺ, อณฺวคฺคฺคํ อปฺปจฺเปนํ”ติ.
 อถ นิโครธํ ปฏิพฺพชกํ เอตทวโจ “อิติ โห ภนฺเต นิโครธ ยํ มํ คจฺจ อวจาติ
 ‘ยคฺเช คหปติ ชาเนยฺยาสี; เกน สมนฺโน โคตโม สทฺธิ สุตฺตฺตฺตฺ? เกน ตํกจฺจ
 สฺมาปชฺชติ? เกน ปณฺณเวยฺยคฺคฺยํ สฺมาปชฺชติ? สุตฺตฺตฺตฺตฺตฺ สมนฺนุตฺตํ โคตมุตฺตํ
 ปณฺณเว, อปฺริสวโจโร สมนฺโน โคตโม นาคํ สุตฺตฺตฺตฺ, ใต้ อนฺตฺปนฺตฺตฺนเว เสวติ;
 เสยฺยถาปี นาม โคกานา ปฺริยนฺตฺจารินี อนฺตฺปนฺตฺตฺนเว เสวติ, เอวเมว สุตฺตฺตฺตฺ
 ตฺตฺตฺตฺ สมนฺนุตฺตํ โคตมุตฺตํ ปณฺณเว, อปฺริสวโจโร สมนฺโน โคตโม นาคํ
 สุตฺตฺตฺตฺ, ใต้ อนฺตฺปนฺตฺตฺนเว เสวติ; อิงฺขี คหปติ สมนฺโน โคตโม อิมํ ปฺริส
 อากฺคฺคฺ, เอกปณฺณเว นํ สํสาเทยฺยํ, อุกฺคฺคฺ นํ มณฺเว โอโรเชยฺยมา”ติ.
 อยํ โห ใต้ ภนฺเต ภควา อวหํ สมนฺตฺตฺตฺตฺ อิทานฺตฺตฺ, อปฺริสวโจโร ปน
 นํ กโรธ, โคกานํ ปฺริยนฺตฺจารินี กโรธ, เอกปณฺณเว นํ สํสาเทธ, อุกฺคฺคฺ นํ
 นํ โอโรเชธา”ติ. เอวํ อุกฺคเต, นิโครธํ ปฏิพฺพชโก อุกฺคฺคฺคฺ มงฺกฺคฺคฺคฺคฺ
 อโรฆุโห ปชฌายนฺโต อปฺปฏิกานโน นิสฺสํ.

[๗๒] อถ โห ภควา นิโครธํ ปริพพาซกํ คุณหิฏฐํ มงฺกฏํ ปตฺตกฺขณํ อโหมขํ ปชฺฌายนํ อปฺปฏิกานํ วิทิตฺวา นิโครธํ ปริพพาซกํ เอตทโวจ “สจฺจํ กิร นิโครธ ภาตฺติตา เต เอสํ วาจา”ติ. “สจฺจํ ภนฺเต ภาตฺติตา เม เอสํ วาจา ยถาพาเลน ยถามุเพฺหณ ยถาอภุสฺเสนา”ติ. “คํ กิํ มณฺเฑสิ นิโครธ? กิณฺติ เต สุตํ ปริพพาซกานํ วุฑฺฒานํ มหตฺตถานํ อจฺริยปจฺริยานํ ภาตฺมานานํ ‘เย เต อเหตฺตํ อคตฺตมทฺธานํ อรหฺนโตะ สํมาสํมพุทฺธา, เอวํ สํ เต ภควนฺโต สงฺคมฺม สํมาคมฺม อุนฺนาทินอ อจฺจาตฺตทฺมมหาตฺตทา อเนกวิหิตํ ทิรจฺจนกถํ อนุยุคฺตา วิหริสฺส. เสยฺยถึทํ? ราซกถํ โจรกถํ ๑ เป ๑ อิติภวาภวกถํ อิติ วา, เสยฺยถาปี ตวํ เอตฺรหิ สจฺริยโก? อูทาหุ เอวํ สํ เต ภควนฺโต อรณฺณวณปคฺคณานิ ปนฺตานิ เตฺนาสฺนานิ ปฏฺฐิเสวณฺติ อปฺปสํสทฺธานิ อปฺปนิคฺโขสฺสานิ วิชฺนวาทานิ มนุสฺสํสราหฺสเสยฺยกานิ ปฏฺฐิสฺสจฺจณ- สจฺจรูปานิ, เสยฺยถาปาหเมตฺรหิ”ติ.

“สุตํ เมตํ ภนฺเต ปริพพาซกานํ วุฑฺฒานํ มหตฺตถานํ อจฺริยปจฺริยานํ ภาตฺมานานํ ‘เย เต อเหตฺตํ อคตฺตมทฺธานํ อรหฺนโตะ สํมาสํมพุทฺธา, น เอวํ สํ เต ภควนฺโต สงฺคมฺม สํมาคมฺม อุนฺนาทินอ อจฺจาตฺตทฺมมหาตฺตทา อเนกวิหิตํ ทิรจฺจนกถํ อนุยุคฺตา วิหริณฺติ. เสยฺยถึทํ? ราซกถํ โจรกถํ ๑ เป ๑ อิติภวาภวกถํ อิติ วา, เสยฺยถาปาหเมตฺรหิ สจฺริยโก. เอวํ สํ เต ภควนฺโต อรณฺณวณปคฺคณานิ ปนฺตานิ เตฺนาสฺนานิ ปฏฺฐิเสวณฺติ อปฺปสํสทฺธานิ อปฺปนิคฺโขสฺสานิ วิชฺนวาทานิ มนุสฺสํสราหฺสเสยฺยกานิ ปฏฺฐิสฺสจฺจณสจฺจรูปานิ, เสยฺยถาปี ภควา เอตฺรหิ”ติ.

“คตฺถํ เต นิโครธ วิณฺณุตฺตํ สโต มหตฺตถตฺตํ น เอตทโหสิ ‘พุทฺโธ ได้ ภควา โพธาย ชมฺมํ เทเสติ, ทนฺโต ได้ ภควา ทมธาย ชมฺมํ เทเสติ, สนฺโต ได้ ภควา สมธาย ชมฺมํ เทเสติ, ตินฺนโณ ได้ ภควา ตรณาย ชมฺมํ เทเสติ, ปรีนิพฺพุโต ได้ ภควา ปรีนิพฺพานาย ชมฺมํ เทเสติ”ติ.

พหุมาจริยปริโยสานสัจฉิกิริยา

[๗๗] เหว่ อุกุเต, นิโคโร, ปริพพาโก, ภควนคัม, เอคทโวจ “อจุโย มัม
 ภาเต อจุจมา, ยถาพาดัม, ยถามุพหัม, ยถาอุกุตตัม, ยวาทัม, เหว่ ภควนคัม, อวจาตี;
 ตตฺถ เม ภาเต ภควา อจุยัม, อจุยโต, ปฏิกคณหาตุ, อายคัม, สัมมวรายา”ติ.
 “ตคฺช คัม” นิโคโร, อจุโย, อจุจมา, ยถาพาดัม, ยถามุพหัม, ยถาอุกุตตัม, โย มัม, ควัม
 เหว่, อวจาตี. ยโต จ โช, ควัม, นิโคโร, อจุยัม, อจุยโต, ทิสฺวา, ยถามมัม, ปฏิกโรตี, คัม
 เท, มยัม, ปฏิกคณหาตุ, อุกุตฺติ, เสดา, นิโคโร, อริยสฺส, วินเย, โย, อจุยัม, อจุยโต
 ทิสฺวา, ยถามมัม, ปฏิกโรตี, อายคัม, สัมมวรายา. อหัม, โช, ปน, นิโคโร, เหว่, วทามิ:

‘เอตุ, วิญญู, ปุริโส, อตฺโธ, อมายา, อชฺชชาติโก, อหมนุสสาตัม, อหัม, ชมัม,
 เทเสมิ. ยถาอุกุตฺตัม, ตถา, ปฏิปชฺชมาโน, ยตฺถคฺคทาย, กุตฺตคฺคา, สัมมเทว, อคารสฺมา,
 อนคาริยัม, ปพฺพชฺชติ, ตทฺทคฺคตัม, พหุมาจริยปริโยสานัม, ทิฏฺเฐ, ชมเม, สยัม, อภิญฺญา,
 สัจฉิกิริยา, อุปสम्मปชฺช, วิหริสฺสตี, สคฺค, วตฺถานิ. คิฏฺฐนคฺค, นิโคโร, สคฺค, วตฺถานิ.
 เอตุ, วิญญู, ปุริโส, อตฺโธ, อมายา, อชฺชชาติโก, อหมนุสสาตัม, อหัม, ชมัม, เทเสมิ.
 ยถาอุกุตฺตัม, ตถา, ปฏิปชฺชมาโน, ยตฺถคฺคทาย, กุตฺตคฺคา, สัมมเทว, อคารสฺมา,
 อนคาริยัม, ปพฺพชฺชติ, ตทฺทคฺคตัม, พหุมาจริยปริโยสานัม, ทิฏฺเฐ, ชมเม, สยัม, อภิญฺญา,
 สัจฉิกิริยา, อุปสम्मปชฺช, วิหริสฺสตี, ช, วตฺถานิ. ปญฺจ, วตฺถานิ. จคฺคตาริ, วตฺถานิ.
 คัม, วตฺถานิ. เทว, วตฺถานิ. เอกัม, วตฺถัม, คิฏฺฐนคฺค, นิโคโร, เอกัม, วตฺถัม. เอตุ, วิญญู,
 ปุริโส, อตฺโธ, อมายา, อชฺชชาติโก, อหมนุสสาตัม, อหัม, ชมัม, เทเสมิ. ยถาอุกุตฺตัม,
 ตถา, ปฏิปชฺชมาโน, ยตฺถคฺคทาย, กุตฺตคฺคา, สัมมเทว, อคารสฺมา, อนคาริยัม,
 ปพฺพชฺชติ, ตทฺทคฺคตัม, พหุมาจริยปริโยสานัม, ทิฏฺเฐ, ชมเม, สยัม, อภิญฺญา, สัจฉิกิริยา,
 อุปสम्मปชฺช, วิหริสฺสตี, สคฺค, มาตฺถานิ. คิฏฺฐนคฺค, นิโคโร, สคฺค, มาตฺถานิ. ช, มาตฺถานิ.
 ปญฺจ, มาตฺถานิ. จคฺคตาริ, มาตฺถานิ. คัม, มาตฺถานิ. เทว, มาตฺถานิ. เอกัม, มาตฺ.
 อชฺชมาตฺ. คิฏฺฐนคฺค, นิโคโร, อชฺชมาตฺ. เอตุ, วิญญู, ปุริโส, อตฺโธ, อมายา

อุชฺฐาติโก, อหฺมณฺสาธามิ, อหํ ฐมํ เทธมิ. ยถาณฺธุจฺ จ ตถา ปฏฺธิปชฺชมาโน,
ยถฺธตฺถกาโม กุตฺตปฺกฺตา ธมฺมเทว อคารธฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺชนฺติ, ตทฺถนฺตฺวํ พฺรหฺมจฺริย-
ปรีโยธานํ ทิฏฺฐเจว ฐมฺเม ธมฺมํ อภิณฺเวยา สจฺฉนิกคฺวา อุปธมฺปชฺช วิหริสฺสตี
ตฺตคฺคาหํ.

ปริพพาชกปชฌายน

[๑๑๑] ตียา โห ปน เต นิโคธฺร เอวมธฺตฺ 'อนฺเตวาสิกมฺยุตา โน ธมฺมโน
โคตโม เอวมาหา'ติ. น โห ปนฺตํ นิโคธฺร เอวํ ทฏฺฐพฺพํ; โย เอว โว อจฺริโย,
โสเยว โว อจฺริโย โหตุ. ตียา โห ปน เต นิโคธฺร เอวมธฺตฺ 'อฺพุทฺเตสา โน
จาเวคฺคกาโม ธมฺมโน โคตโม เอวมาหา'ติ. น โห ปนฺตํ นิโคธฺร เอวํ ทฏฺฐพฺพํ;
โย เอว โว อฺพุทฺเตโส, โสเยว โว อฺพุทฺเตโส โหตุ. ตียา โห ปน เต นิโคธฺร
เอวมธฺตฺ 'อาชฺวํ โน จาเวคฺคกาโม ธมฺมโน โคตโม เอวมาหา'ติ. น โห ปนฺตํ
นิโคธฺร เอวํ ทฏฺฐพฺพํ; โย เอว โว อาชฺวํ, โสเยว โว อาชฺวํ โหตุ. ตียา
โห ปน เต นิโคธฺร เอวมธฺตฺ 'เย โน ฐมฺมา อฺกฺกธฺตา อฺกฺกธฺตํชฺชาตา ธาจฺริยกาณํ,
เตธฺ ปคฺคิฏฺฐาเปคฺคกาโม ธมฺมโน โคตโม เอวมาหา'ติ. น โห ปนฺตํ นิโคธฺร เอวํ
ทฏฺฐพฺพํ; อฺกฺกธฺตา เจว โว ฐมฺมา โหนฺตุ, อฺกฺกธฺตํชฺชาตา จ ธาจฺริยกาณํ. ตียา
โห ปน เต นิโคธฺร เอวมธฺตฺ 'เย โน ฐมฺมา กฺกธฺตา กฺกธฺตํชฺชาตา ธาจฺริยกาณํ,
เตหิ วิเวเจคฺคกาโม ธมฺมโน โคตโม เอวมาหา'ติ. น โห ปนฺตํ นิโคธฺร เอวํ
ทฏฺฐพฺพํ; กฺกธฺตา เจว โว ฐมฺมา โหนฺตุ, กฺกธฺตํชฺชาตา จ ธาจฺริยกาณํ. อิติ โห
นิโคธฺร เณว อนฺเตวาสิกมฺยุตา เอวํ วทามิ, นปฺปี อฺพุทฺเตสา จาเวคฺคกาโม เอวํ
วทามิ, นปฺปี อาชฺวํ จาเวคฺคกาโม เอวํ วทามิ, นปฺปี เย เต ฐมฺมา^๒ อฺกฺกธฺตา
อฺกฺกธฺตํชฺชาตา ธาจฺริยกาณํ, เตธฺ ปคฺคิฏฺฐาเปคฺคกาโม เอวํ วทามิ, นปฺปี เย เต
ฐมฺมา^๒ กฺกธฺตา กฺกธฺตํชฺชาตา ธาจฺริยกาณํ, เตหิ วิเวเจคฺคกาโม เอวํ วทามิ. สฺนฺติ จ โห

๑ ตี.อ. โว เต ฐมฺมา ๒ ค.ม. นปฺปี เย จ โว ฐมฺมา; ตี. นปฺปี

เย โห ฐมฺมา; อ. นปฺปี เย โว ฐมฺมา

นิโคธ อกุตตา ฐมา อปฺปหีนา ตักฺกิเตตฺติกา โปโนพฺภวิกา สฺทธราภี ทุทฺทวิปากา
 อายคฺคิ ชาติขรามาณินยา, เยสํหํ ปหานาย ฐมํ เทเตมิ; ยถาปฏิบัติพนนํ ไว
 ตักฺกิเตตฺติกา ฐมา ปหิยฺยตฺตํ, ไวทานียา ฐมา อภิวทฺตตฺตํ, ปณฺณปาปริปริ
 เวปฺปตฺตคฺคณฺจ ทิฏฺฐเจ ว ฐมเม ตยํ อภินฺณเว ตจฺจนิกคฺคา อปฺปตมฺปชฺช วิหริตฺตถา”ติ.

[๗๙] เอวํ อุกฺกเต, เต ปริพฺพชกา ตุนฺหิฏฺฐตา มงฺกฏฺฐตา ปคฺคตฺทชฺชชา อโฆชฺชา
 ปชฺฌายนฺตา อปฺปฏิกานา นิตฺตํ, ยถา คํ มาเรณ ปริยฺยจิจฺจิตฺตา. อถ โช ภควโต
 เอกทโหติ “ตพฺเพปิเม โมชปฺริตฺตา ญฺญุสฺสา มาเรณ ปาปมิตฺตา, ยตฺรา หิ นาม เอกตฺตํ
 น เอวํ ภวิตฺตํ ‘หนฺต มยํ อณฺณคณฺถปฺปี ตมฺเณ โคตเม พฺรหฺมจฺริยํ จราม;
 กิ ภิรุตฺตํ ตคฺคาโห”ติ. อถ โช ภควา อุกฺกมฺพริกาย ปริพฺพชการาเม ตีหนนํ
 นทิกฺคา เวหาลํ อพฺภคฺคณฺคฺคา คิขณฺณญฺเ ปพฺพเต ปจฺจุจฺจํ^๒. ตณฺหาโน ปน คหปติ
 คาวเทว ราชคหํ ปาวิตฺติ.

อุทฺทมฺพริกตฺตํ นิฏฺฐิตํ ทุติยํ

๓. จกกวตฺติสํสฺส

อตุตฺทปัสสณตา

[๘๐] เอมเม สํ:- เอกํ สมํ ภควา มคเชตุ วิหริติ มาตุทายํ. ตตุร โห
ภควา ภิกฺขุ อามนฺเตติ “ภิกฺขโ”ติ. “ภทฺเต”ติ เต ภิกฺขุ ภควโต ปจฺจุสฺสํ.
ภควา เอกทโวจ “อตุตฺทปํ ภิกฺขเว วิหริถ อตุตฺตรณํ อนนฺตฺตรณํ ชมฺมํที่ปํ
ชมฺมตรณํ อนนฺตฺตรณํ. กถญฺจ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุ อตุตฺทปํ วิหริถ อตุตฺตรณ
อนนฺตฺตรณํ ชมฺมํที่ปํ ชมฺมตรณํ อนนฺตฺตรณํ? อิทฺถ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กาเย
กายานุสฺสํ วิหริถ อตฺตาปํ สํปชานํ สติมา วิเนยฺย โถเก อภิชฺฌมาโทมนสฺสํ.
เวทนาสุ เวทนาอนุสฺสํ ๑ เป ๑ จิตฺเต จิตฺตานุสฺสํ ๑ เป ๑ ชมฺเมสุ ชมฺมานุสฺสํ
วิหริถ อตฺตาปํ สํปชานํ สติมา วิเนยฺย โถเก อภิชฺฌมาโทมนสฺสํ. เอวํ โห
ภิกฺขเว ภิกฺขุ อตุตฺทปํ วิหริถ อตุตฺตรณํ อนนฺตฺตรณํ ชมฺมํที่ปํ ชมฺมตรณ
อนนฺตฺตรณํ.

โคจเร ภิกฺขเว จรถ สเก เปตฺติเก วิสฺสเย. โคจเร ภิกฺขเว จรตฺ สเก เปตฺติเก
วิสฺสเย น ตจฺจนฺติ มาโร โยคารํ, น ตจฺจนฺติ มาโร อารมฺมณํ. กุสฺสณํ ภิกฺขเว
ชมฺมานํ สํมาทณฺเหตุ เอวมิทํ ปุณฺณํ ปวชฺฌมติ.

ทพฺพเนมิจกกวตฺติราชา

[๘๑] ภูตปุพฺพํ ภิกฺขเว ราชา ทพฺพเนมิ นาม อโหสิ จกกวตฺติ^๑ ชมฺมิโก
ชมฺมราชา จาคฺคฺรนฺโต วิชิตาวั ชนปทฺตภาวริยปฺปโต สคฺตรคนฺตมฺนฺนาคโต. ตสฺสตีมานิ
สคฺต รตนานิ อเหตุ. เสยฺยถิทํ? จกฺกรคนํ หคฺถิรคนํ อสฺสัรคนํ มณฺธิรคนํ อิตฺถิรคนํ

คหปคิรคฺคํ ปริณายกรคคเมว สคฺคํ. ปโรธหคฺคํ โข ปนคฺคํ ปุคฺคา อเหคฺคํ สุรา
 วัจฺจครุปา ปรคฺคณบพมททนา, โส อิมํ ปจฺจํ สาคฺคปริยคฺคํ อทคฺคณเณ อคฺคณเณ
 รมเมเน อภิวิริย อชคฺคณาวคฺคิ.

[๘๒] อถ โข ภิกฺขเว ราชา ทพฺพหเนมิ พฺพหุณํ วคฺคณํ พฺพหุณํ วคฺคณคฺคณํ
 พฺพหุณํ วคฺคณคฺคณคฺคณํ อจฺจเยน อคฺคณคฺคณํ ปุริคฺคํ อามนคฺคณคฺคิ 'ยทา คฺคณํ อมโก ปุริคฺค
 ปคฺคณคฺคณคฺคิ ทิพฺพํ จกกรคฺคณํ โสคฺคณคฺคิ จานา จคฺคณํ, อถ เม อารอเจยยาคฺคิ'คฺคิ. 'เอว
 เทวาคฺคิ โข ภิกฺขเว โส ปุริคฺคํ รคฺคณเณ ทพฺพหเนมิคฺคณํ ปจฺจคฺคณคฺคิ. อทคฺคณ โข
 ภิกฺขเว โส ปุริคฺคํ พฺพหุณํ วคฺคณํ พฺพหุณํ วคฺคณคฺคณํ พฺพหุณํ วคฺคณคฺคณคฺคณํ
 อจฺจเยน ทิพฺพํ จกกรคฺคณํ โสคฺคณคฺคิ จานา จคฺคณํ, ทิสฺวาน, เยน ราชา ทพฺพหเนมิ,
 คคฺคณคฺคณคฺคิ; อคฺคณคฺคณคฺคณ ราชาณํ ทพฺพหเนมิ คคฺคณคฺคณ 'ยคฺคณ เทว ชาเนยยาคฺคิ;
 ทิพฺพํ คคฺคณ จกกรคฺคณํ โสคฺคณคฺคิ จานา จคฺคณคฺคิ. อถ โข ภิกฺขเว ราชา ทพฺพหเนมิ
 เชฏฺฐปคฺคณคฺคณ กุมารํ อามนคฺคณคฺคณคฺคณ คคฺคณคฺคณ 'ทิพฺพํ กิร เม คคฺคณ กุมาร จกกรคฺคณ
 โสคฺคณคฺคิ จานา จคฺคณคฺคณ. คคฺคณ โข ปน เมคฺคณ 'ยคฺคณ รคฺคณเณ จกกวคฺคณคฺคณคฺคณ ทิพฺพํ จกกรคฺคณ
 โสคฺคณคฺคิ จานา จคฺคณคฺคณ, นทานิ คคฺคณ รคฺคณเณ จิรํ ชฺวคฺคณคฺคณ ใหคฺคณคฺคณ. ปุคฺคา โข
 ปน เม มานคฺคณกา กามา; คคฺคณคฺคณคฺคณ เม ทิพฺเพ กามา ปริยคฺคณคฺคณ; เอหิ คฺคณ คคฺคณ
 กุมาร อิมํ คคฺคณคฺคณคฺคณคฺคณ ปจฺจํ ปฏฺธิปชฺช; อหํ ปน เกคฺคณคฺคณคฺคณ โอหาเรคฺคณ
 กาคฺคณคฺคณคฺคณ วคฺคณคฺคณ อจฺจนาเทคฺคณคฺคณ อคฺคณคฺคณคฺคณ อนคฺคณคฺคณคฺคณ ปพฺพชฺคฺคณคฺคณคฺคณคฺคณ.

[๘๓] อถ โข ภิกฺขเว ราชา ทพฺพหเนมิ เชฏฺฐปคฺคณคฺคณ กุมารํ คคฺคณคฺคณ ราชเช
 คคฺคณคฺคณคฺคณคฺคณ เกคฺคณคฺคณคฺคณ โอหาเรคฺคณคฺคณ กาคฺคณคฺคณคฺคณ วคฺคณคฺคณ อจฺจนาเทคฺคณคฺคณ อคฺคณคฺคณคฺคณ
 อนคฺคณคฺคณคฺคณคฺคณ ปพฺพชฺคิ. คคฺคณคฺคณคฺคณคฺคณ โข ปน ภิกฺขเว ราชคฺคณคฺคณ ทิพฺพํ จกกรคฺคณ
 อนคฺคณคฺคณคฺคณ.

อถ โข ภิกฺขเว อคฺคณคฺคณคฺคณ ปุริคฺคณ, เยน ราชา ชคฺคณคฺคณ มุทฺธาวิคฺคณคฺคณ, คคฺคณคฺคณ
 คคฺคณคฺคณ; อคฺคณคฺคณคฺคณ ราชาณํ ชคฺคณคฺคณ มุทฺธาวิคฺคณคฺคณ คคฺคณคฺคณ 'ยคฺคณ เทว

ชาเนยยาดี; ทิพพ์ จกกรตน์ อนฺตรหิตน์'ติ. อถ โข ภิกฺขเว ราชา ชคฺคิโย มุทฺทาวตฺตโค, ทิพฺเพ จกกรตเน อนฺตรหิตเ, อนคฺตมโน อโหสิ, อนคฺตมนคฺคจ ปฏฺธเวเทสิ. โส, เยน ราชฺสี, เตนฺปตฺตํ; อุปตฺตํมิตฺวา ราชฺสี เอตทวโจ 'ยคฺเช เทว ชาเนยยาดี; ทิพพ์ จกกรตน์ อนฺตรหิตน์'ติ. เอวํ วคฺเต ภิกฺขเว ราชฺสี ราชานํ ชคฺคิโย มุทฺทาวตฺตคํ เอตทวโจ 'มา โข คุวํ ตาต, ทิพฺเพ จกกรตเน อนฺตรหิตเ, อนคฺตมโน อโหสิ, มา อนคฺตมนคฺคจ ปฏฺธเวเทสิ; น หิ เต ตาต ทิพพ์ จกกรตน์ เปคฺคิกํ ทายชฺช; อิงฺฆ คุวํ ตาต อริเย จกกวคฺคิวกคฺเต วคฺคาหิ; จานํ โข ปณฺคํ วิชฺชติ, ยํ เต อริเย จกกวคฺคิวกคฺเต วคฺคมานสฺส ตทฺหุโปสฺเส ปณฺณเรเส สฺสํนฺหาตฺส อุปสฺสํกตฺส อุปวิปาสํทวคคตฺส ทิพพ์ จกกรตน์ ปาคุภวิสฺสตี สหสฺสํวํ สเนมิกํ สฺนาภิกํ สฺพพากวปริปรนฺ'ติ.

จกกวคตอิริยวคต

[๔๔] 'กตมํ ปน คํ เทว อริยํ จกกวคฺคิวกคฺตน์'ติ. 'เตนหิ คุวํ ตาต ฐมมํเยว นิสฺสํสา ย ฐมมํ สกฺกโรนฺโค ฐมมํ คุรฺกโรนฺโค ฐมมํ มาเนนฺโค ฐมมํ ปุสฺเสนฺโค ฐมมํ อปจายมาโน ฐมมทฺธโช ฐมมเกตุ ฐมมาธิปเตยฺโย ฐมมิกํ รกฺขาวรณคฺคํ สํวิทฺสํ อนฺโคชนสฺมํ พตฺทายสฺมํ ชคฺคิเยสฺส อนฺยนฺเตสฺส พฺราหฺมณคหปคฺเคสฺส เนคมชานปเทสฺส สมนฺพฺราหฺมณสฺส มิคปฏฺฐํ, มา จ เต ตาต วิชฺชิตฺเต อฐมมกาโร ปวคฺคิตฺถ. เย จ เต ตาต วิชฺชิตฺเต อธนา อสฺสํ, เตสฺสจ ฐมมฺนุปฺทชฺเชยฺยาดี; เย จ เต ตาต วิชฺชิตฺเต สมนฺพฺราหฺมณา มทฺทปฺปมาทา ปฏฺธิวริตา ชนฺติโสรัจฺเจ นิวิฏฺฐา เอกมคฺตํ ทเมนฺติ, เอกมคฺตํ สเมนฺติ, เอกมคฺตํ ปรีนิพฺพาเปนฺติ; เต กาเถน กาลํ อุปตฺตํมิตฺวา ปริปฺจุญฺเญยยาดี ปริปฺเจญฺเญยยาดี 'กํ ภาเน กุสฺสํ? กํ อกุสฺสํ? กํ สํวชฺชํ? กํ อนวชฺชํ? กํ เสวิตพฺพํ? กํ น เสวิตพฺพํ? กํ เม กรียมานํ ที่ชฺรคฺคํ อหิตาย ทุชฺชาย อสฺสํ? กํ วา ปน เม กรียมานํ ที่ชฺรคฺคํ หิตาย สฺชาย อสฺสํ'ติ; เตสํ

๑ ส.อ. อนฺยคฺเคสฺส ๒ ค.ม. ฐมมฺนุปฺทชฺเชยฺยาดี; ๓ ค.ม. ปริคฺเญญฺยาดี

กาเมสุ มิจฺฉา น จริตพฺพา, มุตา น ภาสิตพฺพา, มชฺช น ปาตพฺพ, ยถาภูคฺคณฺจ ภูณฺชถาติ. เย โข ปน ภิกฺขเว ปฺรคฺติมาย ทิสาย ปฏฺวิราชาโน, เต รณฺโณ จกฺกวคฺคิสฺส อญฺญนฺตา อเหตุ.

[๕๖] อถ โข คํ ภิกฺขเว จกฺกรตนํ ปฺรคฺติมํ สฺมทุทํ อชฺโฌคฺคาเหตุว ปจฺจุคฺคตฺริตฺวา ทกฺขิณํ ทิสํ ปวคฺติ ๖ เป ๖ ทกฺขิณํ สฺมทุทํ อชฺโฌคฺคาเหตุว ปจฺจุคฺคตฺริตฺวา ปจฺฉิมํ ทิสํ ปวคฺติ, อนฺนทฺเว ราชฺา จกฺกวคฺคิ สฺทฺธิ จตุรฺรคฺคินิยา เสนาย. ยสฺมิ โข ปน ภิกฺขเว ปเทเส ทิพฺพํ จกฺกรตนํ ปติฏฺฐาติ, ตตฺถ ราชฺา จกฺกวคฺคิ วาถํ อปคฺจฺฉิ สฺทฺธิ จตุรฺรคฺคินิยา เสนาย. เย โข ปน ภิกฺขเว ปจฺฉิมาย ทิสาย ปฏฺวิราชาโน, เต ราชฺานํ จกฺกวคฺคิ อฺปสงฺกมิตฺวา เอวมาหํสุ 'เอहि โข มหาราช, สุวาคํ เต มหาราช, สกฺขนฺเต มหาราช, อนฺนํสาถ มหาราชํติ. ราชฺา จกฺกวคฺคิ เอวมาห 'ปาโณ น หนตฺตพฺโ, อทินฺนํ นาทาตพฺพ, กาเมสุ มิจฺฉา น จริตพฺพา, มุตา น ภาสิตพฺพา, มชฺช น ปาตพฺพ, ยถาภูคฺคณฺจ ภูณฺชถาติ. เย โข ปน ภิกฺขเว ปจฺฉิมาย ทิสาย ปฏฺวิราชาโน, เต รณฺโณ จกฺกวคฺคิสฺส อญฺญนฺตา อเหตุ.

[๕๗] อถ โข คํ ภิกฺขเว จกฺกรตนํ ปจฺฉิมํ สฺมทุทํ อชฺโฌคฺคาเหตุว ปจฺจุคฺคตฺริตฺวา อุตฺตรํ ทิสํ ปวคฺติ, อนฺนทฺเว ราชฺา จกฺกวคฺคิ สฺทฺธิ จตุรฺรคฺคินิยา เสนาย. ยสฺมิ โข ปน ภิกฺขเว ปเทเส ทิพฺพํ จกฺกรตนํ ปติฏฺฐาติ, ตตฺถ ราชฺา จกฺกวคฺคิ วาถํ อปคฺจฺฉิ สฺทฺธิ จตุรฺรคฺคินิยา เสนาย. เย โข ปน ภิกฺขเว อุตฺตราย ทิสาย ปฏฺวิราชาโน, เต ราชฺานํ จกฺกวคฺคิ อฺปสงฺกมิตฺวา เอวมาหํสุ 'เอहि โข มหาราช, สุวาคํ เต มหาราช, สกฺขนฺเต มหาราช, อนฺนํสาถ มหาราชํติ. ราชฺา จกฺกวคฺคิ เอวมาห 'ปาโณ น หนตฺตพฺโ, อทินฺนํ นาทาตพฺพ, กาเมสุ มิจฺฉา น จริตพฺพา, มุตา น ภาสิตพฺพา, มชฺช น ปาตพฺพ, ยถาภูคฺคณฺจ ภูณฺชถาติ. เย โข ปน ภิกฺขเว อุตฺตราย ทิสาย ปฏฺวิราชาโน, เต รณฺโณ จกฺกวคฺคิสฺส อญฺญนฺตา อเหตุ.

อถ โข คํ ภิกฺขเว จกฺกรตนํ สฺมทุทปฺริยนคํ ปจฺฉิ อภิวินฺนิตฺวา ตเมว ราชฺานํ

ปจจาคนคฺวา รณโณ จกกวคคิธฺธ ธนเคปรทฺวาเร อคฺคกรณปนฺนํ อคฺคาหํ
มณเณ อญฺจํ รณโณ จกกวคคิธฺธ ธนเคปรํ อปฺปํภยมานํ.

ทศิยาทิจกกวคคิถา

[๘๘] ทศิโยบี โช ภิกฺขเว ราชา จกกวคคิ ฯ เป ฯ ทศิโยบี โช ภิกฺขเว
ราชา จกกวคคิ. จคฺคโณบี โช ภิกฺขเว ราชา จกกวคคิ. ปณฺจโณบี โช ภิกฺขเว
ราชา จกกวคคิ. ฉกฺคโณบี โช ภิกฺขเว ราชา จกกวคคิ. สคฺคโณบี โช ภิกฺขเว
ราชา จกกวคคิ. พหุณฺณํ วธฺธํ พหุณฺณํ วธฺธํ พหุณฺณํ วธฺธํ พหุณฺณํ วธฺธํ พหุณฺณํ
อจฺเจน อณฺณํ ปุริสํ อามนฺเตสิ 'ยทา คฺวํ อมฺโห ปุริสํ ปสฺสเยยฺยาสี'ติ. ทิพฺพํ จกฺกกรณํ
โธสฺสํ จานา จุคฺ; อถ เม อโรเจยฺยาสี'ติ. 'เอวํ เทวํ'ติ โช ภิกฺขเว โส
ปุริสํ รณโณ จกกวคคิธฺธ ปจฺจํโสสิ. อทฺทสา โช ภิกฺขเว โส ปุริสํ พหุณฺณํ
วธฺธํ พหุณฺณํ วธฺธํ พหุณฺณํ วธฺธํ พหุณฺณํ วธฺธํ พหุณฺณํ อจฺเจน ทิพฺพํ จกฺกกรณํ
โธสฺสํ จานา จุคฺ; ทิสฺวาน, เยน ราชา จกกวคคิ, เทนฺปสฺสํ; อปฺปสฺสํมิตฺวา
ราชานํ จกกวคคิ เอตทวโจ 'ยคฺเช เทว ชานเยยฺยาสี, ทิพฺพํ เท จกฺกกรณํ โธสฺสํ
จานา จุคฺ'ติ.

[๘๙] อถ โช ภิกฺขเว ราชา จกกวคคิ เขญฺจํปคฺคํ กุมารํ อามนฺตาเปคฺวา
เอตทวโจ 'ทิพฺพํ กิร เม คาค กุมาร จกฺกกรณํ โธสฺสํ จานา จุคฺ, สคฺคํ โช
ปน เมคํ 'ยธฺธํ รณโณ จกกวคคิธฺธ ทิพฺพํ จกฺกกรณํ โธสฺสํ จานา จคฺ,
นทานิ เทน รณเณ จิรํ ชีวิตฺพํ โหคฺ'ติ; กคฺคา โช ปน เม มานุสฺสกา กามา,
สํโยทานิ เม ทิพฺเพ กามะ ปริเยสฺสํ; เอहि คฺวํ คาค กุมาร อิมํ สํมุทฺทปริยณฺคํ
ปจฺฉิ ปฏฺธิปชฺช, อหํ ปน เกธมธฺธํ โธหาเรคฺวา กาสายานิ วคฺถานิ อจฺฉาเทคฺวา
อคารธฺมา ธนคาริยํ ปพฺพธฺธํ'ติ.

อถ โช ภิกฺขเว ราชา จกกวคคิ เขญฺจํปคฺคํ กุมารํ สํมุทฺทปริยณฺคํ

เกดมดตุ้ โอหาเรตฺวา กาสํยานิ วตฺถานิ อจฺญาเตตฺวา อคารตฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺชิตฺวา
 สคฺคาหปพฺพชฺชิตฺวา โข ปน ภิกฺขเว ราชิติมฺหิ ทิพฺพํ จกฺกกรตฺนํ อนฺตรราชิ.

[๔๐] อถ โข ภิกฺขเว อญฺเจตโร ปุริโส, เยน ราชา ชคฺติโย มุทฺธาวตฺติโก,
 เตนฺนุสํกมิ; อุปสํกมิทฺวา ราชาํ ชคฺติยํ มุทฺธาวตฺติกํ เอตทโวจํ 'ยคฺเช เทว
 ชาเนยฺยาตี; ทิพฺพํ จกฺกกรตฺนํ อนฺตรหิตนํ'ติ. อถ โข ภิกฺขเว ราชา ชคฺติโย
 มุทฺธาวตฺติโก, ทิพฺเพ จกฺกกรตฺเน อนฺตรหิตเต, อนคฺตมโน อโหสิ, อนคฺตมนคฺคจ
 ปฏฺฐิถฺวเตติ, โน จ โข ราชิตี อุปสํกมิทฺวา อริยํ จกฺกกวคฺคิวกคฺคํ ปุจฺฉิ. โส สมนฺเตเนว
 สุกํ ชนปทํ ปสาสตี, คตฺถ สมนฺเตน ชนปทํ ปสาสโต น ปุพฺพเณนปรี ชนปทา
 ปพฺพนฺติ, ยถาคํ ปุพฺพกานํ ราชนํ อริเย จกฺกกวคฺคิวกคฺเค วตฺตมานานํ.

อถ โข ภิกฺขเว อมจฺจา ปาริสชฺชา คณกมฺหามคฺคา อนํกฺกุจฺจา โทวาริกา
 มนคฺคตฺถาชีวินํ สมนฺนิปคฺติทฺวา ราชาํ ชคฺติยํ มุทฺธาวตฺติกํ เอตทโวจํ 'น โข เต
 เทว สมนฺเตน สุกํ ชนปทํ ปสาสโต ปุพฺพเณนปรี ชนปทา ปพฺพนฺติ, ยถา คํ
 ปุพฺพกานํ ราชนํ อริเย จกฺกกวคฺคิวกคฺเค วตฺตมานานํ; สํวิชฺชนนฺติ โข เต เทว วิชิต
 อมจฺจา ปาริสชฺชา คณกมฺหามคฺคา อนํกฺกุจฺจา โทวาริกา มนคฺคตฺถาชีวินํ มยญฺเจว
 อญฺเเว จ เย มยํ อริยํ จกฺกกวคฺคิวกคฺคํ ชาเรม; อิงฺฆํ ควฺวํ เทว อเมหิ อริยํ
 จกฺกกวคฺคิวกคฺคํ ปุจฺฉ, คตฺถ เต มยํ อริยํ จกฺกกวคฺคิวกคฺคํ ปุญฺจํ พยากริตฺถามา'ติ.

อายุวณณาภิบริหารนิกถา

[๔๑] อถ โข ภิกฺขเว ราชา ชคฺติโย มุทฺธาวตฺติโก อมจฺเจ ปาริสชฺเช
 คณกมฺหามคฺเค อนํกฺกุเจ โทวาริเก มนคฺคตฺถาชีวินํ สมนฺนิปคฺเตทฺวา อริยํ จกฺกกวคฺคิวกคฺคํ
 ปุจฺฉิ. คตฺถ เต อริยํ จกฺกกวคฺคิวกคฺคํ ปุญฺจํ พยากริตฺถ. เถลํ สคฺคา ชมฺมิกถนํ
 โข รกฺขาวรณคฺคํ สํวิทฺธิ, โน จ โข อรณานํ ชนมนุสฺสพทาตี. อรณานํ ชน
 อนนุสฺสพทียมานเ ทาทิตฺทียํ เวปุลฺลํ อคฺมาตี. ทาทิตฺทียเ เวปุลฺลํ คเต, อญฺเจตโร

ปฺริโส ปเรตฺ อทินฺนํ เถยฺยสงฺฆาตํ อาทียิ. ตเมณํ อคฺคเหตฺ; คเหตฺวา รณฺโฆ
 ขตฺติยตฺตํ มุทฺธาวตฺติคตฺตํ ทตฺเตตฺตํ 'อัย เทว ปฺริโส ปเรตฺ อทินฺนํ เถยฺยสงฺฆาตํ
 อาทียิ'ติ. เอวํ วุคฺเต ภิกฺขเว ราชา ขตฺติโย มุทฺธาวตฺติโค ตํ ปฺริตํ เอตทโวจ
 'ตจฺจํ กิร คุวํ อมฺโห ปฺริตํ ปเรตํ อทินฺนํ เถยฺยสงฺฆาตํ อาทียิ'ติ. 'ตจฺจํ เทว'ติ.
 'กัการณ'ติ. 'น หิ เทว ชีวามิ'ติ. อถ โข ภิกฺขเว ราชา ขตฺติโย มุทฺธาวตฺติโค
 ตตฺตํ ปฺริตตฺตํ ฆนฺมณฺุปปทาติ 'อิมินา คุวํ อมฺโห ปฺริตํ ฆเนน อคฺคณา จ ชีวามิ,
 มาตาปิตโร จ โปเตหิ, ปุคฺคตทารณฺจ โปเตหิ, กมฺมณฺเต จ ปโยเชหิ, สมนฺเณตฺ
 พฺราหฺมณฺเณตฺ อุตฺตมคฺคิกํ ทกฺขิณํ ปติฏฺฐเปหิ โสวคฺคิกํ ตฺววิปากํ ตคฺคตฺตวคฺคณิกน'ติ.
 'เอวํ เทว'ติ โข ภิกฺขเว โส ปฺริโส รณฺโฆ ขตฺติยตฺตํ มุทฺธาวตฺติคตฺตํ
 ปจฺจุตฺตํ.

อณฺเณตโรปิ โข ภิกฺขเว ปฺริโส ปเรตํ อทินฺนํ เถยฺยสงฺฆาตํ อาทียิ. ตเมณํ
 อคฺคเหตฺ; คเหตฺวา รณฺโฆ ขตฺติยตฺตํ มุทฺธาวตฺติคตฺตํ ทตฺเตตฺตํ 'อัย เทว ปฺริโส
 ปเรตํ อทินฺนํ เถยฺยสงฺฆาตํ อาทียิ'ติ. เอวํ วุคฺเต ภิกฺขเว ราชา ขตฺติโย
 มุทฺธาวตฺติโค ตํ ปฺริตํ เอตทโวจ 'ตจฺจํ กิร คุวํ อมฺโห ปเรตํ อทินฺนํ เถยฺยสงฺฆาตํ
 อาทียิ'ติ. 'ตจฺจํ เทว'ติ. 'กัการณ'ติ. 'น หิ เทว ชีวามิ'ติ. อถ โข ภิกฺขเว
 ราชา ขตฺติโย มุทฺธาวตฺติโค ตตฺตํ ปฺริตตฺตํ ฆนฺมณฺุปปทาติ 'อิมินา คุวํ อมฺโห ปฺริตํ ฆเนน
 อคฺคณา จ ชีวามิ, มาตาปิตโร จ โปเตหิ, ปุคฺคตทารณฺจ โปเตหิ, กมฺมณฺเต
 จ ปโยเชหิ, สมนฺเณตฺ พฺราหฺมณฺเณตฺ อุตฺตมคฺคิกํ ทกฺขิณํ ปติฏฺฐเปหิ โสวคฺคิกํ ตฺววิปากํ
 ตคฺคตฺตวคฺคณิกน'ติ. 'เอวํ เทว'ติ โข ภิกฺขเว โส ปฺริโส รณฺโฆ ขตฺติยตฺตํ
 มุทฺธาวตฺติคตฺตํ ปจฺจุตฺตํ.

[๔๒] อตฺถิตฺตํ โข ภิกฺขเว มนฺตฺตา 'เย กิร โห ปเรตํ อทินฺนํ เถยฺยสงฺฆาตํ
 อาทียนฺติ, เคตํ ราชา ฆนฺมณฺุปปเทตฺ'ติ; ตฺววาน เคตํ เอตทโหติ 'ยณฺฺน มยฺย
 ปเรตํ อทินฺนํ เถยฺยสงฺฆาตํ อาทียะยามา'ติ.

อถ ไช ภิกขเว อณฺเฏตโร ปุริโส ปเรตฺถํ อทินฺนํ เถยฺยสงฺฆาตํ อาทึยฺย. ตเมวํ อคฺคเหตฺตํ
คเหตฺวา รณฺโณ ชตฺตียสฺส มุทฺธาวตฺตคฺคสฺส ทสฺสเสตฺถํ 'อโย เทว ปุริโส ปเรตฺถํ อทินฺนํ
เถยฺยสงฺฆาตํ อาทึยฺย'ติ. เอวํ อคฺคเหตฺตํ ภิกขเว ราชา ชตฺตียสฺส มุทฺธาวตฺตคฺคสฺส ทสฺสเสตฺถํ
'สจฺจํ กิร คฺวํ อมฺโห ปุริส ปเรตฺถํ อทินฺนํ เถยฺยสงฺฆาตํ อาทึยฺย'ติ. 'สจฺจํ เทว'ติ.
'กัการณ'ติ. 'น หิ เทว ชีวามิ'ติ. อถ ไช ภิกขเว รณฺโณ ชตฺตียสฺส มุทฺธาวตฺตคฺคสฺส
เอตทโหติ 'สเจ ไช อหํ, โย โย ปเรตฺถํ อทินฺนํ เถยฺยสงฺฆาตํ อาทึยฺย'ติ, ทสฺส ทสฺส
ธมฺมปฺปทสฺสํ, เอวํ อทินฺนํ อทินฺนํ ปวทฺธสฺส; ยนฺนํ อิมํ ปุริสํ สฺนึเสตฺถํ
นิเสตฺถํ, มุทฺธจฺจํ กเรตฺถํ, สฺนึเสตฺถํ อทินฺนํ'ติ. อถ ไช ภิกขเว ราชา ชตฺตียสฺส
มุทฺธาวตฺตคฺคสฺส ปุริสํ อาณานิ 'เคนหิ ภาณ อิมํ ปุริสํ ทพฺพาย รชฺชยา ปจฺฉาพาหุ'^๒
คพาหุพนฺนํ พนฺธิคฺวา ชฺรุมณฺทํ กริคฺวา ชฺรตฺถเรน ปณฺเวน วริกาย วริกํ
สิงฆาฏเกว สิงฆาฏกํ ปริเนคฺวา ทกฺขิณเณ ทฺวาเรน นิภมฺมิคฺวา ทกฺขิณโค นคฺรสฺส
สฺนึเสตฺถํ นิเสตฺถํ, มุทฺธจฺจํ กโรตฺถ, สฺนึเสตฺถํ อทินฺนํ'ติ. 'เอวํ เทว'ติ ไช ภิกขเว
เต ปุริสา รณฺโณ ชตฺตียสฺส มุทฺธาวตฺตคฺคสฺส ปุริสํ ทพฺพาย รชฺชยา
ปจฺฉาพาหุ คพาหุพนฺนํ พนฺธิคฺวา ชฺรุมณฺทํ กริคฺวา ชฺรตฺถเรน ปณฺเวน วริกาย
วริกํ สิงฆาฏเกว สิงฆาฏกํ ปริเนคฺวา ทกฺขิณเณ ทฺวาเรน นิภมฺมิคฺวา ทกฺขิณโค
นคฺรสฺส สฺนึเสตฺถํ นิเสตฺถํ, มุทฺธจฺจํ อคฺค, สฺนึเสตฺถํ อทินฺนํ.

[๕๓] อสฺสํ ไช ภิกขเว มนุสฺสา 'เย กิร โห ปเรตฺถํ อทินฺนํ เถยฺยสงฺฆาตํ
อาทึยฺย'ติ, เต ราชา สฺนึเสตฺถํ นิเสตฺถํ, มุทฺธจฺจํ กโรตฺถ, สฺนึเสตฺถํ อทินฺนํ
สฺนึเสตฺถํ, สฺนึเสตฺถํ 'ยนฺนํ มยฺยํ คิณฺหาณิ สฺนึเสตฺถํ การฺยาเปยฺย'ติ; คิณฺหาณิ
สฺนึเสตฺถํ การฺยาเปคฺวา เยตํ อทินฺนํ เถยฺยสงฺฆาตํ อาทึยฺย'ติ, เต สฺนึเสตฺถํ นิเสตฺถํ
มุทฺธจฺจํ กโรตฺถ, สฺนึเสตฺถํ 'นิเสตฺถํ อทินฺนํ'ติ. เต คิณฺหาณิ สฺนึเสตฺถํ การฺยาเปตฺถ;
คิณฺหาณิ สฺนึเสตฺถํ การฺยาเปคฺวา คมฺมาตฺถํ อปฺภกฺกมฺมํ กาคํ, นคฺมฺมาตฺถํ อปฺภกฺกมฺมํ
กาคํ, นคฺมฺมาตฺถํ อปฺภกฺกมฺมํ กาคํ, ปนฺทพฺพณฺมํ อปฺภกฺกมฺมํ กาคํ. เยตํ เต อทินฺนํ

๑ ก. มุทฺธจฺจํ; ๒ ค.ม. ปจฺฉาพาหุ ๓ ค.ม. การฺยาเปตฺถ ๔ ค.ม. ปนฺทพฺพณฺมํ

เกยยงงชาค อากิยนิ, เค ดุณิเดธ นิดะเรนคิ, มุถจจ กโรนคิ, ดัดานิ เนธ
ฉินทนคิ.

[๔๔] อิติ โข ภิกขเว อชนานํ ชเน อนนุปตฺติยาเน ทาติทฺธิยํ เวปุลฺลคมมาติ;
ทาติทฺธิเย เวปุลฺลํ คเต, อทินฺนาทานํ เวปุลฺลคมมาติ; อทินฺนาทานาเน เวปุลฺลํ คเต, สคฺคํ
เวปุลฺลคมมาติ; สคฺเค เวปุลฺลํ คเต, ปาณาติปาโต เวปุลฺลคมมาติ; ปาณาติปาเต
เวปุลฺลํ คเต, เคธํ สคฺคานํ อายูปี ปริหาสิ, วณฺโณปี ปริหาสิ; เคธํ อายุนาปี
ปริหาสมานานํ วณฺเณปี ปริหาสมานานํ อสฺสํวิธสฺสํหสฺสํสาယุกานํ มนุสฺसानํ จตฺตาริสฺสํ-
วสฺสํสํหสฺสํสาယูกา ปุคฺคา อเหตุ.

จตฺตาริสฺสํวสฺสํสํหสฺสํสาเยธํ ภิกขเว มนุสฺสํสํ อณฺณคโร ปุริสํ ปเรธํ อทินฺนํ
เกยยงงชาค อากิย. คเมณํ อคฺคเหตุ; คเหตุวา รณฺโเบ ชคฺคิยสฺสํ มุทฺธาวิคฺคสฺสํ
ทสฺสํสํ ‘อัย เทว ปุริสํ ปเรธํ อทินฺนํ เกยยงงชาค อากิย’คิ. เอวํ อคฺคเต ภิกขเว
ราชา ชคฺคิโย มุทฺธาวิคฺคโต คํ ปุริสํ เอตทโวจ ‘สจฺจํ กิร ควํ อมโก ปุริสํ
ปเรธํ อทินฺนํ เกยยงงชาค อากิย’คิ. ‘น หิ เทวา’คิ สมนฺพชานมฺสา อภาติ.

[๔๕] อิติ โข ภิกขเว อชนานํ ชเน อนนุปตฺติยาเน ทาติทฺธิยํ เวปุลฺลคมมาติ;
ทาติทฺธิเย เวปุลฺลํ คเต, อทินฺนาทานํ เวปุลฺลคมมาติ; อทินฺนาทานาเน เวปุลฺลํ คเต,
สคฺคํ เวปุลฺลคมมาติ; สคฺเค เวปุลฺลํ คเต, ปาณาติปาโต เวปุลฺลคมมาติ; ปาณา-
ติปาเต เวปุลฺลํ คเต, มุสํสาวาโท เวปุลฺลคมมาติ; มุสํสาวาเท เวปุลฺลํ คเต, เคธํ
สคฺคานํ อายูปี ปริหาสิ, วณฺโณปี ปริหาสิ; เคธํ อายุนาปี ปริหาสมานานํ วณฺเณปี
ปริหาสมานานํ จตฺตาริสฺสํวสฺสํสํหสฺสํสาเยธํ มนุสฺसानํ วิธสฺสํวิธสฺสํสาเยธํ ปุคฺคา
อเหตุ.

วิธสฺสํวิธสฺสํสํหสฺสํสาเยธํ ภิกขเว มนุสฺสํสํ อณฺณคโร ปุริสํ ปเรธํ อทินฺนํ
เกยยงงชาค อากิย. คเมณํ อณฺณคโร ปุริสํ รณฺโเบ ชคฺคิยสฺสํ มุทฺธาวิคฺคสฺสํ

ปริหายนานัน ปณจวตฺตสฺสหัสสาณํ มนุสฺสํ อปฺเปกฺขเจ อทฺมเตยยวตฺตสฺสหัสสาณกา,
 อปฺเปกฺขเจ เทววตฺตสฺสหัสสาณกา ปุคฺคา อเหตุ.

[๙๙] อทฺมเตยยวตฺตสฺสหัสสาณเกตุ ภัทฺทเว มนุสฺสํ อภิขณฺณปาปาทา
 เวปฺตุตฺตมกฺกํ; อภิขณฺณปาปาเทสุ เวปฺตุตฺ คเตสุ, เตสํ สกฺคานํ อายุเป ปริหายี,
 วณฺโณเป ปริหายี; เตสํ อายุณานเป ปริหายนานัน วณฺณเณเป ปริหายนานัน
 อทฺมเตยยวตฺตสฺสหัสสาณํ มนุสฺสํ วตฺตสฺสหัสสาณกา ปุคฺคา อเหตุ.

[๑๐๐] วตฺตสฺสหัสสาณเกตุ ภัทฺทเว มนุสฺสํ มิจฺฉาทิฏฺฐิ เวปฺตุตฺตมกฺกํ;
 มิจฺฉาทิฏฺฐิยา เวปฺตุตฺ คตฺยา, เตสํ สกฺคานํ อายุเป ปริหายี, วณฺโณเป ปริหายี;
 เตสํ อายุณานเป ปริหายนานัน วณฺณเณเป ปริหายนานัน วตฺตสฺสหัสสาณํ มนุสฺสํ
 ปณจวตฺตสฺสคฺคาณ ปุคฺคา อเหตุ.

[๑๐๑] ปณจวตฺตสฺสคฺคาณเกตุ ภัทฺทเว มนุสฺสํ คโย ชมฺมา เวปฺตุตฺตมกฺกํ;
 อชฺชมฺวาโค วิตฺตมโตโก มิจฺฉาชฺชโม; คีตฺ ชมฺเมสุ เวปฺตุตฺ คเตสุ, เตสํ สกฺคานํ
 อายุเป ปริหายี, วณฺโณเป ปริหายี; เตสํ อายุณานเป ปริหายนานัน วณฺณเณเป
 ปริหายนานัน ปณจวตฺตสฺสคฺคาณํ มนุสฺสํ อปฺเปกฺขเจ อทฺมเตยยวตฺตสฺสคฺคาณกา,
 อปฺเปกฺขเจ เทววตฺตสฺสคฺคาณ ปุคฺคา อเหตุ.

อทฺมเตยยวตฺตสฺสคฺคาณเกตุ ภัทฺทเว มนุสฺสํ อิมํ ชมฺมา เวปฺตุตฺตมกฺกํ:
 อมคฺเตยฺยคฺคา อเปคฺเตยฺยคฺคา อธมมณฺณคฺคา อพฺรหฺมณฺณคฺคา นกฺขเลชฺชวฺจปจายิตฺตา.

[๑๐๒] อิติ โช ภัทฺทเว อชฺชานํ ชเน อนนุสฺสอพฺพิยมาเน ทาทิตฺทีย เวปฺตุตฺต-
 มกฺกํ; ทาทิตฺทีย เวปฺตุตฺ คเต, อทินฺนาทานํ เวปฺตุตฺตมกฺกํ; อทินฺนาทานาเน
 เวปฺตุตฺ คเต, สกฺคํ เวปฺตุตฺตมกฺกํ; สกฺคเก เวปฺตุตฺ คเต, ปาณาติปาโค เวปฺตุตฺต-
 มกฺกํ; ปาณาติปาเต เวปฺตุตฺ คเต, มุสฺสํวาโท เวปฺตุตฺตมกฺกํ; มุสฺสํวาเท เวปฺตุตฺ
 คเต, ปิตฺตนา วาจา เวปฺตุตฺตมกฺกํ; ปิตฺตนาญ วาจาญ เวปฺตุตฺ คตฺยา, กาเมสุ-
 มิจฺฉาจาโร เวปฺตุตฺตมกฺกํ; กาเมสุมิจฺฉาจาโร เวปฺตุตฺ คเต, เทว ชมฺมา เวปฺตุต-

มคมฺลฺ: ฆรฐา จ วาจา สมนุสฺสโป จ; ทวฺลฺ ฆมเมตฺ เวปฺลฺ คเตตฺ,
อภิชฺฌาพฺยาปาทา เวปฺลฺมคมฺลฺ; อภิชฺฌาพฺยาปาเทตฺ เวปฺลฺ คเตตฺ, มิจฺฌาทฺทฺจิ
เวปฺลฺมคมฺลฺ; มิจฺฌาทฺทฺจิยา เวปฺลฺ คตฺยา, ตโย ฆมมา เวปฺลฺมคมฺลฺ: อฆม-
ราโค วิสฺสมโตโก มิจฺฌาฆมโม; คตฺ ฆมเมตฺ เวปฺลฺ คเตตฺ, อิม ฆมมา เวปฺลฺ-
มคมฺลฺ: อมคฺเตยฺยา อเปคฺเตยฺยา อสํมณฺณคฺตา อพฺรหฺมณฺณคฺตา นกฺเตชฺชฺจาปจายิตฺ;
อิมตฺ ฆมเมตฺ เวปฺลฺ คเตตฺ, เตลฺ สคฺคานํ อายูปี ปริหาโย, วณฺณณํ ปริหาโย;
เตลฺ อายุนาปี ปริหายมานานํ วณฺณณํ ปริหายมานานํ อทฺทฺมคฺเตยฺยวตฺตสํคฺคานํ
มณฺลฺสํคฺคานํ วตฺตสํคฺคานํ ปุคฺคา อเหตฺ.

ทศวรรตส่ายกสมย

[๑๐๓] ภวิสฺสคฺติ ภิกฺขเว โส สโม, ยํ อิมลฺ มณฺลฺสํคฺคานํ ทศวรรตส่ายกา ปุคฺคา
ภวิสฺสคฺติ; ทศวรรตส่ายเกตฺ ภิกฺขเว มณฺลฺสํคฺคานํ ปณฺจวตฺตคฺติ^๑ กุมาริกา อตฺตปเตยฺยา
ภวิสฺสคฺติ; ทศวรรตส่ายเกตฺ ภิกฺขเว มณฺลฺสํคฺคานํ อิมานิ วตฺตานิ อนฺตรรายิตฺตคฺติ.
เสยฺยถํ? สบฺบํ นวณฺคํ เตลฺ มจฺ จาณิตํ โทณํ. ทศวรรตส่ายเกตฺ ภิกฺขเว มณฺลฺสํคฺคานํ
กฺทวฺลฺโก อคฺคโกชนํ ภวิสฺสคฺติ; เสยฺยถาปี ภิกฺขเว เอตฺรหิ สํติมฺโถทโน อคฺคโกชนํ,
เอวเมว โช ภิกฺขเว ทศวรรตส่ายเกตฺ มณฺลฺสํคฺคานํ กฺทวฺลฺโก อคฺคโกชนํ ภวิสฺสคฺติ.

ทศวรรตส่ายเกตฺ ภิกฺขเว มณฺลฺสํคฺคานํ ทศ กุตฺตกมฺมปภา สพฺเพน สพฺพํ อนฺตร-
รายิตฺตคฺติ, ทศ กุตฺตกมฺมปภา อติพฺยาทฺธิปฺปิตฺตคฺติ^๒. ทศวรรตส่ายเกตฺ ภิกฺขเว มณฺลฺสํคฺคานํ
กุตฺตคฺติ^๓ น ภวิสฺสคฺติ, กุโต ปน กุตฺตคฺติ การโก. ทศวรรตส่ายเกตฺ ภิกฺขเว
มณฺลฺสํคฺคานํ, เย เต ภวิสฺสคฺติ อมคฺเตยฺยา อเปคฺเตยฺยา อสํมณฺณคฺตา อพฺรหฺมณฺณคฺตา
นกฺเตชฺชฺจาปจายิน, เต ปุชฺชา จ ภวิสฺสคฺติ ปาถํสา จ; เสยฺยถาปี ภิกฺขเว
เอตฺรหิ มคฺเตยฺยา เปคฺเตยฺยา สํมณฺณคฺตา พฺรหฺมณฺณคฺตา กุเตชฺชฺจาปจายิน, เต
ปุชฺชา จ ปาถํสา จ, เอวเมว โช ภิกฺขเว ทศวรรตส่ายเกตฺ มณฺลฺสํคฺคานํ, เย เต

๑ ตี. ปณฺจมาตฺติกา

๒ ฉ.ม.อ. อคฺคํ โภชนานํ

๓ อ.ก. อติพฺยา ทิปฺปิตฺตคฺติ; ตี. อติพฺยาทฺธิปฺปิตฺตคฺติ

ภวิธัตถิ อมตเตยยา อเปตเตยยา อส้ามณเฑ อพฺรหฺมณเฑ นกฺขเลชฺชเฐจํปจายีโน,
เต ปุชฺชชา จ ภวิธัตถิ ปาถํสา จ.

ทสฺสวธฺตํสาเยเกตุ ภิภฺชเว มนุสฺสเสตฺถ น ภวิธัตถิ ‘มาตา’ติ วา ‘มาตุจฺจ’ติ วา
‘มาตุถา’ติ วา ‘อาจริยภริยา’ติ วา ‘ครุณํ ทารว’ติ วา สมฺเภทํ โถโก คมิตฺถติ,
ยถา อเชพฺพา กุกฺกฏฐฺฐกรว ไลณตฺถิงฺกาคา.

ทสฺสวธฺตํสาเยเกตุ ภิภฺชเว มนุสฺสเสตฺถ เคตฺถํ สํคฺคตํ อณฺณมณฺณมฺหิ คิพฺโพ อาฆาโต
ปจฺจุปฺปจฺจิตฺตํ ภวิธัตถิ, คิพฺโพ พฺยาปาโท, คิพฺโพ มโนปฺปาทํ, คิพฺพํ วรฺกจฺจิตฺตํ.
มาตุํ ปุคฺคตมฺหิ, ปุคฺคตสฺสํ มาตริ; ปิตุํ ปุคฺคตมฺหิ, ปุคฺคตสฺสํ ปิตริ, ภาคูํ
ภคินิยา, ภคินิยาํ ภาคริ คิพฺโพ อาฆาโต ปจฺจุปฺปจฺจิตฺตํ ภวิธัตถิ, คิพฺโพ พฺยาปาโท,
คิพฺโพ มโนปฺปาทํ, คิพฺพํ วรฺกจฺจิตฺตํ. เสยฺยถา ภิภฺชเว มาตฺวิภฺสสํ มิคํ ทิสฺวา
คิพฺโพ อาฆาโต ปจฺจุปฺปจฺจิตฺตํ โหติ, คิพฺโพ พฺยาปาโท, คิพฺโพ มโนปฺปาทํ, คิพฺพํ
วรฺกจฺจิตฺตํ, เหวเมว โช ภิภฺชเว ทสฺสวธฺตํสาเยเกตุ มนุสฺสเสตฺถ เคตฺถํ สํคฺคตํ อณฺณ-
มณฺณมฺหิ คิพฺโพ อาฆาโต ปจฺจุปฺปจฺจิตฺตํ ภวิธัตถิ, คิพฺโพ พฺยาปาโท, คิพฺโพ
มโนปฺปาทํ, คิพฺพํ วรฺกจฺจิตฺตํ. มาตุํ ปุคฺคตมฺหิ, ปุคฺคตสฺสํ มาตริ; ปิตุํ ปุคฺคตมฺหิ,
ปุคฺคตสฺสํ ปิตริ; ภาคูํ ภคินิยา, ภคินิยาํ ภาคริ คิพฺโพ อาฆาโต ปจฺจุปฺปจฺจิตฺตํ
ภวิธัตถิ, คิพฺโพ พฺยาปาโท, คิพฺโพ มโนปฺปาทํ, คิพฺพํ วรฺกจฺจิตฺตํ.

[๑๐๔] ทสฺสวธฺตํสาเยเกตุ ภิภฺชเว มนุสฺสเสตฺถ สํคฺคตาหํ สํคฺคณฺตรกปโป ภวิธัตถิ.
เต อณฺณมณฺณมฺหิ มิคตฺถวํ ปฏฺฐิภฺสสํ. เคตฺถํ คิณฺหาณี สํคฺคตาณี หคฺเกตุ
ปาคฺคภวิธัตถิ. เต คิณฺเหณ สํคฺคเณ ‘เฮตฺ มิค, เฮตฺ มิค’ติ อณฺณมณฺณํ ชฺวีตา
ไวโรปฺปิตฺถติ.

อถ โช เคตฺถํ ภิภฺชเว สํคฺคตาณํ เอกจฺจํนํ เหว ภวิธัตถิ ‘มา จ มยํ กณฺจิ,
มา จ อเมหฺ โกจิ; ยนฺนุน มยํ คิณฺคหนํ วา วณฺคหนํ วา รุกฺขคหนํ วา
นทฺธิทฺคคํ วา ปพฺพทฺวิธํ วา ปวิธิตฺวา วณฺมุตตฺตาทารว ยาเปยฺยมา’ติ. เต
คิณฺคหนํ วา วณฺคหนํ วา รุกฺขคหนํ วา นทฺธิทฺคคํ วา ปพฺพทฺวิธํ วา ปวิธิตฺวา

ตฺตฺทาหิ วณฺณตถาทาธา ยาเปตฺตฺนทฺติ. เต ตตฺตฺ ตฺตฺตฺทาหตฺตฺ อจฺจเยน คิณคหนา
 วนคหนา รุกฺขคหนา นทฺตฺวิทฺตฺคา ปพฺพคตฺตฺมา นิกฺขมิตฺวา อณฺณมณฺณํ อาตฺตฺจิตฺวา
 ตฺภาคยิตฺตฺนทฺติ ตมตฺตฺตฺตฺตฺนทฺติ ทิฏฺฐา โภ ตฺตฺตา, ชฺวตฺติ; ทิฏฺฐา โภ ตฺตฺตา,
 ชฺวตฺติ.

อายวณฺณาทิวทฺตฺนทถ

[๑๐๕] อถ โข เตตฺถ นิกฺขเว ตฺตฺตานํ เอวํ ภวิตฺตฺติ 'มยฺ โข อกฺตฺตานํ
 ฐมฺมานํ ตมาทานเหตุ เอวํ อยํ ภาคิกฺขยํ ปตฺตา; ยนฺนํ มยฺ กุตฺตํ กรเยยาม,
 กิํ กุตฺตํ กรเยยาม. ยนฺนํ มยฺ ปาณาติปาตา จิรเมยฺยาม; อิทํ กุตฺตํ ฐมฺมํ
 ตมาทาย วคฺตฺเตยฺยามา'ติ. เต ปาณาติปาตา จิรตฺตฺนทฺติ, อิทํ กุตฺตํ ฐมฺมํ ตมาทาย
 วคฺตฺตฺตฺนทฺติ; เต กุตฺตํ ฐมฺมานํ ตมาทานเหตุ อายุนาบี วทฺตฺตฺนทฺติ, วณฺณเณบี
 วทฺตฺตฺนทฺติ; เตตฺถ อายุนาบี วทฺตฺตฺนทฺติ วณฺณเณบี วทฺตฺตฺนทฺติ ทตฺตฺตฺตฺตฺนทฺติ
 มนฺตฺตฺนทฺติ วตฺตฺตฺตฺตฺนทฺติ ปตฺตา ภวิตฺตฺนทฺติ.

อถ โข เตตฺถ นิกฺขเว ตฺตฺตานํ เอวํ ภวิตฺตฺติ 'มยฺ โข กุตฺตํ ฐมฺมานํ
 ตมาทานเหตุ อายุนาบี วทฺตฺตฺนทฺติ, วณฺณเณบี วทฺตฺตฺนทฺติ; ยนฺนํ มยฺ ภิกฺขโยโส มคฺตฺตฺตฺ
 กุตฺตํ กรเยยาม, กิํ กุตฺตํ กรเยยาม; ยนฺนํ มยฺ อทินฺนาทานา จิรเมยฺยาม. กาเมตฺ
 มิจฺฉาจารา จิรเมยฺยาม. มุตฺตฺวาทา จิรเมยฺยาม. ปิตฺตฺนทฺติ วาจา จิรเมยฺยาม. มรฺตฺตฺ
 วาจา จิรเมยฺยาม. ตมฺมปฺปตฺตาปา จิรเมยฺยาม. อภิชฺฌํ ปชฺเหยฺยาม. พยาปาทำ
 ปชฺเหยฺยาม. มิจฺฉาทิฏฺฐิ ปชฺเหยฺยาม. คโย ฐมฺเม ปชฺเหยฺยาม: อฐมฺมวาคํ วิตฺตฺมโตภํ
 มิจฺฉาฐมฺมํ; ยนฺนํ มยฺ มคฺตฺเตยฺยา อตฺตฺตฺม เปตฺตฺเตยฺยา ตมฺมณฺณา พรหฺมณฺณา
 กุเตชฺชฺวปฺปายิน; อิทํ กุตฺตํ ฐมฺมํ ตมาทาย วคฺตฺเตยฺยามา'ติ. เต มคฺตฺเตยฺยา
 ภวิตฺตฺนทฺติ เปตฺตฺเตยฺยา ตมฺมณฺณา พรหฺมณฺณา กุเตชฺชฺวปฺปายิน; อิทํ กุตฺตํ ฐมฺมํ
 ตมาทาย วคฺตฺตฺตฺนทฺติ.

เต กุตฺตํ ฐมฺมานํ ตมาทานเหตุ อายุนาบี วทฺตฺตฺนทฺติ, วณฺณเณบี วทฺตฺตฺนทฺติ;
 เตตฺถ อายุนาบี วทฺตฺตฺนทฺติ วณฺณเณบี วทฺตฺตฺนทฺติ ทตฺตฺตฺตฺนทฺติ มนฺตฺตฺนทฺติ

จตุตถาริธวธสาयกา ปุคฺคา ภวิสฺสํ. จตุตถาริธวธสาयกา^๑ มนุสฺसानิ อธิคฺวธสาयกา
 ปุคฺคา ภวิสฺสํ. อธิคฺวธสาयกา^๒ มนุสฺसानิ ตฺวํจิวธธสาयกา ปุคฺคา ภวิสฺสํ.
 ตฺวํจิวธธสาयกา^๓ มนุสฺसानิ วิธคฺวธธสาयกา ปุคฺคา ภวิสฺสํ. วิธคฺวธธสาयกา^๔
 มนุสฺसानิ จตุตถาริธวธธสาयกา ปุคฺคา ภวิสฺสํ. จตุตถาริธวธธสาयกา^๕
 มนุสฺसानิ เทวธธสาयกา ปุคฺคา ภวิสฺสํ. เทวธธสาयกา^๖ มนุสฺसानิ
 จตุตถาริธวธธสาयกา ปุคฺคา ภวิสฺสํ. จตุตถาริธวธธสาयกา^๗ มนุสฺसानิ
 อฏฺฐธธสาयกา ปุคฺคา ภวิสฺสํ. อฏฺฐธธสาयกา^๘ มนุสฺसानิ วิธคฺวธธ-
 ธสาयกา ปุคฺคา ภวิสฺสํ. วิธคฺวธธธสาयกา^๙ มนุสฺसानิ จตุตถาริธวธธธ-
 ธสาयกา ปุคฺคา ภวิสฺสํ. จตุตถาริธวธธธสาयกา^{๑๐} มนุสฺसानิ อธิคฺวธธธสาयกา
 ปุคฺคา ภวิสฺสํ. อธิคฺวธธธสาयกา^{๑๑} ภิกฺขเว มนุสฺสํ. ปณฺจธธธคฺคา กุมาริกา
 อตฺตปเคยฺยา ภวิสฺสํ.

สงฺขราชอุปฺปตฺติ

[๓๐๖] อธิคฺวธธธสาयกา^๑ ภิกฺขเว มนุสฺสํ. ตโย อาพาธา ภวิสฺสํ:
 อิจฺจา อนนํ ขรา. อธิคฺวธธธสาयกา^๒ ภิกฺขเว มนุสฺสํ. อโย ชมฺพุทฺธิโป อิทฺโธ
 เจว ภวิสฺสํ. ฌโต จ, กุกฺกฏธมฺปาติกา คามนิกมราชธานีโย^๓ อธิคฺวธธธสาयกา^๔
 ภิกฺขเว มนุสฺสํ. อโย ชมฺพุทฺธิโป อวิจิ มณฺเว ฌุโฏ ภวิสฺสํ. มนุสฺสํ, เสงฺยถาปี
 นพฺพนํ วา ตวณฺ^๕ วา. อธิคฺวธธธสาयกา^๖ ภิกฺขเว มนุสฺสํ. อโย พวราณธ
 เกศุมคฺคํ นาม ราชธานี ภวิสฺสํ. อิทฺธา เจว ฌิตา จ พหุชฺชา จ อาภิณฺณมนุสฺสา
 จ สฺสภิกฺขา จ. อธิคฺวธธธสาयกา^๗ ภิกฺขเว มนุสฺสํ. อิมสฺมิ ชมฺพุทฺธิเป จตุรา-
 ธคฺคินทวธธธธานี ภวิสฺสํ. เกศุมคฺคํราชธานีปมฺขานิ. อธิคฺวธธธสาयกา^๘ ภิกฺขเว
 มนุสฺสํ. เกศุมคฺคํราชธานียา สงฺโฆ นาม ราชา อุปฺปชฺชธธคฺคิ จกภวคฺคิ รมฺมิโก
 รมฺมราชา จาคฺคฺเรนฺโต วิชิตาวิ ชนปทฺถถาววธิปปคฺคโต สฺสคฺคฺคณธมฺนาคโค. คตฺถิมานิ
 สฺสคฺค รัตนานิ ภวิสฺสํ. เสงฺยถํ? จกภวคฺคํ หคฺคิรัตนํ อตฺตรัตนํ มณฺนิรัตนํ อิทฺถิรัตนํ

๑ ก. คามนิกมชนปทราชธานีโย

๒ ก. ตวณฺ

คหปิตริคัม ปริณายกนเมว สคตัม. ปโรสหัสสํ ไช ปนัสสํ ปุคฺคา ภวิสฺสํ นคิ
 ฐุรา อังกรุปา ปเรณูปมททนา. ไส อิมํ ปจฺฉิ สาคฺคปริยํ อทณฺเฑน
 อตฺตเกณ รมฺเมณ อภิวิชฺย อชฺฌาวตฺตัสสคิ.

เมตเตยยพทุฐปาท

[๑๐๗] อตฺติวตฺตสฺสหัสสาเยเก ภิภฺชเว มนุสฺเสสุ เมตเตยโย นาม ภควา โดเก
 อุปฺปชฺชิตฺตคิ อรหํ สํมาสํพุทฺโธ วิชฺชาจฺจนสํปฺนโน สคฺโค โดกฺกิตฺโธ อนุคฺตโร
 ปุริสทมฺมสํวโร สคฺคา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควา, เสยฺยถาปาหเมตฺรหิ โดเก
 อุปฺปนโน อรหํ สํมาสํพุทฺโธ วิชฺชาจฺจนสํปฺนโน สคฺโค โดกฺกิตฺโธ อนุคฺตโร
 ปุริสทมฺมสํวโร สคฺคา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควา. ไส อิมํ โดกํ สทฺเวกํ สมารกํ
 สทฺวหฺมกํ สตฺตมณฺพฺราหฺมณํ ปชฺ สทฺเววมนุสฺสํ สยํ อภินฺญา สจฺฉิกคฺวา ปเวทฺตสฺสคิ,
 เสยฺยถาปาหเมตฺรหิ อิมํ โดกํ สทฺเวกํ สมารกํ สทฺวหฺมกํ สตฺตมณฺพฺราหฺมณํ ปชฺ
 สทฺเววมนุสฺสํ สยํ อภินฺญา สจฺฉิกคฺวา ปเวทฺมิ. ไส รมฺมํ เทสฺสสฺสคิ อาทิกคฺยาณํ
 มชฺฌกคฺยาณํ ปริโยสานกคฺยาณํ, สาคคํ สทฺพยณฺชนํ เกวตปริณฺณณํ ปริสุทฺธํ
 พฺรหฺมจฺริยํ ปกาเสตฺสคิ, เสยฺยถาปาหเมตฺรหิ รมฺมํ เทสฺมิ อาทิกคฺยาณํ มชฺฌกคฺยาณํ
 ปริโยสานกคฺยาณํ, สาคคํ สทฺพยณฺชนํ เกวตปริณฺณณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจฺริยํ ปกาเสมิ.
 ไส อเนกสฺสหัสสํ ภิภฺชสฺสํ ปริหริตฺตคิ, เสยฺยถาปาหเมตฺรหิ อเนกสคํ ภิภฺชสฺสํ
 ปริหฺรามิ.

[๑๐๘] อถ ไช ภิภฺชเว สงฺโฆ นาม ราชา, โย ไส ยฺยูโป รณฺญา มหาปนาเทน
 การาบิโต, คํ ยฺยูปํ อุตฺตสาเปตฺวา อชฺฌาวตฺตคฺวา คํ ทคฺวา วิตฺตชฺชิตฺวา สมน-
 พฺราหฺมณกปณทฺริกฺวณิพฺพกฺยาจกานํ ทานํ ทคฺวา เมตเตยยสฺส ภควโต อรหโต
 สํมาสํพุทฺธสฺส สนฺคิเก เกตฺมสฺสํ. โอหารตคฺวา กาสายานิ จคฺคานิ อจฺฌาเทตคฺวา
 อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตฺตคิ. ไส เอวํ ปพฺพชิตฺโต สฺมาโน เอโก วูปกฺขโง
 อุปฺปมคฺโค อาคานํ ปหิตคฺโค วิหรนฺโค นจฺริตฺสฺสว, ยตฺตสคฺคา ย กุตฺตคฺคา สมนฺเทว

อคารธฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺชนฺติ, ตทฺหนฺตฺวํ พฺรหฺมจฺริยปรีโยธํ ทิฏฺฐเจว ชมฺเม สยํ
อภินฺเวา สจฺฉิกคฺคา อุปฺถมฺปชฺช วิหริสฺสตี.

[๑๐๙] อคฺคทีปา ภิกฺขเว วิหฺรต อคฺคตฺตรณฺา อนนฺนตฺตรณฺา, ชมฺมทีปา
ชมฺมตฺตรณฺา อนนฺนตฺตรณฺา. กถณฺา ภิกฺขเว ภิกฺขุ อคฺคทีโป วิหฺรตี อคฺคตฺตรโณ
อนนฺนตฺตรโณ, ชมฺมทีโป ชมฺมตฺตรโณ อนนฺนตฺตรโณ? อีห ภิกฺขเว ภิกฺขุ กาเย
กายานุสฺสํตี วิหฺรตี อาคํปี สํปฺชาโน สติมา วิเนยฺย โดเก อภิชฺฌมาโทมนสฺสํ.
เวทฺธํ เวทฺธานุสฺสํตี วิหฺรตี อาคํปี สํปฺชาโน สติมา วิเนยฺย โดเก
อภิชฺฌมาโทมนสฺสํ. จิตฺเต จิตฺตานุสฺสํตี วิหฺรตี อาคํปี สํปฺชาโน สติมา วิเนยฺย
โดเก อภิชฺฌมาโทมนสฺสํ ชมฺเมตฺถ ชมฺมานุสฺสํตี วิหฺรตี อาคํปี สํปฺชาโน สติมา
วิเนยฺย โดเก อภิชฺฌมาโทมนสฺสํ. เอวํ โส ภิกฺขเว ภิกฺขุ อคฺคทีโป วิหฺรตี
อคฺคตฺตรโณ อนนฺนตฺตรโณ, ชมฺมทีโป ชมฺมตฺตรโณ อนนฺนตฺตรโณ.

ภิกฺขุโนอายุวณฺณาทิวทฺทณฺกถา

[๑๑๐] โคจเร ภิกฺขเว จรต สเก เปตฺติเก วิสฺสเย. โคจเร ภิกฺขเว จรฺนตา
สเก เปตฺติเก วิสฺสเย อายุํนาบี วทฺธมฺิสฺสํ, วณฺณณบี วทฺธมฺิสฺสํ, สฺุเชนบี วทฺธมฺิสฺสํ,
โกเคนบี วทฺธมฺิสฺสํ, พฺเถนบี วทฺธมฺิสฺสํ.

ถิณฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อายุํมฺมี? อีห ภิกฺขเว ภิกฺขุ ฉนฺทสฺมาธิปฺรานสงฺขาร-
สํนฺนาคํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ, วฺริยสฺมาธิปฺรานสงฺขารสํนฺนาคํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ,
จิตฺตสฺมาธิปฺรานสงฺขารสํนฺนาคํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ, วฺมํสํสฺมาธิปฺรานสงฺขาร-
สํนฺนาคํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ; โส อิมํ จตฺตํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตฺตฺตา พหุํถกตฺตฺตา
อาภงฺขมาโน กปฺปํ วา ติฏฺฐเจยฺย กปฺปาวเสตฺถ วา. อิทํ โส ภิกฺขเว ภิกฺขุโน
อายุํมฺมี.

ถิณฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน วณฺณณมฺมี? อีห ภิกฺขเว ภิกฺขุ สํตฺวา โหติ

ปาทิโมกข์ด้วยตัวโต วิหริติ อาจารย์โคจรตมฺปนโน อณุมตฺเตสุ วชฺเชสุ ภยทตฺตํวํ,
ตฺมาทาย ติกฺขติ ติกฺขาปเทสุ. อิทํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุโน วณฺณตฺมํ.

ภิกฺขุ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ตฺวตฺมํ? อิท ภิกฺขเว ภิกฺขุ วิวิจฺเจว กาเมหิ วิวิจฺจ
อภุตฺเตหิ รมฺเมหิ ตฺวิตฺถํ ตฺวิจารํ วิเวกํ ปิตฺตํ ปจฺมํ ฌานํ อปฺสํปชฺช วิหริติ.
วิตถกฺกวจารานํ วุปฺสมา ฯ เป ฯ ทุคฺคิ ฌานํ. ตคฺคิ ฌานํ. จตุคฺคํ ฌานํ อปฺสํปชฺช
วิหริติ. อิทํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ตฺวตฺมํ.

ภิกฺขุ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน โภคตฺมํ? อิท ภิกฺขเว ภิกฺขุ เมตฺตาตฺสหคฺเคน เจตฺตา
เอกํ ทิธํ ฌริตฺวา วิหริติ. ตถา ทุคฺคิ. ตถา ตคฺคิ. ตถา จตุคฺคํ. อิติ อุตฺถมโ
ติริยํ สํพฺพิ สํพฺพคฺคตฺตาย สํพฺพาวนฺตํ โลกํ เมตฺตาตฺสหคฺเคน เจตฺตา วิปฺปเดณ
มหคฺคเคน อปฺปมาเณน อเวเรน อပ္ฺยาปชฺเณน ฌริตฺวา วิหริติ. ภรฺณาตฺสหคฺเคน
เจตฺตา ฯ เป ฯ มุทิตฺตาตฺสหคฺเคน เจตฺตา ฯ เป ฯ อูปฺเฆวตฺสหคฺเคน เจตฺตา เอกํ ทิธํ
ฌริตฺวา วิหริติ. ตถา ทุคฺคิ. ตถา ตคฺคิ. ตถา จตุคฺคํ. อิติ อุตฺถมโ ติริยํ สํพฺพิ
สํพฺพคฺคตฺตาย สํพฺพาวนฺตํ โลกํ อูปฺเฆวตฺสหคฺเคน เจตฺตา วิปฺปเดณ มหคฺคเคน
อปฺปมาเณน อเวเรน อပ္ฺยาปชฺเณน ฌริตฺวา วิหริติ; อิทํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุโน
โภคตฺมํ.

ภิกฺขุ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน พตฺตํ? อิท ภิกฺขเว ภิกฺขุ อาตฺวานํ ขยา อนาสวํ
เจโตวิมุคฺคิ ปณฺณาวิมุคฺคิ ทิฏฺฐเสว รมฺเม ตยํ อภินฺญา ตจฺฉนิคฺคฺวา อปฺสํปชฺช
วิหริติ; อิทํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุโน พตฺตํ.

นาหิ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกพตฺตมฺปี ตมฺนุสฺสํมํ, ยํ เอวํ ทุปฺปสํ, ยถียํ
ภิกฺขเว มारพฺตํ; กุสฺสํนํ ภิกฺขเว รมฺมานํ ตมาทาทนฺเตสุ เอวมิตํ ปุณฺณํ ปวทฺตมฺคิ”ติ.

อิทมวโจ ภควา. อตฺตมฺนา เต ภิกฺขุ ภควโต ภาตํ อภินนฺทนฺติ.

จกฺกวตฺติสฺสํ นินฺนํ ตคฺคิ

๔. อรรถกถาสัตต

วาเสฏฐการทวาช

[๑๑๑] เอวมเม สุตฺ:- เอกํ สมนํ ภควา ตาวตถิยํ วิหริติ ปุพฺพารามे
มิการมาตุปาสาท. เทน โข ปน สมนเณ วาเสฏฐการทวาช ภาวสุตฺถํ ปวิวตฺถนํ
ภาวสุตฺถํ อากงฺขมานา. อถ โข ภควา ตายณฺหสมํ ปฏิสตฺถนา อุมฺมิทํ ปาสาทา
โอโรหิตฺวา ปาสาทปจฺฉายายํ อพฺโลกาเส จงฺกมตี.

[๑๑๒] อตฺถตา โข วาเสฏฺโฐ ภควนํ ตายณฺหสมํ ปฏิสตฺถนา อุมฺมิทํ
ปาสาทา โอโรหิตฺวา ปาสาทปจฺฉายายํ อพฺโลกาเส จงฺกมตี; ทิสฺวาน ภารทวาชํ
อามนฺเตตี “อโย อามฺโห ภารทวาช ภควา ตายณฺหสมํ ปฏิสตฺถนา อุมฺมิทํ
ปาสาทา โอโรหิตฺวา ปาสาทปจฺฉายายํ อพฺโลกาเส จงฺกมตี; อายามาตุโส ภารทวาช,
เณ ภควา, เทนฺตํ ปตฺถกมิตฺถม; อปฺเปว นาม ตเถยฺยาม ภควโต สมนฺชา” รมมํ
กถํ สวณฺชา” ติ. “เอวมาตุโส” ติ โข ภารทวาช วาเสฏฺฐสฺส ปจฺจตฺถสฺส.

[๑๑๓] อถ โข วาเสฏฐการทวาช, เณ ภควา, เทนฺตํ ปตฺถกมิตฺถม; อปฺตํ กมิตฺวา
ภควนํ อภิวาเทตฺวา ภควนํ จงฺกมตี อนฺจจกมิตฺถ. อถ โข ภควา วาเสฏฺฐํ
อามนฺเตตี “คฺกุเมห ชฺวคฺค วาเสฏฺฐ พฺราหฺมณชฺจา พฺราหฺมณกุตฺตนา พฺราหฺมณกุตฺตา
อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตา; กจฺจิ โว วาเสฏฺฐ พฺราหฺมณา น อกฺโกตฺถนํ น
ปรีภาสนํ” ติ. “คคฺช น ภนฺเต พฺราหฺมณา อกฺโกตฺถนํ ปรีภาสนํ อตฺตรูปาย
ปรีภาสาย ปรีปฺนณาย, โน อปรีปฺนณายา” ติ. “ยถา กถํ ปน โว วาเสฏฺฐ
พฺราหฺมณา อกฺโกตฺถนํ ปรีภาสนํ อตฺตรูปาย ปรีภาสาย ปรีปฺนณาย, โน
อปรีปฺนณายา” ติ. “พฺราหฺมณา ภนฺเต เอวมาหํ ‘พฺราหฺมณ ว เสฏฺโฐ วณฺโณ,

หีนํ อญฺเญ วณฺณา; พฺราหฺมโณ ๑ สุกโก วณฺโณ, กณฺหา อญฺเญ วณฺณา;^๒
 พฺราหฺมณา ๑ สฺสณฺณํ, โน อพฺราหฺมณา; พฺราหฺมณา ๑ พฺรหฺมโน ปุคฺคา โอรสา
 มุชฺโต ชาตา พฺรหฺมชา พฺรหฺมณิมิตฺตา พฺรหฺมทายาทา; เต ตฺเมหฺ เตหฺ จ ๑ วณฺณํ
 หิตฺวา หีนมคฺค วณฺณํ อชฺชุปคฺคา, ยทิตํ มุณฺฑเก สมนฺเก อีฬเก กณฺเห
 พนฺธุปาทาปจฺเจ; ตยิตํ น สํชฺ, ตยิตํ นปฺปฏิรูปํ, ยํ ตฺเมหฺ เตหฺ จ ๑ วณฺณํ หิตฺวา
 หีนมคฺค วณฺณํ อชฺชุปคฺคา, ยทิตํ มุณฺฑเก สมนฺเก อีฬเก กณฺเห พนฺธุปาทาปจฺเจติ.
 เอวํ โช โน ภนฺเต พฺราหฺมณา อุกโกสฺสนฺติ ปริภาสฺสนฺติ อคฺคตฺรปาย ปริภาสาย
 ปริปฺปณฺณาย, โน อปริปฺปณฺณายา”ติ.

[๓๓๔] “ตคฺช โว วาเตหฺจ พฺราหฺมณา ปฺราณํ อสฺสนฺตา เอวมาหํ
 ‘พฺราหฺมโณ ๑ เตหฺจ วณฺโณ, หีนํ อญฺเญ วณฺณา; พฺราหฺมโณ ๑ สุกโก
 วณฺโณ, กณฺหา อญฺเญ วณฺณา; พฺราหฺมณา ๑ สฺสณฺณํ, โน อพฺราหฺมณา;
 พฺราหฺมณา ๑ พฺรหฺมโน ปุคฺคา โอรสา มุชฺโต ชาตา พฺรหฺมชา พฺรหฺมณิมิตฺตา
 พฺรหฺมทายาทา”ติ. ทิสฺสนฺติ โช ปน วาเตหฺจ พฺราหฺมณานํ พฺราหฺมณียํ อคฺคณียํ
 คณฺณียํ วิชายนานํ ปายมานํ; เต จ พฺราหฺมณา โยนิชา ๑ สมนํ
 เอวมาหํ ‘พฺราหฺมโณ ๑ เตหฺจ วณฺโณ ๑ เป ๑ พฺรหฺมทายาทา”ติ. เต จ
 พฺรหฺมานญฺเญว อพฺภาจิกฺขณฺติ, มุสา จ ภาสฺสนฺติ, พหุญจ อปฺปณฺณํ ปสฺสนฺติ.

จตุวณฺณสูตร

[๓๓๕] จตุตาโรเม วาเตหฺจ วณฺณา: ขคฺคิยา พฺราหฺมณา เวสฺสา สุกฺกาทา.
 ขคฺคิโยปิ โช วาเตหฺจ อีเธกจฺโจ ปาณาติปาคํ โหติ, อทินฺนทายํ, กาเมสฺสมิจฺฉาจารํ,
 มุสาวาหํ, ปิสฺสนวาโจ, ผุสฺสวาโจ, สมนฺปฺปตํ, อภิชฺฌาตุ, พยาปนฺนจิตฺโต, มิจฺฉาทิฏฺฐิ.
 อิติ โช วาเตหฺจ เขเม ชมฺมา อุกุสฺสา อุกุสฺสสงฺฆาตา สํวชฺชา สํวชฺสงฺฆาตา

๑ ส.อ. หีนํ อญฺเญ วณฺโณ

๒ ส.อ. กณฺเห อญฺเญ วณฺโณ

๓ น.ม.ส.อ. จตฺตโท นคฺคิ

อเสวิตพฺพา อเสวิตพฺพสงฺขาตา นอตนฺริยา นอตนฺริยสงฺขาตา กณฺหา กณฺหวิปาคา
 วิณฺญฺครหิตา, ขตฺติเยมี เต อีเรกฺกเจ สฺนทิสฺสณฺติ. พฺราหฺมโณมี โข วาเสฏฺฐ ๑ เป ๑
 เวธฺโสมี โข วาเสฏฺฐ ๑ เป ๑ สฺสทโทมี โข วาเสฏฺฐ อีเรกฺกโจ ปาณาติปาตี
 โหติ, อทินฺนาทายี, กาเมสฺสมิฉฺฉาจารี, มุสฺสวาท, ปิสุณฺวาโจ, มุสฺสวาโจ, สมนฺนปฺปดาปปี,
 อนภิขณฺดา, พยาปนฺนจิตฺโต, มิจฺฉาทิฏฺฐี. อิติ โข วาเสฏฺฐ เยเม ชมฺมา อกฺคตา
 อกฺคตสงฺขาตา ๑ เป ๑ กณฺหา กณฺหวิปาคา วิณฺญฺครหิตา, สฺสทเทมี เต อีเรกฺกเจ
 สฺนทิสฺสณฺติ.

ขตฺติโยมี โข วาเสฏฺฐ อีเรกฺกโจ ปาณาติปาตา ปฏฺวิโรโต โหติ, อทินฺนาทานา
 ปฏฺวิโรโต, กาเมสฺสมิฉฺฉาจารา ปฏฺวิโรโต, มุสฺสวาทา ปฏฺวิโรโต, ปิสุณฺยา วาจา
 ปฏฺวิโรโต, มุสฺสวา วาจา ปฏฺวิโรโต, สมนฺนปฺปดาปา ปฏฺวิโรโต, อนภิขณฺดา,
 อพฺยาปนฺนจิตฺโต, สมนฺมาทิฏฺฐี. อิติ โข วาเสฏฺฐ เยเม ชมฺมา กุสฺสตา กุสฺสตสงฺขาตา
 อนนฺวชฺชา อนนฺวชฺชสงฺขาตา เสวิตพฺพา เสวิตพฺพสงฺขาตา นอตนฺริยา นอตนฺริยสงฺขาตา
 สุกฺกา สุกฺกวิปาคา วิณฺญฺปสฺสตา, ขตฺติเยมี เต อีเรกฺกเจ สฺนทิสฺสณฺติ.
 พฺราหฺมโณมี โข วาเสฏฺฐ ๑ เป ๑ เวธฺโสมี โข วาเสฏฺฐ ๑ เป ๑ สฺสทโทมี โข
 วาเสฏฺฐ อีเรกฺกโจ ปาณาติปาตา ปฏฺวิโรโต โหติ ๑ เป ๑ อนภิขณฺดา, อพฺยาปนฺ-
 นจิตฺโต, สมนฺมาทิฏฺฐี. อิติ โข วาเสฏฺฐ เยเม ชมฺมา กุสฺสตา กุสฺสตสงฺขาตา อนนฺวชฺชา
 อนนฺวชฺชสงฺขาตา เสวิตพฺพา เสวิตพฺพสงฺขาตา นอตนฺริยา นอตนฺริยสงฺขาตา สุกฺกา
 สุกฺกวิปาคา วิณฺญฺปสฺสตา, สฺสทเทมี เต อีเรกฺกเจ สฺนทิสฺสณฺติ.

[๑๑๖] อิมํสุ โข วาเสฏฺฐ จฺจุสฺส วณฺณเณสฺส เอวํชฺชโยวณฺณเณสฺส วตฺตมาเนสฺส
 กณฺหสฺสทฺทเกสฺส ชมฺเมสฺส วิณฺญฺครหิตเกสฺส เจว วิณฺญฺปสฺสทเกสฺส จ, ยเทตถ พฺราหฺมณ
 เอวมาหํสุ 'พฺราหฺมโณว เสฏฺโฐ วณฺโณ, หีนา อณฺเณ วณฺณา; พฺราหฺมโณ
 ว สฺสทโก วณฺโณ, กณฺหา อณฺเณ วณฺณา; พฺราหฺมณาว สฺสทณฺติ, โน
 อพฺราหฺมณา; พฺราหฺมณาว พฺราหฺมโน ปุคฺคา โอวธฺตา มุชฺชิตา ชาตา พฺราหฺมณา

พรหมนิมิตตา พรหมทายาทาติ. คนเคตต์ วิญญู นานุชาพนติ. คัม กิธัส เหตุ? อิมเด้
หิ วาเลฏฐ จตุณัน วนณานัน โย โหติ ภิกขุ อรหัง ชันนาสโว วุติตวา กตกรณันโย
โอหิตภาโร อนุปคตสทคโค ปริกขณภวสณโยชโน สมนุททณาวิมุคโค, โส เณล
อคมกชชายติ ชมเมเนว, โน อชมนเน. ชมโม หิ วาเลฏฐ เณลโส ชเนตตัมมึ ทิฏฐะ
เจว ชมเม อภิสัมปรายณจ.

[๑๓๗] ตพมินาเปคัม วาเลฏฐ ปริยาเยน เวทิตพพ, ยถา ชมโม เณลโส
ชเนตตัมมึ ทิฏฐะ เจว ชมเม อภิสัมปรายณจ.

ชานาติ โส วาเลฏฐ ราชชา ปเสนทิ โกสโล 'สมนโน โคตโม อนนตรา'
สกุญญา ปพพิโคติ. สกุญา โส ปน วาเลฏฐ รมโย ปเสนทิสส โกสสสส
อนนตรา^๒ ภวนติ. กโรนติ โส วาเลฏฐ สกุญา รมเย ปเสนทิมหิ โกสเด
นิปจการัม อภิวาทนัม ปจจจุจัน อชชติกมมัม สัมมิจิกมมัม. อิติ โส วาเลฏฐ ยัม
กโรนติ สกุญา รมเย ปเสนทิมหิ โกสเด นิปจการัม อภิวาทนัม ปจจจุจัน
อชชติกมมัม สัมมิจิกมมัม, กโรติ คัม ราชชา ปเสนทิ โกสโล ตถาคเต นิปจการัม
อภิวาทนัม ปจจจุจัน อชชติกมมัม สัมมิจิกมมัม, น นัม^๓ 'สุชาโค สมนโน โคตโม,
ทุชชาโคหมตัม; พลวา สมนโน โคตโม, ทุพพโคหมตัม; ปาสาติโก สมนโน โคตโม,
ทุพพณโคหมตัม; มเหตโก สมนโน โคตโม, อปเปตโกหมตัม'ติ; อถ โส นัม
ชมมัมเยว สกุกโรนโต ชมมัม ครุกโรนโต ชมมัม มาเนนโต ชมมัม ปุเชนโต ชมมัม
อปายมาโน เอว ราชชา ปเสนทิ โกสโล ตถาคเต นิปจการัม กโรติ อภิวาทนัม
ปจจจุจัน อชชติกมมัม สัมมิจิกมมัม. อิมินาปิ โส เอคัม วาเลฏฐ ปริยาเยน เวทิตพพ,
ยถา ชมโม เณลโส ชเนตตัมมึ ทิฏฐะ เจว ชมเม อภิสัมปรายณจ.

[๑๓๘] คุมฺเห ชฺวคฺค วาเลฏฐ นานาชาจจา นานานามา นานาโคคฺคา นานากุตา
อคารสฺมา อนคาริยัม ปพพิตา; 'เก คุมฺเห'ติ ปุญฺจา สมานา 'สมนนา สกุญฺปะคฺติ-

๑ ก. อนนตรา ๒ ค.ม. อนนตรา; ก. อนนตรา อนนตรา ๓ ก. นน

ยามหาติ ปฏิกานาถ. ยธัส ไซ ปนัสส วาเสฏฺฐ ตถาคเต สทฺธา นิวิฐฺจา
มุตฺตาคา ปตฺติจฺจิกา ทพฺพา อธฺหาริยา สมนฺเนน วา พฺรหฺมณฺเนน วา เทเวณ วา
มาเรณ วา พฺรหฺมณา วา เกณจิ วา โถกธฺมฺมํ, ตตฺถเตตฺถํ กตฺถํ วณฺนาย 'ภคฺวโตมฺหิ
ปฺกฺโต โอโรโส มุชฺชโต ชาโต ชมฺมไซ ชมฺมนิมนฺนิตฺโต ชมฺมทายาโทติ. ตํ กิธฺสํ เหตุ?
ตถาคตธฺสํ เหตุ วาเสฏฺฐ อธิวณฺ 'ชมฺมกาโย' อิติปิ 'พฺรหฺมกาโย' อิติปิ 'ชมฺมภฺภูโต'
อิติปิ 'พฺรหฺมภฺภูโต' อิติปิ.

[๑๑๙] โหติ ไซ โส วาเสฏฺฐ สมนฺโย, ยํ กทาจิ กรหฺจิ ที่มฺธัส อทฺฐโน
อจฺจเยน อยํ โดโก วิวฺญฺญติ, วิวฺญฺญมาเน โดเก, เขภฺยุเยน สคฺคา อากฺกธฺสร-
ธํวคฺคินิภา โหนฺติ; เต ตตฺถ โหนฺติ มโนมยา ปิฏฺธิภฺภา สยฺปภา อนคฺคิภฺขจฺรา
ธฺมฺมจฺจายโน, จิรํ ที่มฺมทฺธานํ คิฏฺฐนฺติ.

โหติ ไซ โส วาเสฏฺฐ สมนฺโย, ยํ กทาจิ กรหฺจิ ที่มฺธัส อทฺฐโน อจฺจเยน
อยํ โดโก วิวฺญฺญติ, วิวฺญฺญมาเน โดเก, เขภฺยุเยน สคฺคา อากฺกธฺสรภฺยา จิวิธฺวา
อิตฺถคฺคํ อากฺกณฺติ; เตช โหนฺติ มโนมยา ปิฏฺธิภฺภา สยฺปภา อนคฺคิภฺขจฺรา
ธฺมฺมจฺจายโน, จิรํ ที่มฺมทฺธานํ คิฏฺฐนฺติ.

รสปจฺวิปาตุภาว

[๑๒๐] เอโกทกฺกฺกํ ไซ ปน วาเสฏฺฐ เตน สมนฺเยน โหติ อนฺธกาโร
อนฺธการคฺคิมิธฺา, น จนฺทิมฺธฺริยา ปณฺณายนฺติ น นกฺขคฺคานิ ตารกรฺรปานิ ปณฺณายนฺติ,
น รคฺคินฺทฺวา ปณฺณายนฺติ, น มาตฺทมฺมาธฺา ปณฺณายนฺติ, น อุกฺกธฺจฺจวรา
ปณฺณายนฺติ, น อิตฺถปฺปมา^๑ ปณฺณายนฺติ. สคฺคา สคฺคาเตวฺว ธงฺขยํ คจฺจนฺติ. อถ ไซ
เคธํ วาเสฏฺฐ สคฺคานํ กทาจิ กรหฺจิ ที่มฺธัส อทฺฐโน อจฺจเยน รสฺปจฺจํ อทฺกธฺมฺม
สฺมคฺคินิ^๒, เสยฺยถาปิ นาม ปยโส ตตฺถคฺคธฺมฺมํ นิพฺพายมานธฺสํ อฺปฺริ สนฺตฺนํกํ โหติ,
เอวเมว ปาตุโรหฺติ; ธา อโหติ วณฺณธฺมฺปนฺนา คณฺธธฺมฺปนฺนา รสธฺมฺปนฺนา,

๑ ก. อิตฺถปฺปวิธฺา

๒ ก. สมนฺตฺนนิ

๓ ก. ปยคฺคคฺคธฺส

เสยฺยถาบี นาม สมนฺนํ วา สมนฺนํ วา นวณฺโณ, เหววณฺณนา อโหสิ;
 เสยฺยถาบี นาม ชุทฺทมํ อเนพิกํ, เหวมสฺสํวาทา อโหสิ. อถ ไช วาเสยฺยํ อณฺเณคโร
 สตฺยโต โสธธาติโก 'อมฺโห กิเมวํ ภาวสฺสํ'ติ รตฺตํจํ อํกุติยา ตายิ. ตตฺถ
 รตฺตํจํ อํกุติยา ตายโค อจฺฉาเทสิ, คณฺหา จตฺถ โสกมฺ. อณฺเณบี ไช วาเสยฺยํ
 สตฺยตา ตตฺถ สตฺยตฺถ ติฏฺฐาณคฺคิ อาปชฺชมานา รตฺตํจํ อํกุติยา ตายิ. เคตํ
 รตฺตํจํ อํกุติยา ตายคํ อจฺฉาเทสิ, คณฺหา จ เนตํ โสกมฺ.

จนทิมสูตรียาธิปาตุภาว

[๑๒๑] อถ ไช เค วาเสยฺยํ สตฺยตา รตฺตํจํ หคฺเถสิ อาตุปฺปการกํ อํกุทฺมิตฺ
 ปริกฺขณฺติ. ยโต ไช วาเสยฺยํ สตฺยตา รตฺตํจํ หคฺเถสิ อาตุปฺปการกํ อํกุทฺมิตฺ
 ปริกฺขณฺติ, อถ เคตํ สตฺยตานํ สยฺปภา อนฺตรธาณิ. สยฺปภาณ อนฺตรหิตาย, จนทิม-
 สูตรียา ปาตุรเหตฺ; จนทิมสูตรียสฺส ปาตุรเหตฺ, นกฺขตฺตานิ ตารกฺรฺพานิ ปาตุรเหตฺ;
 นกฺขตฺเตสฺส ตารกฺรฺเปสฺส ปาตุรเหตฺ, รคฺคินฺทิตฺวา ปณฺณายิตฺ; รคฺคินฺทิตฺเวสฺส ปณฺณายมาเนสฺส,
 มาสฺสทฺมมาสา ปณฺณายิตฺ; มาสฺสทฺมมาเสสฺส ปณฺณายมาเนสฺส, อํกุทฺมิตฺวา ปณฺณายิตฺ.
 เอคฺคาวคา ไช วาเสยฺยํ อํ โสโก ปุณฺ วิวญฺญู โหติ.

[๑๒๒] อถ ไช เค วาเสยฺยํ สตฺยตา รตฺตํจํ ปริกฺขณฺตนา คมฺภกฺขา คทาหารา
 จิรํ ทิสฺสมทฺธานํ อญฺจํ. ยถา ยถา ไช เค วาเสยฺยํ สตฺยตา รตฺตํจํ ปริกฺขณฺตนา
 คมฺภกฺขา คทาหารา จิรํ ทิสฺสมทฺธานํ อญฺจํ, ตถา ตถา เคตํ สตฺยตานํ ชรคฺคณฺเจว
 กายสฺมิ โสกมฺ, วณฺณเววณฺณตา จ ปณฺณายิตฺ. เอกํ สตฺยตา วณฺณวณฺโต
 โหนฺติ, เอกํ สตฺยตา ทฺพพณฺณา. ตตฺถ ย เค สตฺยตา วณฺณวณฺโต, เค
 ทฺพพณฺเณ สตฺยเต อคิมฺเบณฺติ 'มยฺเมเคสิ วณฺณวณฺตตรา, อเมหฺเคเต ทฺพพณฺเณตรา'ติ.
 เคตํ วณฺณาติมานปจฺจยา มานาติมานชาติกานํ รตฺตํจํ อนฺตรธาณิ. รตฺตํจํ

๑ ต.อ. อเนตํ

๒ น.ม. ยโต ไช เค

๓ น.ม. (สตฺยตานํ รตฺตํจํ ปริกฺขณฺตนา) ชรคฺคณฺเจว

อถ โข เต วาเสฏฐ สคฺคา ปทาตคํ อุปกมฺมิสุ ปริภุณฺหิตู, เต คํ ปริภุณฺชนตา
 ตมฺภกฺขา ตทาหารา จิรํ ที่มฺมทฺธานํ อฏฺฐจํ. ยถา ยถา โข เต วาเสฏฐ สคฺคา
 ปทาตคํ ปริภุณฺชนตา ตมฺภกฺขา ตทาหารา จิรํ ที่มฺมทฺธานํ อฏฺฐจํ, ตถา ตถา
 เตลฺลํ สคฺคานํ ภิกฺขุโยโส มคฺคทาย ชรคฺคตฺตเจว กายสฺสํ โอฏฺกมฺมิ, วณฺณเววณฺณตา
 จ ปณฺณายิตฺถ. เอภิกํ สคฺคา วณฺณวณฺโตะ โหนฺติ, เอภิกํ สคฺคา ทุพฺพณฺณา.
 ตคฺคถ เย เต สคฺคา วณฺณวณฺโตะ, เต ทุพฺพณฺเณ สคฺเค อติมณฺเณติ 'มยเมเตหิ
 วณฺณวณฺตคฺรา, อเมหฺเหเต ทุพฺพณฺนคฺรา'ติ. เตลฺลํ วณฺณาคีมานปจฺจยา มานาติ-
 มานชาตีกานํ ปทาตคา อนฺตรชายิ.

ปทาตตาย อนฺตรหิตาย สฺสนิปตฺติสุ; สฺสนิปตฺติวฺวา อนฺตฺตฺตฺติสุ 'อหุ วต โน,
 อหายิ วต โน ปทาตคา'ติ. ตเตตฺรหิปี มนุสฺสา เกณจฺเทวํ ทฺกฺขชฺชเมเน ณฺนุจฺจา
 เววมาหํสุ 'อหุ วต โน, อหายิ วต โน'ติ. ตเทว ปฺราณํ อคฺคตฺตํ อคฺคทฺ
 อนฺตรนฺติ, น เทววสฺสํ อคฺคํ อาชานนฺติ.

อกฺกฺชปากสาติปาตุภาว

[๑๒๕] อถ โข เตลฺลํ วาเสฏฐ สคฺคานํ ปทาตตาย อนฺตรหิตาย, อกฺกฺชปาโก
 สํถิตี ปาตุโรหิตี อกฺกฺช อนฺตฺตํ สคฺคโห สคฺคโห ตณฺทตฺตปฺปโต. ยํ คํ สํถิตํ สํถิตาย
 อาหฺรณฺติ, ปาโต คํ โหติ ปกฺกํ ปฏฺธิวฺรุพฺพํ; ยํ คํ ปาโต ปาตุราสํถิตํ อาหฺรณฺติ,
 สํถิตํ คํ โหติ ปกฺกํ ปฏฺธิวฺรุพฺพํ; นาสทฺธานํ ปณฺณายติ. อถ โข วาเสฏฐ สคฺคา
 อกฺกฺชปํ สํถิตํ ปริภุณฺชนตา ตมฺภกฺขา ตทาหารา จิรํ ที่มฺมทฺธานํ อฏฺฐจํ.

อิติปริสติงคปาตุภาว

[๑๒๖] ยถา ยถา โข เต วาเสฏฐ สคฺคา อกฺกฺชปํ สํถิตํ ปริภุณฺชนตา
 ตมฺภกฺขา ตทาหารา จิรํ ที่มฺมทฺธานํ อฏฺฐจํ, ตถา ตถา เตลฺลํ สคฺคานํ ภิกฺขุโยโส

มคฺคตย ชรคฺคณณเจว กายธัมมํ โยกุกมฺ, วรรณณเวรณณตฺตา จ ปณณายิตฺถ. อิตฺถิยา
จ อิตฺถิณฺทํ ปาครุโหติ, ปุริสธฺตํ จ ปุริสธฺตํ. อิตฺถิ จ ธฺมํ อติเวธํ ปุริสํ อุนนิชฌายติ,
ปุริสํ จ อิตฺถิ. เสดํ อติเวธํ อณณมณณํ อุนนิชฌายนฺตานํ สํวราโค อุตฺปาติ,
ปรีพาโห กายธัมมํ โยกุกมฺ. เค ปรีพาหปจฺจยา เมณฺ ฌมฺ ปฏฺเฐวฺ.

เย โข ปน เค วาเสฏฺฐํ เตน ธมฺเยน สคฺคตา ปตฺตํนํติ เมณฺ ฌมฺ
ปฏฺเฐวณฺเต, อณฺเณ ปํธํ จิปนฺติ, อณฺเณ เสฏฺฐํ จิปนฺติ, อณฺเณ โคมยํ จิปนฺติ
'นธฺตํ วสฺสํ, นธฺตํ วสฺสํ'ติ; 'ภณฺ ํ นาม สคฺคโค สคฺคตฺตํ เอวรูปํ กริธฺตํ'ติ.
คเตทฺรหิปี มนุสฺสํ เอกจฺเจสฺส ชนปเทสฺส วรณฺิยา นิพฺพุยฺหมานายํ อณฺเณ ปํธํ จิปนฺติ,
อณฺเณ เสฏฺฐํ จิปนฺติ, อณฺเณ โคมยํ จิปนฺติ. คเทว ปิรารณํ อคฺคณณํ อกฺขรํ
อณฺธรณฺติ, น เทววสฺสํ อคฺคํ อาชานนฺติ.

เมณฺฌมฺสมาจาร

[๑๒๖] อรณฺธมฺคํ โข ปน วาเสฏฺฐํ เตน ธมฺเยน โหติ, คเตทฺรหิ
รณฺธมฺคํ. เย โข ปน เค วาเสฏฺฐํ เตน ธมฺเยน สคฺคตา เมณฺ ฌมฺ ปฏฺเฐวณฺติ,
เค มาธมฺปี เทวมาธมฺปี น ธณฺติ คามํ วา นิคมํ วา ปวิธํ. ยโต โข วาเสฏฺฐํ
เค สคฺคตา คธฺมํ อสฺสทฺธมฺเม อติเวธํ ปาตพฺพคํ อาปชฺชํ, อถ อคารานิ อฺปฏกมฺิธํ
กาถํ คธฺสวํ อสฺสทฺธมฺธํ ปฏฺิจฺฉาทณฺคํ. อถ โข วาเสฏฺฐํ อณฺเณตฺรธฺตํ สคฺคตฺตํ
อธฺธชาตฺกธฺตํ เอกทโหติ 'อมฺโภ กิเมวํ วิหณฺณามิ สํถิ อหฺรณฺโต สํยํ
สํยมาสํย ปาโต ปาตฺราสํย; ยนฺนุนาหํ สํถิ อหฺเรยํ สกฺิเทว สํยปาตฺรา-
สํย'ติ.

อถ โข ใต้ วาเสฏฺฐํ สคฺคโค สํถิ อหฺาติ สกฺิเทว สํยปาตฺราสํย. อถ โข
วาเสฏฺฐํ อณฺเณคโร สคฺคโค, เยน ใต้ สคฺคโค, เตนฺปธฺกมฺิ; อฺปธฺกมฺิตฺวา คํ สคฺคํ

๑ น.ม. อยํ สทฺโท นคฺธิ

๒ น.ม.ธ.อ. อสฺสิ

๓ น.ม.อ. วรฺยา

๔ ก. นิคฺคยฺหมานาย

เขตทโวจ 'เอหิ โภ ฌคฺค, ฌาตาทารุ คมิตฺตํมา'ติ. 'อถ โภ ฌคฺค, อาหโฆ เม
 ฌาติ ฌกิตฺเท ฌายปาทราตยา'ติ. อถ โข โส วาเสฏฺฐ ฌคฺโคท คตฺถ ฌคฺคตฺถ
 ทิฏฺฐานคฺคิ อาปชฺชมาโน ฌาติ อาหาติ ฌกิตฺเท ทฺวึหาย 'เอวํ กิร โภ ฌาฐ'ติ.

อถ โข วาเสฏฺฐ ฌณณคโร ฌคฺโคท, เยน โส ฌคฺโคท, เทนุปลงฺกมิ; อุปสงฺกมิทฺวา
 คํ ฌคฺคํ เขตทโวจ 'เอหิ โภ ฌคฺค, ฌาตาทารุ คมิตฺตํมา'ติ. 'อถ โภ ฌคฺค,
 อาหโฆ เม ฌาติ ฌกิตฺเท ทฺวึหาย'ติ. อถ โข โส วาเสฏฺฐ ฌคฺโคท คตฺถ ฌคฺคตฺถ
 ทิฏฺฐานคฺคิ อาปชฺชมาโน ฌาติ อาหาติ ฌกิตฺเท จตุหาย 'เอวํ กิร โภ ฌาฐ'ติ.

อถ โข วาเสฏฺฐ ฌณณคโร ฌคฺโคท, เยน โส ฌคฺโคท, เทนุปลงฺกมิ; อุปสงฺกมิทฺวา
 คํ ฌคฺคํ เขตทโวจ 'เอหิ โภ ฌคฺค, ฌาตาทารุ คมิตฺตํมา'ติ. 'อถ โภ ฌคฺค,
 อาหโฆ เม ฌาติ ฌกิตฺเท จตุหาย'ติ. อถ โข โส วาเสฏฺฐ ฌคฺโคท คตฺถ ฌคฺคตฺถ
 ทิฏฺฐานคฺคิ อาปชฺชมาโน ฌาติ อาหาติ ฌกิตฺเท อฏฺฐาหาย 'เอวํ กิร โภ ฌาฐ'ติ.

ยโต โข เท วาเสฏฺฐ ฌคฺคา ธนฺนิกการํ ฌาติ อุปกฺกมิตฺถํ ปริภุณฺชิตฺถํ,
 อถ กโณปี คณฺหุตํ ปริโยนฺหติ, ฤโธปี คณฺหุตํ ปริโยนฺหติ, ฐนฺปี นปฺปฏฺวิวิรุพฺพํ,
 อปทานํ ปณณายิตฺถ, ฌณฺทตฺถนฺทา ฌาตโย อฏฺฐจฺจ.

สาธิตวิภาค

[๑๒๘] อถ โข เท วาเสฏฺฐ ฌคฺคา ธนฺนิปตฺถํ; ธนฺนิปตฺติทฺวา ฌนฺคฺคณฺนิตฺถํ
 'ปาปกา วต โภ ฌมา ฌคฺคเตสฺส ปาตุญฺทา, มยฺหิ ปุพฺเพ มโนมยา ฌนฺคฺคา
 ปิตฺติภฺกฺขา ฌยฺปภา ฌนฺคฺคตฺถนฺทา ฌนฺคฺคจายโน, จิรํ ทิฆมฺมทฺธานํ อฏฺฐจฺจมา; เทสฺ
 โน ฌนฺคฺคา กทาจิ กรหจิ จิรํ ทิฆมฺมตฺถ อทฺฐโน อจฺจเยน วตฺสจฺจ ฌนฺคฺคณฺนิตฺถํ ฌมคฺคิ,
 ฌา อโหติ ฌณณตฺถมฺปณฺนา คณฺทตฺถมฺปณฺนา วตฺมมฺปณฺนา; เท มยฺหิ วตฺสจฺจ หคฺเคหิ

อาตุปฺปการํ อูปกุกมิมฺหา ปริญฺชิตฺ, เคตฺ โน รตฺปจฺฉิ หคฺเชหิ อาตุปฺปการํ
 อูปกุกมคฺ ปริญฺชิตฺ, ตยฺปภา อนุตฺตราชฺ; ตยฺปภาย อนุตฺตริตฺ, จนฺทิมตฺตริยา
 ปาตุรเหตฺ; จนฺทิมตฺตริเยตฺ ปาตุรเหตฺ, นกฺขคฺคานิ คารกรูปานิ ปาตุรเหตฺ; นกฺขคฺคเหตฺ
 คารกรูปเหตฺ ปาตุรเหตฺ, รตฺคินฺทิกวา ปณฺณายิตฺ; รตฺคินฺทิกเวตฺ ปณฺณายมาเนตฺ, มาตฺตทฺม-
 มาตฺตา ปณฺณายิตฺ; มาตฺตทฺมมาเนตฺ ปณฺณายมาเนตฺ, อุกฺกตฺตจฺจรา ปณฺณายิตฺ. เค มยฺ
 รตฺปจฺฉิ ปริญฺชชฺชตา คมฺภกฺขา คทาหารา จิรํ ที่สมฺมทฺธานํ อฏฺฐจฺมฺหา; เคตฺ โน
 ปาปกาณฺเฆว อุกฺกตฺตานํ ชมฺมานํ ปาตุภาวา รตฺปจฺฉิ อนุตฺตราชฺ; รตฺปจฺฉิยา
 อนุตฺตริตฺ, ภูมิปฺปปฏฺโก ปาตุรโหติ, ตํ อโหติ วนฺณตฺมปฺนโน คณฺธตฺมปฺนโน
 รตฺตตฺมปฺนโน; เค มยฺ ภูมิปฺปปฏฺกํ อูปกุกมิมฺหา ปริญฺชิตฺ, เค มยฺ คํ ปริญฺชชฺชตา
 คมฺภกฺขา คทาหารา จิรํ ที่สมฺมทฺธานํ อฏฺฐจฺมฺหา; เคตฺ โน ปาปกาณฺเฆว อุกฺกตฺตานํ
 ชมฺมานํ ปาตุภาวา ภูมิปฺปปฏฺโก อนุตฺตราชฺ; ภูมิปฺปปฏฺเก อนุตฺตริเต, ปทาตฺตา
 ปาตุรโหติ, ตํ อโหติ วนฺณตฺมปฺนนา คณฺธตฺมปฺนนา รตฺตตฺมปฺนนา; เค มยฺ
 ปทาตคํ อูปกุกมิมฺหา ปริญฺชิตฺ, เค มยฺ คํ ปริญฺชชฺชตา คมฺภกฺขา คทาหารา
 จิรํ ที่สมฺมทฺธานํ อฏฺฐจฺมฺหา; เคตฺ โน ปาปกาณฺเฆว อุกฺกตฺตานํ ชมฺมานํ ปาตุภาวา
 ปทาตฺตา อนุตฺตราชฺ; ปทาตฺตยา อนุตฺตริตฺ, อฏฺฐจฺปาโก ตํ ปาตุรโหติ
 อกฺโข อกฺโข ตฺถ ฐาเน ตฺถ ฐาเน คณฺฑตฺตปฺนโน; ยํ คํ ตํ ตํ ตํ ตํ ตํ ตํ ตํ ตํ ตํ ตํ
 ปาโต คํ โหติ ปกํ ปฏฺวิวิรุฬฺหํ; ยํ คํ ปาโต ปาตราตฺตยา อหฺราม, ตํ คํ โหติ
 ปกํ ปฏฺวิวิรุฬฺหํ; นปฺทานํ ปณฺณายิตฺ; เค มยฺ อฏฺฐจฺปากํ ตํ ปาตุรโหติ
 คมฺภกฺขา คทาหารา จิรํ ที่สมฺมทฺธานํ อฏฺฐจฺมฺหา; เคตฺ โน ปาปกาณฺเฆว อุกฺกตฺตานํ
 ชมฺมานํ ปาตุภาวา กโณปํ คณฺฑตฺตํ ปรีโยนฺนํ, อุกฺกตฺตํ คณฺฑตฺตํ ปรีโยนฺนํ, อุกฺกตฺตํ
 นปฏฺวิวิรุฬฺหํ, นปฺทานํ ปณฺณายิตฺ, ตณฺฑตฺตนา ตํ ตํ จิตฺตา. ยนฺนํ มยฺ
 ตํ วิภเชยฺยาม มรียาํ จเปยฺยามาติ. อถ ฐา วาเสฏฺฐํ ตคฺคา ตํ วิภชฺชํ
 มรียาํ จเปตฺ.

[๑๒๙] อถ ฐา วาเสฏฺฐํ อณฺณคโร ตคฺโค ตอชฺชาติโก ตํ ภาคํ ปริญฺชชฺชโค
 อณฺณคโร ภาคํ อทินฺนํ อาทิยิตฺวา ปริญฺชชฺช. คเมณํ อคฺคเหตฺ; คเหตฺวา เขตฺทวโจ

‘ปาปํ วต โภ สตฺต กโรติ. ยตฺร หิ นาม สํ ภาคํ ปริวฺชนโต อณฺเฏศฺร
 ภาคํ อทินฺนํ อาทิจฺฉวา ปริวฺชติ; มาตฺสฺส โภ สตฺต ปุณฺนํ เอวฺรปมกาสฺสํติ. ‘เอวํ
 โภ’ติ โช วาเสฏฺฐสฺส โส สตฺโต เตสํ สตฺตานํ ปจฺจตฺตสฺส. ทฺติยมฺบิ โช วาเสฏฺฐสฺส
 โส สตฺโต ๑ เป ๑ ทฺติยมฺบิ โช วาเสฏฺฐสฺส โส สตฺโต สํ ภาคํ ปริวฺชนโต
 อณฺเฏศฺร ภาคํ อทินฺนํ อาทิจฺฉวา ปริวฺชติ. ตเมทํ อคฺคเหตฺว; คเหตฺวา เอตทโวจํ
 ‘ปาปํ วต โภ สตฺต กโรติ, ยตฺร หิ นาม สํ ภาคํ ปริวฺชนโต อณฺเฏศฺร
 ภาคํ อทินฺนํ อาทิจฺฉวา ปริวฺชติ; มาตฺสฺส โภ สตฺต ปุณฺนํ เอวฺรปมกาสฺสํติ.
 อณฺเฏ ปาณินา ปหฺริตฺสฺ, อณฺเฏ เตทฺตุนา ปหฺริตฺสฺ, อณฺเฏ ทณฺเฑน ปหฺริตฺสฺ.
 ตทคฺเค โช ปน วาเสฏฺฐสฺส อทินฺนาทานํ ปณฺณายติ, ครหา ปณฺณายติ, มุสาวาโท
 ปณฺณายติ, ทณฺหาทานํ ปณฺณายติ.

มหาสมมตราชา

[๓๓๐] อถ โช เค วาเสฏฺฐสฺส สตฺตา สฺสนิปคฺคิ; สฺสนิปคฺคิชา อณฺตุณฺนิตฺสฺ ‘ปาปกา
 วต โภ ชมฺมา สตฺเตสฺส ปาคุญฺจา, ยตฺร หิ นาม อทินฺนาทานํ ปณฺณายิตฺสฺติ,
 ครหา ปณฺณายิตฺสฺติ, มุสาวาโท ปณฺณายิตฺสฺติ, ทณฺหาทานํ ปณฺณายิตฺสฺติ. ชนฺน
 มยฺ เอกํ สตฺตํ สฺสมนฺนเนยฺยาม; โย โน สฺมมา ชฺชิตฺตพฺพํ ชฺชเยยฺ, สฺมมา ครหิตฺตพฺพํ
 ครเหยฺ, สฺมมา ปพฺพาเชตฺตพฺพํ ปพฺพาเชยฺ. มยฺ ปนตฺสฺ สํสํ ภาคํ อณฺปุ-
 ปทสฺสํมา’ติ.

อถ โช เค วาเสฏฺฐสฺส สตฺตา, โย เนตํ สตฺโต อภิรูปตโร ๑ ทตฺตํนียตโร ๑
 ปาสาทิกตโร ๑ มเหตฺตตโร ๑, ตํ สตฺตํ อุปตฺถกมิจฺฉวา เอตทโวจํ ‘เอहि โภ
 สตฺต, สฺมมา ชฺชิตฺตพฺพํ ชฺช, สฺมมา ครหิตฺตพฺพํ ครห, สฺมมา ปพฺพาเชตฺตพฺพํ
 ปพฺพาเชหิ; มยฺ ปน โว สํสํ ภาคํ อณฺปุปทสฺสํมา’ติ. ‘เอวํ โภ’ติ โช
 โส วาเสฏฺฐสฺส สตฺโต เตสํ สตฺตานํ ปฏฺติตฺตฺตฺวา สฺมมา ชฺชิตฺตพฺพํ ชฺช, สฺมมา
 ครหิตฺตพฺพํ ครหิ, สฺมมา ปพฺพาเชตฺตพฺพํ ปพฺพาเชติ. เค ปนตฺสฺ สํสํ ภาคํ
 อณฺปุปทสฺ.

[๓๓๓] มหาชนธมฺมโตติ โข วาเสฏฺฐ ‘มหาธมฺมโต มหาธมฺมโต’เตว ปจฺมํ
 อกฺขรํ อุปนิพฺพตํ. เขตฺตานํ อธิปตฺติ โข วาเสฏฺฐ ‘ชคฺคิโย ชคฺคิโย’เตว ทฺติยํ
 อกฺขรํ อุปนิพฺพตํ. รมฺเมน ปเร รมฺมเขตฺตํ โข วาเสฏฺฐ ‘ราชา ราชา’เตว
 ตฺติยํ อกฺขรํ อุปนิพฺพตํ. อิติ โข วาเสฏฺฐ เหวเมตตํ ชคฺคิยมนฺทตตํ ปฺราณณ
 อคฺคณณณ อกฺขเรน อภินิพฺพตํ อโหสิ. เตตฺเตว ตฺตฺตานํ, อนนฺนณณ; ตฺตฺตานํ-
 เหว, โน ตตฺตฺตานํ; รมฺเมเนว, โน อรมฺเมน. รมฺโม หิ วาเสฏฺฐ เตวโส
 ชเนตตํ ภิณฺเฐ เจว รมฺเม อภิสํปรายณฺณ.

พราหมณมณฑล

[๓๓๔] อถ โข เตตฺ วาเสฏฺฐ ตฺตฺตานํเยว เอกฺจฺจํ เอตทโหสิ ‘ปาปกา
 วต โภ รมฺมา ตฺตฺเตตฺ ปาตุฏฺฐา, ยตฺร หิ นาม อทินฺนาทานํ ปณฺณายิตฺติ,
 ครหา ปณฺณายิตฺติ, มุตาวาโท ปณฺณายิตฺติ, ทณฺหาทานํ ปณฺณายิตฺติ,
 ปพฺพาชนํ ปณฺณายิตฺติ. ยนฺนุน มยํ ปาปเก อกฺุเต รมฺเม วาเหยยามาติ.
 เต ปาปเก อกฺุเต รมฺเม วาเหตฺ. ปาปเก อกฺุเต รมฺเม วาเหตฺติ โข วาเสฏฺฐ
 ‘พราหมณา พราหมณา’เตว ปจฺมํ อกฺขรํ อุปนิพฺพตํ. เต อรณฺณายคเน
 ปณฺณณฺณโย กริตฺวา ปณฺณณฺณตฺ ฌายนฺติ, วิตฺตฺคารา วิตฺตฺมา ปนฺนํตฺตา
 ตายํ ตายมาตฺยา ปาโต ปาตราตฺยา คามนิกมราชธานีโย โอสรรนฺติ ชาตฺเมตฺมานา.^๑
 เต ชาตฺ ปณฺณณฺณตฺวา ปนฺนเทว อรณฺณายคเน ปณฺณณฺณตฺ ฌายนฺติ. คเมนํ มนฺตฺตา
 ทิตฺวา เหวมาหิตฺ ‘อิมะ โข โภ ตฺตฺตา อรณฺณายคเน ปณฺณณฺณโย
 กริตฺวา ปณฺณณฺณตฺ ฌายนฺติ, วิตฺตฺคารา วิตฺตฺมา ปนฺนํตฺตา ตายํ ตายมาตฺยา
 ปาโต ปาตราตฺยา คามนิกมราชธานีโย โอสรรนฺติ ชาตฺเมตฺมานา. เต ชาตฺ ปณฺณณฺณตฺวา
 ปนฺนเทว อรณฺณายคเน ปณฺณณฺณตฺ ฌายนฺตํ. ฌายนฺตํ ติ วาเสฏฺฐ ‘ฌายกา
 ฌายกา’เตว ทฺติยํ อกฺขรํ อุปนิพฺพตํ. เตตฺเตว โข วาเสฏฺฐ ตฺตฺตานํ เอกฺจฺเจ

๑ ตี.อ. เตตฺเตว โข วาเสฏฺฐ ตฺตฺตานํ ๒ ตี.อ.ก. ชาตฺเมตฺมานา

๓ ตี.อ. ปณฺณณฺณตฺ ฌายนฺติ. ฌายนฺตํ ติ

ศุคตา อรรถนายนเน ปณณกฺขิตฺตํ คํ ฌานํ อนภิสัมภุณฺณมานา ความตามนํ นิคม-
ตามนํ โอสถวิทฺวา คนฺเถ กโรนฺตา อจฺจนฺติ. ตเมนํ มนุสฺสํ ทิสฺวา เอวมาหํ
'อิมํ ไซ ปน โภ ศุคตา อรรถนายนเน ปณณกฺขิตฺตํ คํ ฌานํ อนภิสัมภุณฺณมานา
ความตามนํ นิคมตามนํ โอสถวิทฺวา คนฺเถ กโรนฺตา อจฺจนฺติ, นทานิม
ฌายนฺตํคิ. นทานิม ฌายนฺตํคิ ไซ วาเสฏฺฐํ 'อชฺฌายกา อชฺฌายกา'เคว
ตคิยํ อภฺขรํ อุปนิพฺพตํ. ทินฺสํมมํ ไซ ปน วาเสฏฺฐํ เตนํ สมฺเยน โหติ,
ตเทตฺรหิ เสฏฺฐํมมํ. อิติ ไซ วาเสฏฺฐํ เอวเมตฺถสฺส พฺราหฺมณมณฑลสฺส โปราณน
อคฺคณฺเณน อภฺขเรน อภินิพฺพตฺติ อโหติ เตถฺยว ศุคตํ, อนนฺนเบตฺตํ; ตฺถิตํเยว,
โน อตฺถิตํ; ชมฺเมเนว, โน อชฺชเมเน. ชมฺโม หิ วาเสฏฺฐํ เสฏฺฐํ ชเนตฺถมฺมํ
ทิจฺเจ เจว ชมฺเม อภิสัมปฺรายณฺจ.

เวสฺสมณฑล

[๓๓๓] เตถฺยว ไซ วาเสฏฺฐํ ศุคตํ เอกจฺเจ ศุคตา เมถุนํ ชมฺมํ สฺมาทาย
วิสุกฺกมฺมํเต ปโยเชตฺถํ. เมถุนํ ชมฺมํ สฺมาทาย วิสุกฺกมฺมํเต ปโยเชนคิ ไซ วาเสฏฺฐํ
'เวสฺสํ เวสฺสํ'เคว อภฺขรํ อุปนิพฺพตํ. อิติ ไซ วาเสฏฺฐํ เอวเมตฺถสฺส
เวสฺสมณฑลสฺส โปราณน อคฺคณฺเณน อภฺขเรน อภินิพฺพตฺติ อโหติ เตถฺยว
ศุคตํ, อนนฺนเบตฺตํ; ตฺถิตํเยว, โน อตฺถิตํ; ชมฺเมเนว, โน อชฺชเมเน. ชมฺโม
หิ วาเสฏฺฐํ เสฏฺฐํ ชเนตฺถมฺมํ ทิจฺเจ เจว ชมฺเม อภิสัมปฺรายณฺจ.

สุทฺถมณฑล

[๓๓๔] เตถฺยว ไซ วาเสฏฺฐํ ศุคตํ เย เต ศุคตา อวเสธํ, เต สุทฺทาจารว
สุทฺทาจารว อเหตฺถํ. สุทฺทาจารว สุทฺทาจารว ไซ วาเสฏฺฐํ 'สุทฺทา สุทฺทา'เคว
อภฺขรํ อุปนิพฺพตํ. อิติ ไซ วาเสฏฺฐํ เอวเมตฺถสฺส สุทฺถมณฑลสฺส โปราณน

อคฺคณฺณณ อกฺขเรณ อภินิพฺพตฺติ อโหสิ คเณยว สคฺคตํ, อนณฺณณณ; สทฺธิตํ, โน อสทฺธิตํ; รมฺเมเนว, โน อรมฺเมเน. รมฺโม หิ วาเสฏฺฐ จ เสฏฺฐโ จ ชเนตฺตมฺมิ ติฏฺฐเ จว รมฺเม อภิสมฺปรายณฺณ.

[๑๓๕] อหุ โห โส วาเสฏฺฐ สมฺโย, ยํ ชคฺติโยปปี สกํ รมฺมํ ครหมาโน อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพตฺติ 'สฺมโน ภวิสฺสํ'ติ. พฺราหฺมโณปปี โห วาเสฏฺฐ ๑ เป ๑ เวตฺสึปปี โห วาเสฏฺฐ ๑ เป ๑ สุตฺโทปปี โห วาเสฏฺฐ สกํ รมฺมํ ครหมาโน อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพตฺติ 'สฺมโน ภวิสฺสํ'ติ. อิมหิ โห วาเสฏฺฐ จตุหิ มณฺทเลหิ สมนมณฺทลสฺส อภินิพฺพตฺติ อโหสิ คเณยว สคฺคตํ, อนณฺณณณ; สทฺธิตํ, โน อสทฺธิตํ; รมฺเมเนว, โน อรมฺเมเน. รมฺโม หิ วาเสฏฺฐ เสฏฺฐโ จ ชเนตฺตมฺมิ ติฏฺฐเ จว รมฺเม อภิสมฺปรายณฺณ.

ทฺถจฺริตาทิกถา

[๑๓๖] ชคฺติโยปปี โห วาเสฏฺฐ กาเยน ทฺถจฺริตํ จริตฺวา วาจาเย ทฺถจฺริตํ จริตฺวา มนสา ทฺถจฺริตํ จริตฺวา มิจฺฉาทิฏฺฐิจิโก มิจฺฉาทิฏฺฐิจิกมฺมสฺมาทาโน, มิจฺฉาทิฏฺฐิจิกมฺมสฺมาทาเนหฺสุ กายสฺส เภทา ปรมฺมรณฺนา อปายํ ทฺถคฺคํ วินิปาคํ นิรยํ อฺปปชฺชตฺติ. พฺราหฺมโณปปี โห วาเสฏฺฐ ๑ เป ๑ เวตฺสึปปี โห วาเสฏฺฐ ๑ เป ๑ สุตฺโทปปี โห วาเสฏฺฐ ๑ เป ๑ สฺมโนปปี โห วาเสฏฺฐ กาเยน ทฺถจฺริตํ จริตฺวา วาจาเย ทฺถจฺริตํ จริตฺวา มนสา ทฺถจฺริตํ จริตฺวา มิจฺฉาทิฏฺฐิจิโก มิจฺฉาทิฏฺฐิจิกมฺมสฺมาทาโน, มิจฺฉาทิฏฺฐิจิกมฺมสฺมาทาเนหฺสุ กายสฺส เภทา ปรมฺมรณฺนา อปายํ ทฺถคฺคํ วินิปาคํ นิรยํ อฺปปชฺชตฺติ.

ชคฺติโยปปี โห วาเสฏฺฐ กาเยน สฺจจฺริตํ จริตฺวา วาจาเย สฺจจฺริตํ จริตฺวา มนสา สฺจจฺริตํ จริตฺวา สฺมมาทิฏฺฐิจิโก สฺมมาทิฏฺฐิจิกมฺมสฺมาทาโน, สฺมมาทิฏฺฐิจิกมฺมสฺมาทาเนหฺสุ กายสฺส เภทา ปรมฺมรณฺนา สฺจคฺคํ สฺจคฺคํ โสกํ อฺปปชฺชตฺติ. พฺราหฺมโณปปี โห วาเสฏฺฐ ๑ เป ๑ เวตฺสึปปี โห วาเสฏฺฐ ๑ เป ๑ สุตฺโทปปี โห วาเสฏฺฐ ๑ เป ๑ สฺมโนปปี โห วาเสฏฺฐ กาเยน สฺจจฺริตํ จริตฺวา วาจาเย สฺจจฺริตํ จริตฺวา มนสา สฺจจฺริตํ จริตฺวา

ธมฺมาทิจฺจโก ธมฺมาทิจฺจกมฺมตฺมาทาโน, ธมฺมาทิจฺจกมฺมตฺมาทานเหตุ กายธฺตฺส เกทา
ปรมฺมรณฺา สฺกคฺคํ สฺกคฺคํ โลกํ อุปปชฺชติ.

[๑๓๗] ขคฺคิโยปปี โช วาเสฏฺฐสฺส กายเณ ทฺวยการี วาจาเณ ทฺวยการี มนสํ
ทฺวยการี วิมิตฺตทิจฺจโก วิมิตฺตทิจฺจกมฺมตฺมาทาโน, วิมิตฺตทิจฺจกมฺมตฺมาทานเหตุ
กายธฺตฺส เกทา ปรมฺมรณฺา สฺกคฺคํอุปปชฺชติ โหติ. พฺรหฺมาโณปปี โช วาเสฏฺฐสฺส
กายเณ ทฺวยการี วาจาเณ ทฺวยการี มนสํ ทฺวยการี วิมิตฺตทิจฺจโก วิมิตฺตทิจฺจ-
กมฺมตฺมาทาโน, วิมิตฺตทิจฺจกมฺมตฺมาทานเหตุ กายธฺตฺส เกทา ปรมฺมรณฺา สฺกคฺคํอุป-
ปชฺชติ โหติ. เวสฺสสํปปี โช วาเสฏฺฐสฺส กายเณ ทฺวยการี วาจาเณ ทฺวยการี มนสํ
ทฺวยการี วิมิตฺตทิจฺจโก วิมิตฺตทิจฺจกมฺมตฺมาทาโน, วิมิตฺตทิจฺจกมฺมตฺมาทานเหตุ
กายธฺตฺส เกทา ปรมฺมรณฺา สฺกคฺคํอุปปชฺชติ โหติ. สุตฺโตปปี โช วาเสฏฺฐสฺส กายเณ
ทฺวยการี วาจาเณ ทฺวยการี มนสํ ทฺวยการี วิมิตฺตทิจฺจโก วิมิตฺตทิจฺจกมฺมตฺมาทาโน,
วิมิตฺตทิจฺจกมฺมตฺมาทานเหตุ กายธฺตฺส เกทา ปรมฺมรณฺา สฺกคฺคํอุปปชฺชติ โหติ.
ธมฺโณปปี โช วาเสฏฺฐสฺส กายเณ ทฺวยการี วาจาเณ ทฺวยการี มนสํ ทฺวยการี
วิมิตฺตทิจฺจโก วิมิตฺตทิจฺจกมฺมตฺมาทาโน, วิมิตฺตทิจฺจกมฺมตฺมาทานเหตุ กายธฺตฺส เกทา
ปรมฺมรณฺา สฺกคฺคํอุปปชฺชติ โหติ.

โพธิปักขิยธรรมภาวนา

[๑๓๘] ขคฺคิโยปปี โช วาเสฏฺฐสฺส กายเณ ตํดูโต วาจาเณ ตํดูโต มนสํ ตํดูโต
สฺกคฺคณฺํ โพธิปักขิยานํ ธมฺมานํ ภาวณมฺนฺวาย ทิจฺจเส ว ธมฺเม ปรีนิตฺตพฺพายติ.
พฺรหฺมาโณปปี โช วาเสฏฺฐสฺส กายเณ ตํดูโต วาจาเณ ตํดูโต มนสํ ตํดูโต สฺกคฺคณฺํ
โพธิปักขิยานํ ธมฺมานํ ภาวณมฺนฺวาย ทิจฺจเส ว ธมฺเม ปรีนิตฺตพฺพายติ. เวสฺสสํปปี โช
วาเสฏฺฐสฺส กายเณ ตํดูโต วาจาเณ ตํดูโต มนสํ ตํดูโต สฺกคฺคณฺํ โพธิปักขิยานํ ธมฺมานํ
ภาวณมฺนฺวาย ทิจฺจเส ว ธมฺเม ปรีนิตฺตพฺพายติ. สุตฺโตปปี โช วาเสฏฺฐสฺส กายเณ ตํดูโต
วาจาเณ ตํดูโต มนสํ ตํดูโต สฺกคฺคณฺํ โพธิปักขิยานํ ธมฺมานํ ภาวณมฺนฺวาย ทิจฺจเส ว

๑ ก. วิมิตฺตกมฺมตฺมาทาโน วิมิตฺตกมฺมตฺมาทานเหตุ

ชมเม ปรีนิพพายติ. สมโณปี โข วาเสฏฐ กาเยนํ สํวโต วาจาเย สํวโต มนสา สํวโต
 สคฺคณฺโณ โปธิปกิจฺยานํ ชมฺมานํ ภาวณมนฺวาย ทิฏฺฐเจ ว ชมฺเม ปรีนิพพายติ.

[๑๓๙] อิมํ หิ วาเสฏฐ จฺจนฺโณ วณฺณานํ โย โหติ ภิกฺขุ อรหํ ชีนา-
 สโว วุตฺติตวา กตฺถวณฺโณ โย หิตฺถาโร อณฺุปฺปตฺตสทฺธโต ปรีกฺขิตฺถวสฺสโยชโน
 สมฺมทณฺเฑวามุคฺโค, โส เนถํ อคฺคมกฺขายติ ชมฺเมเนว, โน อชมฺเมเน. ชมฺโม หิ
 วาเสฏฐ เสฏฺโฐ ชเนตฺถมํ ทิฏฺฐเจ เจว ชมฺเม อภิสฺสมฺปรายญจ.

[๑๔๐] พุทฺธมฺนา เจตฺถํ วาเสฏฐ สํนฺนํภุมารเณ คากา ภาตฺติคา:

‘ชคฺคิโย เสฏฺโฐ ชเนตฺถมํ, เย โคคฺคปฏฺฐิตาริโน;
 วิชฺชาจฺรณสํปฺนโน โส เสฏฺโฐ เทวมาณเส’ติ.

สา โข ปเนตฺตา วาเสฏฐ คากา พุทฺธมฺนา สํนฺนํภุมารเณ สคฺคิคา, โน ทุคฺคิคา;
 สภาตฺติคา, โน ทุพฺภาตฺติคา; อคฺคตฺถวหิตฺตา, โน อนคฺคตฺถวหิตฺตา; อณฺุมคา มยา. อหํปิ
 วาเสฏฐ. เอวํ วทามิ:

‘ชคฺคิโย เสฏฺโฐ ชเนตฺถมํ, เย โคคฺคปฏฺฐิตาริโน;
 วิชฺชาจฺรณสํปฺนโน โส เสฏฺโฐ เทวมาณเส’ติ.

อิทมวโจ ภควา. อคฺคตฺถนา วาเสฏฐภาวทฺฐาสา ภควโต ภาตฺติคํ อภินนฺทนฺติ.

อคฺคตฺถสฺสคฺคํ นิฏฺฐิตํ จตฺตํ

๕. สมปสาทนียสูตร

สาริปุตตสัณหาท

[๑๔๑] เขวมเม สุตฺ:- เอกํ สมยํ ภควา นาพนฺทายํ วิหริติ ปาวาริกมฺพวเน. อถ โช อายสฺมา สาริปุตฺโต, เยน ภควา, เตนฺปตฺถกมฺ; อุตฺตมฺกมฺภาวํ ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺนคํ นิสฺสี; เอกมฺนคํ นิสฺสินฺโน โช อายสฺมา สาริปุตฺโต ภควนฺตํ เจตทโวจ “เอวํ ปตฺสนฺโน อหํ ภนฺเต ภควติ ‘น จาหุ น จ ภวิสฺสตี น เจตฺรหิ วิชฺชติ อญฺเญ สมฺโน วา พฺราหฺมณฺโน วา ภควตา ภฺยโยภฺยญฺจตโร, ยทิตํ สมฺโพธิยนฺ”ติ.

[๑๔๒] “โอพารา โช เต อयํ สาริปุตฺต อตฺถภิกฺขวาทา ภาตฺติกา, เอกํโส คหิโต, สัณหาโท นทิตो ‘เอวํ ปตฺสนฺโน อหํ ภนฺเต ภควติ ‘น จาหุ น จ ภวิสฺสตี น เจตฺรหิ วิชฺชติ อญฺเญ สมฺโน วา พฺราหฺมณฺโน วา ภควตา ภฺยโยภฺยญฺจตโร, ยทิตํ สมฺโพธิยนฺ”ติ. ทิ นฺ ชฺ เติ สาริปุตฺต ยฺ เต อเหตุํ อคฺคตมฺทฺธานํ อรหฺนฺโต สฺมาสมฺพุทฺธา, สฺพเพ เต ภควนฺโต เจตสา เจโต ปริจฺจ วิทิตา ‘เอวํตฺถา เต ภควนฺโต อเหตุํ อคฺคิเป, ‘เอวํธมฺมา เต ภควนฺโต อเหตุํ อคฺคิเป, ‘เอวํปญฺญา เต ภควนฺโต อเหตุํ อคฺคิเป, ‘เอวํวิหารี เต ภควนฺโต อเหตุํ อคฺคิเป, ‘เอวํวิมฺุตฺตา เต ภควนฺโต อเหตุํ อคฺคิเป”ติ. “โน เหตุํ ภนฺเต”ติ.

“กิ ปน เต สาริปุตฺต ยฺ เต ภวิสฺสตี อนาคตมฺทฺธานํ อรหฺนฺโต สฺมาสมฺพุทฺธา, สฺพเพ เต ภควนฺโต เจตสา เจโต ปริจฺจ วิทิตา ‘เอวํตฺถา เต ภควนฺโต ภวิสฺสตี” อคฺคิเป, ‘เอวํธมฺมา. ‘เอวํปญฺญา. ‘เอวํวิหารี. ‘เอวํวิมฺุตฺตา เต ภควนฺโต ภวิสฺสตี” อคฺคิเป”ติ. “โน เหตุํ ภนฺเต”ติ.

“กั ปน เต สารูปุคฺค อหิ เอตฺรหิ อรหิ สมฺมาตมฺพุทฺโธ เจตสา เจโต ปริจฺจุ
 วิทิตฺโต ‘เอวํธัฏฺโธ ภควา’ อิติปิ, เอวํมฺโห. เอวํปณฺโณ. เอวํวิหารี. ‘เอวํวิมุตฺโต
 ภควา’ อิติปิ”ติ. “โน เหตุ ภาณเค”ติ.

“เอตถ จ หิ เต สารูปุคฺค อคฺคานาคคปจฺจุปปนฺเนสุ อรหฺนเตสุ สมฺมาตมฺพุทฺเธสุ
 เจโตปริยญาณํ นคฺติ. อถ กิณฺจรหิ เต อยํ สารูปุคฺค โอปารวา อาตมฺภวาทา
 ภาสิตา, เอกธัฏฺ คหิตฺ, ตัสนาโท นทิตฺ ‘เอวํ ปสฺสนโน อหิ ภาณเค ภควติ’ น
 จาหุ น จ ภวิสฺสตี น เอตฺรหิ วิชฺชตี อณฺโณ สมฺโน วา พฺราหฺมณฺโน วา
 ภควตา ภิชฺชโยภินฺนคโร, ยทิตํ สมฺโพธิณฺ”ติ.

[๑๔๓] “น โช เม ภาณเค อคฺคานาคคปจฺจุปปนฺเนสุ อรหฺนเตสุ สมฺมาตมฺพุทฺเธสุ
 เจโตปริยญาณํ นคฺติ. อปิ จ เม รมฺมณฺวโย วิทิตฺโต. เสยฺยถาปิ ภาณเค รมฺมณฺวโย
 ปจฺจุณฺตมํ นครํ ทพฺพุทฺธาปํ^๑ ทพฺพุทฺธาการโตรณํ เอกทวารํ. ศฺคฺรุตฺตํ โทวาริก
 ปณฺทิตฺโต พุคฺคิตฺโต เมธาวี อณฺเวยาคานํ นิจฺจเรตา, ฌายานํ ปเวเสตา; ใต้ ศฺคฺต
 นครุตฺตํ สมฺมุตฺตา อณฺุปริยายปถํ อณฺุภุมมาโน น ปสฺสเสยฺย ปาการณฺธิ วา
 ปาการวิจฺจ วา อณฺุตมธั พิพารนิกฺขมณฺมคฺตปิ. ศฺคฺต เอวมธั ‘เย โช เกจิ
 โอปาริกา ปาณา อิมํ นครํ ปวิสฺสตี วา นิกฺขมณฺตี วา, สทฺเพ เต อิมินา
 ทฺวารเณ ปวิสฺสตี วา นิกฺขมณฺตี วาติ; เอวเมว โช เม ภาณเค รมฺมณฺวโย วิทิตฺโต.
 เย เต ภาณเค อเหตุ อคฺคตมฺทฺธานํ อรหฺนโต สมฺมาตมฺพุทฺธา, สทฺเพ เต ภควนฺโต
 ปณฺจ นักรเณ ปหาย เจตธั อฺปฏิกิเลเส ปณฺณาย ทฺพพตฺถิกรเณ จคฺคฺตฺตํ สติปฏฺฐจฺาเนสุ
 สฺปตฺติฏฺฐจิตฺติคฺคา สคฺค สมฺโพธิณฺจเค ยถาภูตํ ภาเวตฺวา อณฺุคฺตํ สมฺมาตมฺโพธิ
 อภิสมฺพุทฺธมฺธั. เยปิ เต ภาณเค ภวิสฺสตี อณฺาคตมฺทฺธานํ อรหฺนโต สมฺมาตมฺพุทฺธา,
 สทฺเพ เต ภควนฺโต ปณฺจ นักรเณ ปหาย เจตธั อฺปฏิกิเลเส ปณฺณาย
 ทฺพพตฺถิกรเณ จคฺคฺตฺตํ สติปฏฺฐจฺาเนสุ สฺปตฺติฏฺฐจิตฺติคฺคา สคฺค สมฺโพธิณฺจเค ยถาภูตํ
 ภาเวตฺวา อณฺุคฺตํ สมฺมาตมฺโพธิ อภิสมฺพุทฺธมฺธั. ภควาปิ ภาณเค เอตฺรหิ อรหิ

๑ ก. น โช ปณเค ๒ ต.อ. เม ภาณเค ๓ น.ม.ก. ทพพุทฺธาปํ

ธมฺมาธมฺพุทฺโธ ปณฺจ นีวรณฺ ปหาเย เจตฺโต อุกฺกเกเต เต ปณฺณาย ทุพฺพตฺถิกรณฺ
จตุตฺถํ ตฺติปญฺจสาเนตฺถํ สุปฺปติญฺจิตฺตจิตฺโต ตฺตฺต ธมฺโพชฌนฺตฺเต ยถาภูตํ ภาเวตฺวา อนุกฺตรํ
ธมฺมาธมฺพุทฺโธ อภิสสมฺพุทฺโธ.

[๑๔๔] อิทํ ภาวเต, เยเน ภควา, เทนฺปตฺตํกมฺมิ ธมฺมธตฺตวณฺย. ตตฺถ เม ภนฺเต
ภควา ธมฺมํ เทเตติ อุกฺตรํอฺตฺตํ ปณฺตํปณฺตํ กณฺหตฺตํกตฺตํปฏฺธิภาตํ. ยถา ยถา เม
ภนฺเต ภควา ธมฺมํ เทเตติ อุกฺตรํอฺตฺตํ ปณฺตํปณฺตํ กณฺหตฺตํกตฺตํปฏฺธิภาตํ, ตถา
ตถาหิ ตตฺถมฺมิ ธมฺเม อภินฺนวา อิทฺเธจฺจ ธมฺมํ ธมฺเมตฺถํ นิฏฺฐสมฺคํ ตตฺถวิ ปตฺถิ
‘ธมฺมาธมฺพุทฺโธ ภควา, ตฺวาภวตฺตาโต ภควตฺตา ธมฺโม, สุปฺปติญฺจโน ตํโฆติ.

กุตฺตธมฺมเทสนา

[๑๔๕] อปรํ ปน ภนฺเต เอตฺตานุกฺตรียํ, ยถา ภควา ธมฺมํ เทเตติ กุตฺตเดตฺถํ
ธมฺเมตฺถ. ตตฺถวิเม กุตฺตธา ธมฺมา. เสยฺยถิ? จตฺตาโร ตฺติปญฺจํนา จตฺตาโร
ธมฺมปฺปชานา จตฺตาโร อิทฺธิปาธา ปณฺจสินฺทริยานิ ปณฺจ พถานิ ตฺตฺต โพชฌนฺตฺเต
อริโย อฏฺฐังคิกโก มคฺโค. อิทฺธ ภนฺเต ภิกฺขุ อาตฺถวณฺ ฐยา อนาตฺถํ เจตฺตวิมฺมุคฺติ
ปณฺณาวิมฺมุคฺติ ทิฏฺฐเชว ธมฺเม ตยํ อภินฺนวา ตฺจจฺฉิกฺคฺวา อปตฺตํปชฺช วิหริติ.
เอตฺตานุกฺตรียํ ภนฺเต กุตฺตเดตฺถํ ธมฺเมตฺถ. ตํ ภควา อตฺตธมฺมิกฺขานาติ, ตํ ภควโต
อตฺตธมฺมิกฺขานโต อุกฺตรํ อภินฺนเวยฺยํ นคฺติ, ยถาภิกฺขานํ อตฺตโย ธมฺโม ภา
พฺราหฺมณฺโน ภา ภควตฺตา ภิกฺขโยภินฺนเวยฺยโร อตฺตํ, ยถิหิ กุตฺตเดตฺถํ ธมฺเมตฺถ.

อายุคนปณฺณตฺติเทสนา

[๑๔๖] อปรํ ปน ภนฺเต เอตฺตานุกฺตรียํ, ยถา ภควา ธมฺมํ เทเตติ
อายุคนปณฺณตฺติตฺถ. นยิมานิ ภนฺเต อชฺฌตฺตคิกฺกพาหิรานิ อายุคนานิ: จกฺขุณฺเจว รูปา
จ, โสคณฺเจว ตฺถทา จ, ฆานณฺเจว คนฺธา จ, ฐิวิหา เจว รตฺธา จ, กาโย เจว
โณฏฺฐพฺพา จ, มโน เจว ธมฺมา จ. เอตฺตานุกฺตรียํ ภนฺเต อายุคนปณฺณตฺติตฺถ.

คัม ภควา อเสถรมภิกขานาคิ, คัม ภควโค อเสถรมภิกขานโต อุตฺตริ อภินฺนเวยฺยํ นคฺถิ,
ยทภิกขานํ อณฺโณ สมนฺโน วา พฺรหฺมาโน วา ภควตา ภิกฺขุโยภินฺนคโร อุตฺต.
ยทิทํ อายตฺนปณฺณตฺตํ.

คพฺพภาวภูทกฺกนฺตฺเตสนา

[๑๔๗] อปรํ ปน ภูทเค เอตทธานคฺตฺตริยํ, ยถา ภควา ฆมมํ เทเสติ
คพฺพภาวภูทกฺกนฺตํ. จตฺถสํ อิมํ ภูทเค คพฺพภาวภูทกฺกนฺตฺติโย: อิทํ ปนํ ภูทเค เอกจฺจุ
อสมฺปชาโน มาตฺตจฺจุณฺธิ โยภกฺกมฺติ, อสมฺปชาโน มาตฺตจฺจุณฺธิมํ จาคิ, อสมฺปชาโน
มาตฺตจฺจุณฺธิมฺหา นิภขมฺติ; อयํ ปจฺจมา คพฺพภาวภูทกฺกนฺตฺติ.

ปน จปรํ ภูทเค อิทฺเตจฺจุ สมฺปชาโน มาตฺตจฺจุณฺธิ โยภกฺกมฺติ, อสมฺปชาโน
มาตฺตจฺจุณฺธิมํ จาคิ, อสมฺปชาโน มาตฺตจฺจุณฺธิมฺหา นิภขมฺติ; อयํ ทุตฺติยา คพฺพภาวภูทกฺกนฺตฺติ.

ปน จปรํ ภูทเค อิทฺเตจฺจุ สมฺปชาโน มาตฺตจฺจุณฺธิ โยภกฺกมฺติ, สมฺปชาโน มาตฺ-
จฺจุณฺธิมํ จาคิ, อสมฺปชาโน มาตฺตจฺจุณฺธิมฺหา นิภขมฺติ; อยํ ตุตฺติยา คพฺพภาวภูทกฺกนฺตฺติ.

ปน จปรํ ภูทเค อิทฺเตจฺจุ สมฺปชาโน มาตฺตจฺจุณฺธิ โยภกฺกมฺติ, สมฺปชาโน
มาตฺตจฺจุณฺธิมํ จาคิ, สมฺปชาโน มาตฺตจฺจุณฺธิมฺหา นิภขมฺติ; อยํ จคฺคฺคฺคา คพฺพภาวภูทกฺกนฺตฺติ.
เอตทธานคฺตฺตริยํ ภูทเค คพฺพภาวภูทกฺกนฺตํ.

อาเทสนวิธาเทสนา

[๑๔๘] อปรํ ปน ภูทเค เอตทธานคฺตฺตริยํ, ยถา ภควา ฆมมํ เทเสติ
อาเทสนวิธา. จตฺถสํ อิมํ ภูทเค อาเทสนวิธา: อิทํ ภูทเค เอกจฺจุ นิมิคฺเตน
อาทิสฺสํ 'เอวํปี เต มโน, อิตฺถมฺปี เต มโน, อิตฺธิปี เต จิตฺตฺนํ'ติ. สํ พหุํ เจปํ
อาทิสฺสํ, ตเถว คัม โหติ, โน อณฺณเถ; อยํ ปจฺจมา อาเทสนวิธา.

ปุน จปรํ ภนฺเต อีเรกฺโข น เหว โห นิมิคฺเคน อาทิสฺสํ. อปีจ โห มนุสฺสํ ภา อมนุสฺสํ ภา เทวคานํ ภา สทฺทํ สุตฺวา อาทิสฺสํ 'เอวํปี เต มโน, อิตฺถมปี เต มโน, อิตฺถี เต จิตฺตํ'ติ. โส พหุํ เจปํ อาทิสฺสํ, ตเถว คํ โหติ, โน อญฺญตา; อยํ พุทฺธิยา อาเทสฺสนวิธา.

ปุน จปรํ ภนฺเต อีเรกฺโข น เหว โห นิมิคฺเคน อาทิสฺสํ, นابی มนุสฺสํ ภา อมนุสฺสํ ภา เทวคานํ ภา สทฺทํ สุตฺวา อาทิสฺสํ. อปีจ โห วิตฺถกฺกยโต วิจารยโต วิตฺถกฺกวิปฺลารสทฺทํ สุตฺวา อาทิสฺสํ 'เอวํปี เต มโน, อิตฺถมปี เต มโน, อิตฺถี เต จิตฺตํ'ติ. โส พหุํ เจปํ อาทิสฺสํ, ตเถว คํ โหติ, โน อญฺญตา; อยํ พุทฺธิยา อาเทสฺสนวิธา.

ปุน จปรํ ภนฺเต อีเรกฺโข น เหว โห นิมิคฺเคน อาทิสฺสํ, นابی มนุสฺสํ ภา อมนุสฺสํ ภา เทวคานํ ภา สทฺทํ สุตฺวา อาทิสฺสํ, นابی วิตฺถกฺกยโต วิจารยโต วิตฺถกฺกวิปฺลารสทฺทํ สุตฺวา อาทิสฺสํ. อปีจ โห วิตฺถกฺกวิจารสํ ภา สมนุสฺสํ เจตฺสา เจโต ปริจฺจ ปชานาติ 'ยถา อิมสฺสํ โภโก มโนสฺสํ ภา ปณฺธิตา, ตถา อิมสฺสํ จิตฺตํ อนนฺตรา อิมํ นาม วิตฺถกํ วิตฺถกฺกสฺสํ'ติ. โส พหุํ เจปํ อาทิสฺสํ, ตเถว คํ โหติ, โน อญฺญตา; อยํ จตุคฺคยา อาเทสฺสนวิธา. เอตฺตานคฺคริยํ ภนฺเต อาเทสฺสนวิธา.

ทศสันตมาปคิตีเทศนา

[๑๔๘] อปรํ ปน ภนฺเต เอตฺตานคฺคริยํ, ยถา ภคฺวา ฆมฺมํ เทเสถิ ทศสันตมาปคิตํ. จตฺถสํ อีมา ภนฺเต ทศสันตมาปคิตโย: อีร ภนฺเต เอกฺโข สมนฺโน ภา พฺราหฺมณฺโน ภา อคฺคปฺปมฺนฺวาย ปชานมฺนฺวาย อนุโยคมฺนฺวาย อปฺปมาทมฺนฺวาย สมนฺมามนฺตํ ภา มนฺวาย ตถารูปํ เจโตสํมาธิ มุตฺติ, ยถาสํมาธิเต จิตฺเต อิมเมว กายํ อุตฺตรํ ปาทคฺลา อโร เกสฺสมคฺคกฺกา ตจฺปวียนํ ปุณฺณานุปฺปการสฺส

๑ ก. ขล โห

๒ ส.อ. อวิตฺถกํ อวิจาร์ สมาธิ สมนุสฺส

อตุจโน ปจฺจเวกฺขติ 'อตุถิ อิมสฺมึ กายเ เกธํ โดมา นขา ทนฺตา คโจ มํถํ
 นหารุ อฏฺฐี^๑ อฏฺฐิมิณฺหํ วฏฺกํ ทนฺทํ ยกนํ กิโถมกํ ปีฬกํ ปปฺผาถํ อนคํ
 อนคฺคณํ อุตฺตริยํ กวีสํ ปิตคํ เสมฺหํ ปุพฺโพ โดหิคํ เสโท เมโท อตุสฺส วธํ เชโ
 ดิงฺฆานิกา ตติกา มุคฺคณฺ'ติ; อยํ ปจฺจมา ทสฺสณฺธมาปคฺติ.

ปุณ จปรํ ฆนฺเต อีเรกฺขฺโ จ สมนฺโน วา พฺราหฺมโณ วา อาคปฺปมนฺวาย
 ๑ เป ๑ ตถารูปํ เจโตสฺมาธิ มุสฺสติ, ยถาสฺมาหิเต จิตฺเต อิมเมว กายํ อุตฺตํ
 ปาทคฺตา อโธ เกธมฺคฺคกา ตจฺปฺริยณฺคํ ปุณฺณานปฺปการสฺส อตุจโน ปจฺจเวกฺขติ
 'อตุถิ อิมสฺมึ กายเ เกธํ โดมา ๑ เป ๑ ตติกา มุคฺคณฺ'ติ. อติกกมฺม ๑ ปุริสสฺส
 นวิมํโสโดหิคํ อฏฺฐี ปจฺจเวกฺขติ; อยํ ทคฺติยา ทสฺสณฺธมาปคฺติ.

ปุณ จปรํ ฆนฺเต อีเรกฺขฺโ จ สมนฺโน วา พฺราหฺมโณ วา อาคปฺปมนฺวาย
 ๑ เป ๑ ตถารูปํ เจโตสฺมาธิ มุสฺสติ, ยถาสฺมาหิเต จิตฺเต อิมเมว กายํ อุตฺตํ
 ปาทคฺตา อโธ เกธมฺคฺคกา ตจฺปฺริยณฺคํ ปุณฺณานปฺปการสฺส อตุจโน ปจฺจเวกฺขติ
 'อตุถิ อิมสฺมึ กายเ เกธํ โดมา ๑ เป ๑ ตติกา มุคฺคณฺ'ติ. อติกกมฺม ๑ ปุริสสฺส
 นวิมํโสโดหิคํ อฏฺฐี ปจฺจเวกฺขติ, ปุริสสฺส ๑ วิญฺญาณโสคํ ปชานาติ อุกฺกยโต
 อพฺโพจฺฉินฺนํ: อิทฺธ โดเก ปตฺติจฺจิตฺตจฺจ ปฺรโตเก ปตฺติจฺจิตฺตจฺจ. อยํ ทคฺติยา ทสฺสณฺธมาปคฺติ.

ปุณ จปรํ ฆนฺเต อีเรกฺขฺโ จ สมนฺโน วา พฺราหฺมโณ วา อาคปฺปมนฺวาย
 ๑ เป ๑ ตถารูปํ เจโตสฺมาธิ มุสฺสติ, ยถาสฺมาหิเต จิตฺเต อิมเมว กายํ อุตฺตํ ปาทคฺตา
 อโธ เกธมฺคฺคกา ตจฺปฺริยณฺคํ ปุณฺณานปฺปการสฺส อตุจโน ปจฺจเวกฺขติ 'อตุถิ อิมสฺมึ
 กายเ เกธํ โดมา ๑ เป ๑ ตติกา มุคฺคณฺ'ติ. อติกกมฺม ๑ ปุริสสฺส นวิมํโสโดหิคํ
 อฏฺฐี ปจฺจเวกฺขติ, ปุริสสฺส ๑ วิญฺญาณโสคํ ปชานาติ อุกฺกยโต อพฺโพจฺฉินฺนํ: อิทฺธ
 โดเก อปฺปตฺติจฺจิตฺตจฺจ ปฺรโตเก อปฺปตฺติจฺจิตฺตจฺจ. อยํ จคฺคฺคา ทสฺสณฺธมาปคฺติ.
 เอตทานคฺคฺคฺริยํ ฆนฺเต ทสฺสณฺธมาปคฺคฺคฺ.

ปฤคคณณคตติเทสนา

[๑๕๐] อปรํ ปน ภนฺเต เอตทานุคฺตริยํ, ยถา ภคฺวา ชมฺมํ เทเสติ ปฤคคณณคตฺตํ. ตตฺถิเม ภนฺเต ปฤคคตา: อุกฺโกฏภาคฺวิมฺบุคฺโค ปณฺณววิมฺบุคฺโค กายสํกฺขี ทัฏฺฐจิปฺปคฺโค ตฺถุราวิมฺบุคฺโค ชมฺมานุสํวํ ตฺถุรานุสํวํ. เอตทานุคฺตริยํ ภนฺเต ปฤคคณณคตฺตํ.

ปธานเทสนา

[๑๕๑] อปรํ ปน ภนฺเต เอตทานุคฺตริยํ, ยถา ภคฺวา ชมฺมํ เทเสติ ปธานนํ. ตตฺถิเม ภนฺเต โพชฺฌนํ: ตตฺถิมํโพชฺฌนํโค ชมฺมวิจยตฺถิมํโพชฺฌนํโค วิริยตฺถิมํโพชฺฌนํโค ปตฺติตฺถิมํโพชฺฌนํโค ปตฺตทตฺถิมํโพชฺฌนํโค สมารตฺถิมํโพชฺฌนํโค อุกฺกษายตฺถิมํโพชฺฌนํโค. เอตทานุคฺตริยํ ภนฺเต ปธานนํ.

ปฏิปทาเทสนา

[๑๕๒] อปรํ ปน ภนฺเต เอตทานุคฺตริยํ, ยถา ภคฺวา ชมฺมํ เทเสติ ปฏิปทา. จคฺคฺโส อีมา ภนฺเต ปฏิปทา: ทฺถุชาปฏิปทา ทนฺทาทิณฺณวา, ทฺถุชาปฏิปทา ชิปฺปาติณฺณวา, สฺสาปฏิปทา ทนฺทาทิณฺณวา, สฺสาปฏิปทา ชิปฺปาติณฺณวา. ตตฺถ ภนฺเต ยายํ ปฏิปทา ทฺถุชา ทนฺทาทิณฺณวา, อยํ ภนฺเต ปฏิปทา อุกฺกษายติ. ทฺถุชา: ทฺถุชคฺคา จ ทนฺทคฺคา จ. ตตฺถ ภนฺเต ยายํ ปฏิปทา ทฺถุชา ชิปฺปาติณฺณวา, อยํ ปน ภนฺเต ปฏิปทา ทฺถุชคฺคา หีนา อุกฺกษายติ. ตตฺถ ภนฺเต ยายํ ปฏิปทา สฺสา ทนฺทาทิณฺณวา, อยํ ปน ภนฺเต ปฏิปทา ทนฺทคฺคา หีนา อุกฺกษายติ. ตตฺถ ภนฺเต ยายํ ปฏิปทา สฺสา ชิปฺปาติณฺณวา, อยํ ปน ภนฺเต ปฏิปทา อุกฺกษายติ. ปณฺณว อุกฺกษายติ: สฺสาคฺคา จ ชิปฺปคฺคา จ. เอตทานุคฺตริยํ ภนฺเต ปฏิปทา.

ภัสสร์สมาจาราภิเษนา

[๑๕๓] อปรํ ปน ภนฺเต เอตทานุคฺตริยํ, ยถา ภคฺวา ชมฺมํ เทเสติ ภัสสร์สมาจาเร. อิท ภนฺเต เอกจฺโจ น เจว มุสาวาทฺตฺตฺตํ วาจํ ภาสฺสํ, น จ เวฏฺฐิยํ, น จ เปตฺตนิยํ, น จ สํวรมฺภํ ชยาเปกฺโข, มนฺตา มนฺตา จ วาจํ ภาสฺสํ นิชานวตฺติ กาถเน. เอตทานุคฺตริยํ ภนฺเต ภัสสร์สมาจาเร.

อปรํ ปน ฆนเต เขตทานคฺคตริยํ, ยถา ภควา ฆมํ เทเสติ ปุริสํดีดตฺมาจาเร.
 อธิ ฆนเต เอกจฺโจ สจฺโจ จตฺตํ สทฺโธ จ, น จ กุหโก, น จ ตปโก, น จ
 เนมิคฺคิโก, น จ นิปเปตฺติโก, น จ ตาเกน ตาภํ นิชคฺคํสนโก,^๑ อิทฺธิเยสฺสุ คฺคตฺทวาโร,
 โภชเนสฺสุ มคฺคตฺตณฺ, สมกาวี, ชาคฺคิยานุโยคมนุญฺสโต, อคฺคทิตโต, อารทฺธวโร,
 ฉายี, สติมา, กตฺตยาณปฏิกฺกาโน, คติมา, ฐิติมา, มติมา, น จ กามะสฺสุ คิทฺโธ,
 สโต จ นิปโก จ. เขตทานคฺคตริยํ ฆนเต ปุริสํดีดตฺมาจาเร.

อนุสาสนวิชาเทศนา

[๑๕๔] อปรํ ปน ฆนเต เขตทานคฺคตริยํ, ยถา ภควา ฆมํ เทเสติ อนุสาสนวิชาสฺ.
 จตฺตํได้ อีมา ฆนเต อนุสาสนวิชา: ชานาติ ฆนเต ภควา ปริํ ปุคฺคํ ปจฺจุคฺคํ
 โยนิโสมนนฺติการา 'อัยํ ปุคฺคโต ยถาณุตฺตงฺ จ ตถา ปฏิปชฺชมาโน คิณฺณํ สจฺจโยชนานํ
 ปริกฺขยา ได้ตาปนโน ภวิสฺสํติ อวินิปาตคฺคโม นียโต สมนโพรปายโน'ติ.

ชานาติ ฆนเต ภควา ปริํ ปุคฺคํ ปจฺจุคฺคํ โยนิโสมนนฺติการา 'อัยํ ปุคฺคโต
 ยถาณุตฺตงฺ จ ตถา ปฏิปชฺชมาโน คิณฺณํ สจฺจโยชนานํ ปริกฺขยา รากโทโสโมหานํ
 ตนฺคฺคา สกทาคามํ ภวิสฺสํติ, สกิเทว อิมํ โลกํ อากนฺตฺวา ทุกฺขสฺสํคํ ภวิสฺสํคํ'ติ.

ชานาติ ฆนเต ภควา ปริํ ปุคฺคํ ปจฺจุคฺคํ โยนิโสมนนฺติการา 'อัยํ ปุคฺคโต
 ยถาณุตฺตงฺ จ ตถา ปฏิปชฺชมาโน ปณฺจณฺโณ โอรมนภาคิยานํ สจฺจโยชนานํ ปริกฺขยา
 โอบปาติโก ภวิสฺสํติ คคฺค ปรีนินฺพายํ อนาวคฺคิตคฺคโม คตฺตมา โลกาคํ'ติ.

ชานาติ ฆนเต ภควา ปริํ ปุคฺคํ ปจฺจุคฺคํ โยนิโสมนนฺติการา 'อัยํ ปุคฺคโต
 ยถาณุตฺตงฺ จ ตถา ปฏิปชฺชมาโน อาสวํ ฆยา อนาสวํ เจโตวิมุคฺคิ ปณฺญา-
 วิมุคฺคิ ทิฏฺฐเชว ฆมเม สยํ อภินฺญา สจฺจนิคฺคฺวา อุตฺตมปชฺช วิหริสฺสํคํ'ติ.
 เขตทานคฺคตริยํ ฆนเต อนุสาสนวิชาสฺ.

๑ น.ม. นิชคฺคํสนโก; ต.อ. นิชคฺคํติตา

ปรปุคคตวิมุตติญาณเทศนา

[๑๕๕] อปรํ ปน ภนฺเต เอกทธานุคฺตริยํ, ยถา ภควา ชมฺมํ เทเสตี ปร-
ปุคคตวิมุตติญาณ. ชานาติ ภนฺเต ภควา ปรํ ปุคฺคตํ ปจฺจุคฺตํ โยนิโสมนฺติการา
'อัยํ ปุคฺคโต คิณฺณํ สมนฺโฆชนานํ ปริกฺขยา โสคาปนโน ภวิสฺสตี อวินิปาต-
ชฺชโม นียโต สมนฺโฆชิปฺราชนตี.

ชานาติ ภนฺเต ภควา ปรํ ปุคฺคตํ ปจฺจุคฺตํ โยนิโสมนฺติการา 'อัยํ ปุคฺคโต
คิณฺณํ สมนฺโฆชนานํ ปริกฺขยา วาตโธโสโมหานํ ตนฺหุคฺคา สกฺทาทามิ ภวิสฺสตี,
สฺกิตฺเทว อิมํ โลกํ อากนฺตฺวา ทุกฺขสฺสํสํ กวิสฺสตี.

ชานาติ ภนฺเต ภควา ปรํ ปุคฺคตํ ปจฺจุคฺตํ โยนิโสมนฺติการา 'อัยํ ปุคฺคโต
ปณฺณนํ โอรัมภาคิยานํ สมนฺโฆชนานํ ปริกฺขยา โอปปาติโก ภวิสฺสตี ตคฺคตํ ปรีณิพฺพายี
อนาวคฺคิชฺชโม คสฺมา โลกาคี.

ชานาติ ภนฺเต ภควา ปรํ ปุคฺคตํ ปจฺจุคฺตํ โยนิโสมนฺติการา 'อัยํ ปุคฺคโต
อาสฺวานํ ชยา อนาสํ เจโตวิมุตฺติํ ปณฺณาวิมุตฺติํ ทิฏฺฐเชว ชมฺเม สยํ อภิญฺญา
สจฺจนิคฺคฺวา อุปสํปชฺช วิหวิสฺสตี. เอกทธานุคฺตริยํ ภนฺเต ปรปุคฺคตวิมุตติญาณ.

สหัสตวาทเทศนา

[๑๕๖] อปรํ ปน ภนฺเต เอกทธานุคฺตริยํ, ยถา ภควา ชมฺมํ เทเสตี สหัส-
ตวาท. ตโยเม ภนฺเต สหัสตวาทา: อิทฺถ ภนฺเต เอกจุโจ สมนฺโน วา พฺราหฺมโณ
วา อาตปฺปมนฺวาย ๗ เป ๗ คถารูปํ เจโตสฺมาทํ มุสฺสตี, ยถาสฺมาทิตฺเต จิตฺเต อนนฺตวิหิตํ
ปุพฺพเพณิวดํ อนุสฺสวตี. เสยฺยถํ? เอกมฺปิ ชาตี เทวํปิ ชาติโย คิสุโสปี ชาติโย จตฺตุโสปี
ชาติโย ปณฺจปี ชาติโย ทสปี ชาติโย วิสํปี ชาติโย คัสสปี ชาติโย จตฺตาฬสปี ชาติโย
ปณฺณาสปี ชาติโย ชาตีสํปี ชาตีสหสฺสปี ชาตีสทฺสสสปี อนนฺกานิมิ ชาตีสทฺทานิ

อนเณกานีปี่ ชาติสหัสสฐานิ อนเณกานีปี่ ชาติสหัสสฐานิ 'อมุคฺราตฺติ เอวํนาโม เอวํโคคฺโคโต
 เอวํวณฺโณ เอวํมาหาโร เอวํสุทฺตทุคฺคปฏฺฐิตํเวทํ เอวํมายุปฺริยนฺโต, โส คโต จโต อมฺคฺร
 อุตฺปาทํ, คคฺราปาตฺติ เอวํนาโม เอวํโคคฺโคโต เอวํวณฺโณ เอวํมาหาโร เอวํสุทฺตทุคฺคปฏฺฐิตํเวทํ
 เอวํมายุปฺริยนฺโต, โส คโต จโต อธิรูปฺปนโน'ติ. อิติ สํการํ สํยฺยทฺธํ อนเณกวิหิตํ
 ปุพฺพเพณิวดํ อนุสฺสํรติ. โส เอวมาห 'อคฺคํปาหํ อทฺธานํ ฆานามิ 'สํวญฺญิ วา โลโก วิวญฺญิ
 วา'ติ. อนาคคํปาหํ อทฺธานํ ฆานามิ 'สํวญฺญิสฺสํติ วา โลโก วิวญฺญิสฺสํติ วา'ติ.
 สสฺสํโต อคฺคตา จ โลโก จ วณฺโณ กุญฺญโส เอตฺถิกญฺจายฺญิจฺโค, เต จ สคฺคตา
 สฺนฺชาวนฺติ สํสฺรณฺติ จวนฺติ อูปปชฺชนฺติ, อคฺคิเตวฺว สสฺสํคิสมฺนฺ'ติ. อยํ ปจฺจโม
 สสฺสํคคฺวาโท.

ปุณ จปฺร ภาณเต อธิเรกจฺโจ สมนฺโน วา พฺราหฺมณฺโน วา อาตปฺปมฺนฺวาย ๗ เป ๗
 คถารูปํ เจโตสํมาธิํ ฌตฺติ, ยถาสํมาทิตฺเต จิตฺเต อนเณกวิหิตํ ปุพฺพเพณิวดํ อนุสฺสํรติ.
 เสยฺยถํ? เอกํปี่ สํวญฺญิวิวญฺญิ เทวํปี่ สํวญฺญิวิวญฺญานิ คิณฺณํปี่ สํวญฺญิวิวญฺญานิ
 จคฺคตาริปี่ สํวญฺญิวิวญฺญานิ ปณฺจปี่ สํวญฺญิวิวญฺญานิ ทสฺสํปี่ สํวญฺญิวิวญฺญานิ 'อมุคฺราตฺติ
 เอวํนาโม เอวํโคคฺโคโต เอวํวณฺโณ เอวํมาหาโร เอวํสุทฺตทุคฺคปฏฺฐิตํเวทํ เอวํมายุปฺริ-
 ยนฺโต, โส คโต จโต อมฺคฺร อุตฺปาทํ, คคฺราปาตฺติ เอวํนาโม เอวํโคคฺโคโต เอวํ-
 วณฺโณ เอวํมาหาโร เอวํสุทฺตทุคฺคปฏฺฐิตํเวทํ เอวํมายุปฺริยนฺโต, โส คโต จโต
 อธิรูปฺปนโน'ติ. อิติ สํการํ สํยฺยทฺธํ อนเณกวิหิตํ ปุพฺพเพณิวดํ อนุสฺสํรติ. โส เอวมาห
 'อคฺคํปาหํ อทฺธานํ ฆานามิ 'สํวญฺญิ วา โลโก วิวญฺญิ วา'ติ. อนาคคณฺจ ฆวหา
 อทฺธานํ ฆานามิ 'สํวญฺญิสฺสํติ วา โลโก วิวญฺญิสฺสํติ วา'ติ. สสฺสํโต อคฺคตา จ
 โลโก จ วณฺโณ กุญฺญโส เอตฺถิกญฺจายฺญิจฺโค, เต จ สคฺคตา สฺนฺชาวนฺติ สํสฺรณฺติ
 จวนฺติ อูปปชฺชนฺติ, อคฺคิเตวฺว สสฺสํคิสมฺนฺ'ติ; อยํ ทฺติโย สสฺสํคคฺวาโท.

ปุณ จปฺร ภาณเต อธิเรกจฺโจ สมนฺโน วา พฺราหฺมณฺโน วา อาตปฺปมฺนฺวาย ๗ เป ๗
 คถารูปํ เจโตสํมาธิํ ฌตฺติ, ยถาสํมาทิตฺเต จิตฺเต อนเณกวิหิตํ ปุพฺพเพณิวดํ อนุสฺสํรติ.

อภินิรุทธบุพโพ โหติ ยถิ วา รูปัสสุ ยถิ วา อรูปัสสุ ยถิ วา สลณณัสสุ ยถิ วา
 สลณณัสสุ ยถิ วา เวนสณณณินาสลณณัสสุ. อิติ สากาโร สอทุเทถ์ อนนกวินิโก ปุพเพนิวาธ
 อนนุสสรติ. เอตทานนุคตริยิ ฆนเค ปุพเพนิวาธานนุสสรติมาเน.

จุตูปปาทฉาณเทศนา

[๑๕๘] อปริ ปน ฆนเค เอตทานนุคตริยิ, ยถา ภควา ชมมํ เทเสถิ สคฺคานํ
 จุตูปปาทฉาเน. อธิ ฆนเค เอกจุโจ สมนโน วา พุราหฺมโน วา อาตปฺปมนฺวาย
 ๖ เป ๖ ตถารูปํ เจโตธมฺมาธิ สุตฺติ, ยถาสมาหิตะ จิตฺเต ทิพฺเพน จกฺขฺณา วิสฺสุทฺเตน
 อตฺติกฺกนฺตมานนุสฺสเกน สคฺคเต ปสฺสตี จวมานะ อุปปชฺชมานะ หีนะ ปณฺเฑ สวณฺเณ
 ทุพฺพณฺเณ สคฺคเต ทุคฺคเต, ยถากมฺมูปคะ สคฺคเต ปชานาติ 'อิมะ วต โภณฺโต สคฺคา
 กายทฺทจฺจิเตน สมนฺนาคตา, วจฺสจฺจิเตน สมนฺนาคตา, มโนทฺทจฺจิเตน สมนฺนาคตา,
 อริยานํ อุปวาทกา, มิจฺฉาทิฏฺฐิจิภา, มิจฺฉาทิฏฺฐิจิกมฺมธมฺมาทานา; เต กายสฺส ภะทา
 ปรมมรณา อปายํ ทุคฺคตี วินิปาถํ นิริยํ อุปปนฺนา; อิมะ วา ปน โภณฺโต สคฺคา กาย-
 สจฺจิเตน สมนฺนาคตา, วจฺสจฺจิเตน สมนฺนาคตา, มโนสจฺจิเตน สมนฺนาคตา, อริยานํ
 อนุปวาทกา, สมฺมาทิฏฺฐิจิภา, สมฺมาทิฏฺฐิจิกมฺมธมฺมาทานา; เต กายสฺส ภะทา ปรมมรณา
 อุปปนฺนา'ติ. อิติ ทิพฺเพน จกฺขฺณา วิสฺสุทฺเตน อตฺติกฺกนฺตมานนุสฺสเกน สคฺคเต ปสฺสตี
 สคฺคตี สคฺคํ โถกํ จวมานะ อุปปชฺชมานะ หีนะ ปณฺเฑ สวณฺเณ ทุพฺพณฺเณ สคฺคเต
 ทุคฺคเต, ยถากมฺมูปคะ สคฺคเต ปชานาติ. เอตทานนุคตริยิ ฆนเค สคฺคานํ จุตูปปาทฉาเน.

อิทฺธิวธิเทศนา

[๑๕๙] อปริ ปน ฆนเค เอตทานนุคตริยิ, ยถา ภควา ชมมํ เทเสถิ อิทฺธิวธิสาธุ.
 เทวมา ฆนเค อิทฺธิวธิสาโย: อตฺถิ ฆนเค อิทฺธิ สาสฺวา สอฺปฺปิกา โน 'อริยา'ติ
 วุจฺจติ, อตฺถิ ฆนเค อิทฺธิ อนาสฺวา อนอฺปฺปิกา 'อริยา'ติ วุจฺจติ. กตมา จ ฆนเค
 อิทฺธิ สาสฺวา สอฺปฺปิกา โน 'อริยา'ติ วุจฺจติ? อธิ ฆนเค เอกจุโจ สมนโน วา

พฺราหฺมโณ วา อาคปฺปนฺนํวาย ปฺรชานมนฺวาย อญฺโฆคมฺนฺวาย อปฺปมาทมนฺวาย
 สํมามนสิการมนฺวาย คถารูปํ เจโตสฺมาธิ มุสฺสํติ, ยถาสฺมาหิเต จิตฺเต อเนกวิหิตํ
 อิทฺธิวิธํ ปจฺจนฺโกติ: เอโกปิ หุตฺวา พหุรา โหติ, พหุราปิ หุตฺวา เอโก โหติ,
 อาวิภาวํ ติโรภาวํ ติโรกฺขทํ ติโรปภาวํ ติโรปพฺพตํ อสฺสขฺชมาโน คจฺฉติ,
 เสยฺยถาปิ อากาเส; ปจฺฉิยาปิ อุมฺมุขฺชนิมฺมุขํ กโรติ, เสยฺยถาปิ อุตฺเท; อุตฺเทปิ
 อภิชฺชมาเน คจฺฉติ, เสยฺยถาปิ ปจฺฉิยํ; อากาเสปิ ปตฺตงฺเกน กมฺติ, เสยฺยถาปิ
 ปกฺกํ สํกุโณ. อิมํปิ จนฺทิมสฺสุริเย เอวํมฺหิตฺธิเก เอวํมฺหานุภาเว ปาณินา ปรามสฺสํ
 ปริมชฺชติ; ยาว พฺรหฺมโลกาปิ กาเยน วสํ วตฺเตติ. อयํ ภาณเต อิทฺธิ 'ธาสฺวา สอฺปรีกา
 โน อริยา'ติ. อจฺฉติ.

กตมา ๑ ภาณเต อิทฺธิ 'ธาสฺวา สอฺปรีกา อริยา'ติ. อจฺฉติ? อิทฺธิ ภาณเต ภาณ
 สเจ อากงฺขติ 'ปฏฺยฺกฺเต อปฺปฏฺยฺกฺตสฺสณฺณํ วิหเรยฺยน'ติ, อปฺปฏฺยฺกฺตสฺสณฺณํ คคฺค วิหริติ;
 สเจ อากงฺขติ 'อปฺปฏฺยฺกฺเต ปฏฺยฺกฺตสฺสณฺณํ วิหเรยฺยน'ติ, ปฏฺยฺกฺตสฺสณฺณํ คคฺค วิหริติ;
 สเจ อากงฺขติ 'ปฏฺยฺกฺเต ๑ อปฺปฏฺยฺกฺเต ๑ อปฺปฏฺยฺกฺตสฺสณฺณํ วิหเรยฺยน'ติ, อปฺปฏฺยฺกฺต-
 สณฺณํ คคฺค วิหริติ; สเจ อากงฺขติ 'ปฏฺยฺกฺเต ๑ อปฺปฏฺยฺกฺเต ๑ ปฏฺยฺกฺตสฺสณฺณํ
 วิหเรยฺยน'ติ, ปฏฺยฺกฺตสฺสณฺณํ คคฺค วิหริติ; สเจ อากงฺขติ 'ปฏฺยฺกฺตญฺจ อปฺปฏฺยฺกฺตญฺจ
 คคฺคํ อภินิเวชฺเชตฺวา อฺเปกฺขโก วิหเรยฺยํ สโต สํปฺชาน'ติ, อฺเปกฺขโก คคฺค
 วิหริติ -สโต สํปฺชาน; อยํ ภาณเต อิทฺธิ 'ธาสฺวา สอฺปรีกา อริยา'ติ
 อจฺฉติ. เอตฺตานํคฺคตฺริยํ ภาณเต อิทฺธิวิธาสํ. คํ ภควา อสฺสํมฺภิษานาติ, คํ ภควโต
 อสฺสํมฺภิษานโต อคฺคตฺริ อภินฺเวยฺยํ นคฺคิ, ยถาภานํ อญฺโฆ สมนฺโน วา พฺราหฺมโณ
 วา ภควตา ภิยฺโยภินฺเวยฺยโร อสฺสํ, ยทํ อิทฺธิวิธาสํ.

อณฺเณถาสตคฺคณทสฺสน

[๑๖๐] ยนฺตํ ภาณเต สทฺเธน กุตฺตคฺคเตน ปคฺคตพฺพํ อารทฺธวรีเยน ทามวตา
 ปุริสคฺคทาเมน ปุริสวรีเยน ปุริสปรกฺกเมน ปุริสโรเยน, อญฺโฆปคฺคํ คํ ภควตา.

น จ ภาเนต ภควา กาเมตฺถ กามธฺมมุตฺตํ กามนุญฺจโต หีนํ คมมํ ปิณฺณชณฺโณ
อนริยํ อนคฺคธมฺมํ หิตํ, น จ อคฺคกิตฺตมกามนุญฺจโต ทุกฺขํ อนริยํ อนคฺคธมฺมํ หิตํ;
จกฺคณฺณจ ภควา ฉานานํ อภิเจตฺตํ ทิฏฺฐจรมฺมธฺมมํ วิหารานํ นิคามตาภํ อภิจฺจนฺตาภํ
อภิสฺสวตาภํ.

อนุโยคทานุปการ

[๑๖๑] ตฺเถ มํ ภาเนตฺเต เอวํ ปุจฺเจยฺย ‘กํ นุ โส อากุโธ สารีปุตฺต อเหตุ
อคฺคตมทฺธานํ อญฺเญ สมนฺนา วา พฺรหฺมาณฺนา วา ภควตา ภิชฺชโยภิชฺชณฺตฺรา
สํโพธิยฺนํ’ติ. เอวํ ปุจฺเจโส อหํ ภาเนตฺเต ‘โน’ติ วเทยฺย. ‘กํ ปนากุโธ สารีปุตฺต
ภวิสฺสณฺติ อเนกตมทฺธานํ อญฺเญ สมนฺนา วา พฺรหฺมาณฺนา วา ภควตา ภิชฺชโย-
ภิชฺชณฺตฺรา สํโพธิยฺนํ’ติ. เอวํ ปุจฺเจโส อหํ ภาเนตฺเต ‘โน’ติ วเทยฺย. ‘กํ ปนากุโธ
สารีปุตฺต อคฺคเถตฺรหิ อญฺเญ สมนฺโน วา พฺรหฺมาณฺโน วา ภควตา ภิชฺชโยภิชฺชณฺตฺโร
สํโพธิยฺนํ’ติ. เอวํ ปุจฺเจโส อหํ ภาเนตฺเต ‘โน’ติ วเทยฺย.

ตฺเถ ปน มํ ภาเนตฺเต เอวํ ปุจฺเจยฺย ‘กํ นุ โส อากุโธ สารีปุตฺต อเหตุ
อคฺคตมทฺธานํ อญฺเญ สมนฺนา วา พฺรหฺมาณฺนา วา ภควตา สมนฺมา สมนฺโพธิยฺนํ’ติ?
เอวํ ปุจฺเจโส อหํ ภาเนตฺเต ‘เอวณฺ’ติ วเทยฺย. ‘กํ ปนากุโธ สารีปุตฺต ภวิสฺสณฺติ
อนเนกตมทฺธานํ อญฺเญ สมนฺนา วา พฺรหฺมาณฺนา วา ภควตา สมนฺมา สมนฺโพธิยฺนํ’ติ.
เอวํ ปุจฺเจโส อหํ ภาเนตฺเต ‘เอวณฺ’ติ วเทยฺย. ‘กํ ปนากุโธ สารีปุตฺต อคฺคเถตฺรหิ
อญฺเญ สมนฺนา วา พฺรหฺมาณฺนา วา ภควตา สมนฺมา สมนฺโพธิยฺนํ’ติ. เอวํ ปุจฺเจโส
อหํ ภาเนตฺเต ‘โน’ติ วเทยฺย.

ตฺเถ ปน มํ ภาเนตฺเต เอวํ ปุจฺเจยฺย ‘กํ ปนายนฺตฺมา สารีปุตฺโต เอกจฺจ
อพฺภนฺนชานาติ, เอกจฺจ น อพฺภนฺนชานาติ’ติ. เอวํ ปุจฺเจโส อหํ ภาเนตฺเต เอวํ พฺยาการเยยฺย

‘สฺมมุขา เมคฺ อวฺโส ภควโต สุคฺ, สฺมมุขา ปฏิคฺคหิตฺ ‘อเหตฺ อคฺคตมทฺธานํ
 อรหฺโณ สฺมมาสฺมพุทฺธา มยา สฺมตฺมา สฺมโพรินฺ’ติ. สฺมมุขา เมคฺ อวฺโส ภควโต
 สุคฺ, สฺมมุขา ปฏิคฺคหิตฺ ‘ภวิสฺสณฺติ อนาคตมทฺธานํ อรหฺโณ สฺมมาสฺมพุทฺธา มยา
 สฺมตฺมา สฺมโพรินฺ’ติ; สฺมมุขา เมคฺ อวฺโส ภควโต สุคฺ, สฺมมุขา ปฏิคฺคหิตฺ
 ‘อญฺจานเมคฺ อนวกาโส, ยํ เอภิสฺสา โถกธาคุยา เทว อรหฺโณ สฺมมาสฺมพุทฺธา
 อปฺพุพฺ อจฺฉริมฺ อปฺปชฺเชยฺย, เนคฺ จานํ วิชฺชคฺ’ติ.

กจฺจาหิ ภนฺเต เอวํ ปุณฺโณ เอวํ พฺยากรมาโน อุกฺคฺวาที เจว ภควโต
 โหมิ, น จ ภควนฺคํ อญฺเณน อพฺภาจิกฺขามิ, รมฺมตฺตํ จานุรมฺมํ พฺยากรโหมิ, น
 จ โกจิ สฺหรมฺมิโก วาทานฺวาโต คารยฺหิ จานํ อากฺขณฺคฺ’ติ. “ตคฺช คุวํ สํวํปฺคฺ
 เอวํ ปุณฺโณ เอวํ พฺยากรมาโน อุกฺคฺวาที เจว เม โหติ, น จ มํ อญฺเณน
 อพฺภาจิกฺขติ, รมฺมตฺตํ จานุรมฺมํ พฺยากรโหติ, น จ โกจิ สฺหรมฺมิโก วาทานฺวาโต
 คารยฺหิ จานํ อากฺขณฺคฺ’ติ.

อจฺฉริยอภฺยวาท

[๑๖๒] เอวํ อุกฺคฺเต, อายสฺมา อูทายิ ภควนฺคํ เขตฺทโวจ “อจฺฉริยํ ภนฺเต,
 อภฺยวาทํ ภนฺเต; ตถาคคฺคตฺตํ อปฺปิเจตฺตา สฺนคฺคฺจฺจิตฺตา สฺตฺเตชฺชา. ยคฺว หิ นาม ตถาคโต
 เอวํหิทธิโก เอวํหานุภาโว, อถ จ ปน เนวคฺคฺตํ ปาคุกริสฺสคฺ; เอกเมกญฺเจปฺ
 อิตฺโต ภนฺเต รมฺมํ อณฺณคฺคฺคฺติยา ปรีพฺพชฺชา อคฺคฺนิ สฺมนุสฺสเสยฺย, เต
 คาวตเกเนว ปญฺจํ ปรีทเรยฺย; อจฺฉริยํ ภนฺเต, อภฺยวาทํ ภนฺเต; ตถาคคฺคตฺตํ อปฺปิเจตฺตา
 สฺนคฺคฺจฺจิตฺตา สฺตฺเตชฺชา. ยคฺว หิ นาม ตถาคโต เอวํหิทธิโก เอวํหานุภาโว,
 อถ จ ปน เนวคฺคฺตํ ปาคุกริสฺสคฺ’ติ.

“ปสฺส ไช คุวํ อูทายิ, ตถาคคฺคตฺตํ อปฺปิเจตฺตา สฺนคฺคฺจฺจิตฺตา สฺตฺเตชฺชา. ยคฺว
 หิ นาม ตถาคโต เอวํหิทธิโก เอวํหานุภาโว, อถ จ ปน เนวคฺคฺตํ
 ปาคุกริสฺสคฺ; เอกเมกญฺเจปฺ อิตฺโต อูทายิ รมฺมํ อณฺณคฺคฺคฺติยา ปรีพฺพชฺชา อคฺคฺนิ

สมนุสเสยฺย, เต คาวคเกเนว ปฏากํ ปริทเรยฺย, ปสฺส ไช ควํ อูทายิ, ตถาคคสฺส
 อปฺปิจุตฺตา สฺนคฺคฺจิตฺตา สฺสเลชคฺตา. ยคฺว หิ นาม ตถาคคโต เอวํหิทฺธิโก เอวํ-
 มหานุภาโว, อถ จ ปน เนวคฺคตํ ปาตุกริสฺสตี”ติ.

[๑๖๓] อถ ไช ภควา อายสฺมนุคํ สํวริปฺคตํ อามนฺเตติ “คตฺมาคิท ควํ สํวริปฺคต
 อิมํ ชมฺมปรียายํ อภิกฺขณํ ภาเสยฺยาสิ ภิกฺขุณฺํ ภิกฺขุณฺํ อฺปาสกํ อฺปาสิกํ; เยตํปิ
 หิ สํวริปฺคต โมชปรีตํ ภวิสฺสตี ตถาคคเต กงฺขา วา วิมตฺติ วา, เตตํปิ ชมฺมปรียายํ
 สฺสคฺวา ตถาคคเต กงฺขา วา วิมตฺติ วา, สํว ปหิยฺสฺสตี”ติ. อิติ หิทํ อายสฺมา
 สํวริปฺคโต ภควโต สมนุชา สมนุสํวํ ปเวเทติ. คตฺมา อิมสฺส เวยฺยาकरणสฺส
 “สมนุสํวทนฺน”เตว อธิวจฺนนติ.

สมปสาทนียสฺสคตํ นิฏฺฐิตํ ปณฺจมนํ

๖. ปาฐาทีกสุดท้าย

[๑๖๔] เอวมนเ สุตฺ:- เอกํ สมนํ ภควา สกฺเกตฺ วิหริติ, เวชณฺวา นาม
สฺกฺยา, เตตํ อมฺพวเน ปาฐาเท.

นิคฺคณฺนาฏปฺตฺกถาภิรียา

เตน โข ปน สมนฺเยน นิคฺคณฺโ จ นาฏปฺตฺโต ปาวายํ อรฺุณา กาดกฺโต โหติ.
ตสฺส กาดกิริยาย ภินฺนา นิคฺคณฺจํ เทวทิกฺขาตา ภณฺททฺทฺชาตา กถทฺทฺชาตา วิวาทา-
ปฺนฺนา อณฺณมณฺณํ มุขสฺสคฺคํ วิทฺทฺทฺชาตา วิหริติ “น คุวํ อิมํ ฐมฺมวินยํ อาชานาตี,
อหํ อิมํ ฐมฺมวินยํ อาชานามิ; กิ คุวํ อิมํ ฐมฺมวินยํ อาชานิสฺสตี? มิจุณาปฏิปฺนฺโน
คฺวมตี, อหมฺสฺมิ สมนฺมาปฏิปฺนฺโน. สหิตํ เม, สสฺสทฺทฺทฺเต; ปุเรวณฺนํ ปจฺจนา อวฺจ,
ปจฺจนาวิณฺณํ ปุเร อวฺจ; อธิจฺฉินฺนฺเต วิปฺราวคฺคํ, อาโรบีโต เต วาโท; นิคฺคทฺทฺโต
คฺวมตี. จร วาทปฺปโมกฺขาย, นิพฺเพเจหิ วา, สเจ ปโหตีติ. วโรเยว ไซฺ มณฺเ
นิคฺคณฺเจตฺตํ นาฏปฺตฺติเยตฺตํ อนฺวคฺคติ”^๒ เขมฺปี นิคฺคณฺจสฺส นาฏปฺตฺตสฺส สวากา คีหิ
โอทาตวสฺสนา, เขมฺปี นิคฺคณฺเจตฺตํ นาฏปฺตฺติเยตฺตํ นิพฺพิณฺนรฺูปา วิรคฺคทฺรฺูปา ปฏิวณฺนรฺูปา,
ยถาคํ ทฺุรฺกฺขาเต ฐมฺมวินเย ทฺุปปเวทิกเต อนิยฺยานิกเก อนฺปสฺมจฺจคฺคณิกเก สมนฺมา-
สมนฺพทฺุรฺปเวทิกเต ภินฺนญฺเป อปฺปปฏิสฺสเรณ.

[๑๖๕] อถ โข จฺุณฺโท สมนฺทฺุเทตฺส ปาวายํ วสฺสจฺจคฺคิ, เยน สมนฺคาโม,
เยนายตฺตฺมา อานนฺโท, เตนฺปสฺสภมฺมิ; อฺุปสฺสภมฺมิตฺวา อายตฺตฺมณฺคํ อานนฺทํ อภิวาทิตฺวา
เอกมณฺคํ นิสฺสํ; เอกมณฺคํ นิสฺสินฺโน โข จฺุณฺโท สมนฺทฺุเทตฺส อายตฺตฺมณฺคํ อานนฺทํ
เอตทฺโวจ “นิคฺคณฺโ จ ภาเต นาฏปฺตฺโต ปาวายํ อรฺุณา กาดกฺโต, ตสฺส กาดกิริยาย
ภินฺนา นิคฺคณฺจํ เทวทิกฺขาตา ฯ เป ฯ ภินฺนญฺเป อปฺปปฏิสฺสเรณ”ติ. เอวํ วคฺเต,

๑ ก. วโรเยวโก

๒ ค.ม.ตฺ.อ. วคฺคติ

๓ ค.ม. วสฺสจฺจคฺคิ

อายตฺมา อานนฺโท จุนฺทํ สมนฺตฺตํ เอตฺตวโจ “อฺคฺติ โห อิทํ อวฺสุโต จุนฺท
กถาปาภํ ภควนฺตํ ทตฺตํ นาย. อายามาวฺสุโต จุนฺท, เยน ภควา, เตนฺตฺตํ กมิตฺตํ;
อฺตฺตํ กมิตฺตวา เอตมฺตํ ภควโต อวโรเจตฺตํ”ติ. “เอวํ ภนฺเต”ติ โห จุนฺท
สมนฺตฺตํ อายตฺมโต อานนฺตตฺตํ ปจฺจตฺตํ.

อตฺต โห อายตฺมา จ อานนฺโท จุนฺท จ สมนฺตฺตํ, เยน ภควา, เตนฺตฺตํ
กมิตฺตํ; อฺตฺตํ กมิตฺตวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺตวา เอกมฺนฺตํ นิสฺสํ. เอกมฺนฺตํ นิสฺสนํ
โห อายตฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตตวโจ “อฺยํ ภนฺเต จุนฺท สมนฺตฺตํ เอวมาห
‘นิคฺคณฺโจ ภนฺเต นาฏปฺตฺโต ปาวายํ อรฺชนา กาดกฺโต, ตตฺตํ กาดกิริยา ย ภินฺนา
นิคฺคณฺจา ๑ เป ๑ ภินฺนญฺเป อปฺปฏิตฺตํ”ติ.

อสมฺมาสมฺพุทฺธูปฺปเวทิตฺตมวินย

[๑๖๖] “เอวเมวํ จุนฺท โหติ ทฺรฺกฺขาเต ฐมฺวินยํ ทฺรฺกฺขาเต อนฺนิยฺยานิก
อนฺตมฺตํ อวคฺคณิกํ อสมฺมาสมฺพุทฺธูปฺปเวทิตฺตํ. อิตฺต จุนฺท ตฺตฺตา จ โหติ อสมฺมา
สมฺพุทฺธ, ฐมฺโม จ ทฺรฺกฺขาโต ทฺรฺกฺขาโต อนฺนิยฺยานิกํ อนฺตมฺตํ อวคฺคณิกํ อสมฺมา
สมฺพุทฺธูปฺปเวทิตฺตํ, ตวโก จ ตตฺตํ ฐมฺเม น ฐมฺมานุฐมฺมปฺปฏินฺโน วิหริติ, น
ตมฺมิจฺจปฺปฏินฺโน, น อนฺนฐมฺมจาริ, วิภกฺกมฺม จ ตมฺหา ฐมฺมา วคฺคติ. โตฺ อสมฺตตฺต
วจฺนํ โย ‘ตตฺตํ เต อวฺสุโต ตาภา, ตตฺตํ เต ตตฺตํ; ตตฺตา จ เต อสมฺมา
สมฺพุทฺธ, ฐมฺโม จ ทฺรฺกฺขาโต ทฺรฺกฺขาโต อนฺนิยฺยานิกํ อนฺตมฺตํ อวคฺคณิกํ
อสมฺมาสมฺพุทฺธูปฺปเวทิตฺตํ, ตวญฺจ ตตฺตํ ฐมฺเม น ฐมฺมานุฐมฺมปฺปฏินฺโน วิหริติ,
น ตมฺมิจฺจปฺปฏินฺโน, น อนฺนฐมฺมจาริ, วิภกฺกมฺม จ ตมฺหา ฐมฺมา วคฺคตฺตํ”ติ. อิตฺติ
โห จุนฺท ตตฺตาปี ตตฺถ คารโยห, ฐมฺโมปี ตตฺถ คารโยห, ตวโก จ ตตฺถ
เอวํ ปาฐํ. โย โห จุนฺท เอวํ ตวโก เอวํ วทฺเยย ‘เอตฺตํ ตาภา
ปฏิปชฺชตุ, ยถา เต ตตฺถารว ฐมฺโม เทตฺโต ปณฺณตฺโต”ติ. โย จ ตมฺาตเปติ,

ยณจ สมาทเปติ, โย จ สมาทบีโต คคคตาย ปฏิปชชติ; สัพเพ เต พหุ อปฺปณฺณํ
ปัสสวณฺติ. ตํ กิธฺสํ เหตุ? เอวเมวหํ จุนฺท โหติ ทฺรฺกฺขาทะ ธมฺมวินย ทุปฺปเวทิตะ
อนิยฺยานิกะ อหุสฺมตํวคฺคณิกะ อสมมาตมพุทฺธูปปเวทิตะ.

[๑๖๗] อธิ ปน จุนฺท สคฺคตา จ โหติ อสมมาตมพุทฺธุ, ธมฺโม จ ทฺรฺกฺขาทะ
ทุปฺปเวทิตะ อนิยฺยานิกะ อหุสฺมตํวคฺคณิกะ อสมมาตมพุทฺธูปปเวทิตะ, สํวโก จ
คตฺถิ ธมฺเม ธมฺมานุธมฺมปฏิปฺพนํ วิหฺรติ, สํมจีปปฏิปฺพนํ อหุธมฺมจาริ, สํมาทาย
คํ ธมฺมํ วคฺคตฺติ. โส เอวมสฺส วจฺนีโย 'คตฺส เต อากุโส อตฺถา, คตฺส เต
ทฺถุตฺตํ; สคฺคตา จ เต อสมมาตมพุทฺธุ, ธมฺโม จ ทฺรฺกฺขาทะ ทุปฺปเวทิตะ
อนิยฺยานิกะ อหุสฺมตํวคฺคณิกะ อสมมาตมพุทฺธูปปเวทิตะ, คฺวณฺจ คตฺถิ ธมฺเม
ธมฺมานุธมฺมปฏิปฺพนํ วิหฺรติ, สํมจีปปฏิปฺพนํ อหุธมฺมจาริ, สํมาทาย คํ ธมฺมํ
วคฺคตฺถิ. อิติ โห จุนฺท สคฺคตา คคค คารโยห, ธมฺโม คคค คารโยห, สํวโก คคค
คคค เอว คารโยห. โย โห จุนฺท เอวรูปํ สํวกํ เอว วเทยฺย 'อทฺทายสฺมา
ณายปฏิปฺพนํ ณา ย อวราเชตฺสคฺคิ. โย จ ปสฺสติ, ยณจ ปสฺสติ, โย จ ปสฺสิตะ
ภิชฺชโยโส มคฺคตาย วิริยํ อารภติ; สัพเพ เต พหุ อปฺปณฺณํ ปัสสวณฺติ. ตํ กิธฺสํ เหตุ?
เอวเมวหํ จุนฺท โหติ ทฺรฺกฺขาทะ ธมฺมวินย ทุปฺปเวทิตะ อนิยฺยานิกะ อหุสฺมตํวคฺคณิกะ
อสมมาตมพุทฺธูปปเวทิตะ.

สมมาตมพุทฺธูปปเวทิตถมวินย

[๑๖๘] อธิ ปน จุนฺท สคฺคตา จ โหติ สมมาตมพุทฺธุ, ธมฺโม จ สํวากฺขาทะ
ทุปฺปเวทิตะ นิยฺยานิกะ อหุสฺมตํวคฺคณิกะ สมมาตมพุทฺธูปปเวทิตะ, สํวโก จ คตฺถิ
ธมฺเม น ธมฺมานุธมฺมปฏิปฺพนํ วิหฺรติ, น สํมจีปปฏิปฺพนํ, น อหุธมฺมจาริ, วิภกฺกม
จ คมฺหา ธมฺมา วคฺคตฺติ. โส เอวมสฺส วจฺนีโย 'คตฺส เต อากุโส อตฺถา, คตฺส
เต ทฺถุตฺตํ; สคฺคตา จ เต สมมาตมพุทฺธุ, ธมฺโม จ สํวากฺขาทะ ทุปฺปเวทิตะ
นิยฺยานิกะ อหุสฺมตํวคฺคณิกะ สมมาตมพุทฺธูปปเวทิตะ, คฺวณฺจ คตฺถิ ธมฺเม น
ธมฺมานุธมฺมปฏิปฺพนํ วิหฺรติ, น สํมจีปปฏิปฺพนํ, น อหุธมฺมจาริ, วิภกฺกม จ

คตฺถา ชฺมมา วุตฺตคฺคิ. อิติ โห จุนฺท สคฺคาปํ คตฺถ ปาถํโส, ชฺมโมปํ คตฺถ
 ปาถํโส, สวโก จ คตฺถ เหวํ คารโยห. โย โห จุนฺท เหวรูปํ สวกํ เหว
 วเทยฺย 'เอตยสฺมา คตา ปฏิปชฺช, ยถา เต สคฺคาวรา ชฺมโม เทสํโต ปณ-
 ญคฺคิ. โย จ สฺมาทเบคิ, ยถจ สฺมาทเบคิ, โย จ สฺมาทบีโต คตฺถาย ปฏิปชฺชติ;
 สัพเพ เต พหุํ ปุณฺณํ ปสฺวณฺติ. คํ กิธฺสํ เหตุ? เหวเหวํ จุนฺท โหคิ สฺวากฺขาเต
 ชฺมมวินเย สุปฺปเวทิตะ นียฺยานิกะ อุปสํสํวคฺคินิกะ สฺมมาสมฺพุทฺธปฺปเวทิตะ.

[๓๖๙] อธิ ปน จุนฺท สคฺคา จ โหคิ สฺมมาสมฺพุทฺธ, ชฺมโม จ สฺวากฺขาโต
 สุปฺปเวทิตะ นียฺยานิกะ อุปสํสํวคฺคินิกะ สฺมมาสมฺพุทฺธปฺปเวทิตะ, สวโก จ คตฺถ
 ชฺมเม ชฺมมานชฺมมปฏิปนฺโน วิหริติ สํมจฺปิปฏิปนฺโน อนชฺมมจาริ, สฺมาทาย คํ
 ชฺมมํ วุตฺตคฺคิ. โส เหวมธฺสํ วจฺนํโย 'คธฺสํ เต อาวุโส ตาภา, คธฺสํ เต สุตฺตํ;
 สคฺคา จ เต สฺมมาสมฺพุทฺธ, ชฺมโม จ สฺวากฺขาโต สุปฺปเวทิตะ นียฺยานิกะ
 อุปสํสํวคฺคินิกะ สฺมมาสมฺพุทฺธปฺปเวทิตะ, ควณฺจ คตฺถ ชฺมเม ชฺมมานชฺมมปฏิปนฺโน
 วิหริติ สํมจฺปิปฏิปนฺโน อนชฺมมจาริ, สฺมาทาย คํ ชฺมมํ วุตฺตคฺคิ. อิติ โห จุนฺท
 สคฺคามี คตฺถ ปาถํโส, ชฺมโมปํ คตฺถ ปาถํโส, สวโกปํ คตฺถ เหวํ ปาถํโส. โย
 โห จุนฺท เหวรูปํ สวกํ เหว วเทยฺย 'อชฺชยสฺมา ฌายปฏิปนฺโน ฌายํ อารา-
 เธสฺสคฺคิ. โย จ ปธฺสคฺคิ, ยถจ ปธฺสคฺคิ, โย จ ปธฺสคฺคิ ภิโยโยโส มคฺทาย
 วริยํ อารภติ; สัพเพ เต พหุํ ปุณฺณํ ปสฺวณฺติ. คํ กิธฺสํ เหตุ? เหวเหวํ จุนฺท
 โหคิ สฺวากฺขาเต ชฺมมวินเย สุปฺปเวทิตะ นียฺยานิกะ อุปสํสํวคฺคินิกะ สฺมมาสมฺพุทฺธป-
 ปเวทิตะ.

สาวกานุตฺตปฺปสฺตถ

[๓๗๐] อธิ ปน จุนฺท สคฺคา จ โดเก อุตฺปาติ อรหํ สฺมมาสมฺพุทฺธ, ชฺมโม
 จ สฺวากฺขาโต สุปฺปเวทิตะ นียฺยานิกะ อุปสํสํวคฺคินิกะ สฺมมาสมฺพุทฺธปฺปเวทิตะ,

อภินิเวชิตฺตภา จตฺต โหนติ สาวกา สทฺธมฺเม, น จ เณรฺ เกวตํ ปริปุรํ พฺรหฺมจฺริยํ
 อาวีกํ โหติ อุตฺตมานํกํ สทฺธมฺมคฺคาหปทกํ สบฺปาฐิตฺรกํ, ยาว เทวมนุสฺสํ
 สบฺปกาธิตํ; อถ เณรฺ สตฺถโน อนฺตรธานํ โหติ. เอวฺรูป โข จุนฺท สตฺถา
 สาวกานํ กาทกโต อนนฺตฺตปโป โหติ. ตํ กิธฺสํ เหตุ? สตฺถา หิ โถเก อุตฺปาติ
 อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ, รมโม จ สฺวาภฺชาโต สบฺปเวทิตो นียฺยานิโก อุตฺตมสํวคฺคฺนิโก
 สมฺมาสมฺพุทฺธสบฺปเวทิตอ, อภินิเวชิตฺตภา จมฺห สทฺธมฺเม, น จ โน เกวตํ ปริปุรํ
 พฺรหฺมจฺริยํ อาวีกํ โหติ อุตฺตมานํกํ สทฺธมฺมคฺคาหปทกํ สบฺปาฐิตฺรกํ ยาว เทว-
 มนุสฺสํ สบฺปกาธิตํ; อถ โน สตฺถโน อนฺตรธานํ โหติ. เอวฺรูป โข จุนฺท
 สตฺถา สาวกานํ กาทกโต อนนฺตฺตปโป โหติ.

สาวกานนตฺตปสฺสสตฺถ

[๑๗๑] อธิ ปน จุนฺท สตฺถา จ โถเก อุตฺปาติ อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ รมโม
 จ สฺวาภฺชาโต สบฺปเวทิตอ นียฺยานิโก อุตฺตมสํวคฺคฺนิโก สมฺมาสมฺพุทฺธสบฺปเวทิตอ
 อภินิเวชิตฺตภา จตฺต โหนติ สาวกา สทฺธมฺเม, เกวตญฺจ เณรฺ ปริปุรํ พฺรหฺมจฺริยํ
 อาวีกํ โหติ อุตฺตมานํกํ สทฺธมฺมคฺคาหปทกํ สบฺปาฐิตฺรกํ ยาว เทวมนุสฺสํ
 สบฺปกาธิตํ; อถ เณรฺ สตฺถโน อนฺตรธานํ โหติ. เอวฺรูป โข จุนฺท สตฺถา สาวกานํ
 กาทกโต อนนฺตฺตปโป โหติ. ตํ กิธฺสํ เหตุ? สตฺถา หิ โถเก อุตฺปาติ อรหํ
 สมฺมาสมฺพุทฺโธ รมโม จ สฺวาภฺชาโต สบฺปเวทิตอ นียฺยานิโก อุตฺตมสํวคฺคฺนิโก
 สมฺมาสมฺพุทฺธสบฺปเวทิตอ, อภินิเวชิตฺตภา จมฺห สทฺธมฺเม, เกวตญฺจ โน ปริปุรํ
 พฺรหฺมจฺริยํ อาวีกํ โหติ อุตฺตมานํกํ สทฺธมฺมคฺคาหปทกํ สบฺปาฐิตฺรกํ ยาว
 เทวมนุสฺสํ สบฺปกาธิตํ; อถ โน สตฺถโน อนฺตรธานํ โหติ. เอวฺรูป โข จุนฺท
 สตฺถา สาวกานํ กาทกโต อนนฺตฺตปโป โหติ.

พฺรหฺมจริยอปริปฺรเวทิกา

[๑๗๒] เอเตหิ เจปึ จุนฺท องฺเคหิ สมนฺนาคคํ พฺรหฺมจริยํ โหติ; โน จ โข
สตฺถา โหติ เถโร รตฺตณฺณ จิรปพฺพิโต อทฺธโคโต วโยนุปปโคโต. เอวณฺคํ
พฺรหฺมจริยํ อปริปฺรเว โหติ เตนฺงเคน.

ยโต จ โข จุนฺท เอเตหิ เจว องฺเคหิ สมนฺนาคคํ พฺรหฺมจริยํ โหติ, สตฺถา จ
โหติ เถโร รตฺตณฺณ จิรปพฺพิโต อทฺธโคโต วโยนุปปโคโต. เอวณฺคํ พฺรหฺมจริยํ
ปริปฺรเว โหติ เตนฺงเคน.

[๑๗๓] เอเตหิ เจปึ จุนฺท องฺเคหิ สมนฺนาคคํ พฺรหฺมจริยํ โหติ, สตฺถา จ
โหติ เถโร รตฺตณฺณ จิรปพฺพิโต อทฺธโคโต วโยนุปปโคโต; โน จ ชฺวสฺสฺส เถรา
ภิกฺขุ สํวกา โหนฺติ วิยคฺคา วินฺตฺตา วิสํวทา ปคฺคโยคกฺกเขมา, อตฺถํ สมนฺนาคคํ
สตฺถมฺมสฺส, อตฺถํ อูปฺปนํ ปฺรปฺปวาทํ สหฺมเมณฺ สุนฺนิคฺคหิตํ นิคฺคเหตฺวา สบฺปาฏิ-
หาริยํ รมํ เทเสคฺ. เอวณฺคํ พฺรหฺมจริยํ อปริปฺรเว โหติ เตนฺงเคน.

ยโต จ โข จุนฺท เอเตหิ เจว องฺเคหิ สมนฺนาคคํ พฺรหฺมจริยํ โหติ, สตฺถา
จ โหติ เถโร รตฺตณฺณ จิรปพฺพิโต อทฺธโคโต วโยนุปปโคโต, เถรา จสฺสฺส ภิกฺขุ
สํวกา โหนฺติ วิยคฺคา วินฺตฺตา วิสํวทา ปคฺคโยคกฺกเขมา, อตฺถํ สมนฺนาคคํ สตฺถมฺมสฺส,
อตฺถํ อูปฺปนํ ปฺรปฺปวาทํ สหฺมเมณฺ สุนฺนิคฺคหิตํ นิคฺคเหตฺวา สบฺปาฏิหาริยํ รมํ
เทเสคฺ. เอวณฺคํ พฺรหฺมจริยํ ปริปฺรเว โหติ เตนฺงเคน.

[๑๗๔] เอเตหิ เจปึ จุนฺท องฺเคหิ สมนฺนาคคํ พฺรหฺมจริยํ โหติ, สตฺถา จ โหติ
เถโร รตฺตณฺณ จิรปพฺพิโต อทฺธโคโต วโยนุปปโคโต, เถรา จสฺสฺส ภิกฺขุ สํวกา
โหนฺติ วิยคฺคา วินฺตฺตา วิสํวทา ปคฺคโยคกฺกเขมา, อตฺถํ สมนฺนาคคํ สตฺถมฺมสฺส, อตฺถํ อูปฺปนํ
ปฺรปฺปวาทํ สหฺมเมณฺ สุนฺนิคฺคหิตํ นิคฺคเหตฺวา สบฺปาฏิหาริยํ รมํ เทเสคฺ; โน จ

ขวฺธตฺ มชฺฌิมา ภิกฺขุ สํวกา โหนฺติ ๑ เป ๑ มชฺฌิมา จตฺต ภิกฺขุ สํวกา โหนฺติ;
 โน ๑ ขวฺธตฺ นวา ภิกฺขุ สํวกา โหนฺติ ๑ เป ๑ นวา จตฺต ภิกฺขุ สํวกา
 โหนฺติ; โน ๑ ขวฺธตฺ เถรา ภิกฺขุ นิโย สํวกา โหนฺติ ๑ เป ๑ เถรา จตฺต
 ภิกฺขุ นิโย สํวกา โหนฺติ; โน ๑ ขวฺธตฺ มชฺฌิมา ภิกฺขุ นิโย สํวกา โหนฺติ ๑ เป ๑
 มชฺฌิมา จตฺต ภิกฺขุ นิโย สํวกา โหนฺติ; โน ๑ ขวฺธตฺ นวา ภิกฺขุ นิโย สํวกา
 โหนฺติ ๑ เป ๑ นวา จตฺต ภิกฺขุ นิโย สํวกา โหนฺติ; โน ๑ ขวฺธตฺ อุปาสกา
 สํวกา โหนฺติ คีหิ โธทาตวณฺหา พหุมาจริโน ๑ เป ๑ อุปาสกา จตฺต สํวกา
 โหนฺติ คีหิ โธทาตวณฺหา พหุมาจริโน; โน ๑ ขวฺธตฺ อุปาสกา สํวกา โหนฺติ
 คีหิ โธทาตวณฺหา กามโกติโน ๑ เป ๑ อุปาสกา จตฺต สํวกา โหนฺติ คีหิ
 โธทาตวณฺหา กามโกติโน; โน ๑ ขวฺธตฺ อุปาสกา สํวกา โหนฺติ คีหิ นิโย
 โธทาตวณฺหา พหุมาจรินิโย ๑ เป ๑ อุปาสกา จตฺต สํวกา โหนฺติ คีหิ นิโย
 โธทาตวณฺหา พหุมาจรินิโย; โน ๑ ขวฺธตฺ อุปาสกา สํวกา โหนฺติ คีหิ นิโย
 โธทาตวณฺหา กามโกตินิโย ๑ เป ๑ อุปาสกา จตฺต สํวกา โหนฺติ คีหิ นิโย
 โธทาตวณฺหา กามโกตินิโย; โน ๑ ขวฺธตฺ พหุมาจริยํ โหติ อิทฺธมฺเจว มัตตญ
 วิตุถาริกํ พาทุชฌณํ ปุณฺณํ ยาว เทวมนุสฺเสหิ สุปฺปกาตํ ๑ เป ๑ พหุมาจริยญ-
 จตฺต โหติ อิทฺธมฺเจว มัตตญ วิตุถาริกํ พาทุชฌณํ ปุณฺณํ ยาว เทวมนุสฺเสหิ
 สุปฺปกาตํ; โน ๑ ๒ ตามคฺคยตฺตคฺคปฺปคฺคํ เอวณฺตํ พหุมาจริยํ อปริปฺรํ โหติ
 เตนฺจฺเคน.

ยโต ๑ ๒ จุนฺท เอเตหิ เจว องฺเคหิ สมนฺนาคํ พหุมาจริยํ โหติ, ศตฺถา
 ๑ โหติ เถโร รตฺตคฺคณฺญ จีรปพฺพิโต อหฺรคฺคโต วโยอนุปฺปโต, เถรา จตฺต ภิกฺขุ
 สํวกา โหนฺติ วิยตฺตา วินิตฺตา วิสํวทา ปตฺตโยคกฺเขมา, อตฺตํ สมฺภาวํ สทฺธมฺมตฺตํ,
 อตฺตํ อุปฺปนํ ปรรปฺวาทํ สหฺมเมนี สุนิคฺคหิตํ นิคฺคเหตฺวา สปปาฏิหาริยํ ชมฺมํ
 เทเสตุํ. มชฺฌิมา จตฺต ภิกฺขุ สํวกา โหนฺติ. นวา จตฺต ภิกฺขุ สํวกา โหนฺติ.
 เถรา จตฺต ภิกฺขุ นิโย สํวกา โหนฺติ. มชฺฌิมา จตฺต ภิกฺขุ นิโย สํวกา โหนฺติ.
 นวา จตฺต ภิกฺขุ นิโย สํวกา โหนฺติ. อุปาสกา จตฺต สํวกา โหนฺติ คีหิ

โอทาตวธนา พรหมจารีโน. อุปาสกา จตุส ธาวกา โหนติ คีหิ โอทาตวธนา
 กามโกคิโน. อุปาสกา จตุส ธาวิกา โหนติ คีหิโนโย โอทาตวธนา พรหมจารีโนโย.
 อุปาสกา จตุส ธาวิกา โหนติ คีหิโนโย โอทาตวธนา กามโกคิโนโย. พรหมจริยจตุส
 โหติ อิทฺธญฺเจว ฌิตฺตญฺ วิตุถาริกํ พาทุชฌณํ ปุณฺณํ ยาว เทวมนุสฺสเถหิ สุปฺปกาธิตํ,
 ตากคฺคยสฺสคฺคปฺปคฺคตฺตญฺ. เชนฺตํ พรหมจริยํ ปริปุริ โหติ เตนฺจเคน.

[๑๗๕] อหํ โข ปน จุนฺท เอตฺรหิ สฺตฺถา โดเก อุปฺปนโน อรหํ สฺมมา-
 สฺมพุทฺธโ, รมโม จ สฺวากฺขาโต สุปฺปเวทิตฺโต นิยุยานิกโก อุปสฺมสํวคฺคตฺตนิโก สฺมมา-
 สฺมพุทฺธรูปเวทิตฺโต, วิญญาปิตฺตฺถา จ เม ธาวกา สฺทฺธมฺเม, เกวตฺตญฺ เถสํ ปริปุริ
 พรหมจริยํ อาวีกํ โหติ อุตฺตาริกํ สฺพพธฺงคฺคาหปทกํ สฺปฺปาฏิหิรฺกํ ยาว เทว-
 มนุสฺสเถหิ สุปฺปกาธิตํ; อหํ โข ปน จุนฺท เอตฺรหิ สฺตฺถา เถโร รคฺคตฺตญฺ
 จิรปพฺพชิตฺโต อทฺธคฺโค วโยชนฺปคฺโค.

สนฺติ โข ปน เม จุนฺท เอตฺรหิ เถรา ภิกฺขุ ธาวกา โหนติ วิยตฺตา วินีตา
 วิธารทา ปคฺคตโยคกฺกเขมา, ธตฺถํ สฺมกฺกชาคฺคํ สฺทฺธมฺมสฺส, ธตฺถํ อุปฺปนํ ปรปฺปวาทํ
 สฺทฺธมฺเมเน สฺนิกฺคหิตํ นิกฺคเหตฺวา สฺปฺปาฏิหาริยํ รมมํ เทเสคฺคํ. สนฺติ โข ปน เม
 จุนฺท เอตฺรหิ มชฺฌิมา ภิกฺขุ ธาวกา. สนฺติ โข ปน เม จุนฺท เอตฺรหิ นวา
 ภิกฺขุ ธาวกา. สนฺติ โข ปน เม จุนฺท เอตฺรหิ เถรา ภิกฺขุโนโย ธาวิกา. สนฺติ โข
 ปน เม จุนฺท เอตฺรหิ มชฺฌิมา ภิกฺขุโนโย ธาวิกา. สนฺติ โข ปน เม จุนฺท เอตฺรหิ
 นวา ภิกฺขุโนโย ธาวิกา. สนฺติ โข ปน เม จุนฺท เอตฺรหิ อุปาสกา ธาวกา คีหิ
 โอทาตวธนา พรหมจารีโน. สนฺติ โข ปน เม จุนฺท เอตฺรหิ อุปาสกา ธาวกา คีหิ
 โอทาตวธนา กามโกคิโน. สนฺติ โข ปน เม จุนฺท เอตฺรหิ อุปาสกา ธาวิกา คีหิโนโย
 โอทาตวธนา พรหมจารีโนโย. สนฺติ โข ปน เม จุนฺท เอตฺรหิ อุปาสกา ธาวิกา
 คีหิโนโย โอทาตวธนา กามโกคิโนโย. เอตฺรหิ ปน โข เม จุนฺท พรหมจริยํ อิทฺธญฺเจว
 ฌิตฺตญฺ วิตุถาริกํ พาทุชฌณํ ปุณฺณํ ยาว เทวมนุสฺสเถหิ สุปฺปกาธิตํ.

[๑๗๖] ยาวตา ไช จุฑา เกรหิ สตุถาโร โดเก อุปปณฺหา, นาทิ จุฑา
อณฺเฏ เอกิ สตุถารบี สมนุสฺสํมิ เหวํตาภคฺคยสฺสคฺคปฺปคฺค, ยถวาทิ. ยาวตา ไช
ปน จุฑา เกรหิ สฺไม วา คฺโคณ วา โดเก อุปปณฺโ, นาทิ จุฑา อณฺเฏ
เอกิ สฺไม สมนุสฺสํมิ เหวํตาภคฺคยสฺสคฺคปฺปคฺค, ยถวาทิ จุฑา ภิกฺขุสฺส. ยํ ไช
คฺ จุฑา สมนฺมา วทมาโน วเทยฺย 'สพฺพการสมนฺนํ สพฺพการปริปฺปวํ อณฺณมฺนริกํ
สฺวากุชาคฺ เกวตํ ปริปฺปวํ พหุพจน์ยํ สฺปฺปกาตฺตํ'ติ. อิทเมว คํ สมนฺมา วทมาโน
วเทยฺย 'สพฺพการสมนฺนํ สพฺพการปริปฺปวํ ฯ เป ฯ สฺปฺปกาตฺตํ'ติ.

อุทฺทโก สฺมา จุฑา รามปฺปคฺโค เหวํ วาจํ ภาสติ 'ปฺปคฺคํ น ปฺปคฺคํ'ติ. กิณฺจ
ปฺปคฺคํ น ปฺปคฺคํ. ขวฺสฺสํ สฺวณฺณนิคฺคํ, คตมฺสฺสํ ปฺปคฺคํ, ขวฺสฺสํ น ปฺปคฺคํ.
อิตํ อุจฺจติ จุฑา 'ปฺปคฺคํ น ปฺปคฺคํ'ติ. คํ^๒ ไช ปเนคํ จุฑา อุทฺทเก
รามปฺปคฺโค ภาสติ หิํ คมฺมํ ปฺปคฺคํ อณฺณมฺนริกํ อณฺณมฺนริกํ ขวฺสฺสํ สฺวณฺณ.
ยณฺเจคํ^๓ จุฑา สมนฺมา วทมาโน วเทยฺย 'ปฺปคฺคํ น ปฺปคฺคํ'ติ. อิทเมว คํ สมนฺมา
วทมาโน วเทยฺย 'ปฺปคฺคํ น ปฺปคฺคํ'ติ. กิณฺจ ปฺปคฺคํ น ปฺปคฺคํ. เหวํ สพฺพการ-
สมนฺนํ สพฺพการปริปฺปวํ อณฺณมฺนริกํ สฺวากุชาคฺ เกวตํ ปริปฺปวํ พหุพจน์ยํ สฺปฺป-
กาตฺตํ, อิติ เหตํ ปฺปคฺคํ. อิทเมว อปฺกทฺตเมยฺย, เหวณคํ ปริปฺปวํ อสฺสํ, อิติ
เหตํ น ปฺปคฺคํ. อิทเมว อปฺกทฺตเมยฺย, เหวณคํ ปริปฺปวํ อสฺสํ, อิติ
เหตํ น ปฺปคฺคํ. อิตํ อุจฺจติ 'ปฺปคฺคํ น ปฺปคฺคํ'ติ. ยํ ไช คํ จุฑา สมนฺมา วทมาโน
วเทยฺย 'สพฺพการสมนฺนํ ฯ เป ฯ พหุพจน์ยํ สฺปฺปกาตฺตํ'ติ. อิทเมว คํ สมนฺมา
วทมาโน วเทยฺย 'สพฺพการสมนฺนํ สพฺพการปริปฺปวํ อณฺณมฺนริกํ สฺวากุชาคฺ เกวตํ
ปริปฺปวํ พหุพจน์ยํ สฺปฺปกาตฺตํ'ติ.

๑ น.ม. อุทโก

๒ น.ม. ยํ

๓ น.ม.อ.อ. ยณฺเจคํ คํ

สงคายิตพพมม

[๑๗๗] ตตฺมาคิหิ จุนฺท เย เต มยา รมฺมา อภิณฺเภา เทธิตฺตา, ยคฺถ ตฺพเพเหว
 สงฺกมฺม ตฺมาคมฺม อคฺเถน อคฺถํ พฺยณฺชนน พฺยณฺชนํ สงฺคายิตพฺพํ น วิวทิตพฺพํ;
 ยถยิทํ พฺรหฺมจฺริยํ อทฺธนียํ อตฺถํ จิรฺวฺจิจิกํ, ตทตฺถํ พฺหุชนหิตาย พฺหุชนตฺถาย
 โถกานุกมฺปาย อคฺถาย หิตาย ตฺถาย เทวมนุสฺสํ. กตเม จ เต จุนฺท รมฺมา
 มยา อภิณฺเภา เทธิตฺตา, ยคฺถ ตฺพเพเหว สงฺกมฺม ตฺมาคมฺม อคฺเถน อคฺถํ พฺยณฺชนน
 พฺยณฺชนํ สงฺคายิตพฺพํ น วิวทิตพฺพํ; ยถยิทํ พฺรหฺมจฺริยํ อทฺธนียํ อตฺถํ จิรฺวฺจิจิกํ,
 ตทตฺถํ พฺหุชนหิตาย พฺหุชนตฺถาย โถกานุกมฺปาย อคฺถาย หิตาย ตฺถาย เทวมนุสฺสํ?
 เสยฺยถิทํ: จคฺตาโร ตฺถปิฏจํชานา จคฺตาโร ตฺมมปฺปชานา จคฺตาโร อิทฺธิปาทา
 ปณฺจจินฺทริยานิ ปณฺจ พฺธานิ ตฺถตฺถ ตฺมโฆฏณฺจกา อริโย อฏฺฐจํคิโก มคฺโค. อิม
 ไช เต จุนฺท รมฺมา มยา อภิณฺเภา เทธิตฺตา, ยคฺถ ตฺพเพเหว สงฺกมฺม ตฺมาคมฺม
 อคฺเถน อคฺถํ พฺยณฺชนน พฺยณฺชนํ สงฺคายิตพฺพํ น วิวทิตพฺพํ, ยถยิทํ พฺรหฺมจฺริยํ
 อทฺธนียํ อตฺถํ จิรฺวฺจิจิกํ, ตทตฺถํ พฺหุชนหิตาย พฺหุชนตฺถาย โถกานุกมฺปาย อคฺถาย
 หิตาย ตฺถาย เทวมนุสฺสํ.

สณฺญาเปตพพวิธี

[๑๗๘] เตธฺวจ โว จุนฺท ตฺมคฺคานํ ตฺมมโทยมานนํ อวิวทมานนํ ติกฺขคํ^๑
 อณฺเวยคโร ตฺพพฺรหฺมจฺริยํ ตฺมเม รมฺมํ ภาเสยฺย. ตคฺฐ เจ คฺมุหํกํ เอวมนตฺถํ 'อัย ไช
 อายตฺตมา อคฺถณฺเวยจ มิจฺฉา คณฺหาติ, พฺยณฺชนานิ จ มิจฺฉา โรเปตฺติ'; ตตฺถ เนว
 อภินฺนทิตพฺพํ นปฺปฏิกโกตฺติคพฺพํ, อนภินฺนทิตฺวา อปฺปฏิกโกตฺติคฺวา ได้ เอวมนตฺถํ วจฺนํโย
 'อิมตฺถํ น ไช อาวุโส อคฺถตฺถํ อิมานิ วา พฺยณฺชนานิ เอตานิ วา พฺยณฺชนานิ
 กตมานิ โอปายิกตฺวานิ? อิมตฺถํ^๒ พฺยณฺชนานํ อัย วา อคฺโก เอโส วา อคฺโก,
 กตโม โอปายิกตฺวา'ติ. โส เจ เอวํ วทเทยฺย 'อิมตฺถํ ไช อาวุโส อคฺถตฺถํ อิมานว'

๑ ต.อ.ก. ติกฺขิตพฺพํ

๒ อ.ก. อิมตฺถํ วา, ต. อิมตฺถํ

พญชานา โปปายิกตรานี, ย้า เจว เอตานิ; อิมุตตญ พญชานัน อยเมว อตุโก
โปปายิกตร, ย้า เจว เอโส'ติ. โส เนว อุตตาทะทพโพ น อปตาทะทพโพ, อนุตตาทะ
ททวา อนปตาทะทวา เสวว ตารุกัง สัจฉาเปตพพิริ ศตัส จ อตุถตัส เทสญ
พญชานัน นิสันคิยา.

[๑๙๙] อปโรปี เจ จุนท สพรหมจารี ตังฆะ ฆมมํ ภาเสยฺย. ตตฺว เจ คุมฺหากัง
เอวมุตตัส 'อัย โห อายตฺมา อตุถํ หิ โห มิจฺฉา คณฺหาติ, พญชานา สัมมา
โรเปคฺคิ; ศตัส เนว อภินนฺทิตพฺพํ นปฺปฏิกโกตฺติคพฺพํ, อนภินนฺทิตวา อปฺปฏิกโกตฺติควา
โส เอวมุตตัส วจันฺติโย 'อิมุตฺตํ นุ โห อากุโส พญชานัน อัย วา อตุโก เอโส
วา อตุโก, กตโม โปปายิกตร'ติ. โส เจ เอวํ วทေยฺย 'อิมุตฺตํ' โห อากุโส
พญชานัน อยเมว อตุโก โปปายิกตร, ย้า เจว เอโส'ติ. โส เนว อุตตาทะทพโพ
น อปตาทะทพโพ, อนุตตาทะทวา อนปตาทะทวา เสวว ตารุกัง สัจฉาเปตพพิริ ศตเสว
อตุถตัส นิสันคิยา.

[๑๙๐] อปโรปี เจ จุนท สพรหมจารี ตังฆะ ฆมมํ ภาเสยฺย. ตตฺว เจ คุมฺหากัง
เอวมุตตัส 'อัย โห อายตฺมา อตุถํ หิ โห สัมมา คณฺหาติ, พญชานา มิจฺฉา
โรเปคฺคิ; ศตัส เนว อภินนฺทิตพฺพํ นปฺปฏิกโกตฺติคพฺพํ, อนภินนฺทิตวา อปฺปฏิกโกตฺติควา
โส เอวมุตตัส วจันฺติโย 'อิมุตฺตํ นุ โห อากุโส อตุถตัส อิมานิ วา พญชานา
เอตานิ วา พญชานา, กตมานิ โปปายิกตรานัน'ติ. โส เจ เอวํ วทေยฺย 'อิมุตฺต
โห อากุโส อตุถตัส อิมานะว พญชานา โปปายิกตรานี; ย้า เจว เอตานิ'ติ. โส
เนว อุตตาทะทพโพ น อปตาทะทพโพ, อนุตตาทะทวา อนปตาทะทวา เสวว ตารุกัง
สัจฉาเปตพพิริ เทสญะว พญชานัน นิสันคิยา.

[๑๙๑] อปโรปี เจ จุนท สพรหมจารี ตังฆะ ฆมมํ ภาเสยฺย. ตตฺว เจ คุมฺหากัง
เอวมุตตัส 'อัย โห อายตฺมา อตุถญะว สัมมา คณฺหาติ, พญชานา จ สัมมา

โรเปตฺติ. ตตฺถ 'ธารุ'ติ ภาสิตํ อภินนฺทิตพฺพํ อนฺนโมทิตพฺพํ, ตตฺถ 'ธารุ'ติ ภาสิตํ
 อภินนฺทิตวา อนฺนโมทิตวา โส เอวมตฺถ วจฺนีโย 'ธารภา โน อารุโส, ตตฺถทํ โน
 อารุโส; เย มยํ อายตฺตมฺหํ คาทิสํ สปุรฺหมจฺจารี ปตฺตํ เหวํ อคฺคฺกเปตฺติ พฺยณฺชนุ-
 เปตฺตนิ.

ปัจจุยานุญญาตการณ

[๑๘๒] น โว อหํ จุนฺท ทิฏฺฐจรมฺมิกานํเยว อาตฺวานํ ตํวราย รมฺมํ เทเสมิ,
 น ปนาหํ จุนฺท ตมฺปรายิกานํเยว อาตฺวานํ ปฏิฆาตาย รมฺมํ เทเสมิ; ทิฏฺฐจรมฺมิกานํ
 เจวาทํ จุนฺท อาตฺวานํ ตํวราย รมฺมํ เทเสมิ, ตมฺปรายิกานํ จ อาตฺวานํ ปฏิฆาตาย.
 ตตฺถมาตฺติห จุนฺท ยํ โว มยา จีวรํ อนฺนุญฺจาทํ, ตตฺ โว ตํ ยาวเทว ตตฺตตฺ ปฏิฆาตาย,
 อุนฺนุสฺสํ ปฏิฆาตาย, ทตฺตมกฺสวาคาตปตฺติรตฺตปตฺตมฺมตฺตํ ปฏิฆาตาย, ยาวเทว หิริโก-
 ปินฺนปฏิจฺฉาตฺตํ; โย โว มยา ปิณฺฑปาโต อนฺนุญฺจาทอ, ตตฺ โว โส ยาวเทว
 อิมตฺตํ กายตฺตํ จิตฺติยา ยานาย วิทิตฺตปฺรติยา พุรฺหมจฺริยานุคฺคหาย 'อิตฺติ ปุราณณจ
 เวทนํ ปฏิหฺงขามิ, นวณฺจ เวทนํ น อุนฺนุญฺจาทมิ, ยาคฺฐา จ เม ภวิตฺตํ
 อนนฺตฺตํ จ ฆาตฺตวิหาโร จา'ติ. ยํ โว มยา เตสํตํ อนฺนุญฺจาทํ, ตตฺ โว ตํ ยาวเทว
 ตตฺตตฺ ปฏิฆาตาย, อุนฺนุสฺสํ ปฏิฆาตาย, ทตฺตมกฺสวาคาตปตฺติรตฺตปตฺตมฺมตฺตํ ปฏิฆาตาย,
 ยาวเทว อคฺคฺกปตฺติรตฺตวิโนทฺตปฏิตฺตตฺตมฺมตฺตํ; โย โว มยา คิตานปจฺจยเกตฺตตฺตปฺริ-
 ทาโร อนฺนุญฺจาทอ, ตตฺ โว โส ยาวเทว อุนฺนุญฺจาทนํ เวยฺยาพาตฺตํ เวทนํ
 ปฏิฆาตาย อพฺยาปตฺตมฺมตฺตํ.^๒

สุขฤทธิกาณโธ

[๑๘๓] จานํ โส ปเนตํ จุนฺท วิชฺชติ, ยํ อณฺณคิตฺติยา ปรีพฺพชกา เหวํ
 วเทยฺยํ 'สุขฤทธิกาณโธคฺคณฺณคฺคตา ตมฺณา ตกฺกปฺตฺติยา วิหรนฺตฺติ. เหวํวาทีนํ จุนฺท

๑ น.ม.ต....ตฺตํ...

๒ น.ม. อพฺยาปตฺตมฺมตฺตํ

๓ ก. เหวํ วทมนา

อณฺเฑคิตฺถิยา ปริพฺพชกา เขวมตฺตํ วจฺนียา ‘กตโม โส อากุโธ สุตฺตนิทานุโยโค?
สุตฺตนิทานุโยคาบี หิ พหุ อนฺเณวาทิกา นานปฺปการกาคี.

จตุตฺถาโรเม จุนฺท สุตฺตนิทานุโยคา หีนา คมฺมา ไปรฺชฺชณิกา อนริยา อนคฺค-
สณฺหิตา น นิพฺพิทาย น วิราคาย น นิโรชาย น อุปฺปมาย น อภินฺนํ น
สมฺโพชาย น นิพฺพานาย ตํวคฺคณฺติ. กตเม จตุตฺถาโร?

อิธ จุนฺท เอกจฺโจ พาโธ ปาณํ วริตฺวา วริตฺวา อคฺคตํ สุตฺเต ปิณฺเด;
อโย ปจฺจิมํ สุตฺตนิทานุโยโค.

ปฺน จปฺว จุนฺท อิเธกจฺโจ อทินฺนํ อาทิตฺตฺวา อาทิตฺตฺวา อคฺคตํ สุตฺเต ปิณฺเด;
อโย ทฺตฺติโย สุตฺตนิทานุโยโค.

ปฺน จปฺว จุนฺท อิเธกจฺโจ มุสา ภณฺติวฺวา ภณฺติวฺวา อคฺคตํ สุตฺเต ปิณฺเด;
อโย ทฺตฺติโย สุตฺตนิทานุโยโค.

ปฺน จปฺว จุนฺท อิเธกจฺโจ ปณฺจหิ กามคฺคณฺเหิ สมฺปปีโธ สมํกัฏฺโธ ปริจาเวติ;
อโย จตุตฺถโก สุตฺตนิทานุโยโค.

อิเม โช จุนฺท จตุตฺถาโร สุตฺตนิทานุโยคา หีนา คมฺมา ไปรฺชฺชณิกา อนริยา
อนคฺคสณฺหิตา น นิพฺพิทาย น วิราคาย น นิโรชาย น อุปฺปมาย น อภินฺนํ น
สมฺโพชาย น นิพฺพานาย ตํวคฺคณฺติ.

จํนํ โช ปเนตํ จุนฺท วิชฺชติ, ยํ อณฺเฑคิตฺถิยา ปริพฺพชกา เขวํ วเทยฺย
‘อิเม จตุตฺถาโร สุตฺตนิทานุโยเค อหฺนุคฺคา สมณฺา สกฺยปฺปคฺติยา วิหรนฺตํ. เต โว
‘มาเหวณฺ’คิตฺตํ วจฺนียา; น เต โว สมฺมา วทมนฺา วเทยฺยํ, อพฺภาจิกฺเขยฺยํ อตฺตา
อภฺยเตน.

[๑๘๔] จตุตฺถาโรเม จุนฺท สุตฺตนิทานุโยคา เอกนฺตนิพฺพิทาย วิราคาย นิโรชาย
อุปฺปมาย อภินฺนํ สมฺโพชาย นิพฺพานาย ตํวคฺคณฺติ. กตเม จตุตฺถาโร?

อิห จุหน ภิกขุ วิวิจเจว กาเมหิ วิวิจเจ อภุสเถหิ ธมฺเมหิ สวิตกุกํ สวิจารํ วิเวกขํ
ปิตีสุขํ ปจฺมํ ฌานํ อปสฺมปฺปชฺช วิหริติ; อयํ ปจฺโม สุตฺตติกาณฺุโยโค.

ปุณ จปรํ จุหน ภิกขุ วิตกุกิจจารานํ อปสฺมา ฯ เป ฯ ทุคฺคิยํ ฌานํ อปสฺมปฺปชฺช
วิหริติ; อयํ ทุคฺคิโย สุตฺตติกาณฺุโยโค.

ปุณ จปรํ จุหน ภิกขุ ปิตฺติยา จ วิราคา ฯ เป ฯ คคฺคิยํ ฌานํ อปสฺมปฺปชฺช
วิหริติ; อยํ คคฺคิโย สุตฺตติกาณฺุโยโค.

ปุณ จปรํ จุหน ภิกขุ สุตฺตํ จ ปหานา ทุกฺขสฺส จ ปหานา ฯ เป ฯ
จตุคฺคํ ฌานํ อปสฺมปฺปชฺช วิหริติ; อยํ จตุคฺคโ สุตฺตติกาณฺุโยโค.

อิเม โห จุหน จตุคฺคาโร สุตฺตติกาณฺุโยคา เอกนคฺคิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย
อปสฺมา ย อภิมฺมาย สมนฺุโพธาย นิพฺพานาย สํวคฺคนคฺคิ.

จํานํ โห ปเนคํ จุหน วิชฺชติ, ยํ อณฺเณคคฺคิยา ปรีพฺพชกา เหวํ วเทยฺยํ
'อิเม จตุคฺคาโร สุตฺตติกาณฺุโยเค อณฺเณคคฺคา สมนฺา สกฺขปฺปคฺคิยา วิหรนคฺคิ'ติ. เท
โว 'เอวํ'คิตฺตํ วจฺนียา; สมนฺา เท โว วทมนฺา วเทยฺยํ, น เท โว อพฺภาจิกฺเขยฺยํ
อสฺสตา อฏฺเฐน.

สุตฺตติกาณฺุโยคานิสฺส

[๑๑๕] จํานํ โห ปเนคํ จุหน วิชฺชติ, ยํ อณฺเณคคฺคิยา ปรีพฺพชกา เหวํ
วเทยฺยํ 'อิเม ปนาวุโส จตุคฺคาโร สุตฺตติกาณฺุโยเค อณฺเณคคฺคานํ วิหรนคฺคิ กติ ฌณฺิ
กตานิสฺสํ ปาฏิกงฺขา'ติ. เหวํวาทีโน จุหน อณฺเณคคฺคิยา ปรีพฺพชกา เหวมสฺส
วจฺนียา 'อิเม โห อาวุโส จตุคฺคาโร สุตฺตติกาณฺุโยเค อณฺเณคคฺคานํ วิหรนคฺคิ จตุคฺคาโร
ฌณฺิ, จตุคฺคาโร อานิสฺสํ ปาฏิกงฺขา. กตเม จตุคฺคาโร? อิธาวุโส ภิกขุ คิณฺเณ
สณฺุโพชชานํ ปรีกฺขยา สํคฺคาปนฺโน โหติ อวินิปาตคฺคโม นียโค สมนฺุโพธิปฺรายโน;
อิทํ ปจฺมํ ฌณฺิ, ปจฺโม อานิสฺสํ. ปุณ จปรํ อาวุโส ภิกขุ คิณฺเณ สณฺุโพชชานํ

ภิกขุ อรหันต์ ชีณาสว วิสัณณ กตกรณโย โสฬสกาโร อรูปคตตทศโล
ปริกขัณณภวสโยชโน สัมมทณณมา วิมุคโค, อภัพโพ โส โส อิมานิ นว จานานิ
อชฌมาจาริคุน'ติ.

ปณฺหาพฺยากรณ

[๑๙๗] จานํ โส ปเนตํ จุนฺท วิชฺชติ, ยํ อณฺณคิตฺติยา ปริพฺพาชกา เหว
วเทยฺยํ 'อติํ โส อทฺธานํ อารพฺภ สมนฺโน โคตโม อติํ' ฌานทสฺสํ
ปณฺณเปติ, โน จ โส อนาคํ อทฺธานํ อารพฺภ อติํ' ฌานทสฺสํ ปณฺณเปติ;
ตฺยํ กิํ ตํ ตฺยํ กถํ'ติ. เต จ อณฺณคิตฺติยา ปริพฺพาชกา อณฺณวิหิตฺเตน ฌาน-
ทสฺสํเนน อณฺณวิหิตํ ฌานทสฺสํ ปณฺณเปตพฺมํ มณฺณนฺติ, ยถา วิพฺลว พาลา อพฺยคฺตา.
อติํ โส จุนฺท อทฺธานํ อารพฺภ ตถาคตฺสํ สคานุสํวริณํ โหติ, โส ยาวคํ
อากงฺขติ, ทาวคํ อณฺณทสฺสํ; อนาคตฺสํ โส อทฺธานํ อารพฺภ ตถาคตฺสํ โพธิํ
ฌานํ อรูปชฺชติ 'อณฺณคิตฺติมา ชาติ; นคฺคิทานิ ปุณฺณโหว'ติ. อติํคณฺเจปํ โส จุนฺท
โหติ อฏฺฐํ อตฺถํ อณฺณทสฺสํ, น คํ ตถาคโต พฺยากรโหติ. อติํคณฺเจปํ โส
จุนฺท โหติ อฏฺฐํ อตฺถํ อณฺณทสฺสํ, คํปํ ตถาคโต น พฺยากรโหติ. อติํคณฺเจปํ โส
จุนฺท โหติ อฏฺฐํ อตฺถํ อณฺณทสฺสํ, ตตฺร กาลณฺณํ ตถาคโต โหติ ตสฺสํ ปณฺณทสฺสํ
เวยฺยากรณาย. อนาคตฺสํจํ จุนฺท โหติ อฏฺฐํ อตฺถํ อณฺณทสฺสํ, น คํ ตถาคโต
พฺยากรโหติ ๑ เป ๑ ตสฺสํ ปณฺณทสฺสํ เวยฺยากรณาย. ปจฺจุปปนํ เจปํ จุนฺท โหติ
อฏฺฐํ อตฺถํ อณฺณทสฺสํ, น คํ ตถาคโต พฺยากรโหติ. ปจฺจุปปนํ เจปํ จุนฺท
โหติ อฏฺฐํ อตฺถํ อณฺณทสฺสํ, คํปํ ตถาคโต น พฺยากรโหติ. ปจฺจุปปนํ เจปํ
จุนฺท โหติ อฏฺฐํ อตฺถํ อณฺณทสฺสํ, ตตฺร กาลณฺณํ ตถาคโต โหติ ตสฺสํ ปณฺณทสฺสํ
เวยฺยากรณาย.

[๑๙๘] อิติ โส จุนฺท อติํคานาคตฺสํจํปณฺณทสฺสํ รมฺเมตฺสํ ตถาคโต กาลวาที
สจฺจวาที^๒ ภูทวาที อตฺถวาที รมฺมวาที จินฺนวาที; ตสฺมา 'ตถาคโต'ติ อจฺจติ.

๑ น.ม. อติเรก

๒ น.ม.ส.อ. 'สจฺจวาที'ติ อิทํ นคฺคิ

ยณฺจ โข จุนฺท สทฺเวกสฺส โลกสฺส สมารกสฺส สพรหมกสฺส สสฺสมณฺพราหฺมณียา
ปชาย สทฺเวมนุสฺสํ ยํ ทิฏฺฐํ สฺคํ มคฺคํ วิณฺณวาทํ ปคฺคํ ปริเยสํ อนุวิจิริคํ มนสา,
สพฺพํ ตถาคคฺเคน อภิสํพุทฺธํ; คสฺมา 'ตถาคโค'ติ อจฺจุติ.

ยณฺจ จุนฺท รคฺคํ ตถาคโค อนุคฺคํ สมนาสํโพธิ อภิสํพุทฺธํ, ยณฺจ รคฺคํ
อนุปาทิสฺสํ นิพฺพานธาคฺยา ปรินิพฺพายคฺติ, ยํ เอตสฺมิ อนุคฺเค ภาสคฺติ ตปคฺติ
นิทฺทิสคฺติ, สพฺพนคฺคํ คเถว จ โหคฺติ, โน อณฺณถา; คสฺมา 'ตถาคโค'ติ อจฺจุติ.

ยถาวาที จุนฺท ตถาคโค ตถาการิ, ยถาการิ ตถาวาที; อิติ ยถาวาที ตถาการิ,
ยถาการิ ตถาวาที; คสฺมา 'ตถาคโค'ติ อจฺจุติ.

ยํ สทฺเวก โลก จุนฺท สมารก สพรหมก สสฺสมณฺพราหฺมณียา ปชาย สทฺเวมนุ-
สฺสํ ตถาคโค อภิสํ พณฺณโก โน อณฺณโก โน อณฺณโก; คสฺมา 'ตถาคโค'ติ อจฺจุติ.

อพฺยาการคณฺจํ

[๑๘๘] จานํ โข ปเนคํ จุนฺท วิชฺชติ, ยํ อณฺณคคฺคิยา ปริพฺพาชกา เอวํ
วเทยฺย 'กํ น โข อาวุโส โหคฺติ ตถาคโค ปรมมรณา? อิทเมว สจฺจํ, โมชมณฺณคฺติ.
เอวํวาทีโน จุนฺท อณฺณคคฺคิยา ปริพฺพาชกา เอวํวุโส วณฺณียา 'อพฺยาการคํ
โข อาวุโส ภควตา 'โหคฺติ ตถาคโค ปรมมรณา, อิทเมว สจฺจํ, โมชมณฺณคฺติ.

จานํ โข ปเนคํ จุนฺท วิชฺชติ, ยํ อณฺณคคฺคิยา ปริพฺพาชกา เอวํ วเทยฺย
'กํ ปนาวุโส น โหคฺติ ตถาคโค ปรมมรณา? อิทเมว สจฺจํ, โโมสมณฺณคฺติ.
เอวํวาทีโน จุนฺท อณฺณคคฺคิยา ปริพฺพาชกา เอวํวุโส วณฺณียา 'เอวํปิ โข อาวุโส
ภควตา อพฺยาการคํ 'น โหคฺติ ตถาคโค ปรมมรณา, อิทเมว สจฺจํ, โโมสมณฺณคฺติ.

จานํ โข ปเนคํ จุนฺท วิชฺชติ, ยํ อณฺณคคฺคิยา ปริพฺพาชกา เอวํ วเทยฺย
'กํ ปนาวุโส โหคฺติ จ น จ โหคฺติ ตถาคโค ปรมมรณา? อิทเมว สจฺจํ, โโมสมณฺณคฺติ.
เอวํวาทีโน จุนฺท อณฺณคคฺคิยา ปริพฺพาชกา เอวํวุโส วณฺณียา

‘อพฺยาการํ โข ปนํ อารุโธ ภควตา ‘โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรมมรณา,
อิทเมว สจฺจํ, โมฆมณฺณ’ติ.

จํานํ โข ปนํ จุนฺท วิชฺชติ, ยํ อณฺณคคฺคิยา ปรีพฺพชกา เหวํ วเทยฺย
‘กํ ปนารุโธ เหว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมมรณา? อิทเมว สจฺจํ,
โมฆมณฺณ’ติ. เหววาทิโน จุนฺท อณฺณคคฺคิยา ปรีพฺพชกา เหวมสฺสํ วจฺนียา
‘เอวํปิ โข อารุโธ ภควตา อพฺยาการํ ‘เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรม-
มรณา, อิทเมว สจฺจํ, โมฆมณฺณ’ติ.

จํานํ โข ปนํ จุนฺท วิชฺชติ, ยํ อณฺณคคฺคิยา ปรีพฺพชกา เหวํ วเทยฺย
‘กสฺมา ปนํ อารุโธ สมนฺเนน โคตเมนํ อพฺยาการณ’ติ. เหววาทิโน จุนฺท
อณฺณคคฺคิยา ปรีพฺพชกา เหวมสฺสํ วจฺนียา ‘น เหวํ อารุโธ อคฺคสฺสณฺหิํ น
รณฺณสฺสณฺหิํ น อทฺธิพฺพหฺมจฺริยํ น นิพฺพชาย น วิราคาย น นิโรชาย น อุปฺปมย
น อภินฺนํ น สมนฺโพราย น นิพฺพชานาย สํวคฺคิ; กสฺมา กํ ภควตา อพฺยาการณ’ติ.

พฺยาการณจําน

[๑๙๐] จํานํ โข ปนํ จุนฺท วิชฺชติ, ยํ อณฺณคคฺคิยา ปรีพฺพชกา เหวํ
วเทยฺย ‘กํ ปนารุโธ สมนฺเนน โคตเมนํ พฺยาการณ’ติ. เหววาทิโน จุนฺท อณฺณคคฺคิยา
ปรีพฺพชกา เหวมสฺสํ วจฺนียา ‘อิทํ กุณฺณ’ติ โข อารุโธ ภควตา พฺยาการํ, ‘อຍ
กุณฺณสฺสณฺหิ’ติ โข อารุโธ ภควตา พฺยาการํ, ‘อຍ กุณฺณนิโรช’ติ โข อารุโธ
ภควตา พฺยาการํ, ‘อຍ กุณฺณนิโรชคามินี ปฏฺธิปทา’ติ โข อารุโธ ภควตา พฺยาการณ’ติ.

จํานํ โข ปนํ จุนฺท วิชฺชติ, ยํ อณฺณคคฺคิยา ปรีพฺพชกา เหวํ วเทยฺย
‘กสฺมา ปนํ อารุโธ สมนฺเนน โคตเมนํ พฺยาการณ’ติ. เหววาทิโน จุนฺท อณฺณ-
คคฺคิยา ปรีพฺพชกา เหวมสฺสํ วจฺนียา ‘เอตณฺหิ อารุโธ อคฺคสฺสณฺหิํ เอตํ รณ-

สณฺหิคำ เอตํ อาทิตฺตพฺรหฺมจฺริยํ เอกนฺตนิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย อุปฺปาย อภินฺนํ
 สมนฺโพราย นิพฺพานาย ตํคตฺติ; ตตฺตมา คํ ภควตา พฺยาจกนฺ'ติ.

ปูพพนตสหคตทัญจินิสสัย

[๑๙๑] เยปี เต จุนฺท ปูพพนตสหคตา ทัญจินิสสัย, เตปี โว มยา พฺยาจกตา,
 ยถา เต พฺยาจกตพฺพา, ยถา จ เต น พฺยาจกตพฺพา. กิํ โว อหฺนเต น คถา
 พฺยาจกวิธํ. เยปี เต จุนฺท อปรนตสหคตา ทัญจินิสสัย, เตปี โว มยา พฺยาจกตา,
 ยถา เต พฺยาจกตพฺพา, ยถา จ เต น พฺยาจกตพฺพา. กิํ โว อหฺนเต น คถา
 พฺยาจกวิธํ. กตเม เต จุนฺท ปูพพนตสหคตา ทัญจินิสสัย, เย โว มยา พฺยาจกตา,
 ยถา เต พฺยาจกตพฺพา, ยถา จ เต น พฺยาจกตพฺพา? สณฺธิ โห จุนฺท เอเก
 สมนฺพฺราหฺมณา เอวํวาทีโน เอวํทัญจิโน 'สํสํสโต อคฺตา จ โดโก จ, อิทฺเมว
 สจฺจํ, โมฆมณฺณ'ติ. สณฺธิ ปน จุนฺท เอเก สมนฺพฺราหฺมณา เอวํวาทีโน เอวํทัญจิโน
 'อํสํสโต อคฺตา จ โดโก จ ๆ เป ๆ สํสํสโต จ อํสํสโต จ อคฺตา จ โดโก
 จ. เนวสํสโต นาสํสโต อคฺตา จ โดโก จ. สยํโก อคฺตา จ โดโก จ.
 ปรํโก อคฺตา จ โดโก จ. สยํโก จ ปรํโก จ อคฺตา จ โดโก จ.
 อสยํการิ อปรํการิ อริจฺจสํบฺบปฺนโน อคฺตา จ โดโก จ; อิทฺเมว สจฺจํ, โมฆ-
 มณฺณ'ติ. 'สํสํสคํ สฺขทฺทขํ. อสํสํสคํ สฺขทฺทขํ. สํสํสคณฺจ อสํสํสคณฺจ สฺขทฺทขํ.
 เนวสํสคํ นาสํสคํ สฺขทฺทขํ. สยํกคํ สฺขทฺทขํ. ปรํกคํ สฺขทฺทขํ. สยํกคณฺจ
 ปรํกคณฺจ สฺขทฺทขํ. อสยํการิ อปรํการิ อริจฺจสํบฺบปฺนนํ สฺขทฺทขํ; อิทฺเมว สจฺจํ,
 โมฆมณฺณ'ติ.

[๑๙๒] ตสฺส จุนฺท เย เต สมนฺพฺราหฺมณา เอวํวาทีโน เอวํทัญจิโน 'สํสํสโต
 อคฺตา จ โดโก จ, อิทฺเมว สจฺจํ, โโมฆมณฺณ'ติ; คฺยาหํ อุปฺสงฺกมิคฺฉา เอวํ
 วทามิ 'อคฺถิ นุ โห อิทํ อาวุโส, วุจฺจติ 'สํสํสโต อคฺตา จ โดโก จา'ติ.
 ยณฺจ โห เต เอวมาหํสุ 'อิทฺเมว สจฺจํ, โโมฆมณฺณ'ติ. คํ เตสํ นานุชานามิ.

คัมภีร์ เกตุ? อณฺเณถาสณฺณินนํ เกตุ จุนฺท สมนฺเตเก สคฺคา. อิมายมฺปิ โข
 อหํ จุนฺท ปณฺณคฺคิยา เนว อคฺคนา สมนํ สมนฺนปฺสํสํ, ฤโต ภิชฺชโย; อถ โข
 อหเมว คคฺค ภิชฺชโย, ยทิตฺถ อธิปณฺณคฺคิ.

[๑๙๓] คคฺค จุนฺท เย เต สมนฺนพฺราหฺมณา เอวํวาทีโน เอวํทิจฺฉิโน 'อสนฺตฺโต
 อคฺคา จ โถโก จ ๑ เป ๑ สสนฺตฺโต จ อสนฺตฺโต จ อคฺคา จ โถโก จ.
 เนวสสนฺตฺโต นาสสนฺตฺโต อคฺคา จ โถโก จ. สยํโก อคฺคา จ โถโก จ. ปรํโก
 อคฺคา จ โถโก จ. สยํโก จ ปรํโก จ อคฺคา จ โถโก จ. อสนฺตฺตํ
 อปฺรํการํ อธิจฺจุสมฺมปฺปนํ อคฺคา จ โถโก จ. สสนฺตํ สฺวทฺทฺชํ. อสนฺตํ สฺวทฺทฺชํ.
 สสนฺตคฺคจ อสนฺตคฺคจ สฺวทฺทฺชํ. เนวสสนฺตํ นาสสนฺตํ สฺวทฺทฺชํ. สยํคํ สฺวทฺทฺชํ.
 ปรํคํ สฺวทฺทฺชํ. สยํคคฺคจ ปรํคคฺคจ สฺวทฺทฺชํ. อสนฺตํ อปฺรํการํ อธิจฺจุสมฺมปฺปนํ
 สฺวทฺทฺชํ; อิทเมว สจฺจํ, โมฆมนฺณ'คฺ; คฺยาหํ อุปสงฺกมิคฺวา เอวํ วทามิ 'อคฺคิ
 นุ โข อิทํ อาวุโส, วจฺจคฺ 'อสนฺตํ อปฺรํการํ อธิจฺจุสมฺมปฺปนํ สฺวทฺทฺชมนฺ'คฺ.
 ยณฺจ โข เต เอวมาหํ 'อิทเมว สจฺจํ, โมฆมนฺณ'คฺ. คัมภีร์ นานฺชานามิ. คัมภีร์
 เกตุ? อณฺเณถาสณฺณินนํ เกตุ จุนฺท สมนฺเตเก สคฺคา. อิมายมฺปิ โข อหํ
 จุนฺท ปณฺณคฺคิยา เนว อคฺคนา สมนํ สมนฺนปฺสํสํ, ฤโต ภิชฺชโย; อถ โข
 อหเมว คคฺค ภิชฺชโย, ยทิตฺถ อธิปณฺณคฺคิ. อิม โข เต จุนฺท ปุพฺพนคฺคหคฺคา
 ทิจฺฉินฺตฺตยา, เย โว มยา พฺยากคฺคา ยถา เต พฺยากคฺคพฺพา, ยถา จ เต น
 พฺยากคฺคพฺพา. กิ เต อหฺนเต น คคฺคา พฺยากริตฺตํ.

อปฺรนคฺคหคฺคาทิจฺฉินฺตฺตย

[๑๙๔] กคฺเม จ เต จุนฺท อปฺรนคฺคหคฺคา ทิจฺฉินฺตฺตยา, เย โว มยา
 พฺยากคฺคา, ยถา เต พฺยากคฺคพฺพา, ยถา จ เต น พฺยากคฺคพฺพา. กิ โว อหํ เต

น ตถา พยากริธฺสํมิตฺติ. สฺนคฺติ จุณฺท เอยฺ เต สมนฺพราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิจฺฉิโน
'รูปี อคฺคา โหติ อโรโค ปรมฺมรณา, อิทเมว สจฺจํ, โมกฺขมณฺณ'ติ. สฺนคฺติ
ปน จุณฺท เอยฺ เต สมนฺพราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิจฺฉิโน 'อรูปี อคฺคา โหติ.
รูปี จ อรูปี จ อคฺคา โหติ. เนวรูปีนารูปี อคฺคา โหติ. สจฺฉณํ อคฺคา โหติ.
อสจฺฉณํ อคฺคา โหติ. เนวสจฺฉณํสจฺฉณํ อคฺคา โหติ. อคฺคา อจฺฉนฺตฺติ วิณฺตฺตติ
น โหติ ปรมฺมรณา, อิทเมว สจฺจํ, โมกฺขมณฺณ'ติ.

ตคฺค จุณฺท เอยฺ เต สมนฺพราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิจฺฉิโน 'รูปี อคฺคา
โหติ อโรโค ปรมฺมรณา, อิทเมว สจฺจํ, โมกฺขมณฺณ'ติ; คฺยาหํ อปฺสํกมิตฺวา
เอวํ วทามิ 'อคฺคิ นุ ไช อิทํ อาวุโส, อจฺฉนฺตฺติ 'รูปี อคฺคา โหติ อโรโค ปรม-
มรณา'ติ. ยถา ไช เต เอวมาหํสุ 'อิทเมว สจฺจํ, โมกฺขมณฺณ'ติ. คํ เคตํ นานุชานามิ.
คํ กิธฺสํ เหตุ? อคฺคณฺตฺตณฺณินํ เหตุถ จุณฺท สฺนคฺเตเก สจฺคตา. อิมายํ ไช
อหํ จุณฺท ปณฺณตฺติยา เนว อคฺคณา สมนฺตํ สมนฺตํ, กุโต ภิชฺชโย; อถ ไช
อหเมว ตคฺค ภิชฺชโย, ยทิตํ อธิปณฺณตฺติ.

[๓๔๕] ตคฺค จุณฺท เอยฺ เต สมนฺพราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิจฺฉิโน 'อรูปี
อคฺคา โหติ. รูปี จ อรูปี จ อคฺคา โหติ. เนวรูปีนารูปี อคฺคา โหติ. สจฺฉณํ
อคฺคา โหติ. อสจฺฉณํ อคฺคา โหติ. เนวสจฺฉณํสจฺฉณํ อคฺคา โหติ. อคฺคา
อจฺฉนฺตฺติ วิณฺตฺตติ น โหติ ปรมฺมรณา, อิทเมว สจฺจํ, โมกฺขมณฺณ'ติ; คฺยาหํ
อปฺสํกมิตฺวา เอวํ วทามิ 'อคฺคิ นุ ไช อิทํ อาวุโส, อจฺฉนฺตฺติ 'อคฺคา อจฺฉนฺตฺติ
วิณฺตฺตติ น โหติ ปรมฺมรณา'ติ. ยถา ไช เต จุณฺท เอวมาหํสุ 'อิทเมว สจฺจํ,
โมกฺขมณฺณ'ติ. คํ เคตํ นานุชานามิ. คํ กิธฺสํ เหตุ? อคฺคณฺตฺตณฺณินํ เหตุถ
จุณฺท สฺนคฺเตเก สจฺคตา. อิมายํ ไช อหํ จุณฺท ปณฺณตฺติยา เนว อคฺคณา สมนฺตํ
สมนฺตํ, กุโต ภิชฺชโย; อถ ไช อหเมว ตคฺค ภิชฺชโย, ยทิตํ อธิปณฺณตฺติ.
อิมเ ไช เต จุณฺท อปรนคตหคตทิจฺฉินฺตสย, เอยฺ โว มยา พยากตา, ยถา เต
พยากตพฺพา, ยถา จ เต น พยากตพฺพา'ติ. กิ โว อหํ เต น ตถา พยากริธฺสํมิตฺติ.

[๑๙๖] อิมัตถญจ จุนฺท ปุพฺพนคฺคหคคานํ ทิฏฺฐินิสฺสํยานํ อิมัตถญจ อปรนคฺคหคคานํ
 ทิฏฺฐินิสฺสํยานํ ปหานาย สํตติกุมาย เอวํ มยา จตุคฺคาโร สติปฏฺฐาณา เทธิตา
 ปณฺณคฺคตา. กตเม จตุคฺคาโร? อิท จุนฺท ภิกฺขุ กาเย กายานุสฺสํ วิหริติ อาคามี
 สัมปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌมาโทมนสฺสํ. เวทนาสุ เวทนานุสฺสํ ๑ เป ๑
 จิตฺเต จิตฺตานุสฺสํ ๑ เป ๑ ฆมฺเมสุ ฆมฺมานุสฺสํ วิหริติ อาคามี สัมปชาโน
 สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌมาโทมนสฺสํ. อิมัตถญจ จุนฺท ปุพฺพนคฺคหคคานํ ทิฏฺฐินิสฺสํยานํ
 อิมัตถญจ อปรนคฺคหคคานํ ทิฏฺฐินิสฺสํยานํ ปหานาย สํตติกุมาย เอวํ มยา อิม
 จตุคฺคาโร สติปฏฺฐาณา เทธิตา ปณฺณคฺคตา”ติ.

[๑๙๗] เตน โข ปน สมนฺเณ อายสฺมา อูปวาโน ภควโต ปิฏฺฐิจิโต จิโต
 โหติ ภควนํ วัชฺชมาโน. อถ โข อายสฺมา อูปวาโน ภควนํ เขตทโวจ “อจฺฉริย
 ฆนฺเต, อพฺภุคํ ฆนฺเต; ปาสาทิโก วตฺถํ ฆนฺเต ฆมฺมปริยาโย, สุปาสาทิโก วตฺถํ
 ฆนฺเต ฆมฺมปริยาโย; โก นามายํ ฆนฺเต ฆมฺมปริยาโย”ติ. “ตสฺมาคิห ควํ อูปวาณ
 อิมํ ฆมฺมปริยาโย ‘ปาสาทิโก’เควฺว ชาเรหิ”ติ. อิทมโวจ ภควา. อคฺคตฺตมโน อายสฺมา
 อูปวาโน ภควโต ภาตํ อภินนํ”ติ.

ปาสาทิกสฺสํ นิสฺสํจิตํ จญฺจํ

๗. ลักษณะสุดท้าย

ทวุดีสมหาปรีสลกษณานิ

[๑๙๙] เอวมเม สุตํ:- เอกํ สมัยํ ภควา สาวคฺคิยํ วิหริติ เขตฺตเน
อนาถปิณฑิกธฺมฺสํ อารามเ. ตตฺร โข ภควา ภิกฺขุ อามนฺเตติ “ภิกฺขโว”ติ. “ภทฺเต”ติ
เต ภิกฺขุ ภควโต ปจฺจุตฺตํ. ภควา เอตทโวจ:

[๑๙๙] “ทวุดีตฺถิมา นี ภิกฺขเว มหาปรีสฺสํ มหาปรีสลกษณานิ, เยหิ สมฺมณ-
คคธฺมฺสํ มหาปรีสฺสํ เทวํ คคิโย ภวนฺติ, อนนฺตฺตฺวา: ตฺเจ อคารํ อชฺฌาวสฺสํ,
ราชา โหติ จกฺกวคฺคิ ชมฺมิโก ชมฺมราชา จาคฺคฺรนฺโต วิชิตาวํ ชนปทฺตถาววียปฺปคฺโค
ตฺตฺตฺรตนธฺมฺมณาคโต, ตตฺถิมา นี ตฺตฺต รตนานิ ภวนฺติ. เตยฺยถึทํ? จกฺกรตนํ หคฺคิรตนํ
อธฺมฺสฺรตนํ มณฺนิรตนํ อธิกฺคิรตนํ คหปติรตนํ ปริณายกฺรตนเมว ตฺตฺตมํ. ปโรสฺสธฺมฺสํ
โฆ ปนฺธสฺสํ ปุคฺคตา ภวนฺติ สฺฐรา อังกรุปา ปฺรเสณปฺปมทฺทนา. โส อิมํ ปจฺจุ
ตฺตฺตฺรปรียณํ อทฺตฺตฺตฺตฺต อธฺมฺมณ ชมฺเมนี อภิวิชฺชีย อชฺฌาวสฺสํ; ตฺเจ โฆ ปน
อคารธฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺชติ, อรหํ โหติ สมฺมาตฺตมฺพฺพุโฆ โถเก วิวญฺจฺจฺนโต.”^๒

[๒๐๐] กตฺถิมา นี ๑ ตานิ ภิกฺขเว ทวุดีตฺถิ มหาปรีสฺสํ มหาปรีสลกษณานิ, เยหิ
สมฺมณาคคธฺมฺสํ มหาปรีสฺสํ เทวํ คคิโย ภวนฺติ, อนนฺตฺตฺวา: ตฺเจ อคารํ อชฺฌาวสฺสํ,
ราชา โหติ จกฺกวคฺคิ ๑ เป ๑ ตฺเจ โฆ ปน อคารธฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺชติ, อรหํ
โหติ สมฺมาตฺตมฺพฺพุโฆ โถเก วิวญฺจฺจฺนโต.

อิธ ภิกฺขเว มหาปรีสฺสํ สฺสํคฺคิยจฺจิตฺตปาโท โหติ, ยมฺปิ ภิกฺขเว มหาปรีสฺสํ
สฺสํคฺคิยจฺจิตฺตปาโท โหติ; อิทมฺปิ ภิกฺขเว มหาปรีสฺสํ มหาปรีสลกษณํ ภวติ.

ปุน จปรี ภิกฺขเว มหาปรีสฺสํ เหฏฺฐาปาทตฺเตสฺส จกฺกานิ ชาตานิ โหนฺติ

๑ ก. ชมฺเมเน ธฺเมเน ๒ ค.ม. วิวญฺจฺจฺนโต; ตฺ.อ. วิวคฺคฺจฺจฺนโต

สหัสสธารานิ สเนมิกานิ สนาภิกานิ สพฺพาการปริปฺรณิ, ยปี ภิกฺขเว มหาปริสฺสฺส
 เหฏฺฐาปาตเตสฺส จกฺกานิ ชาตานิ โหนฺติ สหัสสธารานิ สเนมิกานิ สนาภิกานิ
 สพฺพาการปริปฺรณิ; อิทมฺปิ ภิกฺขเว มหาปริสฺสฺส มหาปริสฺสฺสทกฺขณํ ภวติ.

ปฺน จปรี ภิกฺขเว มหาปริสฺส อายคฺคณฺหิ โหติ ฯ เป ฯ ที่มฺงคฺคฺติ โหติ.
 มุทฺตลฺลนฺทกฺคปาโท โหติ. ชาตลฺลนฺทกฺคปาโท โหติ. อุตฺตลฺลนฺทกฺคปาโท โหติ. เณนิขฺงฺโก
 โหติ. จิตฺโกว อโนนฺนโค อุกฺโก ปาณิตเตหิ ชนฺณกานิ ปริมฺตติ ปริมฺชติ.
 โกโลหิตฺตคฺคกฺคโยหุ โหติ. สฺวณฺณวณฺโณ โหติ กณฺจณฺสนฺนิภตฺโต. สฺสุมฺจณฺวํ โหติ
 สฺสุมฺคฺคา ฉวียา รโชนฺตลฺล กายเ น อฺปฺตลฺลปฺติ^๒ เอเกกฺคโลโม โหติ, เอเกกฺกานิ
 โดมานิ โดมกฺคปฺเตสฺส ชาตานิ. อฺทฺทคฺคโลโม โหติ, อฺทฺทคฺคคฺคานิ โดมานิ ชาตานิ
 นีถานิ อณฺชวณฺณนานิ กุณฺทลวณฺณนานิ ทกฺขิณวณฺณกฺคชาตานิ. พฺรหฺมชฺคคฺโค โหติ.
 สคฺคสฺสโต โหติ. สหปฺพทฺทกาโย โหติ. ปิตฺตทฺโรสฺสิ โหติ. นิโครชฺชปริมฺณทฺโต
 โหติ, ยาวคฺคกฺคสฺส กายเ, ตาวคฺคกฺคสฺส พฺยาโม; ยาวคฺคกฺคสฺส พฺยาโม, ตาวคฺคกฺคสฺส
 กายเ. สวณฺณกฺคกฺค โหติ. รสคฺคคฺคคฺค โหติ. สหฺนุ โหติ. จคฺคาพิตฺททฺโต
 โหติ. สมทฺททฺโต โหติ. อวิรพฺททฺโต โหติ. สฺสทฺทกฺคาโจ โหติ. ปหฺตชฺชวโห โหติ.
 พฺรหฺมสฺสโร โหติ กรวีกฺกณฺณ. อภินฺตเนกฺโค โหติ. โคปชฺชโม โหติ. อฺณณนา
 ภมฺกนฺตเร ชาตา โหติ โอทาตา มุทฺตลฺลนฺทกฺค, ยปี ภิกฺขเว มหาปริสฺสฺส อฺณณนา
 ภมฺกนฺตเร ชาตา โหติ โอทาตา มุทฺตลฺลนฺทกฺค; อิทมฺปิ ภิกฺขเว มหาปริสฺสฺส
 มหาปริสฺสฺสทกฺขณํ ภวติ.

ปฺน จปรี ภิกฺขเว มหาปริสฺส อฺณฺหิตฺตโส โหติ, ยปี ภิกฺขเว มหาปริสฺส
 อฺณฺหิตฺตโส โหติ, อิทมฺปิ ภิกฺขเว มหาปริสฺสฺส มหาปริสฺสฺสทกฺขณํ ภวติ.

อิมานิ ชฺช ตานิ ภิกฺขเว ทวคฺคิตฺต มหาปริสฺสฺส มหาปริสฺสฺสทกฺขณานิ, เยหิ
 สมนฺนาคคฺคสฺส มหาปริสฺสฺส เทวอ คคฺคิโย ภวนฺติ, อนนฺนยา: สเจ อคฺคารํ อชฺชวณฺตติ,

๑ ส.อ. สพฺพาการปริปฺรณิ สฺวณฺณวณฺณนานิ

๒ ก. อฺปฺตลฺลปฺติ

๓ น.ม.ส.อ. จิตฺตทฺโรสฺสิ

ราชา ไหติ จกฺกวดฺติ ฯ เป ฯ ๕ เจ ไห ปน อคารธฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺติ, อรหํ
ไหติ สมนฺมาธมฺพทุโธ โลเก วิวฺชฺชติ.

อิมานิ ไห ภิกฺขเว ทวคฺคิธํ มหาปฺริสฺสธํ มหาปฺริสฺสธกฺขณานิ พาหิรกาปํ ชิดฺโย
ชาเรนฺติ, โน จ ไห เต ชานนฺติ 'อิมสฺสธํ กมฺมสฺสธํ กตฺตคา อิมํ ธกฺขณํ ปฏฺธิกตํ ติ.

สุปติฏฐิตปาทตาลกฺขณํ (๑)

[๒๐๑] ยํปี ภิกฺขเว ตถาคโต ปุริมํ ชาตี ปุริมํ ภวํ ปุริมํ นิเกตํ ปุพฺเพ
มนุสฺสธฺมโต สฺมาโน ทพฺพหฺสฺมาทาโน อโหสิ กุสฺสธํ ฐมฺเมสฺส อวคฺคิธํ สฺมาทาโน
กายสฺสจฺริเต วจฺสจฺริเต มโนสฺสจฺริเต ทานธํวิภาเต ธํธํ สฺมาทาเน อโปสฺสธฺมวาเส
มคฺเตยฺยตาย เปคฺเตยฺยตาย สํมณฺญสฺสตาย พุทฺธมฺมณฺญสฺสตาย กุสฺสธฺมจฺยาปจฺยาปจฺยา
อณฺณคฺรณฺณคฺเรสฺส จ อธิกฺกุสฺสธํ ฐมฺเมสฺส โส คตฺสธํ กมฺมสฺสธํ กตฺตคา อปจฺจิตฺตคา
อุสฺสธํ นคฺตคา วิปฺลคฺตคา กายสฺสธํ เกทา ปรมฺมมรณา สฺสคฺติ สคฺคํ โดกํ อปฺปชฺชติ. โส
คคฺค อณฺณเป เทเว ทสฺสิ จานฺเห อธิคฺคณฺหาติ: ทิพฺเพน อายูนา, ทิพฺเพน วนฺณเณน,
ทิพฺเพน สฺสฺเชน, ทิพฺเพน ยธฺเนน, ทิพฺเพน อธิปฺเตยฺเยน, ทิพฺเพน ฐเปหิ, ทิพฺเพน
สทฺเทหิ, ทิพฺเพน คณฺเหหิ, ทิพฺเพน รสฺเสหิ, ทิพฺเพน โสจฺจพฺเพหิ. โส คโต
จฺโต อิตฺถกคฺคํ อากโต สฺมาโน อิมํ มหาปฺริสฺสธกฺขณํ ปฏฺธิกตํ: สุปติฏฐิตปาโท
ไหติ, สมนํ ปาทํ ฐมฺมํ นิภฺชิปติ, สมนํ อุตฺตรติ, สมนํ สทฺพพาวนฺเตหิ ปาทคเตหิ ฐมฺมํ
นุสฺสติ.

[๒๐๒] โส เตน ธกฺขณเณน สมนฺนาคโต, ๕ เจ อคารํ อชฺจาวธฺติ, ราชา ไหติ
จกฺกวดฺติ ฐมฺมิโก ฐมฺมราชา จาคฺคฺรณฺโต วิชิตวํ ชนปทคฺคธาวริยปฺปคฺโต สคฺคตฺรณ-
ธมนฺนาคโต. คตฺสธํ อิมานิ สคฺคตฺรณานิ ภวณฺติ. เสยฺยถํ? จกฺกกรณํ หคฺคิธฺรณํ
อธฺสธฺรณํ มณฺธิรณํ อิตฺถิธฺรณํ คหปคฺธิรณํ ปรีณายกฺรณฺเมว สคฺคตฺรณํ. ปโรธหฺสฺสธํ
ไห ปนสฺสธํ ปคฺคคา ภวณฺติ สฺวรา วํรจฺจรฺรปา ปรมฺเมนฺนปมทฺทนา. โส อิมํ ปจฺจวิ
ธาคฺคปรีณคฺคํ อชฺชิตมฺมิมคฺคตฺรณกฺกํ อิทฺธํ ธีคํ ฐมฺมํ สิวํ นิรพฺพุทํ อทณฺเณน

อัสสฺสเถน ชมฺเมเน อภิวิชฺช อชฺชฌาวสฺสตี. ราชา สฺมาโน ก็ ตภฺติ? อภฺชมฺภิโย โหติ
 เกณฺจึ มนุสฺสสฺสเถน ปจฺจุตฺถิเกน ปจฺจามิตฺเตน. ราชา สฺมาโน อิทํ ตภฺติ. ตฺเถ ไช
 ปน อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺติ, อรหํ โหติ สฺมาสมฺพุทฺโธ โตเก วิวญฺจณฺโท.
 พุทฺโธ สฺมาโน ก็ ตภฺติ? อภฺชมฺภิโย โหติ อพฺพนฺตเรหิ วา พาหิเรหิ วา
 ปจฺจุตฺถิเกหิ ปจฺจามิตฺเตหิ ราเคน วา โทเสน วา โมเหเน วา สฺมเณเน วา
 พฺราหฺมเณเน วา เทเวเน วา มาเรเน วา พฺรหฺมเณ วา เกณฺจึ วา โลกสฺมึ. พุทฺโธ
 สฺมาโน อิทํ ตภฺติ. เอตมคฺคํ ภคฺวา อโวจ.

[๒๐๓] ตตฺถเถคํ วุจฺจตี:

“ตฺเถ เจ จ ชมฺเม จ ทเม จ ตฺยเม
 โสเจยฺยตฺถิตฺถายโปสฺสเถสฺส จ
 ปาเถเน อหิสฺสาย อสฺสาหเส รโต
 ทพฺพํ สฺมาทาย สฺมคฺคตฺมาจรี.”

โส เตเน กมฺเมเน ทิวั สฺมกฺกมฺ”
 สฺสชฺชจ ชิตฺททวารตฺติโย จ อนฺวภิ
 ตโต จวิตฺวา ปุณฺราคโต อิต
 สฺเมหิ ปาเทหิ สฺสตี วสฺสชฺชว.

พฺยาก็ตฺถ เวยฺยชฺชนิกา สฺมาคตา
 สฺมปฺปคฺคิยฺยสฺสตฺถ น โหติ ชมฺภนา
 คิหิสฺสว วา ปพฺพชฺชิตฺถว วา ปน
 คํ ดกฺขณํ ภวตี ตตฺถคฺคชฺชิตฺถกํ.

๑ ตฺ.อ. อภฺชมฺภิโย

๒ ก. สฺมนตฺมาจรี

๓ ก. อปฺกมฺมิ

๔ น.ม.ตฺ.อ. ปุณ

อภขมฺภโย โหติ อคารมวตฺ
 ปราภิกฺขุ สฺคฺคฺภิกฺขุ นปฺมทฺทโน
 มนุสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
 อภขมฺภโย คตฺถ ฌเณน กมฺมุโน.

สฺเจ จ ปพฺพชฺชมฺเปติ ตาทิโส
 เนกขมฺมฉนฺทาทิโร วิจฺจฺชโน
 อคฺโค น โส คจฺฉนฺติ ชาตุ ชมฺภนํ
 นรฺคคโม เอตฺ หิ คตฺถ ชมฺมตา”ติ.

ปาตลจกุกกฤษณ (๒)

[๒๐๔] ยํปี ภิกฺขเว ตถาคโค ปุริมํ ชาตี ปุริมํ ภวํ ปุริมํ นิเกตํ ปุพฺเพ
 มนุสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
 ชมฺภิกมฺภจ รกฺขาวรณคฺคฺคิ สฺววิชาตา, สฺปวิวารมฺภจ ทานํ อทาตี. โส คตฺถ กมฺมุสฺส
 กตฺถคฺคา อปฺจิตคฺคฺคา อุตฺถนฺนคฺคฺคา วิปฺลคฺคฺคา กายสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
 เกทา ปรมฺมรณฺนา สฺคฺคิ สฺคฺคํ
 โดกํ อปฺปชฺชติ. โส คคฺคฺค อณฺเณ เทเว ทสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
 ชานฺเห อธิคฺคฺคฺคาติ ฯ เป ฯ โส
 คโค จโค อธิคฺคฺคํ อากโค สฺมาโน อิมํ มหาปฺริสฺตกฤษณํ ปฏฺธิกฺคิ: เหฏฺฐาปาท-
 คเตสฺสุ จกฺกานิ ชาตานิ โหนฺติ สฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
 สฺนเมกานิ สฺนาภิกานิ สฺพพาการปฺริ-
 ปฺรานิ สฺววิภคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺค.

โส เณน กฤษณเณน สฺมนฺนาคโค, สฺเจ อคารํ อชฺฌมวตฺติ, ราชา โหติ จกฺกคฺคฺค
 ฯ เป ฯ ราชา สฺมาโน กิํ ตภฺคิ? มหาปฺริวาโร โหติ, มหาสฺสฺสฺส โหนฺติ ปฺริวาร: ๑
 พฺราหฺมณคหปตฺติกา เนคมา ชานปทา คณกมฺหามคฺคฺคา อนิกฺกฺจฺจา โทวาริกา อมฺจฺจา
 ปาริสฺสฺชรา ราชาโน โภคิกิํ กุมาร: ๑. ราชา สฺมาโน อิทํ ตภฺคิ. สฺเจ อคารสฺมา
 อนคาริยํ ปพฺพชฺชติ, อรหํ โหติ สฺมมาสมฺพุทฺโธ โดเก วิวฺจฺจฺจฺจ. พุทฺโธ สฺมาโน
 กิํ ตภฺคิ? มหาปฺริวาโร โหติ, มหาสฺสฺส โหนฺติ ปฺริวาร: ๑. ภิกฺขุ ภิกฺขุณีโย อฺปาตกา

อุปาดีกาโย เทวา มนุสฺสา อสุรา นาคา คณฺหพฺพา พุทฺโธ สฺมาโน อิทํ ตถาคิ.
เอตมคฺคํ ภควา อโวจ.

[๒๐๕] ตตฺถเกตํ วุจฺจติ:

“ปุเร ปุรตฺถา ปุริมาสุ ชาติสุ
มนุสฺสํภูโต พหุณฺ ธุขาวโห
อุพฺเพคอุคฺคตาตฺถายาปนฺนทโน
คฺคตฺตํ รกฺขาวรณํ ธุตฺตํโก.

โส เทน กมฺเมน ทิวั สมกฺกมิ
ธุตฺตํ จิตฺตํ ทารคิโย จ อนฺวริ
ตโต จวิคฺวา ปุณฺราคโต อิท
จกฺกานิ ปาเทสุ ทุเวสุ ติณฺหติ.

สมฺนตเนมฺนิ สหสฺสํราณี จ,
พฺยากํสุ เวยฺยณฺชนิกา สฺมาคตา
ทิสฺวา กุมารํ สคฺคปฺญณฺตกฺขณํ:
ปริวารวา เหนฺตฺติ สคฺคคฺคฺมทฺทโน.

ตถา หิ จกฺกานิ สมฺนตเนมฺนิ,
สเจ น ปพฺพชฺชมฺเปติ ตาทิโส
วคฺคเตติ จกฺกํ ปจฺฉิ ปตฺตํติ
ตสฺสํนฺนคฺคานํ ภวนฺติ ชคฺคิยา.

มหายตฺถํ สํปริวารยนฺติ น,
สเจว ปพฺพชฺชมฺเปติ ตาทิโส

๑ ต. ตสฺสํนฺนคฺคานํ ชคฺคิยา

เนกขมมณฑาทิโร วิจฺกฺขโน
เทวา มนุสฺสาสุรยฺสฺสกรกฺขสา^๑.

คณฺหพฺพนาคา วิหคฺชา จคฺคฺคฺคฺคฺคฺค
อนฺนคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺค
มหายตฺถํ ตํปฺปวฺวณฺณนํ นนฺ"ติ.

อายุตปณฺหิตาทิติลกฺขณํ (๓-๕)

[๒๐๖] ยํปี ภิกฺขเว ตถาคโค ปุริมํ ชาตํ ปุริมํ ภวํ ปุริมํ นิเกตํ ปุพฺเพ
มนุสฺสญฺโค สฺมาโน ปาณาติปาตํ ปหาเย ปาณาติปาตา ปฏฺวิโร โอโหสิ นินฺนทณฺโท
นินฺนทศฺสโก ตชฺชํ ทยาปนฺโน, สพฺพปาณญฺคหิตานุกมฺปิ วิหาสิ. โส ตตฺถ กมฺมตฺถํ
กตฺตฺวา อปฺปจิตฺตฺวา อุตฺตมฺมกฺตฺวา วิปฺลวฺตฺวา ๖ เป ๖ โส ตโต จโต อิตฺถคฺคํ
อาคโค สฺมาโน อิมานิ คณฺเณ มหาปฺริตฺตกฺขณานิ ปฏฺติภคฺติ: อายุตปณฺหิ ๑ โหติ,
ทํชฺชคฺคํ ๑, พฺรหฺมคฺคโค ๑.

โส เตหิ ตกฺขณฺเหหิ สมนฺนาคโค, ตฺสเจ อคฺวารํ อชฺฌวาสติ, ราชา โหติ จกฺกฺวคฺคิ
๖ เป ๖ ราชา สฺมาโน ก็ ตภคฺติ? ทํชาเยโก โหติ จิรญฺจติโก, ทํชฺมายุํ ปาเลติ,
น ตกฺกา โหติ อนฺตรว ฐิตฺวา โวโรเปคฺคํ เกณฺจิ มนุสฺสญฺเคน ปจฺจคฺคิเกน
ปจฺจามิคฺคฺเคน. ราชา สฺมาโน อิทํ ตภคฺติ ๖ เป ๖ พุทฺโธ สฺมาโน ก็ ตภคฺติ?
ทํชาเยโก โหติ จิรญฺจติโก, ทํชฺมายุํ ปาเลติ, น ตกฺกา โหติ อนฺตรว ฐิตฺวา
โวโรเปคฺคํ ปจฺจคฺคิเกหิ ปจฺจามิคฺคฺเตหิ สมนฺเนน วา พฺรหฺมณฺเนน วา เทเวณ วา
มาเรณ วา พฺรหฺมณา วา เกณฺจิ วา โถกตฺตํ. พุทฺโธ สฺมาโน อิทํ ตภคฺติ. เอตมคฺคํ
ภควา อโวจ.

[๒๐๗] ตคฺคฺคฺคํ อจฺจคฺคิ:

“มรณวรมณมคฺตโน วิทิตฺวา
 ปฏิจฺฉโต ปมฺ ฆารณาย อโหสิ.
 ๒ เตนฺ โส ตฺสฺสวเตน ตคฺคมคฺมาสิ,^๒
 ตฺกตผลตฺวิปากมฺนุโกสิ.

จวีย ปุณฺริชคโต ตมาโน,
 ปฏิตถติ อธิ คณิ ดกขณานิ.
 ภวติ วิปฺลทํชปาตณฺหิโก,
 พรหมาว ตฺสฺส ตฺสฺสโก ตฺสฺสชคคฺโต.

ตฺสฺสช ตฺสฺส ตฺสฺสณฺจโต ตฺสฺสชโต,
 มุทฺตตฺสณฺจคฺตยตฺสฺส โหนติ.
 ทํชา คํภิ ปุริสวรคฺคตฺสฺสณฺหิ
 จิรยปนายิ กุมารมาทิสฺสคฺ.

ภวติ ยทิ คิหิ จิรํ ยเปติ,
 จิรทํ ปพฺพชติ ยทิ ตโต หิ.
 ยายยติ จ วตฺติทฺธิภาวนาย,
 อิติ ทํชายกตาย คํ นิमितฺตณฺ”ติ.

สตฺตฺสฺสทตฺตาลกฺขณํ (๖)

[๒๐๘] ยมฺปี ภิกฺขเว ตถาคโต ปุริมฺ ชาคํ ปุริมฺ ภวํ ปุริมฺ นิเกตํ ปุพฺเพ
 มนุสฺสํตฺสฺสโต ตมาโน ทาทา อโหสิ ปณฺณิदानํ วตฺติदानํ ชาทนฺนํ โภชนนฺนํ
 ตายนฺนํ เดहनฺนํ ปานานํ. โส คตฺสฺส กมฺมตฺสฺส กตคฺคตา อฺปจิตคฺคตา ๖ เป ๖ โส

๑ น.ม. มรณวรมณมคฺตโน ๒ น.ม.ตฺ.อ. เตนฺ ตฺสฺสวเตน ตคฺคมคฺมา

๓ อ. จิรยปนาย

คโต จโต อิตฺถคฺคํ อากโต สฺมาโน อิมํ มหาปริสฺตถุณํ ปฏิภคฺติ: ศุคฺคสุตฺโต
โหติ, ศุคฺคสุตฺตํ อุตฺตํ โหติ, อุกฺกํ หคฺคํ อุตฺตํ โหติ, อุกฺกํ ปาเทส
อุตฺตํ โหติ, อุกฺกํ อุตฺตํ โหติ, อุตฺตํ โหติ, อุตฺตํ โหติ.

โส เตน ลกฺขณํ สมนนาคโต, สเจ อการํ อชฺฌวสฺสํ, ราชา โหติ จกฺกคฺคํ
ฯ เป ฯ ราชา สฺมาโน ก็ ภคฺติ? ตาภํ โหติ ปณฺตํ รติคํ ขาถนํ
โฆนํ ตายนํ เหนนํ ปานํ. ราชา สฺมาโน อิทํ ภคฺติ ฯ เป ฯ
พุทฺโธ สฺมาโน ก็ ภคฺติ? ตาภํ โหติ ปณฺตํ รติคํ ขาถนํ โฆนํ
ตายนํ เหนนํ ปานํ. พุทฺโธ สฺมาโน อิทํ ภคฺติ. เอตมคฺคํ ภควา อโวจ.

[๒๐๙] ศุคฺคํ อุกฺกํ:

“อชฺชโฆนํ เอยยสํ
อชฺชโฆนํ เอยยสํ
เตน โส อชฺชโฆนํ
นนฺเต จิรํ ปิปปิโหติ.

ศุคฺค จุสฺสํ อชฺชโฆนํ,
หคฺคปาทมฺหคฺคํ จินฺตํ,
อาหุ พุทฺธนิมิตฺตโกวิทํ
อชฺชโฆนํ ตาภคฺติ น.

ยํ คิหฺสํ คทคฺคํ,
ปพฺพํ จ คทคฺคํ.
อชฺชโฆนํ ตาภคฺติ
อาหุ สพฺพคิหฺสํ จินฺตํ”ติ.

กรจณมฺหุชาลตาลกฺขณานิ (๗-๘)

[๒๑๐] ยมฺปี ภิกฺขเว ตถาคโค, ปุริมํ ชาตํ ปุริมํ ภวํ ปุริมํ นิเกตํ ปุพฺเพ มนุสฺสํธฺวโค ตมาโน จคฺชหิ ตํคหฺวคฺชหิ ชนสฺสํคหโก อโหติ: ทาเนน เปยฺยวชฺเชน อคฺคจฺริยาย ตมาโนคฺคตตาย. ได้ คตฺสํ กมฺมสฺสํ กตคฺคตา อุปฺปิตคฺคตา อุตฺตํสนฺคฺคตา วิปฺปิตคฺคตา กายสฺสํ เกทา ปรมฺมวณฺนา ตุคฺคํ ตคฺคํ โลกํ อุปฺปชฺชติ ๗ เป ๗ ได้ คโค จุโค อิตฺตคฺคํ อากโค ตมาโน อิมานิ เทว มหาปฺริสฺตกฺขณานิ ปฏฺติภติ: มุทฺตคฺคณฺหคฺคปาทิ จ โหติ ชาตหคฺคปาทิ จ.

ได้ เติหิ ดกขณฺเห สมนฺนาคโค, ตเจ อคารํ อชฺฌมาวสฺสติ ราชา โหติ จกฺกวคฺคติ ๗ เป ๗ ราชา ตมาโน ก็ ภกฺติ? สุตฺตํคฺคิตปฺริชโน โหติ, สุตฺตํคฺคิตาสฺสํ โหติ พฺราหฺมณคฺคหปฺติกา เนคมา ชานปทา คณกมฺหามคฺคตา อนิกฺกจฺจา โทวาริกา อมจฺจา ปาริสฺสชฺชา ราชาน โภคิภา^๒ กุมารรา. ราชา ตมาโน อิทํ ภกฺติ ๗ เป ๗ พุทฺโธ ตมาโน ก็ ภกฺติ? สุตฺตํคฺคิตปฺริชโน โหติ สุตฺตํคฺคิตาสฺสํ โหติ ภิกฺขุ ภิกฺขุณฺโณ อุปาสฺสกา อุปาสฺสกาโย เทวา มนุสฺสํสา อสุรา นาคา คณฺหพฺพา. พุทฺโธ ตมาโน อิทํ ภกฺติ. เขตมคฺคํ ภควา อโวจ.

[๒๑๑] คคฺคเกตํ อจฺจุจติ:

“ทานมฺปี จคฺคจฺริยคฺคณฺหิ^๓
 ปิยวาทิตคฺคณฺหิ ตมาโนคฺคคณฺหิ^๔
 กิริย จริย สุตฺตํคฺคํ พหุณฺ
 อนนฺวเมตฺน คฺคณฺเนน ยาคิ ตคฺคํ.
 จริย ปุณฺริชาคโค ตมาโน
 กรจณมฺหุคฺคณฺหิ ชาตโน จ,

๑ ก. ปิยวชฺเชน

๒ ฉ.ม.อิ. โภคิยา

๓ ต.อิ. ทานมฺปี จ อคฺคจฺริยคฺคณฺหิ จ ๔ ต.อิ.ก. ปิยวาทิตคฺคณฺหิ ตมาโนคฺคคณฺหิ

อติรุจิรสวคฺคฺทตฺตเนยฺย

ปฏิตถติ ททโร สฺส กุมารโ.

ภวติ ปริชน'ตฺสโว วิเชยโย

มहिํ อวตฺติโต สฺตฺสคฺคิโต

ปียวฺทฺ หิตฺตฺสคฺคํ ฐิตํคฺคมาโน

อภิริจิตฺตานิ คฺคณานิ อารวติ.

ยทิ จ ชหติ สฺพพทกามโกคํ

กถยติ ชมฺมกถํ ฐิโน ชนตฺส

วจนปฏิกร'ตฺตํอภิปปตฺตนา

สฺสคฺควาน ชมฺมานุชมนฺมาจรรนตี'ติ.

อุสสงขปาหอุทรรคโคโลมคาลกฤษณานิ (๕-๑๐)

[๒๔๒] ยปี ภิกฺขเว ตถาคโต ปุริมํ ชาตี ปุริมํ ภวํ ปุริมํ นิเกตํ ปุพฺเพ
มนุสฺสํคฺคโต สฺมาโน อตฺตญฺสคฺคํ ชมฺมญฺสคฺคํ วาจํ ภาสิตา อโหตี, พุทฺธํ
นิตฺตํ^๑, ปาณํ หิตฺตฺสวโ ชมฺมยาคํ. โส ตตฺส กมฺมตฺส กตฺตฺตา อปฺจิตฺตฺตา
วิปฺตฺตฺตา ฯ เป ฯ โส ตโต จโต อิตฺตฺตํ อวตฺติโต สฺมาโน อิมานิ เทว มหา-
ปุริสคฺคณานิ ปฏิตถติ: อุสสงขปาโท จ โหติ, อุทรรคโคโลม จ.

โส เตหิ คฺคณเหหิ สมนฺนาคโต, สเจ อคาวํ อชฺฌวตฺติ, ราชา โหติ จกฺกวตฺติ
ฯ เป ฯ ราชา สฺมาโน ก็ ตถติ? อคฺโค จ โหติ เสฏฺโฐ จ ปาโมกฺโข จ
อฺจฺจโม จ ปวโร จ กามโกคํ. ราชา สฺมาโน อิทํ ตถติ ฯ เป ฯ พุทฺโธ
สฺมาโน ก็ ตถติ? อคฺโค จ โหติ เสฏฺโฐ จ ปาโมกฺโข จ อฺจฺจโม จ ปวโร
จ สฺพพตฺตฺตานํ. พุทฺโธ สฺมาโน อิทํ ตถติ. เอตมคฺคํ ภควา อโวจ.

๑ ส.อ. สฺมาโน พุทฺโธ ชนตฺส

๒ ก. นิตฺตํเตติ

[๒๓๓] ศกฺกเถกํ อจฺจติ :

“อศฺกมฺมธฺหิต” ปุเร คิริ
 เอรยํ พุทฺธํ นิตฺถํ,
 ปาณินํ หิตฺตฺวาอโห อหุ
 รมฺมยาคมย^๒ อมฺจณวี.

เตน โส อจฺจเทน กมฺมุนา
 อจฺจคฺคํ วชฺติ ศกฺก โมทติ,
 ดุจณานิ ๑ พุเว อธิราชโค
 อจฺจตมปฺปมฺวตฺตํ วิทฺติ.

อจฺจกมฺมปฺปติคฺคโธมวา ส’โส,
 ปาทคณฺจิริหุ อจฺจตฺตจฺจิตา
 มธฺโสโหติจฺจิตา คจฺจอจฺจ
 อจฺจปริจฺจณโสณํ อหุ.

เคหมาสติ เจ ศกฺกวิโร
 อจฺจคฺคํ วชฺติ กามโกคิน.
 เตน อจฺจตฺตวิโร น วิชฺชติ,
 รมฺมพฺทํ อภิภุชฺช อิริยติ.

ปพฺพชฺชปี ๑ อโนมนิกฺกโม
 อจฺจคฺคํ วชฺติ สพฺพปาณิน;
 เตน อจฺจตฺตวิโร น วิชฺชติ,
 สพฺพโลกมภิภุชฺช วิหฺรตฺติ.

๑ ฉ.ม.อ. อศฺกมฺมธฺหิต

๒ ก.อ. รมฺมยาคํ อจฺจตฺต

๓ ก. อจฺจตมดฺจฺจตฺต

๔ ก. อจฺจปริจฺจณโสณ

ເອື້ອງໝູ່ລຸກຸຸນ (໑໑)

[໒໑໔] ຍີ່ ກິກຸເວ ຕາກໂຕ ບຸຣິມ ຫາຕິ ບຸຣິມ ກວ່ ບຸຣິມ ນິເກຕິ ບຸຸເພ
ມຸສຸດສຸໂຕ ສະມາໂນ ສັກກຸຈຸ ວາເຈຕາ ອໂຫສິ ສິປັບ ວາ ວິຊຸທິ ວາ ຈຸຣຸນິ ວາ
ກມຸມິ ວາ 'ກິນຕິເມ ສິປັບ ວິຊາເນຍຸຍິ, ສິປັບ ປຸງປະເຍຍຸຍິ, ນ ຈິວິ ກິຕິເຍຍຸຍິ'ຕິ.
ໄສ ຕສຸດ ກມຸມສຸດ ກຕຕາ ອຸປຈິຕຕາ ຯ ເປ ຯ ໄສ ຕໂຕ ຈຸໂຕ ອິຕຕຕຕິ ອາກໂຕ
ສະມາໂນ ອິມິ ມຸກຸບຣິດຕຸກຸຸນ ປຸງຕກຕິ: ເອື້ອງໂມ ໂຫຕິ.

ໄສ ຕເນ ດຸກຸເນນ ສະມະນາກໂຕ, ສະເຈ ອກວິ ອຸຸມາວສຕິ, ຣາຊາ ໂຫຕິ ຈຸກຸວສຸຕິ
ຯ ເປ ຯ ຣາຊາ ສະມາໂນ ກິ ດກຕິ? ຍານິ ຕານິ ຣາຊາຣາຫານິ ຣາຊະການິ ຣາຊະປໂກຕານິ
ຣາຊະນຸຈຸວິການິ, ຕານິ ສິປັບ ປຸງຕກຕິ. ຣາຊາ ສະມາໂນ ອິທິ ດກຕິ ຯ ເປ ຯ ພຸທຸໂ
ສະມາໂນ ກິ ດກຕິ? ຍານິ ຕານິ ສະມະນາຣາຫານິ ສະມະນະການິ ສະມະນະປໂກຕານິ ສະມະນະ
ນຸຈຸວິການິ, ຕານິ ສິປັບ ປຸງຕກຕິ. ພຸທຸໂ ສະມາໂນ ອິທິ ດກຕິ. ເອຕມະຕຸຕິ ກາວາ
ອໂວຈ.

[໒໑໕] ຕຕເຕຕິ ດຸຈຸຈຕິ:

“ສິປັບເສ ວິຊາຈຸຣເນສຸ ກມເມສຸ
ກຕິ ວິຊາເນຍຸຍິ ດຸກຸນຕິ ອິຈຸຕຕິ.
ຍທຸປະກາຕາ ນ ໂຫຕິ ກສຸດຈິ
ວາເຈຕິ ສິປັບ ນ ຈິວິ ກິຕິສຸຕຕິ.

ຕິ ກມຸມິ ກຕຸວາ ກຸສຸດ ສຸກຸກຸຍິ
ຊຸກຸວາ ມະນຸວາ ດກຕະ ສຸສະນະຈິຕາ,
ວຸກຸວາ ສຸກາຕາ ອນຸປະພຸມະກຸຕາ
ອຸກຸກຸຕໂຕມາ ສຸກຸມະຕໂຈຕຸກຸວາ.

‘เอเนยฺยชฺชโฆ’ติ ตมาหุ ปุคฺคํ,
 สัมปตฺติยา ชีปมฺมิชาหุ ดุฏฐนํ;
 เคหาณฺโถมานิ ยทาภิกฺขชฺติ,
 อปพฺพชฺชํ ชีปมฺมิชาธคฺคชฺติ.

สเจ จ ปพฺพชฺชมฺเปติ คาทิโส
 เนกขมฺมณฺณทาทิโร วิจฺจุชฺโณ
 อนฺนจฺฉณิกสฺส ยทาณฺโถมิกํ
 คํ วิณฺหติ ชีปมฺโมเนนิกฺกโม’ติ.

สุขุมจฺฉนวิลาสิกฺขณํ (๑๒)

[๒๑๖] ยํปี ภิกฺขเว ตถาคโถ ปุริมํ ชาคํ ปุริมํ ภวํ ปุริมํ นิเกตํ ปุพฺเพ
 มนุสฺสํสฺสโค สฺมาโน สฺมณํ วา พฺราหฺมณํ วา อปฺปสงฺกมิตฺวา ปริปุจฺจिता อโหสิ
 ‘กํ ฆนฺเต กุสฺสํ? กํ อกุสฺสํ? กํ สวชฺชํ? กํ อนวชฺชํ? กํ เสวิตพฺพํ? กํ น
 เสวิตพฺพํ? กํ เม ภริยมานํ ทํชฺรคฺคํ อหิตาย ทุชฺชาย อสฺสํ? กํ วา ปน เม
 ภริยมานํ ทํชฺรคฺคํ หิตาย สฺชาย อสฺสํ’ติ. โส สสฺสํ กมฺมสฺสํ กตฺตฺวา อปฺปจิตฺตฺวา
 อสฺสํสฺสณฺตฺวา ๑ เป ๑ โส คโถ จฺจโค อิตฺถคฺคํ อากโถ สฺมาโน อิมํ มหาปุริสฺสฺสฺส
 ปฏฺฐิตภฺติ: สฺสุขุมจฺฉนํ โหติ, สฺสุขุมคฺคา ฉวียา วโรชฺชสฺสํ กาเย น อปฺปติมฺปติ.

โส เทน ดุฏฐเนน สฺมนฺนาคโถ, สเจ อคาวํ อชฺฌวาสฺสํ, ราชา โหติ จกฺกวรรคิ
 ๑ เป ๑ ราชา สฺมาโน กํ ภคฺติ? มหาปณฺโณ โหติ, นาสฺสํ โหติ โกจิ ปณฺณาย
 สฺสํโส วา เสฏฺโฐ วา กามภคฺคํ. ราชา สฺมาโน อิทํ ภคฺติ ๑ เป ๑ พุทฺโธ
 สฺมาโน กํ ภคฺติ? มหาปณฺโณ โหติ ปุณฺณปณฺโณ หาสฺปณฺโณ ๒ ชวนปณฺโณ
 คิกฺขปณฺโณ นิพฺเพชฺชปณฺโณ, นาสฺสํ โหติ โกจิ ปณฺณาย สฺสํโส วา เสฏฺโฐ วา
 สฺพพฺสฺสคฺคานํ. พุทฺโธ สฺมาโน อิทํ ภคฺติ. เอตมฺคฺคํ ภคฺวา อโวจ.

[๒๑๗] ศคฺเคตํ อจฺจุติ :

“ปุเร ปุรคฺคา ปุริมาสุ ชาตีสํ
อณฺณาคฺคาโม ปริปุจฺจิตฺตา อหุ
สุตฺตฺตฺติคา ปพฺพชฺชิตํ อปฺปาสิตา
อตฺถนฺตโร อตฺถกถํ นิธามยิ.

ปณฺณปาฏิตาภคเคนํ กมฺมุนา
มณฺธสฺสฏฺโศ สฺสขฺมจฺจนํ อหุ
พฺยาถํสุ อปฺปาทนํมิตฺตโกวิทา^๒
สฺสขฺมานิ อตฺถานิ อเวจฺจ ทกฺขิติ.

สฺเจ น ปพฺพชฺชมฺเบติ ตาติโส,
วตฺเตติ จกฺกํ ปจฺจํ ปตฺตาสติ,
อตฺถนํสุตฺตฺตฺติจํ ปรีคฺคเหตฺว จ
น เคน เสยฺโย สฺสทิโส จ วิชฺชติ.

สฺเจ จ ปพฺพชฺชมฺเบติ ตาติโส,
เนกขมฺมณฺทาภิรโต วิจกฺขโณ
ปณฺณาวิตฺติจํ ลภเต อนฺตฺตํ
ปปฺโปติ โฬธํ อรฺกฺกเมวโส”ติ.

สฺวณฺณวณฺณลขณํ (๑๓)

[๒๑๘] ยมฺปิ ภิกฺขเว ตถาคฺโค ปุริมํ ชาตํ ปุริมํ ภวํ ปุริมํ นิเกตํ ปุพฺเพ
มณฺธสฺสฏฺโศ สฺมาโน อกฺโกชโน อโหสิ อนฺนปายาสพฺหุโต, พหุํบี อจฺจุโต สฺมาโน
นาริสฺสชฺช น กุปฺปิ น พฺยาปชฺช น ปคิตฺถึยิ, น โกปณฺจ โทสณฺจ อปฺปจฺยณฺจ
อปฺปจฺยณฺจ ปาตฺวาภาติ; ทาทา จ อโหสิ สฺสขฺมานํ มุทฺถนํ อตฺถรณฺนํ

๑ ส.อ. ปณฺณปาฏิตาภคเคน

๒ ก. อปฺปาทนํมิตฺตโกวิทา

ปาปุรณานิ ไชมสุชฺฌมานิ กปะปาสิกสุชฺฌมานิ โกเสยฺยสุชฺฌมานิ กมฺพตสุชฺฌมานิ. โส
คธฺสํ กมฺมธฺสํ กตฺตคา อุปฺปจฺจคฺคา ฯ เป ฯ โส คโต จโต อิตฺถคฺคํ อากโต
ธฺมาโน อิมํ มหาปุริสฺตกฺขณํ ปฏิธกฺติ: สุวณฺณวณฺณโน โหติ กณฺจณฺถนฺนิภคฺจ.

โส เชน ตกฺขณเณ สมนฺนาคโต สเจ อคานํ อชฺฌาวสฺติ ราชา โหติ
จกฺกคฺคํ ฯ เป ฯ ราชา ธฺมาโน กิํ ธกฺติ? ตาถิ โหติ สุชฺฌมานํ มุทฺทกานํ
อตุฏฺฐณานํ ปาปุรณานํ ไชมสุชฺฌมานํ กปะปาสิกสุชฺฌมานิ โกเสยฺยสุชฺฌมานิ
กมฺพตสุชฺฌมานิ. ราชา ธฺมาโน อิทํ ธกฺติ ฯ เป ฯ พุทฺโธ ธฺมาโน กิํ ธกฺติ? ตาถิ โหติ สุชฺฌมานํ
มุทฺทกานํ อตุฏฺฐณานํ ปาปุรณานํ ไชมสุชฺฌมานํ กปะปาสิกสุชฺฌมานิ โกเสยฺยสุชฺฌมานิ
กมฺพตสุชฺฌมานิ. พุทฺโธ ธฺมาโน อิทํ ธกฺติ. เอตมฺคฺคํ ภควา อโวจ.

[๒๓๘] ตคฺคเกคํ วุจฺจติ:

อภฺโกธฺมจฺ อธิฏฺฐหิ อทาธิ^๒
ทานญฺจ วคฺถานิ สุชฺฌมานิ สุจฺจนฺนิ
ปุริมฺคฺคฺคเว จโต อภฺวิธฺสฺส
มหิมิธฺ สุโร อภฺวิธฺสฺ.

คํ กคฺควาน อิตฺโต จโต ทิพฺพํ
อูปฺปชฺชํ สุกคฺคผลวิปากมฺมญฺญคฺควา
กนฺกคฺคณฺถนฺนิโก อิทาภิกวติ
สุวรคฺคโรริว อินฺโท.

เคหญฺจาวสฺติ นโร อปฺพุพฺพชฺช-
มิจฺจนํ มหคฺคํ มหิํ ปธาสฺติ^๓
ปธฺยฺห สหิรฺ สคฺคคฺคคฺค
ปฏิธกฺติ วิมถิ^๕ สุชฺฌมฺมจฺจนฺนิ สุจฺจญฺจ.

๑ น.ม. ปาปุรณานิ

๒ ตี.อ. อทาธิ จ

๓ น.ม.ตี.อ. อนุธาสฺติ

๔ ตี.อ. ปธฺยฺห อภฺวิธฺสฺนวรคฺค

๕ ตี.อ.ก. วิมถิ...

ดาภิ อจฺจนาทนฺวตฺตโมกฺขปาปฺรณานิ
ภวติ ยถิ อนาการิยคฺคฺยเปติ,
สฺหิไคํ ปุริมกตฺตํ อนฺภวติ
น ภวติ กตฺตํ ปนาโส"ติ.

โกสโหิตวตฺตคฺคฺยหฺลฺกฺขณํ (๑๔)

[๒๒๐] ยํปี ภิกฺขเว ตถาคโค ปุริมํ ชาตี ปุริมํ ภวํ ปุริมํ นิเกตํ ปุพฺเพ
มฺหุสฺสํโกโต สฺมาโน จิรปฺปนฺนุเช สฺจจิรปฺปวาตีโน ฌาติมิคุเต สฺหฺชเช สฺชโน
สฺมานเตา อโหสิ; มาครบี ปุคฺเคน สฺมานเตา อโหสิ, ปุคฺคบี มาตรา สฺมานเตา
อโหสิ, ปิตฺรบี ปุคฺเคน สฺมานเตา อโหสิ, ปุคฺคบี ปิตฺรา สฺมานเตา อโหสิ, ภาทรบี
ภাত্রา สฺมานเตา อโหสิ, ภาทรบี ภคินิยา สฺมานเตา อโหสิ, ภคินบี ภাত্রา
สฺมานเตา อโหสิ, ภคินบี ภคินิยา สฺมานเตา อโหสิ, สฺมคฺคิ กตฺวา จ อพฺภนฺโมทิตา
อโหสิ. โส คตฺตํ กมฺมคฺตํ กตฺตฺวา ๖ เป ๖ โส คโค จุโค อิตฺตคฺคํ อาคโค
สฺมาโน อิมํ มหาปุริสฺสคฺคฺยณํ ปฏฺติภคิ: โกสโหิตวตฺตคฺคฺยหฺลฺกฺขณํ โหติ.

โส เตนฺ ลกฺขณเณน สฺมนฺนาคโค สฺเจ อคารํ อชฺฌาวสฺติ ราชา โหติ จกฺกวตฺติ
๖ เป ๖ ราชา สฺมาโน กิํ ภคิ? ปหฺมปฺคโค อโหสิ, ปโรสฺสคฺคํ โช ปนฺสคฺคํ
ปฺคฺคา ภวนฺติ สฺฐา วีรฺจฺจฺรปฺปา ปฺรเสณปฺปมทฺทนา. ราชา สฺมาโน อิทํ ภคิ ๖ เป ๖
พฺพุโช สฺมาโน กิํ ภคิ? ปหฺมปฺคโค อโหสิ, อเนกสฺสคฺคํ โช ปนฺสคฺคํ ปฺคฺคา
ภวนฺติ สฺฐา วีรฺจฺจฺรปฺปา ปฺรเสณปฺปมทฺทนา. พฺพุโช สฺมาโน อิทํ ภคิ. เอตมฺคฺคํ
ภคฺวา อโวจ.

[๒๒๑] คตฺเตตํ อจฺจติ:

“ปุเร ปุคฺคา ปุริมาสฺสฺ ชาตีสฺ
จิรปฺปนฺนุเช สฺจจิรปฺปวาตีโน
ฌาตีสฺหฺชเช สฺชโน สฺมานยิ,
สฺมคฺคิ กตฺวา จ อนฺโมทิตา อหุ.

ไธ เชน กมฺเมน ทิวั อปฏกมิ
 ฐฺวณจ ชิตฺตทวารคิโย จ อนฺวณิ
 คโต จริตฺวา บุณฺราคโต อธิ
 โกโธหิตํ วินฺทติ วคฺคณาทิยํ.

ปทุคฺคปคฺคโต ภวติ คตฺตาวิช
 ปโรธหตฺตคฺคณจ ภวณฺติ อคฺคฺชรา
 ฐฺวรา จ วัวรา จ อมิตฺตคาปนา
 คิหิตฺตํ ปิตฺตชนนา ปิยฺวทา.

พทุคฺควา ปพฺพชิตฺตคฺคณ อิริยโต
 ปคฺคฺคา ภวณฺติ วจฺจนาหุสฺสาริโน
 คิหิตฺตํ วา ปพฺพชิตฺตคฺคณ วา ปน
 คํ ดกฺขณํ ภวติ คตฺตคฺคณชฺชกนฺ"ติ.

ปจฺจมาณวาวโร นิฏฺฐิจโต

ปริมนทลอินนมนชณฺณปริมสนลกฺขณานิ (๑๕-๑๖)

[๒๒๒] ยํปี ภิกฺขเว คตฺตาคโต ปุริมํ ชาตี ปุริมํ ภวํ ปุริมํ นิเกตํ ปุพฺเพ
 มนุสฺสคฺคโต ตมาโน มหาชนตฺตคฺค^๒หํ ตเมกฺขมาโน ตมํ ชานาติ ตามํ ชานาติ, ปุริตํ
 ชานาติ ปุริตวิเสตํ ชานาติ 'อโยมิตฺมรหติ อโยมิตฺมรหตี'ติ. คคฺค คคฺค ปุริตวิเสตํกโร
 ปุเร อโหสิ. ไธ คคฺคตํ กมฺมตฺตํ กคฺคคฺคา ฯ เป ฯ ไธ คโต จโต อิตฺตคฺคตํ
 อาคโต ตมาโน อิมานิ เทว มหาปุริตลกฺขณานิ ปฏฺฐิตภคิ: นิโครชปริมณฺทโต จ
 โหติ, จิโตเยว จ อนนฺนมนโค อุกฺโกหิ ปาณินฺนเดหิ ชณฺณกานิ ปริมตฺติ ปริมชฺชติ.

ได้ เติหิ ตฤชณเหิ สมนนาคโค ตเจ อคาริ อชฌาวตติ ราชา โหติ
 จกุกวตติ ๖ เป ๖ ราชา สมนนาคโค ตเจ อคาริ อชฌาวตติ ราชา โหติ
 ปหุตชาตฺรปวชโค ปหุตวิคฺคูปกรโณ ปหุตชนนชโย ปริปฺปณฺณโกฏฐาชาโร. ราชา
 สมนนาคโค อิทํ ตฤชณเหิ ๖ เป ๖ พุทฺโธ สมนนาคโค ตเจ อคาริ อชฌาวตติ ราชา โหติ
 มหาโกโค. ตสฺสตีมานิ ชนานิ โหณฺติ. เสยฺยถิทํ? ตฤชณนํ ตสฺสตีมานิ หิริณํ โอตฺตปฺปณฺณ
 สุตฺตนํ จาตฺตนํ ปณฺณวณฺณ. พุทฺโธ สมนนาคโค อิทํ ตฤชณเหิ. เอตมคฺคํ ภควา อโวจ.

[๒๒๓] ตคฺคเกตํ อจฺจุจติ:

คฺคฺคิย ปฏิจฺจุย จินฺตยิตฺวา
 มหาชนตฺสคฺคากํ^๑ ตเมกฺขมาโน
 อยมิทมรหิ, ตคฺคก ตคฺคก
 ปฺริสฺสวีสตฺสโกโร ปฺเร อโหสิ.

มทํ ๑ ปน^๒ จิโค อโนนมนนาคโค
 สุตฺตติ กเรหิ อฺภิกฺขุ ชนฺณกานิ
 มหิริหปริมนุทตอโน อโหสิ
 สุตฺตจติกมฺมวิปากเสตฺสเกน.

พหุวิจฺชนิมิตฺตคตฺตกฺขณณณ
 อภินิปปนา มนุชา พยากรวีส
 พหุวิจฺจรา คิทํ อรหณิ
 ปฏิจฺจุย ททโร สุตฺต กุมารโ.

อิธ ๑ มทํปตีสตฺส กามโกคํ^๓
 คิทํปตฺติรูปกา พหุ ภวณฺติ;

๑ อ.ม. มหาชนตฺสคฺคากํ

๒ ก. ตมา ๑ ปน

๓ อ.ม. กามโกคํ

ยทิ จ ชหติ สัพพกามโมค
 ฌกติ อนุคฺคัรํ อุตฺตมํ ฌนคฺคณฺ”ติ.

สี่หปุพฺพพุทฺธกายาทิฉลฺกขณฺ (๑๗-๑๙)

[๒๒๔] ยปิ ภิกฺขเว ตถาคโค ปุริมํ ชาคิํ ปุริมํ ภวํ ปุริมํ นิเกคํ ปุพฺเพ
 มนุสฺสํโก สฺมาโน พุทฺธนฺตํ อคฺคกฺกาโม อโหสิ หิตกฺกาโม ฆาตฺกกาโม โยคฺกเชมกฺกาโม
 ‘กัณฺธิเม สทฺธาย วทฺธเมยฺยํ, ตีเณ วทฺธเมยฺยํ, สฺเตเน วทฺธเมยฺยํ, พุทฺธิยา วทฺธเมยฺยํ,
 จาเคน วทฺธเมยฺยํ, ฌมฺเมเน วทฺธเมยฺยํ, ปณฺณาย วทฺธเมยฺยํ, ฌนฌเนเน วทฺธเมยฺยํ,
 เชตฺตวคฺคณฺา วทฺธเมยฺยํ, ทฺวิปทฺจคฺคปฺเทหิ วทฺธเมยฺยํ, ปุคฺคทาเวหิ วทฺธเมยฺยํ,
 ทาตฺกมฺมกรโปริเสหิ วทฺธเมยฺยํ, ฌาคีหิ วทฺธเมยฺยํ, มิคฺเคหิ วทฺธเมยฺยํ, พนฺชเวหิ
 วทฺธเมยฺยณฺ”ติ. โส ตสฺส กมฺมสฺส กตฺตคา อฺปจิตฺตคา ๖ เป ๖ โส ตโต จโต
 อิตฺถคฺคํ อากโค สฺมาโน อิมานิ คีณิ มหาปุริสฺสฺสณฺณานิ ปฏฺฐิตฺติ: สี่หปุพฺพพุทฺธาย
 จ โหติ, ปี่คฺคณฺ์โส จ สฺมวฏฺฏกฺขนโร จ.

โส เคหิ ดุฏฐเนหิ สมนฺนาคโค สเจ อคฺคาวํ อชฺฌาวสฺสํ ราชา โหติ จกฺกวจฺจิตฺติ
 ๖ เป ๖ ราชา สฺมาโน ก็ ฌกติ? อปฺริหานธฺมโม โหติ, น ปฺริหายติ ฌนฌเนเน
 เชตฺตวคฺคณฺา ทฺวิปทฺจคฺคปฺเทหิ ปุคฺคทาเวหิ ทาตฺกมฺมกรโปริเสหิ ฌาคีหิ มิคฺเคหิ
 พนฺชเวหิ, น ปฺริหายติ สัพฺพสฺมปคฺคิยา. ราชา สฺมาโน อิทํ ฌกติ ๖ เป ๖ พุทฺโธ
 สฺมาโน ก็ ฌกติ? อปฺริหานธฺมโม โหติ, น ปฺริหายติ สทฺธาย ตีเณ สฺเตเน จาเคน
 ปณฺณาย, น ปฺริหายติ สัพฺพสฺมปคฺคิยา. พุทฺโธ สฺมาโน อิทํ ฌกติ. เขตฺมคฺคํ
 ภควา อโวจ.

[๒๒๕] ตคฺคเกคํ อจฺจุจฺติ:

สทฺธาย ตีเณ สฺเตเน พุทฺธิยา
 จาเคน ฌมฺเมเน พุทฺธิ สํารุภิ

๑ น.ม.ส.อ. ‘พุทฺธิยา วทฺธเมยฺยณฺ”ติ อิทํ นคฺคิ

ได้ เตน ดกขณน สมนนาคโต สเจ อการํ อชฌาวสดี ราชชา โหติ
จกกวคติ ๑ เป ๑ ราชชา สมานโน ก็ ดกคิ? อปุปาพาโร โหติ อปุปาตงโก
สมนเวปากินิยา คหณิยา สมนนาคโต นาคิด์ตาย นากุณหยา. ราชชา สมานโน อิทํ
ดกคิ ๑ เป ๑ พุทโธ สมานโน ก็ ดกคิ? อปุปาพาโร โหติ อปุปาตงโก สมนเวปากินิยา
คหณิยา สมนนาคโต นาคิด์ตาย นากุณหยา มชฌิมาย ปธานกขมาย. พุทโธ
สมานโน อิทํ ดกคิ. เอกมคคํ ภควา อโวจ.

[๒๒๗] ตคฺเคคํ วุจฺจติ:

“น ปาณินทณฺเทหิ ปนาถ เตชฺชทฺถนา
สคฺเคณ วา มรณวเชน วา ปน
อุพฺพารนาย ปิตชชนาย วา
น วิหะยิ ชนคมเหสโก อหุ.

เตเนว ได้ สคฺคิมุเปจฺจ โมทคิ
สฺชปณฺธํ กิริย สฺชานิ วินุทคิ
สโมชธํ^๑ รสฺสหรณํ สฺสณฺจิตา
อิธาคโต ดกคิ รสคฺคตคฺคคิ.

เตนาหุ นํ อภินิปุณา วิจกฺขณา
อโย นโร สฺชพฺพุโต ภวิสฺสคิ
คิหิสฺส วา ปพฺพชิตสฺส วา ปน
คํ ดกขณํ ภวคิ ตทคฺคตชคฺคกนุ^๒คิ.

อภินิเณตคโคปจุมลคกขณานิ (๒๑-๒๒)

[๒๒๘] ยปิ ภิกฺขเว ตถาคโต ปุริมํ ชาตํ ปุริมํ ภวํ ปุริมํ นิเกตํ ปุพฺเพ
มนุสฺสสฺสโก สมานโน น จ วิสฺสํ, น จ วิสฺสาวิ,^๒ น จ ปน วิเชยฺยเปกฺขิตา, อชฺชํ

๑ ส.อ. สมนปชธธา; ก. ปามุณยธธา ๒ ฉ.ม. วิสสาวิ; ส.อ. วิสสาวิคํ

ตถา ปสฺสมุชฺชโน, ปิยจกฺขณา พหุชนํ อุกฺกิชฺสา อโหสิ. โส ตสฺส กมฺมสฺส
กตฺตทา อปฺปจิตฺตทา ฯ เป ฯ โส คโค จโค อิตฺตคฺคํ อาคโค สฺมาโน อิมานิ
เทว มหาปฺริสฺตดกฺขณานิ ปฏฺติภคิ: อนินฺตเนตฺตโค จ โหติ, โคปฐโม จ.

โส เตหิ ดกฺขณเหหิ สมนฺนาทโค, สเจ อคารํ อชฺฌาวสฺสติ, ราชา โหติ
จกฺกวดคฺคิ ฯ เป ฯ ราชา สฺมาโน ก็ ภคิ? ปิยทสฺสโน โหติ พหุโน ชนสฺส, ปิโย
โหติ มนาโป พฺราหฺมณคหปคิกานํ เนคมชานปทานํ คณกมฺหามคฺคานํ อนํกฺกฺจํ
โทวาริกานํ อมจฺจํ ปาริสฺสชานํ ราชฺฐํ โภคิกานํ กุมารานํ. ราชา สฺมาโน อิทํ
ภคิ ฯ เป ฯ พุทฺโธ สฺมาโน ก็ ภคิ? ปิยทสฺสโน โหติ พหุโน ชนสฺส, ปิโย
โหติ มนาโป ภิกฺขุณํ ภิกฺขุณฺโณ อฺปาสกานํ อฺปาสิกานํ เทวานํ มนุสฺสํ อสุรานํ
นาคานํ คนฺธพฺพานํ. พุทฺโธ สฺมาโน อิทํ ภคิ. เอตมคฺคํ ภควา อโวจ.

[๒๒๙] ตตฺถเกโต อจฺจุจฺจิ:

“น จ วิสฺสํ น จ วิสฺสาวิ” น จ ปน วิเจยฺยเปกฺกิชฺสา
อจฺจุ ตถา ปสฺสมุชฺชโน ปิยจกฺขณา พหุชนํ อุกฺกิชฺสา.

สุคคฺคํ โส ผลวิปากํ
อนุภวติ ตตฺถ โมทติ,
อิธ จ ภวติ โคปฐโม
อนินฺตเนตฺตคณฺยโน สุตฺตสฺสโน.

อภิชฺชิโน จ นิปฺปณา
พหุ ปน นิमितฺตโกวิทฺทา
สฺสุมนฺนยนกฺกสฺสา มนุชา
ปิยทสฺสโนติ อนินฺตเนตฺตคฺคิ น.
ปิยทสฺสโน คิหิมี สนฺโค จ
ภวติ พหุชนปิยโยโค.

ยทิ ปน ภวติ คีหิ สมนโน โหติ,
 ปิโย พุทฺโธ โสภณาสโน”ติ.

อุณฺหีสัสสติกฺขณํ (๒๓)

[๒๓๐] ยํมี ภิกฺขเว ตถาคโค ปุริมํ ชาตํ ปุริมํ ภวํ ปุริมํ นิเกตํ ปุพฺเพ
 มนุสฺสํตฺถุโต สฺมาโน พุทฺธนปุพฺพคโม อโหติ กุสฺสเดสฺสุ รมฺเมสฺสุ พุทฺธนปาลโมกฺโข
 กายสฺสจฺริเต วจฺสจฺริเต มโนสฺสจฺริเต ทานสฺสจฺริเต สํกตสฺมาทาทเน อโปสฺสจฺริเต
 มคฺเคยฺยตาย เปคฺเคยฺยตาย สํมณฺเฑยฺยตาย พุทฺธมณฺเฑยฺยตาย กุสฺสเดสฺสจฺริเต
 อณฺเฑยฺยตาย อณฺเฑยฺยตาย ๑ อริกุสฺสเดสฺสุ รมฺเมสฺสุ. โส คตฺส กมฺมมุตฺส กตคฺคา ๖ เป ๖
 โส ตโต จุโต อิตฺถคฺคํ อากโค สฺมาโน อิมํ มหาปุริสติกฺขณํ ปฏฺฐิตภคิ: อุณฺหีสัสสติกฺขณํ
 โหติ.

โส เตน ดกฺขณเนน สมนฺนาคโค, สจฺจ อคารํ อชฺฌณาวสฺสติ, ราชา โหติ จกฺกวคฺคิ
 ๖ เป ๖ ราชา สฺมาโน ก็ ตภคิ? มหาสฺส ชโน อนฺวายิกโก โหติ, พฺราหฺมณ-
 คหปติกา เนคมชานปทา คณกมฺทามคฺคา อนิกฺกจฺจา ไทวาริกา อมจฺจา ปาริสชฺชา
 ราชาโน โภคิกา กุมารรา. ราชา สฺมาโน อิทํ ตภคิ ๖ เป ๖ พุทฺโธ สฺมาโน ก็
 ตภคิ? มหาสฺส ชโน อนฺวายิกโก โหติ, ภิกฺขุ ภิกฺขุณีโย อูปาสกา อูปาสิกาโย
 เทวา มนุสฺสสา อสุรรา นาคา คณฺหพฺพา. พุทฺโธ สฺมาโน อิทํ ตภคิ. เอตมคฺคํ ภควา
 อโวจ.

[๒๓๑] คคฺเคตํ อจฺจุจติ:

“ปุพฺพคโม สจฺริเตสฺสุ อหุ
 รมฺเมสฺสุ รมฺมจฺริยาภิวโต,
 อนฺวายิกโก พุทฺธนสฺส อหุ
 สจฺจเดสฺสุ เวทียคฺค ปุณฺณมตฺ.

เวทิตวา ใต้ สุจริตตัส มถ
อุณห์ตัสตัสตมิมิขมมา,
พยากัส พยณณนิมิคตวรา:
ปพพงคโม พหุชนัน เหตุตติ.

ปฏิกิยา มนุเชตุ อธิ
ปพเพว ตตัส อภิหรนติ ตทา,
ยทิ ขคฺติโย ภวติ ภูมิปติ,
ปฏิหารกํ พหุชเน ตภติ.

อถ เจปี ปพพติ ใต้ มนุโช
ขมเมตุ โหติ ปคุโณ วิสว
ตตสํนํสํนํคฺคณณนิมิค
อนวายิกो พหุชโน ภวติ”ติ.

เอเกกโถมตาอุณณาตฤณานิ (๒๔-๒๕)

[๒๓๒] ยปี ภิกขเว ตถาคโต ปุริมํ ชาตี ปุริมํ ภวํ ปุริมํ นิเกตํ ปพเพ
มนุสฺสํญโต สมนโน มุสํวาทํ ปหาย มุสํวาทา ปฏิวีโร อโหสิ, ตจฺจวาทํ
ตจฺจณฺโฆ เกโต ปจฺจยิกो อวิสํวาทโก โถกตต. ใต้ ตตตสํ กมมตตสํ กตคฺคตา
ฯ เป ฯ ใต้ คโค จุโต อิตฺถคฺคํ อากโต สมนโน อิมานิ เทว มหาปฺริสฺตฤณานิ
ปฏิตภติ: เอเกกโถม จ โหติ, อุณณา จ ภมฺกนฺตเร ชาตา โหติ โอทาตา
มุตฺตลตฺตณฺนิภา.

ใต้ เตหิ ตฤณเณหิ สมนนาคโค, สเจ อคารํ อชฺฌาวตฺติ, ราชา โหติ
จกฺกถคฺติ ฯ เป ฯ ราชา สมนโน ก็ ตภติ? มหาตต ชโน อุปวคฺคติ, พฺราหฺมณคคหปติกา

เนคมชานปทา คณกมหามคฺคา อนิกฺกฐา โทวาริกา อมจฺจา ปาริสฺสชา ราชาน
โภคิกา กุมารว. ราชว สฺมาโน อิทํ ธมฺมํ ๑ เป ๑ พุทฺโธ สฺมาโน ก็ ธมฺมํ?
มหาตฺถ ชโน อุปวคฺคตฺติ, ภิกฺขุ ภิกฺขุณฺโณ อุปาสกา อุปาสิกาโย เทว มนุสฺสํ
อสุรํ นาคา คณฺหพฺพา. พุทฺโธ สฺมาโน อิทํ ธมฺมํ. เอตมคฺคํ ภควา อโวจ.

[๒๓๓] ตตฺถเกตํ วุจฺจติ:

“ตจฺจปฺปฏิจฺฉโย ปริมาตฺถํ ชาติสฺสุ
อเทวชฺฌวโจ อตฺถิํ วิวชฺชยิ,
น โส วิธฺวาทยิตาเป กตฺถสฺสจิ
ภุเตน ตจฺเจเนน คเณน ภาตฺถยิ.

เสตว สุตฺตกา มุทฺตตฺถนฺนิภา
อุนฺณว สุตฺตว^๒ ภามฺมกฺคเร อหุ,
น โดมกฺกเปตฺถํ ทเว อชายิสฺสุ
เอเกกโธมปจฺจิตฺถว อหุ.

คํ ดกขณฉฺช พหโว สฺมาคตา
พฺยาคตฺถํ อุปปาทนฺนิมิตฺตโกวิทฺทา:
อุนฺณว จ โดมา จ ยถา สุตฺตญฺจิตา
อูปวคฺคตฺติ อิทํกํ พหุชฺชโน.

คิหิมีเป สฺนคํ อูปวคฺคตฺติ ชโน
พหุ ปฺรคฺคา ปกฺคเณน กมฺมุนา;
อภินฺจณํ ปพฺพชิตํ อนุคฺคว
พุทฺธเป สฺนคํ อูปวคฺคตฺติ ชโน”ติ.

๑ ส.อ. ไตตยิ

๒ ส. อุนฺณวตฺถ สุตว

จดหมายเหตุอภิปุณฺณทศกัณฐกนิ (๒๖-๒๗)

[๒๓๔] ยี่ปี ภิกษเว ตถาคโค ปุริม ชาคี ปุริม ภว ปุริม นิเกต ปุพเพ มนุสฺสฏฺโศ ตมาโน ปิณฺณ วา จ ปหาย ปิณฺณาย วา จาย ปฏิวิโร โอโหติ, อิตฺตํ สุตฺวา น อมฺกุร อภฺยาคา อิมํ เกทาย, อมฺกุร วา สุตฺวา น อิมํ อภฺยาคา อมฺกํ เกทาย; อิติ ภินฺนํ วา สฺนฺชาตา, สฺหิตานํ วา อนุปฺปาทา, สํคฺคاراโม สํคฺครโค สํคฺคณฺหํ สํคฺคกรณํ วา จ ภาตฺตา โอโหติ. โส คตฺถํ กมฺมสฺส กตฺตา ๆ เป ๆ โส คโค จฺโค อิตฺถํ คโค ตมาโน อิมานิ เทว มหาปฺริตฺ-
กัณฐกนิ ปฏิธกฺติ: จตฺตํ สฺสทฺทโค จ โหติ, อภิปุณฺณโค จ.

โส เตหิ กัณฺฐเกหิ สมนฺนาคโค, สเจ อคารํ อชฺฌาวสฺสํ, ราชา โหติ จกฺกวตฺติ
· เป · ราชา ตมาโน กิํ ตกฺติ? อภฺยชฺชปริโส โหติ, อภฺยชฺชาสฺส โหนติ ปริธํ:
พฺรหฺมณฺคหปติกา เนคมชานปทา คณกมฺหามคฺตา อนิกฺขจฺจา โทวาริกา อมจฺจา
ปาริธชฺชา ราชาโน โภคิกา กุมาร. ราชา ตมาโน อิทํ ตกฺติ · เป · พุทฺโธ
ตมาโน กิํ ตกฺติ? อภฺยชฺชปริโส โหติ, อภฺยชฺชาสฺส โหนติ ปริธํ: ภิกฺขุ ภิกฺขุณฺโณ
อุปาธกา อุปาธิกาย เทวา มนุสฺสา อสุรา นาคา คณฺรพฺพา. พุทฺโธ ตมาโน อิทํ
ตกฺติ. เขตมคฺคํ ภควา อโวจ.

[๒๓๕] ตตฺถเกตํ วุจฺจติ:

“ดี เวฐุคฺยํ สฺหิตเกทการิ
เกทปฺปวทฺธมฺมณฺวิวาทการิ
กตฺทปฺปวทฺธมฺมอภิจฺจการิ
สฺหิตานํ เกทชนํ น ภณิ.
อวิวาทวทฺธมฺมณฺกิํ สฺสุริ
ภินฺนํ สฺนฺชิตฺชนํ^๒ อภณิ
กตฺทํ ชนสฺส ปณฺทํ สํมจฺจํ
สฺหิตเตหิ นนฺทกิ ปโมทกิ จ.

๑ น.ม.ด.อ. ‘ส’ อิติ ปาโจ นคฺคิ

๒ น.ม. ภินฺนํ สฺนฺชิตฺชนํ

สุกคิสุ ใส ผดวิปาก
 อนุภาติ คคฺค โมทติ
 ทนฺตา อธิ โหนฺติ อวิรพา สหิตา
 จคุโร ทสฺส มุชฺชา สุตฺตจिता.

ยถิ ชคฺคิโย ภวติ ภูมิปติ,
 อภิเษยาสุตฺต ปริสา ภวติ
 สมนฺโน จ โหติ วิโร วิมโล
 ปริสาสุตฺต โหติ อนุคฺตา อจฺจา"ติ.

ปหุตชีวหาพหุสฺสตรลกฺขณานิ (๒๔-๒๕)

[๒๓๖] ยมปี ภิกฺขเว ตถาคโค ปุริมํ ชาตี ปุริมํ ภวํ ปุริมํ นิเกตํ ปุพฺเพ
 มนุสฺสญฺโต สมนฺโน ฆรตฺถํ วาจํ ปหฺยา ฆรตฺถาย วาจา ยปฏิวิโรติ อโหสิ; ยา สํ
 วาจา เนตา กณฺณสุชา เปมฺนํยา หทยํคฺมา ปโร พุชฺชนกนฺตา พุชฺชนมนฺนาปา,
 ตถารูปํ วาจํ ภาตฺตา อโหสิ. ใส คคฺคํ กมฺมคฺคํ กคฺคฺตา อปฺปจิตฺคฺตา ฯ เป ฯ ใส
 คโค จโค อิตฺถคฺคํ อากโค สมนฺโน อิมานิ เทว มหาปุริสฺสตรลกฺขณานิ ปฏิตฺถติ:
 ปหุตฺตวิโร จ โหติ, พหุสฺสตรโร จ ภวตฺถภาณํ.

ใส เตหิ ดกฺขณเหหิ สมนฺนาคโค, สเจ อคารํ อชฺฌาวตฺติ, ราชา โหติ จกฺกวติ
 ฯ เป ฯ ราชา สมนฺโน ก็ ตถติ? อาเทยฺยวาโจ โหติ, อาทียนฺตฺตํ วจฺนํ
 พฺราหฺมณคหปติกา เนคมชานปทา คณกมฺหามคฺตา อนิกฺกฺจา โทวาริกา อมจฺจา
 ปาริสฺสฺชา ราชาโน โภคิกา กุมารว. ราชา สมนฺโน อิทํ ตถติ. ฯ เป ฯ พุทฺโธ
 สมนฺโน ก็ ตถติ? อาเทยฺยวาโจ โหติ, อาทียนฺตฺตํ วจฺนํ ภิกฺขุ ภิกฺขุณีโย
 อูปาสกา อูปาสิกาโย เทวา มนุสฺสํ อสุรํ นาคา คณฺรพฺพา. พุทฺโธ สมนฺโน อิทํ
 ตถติ. เตคมคฺคํ ภควา อโวจ.

[๒๓๗] คตเถกั ดุจจติ :

“อกโกธภณทนิเหตการิ
อุพพารกั^๑ พุชชนปมททณ
อพาพหุ คิร ใต้ น ภณิ ฌรุต
มรุต ภณิ สุตหิต^๒ สขิต.

มนได้ ปียา ททคานิโย
วากา ใต้ เอรยติ กณณตุชา
วากา สัจฉินณณณณณณ,
สคเคตุ เวทยิต ปุณณณณ.

เวทิตวา ใต้ สัจฉิตสส ฌ
พฐมุตตตตตตตตตตต
ชิตวาสส ใต วิปุตตา ปุตุตา
อาเทยยวากยวโน ภวติ.

คิหิโนปี อชฌติ ยกา ภณโต,
อถ เจ ปพพชติ ใต้ มนุโ
อาทียนคิตสส วจัน ชนกา^๓
พหุโน พหุ สุตถนิต ภณโต”ติ.

สี่หมื่นกฤษณ (๓๐)

[๒๓๘] ยปี ภิกขเว คตาคโต ปุริม ชาคี ปุริม ภอ ปุริม นิเกต ปุพเพ
มนุสสกุโต สมานิ สมนุสสอปดาบิ ปหาย สมนุสสอปดาปา ปฏิจจโร อโหติ, กาลวาทิ
ภูตวาทิ อคตวาทิ ฐมวาทิ วจนยวาทิ, นิชานวคิ วาจ ภาดิตา อโหติ กาดณ

๑ น.ม.ส.อ. อุพพาริก

๒ ก. สุตหิต

๓ น.ม.อ. ชนดา

สาปเหล่า ปริญญาคติ อุตถสณฺหิตํ. โส คตฺถํ กมฺมสฺส กตคฺคา อูปจิตคฺคา ฯ เป ฯ
 โส คโต จโต อิตฺถคฺคํ อากโต สฺมานอ อิมํ มหาปฺริสฺตกฺขณํ ปฏฺธิกฺคิ: ดีหนุ
 โหติ.

โส เทน ดกขณน สมนฺนาคโต, สเจ อคารํ อชฺฌาวสฺสติ, ราชา โหติ
 จกฺกคฺคิ ฯ เป ฯ ราชา สฺมานอ ก็ คกคิ? อปฺปชฺฐิโย โหติ เกณจิ มนฺธสฺสฺสฺสฺส
 ปจฺจคฺคิเกน ปจฺจามิตฺเตน. ราชา สฺมานอ อิทํ คกคิ. ฯ เป ฯ พุทฺโธ สฺมานอ ก็
 คกคิ? อปฺปชฺฐิโย โหติ อพฺพนคฺคเรหิ วา พาหิเรหิ วา ปจฺจคฺคิเกหิ ปจฺจามิตฺเตหิ,
 ราเคน วา โทเสน วา โมเสน วา สมนฺเนน วา พฺราหฺมเณน วา เทเวเนน วา
 มาเรเนน วา พฺรหฺมเณน วา เกณจิ วา โลกสฺสํ. พุทฺโธ สฺมานอ อิทํ คกคิ. เอตมคฺคํ
 ภควา อโวจ.

[๒๓๙] คคฺคเกคํ อจฺจุคฺคิ:

“น สมนฺนปฺปตฺตํ น มุทฺธคํ
 อวิกิณฺณวจนพฺยปฺปโก อโหติ,
 อหิตมฺปิ จ อปฺนุทฺติ
 หิตมฺปิ จ พหุชนสฺสฺสฺสฺส อภณฺนิ.

คํ กคฺควา อิตโต จโต ทิวมุปฺปชฺฐิ
 สุกคตฺตวิปากมฺนุโกติ
 จวีย ปุณฺวิธาคโต สฺมานอ
 ทวิทฺตคฺคมวตฺตรหนฺนคฺคตคฺค.

ราชา โหติ สุตฺตปฺปชฺฐิโย
 มนฺธินฺโท มนฺธราชปฺติ มหานุภาโว
 คคฺคิวิปฺรจฺจสโม ภวติ
 สุตฺตจจโรวโร อิมฺโท.

คณพพาสร์ธกรกรกษเดภี^๑

สุเวหิ น หิ ภวติ สุปปติโย

คตคโต ยทิ ภวติ คตาวโร

อิธ ทิสสา จ ปติ ทิสสา จ วิทิสสา จา"ติ.

สมทนต์สุสุกุกทาสดาถกขณานิ (๓๑-๓๕)

[๒๔๐] ยปี ภิกขเว คตาคโต ปุริมं ชาตี ปุริมं ภवं ปุริมं นิเกตัม ปุพเพ
มนุสฺสํโกโต ตมาโน มิจฺฉาอาชวํ ปหาय ตมมาอาชวเณ ชวํกํ กปเปตฺติ,
คฺคาณฺฏกํตฺถุมาณกฺกุณฺณํโกณฺณนฺนํคฺคิตํวาโยคฺคเณทณฺณพณฺณนํวิปฺราไมตฺถาโถปตฺตํหฺดา-
การา^๑ ปฏิวโรโต อโหติ. โส คตฺส กมฺมตฺส กตคฺคา อปฺจิตคฺคา อุตฺตมฺมคฺคา วิปฺลคฺคา
กายตฺส เกทา ปรมฺมวณฺนา สฺสคฺคิ สฺสคฺคํ โดกํ อปฺปชฺชติ. โส คคฺค อณฺเณ เทเว
ทตฺถิ จาเนหิ อธิคฺคณฺหาติ: ทิพฺเพน อายุนา, ทิพฺเพน วณฺเณน, ทิพฺเพน สฺสฺเชน,
ทิพฺเพน ยถฺเชน, ทิพฺเพน อธิปฺเตยฺเชน, ทิพฺเพหิ รุเปหิ, ทิพฺเพหิ สฺสทฺเทหิ, ทิพฺเพหิ
คณฺเณหิ, ทิพฺเพหิ วสฺสฺเทหิ, ทิพฺเพหิ โสมฺมจฺสฺสฺเพหิ. โส คโต จโต อิตฺถคฺคํ อากโต ตมาโน
อิมานิ เทว มหาปุริสฺสทฺถกขณานิ ปฏฺฐิตภติ: สมทนต์โค จ โหติ, สฺสสุกุกทาส จ.

โส เตหิ ทกฺขณฺเหหิ ตมฺมณฺนาคโต, ตฺสเจ อคฺคาวํ อชฺชฌาวตฺติ, ราชา โหติ จกฺกวจฺจติ
ทณฺมิโก ทณฺมราชา จาคฺคฺคณฺโค วิชิตาวํ ทนฺนทคฺคาอวริยปฺปคฺโค ตคฺคตฺรคฺคณฺตมฺมณฺนาคโต.
คตฺสตีมานิ สฺสคฺค รคฺคณานิ ภวณฺติ. เสยฺยถึทํ? จกฺกกรคฺคณํ หคฺคิกรคฺคณํ อตฺตสฺสทคฺคณํ มณฺนิรคฺคณํ
อิตฺถกรคฺคณํ คหปคฺคิรคฺคณํ ปรีณายกฺคณฺเมว สฺสคฺคมํ. ปโรสฺสทตฺส ไซ ปนตฺส ปุคฺคา
ภวณฺติ ตฺวรา วีรฺจฺจรฺรปฺปา ปรเสณปฺปมทฺทนา. โส อิมํ ปจฺจํ ตาคฺคปรีณคํ อธิตมณฺนิมคฺค-
มกณฺณกํ อิทฺธํ ติฏฺฐํ เขมํ ตีรํ นีรพฺพุทํ อทณฺเณน อตฺตคฺคเณน รมฺเมเนน อภิวีริย
อชฺชฌาวตฺติ. ราชา ตมาโน กิํ ทภติ? สฺสจิปรีวาโร โหติ สฺสจิสฺสทฺส โหนติ ปรีวารวา:

๑ ค.ม.ต.อ. คณพพาสร์ธกรกรกษเดภี

๒ ค.ม.ต.อ....สาจโยค

๓ ต.อ.ก...สาหสาการา

พราหมณคหปติกา เนคมชานปทา คณภมทานตดา อนัฏฐจา โทวาริกา อมจจา
ปาริสชชา ราชาน โภคิกา กุมารว. ราชว ตมาโน อิทํ ภคิ.

ตเจ ไซ ปน อคารตฺมา อนคาริยํ ปพพตฺติ, อวหํ โหติ ตมฺมาตมฺพทฺไซ โดเก
วิจฺจฺจฺจฺจ. พุทฺไซ ตมาโน ก็ ภคิ? สจฺจิปริวารโ โหติ สจฺจิ'สฺส โหนติ ปริวารว:
ภิกฺขุ ภิกฺขุณีโย อฺปาตกา อฺปาติกาโย เทวา มนุสฺสํ อสุรํ นาคา คณฺหพฺพา.
พุทฺไซ ตมาโน อิทํ ภคิ. เอตมฺคถํ ภควา อโวจ.

[๒๔๑] ตคฺเกถํ อจฺจติ:

“มิจฺจนาชฺวณจ อวสฺสตี สเมน อจฺจติ
สจฺจินา สํ ชนฺยคฺค ชมฺมิเกน
อหิตมฺปิ จ อปนฺนํ
หิตมฺปิ จ พหุชนสฺสชณฺจ อจฺจ.

สคฺเค เวทยติ นโร สจฺจปณฺธานิ
ภริตฺวา นิปฺปนฺนํ วิทฺธิ สพฺพิ
วณฺณตานิ คิทฺทปฺรจฺจโร
อภิมฺปิ รคฺชิตฺทาทาตมฺจคฺ.

ตทฺธาน มานุสฺสํ ภวํ ตโต
จวิคฺควาน สจฺจคณฺทวิปากํ
เสตฺสเกน ปฏฺติภคิ ตปนฺนํ
ตมฺมํ สจฺจิ'สฺสจฺจ.

คํ เวชฺยณฺชนิกา ตมาคตา พทฺโ
พฺยาคํ นิปฺปนฺตมฺมตา มนฺชว:
สจฺจินปริวารคโน ภคิ
ทิสตมฺสจฺจสจฺจิ'สฺสภนฺทโค.

รณโณ โหติ พุทฺธโน
 สัจฺจปริวารो महत्ति महि अनुสาธโต,
 ปตฺตยฺห น จ ชนปทฺตุนํ
 หิตมปี จ พุทฺธชฺชณฺจ จรณฺติ.

อถ เจ ปพฺพชฺติ ภวติ วิปาโป
 สมนฺโน สมนฺตรโซ วิวญฺจฺนโต
 วิคคทฺตรกิตฺตมโถ
 อิมมปี จ ปรมมปี^๑ จ ปตฺตํติ โถกํ.

ตตฺถโถวาทกฺรา พุทฺธิหิ จ ปพฺพชฺติตา จ
 อตฺตํจิ คุรหิตํ ชุณฺณํติ ปาปํ;
 ตํ หิ สัจฺจํ ปริวฺโต ภวติ
 มตฺตชิตฺตกิตฺติเตเสปนฺนเทวํ^๒ติ.

อิทมโวจ ภควา. อตฺตมฺนา เต ภิกฺขุ ภควโต ภาตํ อภินนฺตุนฺติ.

ลภฺณสุตฺตํ นิฏฺฐิตํ สตฺตมํ

๔. สิงหาคมสุดท้าย

[๒๔๒] เออเมมม์ สุด:- เออ! สมัย ภควา ราชคเห จิหริติ เวพฺพเน กถนทกนิวาเป. เตน โข ปน สมเยน สิงคาตโก คหปติปฺคุโต กาสถเสว อฏฺฐาย ราชคหา นิภุมมิคฺวา อุตฺตวคฺโก อุตฺตเกโส ปณฺชติโก ปุณฺณทิสํ^๒ นมสฺสตี: ปุรคฺคิมํ ทิสํ ทกฺขิณํ ทิสํ ปจฺฉิมํ ทิสํ อคฺคฺวํ ทิสํ เหมจิมํ ทิสํ อฺปริมํ ทิสํ.

[๒๔๓] ออ โข ภควา ปุพฺพพณฺหสมํ นิวาเสตฺวา ปคฺคจฺจวมาทาย ราชคหํ ปิณฺณทาย ปาวิตฺติ. อทฺทสา โข ภควา สิงคาตกํ คหปติปฺคุตํ กาสถเสว อฏฺฐาย ราชคหา นิภุมมิคฺวา อุตฺตวคฺคํ อุตฺตเกโส ปณฺชติกํ ปุณฺณทิสํ นมสฺสตี: ปุรคฺคิมํ ทิสํ ทกฺขิณํ ทิสํ ปจฺฉิมํ ทิสํ อคฺคฺวํ ทิสํ เหมจิมํ ทิสํ อฺปริมํ ทิสํ; ทิสฺวาน สิงคาตกํ คหปติปฺคุตํ เอตทโวจ “กิณฺหุ คุวํ คหปติปฺคุต กาสถเสว อฏฺฐาย ราชคหา นิภุมมิคฺวา อุตฺตวคฺโก อุตฺตเกโส ปณฺชติโก ปุณฺณทิสํ นมสฺสตี: ปุรคฺคิมํ ทิสํ ทกฺขิณํ ทิสํ ปจฺฉิมํ ทิสํ อคฺคฺวํ ทิสํ เหมจิมํ ทิสํ อฺปริมํ ทิสํ”ติ. “ปิตา มํ ภนฺเต กาสํ กโรนฺโต เอวํ อวจ ‘ทิสํ ตาต นมสฺสเยยยาสี’ติ; โส โข อหํ ภนฺเต ปิตุ วณฺํ สกฺกโรนฺโต คุรฺกโรนฺโต มาเนนฺโต ปุเนนฺโต กาสถเสว อฏฺฐาย ราชคหา นิภุมมิคฺวา อุตฺตวคฺโก อุตฺตเกโส ปณฺชติโก ปุณฺณทิสํ นมสฺสตี: ปุรคฺคิมํ ทิสํ ทกฺขิณํ ทิสํ ปจฺฉิมํ ทิสํ อคฺคฺวํ ทิสํ เหมจิมํ ทิสํ อฺปริมํ ทิสํ”ติ.

ฉ ทิสา

[๒๔๔] “น โข คหปติปฺคุต อริยสฺส วิเนเย เอวํ ฉ ทิสํ นมสฺสตีคฺคพฺพา”ติ. “ยถา กถํ ปน ภนฺเต อริยสฺส วิเนเย ฉ ทิสํ นมสฺสตีคฺคพฺพา; ตาธุ เม ภนฺเต ภควา ตถา รมมํ เทเสคฺค, ยถา อริยสฺส วิเนเย ฉ ทิสํ นมสฺสตีคฺคพฺพา”ติ.

๑ ส.ก. สิงคาตโก

๒ ฉ.น. ปุณฺณทิสํ

๓ ส.อ. ฉทิสํ

“เคนหิ คหปติปุตฺต ตฺตนาหิ, ตฺมรํ มนฺตํโรหิ, ภาตีสฺสํ”ติ. “เอวํ ภาเน”ติ
โฆ สฺสํคาลโก คหปติปุตฺโต ภควโต ปจฺจตฺตํ. ภควา เอตทโวจ:

“ยโต โฆ คหปติปุตฺต อริยสํวกฺสํ จตฺตารอ กมฺมกิลเลสา ปหีนา โหนฺติ,
จตุหิ จ จานเห ปาปกมฺมํ น กโรติ, อ จ โภคานํ อปายมุขานิ น เสวติ; ตํ
เอวํ จุทฺตปาปกาปโต ฉตฺตํปฏิจฺฉาถํ โหติ,^๑ อุกฺโกโตวิชฺขาย ปฏิปนฺโน โหติ.
ตตฺตํ อยณฺเฏว โดโก อารทฺโฆ โหติ, ปโร จ โดโก; ตํ กายตฺตํ เกทา
ปรมฺมมรณา ตฺตํ ตํคํ โดกํ อูปปชฺชติ.

จตุตตารอ กมฺมกิลเลสา

[๒๔๕] กตมตฺตํ จตฺตารอ กมฺมกิลเลสา ปหีนา โหนฺติ? ปาณาติปาโต โฆ
คหปติปุตฺต กมฺมกิลเลโส, อทินฺนาทานํ กมฺมกิลเลโส, กาเมศฺสมิฉฺฉาจารอ กมฺมกิลเลโส,
มุสํสวาโท กมฺมกิลเลโส; อิมตฺตํ จตฺตารอ กมฺมกิลเลสา ปหีนา โหนฺติ”ติ. อิทมโวจ
ภควา; อิทํ วตฺวานํ^๒ ตฺตํ, อถาปํ เอตทโวจ ตฺตํ:

“ปาณาติปาโต อทินฺนาทานํ	มุสํสวาโท จ อจฺจติ,
ปรทวารคณฺณเฏว	นปฺปตฺตํนฺติ ปณฺฑิตา”ติ.

จตุรจัน

[๒๔๖] “กตเมหิ จตุหิ จานเห ปาปกมฺมํ น กโรติ? ฉนฺทาคคํ คจฺฉนฺโต
ปาปกมฺมํ กโรติ, โทสํคคํ คจฺฉนฺโต ปาปกมฺมํ กโรติ, โมหาคคํ คจฺฉนฺโต ปาปกมฺมํ
กโรติ, ภาษาคคํ คจฺฉนฺโต ปาปกมฺมํ กโรติ. ยโต โฆ คหปติปุตฺต อริยสํวโก
เนว ฉนฺทาคคํ คจฺฉนฺติ, น โทสํคคํ คจฺฉนฺติ, น โมหาคคํ คจฺฉนฺติ, น ภาษาคคํ
คจฺฉนฺติ. อิมเหิ จตุหิ จานเห ปาปกมฺมํ น กโรติ”ติ. อิทมโวจ ภควา, อิทํ
วตฺวานํ ตฺตํ, อถาปํ เอตทโวจ ตฺตํ:

๑ ฉ.ม.ส.อ. ‘โหติ’ อิติ อิทํ นตฺถิ

๒ ส.อ. วตฺวา

“ณฺหทา โทสํ ภายา โมหา
นิหฺยติ ตสฺส ยโส

โย ชมฺมํ อคฺคิตฺตํ,
กาฬปุกฺเขว จนฺทิมหา.

ณฺหทา โทสํ ภายา โมหา
อาปฺรติ ตสฺส ยโส

โย ชมฺมํ นาคคิตฺตํ,
สํกุกปุกฺเขว จนฺทิมหา”ติ.

ณ อปายมฺหานิ

[๒๔๗] “กตมานิ ณ โภคานํ อปายมฺหานิ น เสวติ? สุรามาเรยมฺหฺชปมาทญฺจํ จานานุโยโค โช คหปติปฺปุตฺต โภคานํ อปายมฺหํ, วิกาถวิตฺติชาจฺรียานุโยโค โภคานํ อปายมฺหํ, สมฺมชฺชาภิจฺจณํ โภคานํ อปายมฺหํ, ชฺชุตฺตปมาทญฺจํ จานานุโยโค โภคานํ อปายมฺหํ, ปาปมิตฺตานุโยโค โภคานํ อปายมฺหํ, ชาตสฺสยานุโยโค โภคานํ อปายมฺหํ.

สุรามาเรยสฺส ณ อาทึนฺวา

[๒๔๘] ณ โชเม คหปติปฺปุตฺต อาทึนฺวา สุรามาเรยมฺหฺชปมาทญฺจํ จานานุโยเค: สนนฺทิจฺจิกา ชนฺชานิ, กถปฺปวชฺชณฺนี, โรคานํ อายคณํ, อภิกฺคิตฺตณฺชนํ, หิริโกป็นนิตฺถํ, ปณฺณาย ทฺวพฺปลักรณํ เญว ณฺนจํ ปทํ ภวติ. อิม โช คหปติปฺปุตฺต ณ อาทึนฺวา สุรามาเรยมฺหฺชปมาทญฺจํ จานานุโยเค.

วิกาถจฺรียาย ณ อาทึนฺวา

[๒๔๙] ณ โชเม คหปติปฺปุตฺต อาทึนฺวา วิกาถวิตฺติชาจฺรียานุโยเค: อคฺคตาบีสฺส อคฺคโต อรฺกฺขโต โหติ, ปุคฺคทาโรบีสฺส อคฺคโต อรฺกฺขโต โหติ, สํปเคยฺยบีสฺส อคฺคโต อรฺกฺขโต โหติ, สํกฺกโย จ โหติ เคสฺส เคสฺส จาเนตฺถ, อภฺทวจนฺนํ ตสฺมิ รุหฺติ, พฺหุณฺนํ ทฺวชฺชมนํ ปุรฺกฺขโต โหติ. อิม โช คหปติปฺปุตฺต ณ อาทึนฺวา วิกาถวิตฺติชาจฺรียานุโยเค.

๑ ณ.ม. ยโส ตสฺส

๒ ต.อ.ก. ชาตสฺสยานุโยโค

๓ ต.อ. ชนฺชานิ

๔ ณ.ม.ต.อ. โกป็นนิตฺถํ

๕ ณ.ม.ต.อ. ปาปเกสฺส จาเนตฺถ

สมชชาภิจรณสูตร น อาทีนวา

[๒๕๐] น โขเม คหปติปุตฺต อาทีนวา สมชชาภิจรณ: กฺว นจํ, กฺว คีตํ, กฺว วาทีตํ, กฺว อกฺขานํ, กฺว ปาณิสฺสํ, กฺว กุมฺภณฺนํ. อิม โข คหปติปุตฺต น อาทีนวา สมชชาภิจรณ.

ชุตูปฺปมาทสูตร น อาทีนวา

[๒๕๑] น โขเม คหปติปุตฺต อาทีนวา ชุตูปฺปมาทจฺานานุโยเค: ชยํ เวรํ ปสฺสวติ, ชฺโน วิคฺคตมฺนุโสจติ, สนนฺทวิจฺจา ชนฺชานิ, สภาคคฺคฺสํ วณํ น รุหติ, มิตฺตามจฺานํ ปริญฺโต โหติ, อาวาทวิวาทกานํ อปฺปคฺคฺติโต โหติ 'อกฺขชฺคฺคฺโต อยํ ปริสฺสคฺคฺคฺโต นาดํ ทารภรณายา'ติ. อิม โข คหปติปุตฺต น อาทีนวา ชุตูปฺปมาทจฺานานุโยเค.

ปาปมิตฺตตาย น อาทีนวา

[๒๕๒] น โขเม คหปติปุตฺต อาทีนวา ปาปมิตฺตานุโยเค: เย ชฺคฺคฺตา, เย โสณฺฑา, เย บิปปาสา, เย เนกคิกฺกา, เย วณฺณนิกา, เย สํหสิกา, คฺยาสฺสํ มิตฺตา โหหนฺติ, เต สํหยา. อิม โข คหปติปุตฺต น อาทีนวา ปาปมิตฺตานุโยเค.

อาตถยสูตร น อาทีนวา

[๒๕๓] น โขเม คหปติปุตฺต อาทีนวา อาตถยานุโยเค: 'อติสฺสํ'ติ กมฺมํ น กโรติ, 'อติอุณฺหนํ'ติ กมฺมํ น กโรติ, 'อติสํยํ'ติ กมฺมํ น กโรติ, 'อติปาโต'ติ กมฺมํ น กโรติ, 'อติฉาโต'ติ กมฺมํ น กโรติ, 'อติฉาโต'ติ กมฺมํ น กโรติ. คคฺคฺสํ เอวํ กิจฺจาปเทสฺสพฺพคฺคฺคฺสํ วิหรโต อนุปฺปนฺนา เจว โภคา นุปฺปชฺชนฺติ, อุปฺปนฺนา จ โภคา ปริกฺขยํ คจฺจนฺติ. อิม โข คหปติปุตฺต น อาทีนวา อาตถยานุโยเค'ติ. อิทมโวจ ภควา; อิทํ วคฺวาน สฺคฺคฺโต, อถาปรํ เอตทโวจ สฺคฺคฺตา:

“โหติ ปาณสฺสา นาม โหติ สมนฺนิยสมนฺนิโย,
โย จ อคฺคฺเตสุ ชาเตสุ, สํหาโย โหติ โส สฺสา.

อุตุสฺสรวะเตยยา ปรรทรวะเตยยา
 เวรปฺปสงฺโก ๑/ อนนฺตคทา ๑
 ปาปา ๑ มิตฺตา สุกทริยทา ๑
 เอเต น จานา ปุริตํ วัณฺณนํ.

ปาปมิตฺโต ปาปสฺสโร ปาปอาจารโคจโร
 อตุมา โดกา ปรมุหา ๑ อุกฺกยา วัณฺณนํ นโร.

อุกฺกิตฺติโย วารุณํ นจฺจํคํ
 ทิวาโสปปํ ปาวิจฺริยา อกาเต
 ปาปา ๑ มิตฺตา สุกทริยทา ๑
 เอเต น จานา ปุริตํ วัณฺณนํ.

อุกฺกเขหิ ทิพฺพนํ สํ วิณฺณํ
 ยนฺตฺติโย ปาณสฺมา ปเรตํ
 นิหิณฺเตว น ๑ อุกฺกมฺเสว^๒
 นิหิยติ กภาพกฺเขว จนฺโท.

โย วารุณํ อทฺธโน อภิณฺจโน
 ปิปาโส ปิวั ปปากโค
 อุกฺกมิว อธิณฺ วิคาหติ
 อุกฺก^๕ กาหติ ชีปฺมคฺคโน.

น ทิวาโสปปตฺเตน รคฺคินฺนุจฺจานเทตฺตินา^๖
 นิจฺจํ มคฺเคน โสณฺเทน สกฺกา อาวลฺลํ ฆรํ.

๑ น.ม. เวรปฺปสฺสโร

๒ ก. อุกฺกมฺเสว

๓ ก. จนฺทิมหา

๔ ก. ปิปาโสสิ สมนฺปปากโค

๕ ก. อากุตํ

๖ ตี.อ. รคฺคินฺนุจฺจานเทตฺตินา

อติธัมมํ อติอุน्हํ

อติธายมิตํ อหุ

อิติ วิธัสสจกมฺมนฺเต

อตุถา อจุเจนฺติ มาณเว.

โยธ ตัณฺณจ อุนฺหณฺจ

คินา ภยฺโย น มณฺณคิ

กํ ปุริสํทิจฺจานิ

โส สฺสํ น วิหายคํ"ติ.

มิตตปฏิรูปก

[๒๕๔] "จตุตถาริเม คหปคิปุคฺค อมิตฺตา มิตฺตปฏิรูปกา เวทิตฺตพฺพา: อณฺณทตฺตฺทฺโร
อมิตฺโต มิตฺตปฏิรูปโก เวทิตฺตพฺโพ, วจฺปรโม อมิตฺโต มิตฺตปฏิรูปโก เวทิตฺตพฺโพ,
อนุปฺปิยภาณํ อมิตฺโต มิตฺตปฏิรูปโก เวทิตฺตพฺโพ, อปายสฺสหาโย อมิตฺโต มิตฺตปฏิรูปโก
เวทิตฺตพฺโพ.

[๒๕๕] จตุทฺธิ โช คหปคิปุคฺค จ्ञาเนทฺธิ อณฺณทตฺตฺทฺโร อมิตฺโต มิตฺตปฏิรูปโก
เวทิตฺตพฺโพ:

อณฺณทตฺตฺทฺโร โหติ

อปฺเปเน พหุมิจฺจติ

ภยสฺสํ ทิจฺจํ กโรติ

เสวติ อตฺถการณา.

อิเมทฺธิ โช คหปคิปุคฺค จตุทฺธิ โช จ्ञาเนทฺธิ อณฺณทตฺตฺทฺโร อมิตฺโต มิตฺตปฏิรูปโก
เวทิตฺตพฺโพ.

[๒๕๖] จตุทฺธิ โช คหปคิปุคฺค จ्ञาเนทฺธิ วจฺปรโม อมิตฺโต มิตฺตปฏิรูปโก
เวทิตฺตพฺโพ: อคฺคเตน ปฏิสฺสณฺณคิ, อนาคเตน ปฏิสฺสณฺณคิ, นีรตฺถเกน สํกคฺคฺคาติ,
ปจฺจุปฺปนฺเนสฺส ทิจฺเจสฺส พยสฺสํ ทสฺเสติ. อิเมทฺธิ โช คหปคิปุคฺค จตุทฺธิ จ्ञาเนทฺธิ
วจฺปรโม อมิตฺโต มิตฺตปฏิรูปโก เวทิตฺตพฺโพ.

[๒๕๗] จตุทฺธิ โช คหปคิปุคฺค จ्ञาเนทฺธิ อนุปฺปิยภาณํ อมิตฺโต มิตฺตปฏิรูปโก

เวทิตพฺโพ: ปาปกมฺมบีธัส อุนฺชานาคิ, กตฺตยาณฺมบีธัส อุนฺชานาคิ, สมนฺมุชาตัส วณฺณ
ภาตฺติ, ปรมฺมุชาตัส อวณฺณ ภาตฺติ. อิมเหิ โห คหปติปฺคฺค จคุหิ จ्ञาเนหิ
อนุปฺปิยภาณํ อมิตฺโต มิตฺตปฏฺฐิรูปโก เวทิตพฺโพ.

[๒๕๘] จคุหิ โห คหปติปฺคฺค จ्ञาเนหิ อปายสฺสหาโย อมิตฺโต มิตฺตปฏฺฐิรูปโก
เวทิตพฺโพ: สฺราเมรยมชฺชปมาทฺฐจํหานุโยเค สฺสหาโย โหติ, วิกาตวิธิชาจฺริยานุโยเค
สฺสหาโย โหติ, สมนฺมุชาตฺติจเรณ สฺสหาโย โหติ, ชฺฐปฺปมาทฺฐจํหานุโยเค สฺสหาโย
โหติ. อิมเหิ โห คหปติปฺคฺค จคุหิ จ्ञาเนหิ อปายสฺสหาโย อมิตฺโต มิตฺตปฏฺฐิรูปโก
เวทิตพฺโพ”ติ.

[๒๕๙] อิทมโวจ ภควา, อิทํ วตฺถวาน สฺคฺคโต, อถาปรํ เอตทโวจ สฺคฺคตา:

“อณฺณททฺคฺคฺคฺคโร มิตฺโต	โย จ มิตฺโต วจฺปิโร
อนุปฺปิยญฺจ โย อาห	อปายสฺส จ โย สฺสหา.
เอเค อมิตฺเต จคฺคตาโร	อิตฺติ วิณฺณาย ปณฺณตฺติโต
อวรกา ปวิวชฺชเยย	มคฺคํ ปฏฺฐิภํ ยถา”ติ.

สุหตฺตมิตฺต

[๒๖๐] “จคฺคตาโรเม คหปติปฺคฺค มิตฺตา สฺสุหตา เวทิตพฺพา: อูปการโก มิตฺโต
สฺสุหโต เวทิตพฺโพ, สมนฺมุตฺตทุทฺทโย มิตฺโต สฺสุหโต เวทิตพฺโพ, อตฺถกฺกชาเย มิตฺโต
สฺสุหโต เวทิตพฺโพ, อนุกมฺปโก มิตฺโต สฺสุหโต เวทิตพฺโพ.

[๒๖๑] จคุหิ โห คหปติปฺคฺค จ्ञาเนหิ อูปการโก มิตฺโต สฺสุหโต เวทิตพฺโพ:
ปมคฺคํ รกฺขติ, ปมคฺคตฺตํ สํปาเดยํ รกฺขติ, ภาตฺตํ ปฏฺฐิธรรณํ โหติ, อูปปนฺเนตฺตํ
กิจฺจกรณฺเญตฺตํ คทฺทิกฺคณํ โภคํ อนุปฺปะเทติ. อิมเหิ โห คหปติปฺคฺค จคุหิ จ्ञาเนหิ
อูปการโก มิตฺโต สฺสุหโต เวทิตพฺโพ.

๑ น.ม.ต.อ. ปาปกัมมบีธัส

๒ ก. วจฺปิโรโม

๓ น.ม.ต.อ. อูปการโร

๔ ก. กิจฺจเจตฺตํ กรณฺเญตฺตํ

[๒๖๒] จตุหิ โช คหปติปุต จาเนหิ สฺมานสุททุกุโช มิตฺโต สุทโท เวทิตพฺโพ:
 คุยฺหมธฺส อัจฺญชติ, คุยฺหมธฺส ปรีคฺชติ, อาปทาสุ น วิชหติ, ชฺวีตํปี้ธฺส อตุถาย
 ปริจฺจคฺคํ โหติ. อิมหิ โช คหปติปุต จตุหิ จาเนหิ สฺมานสุททุกุโช มิตฺโต
 สุทโท เวทิตพฺโพ.

[๒๖๓] จตุหิ โช คหปติปุต จาเนหิ อตุถกฺขายี มิตฺโต สุทโท เวทิตพฺโพ:
 ปาปา นิฉาเรติ, กถฺยาเน นิเวเสติ, ธสฺสคํ สฺวาเรติ, สคฺคธฺส มคฺคํ อัจฺญชติ.
 อิมหิ โช คหปติปุต จตุหิ จาเนหิ อตุถกฺขายี มิตฺโต สุทโท เวทิตพฺโพ.

[๒๖๔] จตุหิ โช คหปติปุต จาเนหิ อนุกมฺปโก มิตฺโต สุทโท เวทิตพฺโพ:
 อภเวณธฺส น นนฺทติ, ภเวณธฺส นนฺทติ, อวณฺณํ ภณฺมานํ นิฉาเรติ, วณฺณํ
 ภณฺมานํ ปธฺสติ. อิมหิ โช คหปติปุต จตุหิ จาเนหิ อนุกมฺปโก มิตฺโต สุทโท
 เวทิตพฺโพ”ติ.

[๒๖๕] อิทมโวจ ภควา, อิทํ วตฺวาน สุคโต, อถาปรี เอตทโวจ สฺตถา:

“อุปกาโร จ โย มิตฺโต	สุททุกุโช จ โย สฺชา ^๒
อตุถกฺขายี จ โย มิตฺโต	โย จ มิตฺตานุกมฺปโก.
เอเตปี้ มิตฺเต จตุตฺทาโร	อิตฺติ วิญฺญาย ปณฺทิตฺโต
สคฺคจฺจํ ปยิริปาเตยฺย	มาตา ปุคฺคํ โอวธฺ;
ปณฺทิตฺโต สคฺคสมฺปนฺโน	ชธฺ อคฺคํ ภาสฺสติ.
โภเค สหฺรมาณธฺส	ภมฺรสฺเสว อิริยฺโต
โภคา สหฺนิจยํ ยนฺติ	วณฺมิโกวฺปจฺยติ.
เอวํ โภเค สหฺมาทฺฐา	อถมคฺคโต กุเณ คีหิ
จตุรฺรา วิภเช โภเค	สเว มิตฺตานิ คณฺถติ.

๑ ฉ.ม. สุเช ทุกฺเช

๒ ส.อ. โย จ มิตฺโต สุเช ทุกฺเช

เอเกน โภเค ภูมฺเขย
จตุตถญจ นิชาเปย

ทวฺหิ กมฺมํ ปโยชเย
อาปทาตุ ภวิสฺสํ”ติ.

ฉติสาปฏิจฺฉาทนทณฺท

[๒๖๖] “กถญจ คหปติปฺคฺต อริยสวโก ฉติสาปฏิจฺฉาที่ โหติ? ฉ อีมา คหปติปฺคฺต ทิสฺสา เวทิตพฺพา: ปฺรคฺคฺติมา ทิสฺสา มาตาปิตโร เวทิตพฺพา, ทกฺขิณา ทิสฺสา อาจริยา เวทิตพฺพา, ปฺรคฺคฺติมา ทิสฺสา ปฺคฺตทวรา เวทิตพฺพา, อุตฺตวรา ทิสฺสา มิตฺตามจฺจา เวทิตพฺพา, เหฏฺฐจฺฉิมา ทิสฺสา ทาสกมฺมกฺวรา เวทิตพฺพา, อูปริมา ทิสฺสา สมนพฺพราหฺมณา เวทิตพฺพา.

[๒๖๗] ปณฺจหิ โช คหปติปฺคฺต จ्ञาเนหิ ปฺคฺเตน ปฺรคฺคฺติมา ทิสฺสา มาตาปิตโร ปจฺจุปฺปจฺจาทพฺพา: ‘ภโต เน ภวิสฺสํ, กิจจํ เนถํ ภวิสฺสํ, กุตวํสํ จเปตฺสํ, ทายชฺชํ ปฏฺธิปชฺชามิ, อถ วา ปน เปตานํ กาดกคานํ ทกฺขิณํ อนุปฺปทตฺสํ”ติ.

อิมหิ โช คหปติปฺคฺต ปณฺจหิ จ्ञาเนหิ ปฺคฺเตน ปฺรคฺคฺติมา ทิสฺสา มาตาปิตโร ปจฺจุปฺปจฺจาทา ปณฺจหิ โช จ्ञาเนหิ ปฺคฺตํ อนุกมฺปนฺติ: ปาปา นิวาเรณฺติ, กตฺถยาเน นิเวเสนฺติ, ตีปฺปํ ตีฏฺฐาเปณฺติ, ปฏฺฐึเปณ ทาเรน ตโยเชนฺติ, สมนเย ทายชฺชํ นิยฺยาเทณฺติ.”
อิมหิ โช คหปติปฺคฺต ปณฺจหิ จ्ञาเนหิ ปฺคฺเตน ปฺรคฺคฺติมา ทิสฺสา มาตาปิตโร ปจฺจุปฺปจฺจาทา อิมหิ ปณฺจหิ จ्ञาเนหิ ปฺคฺตํ อนุกมฺปนฺติ. เขวมตฺตํ เอสํ ปฺรคฺคฺติมา ทิสฺสา ปฏฺฐิณฺหา โหติ เขมา อปฺปฏฺฐิยา.

[๒๖๘] ปณฺจหิ โช คหปติปฺคฺต จ्ञาเนหิ อนฺเตวาทินา ทกฺขิณา ทิสฺสา อาจริยา ปจฺจุปฺปจฺจาทพฺพา: อุตฺตจ্ঞาเนน, อุตฺตจฺฉาเนน, สุตฺตจฺฉาย, ปาริจฺฉิยา, ตกฺกจฺจํ ตีปฺปฏฺฐิคฺคฺทณฺ.

อิมะหิ โช คหปคิปุคต ปณจหิ จาเนหิ อนนฺเตวาทินา ทกฺขิณา ทิสฺสา อารยิยา
ปจฺจุปฺปจฺจิตา ปณจหิ จาเนหิ อนนฺเตวาทิ อนุกมฺปนฺติ: สฺถิวิธํ วิเนหฺติ, สฺถคฺคหิตํ
คหาเปเนติ, สฺพพฺธิปฺปตฺตํ สํกฺขาโยโน ภวนฺติ, มิตฺตามจฺเจตุ ปฏฺิเวเทเนติ, ทิสฺสา
ปฺริตฺตาณํ กโรเนติ. อิมะหิ โช คหปคิปุคต ปณจหิ จาเนหิ อนนฺเตวาทินา ทกฺขิณา
ทิสฺสา อารยิยา ปจฺจุปฺปจฺจิตา อิมะหิ ปณจหิ จาเนหิ อนนฺเตวาทิ อนุกมฺปนฺติ.
เอวมธฺตฺส เอธํ ทกฺขิณา ทิสฺสา ปฏฺิจฉนฺนา โหติ เขมา อปฺปฏฺิภยา.

[๒๖๘] ปณจหิ โช คหปคิปุคต จาเนหิ สํมิเกน ปจฺฉิมา ทิสฺสา ภริยา
ปจฺจุปฺปจฺจิตพฺพา: สํมานนํ, อวมนนํ, อนคฺจริยาย, อิตฺถํวิธํวิธํคฺคเณ,
อตฺถการานุปฺปทาเนน.

อิมะหิ โช คหปคิปุคต ปณจหิ จาเนหิ สํมิเกน ปจฺฉิมา ทิสฺสา ภริยา
ปจฺจุปฺปจฺจิตา ปณจหิ จาเนหิ สํมิเก อนุกมฺปนฺติ: สฺถวิธํคฺคกมฺปนฺตา จ โหติ,
สฺถคฺคหิตปฺริขนา คี, อนคฺจริยํ จ, สํกฺคตฺตํ อนุกฺกขติ, ทกฺขา จ โหติ อนตฺถา
สฺพกฺกิเจตุ. อิมะหิ โช คหปคิปุคต ปณจหิ จาเนหิ สํมิเกน ปจฺฉิมา ทิสฺสา ภริยา
ปจฺจุปฺปจฺจิตา อิมะหิ ปณจหิ จาเนหิ สํมิเก อนุกมฺปนฺติ. เอวมธฺตฺส เอธํ ปจฺฉิมา
ทิสฺสา ปฏฺิจฉนฺนา โหติ เขมา อปฺปฏฺิภยา.

[๒๖๙] ปณจหิ โช คหปคิปุคต จาเนหิ กุตฺตคฺคเณ อุตฺตรา ทิสฺสา มิตฺตามจฺจา
ปจฺจุปฺปจฺจิตพฺพา: ทาเนน, เปยฺยวชฺเชน, อตฺถจริยาย, สํมานคฺคตฺตาย, อวิธํวาทนํ.

อิมะหิ โช คหปคิปุคต ปณจหิ จาเนหิ กุตฺตคฺคเณ อุตฺตรา ทิสฺสา มิตฺตามจฺจา
ปจฺจุปฺปจฺจิตา ปณจหิ จาเนหิ กุตฺตคฺคํ อนุกมฺปนฺติ: ปมคฺคํ รกฺขเนติ, ปมคฺคตฺตํ
สํปเคยฺยํ รกฺขเนติ, กิตฺตํ สรณํ โหเนติ, อปฺปาทํ น วิชฺชนเนติ, อปฺรปชา จตฺตํ

๑ ก. สฺพพฺธิปฺปตฺตํ คํ

๒ อ.ก. อวิมานนํ

๓ ฉ.ม. สฺถคฺคหิตปฺริขนา

๔ ก. เปยฺยวชฺเชน

ปฏิปุเทติ. อิมะหิ โช คหปติปุตฺต ปณฺจหิ จ्ञาเนหิ กุตฺตฺเตน อุตฺตรา ทิสฺสา
มิตฺตามจฺจา ปจฺจุปฺปจฺจิตฺตา อิมะหิ ปณฺจหิ จ्ञาเนหิ กุตฺตฺตํ อนุกมฺปนฺติ. เอวมธฺตํ
เอธํ อุตฺตรา ทิสฺสา ปฏิจฺจนฺนา โหติ เขมา อปฺปฏิกฺขา.

[๒๗๑] ปณฺจหิ โช คหปติปุตฺต จ्ञาเนหิ อัยรเกนํ เหฏฺฐจฺไม ทิสฺสา ทาสกมฺมกรรา
ปจฺจุปฺปจฺจิตฺตา: ยถาพฺถํ กมฺมณฺตํลํวาทเนน, ภคฺตเวตฺตนาณฺอุปฺปาทาเนน, คิตฺตานุปฺปจฺจาทเนน,
อจฺฉริยานํ รธํณํ ลํวาทเนน, ลมฺเย โวธฺตคฺคเนน.

อิมะหิ โช คหปติปุตฺต ปณฺจหิ จ्ञาเนหิ อัยรเกน เหฏฺฐจฺไม ทิสฺสา ทาสกมฺมกรรา
ปจฺจุปฺปจฺจิตฺตา ปณฺจหิ จ्ञาเนหิ อัยรํ อนุกมฺปนฺติ: ปุพฺพุฏฺฐายิโน จ โทหนฺติ,
ปจฺฉานิปาติโน จ, ทินฺนาทายิโน จ, ลุคฺคกมฺมกรรา จ, กิตฺติวณฺณหฺรา จ. อิมะหิ
โช คหปติปุตฺต ปณฺจหิ จ्ञาเนหิ อัยรเกน เหฏฺฐจฺไม ทิสฺสา ทาสกมฺมกรรา ปจฺจุปฺปจฺจิตฺตา
อิมะหิ ปณฺจหิ จ्ञาเนหิ อัยรํ อนุกมฺปนฺติ. เอวมธฺตํ เอธํ เหฏฺฐจฺไม ทิสฺสา ปฏิจฺจนฺนา
โหติ เขมา อปฺปฏิกฺขา.

[๒๗๒] ปณฺจหิ โช คหปติปุตฺต จ्ञาเนหิ กุตฺตฺเตน อูปริมา ทิสฺสา ลมฺณ-
พฺราหฺมณนา ปจฺจุปฺปจฺจิตฺตา: เมตฺเตน กายกมฺเมเนน, เมตฺเตน วจฺจกมฺเมเนน, เมตฺเตน
มโนกมฺเมเนน, อนาวฏฺฐวาทาย, อามิสฺสานุปฺปาทาเนน.

อิมะหิ โช คหปติปุตฺต ปณฺจหิ จ्ञาเนหิ กุตฺตฺเตน อูปริมา ทิสฺสา ลมฺณ-
พฺราหฺมณนา ปจฺจุปฺปจฺจิตฺตา นหิ จ्ञาเนหิ กุตฺตฺตํ อนุกมฺปนฺติ: ปาปา นิวาเรณฺติ,
กตฺยาเนน นิเวเสณฺติ, กตฺยาเนน มนฺธํ อนุกมฺปนฺติ, อลฺลํ ลํวาเรณฺติ, ลุคํ ปรีโย-
ทเพณฺติ, ลคฺคธฺตํ มคฺคํ อจฺจิกฺชนฺติ. อิมะหิ โช คหปติปุตฺต ปณฺจหิ จ्ञาเนหิ
กุตฺตฺเตน อูปริมา ทิสฺสา ลมฺณพฺราหฺมณนา ปจฺจุปฺปจฺจิตฺตา อิมะหิ นหิ จ्ञาเนหิ
กุตฺตฺตํ อนุกมฺปนฺติ. เอวมธฺตํ เอธํ อูปริมา ทิสฺสา ปฏิจฺจนฺนา โหติ เขมา
อปฺปฏิกฺขา”ติ.

[๒๗๓] อิทมโวจ ภควา, อิทํ วชฺชวานํ สุคฺโค, อถาปวํ เอตทโวจ สฺตถา:

“มาดาปิตา ทิสฺสา ปุพฺพวา อาริยา ทกฺขิณา ทิสฺสา
ปุคฺคตทารา ทิสฺสา ปจฺจนํ มิคฺคตามจฺจา จ อุกฺคตรา.

ทาตมฺมมกรฺวา เหฏฺฐา อุกฺกํ สํมณพฺราหฺมณา;
เอตา ทิสฺสา นมสฺสเสยฺย อตฺมคฺโค กุเต คีหิ.

ปณฺทิตฺโต สีสฺสํปนฺโน สโณห จ ปฏิภาณวา
นิวาทอุคฺคิ อคฺคตฺทโร คาทิสฺโส ตภเต ยถ.

อชฺชจฺฉานโก อนตฺตํ อาปทาตุํ น เวชฺติ
อจฺฉนิตฺทอุคฺคิ เมธาวี คาทิสฺโส ตภเต ยถ.

สังคาหโก มิคฺคตฺกโร วทณฺณํ วักฺคมาจฺฉโร
เนตา วิเนตา อานุเนตา คาทิสฺโส ตภเต ยถ.

ทานณฺจ เปยฺยวชฺชณฺจ อคฺคจฺฉริยา จ ยา อิท
สํมานคฺคตา จ ชมฺเมตฺถ คคฺค คคฺค ยถารหิ.
เอเต โห สํคหา โตเก รกฺคสฺสํณว ยายโต.

เอเต จ สํคหา นาสฺสํ น มาตา ปุคฺคตการฺวณา
ตเถถ มานํ ปุชฺชํ วา ปิตา วา ปุคฺคตการฺวณา.

ยถฺมา จ สํคหา เอเต สํมมเปกฺขนฺติ ปณฺทิตา
คตฺมา มหคฺคํ ปปฺโปนฺติ ปาถสฺสา จ ภวนฺติ เต”ติ.

[๒๗๔] เอวํ วุคฺเต, สิงฺกาสโก คหปติปฺปฺโค ภควนฺตํ เอตทโวจ “อภิกฺกนฺตํ
ภนฺเต, อภิกฺกนฺตํ ภนฺเต; เสยฺยถาปี ภนฺเต นิกฺกชฺชิตํ วา อุกฺกชฺชเสยฺย, ปฏิจฺจนนํ

วา วิวเรยฺย, มุพฺพหุตฺถ วา มคฺคํ อาจิกฺขะยฺย, อนฺธกาเร วา เตตฺตปฺปชฺโชตํ ชาเรยฺย
 'จกฺขมนฺโต รูปานิ ทกฺขณคฺคิ'ติ; เอวเมวํ ภควตา อเนกปริยาเยน ชมฺโม ปกาตีโต.
 เอตํหิ ภนฺเต ภควนฺตํ ตฺวณํ คจฺฉามิ ชมฺมมฺมจฺจ ภิกฺขุสฺสํมฺมจฺจ, อูปาสกํ มํ ภควา
 ชาเรตุ อชฺชตฺตคฺเค ปาณเปตํ ตฺวณํ คคฺชนฺ"ติ.

สังคาลงสุตฺตํ นิฏฺฐิตํ อฏฺฐิมํ

๙. อาณานาฎิสัตต

ปจฺมภาณวาร

[๒๗๕] เอมเม ตํ:- เอกํ สมํ ภควา ราชคเห วิหริติ คิञฺณกุญฺเ ปพฺพเต.
อถ โข จตุตาโร มหาราชา มหิตฺยา จ ยถาเสนาย มหิตฺยา จ คนฺธพฺพเสนาย
มหิตฺยา จ กุมฺภณฺทเสนาย มหิตฺยา จ นาคเสนาย จตุทฺติธํ วกฺขํ จเปตฺวา จตุทฺติธํ
คุมฺภํ จเปตฺวา จตุทฺติธํ โอรณํ จเปตฺวา อภิกฺกนฺตาย วตฺติยา อภิกฺกนฺตวณฺณา
เกวตฺกปฺปํ คิञฺณกุญฺเ โอภาเสตฺวา, เยน ภควา, เทนฺปสงฺกมฺมํ; อุปสงฺกมฺมิตฺวา
ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺหํ นิสฺสํ. เตมี โข ยถาชา อปฺเปกฺกเจ ภควนฺตํ
อภิวาเทตฺวา เอกมฺหํ นิสฺสํ; อปฺเปกฺกเจ ภควา สทฺธิ สมฺโมทิตฺถํ, สมฺโมทนํ
กถํ สํวณฺนํ วิคิตฺวาเรตฺวา เอกมฺหํ นิสฺสํ; อปฺเปกฺกเจ, เยน ภควา, เทนฺตชฺติม-
ปณาเมตฺวา เอกมฺหํ นิสฺสํ; อปฺเปกฺกเจ นามโคตฺตํ สํเวตฺวา เอกมฺหํ นิสฺสํ;
อปฺเปกฺกเจ ตฺวณฺทิตฺวา เอกมฺหํ นิสฺสํ.

[๒๗๖] เอกมฺหํ นิสฺสํโน โข เวตฺสวโน มหาราชา ภควนฺตํ เขตฺทโวจ “สนฺติ
หิ ฆนฺเต อูพารว ยถา ภควโต อปฺปสฺสนา; สนฺติ หิ ฆนฺเต อูพารว ยถา
ภควโต ปสฺสนา; สนฺติ หิ ฆนฺเต มชฺฌิมา ยถา ภควโต อปฺปสฺสนา; สนฺติ หิ
ฆนฺเต มชฺฌิมา ยถา ภควโต ปสฺสนา; สนฺติ หิ ฆนฺเต นัจา ยถา ภควโต
อปฺปสฺสนา; สนฺติ หิ ฆนฺเต นัจา ยถา ภควโต ปสฺสนา. เขยฺเยน โข ปน
ฆนฺเต ยถา อปฺปสฺสนาเยว ภควโต. ตํ กิธฺธํ เหตุ? ภควา หิ ฆนฺเต ปาณา-
ติปาตา เวรมณฺิยา ชมฺมํ เทเสติ, อทินฺนาทนา เวรมณฺิยา ชมฺมํ เทเสติ, กาเมสุ-
มิจุณาจรรว เวรมณฺิยา ชมฺมํ เทเสติ, มุสาทา เวรมณฺิยา ชมฺมํ เทเสติ,
สุราเมรยมชฺชปมาทญฺจนา เวรมณฺิยา ชมฺมํ เทเสติ. เขยฺเยน โข ปน ฆนฺเต

ยกรา อปปฏิวิรตาเยว ปาณาติปาตา, อปปฏิวิรตา อทินนาทานา, อปปฏิวิรตา
กาเมศุมิจุจจาจรา, อปปฏิวิรตา มุสาอาทา, อปปฏิวิรตา สุราเมรยมชชปมาทฐา^๑นา;
เตสํคํ โหติ อปบิยัง อมนา^๒. สํคิ หิ ภาเน ภาควโต สวากา อรณณวนปคฺคานิ
ปนฺตานิ เสนาสนานิ ปฏิเสวนคิ อปสํททานิ อปนิคฺโขธานิ วิชนวาทานิ มนุสฺส-
ราหสฺสเสยฺยกานิ ปฏิสฺสตันตารูปานิ; ตคฺค สํคิ อูพารว ยกรา นิวาตีโน, เย
อิมํมํ ภาควโต ปาจาเน อปสํททา, เตสํ ปสํททา อคฺคณหา^๓ ภาเน ภาควา
อาฏานาฏียํ รกฺขํ ภาณํ ภาณํ อปาสํกานํ อปาสํกานํ อคฺคิยา รกฺขาย อวิหิตาย
ผาสฺสวหารา^๔”ติ. อธิวาเสตี ภาควา อคฺคิยาภาเน.

อก โห เวสฺสวโน มหาราชา ภาควโต อธิวาสนํ วิทิตฺวา ตายํ เวตายํ อิมํ
อาฏานาฏียํ รกฺขํ อภาติ:

[๒๗๗] “วิปสฺสิตฺตํ ^๑ นมคฺค	จกฺขมนตฺตํ สิริมโต
สฺสิตฺตํ ^๒ นมคฺค	สพฺพภูตานุภเวโน.
เวสฺสวโน นมคฺค	นุททกตฺตํ คปสฺสโน
นมคฺค กคฺคสฺส	มารเตนปมทฺทิโน.
โกนาคนตฺตํ นมคฺค	พราหมณตฺตํ อุตฺมโต
กคฺคสฺส นมคฺค	วิปมคฺคตฺตํ สพฺพช.
องคฺคตฺตํ นมคฺค	สคฺคยปคฺคตฺตํ สิริมโต
โย อิมํ รมมเทเสตี ^๓	สพฺพทกฺขาปนฺนํ.
เย จาปี นิพฺพุตา โตเก	ยถาญํ วิปสฺสิตฺตํ
เต ชนา อปิตฺตนา ^๔	มหนฺตา วิคฺคตารทา.

-
- ๑ น.ม. วิปสฺสิตฺตํ ๑ ๒ น.ม. สฺสิตฺตํ ๑ ๓ น.ม. เวสฺสวโน ๑
๔ น.ม. มารเตนปมทฺทิโน ๕ น.ม. กคฺคสฺส ๑ ๖ น.ม. อิมํ รมม เทเสตี
๗ น.ม. อปิตฺตนา

หิคฺ ทเวมนุสฺสํ

วิสุทฺธจรรณตมฺปนฺนํ

[๒๗๘] ยโต อุกฺกจฺจนฺติ สุริโย

ยตฺถ จุกฺกจฺจนฺตํ

ยตฺถ จุกฺกเต สุริเย

รหโทยํ คตฺถ คมภโร

เอวํคํ คตฺถ ชานนฺติ

อิโต ตํ ปริมา ทิสํ

ยํ ทิสํ อภิปาเตติ

คณฺหพฺพานํ อาริปปิ

รมคํ นจฺจุคฺเคหิ

ปฺปตฺตํ คตฺถ พหโว

อตฺถิ ทสฺส เอโก จ

เต จาปิ พุทฺธํ ทิสฺวาน

ทฺวโรว นมสฺสํ

นโม เต ปริสํชฌณ

กฺขตฺเตน สเมกฺขตฺติ

สุคํ เนคํ อภินฺนุโส

ชินํ วนฺทถ โคตมํ

วิสุทฺธจรรณตมฺปนฺนํ

[๒๗๙] เยน เปตา ปฏฺจุจฺจนฺติ

ปาณาคิปาติโน จุทฺทา

ยํ นมสฺสํ โคตมํ

มหนคํ วุตฺตารทํ.

อาทิจฺโจ มนฺทตฺถมา

ตํวรีนํ นิรุชฺฌติ,

ทิวโสติ ปฏฺจุจฺจติ.

ตมฺพุทฺโธ สฺวิโตทโก

ตมฺพุทฺโธ สฺวิโตทโก.

อิติ นํ อาจิกฺขติ ชโน

มหาราชํ ยตฺถตฺติ โส.

ชตฺรฏฺโง อิติ นามโส

คณฺหพฺเพหิ ปฏฺกฺชโต.

เอกนามาคิ เม สุคํ

อินฺทนามา มหพฺพลา.

พุทฺธํ อาทิจฺจพฺพชฺชนํ

มหนคํ วุตฺตารทํ.

นโม เต ปริสฺสํคตม

อมนฺตํคํ คํ วนฺทนฺติ.

คตฺตมา เอวํ วเทมเต.

ชินํ วนฺทาม โคตมํ

พุทฺธํ วนฺทาม โคตมํ.

ปัสฺสณา ปัสฺสจิมํติกา

โจรา เนกติกา ชนา.

อิโต ต่า ทถุชฌา ทิส่า
ยํ ทิสํ อภิปาเตติ

กมุณณทานํ อาริปปติ
รมคํ นจจุคฺเคติ

ปุตฺตาปี คสฺส พทโ
อติตฺติ ทสฺส เอโก จ

เต จาปี พุทฺธํ ทิสฺวาน
ทฺวโรว นมสฺสํนฺติ

นโม เต ปุริสาชฌณ
กุตฺเตน ตเมกฺขติ
ตุคํ เนคํ อภินฺนุโส

ชินํ วนฺทถ โคตมํ
วิชฺชาจรณตมฺปนํ

[๒๙๐] ยตถ ใจฺกคฺคฺชติ สฺริโย
ยสฺส ใจฺกคฺคฺชมานสฺส
ยสฺส ใจฺกคฺเค สฺริเย

รหโทยํ ตตฺถ คมฺภีโร
เอวณฺคํ ตตฺถ ชานนฺติ

อิโต ต่า ปจฺจิมมา ทิส่า
ยํ ทิสํ อภิปาเตติ

นาคานณฺจ อาริปปติ
รมคํ นจจุคฺเคติ

อิติ นํ อากฺกขคฺ์ ชโน
มหาราชฯ ยสฺสสฺสํ โส.

วิรุโฬห อิติ นามโส
กมุณณเทหิ ปฺรกุชฺโศ.

เอกนามาติ เม ตุคํ
อินฺทนามา มหพฺพลา.

พุทฺธํ อากฺกขพฺนฺชํ
มหนคํ วิตฺถารท.

นโม เต ปุริสฺสคฺตม
อมฺนุสฺสํปี คํ วนฺทนฺติ.
คสฺมา เอวํ วเทมเส.

ชินํ วนฺทาม โคตมํ
พุทฺธํ วนฺทาม โคตม.

อากฺกโจ มณฺทลิมหา
ทิวโสปี นิรุชฺฌติ;
ตํวริติ ปวฺจจฺติ.

ตมฺพุโท สฺริโคทโก
ตมฺพุโท สฺริโคทโก.

อิติ นํ อากฺกขคฺ์ ชโน
มหาราชฯ ยสฺสสฺสํ โส.

วิรุปฺกุช อิติ นามโส
นาเคเหว ปฺรกุชฺโศ.

ปุตฺตาบี คตฺถ พหโว
อติคฺติ ทธฺ เอโก จ

เต จาบี พุทฺธํ ทิสฺวาน
ทฺวโรโค ว นมสฺสํ

นโม เต ปุริสาชฌณ
กุตฺเตน สเมกฺกชฺติ
สุคํ เนคํ อภินฺนุโส

ชินฺ วนฺทล โคคฺมํ
วิชฺชาจรณสํปฺนํ

เอกนํมาติ เม สุคํ
อินฺทนามา มหพฺพลา.

พุทฺธํ อาทิจฺจพฺพชฺชนํ
มหนฺตํ วิคตฺตารทํ.

นโม เต ปุริสํคตม
อมนฺตํสาบี คํ วนฺทชฺติ.
คตฺตมา เอวํ วเทมเต.

ชินฺ วนฺทาม โคคฺมํ
พุทฺธํ วนฺทาม โคคฺมํ.

[๒๙๑] เยน อุตฺตรกฺกุ รมมา
มณฺตํสา คตฺถ ชายนฺติ

น เต พฺชํ ปวปฺนติ
อภฺยชฺปาภิํ ตํ

อภฺนํ อภฺนํ สุทฺธํ
คฺคณฺทิกิเร ปจฺจิสฺวาน

คาวี เอกชฺรํ กตฺวา
ปสฺสํ เอกชฺรํ กตฺวา

อิคฺคิ วาหนํ^๒ กตฺวา
ปฺริตํ วาหนํ กตฺวา

กุมาริ วาหนํ กตฺวา
กุมารวํ วาหนํ กตฺวา

มหาเนรํ สุทฺธสฺสโน
อมมา อปฺริคฺคหา.

นบี นฺนชฺติ นจฺจตา
ปฺริกฺคชฺชชฺติ มาณฺสา.

สุคฺคชฺรํ คณฺทปฺปตํ
คโค กุณฺชชฺติ โภชนํ.

อนฺยชฺติ ทิสฺสํ
อนฺยชฺติ ทิสฺสํ.

อนฺยชฺติ ทิสฺสํ
อนฺยชฺติ ทิสฺสํ.

อนฺยชฺติ ทิสฺสํ
อนฺยชฺติ ทิสฺสํ.

๑ ฉ.ม. อุตฺตรกฺกุโวห ๒ ฉ.ม. อิคฺคิ วา วาหนํ; ต.อ. อิคฺคิ วาหนํ

เต ยานะ อภิรุหิตวา
 สัพพา ทิสสา อานุปริยายนุติ
 ปจจรา คตฺถ ราชนิโน.

หคฺคิยานํ อตฺถุชยานํ ทิพฺพํ ยานํ อูปฏฺฐิจิตํ
 ปาตํทา ตีวิกา เจว มหาราชตฺถ ยตฺถตฺติโน.

คตฺถ ๑ นครา อหุ
 อนคฺคิเกเช สุมานีตา
 อาฏานาฏา กุตฺตินาฏา ปฏฺกตฺตินาฏา
 นาฏปริยา^๑ ปฏฺกตฺตินาฏา.

อฺคฺคเรน กปฺปิตไค^๒
 ชโนชมปนเรน ๑
 นวนวคฺคิโย อมฺพรอมฺพรวคฺคิโย
 อาพกมนฺทา นาม ราชนานิ.

กุเวรตฺถ ไซ ปน มาริต มหาราชตฺถ วิตํธนา วิตํธนา นาม ราชนานิ,
 คตฺถมา กุเวโร มหาราชา เวตฺถวโนติ ปวฺจจติ.

ปจฺเจตฺถนโต ปกาเสณฺติ คโตตา คคฺคตา คโตคตา
 โอชติ เชชติ คโคชติ ตูโร ราชา อริฏฺฐโจ เนมิ.

รหโทปปี คคฺค ชรณิ นาม ยโต เมฆา ปวตฺถตฺถนุติ
 วตฺถสา ยโต ปตายนฺติ สภานี คคฺค ภคตวคฺค^๓ นาม

๑ น.ม. นาฏสุริยา; ตี.อ. นาฏปริยา

๒ น.ม. กตฺถนุโต

๓ น.ม. ตาตวคฺค

ยตถ ยกฺขา ปยิรฺปาณฺติ ตตถ นิจุจฺฉตา รุกฺขา
 นานาทิชนฺนา ยตา มยฺวโกณฺจาภิรฺรुทา.
 โกกิตาทีหิ วคฺคฺภิ.

ชฺวณฺชฺวณฺสทฺเตตฺถ	อโก โอยฺจวฺจิตฺตกา
กุกฺกุกฺกา กุพฺพรกา	วเน โปกฺขรธาตกา.
ตฺถสาถิถฺสทฺเตตฺถ	ทณฺทมาณวทานิ จ
โสภติ ตฺพพฺภาถํ ตา	กฺเวรณพินฺนี สทา.
อิโต ตา อุกฺคฺตรา ทิสฺสา	อิติ นํ อาจิกฺขติ ชโน
ยํ ทิสํ อภิปาเดติ	มหารราชา ยสฺสสฺสํ โส.
ยฺกฺขานํ ^๒ อาธิปติ	กฺเวโร อิติ นามโส
รมคํ นจฺจคฺเคหิ	ยฺกฺเขเหว ปฺรกฺขโต.
ปฺคฺคาปปี ตสฺส พหโว	เอกนามาติ เม ตํ
อัสติ ทสฺ เอโก จ	อินฺทนามา มหพฺพทา.
เต จาปปี พุทฺธํ ทิสฺวาน	พุทฺธํ อาทิจฺจพฺนฺรณํ
ทฺวโตว นมสฺสณฺติ	มหนคํ วคฺสํวาทํ.
นโม เต ปฺริธาชฌเน	นโม เต ปฺริตฺตฺตม
กฺตฺเตน สเมกฺขติ	อมนุสฺสํปปี คํ วนฺทนฺติ.
ตํ เนคํ อภินฺนุโส	ตสฺมา เอวํ วเทมเส.
ชินํ วนฺทก โคตมํ	ชินํ วนฺทาม โคตมํ
วิชฺชาจรณธมฺปนฺนํ	พุทฺธํ วนฺทาม โคตมณฺ"ติ.

อโย โส ตา มาริสฺส อานฺนาวิยา รุกฺขา ภิกฺขุณฺํ ภิกฺขุณฺํ อฺปาถกานํ อฺปาถิกานํ
 ศุคฺคิยา รุกฺขาย อวิหิสฺสาย ฆาตฺวิหาราย.

๑ ตี.อิ. กุกฺกุกฺกา

๒ ฉ.ม. ยฺกฺขานญจ

[๒๔๒] ยดฺธ กถฺธจิ มาริธ ภิภฺธยฺธ วา ภิภฺธนิยา วา อุปาธกถฺธ วา
 อุปาธิกาย วา อยฺ อาฏานาฏียา รกฺขา ตฺถคฺคิธา ภวิธฺธติ ตมคฺคา ปริยาปฺคา.
 คณฺเจ อมฺนุสฺสโต ยกฺโข วา ยกฺขิณฺ วา ยกฺขโปตโก วา ยกฺขโปติกา วา
 ยกฺขมฺหามคฺโค วา ยกฺขปาริธฺธโย วา ยกฺขปจฺจโร วา, คณฺหพฺโป วา คณฺหพฺพี
 วา คณฺหพฺพโปตโก วา คณฺหพฺพโปติกา วา คณฺหพฺพมฺหามคฺโค วา คณฺหพฺพปาริธฺธโย
 วา คณฺหพฺพปจฺจโร วา, กุมฺภณฺโท วา กุมฺภณฺที วา กุมฺภณฺทโปตโก วา
 กุมฺภณฺทโปติกา วา กุมฺภณฺทมฺหามคฺโค วา กุมฺภณฺทปาริธฺธโย วา
 กุมฺภณฺทปจฺจโร วา, นาคโ วา นาคี^๑ วา นาคโปตโก วา นาคโปติกา วา
 นาคมฺหามคฺโค วา นาคปาริธฺธโย วา นาคปจฺจโร วา ปทฺฐจฺจคฺโค ภิภฺธํ วา
 ภิภฺธิณฺ วา อุปาธกํ วา อุปาธิกํ วา คจฺจนฺคํ วา อณฺคจฺเจยฺย, จิธํ วา
 อุปคฺธิจฺเจยฺย, นิธินฺนํ วา อุปนิธฺตีเจยฺย, นิปนฺนํ วา อุปนิปนฺตเจยฺย. น เม โธ
 มาริธ อมฺนุสฺสโต ตเถยฺย คาเมสฺสุ วา นิคฺเคสฺสุ วา ตกฺกาวํ วา คจฺจาวํ วา. น
 เม โธ มาริธ อมฺนุสฺสโต ตเถยฺย อาพกมฺนฺทาย นาม ราชนานิยา วคฺคํ วา วาธํ
 วา. น เม โธ มาริธ อมฺนุสฺสโต ตเถยฺย ยกฺขานํ ตมิคฺคิ คณฺคํ. อปฺปีธฺธํ น มาริธ
 อมฺนุสฺสตา อนาวยฺหมฺบี^๒ นํ^๓ กรเยยฺย อวิวฺยหํ. อปฺปีธฺธํ น มาริธ อมฺนุสฺสตา อคฺคฺคาหิ^๓
 ปริปฺปณฺนาหิ ปริภาธฺาหิ ปริภาเสยฺย. อปฺปีธฺธํ น มาริธ อมฺนุสฺสตา วิคฺคฺคมฺบีธฺธ
 ปคฺคํ ตีเส นิกฺกขเจยฺย. อปฺปีธฺธํ น มาริธ อมฺนุสฺสตา ตคฺคฺคธา^๓มฺบีธฺธ มุทฺธํ ภาเดยฺย.

ตฺถนิ หิ มาริธ อมฺนุสฺสตา จณฺหา รุกฺขา^๒ รกฺธา, เท เนว มหาราชา^๒นํ อาทียนฺติ,
 น มหาราชา^๒นํ ปฺริธฺกานํ อาทียนฺติ, น มหาราชา^๒นํ ปฺริธฺกานํ ปฺริธฺกานํ อาทียนฺติ. เท
 โห เท มาริธ อมฺนุสฺสตา มหาราชา^๒นํ อวรุทฺธา นาม วุจฺจนฺติ. เสยฺยถา^๒ปี้ มาริธ
 รณฺโธ มาครธฺธ วิชฺเต มหาโจรา; เท เนว รณฺโธ มาครธฺธ อาทียนฺติ, น รณฺโธ
 มาครธฺธ ปฺริธฺกานํ อาทียนฺติ, น รณฺโธ มาครธฺธ ปฺริธฺกานํ ปฺริธฺกานํ อาทียนฺติ. เท โห
 เท มาริธ มหาโจรา รณฺโธ มาครธฺธ อวรุทฺธา นาม วุจฺจนฺติ; เอวเมว โห
 มาริธ ตฺถนิ อมฺนุสฺสตา จณฺหา รุกฺขา รกฺธา, เท เนว มหาราชา^๒นํ อาทียนฺติ,

๑ ก. นาคินี

๒ ก. 'น' อธิ ปาโจ นคฺคิ

๓ ตี.อิ. รุกฺขา

น มหาราชานํ ปุริสกันํ อาทิตฺตํ, น มหาราชานํ ปุริสกันํ ปุริสกันํ อาทิตฺตํ.
 เต โห เต มารีตํ อมฺนุสฺสํ มหาราชานํ อวรุทฺธา นาม อุกฺกุณฺติ. โย หิ โกจิ
 มารีตํ อมฺนุสฺสํ ยถา วา ยถา นี วา ยถา โปตโก วา ยถา โปตีกา วา ยถา มหามคฺโค
 วา ยถา ปาริสฺสวโร วา ยถา ปจฺจโร วา, คณฺหพฺโป วา คณฺหพฺพิ วา คณฺหพฺพโปตโก
 วา คณฺหพฺพโปตีกา วา คณฺหพฺพมหามคฺโค วา คณฺหพฺพปาริสฺสวโร วา คณฺหพฺพปจฺจโร
 วา, กุมฺภณฺโท วา กุมฺภณฺที วา กุมฺภณฺทโปตโก วา กุมฺภณฺทโปตีกา วา
 กุมฺภณฺทมหามคฺโค วา กุมฺภณฺทปาริสฺสวโร วา กุมฺภณฺทปจฺจโร วา, นาโค วา
 นาคี วา นาคโปตโก วา นาคโปตีกา วา นาคมหามคฺโค วา นาคปาริสฺสวโร วา
 นาคปจฺจโร วา ปทุญฺจจฺจโค ธิกฺขุ วา ธิกฺขุ นี วา อุปาสกํ วา อุปาสกํ วา
 คจฺจนํ วา อนุกฺกุณฺตํ, จิตํ วา อุปตฺตฺตฺตํ, นิตฺตํ วา อุปนิตฺตํ, นินฺนํ
 วา อุปนินฺนํ, อิมํ ยถา น มหายถา น เสนาปคํ น มหาเสนาปคํ อชฺชมาเปคพฺพ
 วิกฺกนฺตพฺพ วิรวิตพฺพ 'อัย ยถา คณฺหาติ, อัย ยถา อาวิตฺติ, อัย ยถา
 เหเจติ, อัย ยถา วิเหเจติ, อัย ยถา หิตฺติ, อัย ยถา วิหิตฺติ, อัย ยถา
 น มุณฺจคฺคิตฺติ.

[๒๙๓] กตเมตํ ยถา น มหายถา น เสนาปคํ น มหาเสนาปคํ?

อินฺโท สโตโม อรุณํ ๑	ภารทฺวาโห ปชาปติ
จนฺทโน กามเสฏฺโฐ ๑	กิณฺนุณฺนํ นินฺนํ ๑.
ปนาโท โอบมณฺโณ ๑	เทวสุโต ๑ มาตติ
จิตฺตเสโน ๑ คณฺหพฺโป	นโป ราชา ชโนตฺโท.
ธาคาติโร เหมวโค	ปฺนุณฺนโก กวตฺติโย คฺโป
ลิวโก มุจฺจโน ๑	เวตฺตมคฺโค ยถา น.
โคปาโต สุปฺปเคธํ ๑	หิริ เนตฺติ ๑ มนฺทโย

๓ น.ม.ต. ชเนตฺโท

๒ น.ม. สุปฺปโร

๓ ต.อ. หิริ เนตฺติ

ปณฺจาดจฺนโ ท อาพวโก ปชฺชนโน สุมโน สุมุโ
ทริมุโ มณิ มานิจโร ทโ โส อโก เสรัสโก สห.

อิเมตํ ยถุชานํ มหายุชานํ เสนาปคํ มหาเสนาปคํ อชฺชมาเปตพฺพํ วิกุกกตพฺพํ
วिरวิตพฺพํ ‘อโย ยถุโ คณฺหาติ, อโย ยถุโ อาวิตฺติ, อโย ยถุโ เทเจติ, อโย
ยถุโ วิเทเจติ, อโย ยถุโ หิตฺติ, อโย ยถุโ วิหิตฺติ, อโย ยถุโ น มุญจตฺติ.

อโย โส ตา มาริตํ อาฏานาฏิยา รกฺษา ภิกฺขุํ ภิกฺขุณฺณํ อฺปาดกานํ อฺปาดิกานํ
ศุคฺคิยา รกฺษาย อวิหิตาย ฆาตฺวิหาราย. หนฺนท จทานิ มโย มาริตํ คจฺฉาม, พหุภิกฺขุจา
มโย พหุภรณฺนิยา”ติ. “ยธุตฺตานิ ตุมฺเห มหาราชาโน กาดํ มณฺณธา”ติ.

[๒๘๔] อถ โส จตุตาโร มหาราชา อชฺชจายาตนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา
ปทกฺขิณํ ภควา ตตฺถเณนฺตรรายิธํ. เตปิ โส ยถุชา อชฺชจายาตนา อปฺเปกฺกเจ
ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ ภควา ตตฺถเณนฺตรรายิธํ; อปฺเปกฺกเจ ภควตา
สทฺธิ สโมโมทิตฺถํ, สโมโมทนฺนํ กถํ ตารณฺนํ วิคิตฺตาเรตฺวา ตตฺถเณนฺตรรายิธํ; อปฺเป-
กฺกเจ, เยน ภควา, เตนฺนชฺชติมฺปณามะตฺวา ตตฺถเณนฺตรรายิธํ; อปฺเปกฺกเจ นามโคคฺคํ
ตฺถาเวตฺวา ตตฺถเณนฺตรรายิธํ; อปฺเปกฺกเจ คุณฺหิภฺตฺวา ตตฺถเณนฺตรรายิธํ.

ปจฺจมาณฺณาโร นิฏฺฐิโก

หุติยภาณวาร

[๒๘๕] อถ โส ภควา ตสฺสตา รกฺติยา อจฺจเยน ภิกฺขุ อามนฺเตติ “อิมํ
ภิกฺขเว รกฺติ จตุตาโร มหาราชา มหติยา จ ยถุชเณนาย มหติยา จ คณฺรพฺพเณนาย
มหติยา จ กุมฺภณฺนเณนาย มหติยา จ นาคเณนาย จตุทฺทิตํ รกฺขํ จเปตฺวา จตุทฺทิตํ

คุมพ์ จเปตวา จคุทฺทิสํ โอวณํ จเปตวา อภิกฺขณฺตาย วัคฺคิยา อภิกฺขณฺตวณฺณา
 เกวตกบปฺปํ คิซฺสมกฺกํ โอภาเสตฺวา, เยนํ, เคนฺอุปสงฺกมิตฺตํ; อุปสงฺกมิตฺวา มํ
 อภิวาเทตฺวา เอกมณฺตํ นิสิตฺตํ. เตปฺปี โช ภิกฺขเว ยถา อปฺเปกฺขเจ มํ อภิวาเทตฺวา
 เอกมณฺตํ นิสิตฺตํ; อปฺเปกฺขเจ มยา สทฺธิํ สมนฺโสมิตฺตํ, สมนฺโสมิตฺตํ กถํ สํวณฺนํ
 วัคฺคิยวาทฺตา เอกมณฺตํ นิสิตฺตํ; อปฺเปกฺขเจ, เยนํ, เคนฺนชฺชติมฺปิณฺณเมตฺวา เอกมณฺตํ
 นิสิตฺตํ; อปฺเปกฺขเจ นามโคคฺคํ ตาเวตฺวา เอกมณฺตํ นิสิตฺตํ; อปฺเปกฺขเจ ตฺวณฺท์ถฺตา
 เอกมณฺตํ นิสิตฺตํ.

[๒๘๖] เอกมณฺตํ นิสินฺโน โช ภิกฺขเว เวสฺสวณฺ มหाराชา มํ เขตฺทวโจ
 'ตฺนฺติ' หิ ฆนฺเต อฺพารา ยถา ภควโต อปฺปตฺตนา; ตฺนฺติ หิ ฆนฺเต อฺพารา
 ยถา ภควโต ปตฺตนา; ตฺนฺติ หิ ฆนฺเต มชฺฌิมา ยถา ภควโต อปฺปตฺตนา;
 ตฺนฺติ หิ ฆนฺเต มชฺฌิมา ยถา ภควโต ปตฺตนา; ตฺนฺติ หิ ฆนฺเต นีจํ ยถา
 ภควโต อปฺปตฺตนา; ตฺนฺติ หิ ฆนฺเต นีจํ ยถา ภควโต ปตฺตนา. เยภฺยุเยน
 โช ปน ฆนฺเต ยถา อปฺปตฺตนาเยว ภควโต. คํ กิธฺสํ เหตุ? ภควา หิ ฆนฺเต
 ปาณาติปาตา เวรมณฺิยา ชมฺมํ เทเสติ, อทินฺนาทนา เวรมณฺิยา ชมฺมํ เทเสติ,
 กาเมสุมิจฺฉาจารา เวรมณฺิยา ชมฺมํ เทเสติ, มุสาธาทา เวรมณฺิยา ชมฺมํ เทเสติ,
 สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐาณา เวรมณฺิยา ชมฺมํ เทเสติ. เยภฺยุเยน โช ปน ฆนฺเต
 ยถา อปฺปฏฺวิวิรตาเยว ปาณาติปาตา, อปฺปฏฺวิวิรตา อทินฺนาทนา, อปฺปฏฺวิวิรตา
 กาเมสุมิจฺฉาจารา, อปฺปฏฺวิวิรตา มุสาธาทา, อปฺปฏฺวิวิรตา สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐาณา.
 เตสฺสํ หิ อปฺปิยํ อมณํ. ตฺนฺติ หิ ฆนฺเต ภควโต ตาเวกา อรณฺณวณฺปคฺคานิ
 ปนฺตานิ เสนาสนานิ ปฏฺิเสวณฺิ อปฺปสทฺธานิ อปฺปนิคฺโขสานิ วิชฺนวาทานิ
 มนุสฺสราหุสฺเสยฺยกานิ ปฏฺิเสตฺถานสารูปานิ. ตตฺถ ตฺนฺติ อฺพารา ยถา นินฺวาสิโน,
 เย อิมํ ภควโต ปาเวเน อปฺปตฺตนา, เตสํ ปสาทาย อคฺคณฺหาตุ ฆนฺเต
 ภควา อาชฺชานาฏฺิยํ วัคฺคํ ภิกฺขุณฺ ภิกฺขุณฺ อุปาสกานํ อุปาสิกานํ คฺคฺคิยา วัคฺชาย
 อวิหิตาย ฆาตฺวิหารายาติ. อริวเสลฺลี โช อหํ ภิกฺขเว ตฺวณฺท์ถาเว. อถ โช ภิกฺขเว
 เวสฺสวณฺ มหाराชา เม อริวสนํ วัคฺคิยา ตาย เวลายํ อิมํ อาชฺชานาฏฺิยํ วัคฺคํ อภาติ:

[๒๘๗] “วิปัสสิตตํ นมคฤ
 สิริสสิตตํ นมคฤ

เวตัสสิตตํ นมคฤ
 นมคฤ กกุสสิตตํ

โกนาคนนตตํ นมคฤ
 กตตตตํ นมคฤ

อังกิรตตํ นมคฤ
 โย อิมํ รมมมเทเตติ

เย จาปี นิพพุตา โตเก
 เต ชนา อปีตตนา

หิคำ เทวมนุสสานํ
 วิชชาจรรณตมปนนํ

[๒๘๘] ยโต อุกคจุนติ สิริโย
 ยตตํ จุกคจุนมานตตํ
 ยตตํ จุกคเต สิริเย

รหโทปี ตตถ คมภีโร
 เหวนคํ ตตถ ชานนติ

อิโต ตา ปุริมา ทิสสา
 ยํ ทิสํ อภิปาเตติ

คนุพพพานํ อาริปปิ
 รมคํ นจจคเคติ

จกขมนนตตํ สิริมโต
 ตพพภูตานุกมปีโน.

นุหาคกตตํ คปตติโน
 มารเตนปมททิโน.

พราหมณตตํ อุดมโต
 วิปปมคตตํ ตพพริ.

ตกยปคตตํ สิริมโต
 ตพพทกขาปนุทนํ.

ยถาภูคํ วิปสสิตตํ
 มหนคํ อิตตารทา.

ยํ นมตตตติ โคคมํ
 มหนคํ อิตตารท.

อาทิจุโจ มณทตตมหา
 ตอวรีปี นิรุชฌคิ,
 ทิวโสติ ปจจจติ.

ตมทโท สิริโคทโก
 ตมทโท สิริโคทโก.

อิติ นํ อากิขคํ ชโน
 มหาราชา ยตตติ ต.

ชครฐโจ อิติ นามโต
 คนุพเพहि ปุฏชโต.

ปุตคามิ คตฺต พหโว
อัสสิทฺติ ทสฺส เอโก จ

เอกนามาติ เม คตฺ
อินทนามา มหัพพลา.

เต จาปิ พุทฺธํ ทิสฺวาน
ทฺวโรโต นมสฺสณฺติ

พุทฺธํ อาทิจฺจพฺพชฺชนํ
มหนฺตํ วิคตฺตารทํ.

นโม เต ปุริสฺสวณฺณ
กุตฺเตน ตเมกฺขสฺส
คตฺตํ เนคํ อภินฺนุหฺโส

นโม เต ปุริสฺสคตฺตม
อมนุสฺสํ คํ วนฺทนฺติ.
คตฺตมา เอวํ วเทมเต.

ชินฺนํ วนฺทกฺโข โคตมํ
วิชฺชาจรณสมฺปนฺนํ

ชินฺนํ วนฺทามฺ โคตมํ
พุทฺธํ วนฺทามฺ โคตมํ.

[๒๘๘] เยน เปตา ปวฺจจฺจนฺติ
ปาณนาติปาติโน ดุทฺททา

ปิสุคฺตา ปิฏฺฐจิมฺลิกา
โจรา เนกคิกกา ชนา.

อิโต ตสา ทกฺขิณา ทิสฺวา
ยํ ทิสฺส อภิปาเตติ

อิติ นํ อาจิกฺขคฺคิ ชโน
มหาราชา ยสฺสสฺสํ โส.

กุมฺภณฺทาทํ อาธิปติ
รมคฺคิ นจฺจคฺคิเตหิ

วิรุโฬหฺ อิติ นามโส
กุมฺภณฺเตหิ ปุรฺกฺขโต.

ปุตคามิ คตฺต พหโว
อัสสิทฺติ ทสฺส เอโก จ

เอกนามาติ เม คตฺ
อินทนามา มหัพพลา.

เต จาปิ พุทฺธํ ทิสฺวาน
ทฺวโรโต นมสฺสณฺติ

พุทฺธํ อาทิจฺจพฺพชฺชนํ
มหนฺตํ วิคตฺตารทํ.

นโม เต ปุริสฺสวณฺณ
กุตฺเตน ตเมกฺขสฺส
คตฺตํ เนคํ อภินฺนุหฺโส

นโม เต ปุริสฺสคตฺตม
อมนุสฺสํ คํ วนฺทนฺติ.
คตฺตมา เอวํ วเทมเต.

ชินฺ วนฺทถ โคตมํ
วิชฺชาจรรณฺธมฺปนฺนํ

ชินฺ วนฺทาม โคตมํ
พฺพุทฺธํ วนฺทาม โคตมํ.

[๒๘๐] ยตฺถ ใจฺกฺกฺจฺฉนฺติ ตฺริโย
ยตฺถ ใจฺกฺกฺจฺฉนฺมานตฺถ
ยตฺถ ใจฺกฺกฺเต ตฺริเย

อาทิจฺโจ มณฺทลฺลมหา
ทิวสํปิ นิริชฺฌนฺติ;
ลํวรีติ ปวฺจฺจติ.

รหโทยํ ตตฺถ คมฺภีโร
เอวณฺคํ ตตฺถ ชานนฺติ

ลฺมฺพุทฺโท ตฺริโคทโก
ลฺมฺพุทฺโท ตฺริโคทโก.

อิโต ตํ ปจฺจณิมา ทิสฺสา
ยํ ทิสฺส อภิปาเตติ

อิติ นํ อาจิกฺขตํ ชโน
มหาราชฯ ยตฺถตฺถิ โส.

นาคานนฺจ อาริปปติ
รมคํ นจฺจคฺคเคหิ

วิรูปกฺโข อิติ นามโส
นาเคเหว ปฺรฏฺฐโต.

ปฺพุทฺธายํ ตตฺถ พหโว
อตฺถิ ทสฺส เอโก จ

เอกนามาติ เม ตํ
อินฺทนามา มหพฺพดา.

เต จาปิ พฺพุทฺธํ ทิสฺวาน
ทฺฐโรโคว นมตฺถนฺติ

พฺพุทฺธํ อาทิจฺจพฺพชฺชนํ
มหนฺคํ วตฺถารทํ.

นโม เต ปฺริสฺสาชฌน
กตฺถนํ ลฺเมกฺขตํ
ตํ เนกํ อภิณฺโหนฺติ

นโม เต ปฺริสฺสํคตม
อมนตฺถายํ ตํ วนฺทนฺติ.
ตตฺถมา เอวํ วเทมเต.

ชินฺ วนฺทถ โคตมํ
วิชฺชาจรรณฺธมฺปนฺนํ

ชินฺ วนฺทาม โคตมํ
พฺพุทฺธํ วนฺทาม โคตมํ.

[๒๘๑] เยน อุตฺตรกฺกุร รมฺมา
มนตฺถตา ตตฺถ ชานนฺติ

มหาเนรํ ตตฺถตฺถโน
อมมา อปริคฺคหา.

น เต พิชั ปวปนติ	นบี นีนนติ นงคดา
อกฏจปากิมิ ดาดี	ปวิญญนติ มานุดา.
อกณิ อฤตฺ สฺทฐิ	สฺคณฺธิ คณฺทตปมฺถิ
คฺคณฺธิกัเร ปจิจฺฉาน	คโต ญญนติ โภชน.
คาวี เอกขฺว กคฺฉา	อนฺยนติ ทิโสฺทิตฺ
ปตฺติ เอกขฺว กคฺฉา	อนฺยนติ ทิโสฺทิตฺ.
อิคฺฉิ วาหน กคฺฉา	อนฺยนติ ทิโสฺทิตฺ
ปฺริตฺ วาหน กคฺฉา	อนฺยนติ ทิโสฺทิตฺ.
กุมาริ วาหน กคฺฉา	อนฺยนติ ทิโสฺทิตฺ
กุมาริ วาหน กคฺฉา	อนฺยนติ ทิโสฺทิตฺ.

เต ยานเ อภิรุหิตฺวา
 สฺพพา ทิตฺตา อนฺปฺริยายนติ
 ปจาวรา คตฺต ราชนิ.

หคฺคิยานํ อตฺตยานํ	ทิพฺพํ ยานํ อฺปฺนุจิกํ
ปาสาทา ตีวิกา เจว	มหาราชตฺต ยตฺตติโน.

คตฺต จ นครา อหุ
 อนฺตติเกเช สฺมาปิตา
 อาณานาฏา กุตฺตินาฏา ปฺรกุตฺตินาฏา
 นาฏปฺริยา ปฺรกุตฺตินาฏา.

อฺคฺคเรน กปฺปวนโค
 ชโนมฺมปเรน จ
 นวนวคฺติโย อมฺพรอมฺพรวคฺติโย
 อาพกมนฺทา นาม ราชนานิ.

กุเวรุตต์ โข ปน มารีต มหาราชุตต์ วิธานา นาม ราชธานี,
 ศตมา กุเวโร มหาราชา เวตต์วโนติ ปวจุติ.
 ปจุเจตน์โต ปกาเสณติ คโตตา คคคตา คโตคตา
 โขชลิ เชนติ คโคชลิ สุโร ราชา อวิฏโง เนมิ.
 รหโทปี คคถ ธรณ นาม ยโต เมฆา ปวตต์นติ
 วตต์สา ยโต ปตายนติ สฎาปี คคถ ภคถวตี นาม.
 ยคถ ยกฐา ปยิรปาดนติ คคถ นิจุณดา รุกฐา
 นานาหิษคณา ยุตา มยुरโกณจาภิรฐา

โกกิตาที่หิ วคคฺกฺกฺ.

ชัวณชัวณสทฺเทคถ	อโถ โอฏจวคคฺกฺกา
กุกุกุกกา กุพริกา	วเน ปกฐรธาคกา.
สฎธาลิกสทฺเทคถ	ทณฺฑมาณวกานิ จ
โสภคิ สพุพกาดํ ธา	กุเวรณพินิ สทา.
อิโต ธา อคฺคตรา ทิสสา	อิติ นํ อาจิภคฺติ ชโน
ยํ ทิสํ อภิปาเดติ	มหาราชา ยตฺตฺติ โส.
ยกฐานํ อาธิปคิ	กุเวโร อิติ นามโส
รมคิ นจุจคฺเคหิ	ยกฐเขเหว ปุรกฐโต.
ปคฺคตาปี ศตฺส พหโว	เอกนามาคิ เม สคฺ
อตฺตคิ ทสฺ เอโก จ	อินทนามา มหพพตา.
เค จาปี พุทฺธํ ทิสฺวาน	พุทฺธํ อาทิจฺจพณฺณํ
ทฺรโตว นมตฺตฺนติ	มหนคํ อุตตารท.
นโม เค ปุริธารณฺณ	นโม เค ปุริธคฺคตม
กุตฺเตน สเมกฺชติ	อมนุตฺธายี คํ วนฺทนติ.
สคฺ เนคํ อภินฺนุโส	ศตฺมา เอวํ วเทมเส.

ชินฺ วนทก โคตมํ
 วิชาจรณณฺมฺปนฺนํ

ชินฺ วนทาม โคตมํ
 พุทฺธํ วนทาม โคตมฺมฺนฺติ.

[๒๙๒] อยฺ โข ตํ มาริธํ อชฺชานาณียา รกฺขา ภิกฺขุณฺํ ภิกฺขุณฺํ อฺปาสกานํ
 อฺปาสกานํ คฺคฺคิยา รกฺขาย อวิหิตาย ฆาตฺติหาราย. ยถฺธํ กถฺธํจิ มาริธํ ภิกฺขุณฺํ
 วา ภิกฺขุณฺิยา วา อฺปาสกณฺธํ วา อฺปาสกิกาย วา อยฺ อชฺชานาณียา รกฺขา
 ฐคฺคฺคิยา ภวิตฺถํ ฐมคฺคฺคา ปริยาปฺคา. คณฺเฏ อมฺนุสฺสํ ยถฺโฆ วา ยถฺชินฺ วา
 ยถฺชโปตโก วา ยถฺชโปตিকা วา ยถฺชมฺหามคฺโค วา ยถฺชปาริสฺสฺสว วา ยถฺชปจฺจโร
 วา, คณฺรพฺโป วา คณฺรพฺพิ วา คณฺรพฺชโปตโก วา คณฺรพฺชโปตিকা วา คณฺรพฺชมฺหามคฺโค
 วา คณฺรพฺชปาริสฺสว วา คณฺรพฺชปจฺจโร วา, กุมฺภณฺโท วา กุมฺภณฺที วา
 กุมฺภณฺชโปตโก วา กุมฺภณฺชโปตিকা วา กุมฺภณฺชมฺหามคฺโค วา กุมฺภณฺชปาริสฺสว
 วา กุมฺภณฺชปจฺจโร วา, นาคอ วา นาคี วา นาคโปตโก วา นาคโปตিকা วา
 นาคมฺหามคฺโค วา นาคปาริสฺสว วา นาคปจฺจโร วา ปทฺฐจฺจิตฺโต ภิกฺขุํ วา
 ภิกฺขุณฺิ วา อฺปาสกํ วา อฺปาสกํ วา คจฺจนฺคํ วา อนุคจฺเจยฺย, จิตฺตํ วา อฺปติญฺเจยฺย,
 นิตฺติณฺํ วา อฺปนิตฺตีเยยฺย, นิปนฺนํ วา อฺปนิปนฺชเยยฺย. น เม โส มาริธํ อมฺนุสฺสํ
 ตเถยฺย คามสฺสํ วา นิคเมสฺสํ วา สกฺกาโร วา ครุการํ วา. น เม โส มาริธํ
 อมฺนุสฺสํ ตเถยฺย อพกมฺนุทาย นาม ราชธานียา วคฺคํ วา วาตํ วา. น เม
 โส มาริธํ อมฺนุสฺสํ ตเถยฺย ยถฺชานํ ฐมิตฺตํ คณฺคํ. อปฺปิตฺตํ นํ มาริธํ อมฺนุสฺสํ
 อนาวยฺหุมฺปิ นํ กเรยฺยํ อวิวชฺหํ. อปฺปิตฺตํ นํ มาริธํ อมฺนุสฺสํ อคฺคฺคาหิ
 ปริปฺปณฺนาหิ ปริภาสฺสาหิ ปริภาเตยฺยํ. อปฺปิตฺตํ นํ มาริธํ อมฺนุสฺสํ วิคฺคฺคฺมปฺปิตฺตํ
 ปคฺคํ ตีเส นิกฺกฺชเยยฺย. อปฺปิตฺตํ นํ มาริธํ อมฺนุสฺสํ สคฺคฺชวปฺปิตฺตํ มุทฺธํ ฆาเตยฺย.

ตฺนฺติ หิ มาริธํ อมฺนุสฺสํ จณฺททา รุกฺขา รกฺธา, เต เหนว มหาราชานํ
 อาทียนฺติ, น มหาราชานํ ปฺริสฺสกานํ อาทียนฺติ, น มหาราชานํ ปฺริสฺสกานํ ปฺริสฺสกานํ

อาทียนติ. เต โห เต มารีต อมนุสฺสา มหาราชา น อวรุทฺธา นาม อฺจุจฺจติ.
 เสดยถาปี่ มารีต รมฺโง มาครธฺส วิชิต มหาโจรา. เต เณ รมฺโง มาครธฺส
 อาทียนติ, น รมฺโง มาครธฺส ปุริตฺถานํ อาทียนติ, น รมฺโง มาครธฺส
 ปุริตฺถานํ ปุริตฺถานํ อาทียนติ. เต โห เต มารีต มหาโจรา รมฺโง มาครธฺส
 อวรุทฺธา นาม อฺจุจฺจติ; เณเนว โห มารีต ธนฺติ อมนุสฺสา จณฺธา รุทฺธา
 รกฺธา, เต เณ มหาราชา น อาทียนติ, น มหาราชา น ปุริตฺถานํ อาทียนติ, น
 มหาราชา น ปุริตฺถานํ ปุริตฺถานํ อาทียนติ. เต โห เต มารีต อมนุสฺสา มหาราชา
 อวรุทฺธา นาม อฺจุจฺจติ. โย หิ โกจิ มารีต อมนุสฺสํ ยกฺโข วา ยกฺขิณํ วา
 ยกฺขโปตโก วา ยกฺขโปตีกา วา ยกฺขมหามคฺโต วา ยกฺขปาริสฺสโร วา ยกฺขปจาโร
 วา, คนฺธพฺโพ วา คนฺธพฺพี วา คนฺธพฺพโปตโก วา คนฺธพฺพโปตีกา วา
 คนฺธพฺพมหามคฺโต วา คนฺธพฺพปาริสฺสโร วา คนฺธพฺพปจาโร วา, กุมฺภณฺโท วา
 กุมฺภณฺที วา กุมฺภณฺทโปตโก วา กุมฺภณฺทโปตีกา วา กุมฺภณฺทมหามคฺโต วา
 กุมฺภณฺทปาริสฺสโร กุมฺภณฺทปจาโร วา, นาคโ วา นาคี วา นาคโปตโก วา
 นาคโปตีกา วา นาคมหามคฺโต วา นาคปาริสฺสโร วา นาคปจาโร วา ปทุจฺ-
 จิตฺโต ภิกฺขุ วา ภิกฺขุณี วา อฺปาสกํ วา อฺปาสิกํ วา ศฺจณฺคํ วา อนฺนคฺคฺเขยฺย,
 จิตํ วา อฺปติฏฺเฐยฺย, นิสฺสินํ วา อฺปนินฺตฺเทยฺย, นิปนฺนํ วา อฺปนินฺตฺเทยฺย. อิมํ
 ยกฺขานํ มหายกฺขานํ เสนาปคฺคํ มหาลเณนาปคฺคํ อฺชฺชมาเปตพฺพํ วิกฺกนฺทิตพฺพํ อิริวิตพฺพํ
 ‘อโย ยกฺโข คนฺหาติ, อโย ยกฺโข อาวิตฺติ, อโย ยกฺโข เทเจติ, อโย ยกฺโข
 วิเทเจติ, อโย ยกฺโข หิตฺติ, อโย ยกฺโข วิหิตฺติ, อโย ยกฺโข น มฺจุจฺจติ’.

[๒๔๓] กตเมตํ ยกฺขานํ มหายกฺขานํ เสนาปคฺคํ มหาลเณนาปคฺคํ?

อินฺโท สโม วรุณ จ	ภารทฺวาโซ ปชาปติ
จหนฺโน กามเสฏฺโฐ จ	กิณฺธุณฺท นินฺธุณฺท จ.
ปนาโท โอปมณฺโง จ	เทวตฺโต จ มาตติ
จิตฺตเสโน จ คนฺธพฺโพ	นโป ราชา ชโนสโก.

ธาคาโร เหมวโค ปุณฺณโก กรติโย คุโ
 สิวโก มุจฺฉิโน ๑ เวสฺสคามิโก ยฺคนฺชโร.
 โคปาโด สุปฺปะโค ๑ หิริ เนตฺติ ๑ มนฺทโย
 ปณฺจาทจฺฉโน อาพวโก ปชฺชนโน สุมโน สุมฺชโร
 ทรมฺชโร มณิ มานิจโร ทังโส อโก เสรีโสโก สห.

อิมํ ยถาชา น มหายถาชา เสนาปคํ มหาเสนาปคํ อชฺชมาเปตพฺพํ วิกฺกนํทิตพฺพํ
 วิรวิตพฺพํ 'อํ ยถาชา คณฺหาติ, อํ ยถาชา อาวิสฺสํ, อํ ยถาชา เทเจติ, อํ
 ยถาชา วิเทเจติ, อํ ยถาชา หิสฺสํ, อํ ยถาชา วิหิสฺสํ, อํ ยถาชา น มุญฺจคฺคํ.
 อํ ช ๑ มาวิธ อชฺชานาญฺยา รกฺขา ภิกฺขุณฺํ ภิกฺขุณฺํ อปาสกานํ อปาสิกานํ
 ศุคฺคิยา รกฺขาย อวิหิสฺสํ ฆาตฺตฺวิหาราย. หนฺท จทานิ มํ มาวิธ คจฺฉาม,
 พหุกิจฺจา มํ พหุกรรมํยา'ติ. 'ยถาชา น มุญฺจคฺคํ มหาราชาโน กาดํ มณฺเฒา'ติ.

[๒๙๕] อถ ช ภิกฺขเว จคฺคาโร มหาราชา อชฺชํสาธนา มํ อภิวาเทตฺวา
 ปทกฺขิณํ กตฺวา ตตฺถเอวณฺตรชายิสฺสํ. เตมี ช ภิกฺขเว ยถา อชฺชํสาธนา
 อปฺเปกฺกเจ มํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ตตฺถเอวณฺตรชายิสฺสํ; อปฺเปกฺกเจ มยา
 สทฺธิ สมนฺโฆทิสฺสํ, สมนฺโฆทิสฺสํ กถํ สวณฺณํ วิตฺติสาเรตฺวา ตตฺถเอวณฺตรชายิสฺสํ; อปฺเป-
 กฺกเจ, เขนาหํ, เตนฺนชฺชติมฺปณฺนาเมตฺวา ตตฺถเอวณฺตรชายิสฺสํ; อปฺเปกฺกเจ นามโคคฺคํ
 สวณฺณํ ตตฺถเอวณฺตรชายิสฺสํ; อปฺเปกฺกเจ สุนฺทฺริยํ ตตฺถเอวณฺตรชายิสฺสํ.

[๒๙๖] อชฺชํคณฺหาถ ภิกฺขเว อชฺชานาญฺยํ รกฺขํ, ปริยาปฺณาถ ภิกฺขเว
 อชฺชานาญฺยํ รกฺขํ, ชาเรถ ภิกฺขเว อชฺชานาญฺยํ รกฺขํ, อคฺคธมฺมํ^๑ ภิกฺขเว
 อชฺชานาญฺยา รกฺขา ภิกฺขุณฺํ ภิกฺขุณฺํ อปาสกานํ อปาสิกานํ ศุคฺคิยา รกฺขาย
 อวิหิสฺสํ ฆาตฺตฺวิหารายา'ติ. อิทมวโจ ภคฺวา. อคฺคธมฺมา เต ภิกฺขุ ภคฺวาโต ภาสิตํ
 อภินนฺทนต์.

อชฺชานาญฺยํสุตฺตํ นิฏฺฐิตํ นวํ

๑๐. สังคิตตสูตร

[๒๙๖] เอวมเม สุตฺตํ:- เอกํ สมยํ ภควา มตฺเตสุ จาริกญฺจมาโน มหตา ภิกฺขุสงฺเขน สทฺธิํ ปณฺจมคฺคเหติ ภิกฺขุสงฺคเหติ, เยน ปาวา นาม มตฺตานํ นครํ, ตทวตฺริ. ตตฺร สุตฺถํ ภควา ปาวายํ วิหริติ จุนฺทสฺส กมฺมารปฺคตฺส อมฺพวเน.

อุพฺพตกนวสณฺหาการ

[๒๙๗] เตน โข ปน สมฺเขน ปาเวยฺยกานํ มตฺตานํ อุพฺพตกํ นาม นวํ สณฺหาการํ^๑ อจิรการิตํ โหติ อนชฺฌาตุคฺคํ^๒ สมฺเขน วา พฺราหฺมณฺเณน วา เกนจิ วา มนุสฺสญฺเณ. อตฺถสฺส โข ปาเวยฺยกา มตฺตา “ภควา ทิร มตฺเตสุ จาริกญฺจมาโน มหตา ภิกฺขุสงฺเขน สทฺธิํ ปณฺจมคฺคเหติ ภิกฺขุสงฺคเหติ ปาวํ อนุปฺปตฺโต ปาวายํ วิหริติ จุนฺทสฺส กมฺมารปฺคตฺส อมฺพวเน”ติ. อถ โข ปาเวยฺยกา มตฺตา, เยน ภควา, เตนฺปตฺตํมิตฺตํ; อุปตฺตํมิตฺตวา ภควนฺตํ อภิเวทฺเตวา เอกมฺนตํ นิสฺสิตฺตํ; เอกมฺนตํ นิสฺสินฺหา โข ปาเวยฺยกา มตฺตา ภควนฺตํ เอตทวโจ “อิห ภนฺเต ปาเวยฺยกานํ มตฺตานํ อุพฺพตกํ นาม นวํ สณฺหาการํ อจิรการิตํ โหติ อนชฺฌาตุคฺคํ สมฺเขน วา พฺราหฺมณฺเณน วา เกนจิ วา มนุสฺสญฺเณ. ตตฺถ โข ภนฺเต ภควา ปจฺมํ ปริภุชฺชตุ, ภควตา ปจฺมํ ปริภุชฺชตุ ปจฺฉา ปาเวยฺยกา มตฺตา ปริภุชฺชิตฺตํ; ตทสฺส ปาเวยฺยกานํ มตฺตานํ ทิฆรคฺคํ หิตาย สฺชายา”ติ. อธิวตฺเตติ โข ภควา คุณฺหิภาเวเน.

[๒๙๘] อถ โข ปาเวยฺยกา มตฺตา ภควโต อธิวตฺถนํ วิทิตฺวา อุจฺจายาสนฺหา ภควนฺตํ อภิเวทฺเตวา ปทกฺขิณํ กตฺวา, เยน สณฺหาการํ, เตนฺปตฺตํมิตฺตํ; อุปตฺตํมิตฺตวา สทฺทพฺพตฺตํ สณฺหาการํ สทฺทวิทฺวา ภควโต อาสนฺหา ปณฺณเปตฺวา อุทกมณฺธิกํ ปติฏฺฐาเปตฺวา เทตปทีปํ อาโรเปตฺวา, เยน ภควา, เตนฺปตฺตํมิตฺตํ; อุปตฺตํมิตฺตวา ภควนฺตํ อภิ-

๑ น.ม. สณฺหาการํ; ตี.อี. สณฺหาการ

๒ น.ม. อนชฺฌาตุคฺคํ

วาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐจฺตุ; เอกมนฺตํ จิตฺตา โข เค ปาเวยฺยกา มตฺตา ภควนฺตํ
เอตทฺทวโจ “สพฺพสฺสณฺณิธฺนํ” ภาเนตฺว สฺนฺชาคารํ, ภควโต อาสฺนํ ปณฺณตฺตานํ,
อุทกมณฺโณ ปตฺติจฺวปฺปโต, เทตฺทปฺปโต อาโรหิตฺวา; ยถาสฺสทํ ภาเนตฺว ภควา กาดํ
มณฺณตํ”ติ.

[๒๘๘] อถ โข ภควา นิวาเสตฺวา ปตฺตจฺจวราทาย สทฺธิํ ภิกฺขุสงฺฆเณ, เยน
สฺนฺชาคารํ, เทนฺปตฺตํภมิ; อุปตฺตํภมิทฺวา ปาเท ปกฺขาเตตฺวา สฺนฺชาคารํ ปวิตฺติทฺวา
มชฺฌิมํ ฌมฺภํ นิสฺสํสา ย ปุรตฺตภาณิมุโข นิสฺสํ. ภิกฺขุสงฺฆเณ โข ปาเท ปกฺขาเตตฺวา
สฺนฺชาคารํ ปวิตฺติทฺวา ปจฺฉิมํ ภิตฺติํ นิสฺสํสา ย ปุรตฺตภาณิมุโข นิสฺสํ ภควนฺตํเยว
ปุรตฺตทฺวา. ปาเวยฺยกา โข มตฺตา ปาเท ปกฺขาเตตฺวา สฺนฺชาคารํ ปวิตฺติทฺวา
ปุรตฺตํ ภิตฺติํ นิสฺสํสา ย ปจฺฉิมภาณิมุขา นิสฺสํ. ภควนฺตํเยว ปุรตฺตทฺวา. อถ โข
ภควา ปาเวยฺยเก มตฺเต พหุเทว รคฺติํ ฌมฺภิยา กถาย สฺนฺทตฺเตตฺวา สฺมาทเปตฺวา
สฺมคฺเตเตตฺวา สฺมปทฺเตตฺวา อุมฺปิเชตฺติ “อภิกกฺขตา โข วาเสตฺวา รคฺติ; ยถาสฺสทํ
คฺเมหุ กาดํ มณฺณตํ”ติ. “เอวํ ภาเนตฺว”ติ โข ปาเวยฺยกา มตฺตา ภควโต ปฏฺฐิตฺตฺวา
อฏฺฐจฺจายาธนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกมิตฺตํ.

[๓๐๐] อถ โข ภควา, อจฺริวปกฺกนฺเตสุ ปาเวยฺยเกสุ มตฺเตสุ, คุณฺทํภุคฺ คุณฺทํภุคฺ
ภิกฺขุสงฺฆํ อนฺนวิโตเกตฺวา อายสฺสุมนฺตํ สํวํปฺตํ อามนฺเตตฺติ “วิคคณฺณิมิทฺโห โข สํวํปฺตํ
ภิกฺขุสงฺฆเณ; ปฏฺฐิภาคฺ คํ สํวํปฺตํ ภิกฺขุณฺ ฌมฺภํ กถา; ปฏฺฐิจิ เม อาคิถายติ, ตมํ
อายเมยฺยามํ”ติ. “เอวํ ภาเนตฺว”ติ โข อายสฺสมา สํวํปฺตโต ภควโต ปจฺจตฺตํ.
อถ โข ภควา จคฺคฺคณฺณํ สฺงฆาภฺมํ ปณฺณตฺตานํ ทกฺขิณเณน ปตฺเตน สฺสํเสยฺยํ กปฺเปตฺติ
ปาเท ปาทํ อจฺจาทาย สโต สฺมปชาโน อฏฺฐจฺจานตฺเตน มนฺตํกิริทฺวา.

๑ ส.ป. สพฺพสฺสณฺณิธฺนํ ๒ น.ม. วิคคณฺณิมิทฺโห ๓ น.ม.ส.ป. อายมิตฺตํ

ภินนนิคณชวตถุ

[๓๐๑] เตน โข ปน สมนเณ นิคณโจ นาวุปคโต ปาวาย อรุณา กาดกโต
 โหติ. คตฺถ กาดกิริยาย ภินนา นิคณจา เทวธิกชาตา ภณททชาตา กตทชาตา
 วิจาทาปนา อณณมณณ มุขตคฺคิ วิคฺคทคฺคิ วิหรนคิ “น คฺคิ อิมํ ฐมฺมวินยํ
 อาชานาติ, อหํ อิมํ ฐมฺมวินยํ อาชานามิ, กิ คฺคิ อิมํ ฐมฺมวินยํ อาชานิตฺถติ?
 มิจฺฉาปฏิปนฺโน คฺคฺมตฺติ, อหมตฺมิ สมนฺนาปฏิปนฺโน; สหิตํ เม, สตฺทิตนฺเต; ปุเรวจฺฉนํ
 ปจฺฉา อวจ, ปจฺฉาวจฺฉนํ ปุเร อวจ; อธิจฺฉนฺนเต วิปราวคฺคิ, อาโรปีโต เค
 วาโท; นิคคฺคิโต คฺคฺมตฺติ, จร วาทปโปมกฺขาย, นิพฺเพเจหิ วา, สเจ ปโหสิ”ติ.
 วโรเยว โข มณเณ นิคณเจตฺถ นาวุปคฺคิเยตฺถ อนฺนคฺคิ. เยปี^๒ “นิคณจตฺถ
 นาวุปคตฺถ สวากา คิหิ โอทาควตฺนา, เทปี นิคณเจตฺถ นาวุปคฺคิเยตฺถ นิพฺพินฺรฺพา
 วิรคฺคฺรฺพา ปฏิวานรฺพา, ยถาคํ ทฺรฺกฺชาเต ฐมฺมวินเย ทฺรฺปเวทิตฺเต อนิยฺยานิก
 อนฺนปตฺมตฺถคฺคินิก อตฺมมาตฺมทฺรฺปเวทิตฺเต ภินฺนญฺเป อปฺปฏิตฺถเน.

[๓๐๒] อถ โข อายสฺมา สวโรปคโต ภิกฺขุ อามนฺเตติ “นิคณโจ อาวุโส
 นาวุปคโต ปาวาย อรุณา กาดกโต, คตฺถ กาดกิริยาย ภินนา นิคณจา เทวธิก-
 ชาตา ฯ เปว ภินฺนญฺเป อปฺปฏิตฺถเน. เอวฺเหหํ อาวุโส โหติ ทฺรฺกฺชาเต ฐมฺมวินเย
 ทฺรฺปเวทิตฺเต อนิยฺยานิก อนฺนปตฺมตฺถคฺคินิก อตฺมมาตฺมทฺรฺปเวทิตฺเต. อยํ โข
 ปนาวุโส อมฺหากํ ภควตฺตา ฐมฺโม สวากฺชาโต สฺวปเวทิตฺโต นิยฺยานิก อฺนปตฺม-
 ตฺถคฺคินิก สมนฺนาตฺมทฺรฺปเวทิตฺโต. คคฺค สทฺเพเหว สงฺคายิตพฺพํ, น วิวทิตพฺพํ,
 ยถียํ พฺรหฺมจฺริยํ อทฺธนํ สตฺถ จิรฺวจฺจิตฺกํ, คตฺถ พฺรหฺมทฺทิตาย พฺรหฺมทฺทิตาย
 โถกานุกมฺปาย อคฺคาย ทิตาย สฺวชย เทวมนฺตฺตานํ.

กตโม จาธุโส อมฺหากํ ภควตฺตา ฐมฺโม สวากฺชาโต สฺวปเวทิตฺโต นิยฺยานิก
 อฺนปตฺมตฺถคฺคินิก สมนฺนาตฺมทฺรฺปเวทิตฺโต, ยคฺค สทฺเพเหว สงฺคายิตพฺพํ, น วิวทิตพฺพํ,

ยถิทํ พุทฺทมจริยํ อทฺธนียํ อสฺสํ จิรญฺจิตฺกํ, ตทสฺสํ พุทฺชนหิตาย พุทฺชนสุชาय
โถกานุกมฺปาย อคฺคทาย หิตาย สุชาय เทวมนุสฺสํ.

เอกก

[๓๐๓] อคฺคิ โข อาวุโส เตน ภควตา ชานตา ปสฺสตา อรหตา สฺมมา-
สฺมพุทฺเธน เอโก รมโม สฺมมทกฺขาโต; ตคฺค สํเพเหว สงฺคายิตพฺพํ, น วิวทิตพฺพํ,
ยถิทํ พุทฺทมจริยํ อทฺธนียํ อสฺสํ จิรญฺจิตฺกํ, ตทสฺสํ พุทฺชนหิตาย พุทฺชนสุชาय
โถกานุกมฺปาย อคฺคทาย หิตาย สุชาय เทวมนุสฺสํ. กตโม เอโก รมโม? สํเพ-
สฺสตา อาหารญฺจิตฺกา. สํเพ สฺสตา สงฺขารญฺจิตฺกา. อโย โข อาวุโส เตน ภควตา
ชานตา ปสฺสตา อรหตา สฺมมาสฺมพุทฺเธน เอโก รมโม สฺมมทกฺขาโต; ตคฺค
สํเพเหว สงฺคายิตพฺพํ, น วิวทิตพฺพํ, ยถิทํ พุทฺทมจริยํ อทฺธนียํ อสฺสํ จิรญฺจิตฺกํ,
ตทสฺสํ พุทฺชนหิตาย พุทฺชนสุชาย โถกานุกมฺปาย อคฺคทาย หิตาย สุชาย เทวมนุ-
สฺสํ.

เอกกํ นิฏฺฐิตํ

ทุก

[๓๐๔] อคฺคิ โข อาวุโส เตน ภควตา ชานตา ปสฺสตา อรหตา สฺมมา-
สฺมพุทฺเธน เทว รมมา สฺมมทกฺขาตา. ตคฺค สํเพเหว สงฺคายิตพฺพํ ๑ เป ๑ อคฺคทาย
หิตาย สุชาย เทวมนุสฺสํ. กตเม เทว?

นามญฺจ รูปญฺจ. (๑)

อวิชฺชา จ ภวคณฺหา จ. (๒)

ภวทิจิ จ วิภวทิจิ จ. (๓)

อหิริกณจ อโนคตปปณจ. (๔)

หิริ จ โธคตปปณจ. (๕)

โทวจุตตคา จ ปาปมิตตคา จ. (๖)

โสวจุตตคา จ กตยาณมิตตคา จ. (๗)

อาปคฺติกุตตคา จ อาปคฺติวฺจุจํานกุตตคา จ. (๘)

ตมาปคฺติกุตตคา จ ตมาปคฺติวฺจุจํานกุตตคา จ. (๙)

ชาตูกุตตคา จ มนตีกการกุตตคา จ. (๑๐)

อายนกุตตคา จ ปฏิจจุตมุปปาตูกุตตคา จ. (๑๑)

จํานกุตตคา จ อวฺจุจํานกุตตคา. (๑๒)

อาชชวณฺเฑ ฌชชวณฺเฑ. (๑๓)

ชนฺธิ จ โสธจณฺเฑ. (๑๔)

ธํชฌณฺเฑ ปฏิสันถาโร จ. (๑๕)

อวิหิตา จ โสเจยฺยณฺเฑ. (๑๖)

มฺหุจตฺตจณฺเฑ อตมฺปชฌณฺเฑ. (๑๗)

ตฺติ จ ตมฺปชฌณฺเฑ. (๑๘)

อินฺทฺริเยตฺถ อคฺคตทวารตา จ โภชเน อมคฺตณฺเฑตา จ. (๑๙)

อินฺทฺริเยตฺถ คฺคตทวารตา จ โภชเน มคฺตณฺเฑตา จ. (๒๐)

ปฏิสังขานพตณฺเฑ ภาวนาพตณฺเฑ. (๒๑)

ตฺติพตณฺเฑ ตมาริพตณฺเฑ. (๒๒)

ตมฺโถ จ วิปตฺตนา จ. (๒๓)

ตมณฺนิมิตฺตณฺเฑ ปคฺคหนิมิตฺตณฺเฑ. (๒๔)

ปคฺคโห จ อวิกฺเขโป จ. (๒๕)

ตฺถวิปคฺติ จ ทิจฺจวิปคฺติ จ. (๒๖)

ถัดดมฺปทา จ ทิฏฐิจิตมฺปทา จ. (๒๘)

ถัดตวิตุทฺธิ จ ทิฏฐิจิตวิตุทฺธิ จ. (๒๙)

ทิฏฐิจิตวิตุทฺธิ โข ปน ยถา ทิฏฐิจิตฺต จ ปธานํ. (๓๐)

ถัดเวโค จ ถัดเวชนียะตุ จาเนตุ ถัดวิคคตฺต จ โยนิโส ปธานํ. (๓๑)

อถนคฺคจฺจิตา จ กุสฺสเถตุ ฐมฺเมตุ อปฺปฏิกฺขานิกา จ ปธานมฺมํ. (๓๒)

วิชฺชา จ วิมุกฺคิ จ (๓๓)

ชเย ฌาณํ อนุปฺปาเท ฌาณํ. (๓๔)

อิมะ โห อากุโส เคน ภควตา ชานตา ปถัสตา อรหตา สมนาสมฺพุทฺเธน
เทว ฐมฺมา สมนทกฺขาตา. คคฺค ถัพเพเหว สงฺกายิตพฺพํ ๗ เป ๗ สฺชาย เทวมนุสฺ-
ถานํ.

ทัก นิฏฐิตํ

คิก

[๓๐๕] อคฺคิ โห อากุโส เคน ภควตา ชานตา ปถัสตา อรหตา สมนาส-
มฺพุทฺเธน คโย ฐมฺมา สมนทกฺขาตา. คคฺค ถัพเพเหว สงฺกายิตพฺพํ ๗ เป ๗
อคฺคาย หิตาย สฺชาย เทวมนุสฺถานํ. กคเม คโย?

คฺคณิ อกฺุสฺสมูลานิ: โตโก อกฺุสฺสมูลํ, โตโส อกฺุสฺสมูลํ, โมโห อกฺุสฺสมูลํ. (๑)

คฺคณิ กุสฺสมูลานิ: อโตโก กุสฺสมูลํ, อโตโส กุสฺสมูลํ, อโมโห กุสฺสมูลํ. (๒)

คฺคณิ หุจฺจวิตานิ: กายหุจฺจวิตํ วจฺจหุจฺจวิตํ มโนหุจฺจวิตํ. (๓)

คฺคณิ สจฺจวิตานิ: กายสจฺจวิตํ วจฺจสจฺจวิตํ มโนสจฺจวิตํ. (๔)

คโย อกฺุสฺสวิตกฺกา: กามวิตกฺโก พฺยาปาทวิตกฺโก วิหิตฺถวิตกฺโก. (๕)

คโย กุสฺสวิตกฺกา: เนกขมฺมวิตกฺโก อพฺยาปาทวิตกฺโก อวิหิตฺถวิตกฺโก. (๖)

คโย อกฺุสฺสสงฺกปฺปา: กามสงฺกปฺโป พฺยาปาทสงฺกปฺโป วิหิตฺถสงฺกปฺโป. (๗)

คโย กุสฺสสงฺกปฺปา: เนกขมฺมสงฺกปฺโป อพฺยาปาทสงฺกปฺโป อวิหิตฺถสงฺกปฺโป. (๘)

คิตุโส อกุสสธณฺหา: กามธณฺหา พฺยาปาทธณฺหา วิหีสํธณฺหา. (๙)

คิตุโส กุสสธณฺหา: เนกขมมธณฺหา อพฺยาปาทธณฺหา อวิหีสํธณฺหา. (๑๐)

คิตุโส อกุสสธาคูโ: กามธาคู พฺยาปาทธาคู วิหีสํธาคู. (๑๑)

คิตุโส กุสสธาคูโ: เนกขมมธาคู อพฺยาปาทธาคู อวิหีสํธาคู. (๑๒)

อปรายี คิตุโส ธาคูโ: กามธาคู รูปธาคู อรูปธาคู. (๑๓)

อปรายี คิตุโส ธาคูโ: รูปธาคู อรูปธาคู นิโรธธาคู. (๑๔)

อปรายี คิตุโส ธาคูโ: หีนธาคู มหณฺนิมธาคู ปณฺธิธาคู. (๑๕)

คิตุโส ตณฺหา: กามตณฺหา ภวตณฺหา วิภวตณฺหา. (๑๖)

อปรายี คิตุโส ตณฺหา: กามตณฺหา รูปตณฺหา อรูปตณฺหา. (๑๗)

อปรายี คิตุโส ตณฺหา: รูปตณฺหา อรูปตณฺหา นิโรธตณฺหา. (๑๘)

คัณฺธิ สณฺโณชณฺหานิ: สกฺกายทิจฺจํ วิจิจฺจํ สัตถํ พุทฺธปรมาโธ. (๑๙)

คโย อาสว: กามาโสว ภวาโสว อวิชฺชาโสว. (๒๐)

คโย ภวา: กามภโว รูปภโว อรูปภโว. (๒๑)

คิตุโส เอสนา: กามะสฺสนา ภเวสฺสนา พุทฺธมฺจริเยสฺสนา. (๒๒)

คิตุโส วิชา: เสงฺโยหมธัมมํ วิชา, สทฺธิโสหมธัมมํ วิชา, หีนํหมธัมมํ วิชา. (๒๓)

คโย อทฺธา: อตฺถํ อทฺธา, อหาคโต อทฺธา, ปจฺจุปปนฺโน อทฺธา. (๒๔)

คโย อนฺตา: สกฺกายโ อนฺโต, สกฺกายสํหฺมโต อนฺโต, สกฺกายนิโรโธ อนฺโต. (๒๕)

คิตุโส เวทนา: สฺสุชา เวทนา, ทฺทุชา เวทนา, อทฺทุชฺชมฺสฺสุชา เวทนา. (๒๖)

คิตุโส ทฺทุชฺชา: ทฺทุชฺทฺทุชฺชา สงฺขารทฺทุชฺชา วิปริณามทฺทุชฺชา. (๒๗)

คโย ราสี: มิจฺจุตฺตนิยโต ราสี, สมฺมตฺตนิยโต ราสี, อนิยโต ราสี. (๒๘)

คโย ตมา: อตฺถํ วา อทฺธานํ อารพฺภ กงฺขติ วิจิจฺจติ นาริมุจฺจติ น
สํปตฺติทฺธิ, อนาคํ วา อทฺธานํ อารพฺภ กงฺขติ วิจิจฺจติ นาริมุจฺจติ น สํปตฺติทฺธิ,
เอตฺรหิ วา ปจฺจุปปนฺนํ อทฺธานํ อารพฺภ กงฺขติ วิจิจฺจติ นาริมุจฺจติ น
สํปตฺติทฺธิ. (๒๙)

คัณฺธิ ตถาคตฺสฺส อรฺกฺเขยฺยานิ: ปริสุทฺธกฺกายสํมาจาโร อาวูโส ตถาคโต,

นคฺติ ตถาคคตฺสํ ภายทฺจจฺริคํ, ยํ ตถาคโค รกฺเขยฺย 'มา เม อิทํ ปโร อณฺณวํ'ติ;
ปฺริตฺตทฺชวํจํมาจฺจโร อวฺวํสํ ตถาคโค, นคฺติ ตถาคคตฺสํ วจฺจทฺจจฺริคํ, ยํ ตถาคโค
รกฺเขยฺย 'มา เม อิทํ ปโร อณฺณวํ'ติ; ปฺริตฺตทฺชมนิสฺมาจฺจโร อวฺวํสํ ตถาคโค,
นคฺติ ตถาคคตฺสํ มโนทฺจจฺริคํ, ยํ ตถาคโค รกฺเขยฺย 'มา เม อิทํ ปโร อณฺณวํ'ติ. (๓๐)

คโย กิณฺณนา: ราโค กิณฺณนํ, โทโส กิณฺณนํ, โมโห กิณฺณนํ. (๓๑)

คโย อคฺคิ: รากคฺคิ โทสคฺคิ โมหคฺคิ. (๓๒)

อปเรวํ คโย อคฺคิ: อาหุเนยฺยคฺคิ คหปคฺคิ ทกฺขิณฺเนยฺยคฺคิ. (๓๓)

คฺวิเรน ฐปฺสงฺกโห: สนิทฺตฺสนฺธปฺปฏิขํ ฐปํ, อนิทฺตฺสนฺธปฺปฏิขํ ฐปํ, อนิทฺตฺ-
สนฺธปฺปฏิขํ ฐปํ. (๓๔)

คโย สงฺขารา: ปุณฺณวํสํสงฺขารो อปุณฺณวํสํสงฺขารो อาเนยฺยวํสํสงฺขารो. (๓๕)

คโย ปุคฺคตา: เสฏฺโฆ ปุคฺคโต, อเสฏฺโฆ ปุคฺคโต, เหนวเสฏฺโฆนาเสฏฺโฆ
ปุคฺคโต. (๓๖)

คโย เถรา: ชาติเถโร ชมฺมเถโร สมนฺติเถโร. (๓๗)

คฺณิ ปุณฺณกิริยาวตฺถุณี: ทานมยํ ปุณฺณกิริยาวตฺถุ, สัมมยํ ปุณฺณกิริยาวตฺถุ,
ภาวนามยํ ปุณฺณกิริยาวตฺถุ. (๓๘)

คฺณิ โจทฺทาวตฺถุณี: ทิฏฺฐเจณ ตฺถุเตน ปฺริตฺตํกาย. (๓๙)

คิธฺโส กามุปปคฺติโย: สันตฺวาธฺโส สคฺคตา ปจฺจุปฺปจฺจิตกามา, เต ปจฺจุปฺปจฺจิตฺเต
กามेตฺถํ วตฺถํ วคฺคเตนฺติ, เสยฺยถาปํ มนุสฺสํ อากฺขเจ จ เทวา อากฺขเจ จ วิณีปาติกา;
อโย ปจฺจมา กามุปปคฺติ. สันตฺวาธฺโส สคฺคตา นิมนฺนิตกามา, เต นิมนฺนิตฺวา นิมนฺนิตฺวา
กามेตฺถํ วตฺถํ วคฺคเตนฺติ, เสยฺยถาปํ เทวา นิมนฺนิตํ; อโย ทคฺคิยา กามุปปคฺติ.
สันตฺวาธฺโส สคฺคตา ปรมิมนฺนิตกามา, เต ปรมิมนฺนิตฺเต กามेตฺถํ วตฺถํ วคฺคเตนฺติ, เสยฺยถาปํ
เทวา ปรมิมนฺนิตวตฺถุคฺคิ; อโย ทคฺคิยา กามุปปคฺติ. (๔๐)

๓ น.ม. กามุปปคฺติโย; ต. กามุปปคฺติโย

คิธโส สฺยุปปตฺติโย: สันตาดุโส สคฺคา สุข^๑ อุปฺปาเทตฺวา อุปฺปาเทตฺวา
 สุข^๑ วิหฺรณฺติ, เสยฺยถาปี้ เทวา พรหมกายิกา; อโย ปจฺมา สฺยุปปตฺติ. สันตาดุโส
 สคฺคา สุเขน อภิสันฺหา ปริสฺสนฺหา ปริปุรฺวา ปริปฺนฺญา, เท กทาจิ กรหฺจิ อุตฺทํ
 อุตฺทํเนหฺติ 'อโห สุข^๑, อโห สุข^๑'ติ, เสยฺยถาปี้ เทวา อภิสฺสฺสฺรา; อโย ทฺติยา
 สฺยุปปตฺติ. สันตาดุโส สคฺคา สุเขน อภิสันฺหา ปริสฺสนฺหา ปริปุรฺวา ปริปฺนฺญา, เท
 สันตํเยว สํคฺคิตา^๒ จิตฺตสุข^๓ ปฏฺติสฺสเวทนฺติ, เสยฺยถาปี้ เทวา สุกฺกิณฺหา; อโย ทฺติยา
 สฺยุปปตฺติ. (๔๑)

คิธโส ปญฺญา: เสกฺขา ปญฺญา, อเสกฺขา ปญฺญา, เนวเสกฺขานาเสกฺขา
 ปญฺญา. (๔๒)

อปรายี คิธโส ปญฺญา: จินฺตมฺยา ปญฺญา, สุตฺมฺยา ปญฺญา, ภาวนามฺยา
 ปญฺญา. (๔๓)

คิณาวุชานี: สุตฺตาดุข^๑ ปิเวกฺกาดุข^๑ ปญฺญาดุข^๑. (๔๔)

คิณินฺทริยานี: อณฺเฏวตณฺเฏสํคิณฺทริยํ อณฺเฏนฺทริยํ อณฺเฏวตานิทริยํ. (๔๕)

คิณิ จกฺขุณี: มํสจกฺขุ ทิพฺพจกฺขุ ปญฺญาจกฺขุ. (๔๖)

คิธโส สิกฺขา อริสฺสํสิกฺขา อริจิตฺตสิกฺขา อริปญฺญาสิกฺขา. (๔๗)

คิธโส ภาวนา: กายภาวนา จิตฺตภาวนา ปญฺญาภาวนา. (๔๘)

คิณิ อนุตฺตริยานี: ทสฺสํสํนุตฺตริยํ ปฏฺธิปทานุตฺตริยํ วิมุตฺตานุตฺตริยํ. (๔๙)

คโย สมารี: สวิตกฺกวจิราโร สมาริ, อวิตกฺกวจิราวมคฺโต สมาริ, อวิตกฺกอวจิราโร
 สมาริ. (๕๐)

อปรายี คโย สมารี: สุตฺตมคฺโต สมาริ, อนิมิตฺตมคฺโต สมาริ, อปรนิหิตมคฺโต
 สมาริ. (๕๑)

คิณิ โสเจยฺยานี: กายโสเจยฺยํ วจฺโสเจยฺยํ มโนโสเจยฺยํ. (๕๒)

คิณิ โมนฺเญยฺยานี: กายโมนฺเญยฺยํ วจฺโมนฺเญยฺยํ มโนโมนฺเญยฺยํ. (๕๓)

๑ น.ม.ด.อ. 'สุข'ติ อิทํ นคฺติ

๒ น.ม.ด.อ. ศุคฺคิตา

๓ น.ม.ด.อ. สุข

คัณิ โกสธถานิ: อายโกสธถั อปายโกสธถั อูปายโกสธถั. (๕๔)

คโย มทา: อาโรคฺยมโท โยพพณฺมโท ชีวิตฺมโท. (๕๕)

คัณิ อาชิปเตยฺยานิ: อคฺคาชิปเตยฺยํ โดกาชิปเตยฺยํ ชมฺมาชิปเตยฺยํ. (๕๖)

คัณิ กถาวตฺถุณี: อคฺคํ วา อทฺธานํ อารพฺภ กถํ กถเยยฺย 'เฮวํ อโหสิ
อคฺคตฺมทฺธานนฺ'ติ, อนาคคํ วา อทฺธานํ อารพฺภ กถํ กถเยยฺย 'เฮวํ ภวิสฺสคฺคิ
อนาคคตฺมทฺธานนฺ'ติ, เขตรหิ วา ปจฺจุปปนฺนํ อทฺธานํ อารพฺภ กถํ กถเยยฺย 'เฮวํ
โหสิ เขตรหิ ปจฺจุปปนฺนตฺมทฺธานนฺ'ติ. (๕๗)

คิธฺโส วิชฺชา: ปุพฺเพนิวาสานุสฺสติกฺขณํ วิชฺชา, สคฺคณํ จุคฺคปาเตณณํ
วิชฺชา, อาสวณํ ชเยณณํ วิชฺชา. (๕๘)

คโย วิหารา: ทิพฺโพ วิหาโร, พฺรหฺมา วิหาโร, อริโย วิหาโร. (๕๙)

คัณิ ปาฏิหาริยานิ: อิทฺธิปาฏิหาริยํ อาเทสฺนาปาฏิหาริยํ อนุสํสาณํ ปาฏิหาริยํ. (๖๐)

อิมเ ชฺ อารุโธ เตน ภควตา ชานตา ปสฺสตา อรหตา สมนฺมาสมฺพุทฺเธน
คโย ชมฺมา สมนฺมทฺฆาตา: คคฺค สํพุเพเหว สงฺคายิตฺพุทฺ์, น วิวทิตฺพุทฺ์ ๆ เป ๆ
อคฺคถาย หิตาย สฺชาย เทวมนุสฺสณํ.

คิกํ นิฏฺฐิตํ

จตุกก

[๓๐๖] อคฺคิ ชฺ อารุโธ เตน ภควตา ชานตา ปสฺสตา อรหตา สมนฺมาสมฺพุทฺเธน
จคฺคาโร ชมฺมา สมนฺมทฺฆาตา: คคฺค สํพุเพเหว สงฺคายิตฺพุทฺ์ ๆ เป ๆ อคฺคถาย
หิตาย สฺชาย เทวมนุสฺสณํ. กถเม จคฺคาโร?

จคฺคาโร สติปฏฺฐานา: อิทฺธาโร ภิกฺขุ กาเย กายานุสฺสิตํ วิหริติ อาคํ
สมนฺปาโน สติมา วิเนยฺย โดเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. เวทนาสุ เวทนานุสฺสิตํ ๆ เป ๆ

จิตฺเต จิตฺตานุปัสสํ ๗ เป ๗ รมฺเมสุ รมฺมานุปัสสํ วิหริตี อาตาปี สมนฺปชาโน
 สติมา วิเนยฺย โสเก อภิชฺฌาโทมนสฺส. (๑)

จตุตถาโร สมนฺปปฺปชาโน: อิทาธุโส ภิกฺขุ อนุปฺปนฺนํ ปาปกาณํ อกฺุสฺถานํ
 รมฺมานํ อนุปฺปาทาย นนฺทํ ชเนตี วายมตี วิริยํ อารภตี จิตฺตํ ปคฺคณฺหาตี ปทหตี,
 อุปฺปนฺนํ ปาปกาณํ อกฺุสฺถานํ รมฺมานํ ปหานาย นนฺทํ ชเนตี วายมตี วิริยํ
 อารภตี จิตฺตํ ปคฺคณฺหาตี ปทหตี, อนุปฺปนฺนํ กุสฺสฺถานํ รมฺมานํ อุปฺปาทาย
 นนฺทํ ชเนตี วายมตี วิริยํ อารภตี จิตฺตํ ปคฺคณฺหาตี ปทหตี, อุปฺปนฺนํ กุสฺสฺถานํ
 รมฺมานํ จิตฺติยา อสฺมโมสํสา ยิโยภาวาย เวปฺตุตฺตาย ภาวนาย ปาริปุริยา นนฺทํ
 ชเนตี วายมตี วิริยํ อารภตี จิตฺตํ ปคฺคณฺหาตี ปทหตี. (๒)

จตุตถาโร อธิธิปาทา: อิทาธุโส ภิกฺขุ นนฺทสฺมาธิปฺชานสํขารสํนฺนาคํ
 อธิธิปาทํ ภาเวตี, วิริยสฺมาธิปฺชานสํขารสํนฺนาคํ อธิธิปาทํ ภาเวตี, จิตฺตสฺมาธิ-
 ปฺชานสํขารสํนฺนาคํ อธิธิปาทํ ภาเวตี, อิมํสํสาธิปฺชานสํขารสํนฺนาคํ อธิธิปาทํ
 ภาเวตี. (๓)

จตุตถาโร ฌานานี: อิทาธุโส ภิกฺขุ วิวิจฺเจว กามะหิ วิวิจฺจ อกฺุสฺสเดหิ รมฺเมหิ
 สวฺกิตฺกํ สวฺจาร์ วิเวกขํ ปิตีสุขํ ปจฺจํ ฌานํ อุปสํปชฺช วิหริตี. วิตฺถกฺกวจิรารณํ
 วุปสํมา อชฺฌมฺภุคํ สมนฺปสํทหนํ เจตโส เอโกทิกภาวํ อวิตฺกํ อวิจาร์ สมาริขํ ปิตีสุขํ
 ทฺติยํ ฌานํ อุปสํปชฺช วิหริตี. ปิตียา จ วิราคะ อุปฺเปกฺขโก จ วิหริตี สโต จ
 สมนฺปชาโน, สฺขณฺจ กายะเน ปฏฺฐิเวเทตี, ยนฺทํ อริยา อาจิตฺตํ 'อุปฺเปกฺขโก สติมา
 สฺขวิหารี'ติ, ตฺติยํ ฌานํ อุปสํปชฺช วิหริตี. สฺขสฺส จ ปหานา ทฺกฺขสฺส จ ปหานา
 ปุพฺเพว โสมนสฺสโตมนสฺสํ อคฺคณฺมา อทุกฺขมฺสฺสํ อุปฺเปกฺขาสติปาริสุทฺธิ
 จตุคฺคํ ฌานํ อุปสํปชฺช วิหริตี. (๔)

[๓๐๗] จตฺถโส สมาริภาวนา: อคฺคาธุโส สมาริภาวนา ภาวิตา พหุตฺถิกา
 ทิฏฺฐมฺมสุวิหาราย สวฺคตฺติ, อคฺคาธุโส สมาริภาวนา ภาวิตา พหุตฺถิกา

ฌาณทตฺตณฺปิฎกาทาย ลมฺวคฺคตฺติ, อคฺคณฺณโส สฺมาธิภาวนา ภาวิตฺตา พหุตฺถกฺคา
 สฺตฺติสํปฺปชฌณฺณาย ลมฺวคฺคตฺติ, อคฺคณฺณโส สฺมาธิภาวนา ภาวิตฺตา พหุตฺถกฺคา อาสวณํ
 ขยาย ลมฺวคฺคตฺติ.

กตฺมา จาณฺโส สฺมาธิภาวนา ภาวิตฺตา พหุตฺถกฺคา ทิฏฺฐจฺมมฺมฺสฺสวฺหาราย ลมฺวคฺคตฺติ?
 อธิชาณฺโส ภิกฺขุ วิวิจฺจเจว กามะหิ วิวิจฺจ อภุตฺเตหิ รมฺเมหิ สฺวิตฺตํ สฺวิจาโร ๖ เป ๖
 จคฺคณฺณํ ฌานํ อปฺปสํปฺปชฺช วิหริติ; อโย จาณฺโส สฺมาธิภาวนา ภาวิตฺตา พหุตฺถกฺคา
 ทิฏฺฐจฺมมฺมฺสฺสวฺหาราย ลมฺวคฺคตฺติ. (๕-๑)

กตฺมา จาณฺโส สฺมาธิภาวนา ภาวิตฺตา พหุตฺถกฺคา ฌาณทตฺตณฺปิฎกาทาย ลมฺวคฺคตฺติ?
 อธิชาณฺโส ภิกฺขุ อาโตกสฺสณฺณํ มนฺตฺติโรทฺติ, ทิวาสสณฺณํ อธิจฺจํ ยถา ทิวา ตถา
 รคฺคํ, ยถา รคฺคํ ตถา ทิวา; อิติ วิณฺญเณ เจตฺถา อปฺปวฺยทฺตฺเตน สํปฺปภาสํ
 จิตฺตํ ภาวิตฺติ; อโย จาณฺโส สฺมาธิภาวนา ภาวิตฺตา พหุตฺถกฺคา ฌาณทตฺตณฺปิฎกาทาย
 ลมฺวคฺคตฺติ. (๕-๒)

กตฺมา จาณฺโส สฺมาธิภาวนา ภาวิตฺตา พหุตฺถกฺคา สฺตฺติสํปฺปชฌณฺณาย ลมฺวคฺคตฺติ?
 อธิชาณฺโส ภิกฺขุโน วิทิตฺตา เวทฺธา อปฺปชฺชณฺติ, วิทิตฺตา อปฺปจฺจณฺติ, วิทิตฺตา อพฺภคฺคณฺ
 กจฺจณฺติ; วิทิตฺตา สณฺณวา อปฺปชฺชณฺติ, วิทิตฺตา อปฺปจฺจณฺติ, วิทิตฺตา อพฺภคฺคณฺ
 กจฺจณฺติ; วิทิตฺตา วิตฺถกฺกา อปฺปชฺชณฺติ, วิทิตฺตา อปฺปจฺจณฺติ, วิทิตฺตา อพฺภคฺคณฺ กจฺจณฺติ;
 อโย จาณฺโส สฺมาธิภาวนา ภาวิตฺตา พหุตฺถกฺคา สฺตฺติสํปฺปชฌณฺณาย ลมฺวคฺคตฺติ. (๕-๓)

กตฺมา จาณฺโส สฺมาธิภาวนา ภาวิตฺตา พหุตฺถกฺคา อาสวณํ ขยาย ลมฺวคฺคตฺติ?
 อธิชาณฺโส ภิกฺขุ ปณฺณํ อปฺปาทนํ กุณฺธํ อหํสํ อหํสํ วิหริติ: อิติ รูปํ, อิติ
 รูปสฺส สฺมทฺธิ, อิติ รูปสฺส อคฺคณฺณโม; อิติ เวทฺธา. อิติ สณฺณวา. อิติ สงฺขารว.
 อิติ วิณฺญานํ, อิติ วิณฺญานสฺส สฺมทฺธิ, อิติ วิณฺญานสฺส อคฺคณฺณโม; อโย
 จาณฺโส สฺมาธิภาวนา ภาวิตฺตา พหุตฺถกฺคา อาสวณํ ขยาย ลมฺวคฺคตฺติ. (๕-๔)

[๓๐๘] จตุสโต อปฺปมณฺณา: อิทฺธํ ภูทฺธํ เมตฺตาสํหคฺเคน เจตฺตา เอกํ
 ทิธํ ฌริตฺวา วิหริติ. ตถา ทุติยํ. ตถา ตติยํ. ตถา จตุตฺถํ. อิติ อุตฺตรมโห ติริยํ
 สํพุทฺธิ สํพุทฺธคฺคตฺยา สํพุทฺธวณฺโณ โดกํ เมตฺตาสํหคฺเคน เจตฺตา วิปฺปเสน มหคฺคเคน
 อปฺปมาเนน อเวเรน อพฺยาปชฺฌเนน ฌริตฺวา วิหริติ. ภรณาสํหคฺเคน เจตฺตา ๑ เป ๑
 มุทฺติสํหคฺเคน เจตฺตา ๑ เป ๑ อฺเปกฺขาสํหคฺเคน เจตฺตา เอกํ ทิธํ ฌริตฺวา วิหริติ.
 ตถา ทุติยํ. ตถา ตติยํ. ตถา จตุตฺถํ. อิติ อุตฺตรมโห ติริยํ สํพุทฺธิ สํพุทฺธคฺคตฺยา
 สํพุทฺธวณฺโณ โดกํ อฺเปกฺขาสํหคฺเคน เจตฺตา วิปฺปเสน มหคฺคเคน อปฺปมาเนน อเวเรน
 อพฺยาปชฺฌเนน ฌริตฺวา วิหริติ. (๖)

จตุตฺตาริ อารุปฺปา: อิทฺธํ ภูทฺธํ สํพุทฺธํ รูปสํญฺญานํ สํตฺติกฺกมา
 ปฏิทฺธสํญฺญานํ อตฺถกฺกมา นานคฺคสํญฺญานํ อมนตฺติการา 'อนนฺโต อากาโส'ติ
 อากาธานณฺจายคฺนํ อฺปสํปชฺช วิหริติ, สํพุทฺธํ อากาธานณฺจายคฺนํ สํตฺติกฺกม
 'อนนฺตํ วิญฺญานนฺ'ติ วิญฺญานณฺจายคฺนํ อฺปสํปชฺช วิหริติ, สํพุทฺธํ วิญฺญานณ-
 จายคฺนํ สํตฺติกฺกม 'นคฺคิ กิณฺจ'ติ อากิณฺจณฺจายคฺนํ อฺปสํปชฺช วิหริติ, สํพุทฺธํ
 อากิณฺจณฺจายคฺนํ สํตฺติกฺกม เนวสํญฺญานาสํญฺญานณฺจายคฺนํ อฺปสํปชฺช วิหริติ. (๗)

จตุตฺตาริ อปฺปสเสนานิ: อิทฺธํ ภูทฺธํ สงฺขาเยกํ ปฏิเสวติ, สงฺขาเยกํ อธิวาเสติ,
 สงฺขาเยกํ ปริวชเชติ, สงฺขาเยกํ วิโนเทติ. (๘)

[๓๐๙] จตุตฺตาริ อริยวํสา: อิทฺธํ ภูทฺธํ สํพุทฺธํ ๑ โหติ อิตฺถํเรณ
 จีวรเณ, อิตฺถํเรณจิวรณฺจายคฺนํ ๑ ฌริตฺวา, น ๑ จีวรเณ อเนกํ อปฺปปฏิรูปํ
 อาปชฺชติ, อตฺถา ๑ จีวรํ น ปริตฺตํ, ตถา ๑ จีวรํ อคฺธิไค อมฺจุณฺโณ
 อนชฺฌาปนโน อาทนฺวตฺตํ นิสฺสรณปณฺโณ ปริทฺตํ, ตาย ๑ ปน อิตฺถํเร-
 ฌริตฺวา ๑ ฌริตฺวา เนวตฺตํ น ปริ ฌริตฺวา. โย หิ ตตฺถ ทกฺโข โหติ อนนฺโต
 สํปชฺชาโน ปฏิตฺตโต; อโย จจตุสโต ภูทฺธํ ๑ โปราเนน อคฺคณฺเณ อริยวํส-
 ๑ โหติ. (๙-๑)

ปน จปร อากุโธ ภิกขุ สันตุญโจะ โหติ อิตถิเรน ปิณฑปาเตน, อิตถิเร-
ปิณฑปาตสันตุญจียา จ วนณวาทิ, น จ ปิณฑปาตเหตุ อนเณน อปปฏิรูป
อาปชชติ, อตทฐา จ ปิณฑปาต น ปริตตตติ, ตทฐา จ ปิณฑปาต อคฺริโต
อมุจฺฉิโต อนชฺฌาปนโน อาทั้นวทตฺถาวี นิสฺสัรณปณฺโณ ปริญฺชติ, ตาย จ ปน
อิตถิเรปิณฑปาตสันตุญจียา เนวคฺคตานุกฺกเตติ น ปริ วมฺเภติ. โย หิ คคฺคท ทกฺโข
อนลโธ สัมปชาโน ปฏิสฺสโต; อยํ อจฺจุตฺตาวุโธ ภิกขุ โปราณ อคฺคณฺเณ อริยวฺโส
จโธ. (๘-๒)

ปน จปร อากุโธ ภิกขุ สันตุญโจะ โหติ อิตถิเรน เณนาคเนน, อิตถิเร-
เณนาคนสันตุญจียา จ วนณวาทิ, น จ เณนาคเหตุ อนเณน อปปฏิรูป อาปชชติ,
อตทฐา จ เณนาคน น ปริตตตติ, ตทฐา จ เณนาคน อคฺริโต อมุจฺฉิโต อนชฺฌา-
ปนโน อาทั้นวทตฺถาวี นิสฺสัรณปณฺโณ ปริญฺชติ, ตาย จ ปน อิตถิเรเณนาคน-
สันตุญจียา เนวคฺคตานุกฺกเตติ น ปริ วมฺเภติ. โย หิ คคฺคท ทกฺโข อนลโธ สัมปชาโน
ปฏิสฺสโต; อยํ อจฺจุตฺตาวุโธ ภิกขุ โปราณ อคฺคณฺเณ อริยวฺโส จโธ. (๘-๓)

ปน จปร อากุโธ ภิกขุ ปหานารามโ โหติ ปหานโร, ภาวนารามโ โหติ
ภาวนารโ, ตาย จ ปน ปหานารามตาย ปหานรติยา ภาวนารามตาย ภาวนารติยา
เนวคฺคตานุกฺกเตติ น ปริ วมฺเภติ. โย หิ คคฺคท ทกฺโข อนลโธ สัมปชาโน ปฏิสฺสโต;
อยํ อจฺจุตฺตาวุโธ ภิกขุ โปราณ อคฺคณฺเณ อริยวฺโส จโธ. (๘-๔)

[๓๓๐] จตุตถาริ ปธานานิ: สัวรปชานํ ปหานปชานํ ภาวนาปชานํ อนรฺกชฺชา-
ปชานํ. กตมณฺเณจฺจุโธ สัวรปชานํ? อิทฺตาวุโธ ภิกขุ จกฺขุณา รูปํ ทิสฺวา น นิมิตฺตคฺคคาหิ
โหติ นานุพฺพณฺชนคฺคคาหิ, ยถาวาธิกรณเมณํ จกฺขุณฺทริยํ อตฺถํ วิหรณํ อภิชฺฌาโทมนสฺสา
ปาปกา อกฺกุสฺสา รมฺมา อนฺวาสฺสเวยฺยํ, คตฺถ สัวราย ปฏิปชชติ รกฺขติ จกฺขุณฺทริยํ
จกฺขุณฺทริเย สัวรํ อาปชชติ. โธเคน สทฺทํ สุตฺวา. ฆาเนน คนฺธํ ฆายิตฺวา. ชิวฺหาย
รตฺถํ สายิตฺวา. กาเยน โยจฺจุทฺทํ สุตฺวา. มนสา รมฺมํ วิณฺณาย น นิมิตฺตคฺคคาหิ

โหติ นานุพยุชนคคาหิ, ยตวาทิกรณเมณํ มนินทริยํ อสงฺคํ วิหรนคํ อภิชฺฌา-
โทมนสฺสา ปาปกา อกฺขฺตา ฆมฺมา อนฺวาสฺสเวยฺยํ, ศตฺสํ สํวราย ปฏิปชฺชติ รกฺขติ
มนินทริยํ มนินทริเย สํวโร อปชฺชติ; อิทํ อจฺจุตฺตฺวาสุโต สํวรปชานํ. (๑๐-๑)

กตมณฺจฺจาสุโต ปหฺนปชานํ? อิทฺตฺวาสุโต ภิกฺขุ อูปฺปนฺนํ กามวิตกกํ นาริชาเตติ
ปชฺชติ วิโนเทติ พฺยนฺตํกโรติ^๑ อนภาวํ คเมติ. อูปฺปนฺนํ พฺยาปาทวิตกกํ ๗ เป ๗
อูปฺปนฺนํ วิหิตํวิตกกํ ๗ เป ๗ อูปฺปนฺนํอูปฺปนฺเน ปาปเก อกฺขฺเต ฆมฺเม นาริชาเตติ
ปชฺชติ วิโนเทติ พฺยนฺตํกโรติ อนภาวํ คเมติ; อิทํ อจฺจุตฺตฺวาสุโต ปหฺนปชานํ. (๑๐-๒)

กตมณฺจฺจาสุโต ภาวนาปชานํ? อิทฺตฺวาสุโต ภิกฺขุ สติสํโพชฺฌนคํ ภาเวติ วิเวก-
นิสฺสํติคํ วิราคินิสฺสํติคํ นิโรธนิสฺสํติคํ โวธสฺสคฺคปริณามํ. ฆมฺมวิจยสํโพชฺฌนคํ ภาเวติ.
อริยสํโพชฺฌนคํ ภาเวติ. ปิยสํโพชฺฌนคํ ภาเวติ. ปสฺสทฺธิสํโพชฺฌนคํ ภาเวติ.
สมาธิสํโพชฺฌนคํ ภาเวติ. อูปฺเปกฺขาสํโพชฺฌนคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสํติคํ วิราคินิสฺสํติคํ
นิโรธนิสฺสํติคํ โวธสฺสคฺคปริณามํ; อิทํ อจฺจุตฺตฺวาสุโต ภาวนาปชานํ. (๑๐-๓)

กตมณฺจฺจาสุโต อนุรกฺขนปชานํ? อิทฺตฺวาสุโต ภิกฺขุ อูปฺปนฺนํ ภาทกํ^๒ สมารินิมิตฺตํ
อนุรกฺขติ อฏฺฐจิกถสํญํ ปุพฺพกถสํญํ^๓ วินิถกถสํญํ วิจฺฉินฺทกถสํญํ อุตฺตรกถสํญํ;
อิทํ อจฺจุตฺตฺวาสุโต อนุรกฺขนปชานํ. (๑๐-๔)

จตุตฺตาริ ฅานานิ: ฆมฺเม ฅานํ, อนฺวเย ฅานํ, ปริเย ฅานํ, สํมมคฺคิยา
ฅานํ; (๑๑)

อปรานี ฅตฺตาริ ฅานานิ: ทฺถเช ฅานํ, ทฺถชฺสํมฺทเย ฅานํ, ทฺถชฺนิโรเช
ฅานํ, ทฺถชฺนิโรคามินิยา ปฏิปทาย ฅานํ. (๑๒)

[๓๑๑] จตุตฺตาริ สโตปาทิตฺตฺยํกานิ: สปรสฺสํสํเตโว สทฺทฺธมฺมสํสํวณํ โยนิโส-
มณฺธิกาโร ฆมฺมานุรกฺขนปฏฺธิปคฺติ. (๑๓)

๑ น.ม.ล.อ. พฺยนฺตํ กโรติ ๒ น.ม.ล. ภาทกํ ๓ ล.อ. ปุพฺพกถสํญํ

๔ ล. ปริจฺเจ; อ.ก. ปริจฺเจเท

จตุตถาริ โสตาปนนสฺส อังคานิ: อิทาธุโส อริยสวากโก พุทฺเธ อเวจฺจป-
ปสาแทน สมนฺนาคโต โหติ 'อิตีปิ โส ภควา อรหํ สมนฺมาสมฺพุทฺโธ วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน
สุคโต โลกวิทู อนุคฺคโร ปุริสทมฺมสารถิ สคฺคธา เทวมนุสฺสํ พุทฺโธ ภควา'ติ,
ธมฺเม อเวจฺจปปสาแทน สมนฺนาคโต โหติ 'สฺวากฺขาโต ภควตา ธมฺโม สันทิฏฺฐิโก
อกาลิโก เอหิปสฺสโก โอปนยิโก ปจฺจกตํ เวทิตพฺโพ วิญญูหิ'ติ, ตํเช อเวจฺจป-
ปสาแทน สมนฺนาคโต โหติ 'สุปฏิปนฺโน ภควโต สวากถสฺส, อสุปฏิปนฺโน ภควโต
สวากถสฺส, ฌายปฏิปนฺโน ภควโต สวากถสฺส, สามีจิปฏิปนฺโน ภควโต สวากถสฺส,
ยทิตํ จตุตถาริ ปุริสยฺศยานิ อฏฺฐ ปุริสบุคฺคตา, เอส ภควโต สวากถสฺส อาหุเนยฺโย
ปาหุเนยฺโย ทกฺขิเนยฺโย อณฺฐกัณฺโณ ย อนุคฺคโร ปุณฺณกฺขเขตฺตํ โลกสฺสสํติ,
อริยกนฺเทหิ ตีเณหิ สมนฺนาคโต โหติ อชฺชนฺเทหิ อจฺฉิตฺเทหิ อสฺสพเณหิ อกมฺมาเณหิ
ภฺวิสฺสเณหิ วิญญูปปสฺสเณหิ อปรามญฺเณหิ สมาริธวคฺคณิเณหิ. (๑๔)

จตุตถาริ สามณฺณผลานิ: โสตาปคฺคิณฺถํ สกฺทาคามิณฺถํ อนาคามิณฺถํ
อรรหคฺคณฺถํ. (๑๕)

จตฺตโส ธาตุโย: ปจฺจวึชฺชาตุ อาโปชฺชาตุ เตโชชฺชาตุ วาโยชฺชาตุ. (๑๖)

จตุตถาริ อาหารา: กพฺพิการิ อาหาราโร โสฬาริโก วา สฺสขุโม วา, ผลโส
ทุคฺคิโย, มโนสสฺสเจตฺตนา คคฺคิยา, วิญญานํ จตุคฺคํ. (๑๗)

จตฺตโส วิญญานภูตฺติโย: รูปุปายํ วา ชาธุโส วิญญานํ คิฏฺฐํมานํ คิฏฺฐจฺติ
รูปารมฺมณํ รูปุปคฺคิฏฺฐํ นนฺทูปเสจฺจํ อุกฺกมฺมิ วิรุพฺพิ เวปุลฺลํ อาปชฺชติ. เวทณฺูปายํ
วา ชาธุโส. สลฺลณฺูปายํ วา ชาธุโส. สจฺจารุปายํ วา ชาธุโส วิญญานํ คิฏฺฐํมานํ
คิฏฺฐจฺติ สจฺจารามฺมณํ สจฺจารูปคฺคิฏฺฐํ นนฺทูปเสจฺจํ อุกฺกมฺมิ วิรุพฺพิ เวปุลฺลํ
อาปชฺชติ. (๑๘)

จตุตถาริ อคฺคตฺติคฺคณานิ: ฉนฺทาคคฺคิ คจฺฉนฺติ, โทสาคคฺคิ คจฺฉนฺติ, โมหาคคฺคิ คจฺฉนฺติ,
ภฺยาคคฺคิ คจฺฉนฺติ. (๑๙)

จตุตถาโร ตณฺหุปปาทา: จีวรเหตฺว วา อาวุโส ภิกฺขุโน ตณฺหา อุปฺปชฺชमानา
 อุปฺปชฺชติ, ปิณฑปาทเหตฺว วา อาวุโส ภิกฺขุโน ตณฺหา อุปฺปชฺชमानา อุปฺปชฺชติ,
 เสนาสนเหตฺว วา อาวุโส ภิกฺขุโน ตณฺหา อุปฺปชฺชमानา อุปฺปชฺชติ, อิติภวาทเหตฺว
 วา อาวุโส ภิกฺขุโน ตณฺหา อุปฺปชฺชमानา อุปฺปชฺชติ. (๒๐)

จตุตฺถํ ปฏิปทา: ทุกฺขา ปฏิปทา ทนฺหาภินฺเวา, ทุกฺขา ปฏิปทา ชีวปฺปาภินฺเวา,
 สฺสชา ปฏิปทา ทนฺหาภินฺเวา, สฺสชา ปฏิปทา ชีวปฺปาภินฺเวา. (๒๑)

อปรายี จตุตฺถํ ปฏิปทา: อกฺขมา ปฏิปทา, ชมา ปฏิปทา, ทมา ปฏิปทา,
 สฺมา ปฏิปทา. (๒๒)

จตุตฺถาโร ชมฺมปทานิ: อนภิชฺเฌา ชมฺมปทํ, อพฺยาปาทิ ชมฺมปทํ, สฺมมาสํติ
 ชมฺมปทํ, สฺมมาสํมาโร ชมฺมปทํ. (๒๓)

จตุตฺถาโร ชมฺมสมาทานานิ: อตฺถาธุโส ชมฺมสํมาทานํ ปจฺจุปปนฺนทุกฺขณฺเฌว
 อายคฺคิณฺจ ทุกฺขวิปากํ, อตฺถาธุโส ชมฺมสํมาทานํ ปจฺจุปปนฺนทุกฺขํ อายคฺคิ สฺสขวิปากํ,
 อตฺถาธุโส ชมฺมสํมาทานํ ปจฺจุปปนฺนสฺสขํ อายคฺคิ ทุกฺขวิปากํ, อตฺถาธุโส ชมฺมสํมา
 ทานํ ปจฺจุปปนฺนสฺสขณฺเฌว อายคฺคิณฺจ สฺสขวิปากํ. (๒๔)

จตุตฺถาโร ชมฺมกฺขนฺธา: ตีลกฺขนฺโธ สํมาโรกฺขนฺโธ ปณฺณากฺขนฺโธ วิมุตฺติกฺ-
 ขนฺโธ. (๒๕)

จตุตฺถาโร พลานิ: วิริยพฺถํ ศฺคิพฺถํ สํมาโรพฺถํ ปณฺณาวพฺถํ. (๒๖)

จตุตฺถาโร อธิฏฺฐานานิ: ปณฺณาวธิฏฺฐานํ สจฺจจริฏฺฐานํ จาคาจริฏฺฐานํ อุปสํมา-
 ริฏฺฐานํ. (๒๗)

[๓๑๒] จตุตฺถาโร ปญฺหพฺยากรณานิ: เขถํสพฺยากรณํ โปญฺห, ปฏิปฺจุตฺตา-
 พฺยากรณํ โปญฺห, วิภชฺสพฺยากรณํ โปญฺห, จปฺนํ โปญฺห. (๒๘)

จตุตถาโร กมฺมานิ: อตฺถาสุโธ กมฺมํ กณฺหํ กณฺหวิปากํ, อตฺถาสุโธ กมฺมํ
 สุกฺกํ สุกฺกวิปากํ, อตฺถาสุโธ กมฺมํ กณฺหสฺสูกฺกํ กณฺหสฺสูกฺกวิปากํ, อตฺถาสุโธ กมฺมํ
 อกณฺหสฺสูกฺกํ อกณฺหสฺสูกฺกวิปากํ กมฺมกฺขยาเยยํ สํวตฺตติ. (๒๙)

จตุตถาโร สจฺจนิกฺรณียา ธมฺมา: ปุพฺเพนิวาโส สติยา สจฺจนิกฺรณียो, สตฺตทานํ
 จุจฺจปฺปาโต จกฺขุณา สจฺจนิกฺรณียो, อญฺจวิโมกฺขา กาเยน สจฺจนิกฺรณียา, อาสวานํ
 ขโย ปณฺณาย สจฺจนิกฺรณียอ. (๓๐)

จตุตถาโร โธมา: กาโมโฆ ภโวโฆ ทิฏฺฐิโฆ อวิชฺโชโฆ. (๓๑)

จตุตถาโร โยคา: กามโยโค ภวโยโค ทิฏฺฐิโยโค อวิชฺชาโยโค. (๓๒)

จตุตถาโร วิสํโยคา: กามโยคฺวิตํโยโค ภวโยคฺวิตํโยโค ทิฏฺฐิโยคฺวิตํโยโค
 อวิชฺชาโยคฺวิตํโยโค. (๓๓)

จตุตถาโร คนฺธา: อภิชฺฌา กายคนฺโถ, พฺยาปาโท กายคนฺโถ, สัตฺตพฺพตฺตปรามาโส
 กายคนฺโถ, อิทํสจฺจาภินิเวโส กายคนฺโถ. (๓๔)

จตุตถาโร อุปาทานานิ: กามุปาทานํ ทิฏฺฐุปาทานํ สัตฺตพฺพตฺตูปาทานํ อตฺตควาทุ-
 ปาทานํ. (๓๕)

จตฺตโส โยนฺนิโย: อณฺุทฺทโยนิ ชลาพุชฺชโยนิ ตํเศทฺชโยนิ โอบปาตฺกโยนิ. (๓๖)

จตฺตโส คพฺภาวกฺกนฺติโย: อิทาสุโธ เอกจฺโจะ อสฺมปฺชาโน มาตฺตฺตจฺจุตฺถิ โอบกฺกมฺติ,
 อสฺมปฺชาโน มาตฺตฺตจฺจุตฺถิมิ จาติ, อสฺมปฺชาโน มาตฺตฺตจฺจุตฺถมา นิภมฺติ; อญํ ปจฺมา
 คพฺภาวกฺกนฺติ.

ปฺน จปรํ อาสุโธ อิทฺเทจฺโจะ สฺมปฺชาโน มาตฺตฺตจฺจุตฺถิ โอบกฺกมฺติ, อสฺมปฺชาโน
 มาตฺตฺตจฺจุตฺถิมิ จาติ, อสฺมปฺชาโน มาตฺตฺตจฺจุตฺถมา นิภมฺติ; อญํ พุตฺติยา คพฺภาวกฺกนฺติ.

ปฺน จปรํ อาสุโธ อิทฺเทจฺโจะ สฺมปฺชาโน มาตฺตฺตจฺจุตฺถิ โอบกฺกมฺติ, สฺมปฺชาโน
 มาตฺตฺตจฺจุตฺถิมิ จาติ, อสฺมปฺชาโน มาตฺตฺตจฺจุตฺถมา นิภมฺติ; อญํ ศติยา คพฺภาวกฺกนฺติ.

บุณ จปรํ อากุโธ อีเรกกุโจ สมนฺชาโน มาตฺตกุจฺฉิ โยกมฺมิตฺติ, สมนฺชาโน
 มาตฺตกุจฺฉิธมฺมิ จาคี, สมนฺชาโน มาตฺตกุจฺฉิธมา นิกมฺมมฺมิตฺติ; อโย จคฺคตา คพฺภาว-
 กนฺนิตฺติ. (๓๗)

จคฺคตาโร อคฺคตภาวปฏฺธิตาภา: อคฺคตาอุโธ อคฺคตภาวปฏฺธิตาโก, ยธมฺมิ อคฺคตภาว-
 ปฏฺธิตาเก อคฺคตสํญฺเจตนาเยว กมฺมิตฺติ, โน ปรสํญฺเจตนา. อคฺคตาอุโธ อคฺคตภาวปฏฺธิตาโก,
 ยธมฺมิ อคฺคตภาวปฏฺธิตาเก ปรสํญฺเจตนาเยว กมฺมิตฺติ, โน อคฺคตสํญฺเจตนา. อคฺคตาอุโธ
 อคฺคตภาวปฏฺธิตาโก, ยธมฺมิ อคฺคตภาวปฏฺธิตาเก อคฺคตสํญฺเจตนา เจว กมฺมิตฺติ, ปรสํญฺเจตนา
 จ. อคฺคตาอุโธ อคฺคตภาวปฏฺธิตาโก, ยธมฺมิ อคฺคตภาวปฏฺธิตาเก เนว อคฺคตสํญฺเจตนา กมฺมิตฺติ,
 โน ปรสํญฺเจตนา. (๓๘)

[๓๓๓] จคฺคตาโร ทกฺขิณาวิสุทฺธิโย: อคฺคตาอุโธ ทกฺขิณา ทายกโต วิสุทฺธิมฺมิตฺติ,
 โน ปฏฺธิคฺคาหโกโต. อคฺคตาอุโธ ทกฺขิณา ปฏฺธิคฺคาหโกโต วิสุทฺธิมฺมิตฺติ, โน ทายกโต.
 อคฺคตาอุโธ ทกฺขิณา เนว ทายกโต วิสุทฺธิมฺมิตฺติ, โน ปฏฺธิคฺคาหโกโต. อคฺคตาอุโธ
 ทกฺขิณา ทายกโต เจว วิสุทฺธิมฺมิตฺติ, ปฏฺธิคฺคาหโกโต จ. (๓๙)

จคฺคตาโร สํกฺกหตฺตณฺนิ: ทานํ เปยฺยวชฺชํ อคฺคตจริยา สํมานคฺคตา. (๔๐)

จคฺคตาโร อนริยโฆหารา: มุสาวาโท ปิสุณฺนา วาจา มฺรุตฺตา วาจา สมนฺป-
 ปตาโป. (๔๑)

จคฺคตาโร อริยโฆหารา: มุสาวาทา เวรมณฺณํ, ปิสุณฺนาย วาจาเย เวรมณฺณํ,
 มฺรุตฺตาย วาจาเย เวรมณฺณํ, สมนฺปปตาปา เวรมณฺณํ. (๔๒)

อปเรปฺปี จคฺคตาโร อนริยโฆหารา: อทฺธิเจ อทฺธิจฺจวาทิตา, อตฺถสฺส เต สุตฺตวาทิตา,
 อมฺมุเต มุคฺตวาทิตา, อวิณฺณวาทิตา วิณฺณวาทิตา. (๔๓)

อปเรปฺปี จคฺคตาโร อริยโฆหารา: อทฺธิเจ อทฺธิจฺจวาทิตา, อตฺถสฺส เต สุตฺตวาทิตา,
 อมฺมุเต มุคฺตวาทิตา, อวิณฺณวาทิตา วิณฺณวาทิตา. (๔๔)

อปเรปฺปี จคฺคตาโร อนริยโฆหารา: ทิฏฺฐเจ อทฺธิจฺจวาทิตา สุตฺเต สุตฺตวาทิตา,
 มุคฺเต มุคฺตวาทิตา, วิณฺณวาทิตา อวิณฺณวาทิตา. (๔๕)

อปเรบี จตุตาโร อริยโฆหารา: ทิฏฐเส ทิฏฐจวาทิตา, สุเต สุตวาทิตา, มุเต มุตวาทิตา, วิมฺบวเต วิมฺบวตวาทิตา. (๔๖)

[๓๔] จตุตาโร ปุคฺคลา: อิทาธุโส เอกจุโจ ปุคฺคโต อตฺตุนฺตโป โหติ อตฺตปริตฺตาปนาโนโยคมนฺยุคฺโต. อิทาธุโส เอกจุโจ ปุคฺคโต ปฺรณฺตโป โหติ ปฺรปริตฺตา-
ปนาโนโยคมนฺยุคฺโต. อิทาธุโส เอกจุโจ ปุคฺคโต อตฺตุนฺตโป จ โหติ อตฺตปริตฺตา-
ปนาโนโยคมนฺยุคฺโต, ปฺรณฺตโป จ ปฺรปริตฺตาปนาโนโยคมนฺยุคฺโต. อิท ปนาธุโส เอกจุโจ
ปุคฺคโต เหว อตฺตุนฺตโป โหติ น อตฺตปริตฺตาปนาโนโยคมนฺยุคฺโต, น ปฺรณฺตโป น
ปฺรปริตฺตาปนาโนโยคมนฺยุคฺโต, โส อนตฺตุนฺตโป อปฺรณฺตโป ทิฏฐเสว ธมฺเม นิจฺจนาโต
นิพฺพุโต ตัคฺคฺโกโต สุตฺตปฺฏิตฺตเวทํ พฺรหฺมญฺญเตน อตฺตนา วิหฺรติ. (๔๗)

อปเรบี จตุตาโร ปุคฺคลา: อิทาธุโส เอกจุโจ ปุคฺคโต อตฺตหิตาย ปฺฏิปนฺโน
โหติ, โน ปฺรหิตาย. อิทาธุโส เอกจุโจ ปุคฺคโต ปฺรหิตาย ปฺฏิปนฺโน โหติ, โน
อตฺตหิตาย. อิทาธุโส เอกจุโจ ปุคฺคโต เหว อตฺตหิตาย ปฺฏิปนฺโน โหติ, โน
ปฺรหิตาย. อิทาธุโส เอกจุโจ ปุคฺคโต อตฺตหิตาย เจว ปฺฏิปนฺโน โหติ, ปฺรหิตาย
จ. (๔๘)

อปเรบี จตุตาโร ปุคฺคลา: คโม คมปฺรายโน, คโม ไซติปฺรายโน, ไซติ
คมปฺรายโน, ไซติ ไซติปฺรายโน. (๔๙)

อปเรบี จตุตาโร ปุคฺคลา: สมนฺมจฺโถ สมนฺนปฺทุโม สมนฺนปฺนฺทฺรโก สมนฺเนตฺต
สมนฺตฺตฺตมาโถ. (๕๐)

อิมะ โส อิทาธุโส เตน ภควตา ชานตา ปตฺตํตา อรหตา สมนฺมาตฺมพฺพุเทน
จตุตาโร ธมฺมา สมนฺมทกฺขาตา. ตคฺค สทฺทเพเหว สทฺทคยิตฺตพฺพํ ๖ เป ๖ อตฺถาย
หิตาย สุตฺตาย เทวมนฺตฺตฺตํ.

จตุกกํ นิฏฺฐิตํ
ปจฺจภาณวาโร นิฏฺฐิตो

ปณจก

[๓๑๕] อคฺคิ โห อากุโธ เตน ภควตา ชานตา ปัสสตา อรหตา สัมมา-
สัมพุทฺเธน ปณฺจ ชมฺมา สัมมทกฺขาตา. คคฺค สัพเพเหว สังคยิตัพฺพี ฯ เป ฯ
อตุถาย หิตาย ตุชฺชาย เทวมนุสฺसानิ. กตเม ปณฺจ?

ปณฺจกฺขนฺธา: รูปกฺขนฺโห เวทนากฺขนฺโห สณฺณากฺขนฺโห สงฺขารกฺขนฺโห
วิญฺเฒานกฺขนฺโห. (๑)

ปณฺจปาทานกฺขนฺธา: รูปปาทานกฺขนฺโห เวทนปาทานกฺขนฺโห สณฺณปาทานกฺ-
ขนฺโห สงฺขารูปาทานกฺขนฺโห วิญฺเฒานูปาทานกฺขนฺโห. (๒)

ปณฺจ กามกฺคณา: จกฺขวิญฺเฒเยยา รูปา อิกฺขจฺา กนฺตา มนาปา ปิยฺรูปา
กามุปลตฺตหิตา รชฺนียา. โสทวิญฺเฒเยยา ตฺถทา ฯ เป ฯ จ्ञานวิญฺเฒเยยา คนฺธา.
ชิวฺหาวิญฺเฒเยยา รตฺตา. กายวิญฺเฒเยยา โสฏฺฐพฺพา อิกฺขจฺา กนฺตา มนาปา ปิยฺรูปา
กามุปลตฺตหิตา รชฺนียา. (๓)

ปณฺจ คตฺติโย: นิริโย ติริจฺจนโยนิ เปตฺติจิตฺติโย มนุสฺสา เทวา. (๔)

ปณฺจ มจฺจจริยานิ: อวาตมจฺจจริยํ กุตมจฺจจริยํ ตาภมจฺจจริยํ วณฺณมจฺจจริยํ
ธมฺมมจฺจจริยํ. (๕)

ปณฺจ นีวรณานิ: กามจฺจนทฺถนํ พฺยาปาทนํวณฺณํ ถีนมิตฺถนํ อุตฺตรจฺจ-
กุกฺกจฺจนํวณฺณํ วิจิจฺจจฺจนํวณฺณํ. (๖)

ปณฺจ โอรัมภาคิยานิ สลฺโลชนานิ: ตกฺกาทิกฺขจฺิ วิจิจฺจจฺา ตีตพฺพตฺตปฺรามาโส
กามจฺจนโท พฺยาปาโท. (๗)

ปณฺจ อุตฺตรมภาคิยานิ สลฺโลชนานิ: รูปราโค อรูปราโค มาโน อุตฺตรจฺจํ
อวิชฺชา. (๘)

ปณฺจ สิกฺขาปทานิ: ปาณาติปาตา เวรมณฺี, อทินฺนาทานา เวรมณฺี,
กาเมศฺมิจฺจจฺา จารา เวรมณฺี, มุตฺตาวาธา เวรมณฺี, สฺสุราเมรยมชฺชปมาทญฺจํ
เวรมณฺี. (๙)

[๓๑๖] ปณจ อภัพพฐานานิ: อภัพโพ อาวุโส ชีณาสโว ภิกขุ สณฺณิจฺจุ
 ปาณํ ชีวิตา โวโรเปตฺว, อภัพโพ ชีณาสโว ภิกขุ อทินฺนํ เถยยสงฺฆาตํ อาทาตุํ,
 อภัพโพ ชีณาสโว ภิกขุ เมถุนํ รมมนํ ปฏิเสถิตฺว, อภัพโพ ชีณาสโว ภิกขุ
 สมนฺพธานมฺสา ภาติตฺว, อภัพโพ ชีณาสโว ภิกขุ สนนฺธิการกํ กามเม ปริภุณฺชิตฺว,
 เถยฺยถาปํ ปุพฺเพ อาคาริกฺกุโ. (๑๐)

ปณจ พยฺสณานิ: ฌาตฺตฺตฺตํ โภคฺตฺตํ โรคฺตฺตํ ตีตฺตํ ทิฏฺฐิพฺยตฺตํ.
 นาธุโส สคฺคา ฌาตฺตฺตฺตํเหตฺว วา โภคฺตฺตํเหตฺว วา โรคฺตฺตํเหตฺว วา กายตฺตํ
 เกทา ปรมฺมรณํ อปายํ ทฺตฺตํ วินิปาทํ นิรยํ อุปฺปชฺชนฺติ. ตีตฺตํเหตฺว วา
 อาวุโส สคฺคา ทิฏฺฐิพฺยตฺตํเหตฺว วา กายตฺตํ เกทา ปรมฺมรณํ อปายํ ทฺตฺตํ
 วินิปาทํ นิรยํ อุปฺปชฺชนฺติ. (๑๑)

ปณจ สมนฺปทา: ฌาตฺตฺตํปทา โภคฺตฺตํปทา อาโรคฺตฺตํปทา ตีตฺตํปทา
 ทิฏฺฐิพฺยตฺตํปทา. นาธุโส สคฺคา ฌาตฺตฺตํปทาเหตฺว วา โภคฺตฺตํปทาเหตฺว วา อาโรคฺตฺตํปทา-
 เหตฺว วา กายตฺตํ เกทา ปรมฺมรณํ สคฺคํ สคฺคํ โดกํ อุปฺปชฺชนฺติ. ตีตฺตํปทาเหตฺว
 วา อาวุโส สคฺคา ทิฏฺฐิพฺยตฺตํปทาเหตฺว วา กายตฺตํ เกทา ปรมฺมรณํ สคฺคํ สคฺคํ
 โดกํ อุปฺปชฺชนฺติ. (๑๒)

ปณจ อาทั้นฺวา ทฺตฺตํสํสฺส สํสํวิปคฺคิยา: อิทฺตฺตํ ทฺตฺตํโส ตีตฺตํปนฺโน
 ปมาทาทิกรณํ มหตฺติ โภคฺชานํ นิคฺคฺคฺ; อยํ ปจฺจโม อาทั้นฺโว ทฺตฺตํตฺตํ ตีตฺตํวิปคฺคิยา.

ปณ จปรํ อาวุโส ทฺตฺตํตฺตํ ตีตฺตํปนฺนตฺตํ ปาปโก กิณฺทิสฺสทฺโต อพฺภุคฺคฺคฺคฺ;
 อยํ ทฺตฺตํโย อาทั้นฺโว ทฺตฺตํตฺตํ ตีตฺตํวิปคฺคิยา.

ปณ จปรํ อาวุโส ทฺตฺตํโส ตีตฺตํปนฺโน ยํ ยเทว ปริตฺตํ อุปฺสงฺกมฺติ ยทิ
 ฆคฺคิยปริตฺตํ ยทิ พฺราหฺมณปริตฺตํ ยทิ คหฺปคฺคิยปริตฺตํ ยทิ สมนฺปริตฺตํ, อวิสารโท
 อุปฺสงฺกมฺติ มนฺกฺกุโ; อยํ ทฺตฺตํโย อาทั้นฺโว ทฺตฺตํตฺตํ ตีตฺตํวิปคฺคิยา.

ปุน จปริ อากุโส ทุตฺตโต ตีตวิปนฺโน สมนฺมุโพห กาดํ กโรติ; อยํ จคุคุโก
อาทั้นโว ทุตฺตตฺตสฺส ตีตวิปคฺคิยา.

ปุน จปริ อากุโส ทุตฺตโต ตีตวิปนฺโน กายตฺตํ เกทา ปรมมรณา อปายํ
ทุคฺคํ วินิปาคํ นิรยํ อุปปชฺชติ; อยํ ปณฺจโม อาทั้นโว ทุตฺตตฺตสฺส ตีตวิปคฺคิยา. (๑๓)

ปณฺจ อานิสฺสา สีลวโต สีลตมฺปทาย: อิทากุโส ตีตวา ตีตตมฺปนฺโน
อปรมาทาทิกรณํ มหนฺตํ โภคกฺขนฺธํ อธิคฺคณฺติ; อยํ ปจฺจโม อานิสฺโส ตีตวโต
ตีตตมฺปทาย.

ปุน จปริ อากุโส ตีตวโต ตีตตมฺปนฺนตฺตํ กตฺถาโยนํ กิคุคฺคิตฺตํ อพฺภุคฺคณฺติ;
อยํ ทุคฺคิโย อานิสฺโส ตีตวโต ตีตตมฺปทาย.

ปุน จปริ อากุโส ตีตวา ตีตตมฺปนฺโน ยํ ยเทว ปริตํ อุปตฺตงฺกมฺมิ ยทิ
ชฺชคฺคิยปริตํ ยทิ พฺรหฺมณฺณปริตํ ยทิ คหปคฺคิยปริตํ ยทิ สมนฺณปริตํ, วิสํวโร อุปตฺตงฺกมฺมิ
อมงฺกุฏโต; อยํ คคฺคิโย อานิสฺโส ตีตวโต ตีตตมฺปทาย.

ปุน จปริ อากุโส ตีตวา ตีตตมฺปนฺโน สมนฺมุโพห กาดํ กโรติ; อยํ จคุคุโก
อานิสฺโส ตีตวโต ตีตตมฺปทาย.

ปุน จปริ อากุโส ตีตวา ตีตตมฺปนฺโน กายตฺตํ เกทา ปรมมรณา ตฺถคฺคิ ตฺถคฺคิ
โตกํ อุปปชฺชติ; อยํ ปณฺจโม อานิสฺโส ตีตวโต ตีตตมฺปทาย. (๑๔)

โจทเกน อากุโส ภิกฺขุณา ปริ โจเทตฺถกาเมน ปณฺจชฺชเม อชฺฌคฺคํ อุปฺปชฺชเปตฺวา
ปโร โจเทตฺถพฺโพ: กาเถน วกฺขามิ โน อกาเถน, ญฺเฒเณน วกฺขามิ โน อญฺเฒเณน,
ตฺถเณน วกฺขามิ โน สรฺเณน, อคฺคตฺถคฺคิเณน วกฺขามิ โน อนคฺคตฺถคฺคิเณน, เมตฺต-
จิตฺเตน วกฺขามิ โน โทสํคเวณาคิ. โจทเกน อากุโส ภิกฺขุณา ปริ โจเทตฺถกาเมน
อิเม ปณฺจ ชฺชเม อชฺฌคฺคํ อุปฺปชฺชเปตฺวา ปโร โจเทตฺถพฺโพ. (๑๕)

[๓๑๗] ปณฺจ ปธานิยฺญานานิ: อิทากุโส ภิกฺขุ สทฺโธ โหติ, สทฺทหิติ ตถาคคฺคตฺต

โพธิ์ 'อิติปิ โส ภควา อรหํ สมมาสัมพุทโธ วิชชาจรณสัมปนโน สุคโต โลกวิทู
อนุตฺตโร ปุริสทมมสํวโร สคฺคา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควาติ; อปฺปาปาโห โหติ
อปฺปาตงฺโก, สฺมเวปากินฺยา คหณฺยา สมนฺนาคโต นาคีตฺถาย นาคจฺจุณฺหยา มชฺฌมฺมํ
ปธานกฺขมา; อสฺสโ จ โหติ อมาชาวํ, ยถาภูทํ อคฺคานํ อาวิกคฺคา สคฺคโร วา
วิณฺญสฺสุ วา สํพรหมจาร์ยํ; อารทฺธวโร วิหริติ อกฺคตํ รมฺมานํ ปหานาย
กฺคตํ รมฺมานํ อปฺปสํปทาย ภาววา ทพฺพปรกฺกโม อนิกฺขิตฺตฺวโร กุสฺสเดสฺสุ
รมฺเมสฺสุ; ปณฺณวา โหติ, อุตฺตคฺคคามินฺยา ปณฺณาย สมนฺนาคโต อริยา
นิตฺเพทิกาย สมนฺมาทฺตฺตฺกขยคามินฺยา. (๓๖)

[๓๓๘] ปณฺจ สุทฺธาวาสา: อวิหา อตฺตปฺปา สุตฺตสฺสา สุตฺตสฺสํ อกฺกนิฏฺฐา. (๓๗)

ปณฺจ อนาคามิโน: อนคฺคราปรินิพฺพายํ อปฺปหจฺจปรินิพฺพายํ อสงฺขารปรินิพฺพายํ
อสงฺขารปรินิพฺพายํ อุตฺตํโสโตอกฺกนิฏฺฐคามํ. (๓๘)

[๓๓๙] ปณฺจ เจโตชิตา: อิทฺตาโส ภิกฺขุ สคฺคโร กงฺขติ วิจิจฺจณฺติ นาคิมุจฺจติ
น สมนฺปตฺติทฺติ. โย โส อิทฺตาโส ภิกฺขุ สคฺคโร กงฺขติ วิจิจฺจณฺติ นาคิมุจฺจติ น
สมนฺปตฺติทฺติ, คตฺตํ จิตฺตํ น นมฺมิ อตฺตปฺปาย อนุโยคาย สํตจฺจาย ปธานาย, ยตฺตํ
จิตฺตํ น นมฺมิ อตฺตปฺปาย อนุโยคาย สํตจฺจาย ปธานาย; อยํ ปจฺจโม เจโตชิตो.
ปฺน จปฺวํ อิทฺตาโส ภิกฺขุ รมฺเม กงฺขติ วิจิจฺจณฺติ ๖ เป ๖ ตํเข กงฺขติ วิจิจฺจณฺติ.
ติฏฺฐาย กงฺขติ วิจิจฺจณฺติ. สํพรหมจาร์ยํ กุบีโต โหติ อนคฺคตมโน อาหคฺคิตฺโต
ชิตฺธาโต. โย โส อิทฺตาโส ภิกฺขุ สํพรหมจาร์ยํ กุบีโต โหติ อนคฺคตมโน อาหคฺคิตฺโต
ชิตฺธาโต, คตฺตํ จิตฺตํ น นมฺมิ อตฺตปฺปาย อนุโยคาย สํตจฺจาย ปธานาย, ยตฺตํ
จิตฺตํ น นมฺมิ อตฺตปฺปาย อนุโยคาย สํตจฺจาย ปธานาย; อยํ ปณฺจโม เจโตชิตो. (๓๙)

[๓๔๐] ปณฺจ เจตโสวินิพนฺธา: อิทฺตาโส ภิกฺขุ กาเมสฺสุ อวิคฺคราคิ โหติ
อวิคฺคจฺจนฺโท อวิคฺคเปโม อวิคฺคบีปาโส อวิคฺคปริพาโห อวิคฺคคณฺโฑ. โย โส
อิทฺตาโส ภิกฺขุ กาเมสฺสุ อวิคฺคราคิ โหติ อวิคฺคจฺจนฺโท อวิคฺคเปโม อวิคฺคบีปาโส

อวิคตปริพาโห อวิคตโคณฺห, คตฺถ จิตฺตํ น นมฺติ อาคปฺปาย อนฺนโยคาย ตํตจฺจาย
 ปชานาย, ยตฺถ จิตฺตํ น นมฺติ อาคปฺปาย อนฺนโยคาย ตํตจฺจาย ปชานาย; อํ
 ปจฺจโม เจตโธวิฬฺโห. ปุณ จปรํ อาวุโส ภิกฺขุ กาเย อวิคฺตราโค โหติ ฯ เป ฯ
 รูปे อวิคฺตราโค โหติ ฯ เป ฯ ปุณ จปรํ อาวุโส ภิกฺขุ ยาวทคฺคํ อุตฺราวเททกํ
 ภูณฺชิตฺวา เสยฺยตฺถํ ปตฺตตฺถํ มิตฺถตฺถํ อนฺนยุคฺโค วิหริติ ฯ เป ฯ ปุณ จปรํ อาวุโส
 ภิกฺขุ อณฺณคฺวํ เทวณิกายํ ปณฺธาย พุทฺทมจฺริยํ จรติ 'อิมินาหํ ตึเถน วา วเตน
 วา คเปน วา พุทฺทมจฺริเยน วา เทโว วา ภวิสฺสํ, เทวณฺณคโร วา'ติ. โย
 โส อาวุโส ภิกฺขุ อณฺณคฺวํ เทวณิกายํ ปณฺธาย พุทฺทมจฺริยํ จรติ 'อิมินาหํ ตึเถน
 วา วเตน วา คเปน วา พุทฺทมจฺริเยน วา เทโว วา ภวิสฺสํ, เทวณฺณคโร
 วา'ติ, คตฺถ จิตฺตํ น นมฺติ อาคปฺปาย อนฺนโยคาย ตํตจฺจาย ปชานาย, ยตฺถ
 จิตฺตํ น นมฺติ อาคปฺปาย อนฺนโยคาย ตํตจฺจาย ปชานาย; อํ ปจฺจโม เจตโธ-
 วิฬฺโห. (๒๐)

ปณฺจินทฺริยานิ: จกฺขณทฺริยํ โสคินทฺริยํ ฆานินทฺริยํ ชิวฺหินทฺริยํ กายินทฺริยํ. (๒๑)

อปฺราณี ปณฺจินทฺริยานิ: ตฺถินทฺริยํ ทฺถินทฺริยํ โดมนตฺถินทฺริยํ โทมนตฺถินทฺริยํ
 อฺเปกฺขินทฺริยํ. (๒๒)

อปฺราณี ปณฺจินทฺริยานิ: ตฺถินทฺริยํ จัรียินทฺริยํ ตฺถินทฺริยํ ตฺมาทินทฺริยํ
 ปณฺณินทฺริยํ. (๒๓)

[๓๒๑] ปณฺจ นิสฺสรวณียํ ฐาตุโย: อิทฺทวุโส ภิกฺขุโน กาเม มนฺตฺกโรโค
 กาเมตฺถ จิตฺตํ น ปกฺขนฺทติ น ปตฺตติ น สฺนฺตฺกฺจติ น วิมุจฺจติ, เนกฺขมฺมํ โข
 ปนตฺถ มนฺตฺกโรโค เนกฺขมฺเม จิตฺตํ ปกฺขนฺทติ ปตฺตติ สฺนฺตฺกฺจติ วิมุจฺจติ, คตฺถ
 คํ จิตฺตํ ตฺถคํ ตฺถาวิตํ ตฺถกฺจติ ตฺถิมุคฺคํ วิตฺถุคฺคํ กาเมหิ; เป จ. กามปฺจฺจยา
 อฺปฺปชฺชนฺติ อาตฺวา วิฆาตา ปริพาหา, มุคฺโค โส เตหิ, น โส ตํ เวทณํ เวเทติ.
 อิทมฺกฺชาคํ กามานํ นิสฺสรวณ. (๒๔-๑)

ปน จปร อวุโส ภิกขุโน พยาบาท มนสิกโรโต พยาบาท จิตฺตํ น ปกฺขนฺทติ
น ปตฺตติ น สฺนฺติฏฺฐติ น วิมุจฺจติ, อพฺยาบาทํ โข ปนฺตฺตํ มนสิกโรโต
อพฺยาบาท จิตฺตํ ปกฺขนฺทติ ปตฺตติ สฺนฺติฏฺฐติ วิมุจฺจติ, ตตฺถ ตํ จิตฺตํ สุคตํ
สุภาวิตํ สุวฺวูจิตํ สุวิมุคฺตํ วิตฺถุคฺตํ พยาบาทน; เย จ พยาบาทปจฺจยา อุปฺปชฺชนฺติ
อาตฺวา วิฆาตา ปริพาหา, มุคฺโค โส เตหิ, น โส ตํ เวทณํ เวเทติ. อิทมกฺขาคํ
พฺยาบาทตฺถํ นิตฺถํ. (๒๔-๒)

ปน จปร อวุโส ภิกขุโน วิเหตํ มนสิกโรโต วิเหตํ จิตฺตํ น ปกฺขนฺทติ
น ปตฺตติ น สฺนฺติฏฺฐติ น วิมุจฺจติ, อวิเหตํ โข ปนฺตฺตํ มนสิกโรโต อวิเหตํ
จิตฺตํ ปกฺขนฺทติ ปตฺตติ สฺนฺติฏฺฐติ วิมุจฺจติ, ตตฺถ ตํ จิตฺตํ สุคตํ สุภาวิตํ สุวฺวูจิตํ
สุวิมุคฺตํ วิตฺถุคฺตํ วิเหตํ; เย จ วิเหตํปจฺจยา อุปฺปชฺชนฺติ อาตฺวา วิฆาตา
ปริพาหา, มุคฺโค โส เตหิ, น โส ตํ เวทณํ เวเทติ. อิทมกฺขาคํ วิเหตํ
นิตฺถํ. (๒๔-๓)

ปน จปร อวุโส ภิกขุโน รุเป มนสิกโรโต รุเปสุ จิตฺตํ น ปกฺขนฺทติ น
ปตฺตติ น สฺนฺติฏฺฐติ น วิมุจฺจติ, อรूपํ โข ปนฺตฺตํ มนสิกโรโต อรุเป จิตฺตํ
ปกฺขนฺทติ ปตฺตติ สฺนฺติฏฺฐติ วิมุจฺจติ, ตตฺถ ตํ จิตฺตํ สุคตํ สุภาวิตํ สุวฺวูจิตํ
สุวิมุคฺตํ วิตฺถุคฺตํ รูปน; เย จ รูปปจฺจยา อุปฺปชฺชนฺติ อาตฺวา วิฆาตา ปริพาหา,
มุคฺโค โส เตหิ, น โส ตํ เวทณํ เวเทติ. อิทมกฺขาคํ รูปานํ นิตฺถํ.
(๒๔-๔)

ปน จปร อวุโส ภิกขุโน สกฺกาเย มนสิกโรโต สกฺกาเย จิตฺตํ น ปกฺขนฺทติ
น ปตฺตติ น สฺนฺติฏฺฐติ น วิมุจฺจติ, สกฺกาเยนิโรธํ โข ปนฺตฺตํ มนสิกโรโต
สกฺกาเยนิโรธ จิตฺตํ ปกฺขนฺทติ ปตฺตติ สฺนฺติฏฺฐติ วิมุจฺจติ, ตตฺถ ตํ จิตฺตํ สุคตํ
สุภาวิตํ สุวฺวูจิตํ สุวิมุคฺตํ วิตฺถุคฺตํ สกฺกาเยน; เย จ สกฺกาเยปจฺจยา อุปฺปชฺชนฺติ

อาสวาทา วิฆาตา ปริพาหา, มุคโต ใส เตหิ, น ใส คัม เวทนัม เวเทติ. อิทมกฺขาคัม
สกุณายสฺส นิสฺสัณณ. (๒๔-๕)

[๒๒๒] ปณฺจ วิมุตตตายตนานิ: อิทาธุโส ภิกฺขุโน สคฺคา รมมํ เทเสติ,
อณฺณตโร วา ครุณฺณจฺยานิโย สพัรหมจฺจาริ. ยถา ยถา อาธุโส ภิกฺขุโน สคฺคา รมมํ
เทเสติ, อณฺณตโร วา ครุณฺณจฺยานิโย สพัรหมจฺจาริ, ตถา ตถา ใส คตฺถิมิ รมเม
อตุลปฏฺฐิตฺวเกทํ จ โหติ รมมปฏฺฐิตฺวเกทํ จ, คตฺถสฺส อตุลปฏฺฐิตฺวเกทโน รมมปฏฺฐิตฺวเกทโน
ปาโมชฺชํ ขายติ, ปมุทิตสฺส ปิตี ขายติ, ปิติมนสฺส กายโย ปสฺสัสมฺภติ, ปสฺสัสมฺภกาโย
สฺสํ เวเทติ, สฺสึโน จิตฺตํ สมาริยติ; อิทํ ปจฺจมํ วิมุตตตายตน.

ปณฺ จปวํ อาธุโส ภิกฺขุโน น เหว โห สคฺคา รมมํ เทเสติ, อณฺณตโร วา
ครุณฺณจฺยานิโย สพัรหมจฺจาริ; อปฺปิ จ โห ยถาสฺสํ ยถาปริยตฺตํ รมมํ วิตุถาเรน ปเรตํ
เทเสติ ฯ เป ฯ อปฺปิ จ โห ยถาสฺสํ ยถาปริยตฺตํ รมมํ วิตุถาเรน สขณฺณายํ กโรติ
ฯ เป ฯ อปฺปิ จ โห ยถาสฺสํ ยถาปริยตฺตํ รมมํ เจตสา อนฺนวิตุถเกติ อนฺนวิจฺจาเรติ
มนธานูปะกฺขติ ฯ เป ฯ อปฺปิ จ ขวสฺสํ อณฺณตโร สมาริมิตฺตํ สฺสคฺคิโก โหติ สฺสมนธิกํ
สฺสูปชาริตํ สฺสูปปฏฺฐิตฺวเกทํ ปณฺณาย. ยถา ยถา อาธุโส ภิกฺขุโน อณฺณตโร สมาริมิตฺตํ
สฺสคฺคิโก โหติ สฺสมนธิกํ สฺสูปชาริตํ สฺสูปปฏฺฐิตฺวเกทํ ปณฺณาย, ตถา ตถา ใส คตฺถิมิ
รมเม อตุลปฏฺฐิตฺวเกทํ จ โหติ รมมปฏฺฐิตฺวเกทํ จ, คตฺถสฺส อตุลปฏฺฐิตฺวเกทโน รมมปฏฺฐิตฺวเกทโน
ปาโมชฺชํ ขายติ, ปมุทิตสฺส ปิตี ขายติ, ปิติมนสฺส กายโย ปสฺสัสมฺภติ,
ปสฺสัสมฺภกาโย สฺสํ เวเทติ, สฺสึโน จิตฺตํ สมาริยติ; อิทํ ปณฺจมํ วิมุตตตายตน. (๒๕)

ปณฺจ วิมุตติปริปาจนียา สณฺณตา: อนิจฺจสณฺณตา อนิจฺเจ ทุกฺขสณฺณตา ทุกฺখে
อนคฺคสณฺณตา ปหานสณฺณตา วิราคสณฺณตา. (๒๖)

อิมะ โห อาธุโส เตน ภควตา ขานตา ปสฺสัสมฺภตา อรหตา สฺสมมาตฺตมฺพฺพเรน
ปณฺจ รมมา สฺสมมทกฺขาตา. คคฺค สพัเพเหว สํกายิตพฺพํ ฯ เป ฯ อตุถาย หิตาย
สฺสขาย เทวมนุสฺสํ.

ปณฺจกํ นิฏฺฐิตํ

ฉก

[๓๒๓] อคฺคิ โห อากุโธ เตน ภควตา ชานตา ปสฺสตา อรหตา สมนาสมฺพุทฺเธน
น ชมนาสมฺพุทฺธาตา. คคฺค สพฺเพเหว สงฺกาสยิคฺคพฺ ํ เป ํ อคฺคาย หิตาย สฺชาย
เทวมนุสฺसानํ. กคเม น?

น อชฺฌตฺติกานิ อายตฺตานิ: จกฺขวายนํ โสคายนํ ชานายนํ ชิวฺหายตนํ
กายายนํ มนายนํ. (๑)

น พาหิรานิ อายตฺตานิ: รูปายนํ สทฺทายนํ คนฺธายนํ รสฺสายนํ โฉฏฺจพฺ-
พายตนํ ชมฺมายนํ. (๒)

น วิญฺญาณเกยา: จกฺขุวิญฺญาณํ โสคฺวิญฺญาณํ ชานวิญฺญาณํ ชิวฺหาวิญฺญาณํ
กายวิญฺญาณํ มโนวิญฺญาณํ. (๓)

น ผสฺสเกยา: จกฺขุสฺมมฺสฺสํ โสคฺสฺมมฺสฺสํ ชานสฺมมฺสฺสํ ชิวฺหาสฺมมฺสฺสํ
กายสฺมมฺสฺสํ มโนสฺมมฺสฺสํ. (๔)

น เวทฺณากยา: จกฺขุสฺมมฺสฺสชา เวทนา, โสคฺสฺมมฺสฺสชา เวทนา, ชานสฺมมฺสฺสชา
เวทนา, ชิวฺหาสฺมมฺสฺสชา เวทนา, กายสฺมมฺสฺสชา เวทนา, มโนสฺมมฺสฺสชา เวทนา. (๕)

น สณฺณากยา: รูปสณฺณชา สทฺทสณฺณชา คนฺธสณฺณชา รสสณฺณชา โฉฏฺจพฺพสณฺณชา
ชมฺมสณฺณชา. (๖)

น สณฺเจตฺนากยา: รูปสณฺเจตฺนา สทฺทสณฺเจตฺนา คนฺธสณฺเจตฺนา รสสณฺเจตฺนา
โฉฏฺจพฺพสณฺเจตฺนา ชมฺมสณฺเจตฺนา. (๗)

น ตณฺหาเกยา: รูปตณฺหา สทฺทตณฺหา คนฺธตณฺหา รสตณฺหา โฉฏฺจพฺพ-
ตณฺหา ชมฺมตณฺหา. (๘)

[๓๒๔] น อการวา: อิจากุโธ ภิกฺขุ สคฺคริ อการโว วิหริ อปฺปคิสุโธ,
ชมนเม อการโว วิหริ อปฺปคิสุโธ, สํเข อการโว วิหริ อปฺปคิสุโธ, สิกฺขาย
อการโว วิหริ อปฺปคิสุโธ, อปฺปมาเท อการโว วิหริ อปฺปคิสุโธ, ปฏฺธิสฺสณฺณาว
อการโว วิหริ อปฺปคิสุโธ. (๙)

ณ การว: อีชาวุโส ภิกขุ สคฺคริ สคารโว วิหริติ สปปกิตฺตํ, ชมเม
สคารโว วิหริติ สปปกิตฺตํ, สฺเม สคารโว วิหริติ สปปกิตฺตํ, สิกฺขาย สคารโว
วิหริติ สปปกิตฺตํ, อปฺปมาเท สคารโว วิหริติ สปปกิตฺตํ, ปฏิสันฺถาเร สคารโว
วิหริติ สปปกิตฺตํ. (๑๐)

ณ โสมนสฺสอุปจารา: จกฺขนา รูปํ ทิสฺวา โสมนสฺสจฺานํ รูปํ อุปฺปวฺจติ.
โสเตน สทฺทํ สฺคฺวา. ฆาเนน คนฺธํ ฆายิตฺวา. ชิวฺหาย รสํ สํยิตฺวา. กาเยน
โณฏฺจพฺพํ ผุสฺสิตฺวา. มนสา ชมมํ วิญฺญาป โสมนสฺสจฺานํ ชมมํ อุปฺปวฺจติ. (๑๑)

ณ โทมนสฺสอุปจารา: จกฺขนา รูปํ ทิสฺวา โทมนสฺสจฺานํ รูปํ อุปฺปวฺจติ.
โสเตน สทฺทํ สฺคฺวา. ฆาเนน คนฺธํ ฆายิตฺวา. ชิวฺหาย รสํ สํยิตฺวา. กาเยน
โณฏฺจพฺพํ ผุสฺสิตฺวา. มนสา ชมมํ วิญฺญาป โทมนสฺสจฺานํ ชมมํ อุปฺปวฺจติ. (๑๒)

ณ อุเปกฺขอุปจารา: จกฺขนา รูปํ ทิสฺวา อุเปกฺขาจฺานํ รูปํ อุปฺปวฺจติ.
โสเตน สทฺทํ สฺคฺวา. ฆาเนน คนฺธํ ฆายิตฺวา. ชิวฺหาย รสํ สํยิตฺวา. กาเยน
โณฏฺจพฺพํ ผุสฺสิตฺวา. มนสา ชมมํ วิญฺญาป อุเปกฺขาจฺานํ ชมมํ อุปฺปวฺจติ. (๑๓)

ณ สารณียา ชมฺมา: อีชาวุโส ภิกฺขุโน เมตฺตํ กายกมฺมํ ปจฺจุปฺปจฺิตํ โหติ
สพฺพหฺมจาริํ อวฺอิ เจว รโห จ; อยมฺมํ ชมฺโม สารณียํ ปิยกรโณ ครุกรโณ
สังคฺหาย อวิวาทาย สํมคฺคิยา เอกัภวาย ลํกคฺคิ. (๑๔-๑)

ปฺน จปฺริ อวฺวุโส ภิกฺขุโน เมตฺตํ วจฺจกมฺมํ ปจฺจุปฺปจฺิตํ โหติ สพฺพหฺมจาริํ
อวฺอิ เจว รโห จ; อยมฺมํ ชมฺโม สารณียํ ๑ เป ๑ เอกัภวาย ลํกคฺคิ. (๑๔-๒)

ปฺน จปฺริ อวฺวุโส ภิกฺขุโน เมตฺตํ มโนกมฺมํ ปจฺจุปฺปจฺิตํ โหติ สพฺพหฺมจาริํ
อวฺอิ เจว รโห จ; อยมฺมํ ชมฺโม สารณียํ ๑ เป ๑ เอกัภวาย ลํกคฺคิ. (๑๔-๓)

ปฺน จปฺริ อวฺวุโส ภิกฺขุ, เข เต ดาภา ชมฺมิกา ชมฺมตฺถา อนตฺมโธ
ปคฺคปริยาปนฺนคฺคํ, ตถารูเปหิ ตาเถหิ อปฺปฏิจฺกคฺคโภคิํ โหติ สํตฺตวฺเตหิ
สพฺพหฺมจาริํ สํชาเรนโภคิํ; อยมฺมํ ชมฺโม สารณียํ ๑ เป ๑ เอกัภวาย
ลํกคฺคิ. (๑๔-๔)

ปุน จปรํ อากุโส ภิกฺขุ, ยานิ คานิ สัตถานิ อชณฺทานิ อจฺณิทานิ อสฺสพฺทานิ
อภมฺมาตฺตานิ ภูตฺตฺตานิ วิญญฺปปตฺตฺตานิ อปรามญฺจํ สมาริถวตฺตฺตานิ, ตถารุเปตฺตํ
ตฺตํ, ตฺตํตามนฺตํ, วิหริติ สํพรหมจาร์หิ อวิ เจว วโห จ; อยมํ รมมํ
สํวณํ ๑ เป ๑ เอกํภาวํ, สํวตฺตํ. (๑๔-๕)

ปุน จปรํ อากุโส ภิกฺขุ, ยายํ ทิฏฺฐิ อริยา นิยฺยานิกา นิยฺยาติ ตถกฺรตฺตํ
สํมาทกฺขกฺขาย, ตถารุปาย ทิฏฺฐิยา ทิฏฺฐิตามนฺตํ, วิหริติ สํพรหมจาร์หิ
อวิ เจว วโห จ; อยมํ รมมํ สํวณํ ปิยกรโณ ครุกรโณ สํคฺหาย
อวิวาทาย สํคฺคิยา เอกํภาวํ, สํวตฺตํ. (๑๔-๖)

[๓๒๕] น วิวาทมูลานิ: อากุโส ภิกฺขุ, โกรโห โหติ อุนาหิ. โย โส
อากุโส ภิกฺขุ, โกรโห โหติ อุนาหิ, โส สํคฺคิยํ อคารโว วิหริติ อปฺปติสฺสํ,
รมเมหิ อคารโว วิหริติ อปฺปติสฺสํ, สํเมหิ อคารโว วิหริติ อปฺปติสฺสํ, สิกฺขาย
น ปริปรกัรํ โหติ. โย โส อากุโส ภิกฺขุ, สํคฺคิยํ อคารโว วิหริติ อปฺปติสฺสํ,
รมเม อคารโว วิหริติ อปฺปติสฺสํ, สํเม อคารโว วิหริติ อปฺปติสฺสํ, สิกฺขาย
น ปริปรกัรํ, โส สํเม วิวาทํ ขนฺติ. โย โส โหติ วิวาทํ พุทฺธอนฺทิตาย
พุทฺธอนฺทิตาย อนฺทิตาย ทกฺขาย เทวมนุสฺสํ. เอวํปณฺเฑ คุเมหิ อากุโส
วิวาทมูลํ อชฺชเมตฺตํ วา พหิทฺธา วา สมนุสฺสํเสยฺยาถ, ตถา คุเมหิ อากุโส, สํคฺคิยํ
ปาปกตฺตํ วิวาทมูลกตฺตํ ปหานาย วายเมยฺยาถ. เอวํปณฺเฑ คุเมหิ อากุโส, วิวาทมูลํ
อชฺชเมตฺตํ วา พหิทฺธา วา น สมนุสฺสํเสยฺยาถ, ตถา คุเมหิ อากุโส, สํคฺคิยํ
ปาปกตฺตํ วิวาทมูลกตฺตํ อายคิ อนวตฺตํวาย ปฏฺฐิปปชฺชเยยฺยาถ. เอวเมตฺตํ
ปาปกตฺตํ วิวาทมูลกตฺตํ ปหานํ โหติ, เอวเมตฺตํ ปาปกตฺตํ วิวาทมูลกตฺตํ อายคิ
อนวตฺตํวโห โหติ.

ปุน จปรํ อากุโส ภิกฺขุ, มกฺขํ โหติ ปพาสํ ๑ เป ๑ อิตฺตํ โหติ มจฺฉรํ.
สโจะ โหติ มายาวํ. ปาปํ โหติ มิจฺฉาทิฏฺฐิ. สมนฺทิจฺฉิปรามาสํ โหติ อาทานคฺคาคิ

ทุปฺปนิสฺสัคคํ. โย โส อากุโส ภิกฺขุ สนนฺทิจิปรามาดี โหติ อาทานคฺคาคี
 ทุปฺปนิสฺสัคคํ, โส สคฺคริเป อคารโว วิหริติ อปฺปติสฺสโส, รมเมเป อคารโว วิหริติ
 อปฺปติสฺสโส, สเมเป อคารโว วิหริติ อปฺปติสฺสโส, สิกฺขายเป น ปริปุรการี โหติ.
 โย โส อากุโส ภิกฺขุ สคฺคริ อคารโว วิหริติ อปฺปติสฺสโส, รมเม อคารโว
 วิหริติ อปฺปติสฺสโส, สเม อคารโว วิหริติ อปฺปติสฺสโส, สิกฺขาย น ปริปุรการี,
 โส สเม วิวาทํ ชเนติ. โย โส โหติ วิวาทิ พุทฺธนอหิตาย พุทฺธนอดุชฺชาย
 อนคฺคทาย อหิตาย พุทฺธาย เทวมนุสฺสํ. เอวรูปญฺเจ คฺคเมห อากุโส วิวาทมนุสฺ
 อชฺฌมคฺคํ วา พหิทฺธา วา สมนุสฺสํเสยฺยาถ, คคฺค คฺคเมห อากุโส คคฺคํ ปาปคคฺคํ
 วิวาทมนุสฺสํ ปหานาย วายเมยฺยาถ. เอวรูปญฺเจ คฺคเมห อากุโส วิวาทมนุสฺ อชฺฌมคฺคํ
 วา พหิทฺธา วา น สมนุสฺสํเสยฺยาถ, คคฺค คฺคเมห อากุโส คคฺคํ ปาปคคฺคํ
 วิวาทมนุสฺสํ อายคํ อนวตฺตวาย ปฏิปชฺชเยยฺยาถ. เอวเมคคคฺคํ ปาปคคฺคํ วิวาทมนุสฺสํ
 ปหานํ โหติ, เอวเมคคคฺคํ ปาปคคฺคํ วิวาทมนุสฺสํ อายคํ อนวตฺตโว โหติ. (๑๕)

ณ ชาตฺตโย: ปจฺจวฺรชาตฺต อโฆชาตฺต เตโฆชาตฺต วาโยชาตฺต อากาสชาตฺต
 วิณฺณณชาตฺต. (๑๖)

[๓๒๖] ณ นิสฺสสรณียา ชาตฺตโย: อิทฺทาคุโส ภิกฺขุ เอวํ วเทยฺย ‘เมตฺตทา หิ
 โช เม เจโตวิมฺบุตฺติ ภาวิตา พหุตฺถกตา ยานํกตา วตฺถกตา อณฺเฏจิตา ปริจิตา
 สุตฺตมารทฺธา, อถ จ ปน เม พฺยาปาโท จิตฺตํ ปริยาทาย ติจฺจจคฺคํ. โส ‘มา
 เหวณฺคิตฺตํ วณฺโณ ‘มา อายสฺมา เอวํ อวจ, มา ภควนฺคํ อพฺภากิจฺช; น หิ
 สํชาตฺต ภควโต อพฺภากฺขานํ; น หิ ภควา เอวํ วเทยฺย. อญฺจํจานเมตํ อากุโส อนวคาโส,
 ยํ เมตฺตตาย เจโตวิมฺบุตฺติยา ภาวิตาย พหุตฺถกตาย ยานํกตาย วตฺถกตาย อณฺเฏจิตาย
 ปริจิตาย สุตฺตมารทฺธาย, อถ จ ปนตฺตํ พฺยาปาโท จิตฺตํ ปริยาทาย จตฺตคฺคิ, เนตํ
 จานํ วิชฺชติ. นิสฺสสรณํ เหตํ อากุโส พฺยาปาทตฺตํ, ยถิทํ เมตฺตทา เจโตวิมฺบุตฺติ. (๑๗-๑)

อิธ ปนากุโส ภิกฺขุ เอวํ วเทยฺย ‘กรฺรณา หิ โช เม เจโตวิมฺบุตฺติ ภาวิตา
 พหุตฺถกตา ยานํกตา วตฺถกตา อณฺเฏจิตา ปริจิตา สุตฺตมารทฺธา, อถ จ ปน เม

วิเหตฺวา จิตฺตํ ปริยาทาย ติญฺจคฺคํ. โส 'มา เหวณ'คิตฺตํ วจันโน 'มา อายสฺมา
 เหวํ อวจ, มา ภควนฺตํ อพฺภากิจฺฉิ; น หิ ตํชฺช ภควโต อพฺภกฺขานํ; น หิ
 ภควา เหวํ วเทยฺย. อฏฺฐจฺานเมคฺคํ อาวุโส อนวกาโส, ยํ ภรณาย เจโตวิมุตฺติยา
 ภาวิตาย พหุตฺถกตฺาย ยานํกตฺาย วตฺถกตฺาย อนฺนุจิตาย ปริจฺิตาย สุตฺตมารทฺธาย,
 อถ จ ปนฺตฺส วิเหตฺวา จิตฺตํ ปริยาทาย จตฺตํ, เนคํ จานํ วิชฺชติ. นิสฺสรวณํ
 เหตํ อาวุโส วิเหตฺวา, ยทิตํ ภรณา เจโตวิมุตฺติคฺคํ. (๑๗-๒)

อิธ ปนฺนาวุโส ภิกฺขุ เหวํ วเทยฺย 'มุตฺติกา หิ โช เม เจโตวิมุตฺติ ภาวิตา
 พหุตฺถกตา ยานํกตา วตฺถกตา อนฺนุจิตา ปริจฺิตา สุตฺตมารทฺธา, อถ จ ปนฺ เม
 อรติ จิตฺตํ ปริยาทาย ติญฺจคฺคํ. โส 'มา เหวณ'คิตฺตํ วจันโน 'มา อายสฺมา
 เหวํ อวจ, มา ภควนฺตํ อพฺภากิจฺฉิ; น หิ ตํชฺช ภควโต อพฺภกฺขานํ; น หิ
 ภควา เหวํ วเทยฺย. อฏฺฐจฺานเมคฺคํ อาวุโส อนวกาโส, ยํ มุตฺติคตฺาย เจโตวิมุตฺติยา
 ภาวิตาย พหุตฺถกตฺาย ยานํกตฺาย วตฺถกตฺาย อนฺนุจิตาย ปริจฺิตาย สุตฺตมารทฺธาย,
 อถ จ ปนฺตฺส อรติ จิตฺตํ ปริยาทาย จตฺตํ, เนคํ จานํ วิชฺชติ. นิสฺสรวณํ เหตํ
 อาวุโส อรติยา, ยทิตํ มุตฺติกา เจโตวิมุตฺติคฺคํ. (๑๗-๓)

อิธ ปนฺนาวุโส ภิกฺขุ เหวํ วเทยฺย 'อุเปกฺขา หิ โช เม เจโตวิมุตฺติ ภาวิตา
 พหุตฺถกตา ยานํกตา วตฺถกตา อนฺนุจิตา ปริจฺิตา สุตฺตมารทฺธา, อถ จ ปนฺ เม
 ราโค จิตฺตํ ปริยาทาย ติญฺจคฺคํ. โส 'มา เหวณ'คิตฺตํ วจันโน 'มา อายสฺมา
 เหวํ อวจ, มา ภควนฺตํ อพฺภากิจฺฉิ; น หิ ตํชฺช ภควโต อพฺภกฺขานํ; น หิ
 ภควา เหวํ วเทยฺย. อฏฺฐจฺานเมคฺคํ อาวุโส อนวกาโส, ยํ อุเปกฺขาย เจโตวิมุตฺติยา
 ภาวิตาย พหุตฺถกตฺาย ยานํกตฺาย วตฺถกตฺาย อนฺนุจิตาย ปริจฺิตาย สุตฺตมารทฺธาย,
 อถ จ ปนฺตฺส ราโค จิตฺตํ ปริยาทาย จตฺตํ, เนคํ จานํ วิชฺชติ. นิสฺสรวณํ เหตํ
 อาวุโส รากสฺส, ยทิตํ อุเปกฺขา เจโตวิมุตฺติคฺคํ. (๑๗-๔)

อิธ ปนฺนาวุโส ภิกฺขุ เหวํ วเทยฺย 'อนิมิตฺตา หิ โช เม เจโตวิมุตฺติ ภาวิตา
 พหุตฺถกตา ยานํกตา วตฺถกตา อนฺนุจิตา ปริจฺิตา สุตฺตมารทฺธา, อถ จ ปนฺ เม

นิมิตฺตานุสํวริ วิมฺบวณํ โหคฺคิ. โส 'มา เหวณ'คิธฺส วจฺนีโย 'มา อายธฺมา เอวํ
 อวจ, มา ภควนคํ อพฺภากิจฺชิ; น หิ ธาตุ ภควโต อพฺภกฺขานํ; น หิ ภควา
 เอวํ วเทยฺย. อฏฺฐจํแม่คํ อาวุโส อหฺวกาโส, ยํ อนิมิตฺตํ เจโตวิมฺมุตฺติยา
 ภาวิตาย พหุคฺคํตาย ยานํคํตาย วคฺคํตาย อนนฺนํจิตาย ปริจฺจิตาย สุตฺตมารทฺธาย, อถ
 จ ปนสฺส นิมิตฺตานุสํวริ วิมฺบวณํ ภวิสฺสคฺคิ, เนคํ จํานํ วิชฺชคฺคิ. นิสฺสํวณํ เหคํ
 อาวุโส สพฺพนิมิตฺตํ, ยทิตํ อนิมิตฺตํ เจโตวิมฺมุตฺติ'คิ. (๑๗-๕)

อิธ ปนาวุโส ภิกฺขุ เอวํ วเทยฺย 'อธมฺมํคิ โส เม วิคฺเค', อยหฺมธมฺมํคิ น
 สมนุสฺสํคิ, อถ จ ปน เม วิจิจฺจํนาคคฺคํคิธฺสคฺคิ จิตคํ ปริยาทาย คิธฺสคฺคิ.
 โส 'มา เหวณ'คิธฺส วจฺนีโย 'มา อายธฺมา เอวํ อวจ, มา ภควนคํ อพฺภากิจฺชิ;
 น หิ ธาตุ ภควโต อพฺภกฺขานํ, น หิ ภควา เอวํ วเทยฺย. อฏฺฐจํแม่คํ อาวุโส
 อหฺวกาโส, ยํ อธมฺมํคิ วิคฺเค อยหฺมธมฺมํคิ สมนุสฺสํคิ, อถ จ ปนสฺส
 วิจิจฺจํนาคคฺคํคิธฺสคฺคิ จิตคํ ปริยาทาย สคฺคิ, เนคํ จํานํ วิชฺชคฺคิ. นิสฺสํวณํ เหคํ
 อาวุโส วิจิจฺจํนาคคฺคํคิธฺสคฺคิ, ยทิตํ อธมฺมํคิมาณคฺคิมาคิ'คิ. (๑๗-๖)

[๑๒๗] น อนุตฺตริยานิ: ทสฺสํนาคคฺคิธฺสคฺคิ สวณาคคฺคิธฺสคฺคิ ตาณาคคฺคิธฺสคฺคิ ติจฺจํนาคคฺคิธฺสคฺคิ
 ปาริจิยานาคคฺคิธฺสคฺคิ อนุตฺตคฺคิธฺสคฺคิ. (๑๘)

น อนุตฺตคฺคิธฺสคฺคิ: พุทฺธํนาคคฺคิธฺสคฺคิ ฆมฺมํนาคคฺคิธฺสคฺคิ คฺคิธฺสคฺคิธฺสคฺคิ คฺคิธฺสคฺคิธฺสคฺคิ
 จาคคฺคิธฺสคฺคิ เทวคคฺคิธฺสคฺคิ. (๑๙)

[๑๒๘] น สคฺคิวิหารา: อิธาวุโส ภิกฺขุ จกฺขุณา รูปํ ทิสฺวา เหวณ สุมโน
 โหคิ น ทุมฺมโน, อูเปกฺขโก วิหริติ สโต สมนุสฺสาโน. โสเคน สทฺทํ สุตฺวา ๑ เป ๑
 ฆาเนน คนฺธํ ฆายิตฺวา ๑ เป ๑ สีวฺหาเย วธํ สํยิตฺวา ๑ เป ๑ กาเยน โสจฺจํพพํ
 สุตฺวา ๑ เป ๑ มนสา ฆมฺมํ วิมฺบวณํ เหวณ สุมโน โหคิ น ทุมฺมโน, อูเปกฺขโก
 วิหริติ สโต สมนุสฺสาโน. (๒๐)

๑ น.ม. วิคคํ; ค.ค. วิชคํ ๒ ค.ค. วิชคค ๓ ก. อูเปกขโก จ

[๓๒๙] นพาทิชาติโย: อิทาธุโส เอกจุโง กณฺหาภิชาติโก ตมาโน กณฺหํ
 รมํ อภิชาติ; อิท ปนาธุโส เอกจุโง กณฺหาภิชาติโก ตมาโน สตฺกํ รมํ
 อภิชาติ; อิท ปนาธุโส เอกจุโง กณฺหาภิชาติโก ตมาโน อกณฺหํ อสตฺกํ นิพฺพานํ
 อภิชาติ; อิท ปนาธุโส เอกจุโง สตฺกาทิชาติโก ตมาโน สตฺกํ รมํ อภิชาติ;
 อิท ปนาธุโส เอกจุโง สตฺกาทิชาติโก ตมาโน กณฺหํ รมํ อภิชาติ; อิท ปนาธุโส
 เอกจุโง สตฺกาทิชาติโก ตมาโน อกณฺหํ อสตฺกํ นิพฺพานํ อภิชาติ. (๒๑)

ณ นิพฺเพธภาติยา สณฺเณ: อนิจฺจสณฺเณ อนิจฺเจ ทฺถสณฺเณ ทฺถเณ อนคฺค-
 สณฺเณ ปหานสณฺเณ วิราคสณฺเณ นิโรธสณฺเณ. (๒๒)

อิม โช อาธุโส เตน ภควตา ชานตา ปตฺตตา อรหตา ตมาตมฺพฺพุเรน ณ
 รมมา ตมมฺทกฺขาตา. คคฺค สํพเพเหว สงฺกายิตพฺพํ ๖ เป ๖ อคฺคาย หิตาย ตฺชาย
 เทวมนุสฺสํ.

ณฺทํ นิฏฺฐิตํ

สตฺต

[๓๓๐] อคฺคิ โช อาธุโส เตน ภควตา ชานตา ปตฺตตา อรหตา ตมา-
 ตมฺพฺพุเรน สตฺต รมมา ตมมฺทกฺขาตา. คคฺค สํพเพเหว สงฺกายิตพฺพํ ๖ เป ๖
 อคฺคาย หิตาย ตฺชาย เทวมนุสฺสํ. กตเม สตฺต?

สตฺต อริยธฺมมานิ: สตฺธาธฺมํ สุตฺธํ หิริธฺมํ โอตฺถปฺปณํ ตฺตรณํ จาคธฺมํ
 ปณฺณาธฺมํ. (๑)

สตฺต โพชฺฌนฺตา: ตฺติสฺสํโพชฺฌนฺโค รมมฺวิจยสฺสํโพชฺฌนฺโค วุริยสฺสํโพชฺฌนฺโค
 ปิตฺติสฺสํโพชฺฌนฺโค ปตฺตทฺธิสฺสํโพชฺฌนฺโค ตมาธฺมํโพชฺฌนฺโค อฺเปกฺขาตมฺโพชฺฌนฺโค. (๒)

สตฺต สฺมาชิปริกฺขารา: ตมาทิจฺจํ ตมาตงฺกปโป ตมาวาจา ตมากมฺมฺนโค
 ตมาอาหํโว ตมาวายาโม ตมาตฺติ. (๓)

สตฺต อสททมมา: อิทาธุโส ภิกขุ อสฺสทฺโร โหติ, อหิริโก โหติ, อนนฺตคฺคปปี โหติ, อปฺปสฺสโต โหติ, กุสฺสโต โหติ, มุชฺสสฺสคฺติ โหติ, ทุปฺปณฺโณ โหติ. (๔)

สตฺต สททมมา: อิทาธุโส ภิกขุ สทฺโร โหติ, หิริมา โหติ, โอคฺคคฺคปปี โหติ, พุสฺสโต โหติ, อารทฺธวโร โหติ, อปฺปจฺจิสฺสคฺติ โหติ, ปณฺณวา โหติ. (๕)

สตฺต สปฺปรีสทมมา: อิทาธุโส ภิกขุ รมฺมณฺณ จ โหติ อคฺคณฺณ จ อคฺคณฺณ จ มคฺคณฺณ จ กาดณฺณ จ ปรีสณฺณ จ ปุคฺคณฺณ จ. (๖)

[๓๓๑] สตฺต นีทฺทสวตฺตญฺนิ: อิทาธุโส ภิกขุ ตีฏชาสฺมาทาเน คีฬฺพจฺจนฺโท โหติ, อายคฺคิณฺจ ตีฏชาสฺมาทาเน อวิคฺคเปโม; รมฺมนิณฺคิยา คีฬฺพจฺจนฺโท โหติ, อายคฺคิณฺจ รมฺมนิณฺคิยา อวิคฺคเปโม; อิจฺฉาวิณฺเย คีฬฺพจฺจนฺโท โหติ, อายคฺคิณฺจ อิจฺฉาวิณฺเย อวิคฺคเปโม. ปฏิสฺสตาเน คีฬฺพจฺจนฺโท โหติ, อายคฺคิณฺจ ปฏิสฺสตาเน อวิคฺคเปโม; วีริยารมฺเภา คีฬฺพจฺจนฺโท โหติ, อายคฺคิณฺจ วีริยารมฺเภา อวิคฺคเปโม; สคฺคิเนปฺกเก คีฬฺพจฺจนฺโท โหติ, อายคฺคิณฺจ สคฺคิเนปฺกเก อวิคฺคเปโม; ทิฏฺฐิจฺฉิปฏิเวธ คีฬฺพจฺจนฺโท โหติ, อายคฺคิณฺจ ทิฏฺฐิจฺฉิปฏิเวธ อวิคฺคเปโม. (๗)

สตฺต สณฺณญา: อนิจฺจสณฺณญา อณฺคสณฺณญา อสฺสภสณฺณญา ชาทฺถนฺวสณฺณญา ปหานสณฺณญา วิราคสณฺณญา นิโรธสณฺณญา. (๘)

สตฺต พถานี: สทฺธาพถํ วีริยพถํ หิริพถํ โอคฺคคฺคปพถํ สคฺคิพถํ สมาริพถํ ปณฺณวาพถํ. (๙)

[๓๓๒] สตฺต วิณฺณยานนฺนุจฺฉิตฺติโย: สันตฺตาธุโส สตฺตคา นานคฺคกายา นานคฺค- สณฺณณิน, เสยฺยถาปปี มนุสฺสํ เอกจฺเจ จ เทวา เอกจฺเจ จ วินิปาติกา; อยํ ปจฺจมา วิณฺณยานนฺนุจฺฉิตฺติ.

สันตฺตาธุโส สตฺตคา นานคฺคกายา เอกคฺคสณฺณณิน, เสยฺยถาปปี เทวา พุทฺทมกายิกา ปจฺจมาภินิพฺพคฺคา; อยํ ทุคฺคิยา วิณฺณยานนฺนุจฺฉิตฺติ.

ต้นตาวุธได้ สดุดา เอกคฤคยา นานคฤคยาโน, เสยงถาบี เทวา อากสุธรา;
อัย คติยา วิชฌาณฐิติ.

ต้นตาวุธได้ สดุดา เอกคฤคยา เอกคฤคยาโน, เสยงถาบี เทวา สุกิณหา;
อัย จตุคฤ วิชาณฐิติ.

ต้นตาวุธได้ สดุดา สดุดา รูปสณณาน สดุดิถมา ปฏิธณณาน อตถธมา
นานคฤคยาโน อมณิถารว 'อนนโต อากาไค' อากาธานนญายคณูปคา; อัย
ปณณม วิชาณฐิติ.

ต้นตาวุธได้ สดุดา สดุดา อากาธานนญายคณ สดุดิถมม 'อนนค วิชาณณ' ติ
วิชาณณนญายคณูปคา; อัย ญฐิ วิชาณฐิติ.

ต้นตาวุธได้ สดุดา สดุดา วิชาณณนญายคณ สดุดิถมม 'นคธิ กิณค' ติ
อากิณญายคณูปคา; อัย สดุดม วิชาณฐิติ. (๑๐)

สดุด ปุคคลา ทกขิณญาย: อุกาธากวิมุตโต ปณณากวิมุตโต กายสทท
ทิจิปปคโต สททากวิมุตโต รมมานุสวรี สททานุสวรี. (๑๑)

สดุด อนุสยา: กามราคานุสโย ปฏิษานุสโย ทิจิณานุสโย วิจิทิจานุสโย
มานานุสโย ภวราคานุสโย อวิษานุสโย. (๑๒)

สดุด สณโณชนานิ: อนนยสณโณชนน ปฏิธสณโณชนน ทิจิธสณโณชนน วิจิทิจุณา-
สณโณชนน มานสณโณชนน ภวราคสณโณชนน อวิษาสณโณชนน. (๑๓)

สดุด อธิกรณสมถา: อูปปณนูปปณนอัน อธิกรณน สดุดาย วูปสณน สดุดุชา-
วินโย ทาคพโพ, สติวินโย ทาคพโพ, อมพหวินโย ทาคพโพ, ปฏิณณาย กาทเรคพพ,
เยภุยติกา, คตตปายติกา, คินนคฤการโก. (๑๔)

อิมะ โส อากุได้ เทน ภควตา ชานคตา ปตตคตา อรหตา สดุดาสมพทเทน
สดุด รมมา สดุดมทกขาคา. คคฤ สดุดเพเหว สดุดคยิตพพ ๖ เป ๖ อคฤาย หิตาย
สดุดาย เทวมณุตถาน.

สดุดกั นิฐจิก

ทคิยภานวโร นิฐจิก

อฏฺฐก

[๓๓๓] อคฺคิ โห อวฺธุโส เตน ภควตา ชานตา ปสฺสตา อรหตา สมนฺมา-
 สมนฺพุทฺเธน อฏฺฐจฺจ ธมฺมา สมนฺมทกฺขาตา. ตตฺถ สัพฺเพเหว สังฺกายิตฺตพฺพํ ฯ เป ฯ
 อคฺคถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺสํ. กตฺเม อฏฺฐจฺ?

อฏฺฐจฺ มิจฺจนตฺตา: มิจฺฉาทิฏฺฐิจิ มิจฺฉาสังกฺกโป มิจฺฉาวาจา มิจฺฉากมฺมโนโค
 มิจฺฉาอาหํโว มิจฺฉาวายาโม มิจฺฉาสติ มิจฺฉาสมาธิ. (๑)

อฏฺฐจฺ สมนฺมตฺตา: สมนฺมาทิฏฺฐิจิ สมนฺมาสังกฺกโป สมนฺมาวาจา สมนฺมากมฺมโนโค
 สมนฺมาอาหํโว สมนฺมาวายาโม สมนฺมาสติ สมนฺมาสมาธิ. (๒)

อฏฺฐจฺ ปุคฺคฉลา ทกฺขิณฺเนยฺยา: โสตาปนฺโน, โสตาปคฺคิณฺณตฺตจฺฉนฺนิกิริยาย ปฏฺฐิปนฺโน,
 ตกฺกาทามํ, ตกฺกาทามินฺณตฺตจฺฉนฺนิกิริยาย ปฏฺฐิปนฺโน, อนาคามํ, อนาคามินฺณตฺตจฺฉนฺนิกิริยาย
 ปฏฺฐิปนฺโน, อรหตา, อรหคฺคตฺตจฺฉนฺนิกิริยาย ปฏฺฐิปนฺโน. (๓)

[๓๓๔] อฏฺฐจฺ กุสฺสํทวคฺคญฺนิ: อิชฺวโร อิกฺขนา กมฺมํ กาคพฺพํ โหติ, ตสฺส
 เอวํ โหติ 'กมฺมํ โห เม กาคพฺพํ ภวิสฺสติ, กมฺมํ โห ปน เม กโรนฺตสฺส กาโย
 กิณฺณตฺตจฺฉนฺนิกิริยาย; หนฺนทาหํ นิปฺพชฺชามํติ. โส นิปฺพชฺชติ น วํริยํ อารภติ อปฺปคฺคตสฺส ปคฺคิยา
 อนนฺนคฺคตสฺส อन्नิกมฺยา อตฺตจฺฉนฺนิกิริยาย; อิทํ ปจฺจํ กุสฺสํทวคฺคญฺ.

ปนฺ จปรํ อวฺธุโส อิกฺขนา กมฺมํ กตํ โหติ, ตสฺส เอวํ โหติ 'อหํ โห
 กมฺมํ อคฺคตํ, กมฺมํ โห ปน เม กโรนฺตสฺส กาโย กิณฺณโค, หนฺนทาหํ นิปฺพชฺชามํติ.
 โส นิปฺพชฺชติ น วํริยํ อารภติ ฯ เป ฯ อิทํ ทุคฺคิยํ กุสฺสํทวคฺคญฺ.

ปนฺ จปรํ อวฺธุโส อิกฺขนา มคฺโค คนฺตพฺพโ หติ, ตสฺส เอวํ โหติ 'มคฺโค
 โห เม คนฺตพฺพโ ภวิสฺสติ, มคฺคํ โห ปน เม คจฺฉนฺตสฺส กาโย กิณฺณตฺตจฺฉนฺนิกิริยาย;
 หนฺนทาหํ นิปฺพชฺชามํติ. โส นิปฺพชฺชติ น วํริยํ อารภติ ฯ เป ฯ อิทํ คคฺคิยํ กุสฺสํทวคฺคญฺ.

ปนฺ จปรํ อวฺธุโส อิกฺขนา มคฺโค คโค โหติ, ตสฺส เอวํ โหติ 'อหํ โห มคฺคํ
 อคฺคมาตํ, มคฺคํ โห ปน เม คจฺฉนฺตสฺส กาโย กิณฺณโค; หนฺนทาหํ นิปฺพชฺชามํติ.
 โส นิปฺพชฺชติ น วํริยํ อารภติ ฯ เป ฯ อิทํ จคฺคคฺคํ กุสฺสํทวคฺคญฺ.

ปุณ จปร อากุโส ภิกขุ คามัง วา นิคมัง วา ปิณฑาย จรณโต น ตภติ
 ฐธตัง วา ปณตตัง วา โภชนตัง ยาวทตัง ปาริปุรี, ตตัง เอวံ โหติ 'อหัง ไช
 คามัง วา นิคมัง วา ปิณฑาย จรณโต นาทตัง ฐธตัง วา ปณตตัง วา โภชนตัง
 ยาวทตัง ปาริปุรี, ตตัง เม กาโย กิตนโต อกมมณโณ; หนทาหัง นิปชชามิ'ติ.
 โส นิปชชติ น วิริยं อารภติ ฯ เป ฯ อิทัง ปณจมนัง กุตังคตวคฺค.

ปุณ จปร อากุโส ภิกขุ คามัง วา นิคมัง วา ปิณฑาย จรณโต ตภติ ฐธตัง
 วา ปณตตัง วา โภชนตัง ยาวทตัง ปาริปุรี, ตตัง เอวံ โหติ 'อหัง ไช คามัง
 วา นิคมัง วา ปิณฑาย จรณโต นาทตัง ฐธตัง วา ปณตตัง วา โภชนตัง
 ยาวทตัง ปาริปุรี, ตตัง เม กาโย ครุโก อกมมณโณ, มาธัจจัง มณฺเณ;
 หนทาหัง นิปชชามิ'ติ. โส นิปชชติ น วิริยं อารภติ ฯ เป ฯ อิทัง ญจมนัง กุตังคตวคฺค.

ปุณ จปร อากุโส ภิกขุโน อูปปนโน โหติ อูปปมคตโก อาพาโธ, ตตัง เอวံ
 โหติ 'อูปปนโน ไช เม อัยมอ อูปปมคตโก อาพาโธ, อตถิ กปโป นิปชชติ;
 หนทาหัง นิปชชามิ'ติ. โส นิปชชติ น วิริยं อารภติ ฯ เป ฯ อิทัง สคคมนัง กุตังคตวคฺค.

ปุณ จปร อากุโส ภิกขุ คิตานวฺจุจโโต โหติ อจฺจรวฺจุจโโต เคตณฺเณ, ตตัง
 เอวံ โหติ 'อหัง ไช คิตานวฺจุจโโต อจฺจรวฺจุจโโต เคตณฺเณ, ตตัง เม กาโย
 ทุพฺพโต อกมมณโณ; หนทาหัง นิปชชามิ'ติ. โส นิปชชติ น วิริยं อารภติ
 อปฺปคตตัง ปคฺคิยา อนนฺทคตตัง อธิคฺคมา ย อตฺตจฺจณิกคตตัง ตจฺจณิกิริยา; อิทัง อฏฐมนัง
 กุตังคตวคฺค. (๔)

[๓๓๕] อฏฐ อารมฺภวคฺคณิ: อิทากุโส ภิกขุณา กมฺมํ กาคพฺพํ โหติ, ตตัง
 เอวံ โหติ 'กมฺมํ ไช เม กาคพฺพํ ภวิสฺสตี, กมฺมํ ไช ปน เม กโรนฺเตน น สุกฺกั
 พุทฺธานํ ธาตุนํ มนสิกาตุ; หนทาหัง วิริยं อารภามิ อปฺปคตตัง ปคฺคิยา อนนฺทคตตัง
 อธิคฺคมา ย อตฺตจฺจณิกคตตัง ตจฺจณิกิริยา'ติ. โส วิริยं อารภติ อปฺปคตตัง ปคฺคิยา
 อนนฺทคตตัง อธิคฺคมา ย อตฺตจฺจณิกคตตัง ตจฺจณิกิริยา; อิทัง ปจฺจนํ อารมฺภวคฺค.

ปุน จปริ อากุโส ภิกขุณา กมฺมํ กตํ โหติ, ตสฺส เอวํ โหติ 'อหํ โข
กมฺมํ อกาธึ, กมฺมํ โข ปนาหํ ภโรนโต นาสกฺขี พุทฺธานํ ตาสนํ มนฺติกาตุํ;
หนฺทาหํ วุริยํ อารภามิ ฯ เป ฯ อสจฺฉนิกตสฺส สจฺฉนิกิริยาเยติ. โส วุริยํ อารภติ
ฯ เป ฯ อิทํ ทุคฺคิยํ อารมฺภวตฺถุ.

ปุน จปริ อากุโส ภิกขุณา มคฺโค คนฺตพฺโพ โหติ, ตสฺส เอวํ โหติ 'มคฺโค
โข เม คนฺตพฺโพ ภวิสฺสติ, มคฺคํ โข ปน เม คจฺจนฺเตน น สุกฺวํ พุทฺธานํ ตาสนํ
มนฺติกาตุํ; หนฺทาหํ วุริยํ อารภามิ ฯ เป ฯ อสจฺฉนิกตสฺส สจฺฉนิกิริยาเยติ. โส วุริยํ
อารภติ ฯ เป ฯ อิทํ คคฺคิยํ อารมฺภวตฺถุ.

ปุน จปริ อากุโส ภิกขุณา มคฺโค คโต โหติ, ตสฺส เอวํ โหติ 'อหํ โข
มคฺคํ อคฺมาธึ, มคฺคํ โข ปนาหํ คจฺจนฺโต นาสกฺขี พุทฺธานํ ตาสนํ มนฺติกาตุํ;
หนฺทาหํ วุริยํ อารภามิ ฯ เป ฯ อสจฺฉนิกตสฺส สจฺฉนิกิริยาเยติ. โส วุริยํ อารภติ
ฯ เป ฯ อิทํ จคฺคฺคิยํ อารมฺภวตฺถุ.

ปุน จปริ อากุโส ภิกขุ คามํ วา นิคมํ วา ปิณฺฑาทาย จรณฺโต น ธมฺมิ
ดูชฺสสฺส วา ปณฺธิตสฺส วา โภชนสฺส ยาวทคฺคํ ปาริปุริ, ตสฺส เอวํ โหติ 'อหํ
โข คามํ วา นิคมํ วา ปิณฺฑาทาย จรณฺโต นาสคฺคํ ดูชฺสสฺส วา ปณฺธิตสฺส วา
โภชนสฺส ยาวทคฺคํ ปาริปุริ, ตสฺส เม กาโย ดหฺโก กมฺมณฺโณ; หนฺทาหํ วุริยํ
อารภามิ ฯ เป ฯ อสจฺฉนิกตสฺส สจฺฉนิกิริยาเยติ. โส วุริยํ อารภติ ฯ เป ฯ อิทํ
ปณฺจามํ อารมฺภวตฺถุ.

ปุน จปริ อากุโส ภิกขุ คามํ วา นิคมํ วา ปิณฺฑาทาย จรณฺโต ธมฺมิ ดูชฺสสฺส
วา ปณฺธิตสฺส วา โภชนสฺส ยาวทคฺคํ ปาริปุริ, ตสฺส เอวํ โหติ 'อหํ โข คามํ
วา นิคมํ วา ปิณฺฑาทาย จรณฺโต นาสคฺคํ ดูชฺสสฺส วา ปณฺธิตสฺส วา โภชนสฺส
ยาวทคฺคํ ปาริปุริ, ตสฺส เม กาโย พทฺวา กมฺมณฺโณ; หนฺทาหํ วุริยํ อารภามิ

๑ เป ๑ อตฺตจฺณิกตฺตสฺส ตฺตจฺณิกิริยาเยวํติ. โส จีรียํ อารภาติ ๑ เป ๑ อิทํ อฏฺฐจํ อารมฺภวตฺตญ.

ปุน จปรํ อากุโส ภิกฺขุโน อูปฺปนโน โหติ อปฺปมตฺตโก อาพาโห, ตสฺส เอวํ โหติ 'อูปฺปนโน โห เม ยมํ อปฺปมตฺตโก อาพาโห; จานํ โห ปเนตํ วิชฺชติ, ยมํ เม อาพาโห ปจฺจุตฺตเยยฺย; หนฺนทาหํ จีรียํ อารภามิ ๑ เป ๑ อตฺตจฺณิกตฺตสฺส ตฺตจฺณิกิริยาเยวํติ. โส จีรียํ อารภาติ ๑ เป ๑ อิทํ ตฺตคฺคํ อารมฺภวตฺตญ.

ปุน จปรํ อากุโส ภิกฺขุ คิถานนฺนจฺจิโต โหติ อจฺจฺรนฺนจฺจิโต เกลตฺตเยว, ตสฺส เอวํ โหติ 'อหํ โห คิถานนฺนจฺจิโต อจฺจฺรนฺนจฺจิโต เกลตฺตเยว; จานํ โห ปเนตํ วิชฺชติ, ยมํ เม อาพาโห ปจฺจุทวตฺตเยยฺย; หนฺนทาหํ จีรียํ อารภามิ อปฺปคฺคตฺตสฺส ปคฺคตฺติยา อนริคตฺตสฺส อริคมาเยว อตฺตจฺณิกตฺตสฺส ตฺตจฺณิกิริยาเยวํติ. โส จีรียํ อารภาติ อปฺปคฺคตฺตสฺส ปคฺคตฺติยา อนริคตฺตสฺส อริคมาเยว อตฺตจฺณิกตฺตสฺส ตฺตจฺณิกิริยาเยว; อิทํ อฏฺฐจํ อารมฺภวตฺตญ. (๕)

[๓๓๖] อฏฺฐ ทานวตฺตญนิ: อาตฺตชฺช ทานํ เทติ, ภาเย ทานํ เทติ, 'อทาติ เมตฺติ ทานํ เทติ, 'ทตฺตติ เมตฺติ ทานํ เทติ, 'ตฺถาหุ ทานนํ'ติ ทานํ เทติ, 'อหํ ปจามิ, อิเม น ปจนฺติ, นวราหามิ ปจนฺโต อปจนฺตํ ทานํ น ทาคฺคณํ'ติ ทานํ เทติ, 'อิทํ เม ทานํ ททโต กตฺตยาเน กิตฺติตฺตทโท อพฺภุคฺคจฺจตฺติ'ติ ทานํ เทติ, จิตฺตาดงฺการจิตฺตปริกฺขารคฺคํ ทานํ เทติ. (๖)

[๓๓๗] อฏฺฐ ทานุปปตฺติโย: อิทาคุโส เอกจฺโจ ทานํ เทติ สมนฺตสฺส วา พฺราหฺมณตฺตสฺส วา อนนํ ปานํ วคฺคํ ยานํ มาตาคนฺธวิเตปนํ เสยฺยวตฺตปทีเปยฺย; โส ยมํ เทติ, ตํ ปจฺจาตฺตติ. โส ปตฺตติ ชคฺคิยมหาตฺถํ วา พฺราหฺมณมหาตฺถํ วา คหปติมหาตฺถํ วา ปณฺจหิ กามคฺคเนหิ สมนฺตํ สมนฺตํ ปรีจายมานํ, ตสฺส เอวํ โหติ 'อโห วตฺถาหํ กายตฺตสฺส เกทา ปรมฺมรณํ ชคฺคิยมหาตฺถานํ วา พฺราหฺมณมหาตฺถานํ วา คหปติมหาตฺถานํ วา สหพฺพคํ อุปปชฺชเยยฺย'ติ. โส ตํ

จิตฺตํ ทหติ, คํ จิตฺตํ อธิฐาติ, คํ จิตฺตํ ภาเวติ; คตฺถํ คํ จิตฺตํ หิเน วิมุตฺตํ
 อุกฺคริ อภาวํ คตฺตฺวปฺปคฺติยา ตํวคฺคติ. คตฺถํ โห ติตฺถโต วทามิ โน ทุตฺตํคตฺถํ.
 อธิฐตฺตาอุโส ติตฺถโต เจโตปณฺธิ วิตุทฺตคฺคา. (๗-๑)

ปุณ จปวํ อาอุโส อธิเรกฺโข ทานํ เทติ สมนตฺถํ วา พฺราหฺมณตฺถํ วา อนนํ
 ปานํ วคฺถํ ยานํ มาตาคณฺหิเตปนํ เสยฺยวตฺถปทํเปยฺยํ; โส ยํ เทติ, คํ ปจฺจาตฺตํคิ.
 คตฺถํ ตํ โหติ 'จากุมฺมหาราชิกา เทวา ที่ชายูกา วนฺณวนฺโต สฺขพฺพุตา'คิ. คตฺถํ
 เอวํ โหติ 'อโห วคฺถํ กายตฺถํ เกทา ปรมฺมรณฺา จากุมฺมหาราชิกานํ เทวานํ
 สหพฺยุคํ อูปปชฺเชยฺยน'คิ. โส คํ จิตฺตํ ทหติ, คํ จิตฺตํ อธิฐาติ, คํ จิตฺตํ
 ภาเวติ; คตฺถํ คํ จิตฺตํ หิเน วิมุตฺตํ อุกฺคริ อภาวํ คตฺตฺวปฺปคฺติยา ตํวคฺคติ.
 คตฺถํ โห ติตฺถโต วทามิ โน ทุตฺตํคตฺถํ. อธิฐตฺตาอุโส ติตฺถโต เจโตปณฺธิ
 วิตุทฺตคฺคา. (๗-๒)

ปุณ จปวํ อาอุโส อธิเรกฺโข ทานํ เทติ สมนตฺถํ วา พฺราหฺมณตฺถํ วา อนนํ
 ปานํ วคฺถํ ยานํ มาตาคณฺหิเตปนํ เสยฺยวตฺถปทํเปยฺยํ; โส ยํ เทติ, คํ ปจฺจาตฺตํคิ.
 คตฺถํ ตํ โหติ 'ดาวคฺคิสา เทวา ๗ เป ๗ ยามา เทวา ๗ เป ๗ ศุติศา เทวา
 ๗ เป ๗ นิมฺมานรคฺิ เทวา ๗ เป ๗ ปรมฺมิตฺตวตฺถคฺคิ เทวา ที่ชายูกา วนฺณวนฺโต
 สฺขพฺพุตา'คิ. คตฺถํ เอวํ โหติ 'อโห วคฺถํ กายตฺถํ เกทา ปรมฺมรณฺา ปรมฺมิตฺตวตฺถ-
 วคฺคินํ เทวานํ สหพฺยุคํ อูปปชฺเชยฺยน'คิ. โส คํ จิตฺตํ ทหติ, คํ จิตฺตํ อธิฐาติ,
 คํ จิตฺตํ ภาเวติ; คตฺถํ คํ จิตฺตํ หิเน วิมุตฺตํ อุกฺคริ อภาวํ คตฺตฺวปฺปคฺติยา
 ตํวคฺคติ. คตฺถํ โห ติตฺถโต วทามิ โน ทุตฺตํคตฺถํ. อธิฐตฺตาอุโส ติตฺถโต เจโตปณฺธิ
 วิตุทฺตคฺคา. (๗-๓)

ปุณ จปวํ อาอุโส อธิเรกฺโข ทานํ เทติ สมนตฺถํ วา พฺราหฺมณตฺถํ วา อนนํ
 ปานํ วคฺถํ ยานํ มาตาคณฺหิเตปนํ เสยฺยวตฺถปทํเปยฺยํ; โส ยํ เทติ, คํ ปจฺจาตฺตํคิ.
 คตฺถํ ตํ โหติ 'พฺรหฺมกายิกา เทวา ที่ชายูกา วนฺณวนฺโต สฺขพฺพุตา'คิ. คตฺถํ

เอวํ โหติ 'อโห วตาคํ กายธฺมํ เกทา ปรมมรณา พุทฺธกัณฺโถ เทวานํ
 สหปัญฺคํ อุปปชฺชเยยนฺติ. โส คํ จิตฺตํ ทหติ, คํ จิตฺตํ อธิฐฺจติ, คํ จิตฺตํ
 ภาเวติ; คตฺถํ คํ จิตฺตํ หึเน วิมุตฺตํ อุตฺตริ อภาวํ คตฺถุปรปคฺติยา ตํวคฺคิ. คณฺจ
 ไช ตํวโค วทามิ โน ทุสฺสธฺมํ, วิคฺรคฺคธฺมํ โน สรรคธฺมํ. อธิฐฺมคฺคาสุธํ ตํวโค
 เจโคปนนิธิ วิคฺรคฺคคฺคา. (๗-๘)

อฏฺฐ ปริสา: ชคฺคิยปรีสา พุทฺธกณฺโถปรีสา คหปคิปรีสา สมนปรีสา จาคุม-
 มหาราชิกปรีสา คาวคิตฺตปรีสา มารปรีสา พุทฺธกณฺโถปรีสา. (๘)

อฏฺฐ โลกธมฺมา: ตาโก จ อตาโก จ ยโส จ อยโส จ นิินทา จ ปสฺสา
 จ สฺวณฺจ ทฺถชณฺจ. (๙)

[๓๓๘] อฏฺฐ อภิภายตนานิ: อชฺฌคฺคํ รูปสฺสณฺณํ เอโก พหิทฺธา รูปานิ
 ปสฺสตี ปริตฺตานิ สฺวณฺณทฺทพฺพณฺณานิ, 'ตานิ อภิภุญฺช ชานามิ ปสฺสํ'ติ เอวํ
 สฺสณฺณํ โหติ; อิทํ ปจฺฉํ อภิภายตนํ.

อชฺฌคฺคํ รูปสฺสณฺณํ เอโก พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสตี อปฺปมาณานิ สฺวณฺณ-
 ทฺทพฺพณฺณานิ, 'ตานิ อภิภุญฺช ชานามิ ปสฺสํ'ติ เอวํ สฺสณฺณํ โหติ; อิทํ ทฺทํ
 อภิภายตนํ.

อชฺฌคฺคํ อรูปสฺสณฺณํ เอโก พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสตี ปริตฺตานิ สฺวณฺณทฺทพฺพณฺณานิ,
 'ตานิ อภิภุญฺช ชานามิ ปสฺสํ'ติ เอวํ สฺสณฺณํ โหติ; อิทํ คคฺคิ อภิภายตนํ.

อชฺฌคฺคํ อรูปสฺสณฺณํ เอโก พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสตี อปฺปมาณานิ สฺวณฺณ-
 ทฺทพฺพณฺณานิ, 'ตานิ อภิภุญฺช ชานามิ ปสฺสํ'ติ เอวํ สฺสณฺณํ โหติ; อิทํ จคฺคํ
 อภิภายตนํ.

อชฺฌคฺคํ อรูปสฺสณฺณํ เอโก พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสตี นัตถิ นัตถวณฺณานิ นัตถิทสฺสณฺณานิ
 นัตถิภาตานิ. เสยฺยถาปิ นาม อุมานุสฺสํ นัตถํ นัตถวณฺณํ นัตถิทสฺสณฺณํ นัตถิภาตํ,
 เสยฺยถา วา ปน คํ วคฺถํ พารวณฺณเสยฺยํ อุกฺโกฏกาวินฺนํ นัตถํ นัตถวณฺณํ

นัตถิตถุสฺส นัตถินภาสฺ; เอวเมว อชฺฌมคฺคํ อรูปสฺสณฺณํ เอโก พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสตี
 นัตถานิ นัตถวณฺณานิ นัตถิตถุสฺสานิ นัตถินภาสฺ, 'ตานิ อภิภุชฺช ชานามิ ปสฺสามํ'ติ
 เอวํสณฺณํ โหติ; อิทํ ปณฺจมนํ อภิภายตนํ.

อชฺฌมคฺคํ อรูปสฺสณฺณํ เอโก พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสตี ปิตานิ ปิตวณฺณานิ
 ปิตนิตถุสฺสานิ ปิตนินภาสฺ. เสยฺยถาปิ นาม กณฺนิการปฺปมํ ปิตํ ปิตวณฺณํ ปิตนิตถุสฺสํ
 ปิตนินภาสฺ, เสยฺยถา วา ปน ตํ วคฺถํ พารานฺนเสยฺยํ อุกฺโกฏภาควิมฺมุจํ ปิตํ
 ปิตวณฺณํ ปิตนิตถุสฺสํ ปิตนินภาสฺ; เอวเมว อชฺฌมคฺคํ อรูปสฺสณฺณํ เอโก พหิทฺธา
 รูปานิ ปสฺสตี ปิตานิ ปิตวณฺณานิ ปิตนิตถุสฺสานิ ปิตนินภาสฺ, 'ตานิ อภิภุชฺช
 ชานามิ ปสฺสามํ'ติ เอวํสณฺณํ โหติ; อิทํ มฺมุจํ อภิภายตนํ.

อชฺฌมคฺคํ อรูปสฺสณฺณํ เอโก พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสตี โดหิตกานิ โดหิตกวณฺณานิ
 โดหิตกนิตถุสฺสานิ โดหิตกนินภาสฺ. เสยฺยถาปิ นาม พนฺธุชฺชวคฺคํ โดหิตกํ
 โดหิตกวณฺณํ โดหิตกนิตถุสฺสํ โดหิตกนินภาสฺ, เสยฺยถา วา ปน ตํ วคฺถํ พารานฺน-
 เสยฺยํ อุกฺโกฏภาควิมฺมุจํ โดหิตกํ โดหิตกวณฺณํ โดหิตกนิตถุสฺสํ โดหิตกนินภาสฺ;
 เอวเมว อชฺฌมคฺคํ อรูปสฺสณฺณํ เอโก พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสตี โดหิตกานิ โดหิตก-
 วณฺณานิ โดหิตกนิตถุสฺสานิ โดหิตกนินภาสฺ, 'ตานิ อภิภุชฺช ชานามิ ปสฺสามํ'ติ
 เอวํสณฺณํ โหติ; อิทํ สคฺคมนํ อภิภายตนํ.

อชฺฌมคฺคํ อรูปสฺสณฺณํ เอโก พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสตี โອຫາດານີ ໂອຫາດວນ္ณານີ
 ໂອຫາດນິທຸສຸສານີ ໂອຫາດນິຣາດານີ. ເສຍຸຍຖາປີ ນາມ ໂອດຣິຕາຣກາ ໂອຫາດາ ໂອຫາດ-
 ວນຸດນາ ໂອຫາດນິທຸສຸສາ ໂອຫາດນິຣາດາ, ເສຍຸຍຖາ ວາ ປນ ຕໍ ວຸດຖໍ ພາຣາດເສຍຸຍໍ
 ອຸກັກໂກຣາວິມມຸຈໍ ໂອຫາດໍ ໂອຫາດວນຸດນໍ ໂອຫາດນິທຸສຸສນໍ ໂອຫາດນິຣາດໍ; ເອວເມວ
 ອຊັມມະຄັ ອຣຸປສະຣຸນຸນຶ ເອໂກ ພຶທຸຣາ ຣູປານີ ປສຸສຕິ ໂອຫາດານີ ໂອຫາດວນຸດນານີ
 ໂອຫາດນິທຸສຸສານີ ໂອຫາດນິຣາດານີ, 'ຕານີ ອະປິຣຸຊຸຢ ສານາມີ ປສຸສາມໍ'ຕິ ເອວໍສະຣຸນຸນຶ
 ໂອຕິ; ອີທໍ ອງຸຈຸມໍ ອະປິຣາຍຕນໍ. (໓໐)

[๓๓๙] อฏฺฐ วิโมกฺขา: ฐปฺปี ฐปานิ ปสฺสตี; อญฺ ปจฺจโม วิโมกฺโข.
 อชฺฌมคฺคํ อรฺุปสฺสณฺณํ เอโก พหิทฺธา ฐปานิ ปสฺสตี; อญฺ ทฺติโย วิโมกฺโข.
 สฺกนฺเตจฺจ อธิมคฺโค โหตี; อญฺ คตฺติโย วิโมกฺโข.

สพฺพโส ฐปสฺสณฺณํ สํมตฺติกฺกมา ปฏฺิษสฺสณฺณํ อคฺคณฺคมา นานคฺคสฺสณฺณํ
 อมณฺธการา 'อนนฺโต อากาโส'ติ อากาธานณฺจายคฺนํ อฺุปสํปชฺช วิหริตี; อญฺ
 จคฺคโถ วิโมกฺโข.

สพฺพโส อากาธานณฺจายคฺนํ สํมตฺติกฺกมฺ 'อนนฺตํ วิณฺณณณฺ'ติ วิณฺณณณฺจาย-
 คฺนํ อฺุปสํปชฺช วิหริตี; อญฺ ปณฺจโม วิโมกฺโข.

สพฺพโส วิณฺณณณฺจายคฺนํ สํมตฺติกฺกมฺ 'นคฺคิ กิณฺจ'ติ อากิณฺจณฺจายคฺนํ
 อฺุปสํปชฺช วิหริตี; อญฺ ฉฏฺฐโม วิโมกฺโข.

สพฺพโส อากิณฺจณฺจายคฺนํ สํมตฺติกฺกมฺ เวนสฺสณฺณานาสฺสณฺจายคฺนํ อฺุปสํปชฺช
 วิหริตี; อญฺ สคฺคโม วิโมกฺโข.

สพฺพโส เวนสฺสณฺณานาสฺสณฺจายคฺนํ สํมตฺติกฺกมฺ สฺสณฺญาเวทยคฺนิโรธํ อฺุปสํปชฺช
 วิหริตี; อญฺ อฏฺฐโม วิโมกฺโข. (๑๑)

อิมे โห อารุโส เตน ภควตา ชานตา ปสฺสตา อรหตา สํมาธมฺพทุเรน
 อฏฺฐํ ชมฺมา สํมมทฺกฺชาตา. คคฺค สพฺเพเหว สงฺกายิตพฺพํ ๗ เป ๗ อคฺคณฺย หิตาย
 สฺสชาย เทวมนุสฺสณฺ.

อฏฺฐกํ นิฏฺฐิตํ

นวก

(๓๔๐) อคฺคิ โห อารุโส เตน ภควตา ชานตา ปสฺสตา อรหตา สํมา-
 ธมฺพทุเรน นว ชมฺมา สํมมทฺกฺชาตา. คคฺค สพฺเพเหว สงฺกายิตพฺพํ ๗ เป ๗
 อคฺคณฺย หิตาย สฺสชาย เทวมนุสฺสณฺ. กคฺเม นว?

นว อาฆาตวตฺถุณี: 'อนคฺถํ เม อจฺรํ'ติ อาฆาตํ พนฺธติ, 'อนคฺถํ เม จรคํ'ติ
อาฆาตํ พนฺธติ, 'อนคฺถํ เม จริสฺสคํ'ติ อาฆาตํ พนฺธติ, 'บิยสฺสํ เม มนาปสฺสํ
อนคฺถํ อจฺรํ'ติ อาฆาตํ พนฺธติ, 'บิยสฺสํ เม มนาปสฺสํ อนคฺถํ จรคํ'ติ อาฆาตํ
พนฺธติ ฯ เป ฯ อนคฺถํ จริสฺสคํ'ติ อาฆาตํ พนฺธติ, 'อบบิยสฺสํ เม อมนาปสฺสํ
อนคฺถํ อจฺรํ'ติ อาฆาตํ พนฺธติ ฯ เป ฯ อนคฺถํ จรคํ'ติ อาฆาตํ พนฺธติ ฯ เป ฯ
อนคฺถํ จริสฺสคํ'ติ อาฆาตํ พนฺธติ. (๑)

นว อาฆาตปฏิวินยา: 'อนคฺถํ เม อจฺรํ'ติ, คํ กุเตตฺถ ตพฺภา'ติ อาฆาตํ
ปฏิวินเติ, 'อนคฺถํ เม จรคํ'ติ, คํ กุเตตฺถ ตพฺภา'ติ อาฆาตํ ปฏิวินเติ, 'อนคฺถํ เม
จริสฺสคํ'ติ, คํ กุเตตฺถ ตพฺภา'ติ อาฆาตํ ปฏิวินเติ, 'บิยสฺสํ เม มนาปสฺสํ อนคฺถํ
อจฺรํ'ติ ฯ เป ฯ อนคฺถํ จรคํ'ติ ฯ เป ฯ อนคฺถํ จริสฺสคํ'ติ, คํ กุเตตฺถ ตพฺภา'ติ อาฆาตํ
ปฏิวินเติ, 'อบบิยสฺสํ เม อมนาปสฺสํ อนคฺถํ อจฺรํ'ติ ฯ เป ฯ อนคฺถํ จรคํ'ติ ฯ เป ฯ
อนคฺถํ จริสฺสคํ'ติ, คํ กุเตตฺถ ตพฺภา'ติ อาฆาตํ ปฏิวินเติ. (๒)

[๓๔๑] นว สตุตฺตาวาสา: สฺนตฺตาวุโส สฺตฺตฺตา นานคฺตฺตภายา นานคฺตฺตณฺณิโน,
เสยฺยถาบี มนุสฺสํ เอกจฺเจ จ เทวา เอกจฺเจ จ วินิปาติกา; อโย ปจฺจโม สฺตฺตาวาโส.

สนฺตฺตาวุโส สฺตฺตฺตา นานคฺตฺตภายา เอกคฺตฺตณฺณิโน, เสยฺยถาบี เทวา พรหมกายิกา
ปจฺจมาภินิพฺพตฺตา; อโย ทุติโย สฺตฺตาวาโส.

สนฺตฺตาวุโส สฺตฺตฺตา เอกคฺตฺตภายา นานคฺตฺตณฺณิโน, เสยฺยถาบี เทวา อารยสฺสฺรา;
อโย ตติโย สฺตฺตาวาโส.

สนฺตฺตาวุโส สฺตฺตฺตา เอกคฺตฺตภายา เอกคฺตฺตณฺณิโน, เสยฺยถาบี เทวา สุกฺกิทฺตฺตา;
อโย จตุตฺถโย สฺตฺตาวาโส.

สนฺตฺตาวุโส สฺตฺตฺตา อตฺตณฺณิโน อปฺปฏิสํเวทฺธิโน, เสยฺยถาบี เทวา อตฺตณฺณิสฺตฺตา;
อโย ปณฺจโม สฺตฺตาวาโส.

๑ น.ม.ส.อ. อจ. ตถา 'จรคํ จริสฺสคํ' อิติ ปเทสุ

๒ ก. อตฺตณฺณิสฺตฺตา

ต้นท้าวได้ สดุดา สัพพโส รูปธมฺมานํ สมนิกฺกมฺมา ปฏิธมฺมานํ อคฺคณฺมา
นาคคฺคธมฺมานํ อมนตฺติการา 'อนนฺโต อากาโส'ติ อากาธานนฺจายคฺคณฺปคา; อัย
นฺนุโ จ สดุดาวาโส.

ต้นท้าวได้ สดุดา สัพพโส อากาธานนฺจายคฺคณํ สมนิกฺกมฺม 'อนนฺตํ วิณฺณวณฺณ'ติ
วิณฺณวณฺณนฺจายคฺคณฺปคา; อัย สดุดโม สดุดาวาโส.

ต้นท้าวได้ สดุดา สัพพโส วิณฺณวณฺณนฺจายคฺคณํ สมนิกฺกมฺม 'นตฺติ กิณฺจํ'ติ
อากิณฺจณฺนฺจายคฺคณฺปคา; อัย อญฺจโม สดุดาวาโส.

ต้นท้าวได้ สดุดา สัพพโส อากิณฺจณฺนฺจายคฺคณํ สมนิกฺกมฺม หนวดธมฺมา
นาธมฺมานนฺจายคฺคณฺปคา; อัย นวโม สดุดาวาโส. (๓)

[๓๔๒] นว อภฺยณา อสฺมยา พฺรหฺมจฺริยวาทาย: อิทฺธวฺโส ตถาคโค จ โถเก
อุปฺปนฺโน โหติ อรหํ สมนฺมาธมฺพุทฺโธ, ฐมโม จ เทสฺยติ โอปตฺมิโก ปรีนฺพิพานิโก
ธมฺโพชคามํ สุกคฺคปฺปเวทิตฺ, อยฺยจ ปุคฺคโค นีรยํ อุปฺปนฺโน โหติ; อัย ปจฺโม
อภฺชโน อสฺมโย พฺรหฺมจฺริยวาทาย.

ปุณ จปรํ อิทฺธวฺโส ตถาคโค จ โถเก อุปฺปนฺโน โหติ อรหํ สมนฺมาธมฺพุทฺโธ,
ฐมโม จ เทสฺยติ โอปตฺมิโก ปรีนฺพิพานิโก ธมฺโพชคามํ สุกคฺคปฺปเวทิตฺ, อยฺยจ
ปุคฺคโค ศีรฺจณฺนโยนี อุปฺปนฺโน โหติ; อัย ทฺติโย อภฺชโน อสฺมโย พฺรหฺมจฺริยวาทาย.

ปุณ จปรํ ๑ เป ๑ เปตฺติวีสยํ อุปฺปนฺโน โหติ; อัย คติโย อภฺชโน อสฺมโย
พฺรหฺมจฺริยวาทาย.

ปุณ จปรํ ๑ เป ๑ อตุรฺกายํ อุปฺปนฺโน โหติ; อัย จตุคฺโค อภฺชโน อสฺมโย
พฺรหฺมจฺริยวาทาย.

ปุณ จปรํ ๑ เป ๑ อณฺณตฺวํ ที่สหายํ เทวณิกายํ อุปฺปนฺโน โหติ; อัย ปณฺจโม
อภฺชโน อสฺมโย พฺรหฺมจฺริยวาทาย.

ปุน จปรี ๖ เป ๖ ปจฺจนฺติเมตฺตํ ชนฺนเปตฺตํ ปจฺจาสาโต โหติ มิตฺตฺวเกตฺติ
อวิณฺณวาทาเรตฺตํ, ยตฺถ นตฺถิ คตฺติ ภิกฺขุณฺโณ ภิกฺขุณฺโณ อปาสํกานํ อปาสํกานํ; อยํ
อญฺโฆ อกฺขโณ อตฺมโย พุทฺธมฺหจริยวาทาย.

ปุน จปรี ๖ เป ๖ มชฺฌิเมตฺตํ ชนฺนเปตฺตํ ปจฺจาสาโต โหติ, ใต้ ๑ โหติ
มิชฺฌาติฏฺฐิโก วิปริตฺตสฺสโน 'นตฺถิ ทินฺนํ, นตฺถิ ยิฏฺฐํ, นตฺถิ หุตํ, นตฺถิ
ตฺถกตฺถกฺกานํ กมฺมานํ ผลํ วิปาโก, นตฺถิ อยํ โลโก, นตฺถิ ปโร โลโก, นตฺถิ
มาตา, นตฺถิ ปิตา, นตฺถิ ตตฺตา โอบปาติกา, นตฺถิ โลเก สมนฺนพฺราหฺมณา
สมนฺนคคฺตา สมนฺนปฏฺธิปณฺนา, เย อิมญฺจ โลกํ ปรรณฺจ โลกํ ตยํ อภินฺนวา สจฺฉนิกฺวา
ปเวทนฺตํคฺติ; อยํ ตตฺถโม อกฺขโณ อตฺมโย พุทฺธมฺหจริยวาทาย.

ปุน จปรี ๖ เป ๖ มชฺฌิเมตฺตํ ชนฺนเปตฺตํ ปจฺจาสาโต โหติ, ใต้ ๑ โหติ
ทฺถปฺปณฺนโย ชโฟ อเนพฺมุโค, นปฺปฏิพฺโป สจฺฉนิกฺวาตฺถกฺกานํกมฺมณฺณวาทํ; อยํ
อญฺโฆ อกฺขโณ อตฺมโย พุทฺธมฺหจริยวาทาย.

ปุน จปรี อวฺสุตฺตํ ตถาคโต ๑ โลกเก น อฺปฺปณฺโน โหติ อรหํ สมนฺนสฺสพฺพุทฺโธ,
ทฺถโม ๑ น เทตฺยติ โอบตฺมิโก ปรีนฺนพฺพานิโก สมนฺนโพทฺธามํ ตฺถกตฺถปเวทิตฺ
อชฺชวํ ปุคฺคโต มชฺฌิเมตฺตํ ชนฺนเปตฺตํ ปจฺจาสาโต โหติ, ใต้ ๑ โหติ ปณฺณว
อชฺชวํ อเนพฺมุโค, ปฏิพฺโป สจฺฉนิกฺวาตฺถกฺกานํกมฺมณฺณวาทํ; อยํ ทฺถโม อกฺขโณ
อตฺมโย พุทฺธมฺหจริยวาทาย. (๕)

[๓๕๓] ทว อนฺนํพุทฺธวิหารา: อิทฺถวฺสุตฺตํ ภิกฺขุ วิวิจฺเจว กาเมหิ วิวิจฺจ
อภฺตฺเตหิ ทฺถเมหิ สวิตฺตํ สวิจารํ วิเวกํ ปิตฺตํ ปจฺมํ ฉานํ อฺปฺปณฺนชฺช วิหริติ.
อิตฺถกฺกวจิรานํ อฺปฺปณฺนํ อชฺชวํ สมนฺนปทาหนํ เจตฺโส เอโกทฺธิภาวํ อวิตฺตํ อวิจารํ
สมาธิชฺชํ ปิตฺตํ ทฺถยํ ฉานํ อฺปฺปณฺนชฺช วิหริติ. ปิตฺติยา ๑ วิราคา อฺปฺปณฺนโก ๑
วิหริติ, สโต ๑ สมนฺนปชานํ สจฺฉนิกฺวา กาเยน ปฏฺธิสฺสเวเตติ, ยนฺตํ อวียา อจฺฉนิกฺวา
'อฺปฺปณฺนโก สติมา สจฺฉนิกฺวา'ติ, ทฺถยํ ฉานํ อฺปฺปณฺนชฺช วิหริติ. สจฺฉนิกฺวา ๑ ปหานา

ทุกขสฺส จ ปหานา ปุพฺเพว โสมนสฺสโทมนสฺสํ อตฺตงฺคมา อทุกขมสฺสํ
อุเปกฺขาสติปาริสฺสฺสํ จคฺคํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหริติ.

สพฺพโส รุปสณฺณํ สมฺติกฺกมา ปฏิขสณฺณํ อตฺตงฺคมา นานคฺคสณฺณํ
อมนตฺติการา 'อนนฺโต อากาโส'ติ อากาธานญฺายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหริติ. สพฺพโส
อากาธานญฺายตนํ สมฺติกฺกมฺม 'อนนํ วิญฺญาณํ'ติ วิญฺญาณญฺายตนํ อุปสมฺปชฺช
วิหริติ. สพฺพโส วิญฺญาณญฺายตนํ สมฺติกฺกมฺม 'นคฺคิ กิณฺจํ'ติ อากิณฺจญฺายตนํ
อุปสมฺปชฺช วิหริติ. สพฺพโส อากิณฺจญฺายตนํ สมฺติกฺกมฺม เวนสณฺณานาสณฺณายตนํ
อุปสมฺปชฺช วิหริติ. สพฺพโส เวนสณฺณานาสณฺณายตนํ สมฺติกฺกมฺม สณฺณาวะทยิกนิโรธํ
อุปสมฺปชฺช วิหริติ. (๕)

[๓๔๔] นว อนุปฺพุพฺพนิโรธา: ปจฺมํ ฌานํ สฺมาปนฺนสฺส กามสณฺณวา นิรุทฺธา
โหติ. ทฺติยํ ฌานํ สฺมาปนฺนสฺส วิตกฺกวิจจารา นิรุทฺธา โหติ. ตฺติยํ ฌานํ สฺมาปนฺนสฺส
ปฺปติ นิรุทฺธา โหติ. จคฺคํ ฌานํ สฺมาปนฺนสฺส อตฺตงฺคปตฺตงฺคนิโรธา นิรุทฺธา โหติ.

อากาธานญฺายตนํ สฺมาปนฺนสฺส รุปสณฺณวา นิรุทฺธา โหติ. วิญฺญาณญฺายตนํ
สฺมาปนฺนสฺส อากาธานญฺายตนสณฺณวา นิรุทฺธา โหติ. อากิณฺจญฺายตนํ สฺมาปนฺนสฺส
วิญฺญาณญฺายตนสณฺณวา นิรุทฺธา โหติ. เวนสณฺณานาสณฺณายตนํ สฺมาปนฺนสฺส
อากิณฺจญฺายตนสณฺณวา นิรุทฺธา โหติ. สณฺณาวะทยิกนิโรธํ สฺมาปนฺนสฺส สณฺณวา
จ เวทนา จ นิรุทฺธา โหติ. (๖)

อิเม โส อวฺสุโส เตน ภควตา ชานตา ปตฺตงฺคตา อรหตา สฺมมาสมฺพุทฺเธน นว
ขมฺมา สมฺมทกฺขาตา. คคฺค สพฺเพเหว สงฺคายิตพฺพํ ๗ เป ๗ อคฺคทาย หิตาย
สฺสชย เทวมนฺนสฺสํ.

นวกํ นิฏฺฐิตํ

ทศก

[๓๔๕] อคฺคิ โส อวฺสุโส เตน ภควตา ชานตา ปตฺตงฺคตา อรหตา สฺมมาสมฺพุทฺเธน

ทสฺ ฐมฺมา สมนฺทกฺขาตา. ตคฺค สํพุเพเหว สงฺคายิตพฺพํ ๖ เป ๖ อคฺคทาย หิตาย
สฺสชาย เทวมนุสฺสํ. กคเม ทสฺ?

ทสฺ นาคกรณฯ ฐมฺมา: อิทฺธวํ ภิภฺชํ ตํตฺวา โหติ, ปาติโมกฺขสํวรํตฺตํ
วิหริติ อจฺจวโคจรสํปนฺโน, อนฺนํคฺคเตสฺ วชฺเชสฺ ภัยทสฺสํวํ สฺมาทาย ติกฺขติ
ติกฺขาปเทสฺ. ยํปาธุสฺ ภิภฺชํ ตํตฺวา โหติ, ปาติโมกฺขสํวรํตฺตํ วิหริติ
อจฺจวโคจรสํปนฺโน, อนฺนํคฺคเตสฺ วชฺเชสฺ ภัยทสฺสํวํ สฺมาทาย ติกฺขติ ติกฺขาปเทสฺ;
อัยฺปิ ฐมฺโม นาคกรณ. (๑-๑)

ปฺน จปรํ อิทฺธวํ ภิภฺชํ พหุสฺสํตํ โหติ สุตฺตโร สุตฺตนิจโย. เข เต ฐมฺมา
อาทิกถฺยานา มชฺฌกถฺยานา ปริโยธานกถฺยานา สํคํ สํพฺยุตฺตํ^๑ เกตวปริปฺนฺณํ
ปริสฺสทฺธํ พุทฺธมฺจริยํ อภิวทฺตติ, ตถารูปาสฺสํ ฐมฺมา พหุสฺสํตา โหติ ๒๓๖. วจฺสา
ปริจิตฺตา มนฺธานํเปกฺขิตา ทิฏฺฐิยา สุปฺปวิวิทฺธา. ยํปาธุสฺ ภิภฺชํ พหุสฺสํตํ โหติ
๖ เป ๖ ทิฏฺฐิยา สุปฺปวิวิทฺธา; อัยฺปิ ฐมฺโม นาคกรณ. (๑-๒)

ปฺน จปรํ อิทฺธวํ ภิภฺชํ กถฺยานมิตฺตํ โหติ กถฺยานสํหาโย กถฺยานสํปวงโก.
ยํปาธุสฺ ภิภฺชํ กถฺยานมิตฺตํ โหติ กถฺยานสํหาโย กถฺยานสํปวงโก; อัยฺปิ
ฐมฺโม นาคกรณ. (๑-๓)

ปฺน จปรํ อิทฺธวํ ภิภฺชํ สุตฺตํ โหติ สุตฺตํสํสํกฺรณฺเห ฐมฺเมหิ สมนฺนาคโค
ชโม ปทกฺขิณคฺคาหิ อนุสํสํ. ยํปาธุสฺ ภิภฺชํ สุตฺตํ โหติ สุตฺตํสํสํกฺรณฺเห
ฐมฺเมหิ สมนฺนาคโค ชโม ปทกฺขิณคฺคาหิ อนุสํสํ; อัยฺปิ ฐมฺโม นาคกรณ. (๑-๔)

ปฺน จปรํ อิทฺธวํ ภิภฺชํ, ยานิ ตานิ สํพุทฺธมฺจริยํ อจฺจวโคจรํ กิกรณฺยานิ,
ตคฺค ทกฺโข โหติ อนตฺสํ ตคฺครูปายาย อิมํสํย สมนฺนาคโค, อตฺ กาคํ อตฺ
ตํวิธํ. ยํปาธุสฺ ภิภฺชํ, ยานิ ตานิ สํพุทฺธมฺจริยํ ๖ เป ๖ อตฺ ตํวิธํ; อัยฺปิ
ฐมฺโม นาคกรณ. (๑-๕)

ปุน จปรํ อากุโธ ภิกขุ รมฺมกาโม โหติ ปิยสฺมทาหาโร, อภิรมฺเม อภินฺนเย
อุพารปาโมชฺสํ. ยํปากุโธ ภิกขุ รมฺมกาโม โหติ ปิยสฺมทาหาโร อภิรมฺเม อภินฺนเย
อุพารปาโมชฺสํ; อयํ รมโม นาคกรโณ. (๑-๖)

ปุน จปรํ อากุโธ ภิกขุ สฺนคฺคฺชฺโส โหติ อิตฺตเรหิ จัรวปฺนฺทปาทเสนาสฺน-
คิตานปจฺยเกสฺสชฺชปฏิกฺขารเห. ยํปากุโธ ภิกขุ สฺนคฺคฺชฺโส โหติ อิตฺตเรหิ จัรวปฺนฺท-
ปาทเสนาสฺนคิตานปจฺยเกสฺสชฺชปฏิกฺขารเห; อยํ รมโม นาคกรโณ. (๑-๗)

ปุน จปรํ อากุโธ ภิกขุ อารทฺธวํวํ วิหริติ อุกุสฺตํ รมฺมานํ ปหานาย
กุสฺตํ รมฺมานํ อุปสฺมปทาย, ภามวา ทพฺพปรกฺกโม อนิกฺขิตฺตฺวโร กุสฺสเดสฺสุ รมฺเมสฺสุ.
ยํปากุโธ ภิกขุ อารทฺธวํวํ วิหริติ อุกุสฺตํ รมฺมานํ ปหานาย กุสฺตํ รมฺมานํ
อุปสฺมปทาย, ภามวา ทพฺพปรกฺกโม อนิกฺขิตฺตฺวโร กุสฺสเดสฺสุ รมฺเมสฺสุ; อยํ รมโม
นาคกรโณ. (๑-๘)

ปุน จปรํ อากุโธ ภิกขุ สติมา โหติ ปรมฺเณ สติเนปฺกเกณ สมนฺนาโค
จิรกคฺปิ จิรภาตคฺปิ สฺริตา อนุสฺสฺริตา. ยํปากุโธ ภิกขุ สติมา โหติ ปรมฺเณ สติ-
เนปฺกเกณ สมนฺนาโค จิรกคฺปิ จิรภาตคฺปิ สฺริตา อนุสฺสฺริตา; อยํ รมโม
นาคกรโณ. (๑-๙)

ปุน จปรํ อากุโธ ภิกขุ ปญฺญวา โหติ อุตฺถคฺคคามินิยา ปญฺญาย สมนฺนาโค
อริยาย นิพฺเพธิกาย สมนฺมาทฺถกฺขณฺณคามินิยา. ยํปากุโธ ภิกขุ ปญฺญวา โหติ
อุตฺถคฺคคามินิยา ปญฺญาย สมนฺนาโค อริยาย นิพฺเพธิกาย สมนฺมาทฺถกฺขณฺณคามินิยา;
อยํ รมโม นาคกรโณ. (๑-๑๐)

[๓๔๖] ทสฺ กสฺสณายตฺตานํ: ปจฺจกฺกสฺสณเมโก สฺถชานาติ: อุตฺถํ อโร คิริยํ
อทฺถํ อปฺปมาณํ. อาโปกสฺสณเมโก สฺถชานาติ ๑ เป ๑ เทโสภกสฺสณเมโก สฺถชานาติ
๑ เป ๑ วาโยกสฺสณเมโก สฺถชานาติ ๑ เป ๑ นีถกสฺสณเมโก สฺถชานาติ ๑ เป ๑

ปิตกถินเมโก สณฺขานาคี ๖ เป ๖ โดหิตกถินเมโก สณฺขานาคี ๖ เป ๖ โอทาค-
กถินเมโก สณฺขานาคี ๖ เป ๖ อากาสกถินเมโก สณฺขานาคี ๖ เป ๖ วิญฺญาณ-
กถินเมโก สณฺขานาคี: อุกุฏํ อโร ทิริยํ อทฺทํ อปฺปมาณํ. (๒)

[๓๔๗] ทส อกุสลกมฺมปภา: ปาณาติปาโต อทินฺนาทานํ กาเมสุมิจฺจจาโร
มฺสํวาทาโว มิสฺสุณา วาจา มฺรุตํ วาจา สมฺมปฺปตาโป อภิชฺฌา พฺยาปาโท
มิจฺจาทิฏฺฐิ. (๓)

ทส กุสลกมฺมปภา: ปาณาติปาตา เวรมณํ, อทินฺนาทานา เวรมณํ, กาเมสุ-
มิจฺจจารา เวรมณํ, มฺสํวาทา เวรมณํ, มิสฺสุณาย วาจาย เวรมณํ, มฺรุตํ
วาจาย เวรมณํ, สมฺมปฺปตาปา เวรมณํ, อนภิชฺฌา, อพฺยาปาโท, สมนฺมาทิฏฺฐิ. (๔)

[๓๔๘] ทส อริยวาสา: อิทฺธาอุโส ภิกฺขุ ปณฺจกฺคปิปปหิโน โหติ, นพฺงคสมฺม-
นาคโต, เอการกฺโข, จกฺราปสฺสเถโน, ปนฺนุนปฺพเจกสฺสจฺโจ, สมนฺยสฺสเจสฺสโน, อนาวิต-
ตํกปโป, ปสฺสสฺสทกฺกายสฺสชาโร, สฺสุมฺมคฺคจิตฺโต, สฺสุมฺมคฺคปณฺโด.

กถณฺจอาอุโส ภิกฺขุ ปณฺจกฺคปิปปหิโน โหติ? อิทฺธาอุโส ภิกฺขุโน กามจฺจนฺโท
ปหิโน โหติ, พฺยาปาโท ปหิโน โหติ, ถินฺมิตฺทํ ปหิโน โหติ, อุกุฏจกฺกุกฺกจํ
ปหิโน โหติ, วิจิจฺจนา ปหิโน โหติ. เอวํ โข อาอุโส ภิกฺขุ ปณฺจกฺคปิปปหิโน
โหติ. (๕-๑)

กถณฺจอาอุโส ภิกฺขุ นพฺงคสมฺมนาคโต โหติ? อิทฺธาอุโส ภิกฺขุ จกฺขนา รุปํ ทิสฺวา
เนว สฺสมโน โหติ น ทุมฺมโน, อุกฺกชโก วิหริติ สโต สมนฺปชาโน. โสเคน สทฺทํ
สฺสคฺวา. ฆาเนน คนฺธํ ฆายิตฺวา. ชิวฺหาเย รตฺถํ สํยิตฺวา. กาเยน โสญฺสพฺพํ สุตฺติคฺวา.
มนฺสา ธมฺมํ วิชฺฌาย เนว สฺสมโน โหติ น ทุมฺมโน, อุกฺกชโก วิหริติ สโต
สมนฺปชาโน. เอวํ โข อาอุโส ภิกฺขุ นพฺงคสมฺมนาคโต โหติ. (๕-๒)

กถจจาอุโส ภิกขุ เอการกโข โหติ? อิทาอุโส ภิกขุ สตารกเขน เจตสา
สมนฺนาคโต โหติ. เอวํ โข อาอุโส ภิกขุ เอการกโข โหติ. (๕-๓)

กถจจาอุโส ภิกขุ จตุราปสฺสโน โหติ? อิทาอุโส ภิกขุ สงฺขาเยกํ ปฏิเสวติ,
สงฺขาเยกํ อธิวาเสติ, สงฺขาเยกํ วิโนเทติ, สงฺขาเยกํ ปวิวชเชติ. เอวํ โข อาอุโส
ภิกขุ จตุราปสฺสโน โหติ. (๕-๔)

กถจจาอุโส ภิกขุ ปนฺนปจเจกสฺสจโจ โหติ? อิทาอุโส ภิกขุโน, ยานิ คานิ
ปฺกฺกสฺสณพฺราหฺมณานิ ปฺกฺกสฺสณเจกสฺสจจานิ, สฺพพานิ คานิ นฺนฺนานิ โหนฺติ ปนฺนฺนานิ
จตุคคานิ วนคคานิ มุคคคานิ ปหฺนฺนานิ ปฏฺฐินิสฺสจจจานิ. เอวํ โข อาอุโส ภิกขุ
ปนฺนปจเจกสฺสจโจ โหติ. (๕-๕)

กถจจาอุโส ภิกขุ สมนยสฺสเจตโน โหติ? อิทาอุโส ภิกขุโน กาเมสฺสา ปหฺนฺนา
โหติ, ภเวสฺสา ปหฺนฺนา โหติ, พฺรหฺมจวิเยสฺสา ปฏิปฺปสฺสจจจ. เอวํ โข อาอุโส
ภิกขุ สมนยสฺสเจตโน โหติ. (๕-๖)

กถจจาอุโส ภิกขุ อนาวิตสํกปโป โหติ? อิทาอุโส ภิกขุโน กามสํกปโป
ปหฺนฺโน โหติ, พยาปาทสํกปโป ปหฺนฺโน โหติ, วิหิตสํกปโป ปหฺนฺโน โหติ. เอวํ
โข อาอุโส ภิกขุ อนาวิตสํกปโป โหติ. (๕-๗)

กถจจาอุโส ภิกขุ ปสฺสทฺทกายสงฺขาโร โหติ? อิทาอุโส ภิกขุ สฺขสฺส จ
ปหานา ทฺกขสฺส จ ปหานา ปุพฺเพว สมนสฺสโตมนสฺสจจจํ อตฺถกคมา อตฺถกขมสฺสจจ
อฺเปกขาสติปาริสฺสทฺธิ จคฺคกํ ฌานํ อฺปสฺมปชฺช วิหริติ. เอวํ โข อาอุโส ภิกขุ
ปสฺสทฺทกายสงฺขาโร โหติ. (๕-๘)

กถจจาอุโส ภิกขุ สฺวิมุคฺคจิจฺจโต โหติ? อิทาอุโส ภิกขุโน ราคาค จิตฺกํ วิมุคฺคํ
โหติ, โทสาค จิตฺกํ วิมุคฺคํ โหติ, โมหาค จิตฺกํ วิมุคฺคํ โหติ. เอวํ โข อาอุโส
ภิกขุ สฺวิมุคฺคจิจฺจโต โหติ. (๕-๙)

กถจจาอุโส ภิกขุ สฺวิมุคฺคปณฺนโย โหติ? อิทาอุโส ภิกขุ 'ราโค เม ปหฺนฺโน
อฺจฺฉินฺนํมฺมโต คาสวาคฺคกฺกโต อนภาวํโกโต อายคฺคิ อนฺนปฺปาททมนฺนํคิ ปชานาคิ, 'โทโส

เม ปถิโน อรุณินฺนฺโต ตาตวคฺคกโต อนภาวํโกโต อายคฺติ อนุปปาทมโม'ติ
 ปชานาคิ, 'โมโห เม ปถิโน อรุณินฺนฺโต ตาตวคฺคกโต อนภาวํโกโต อายคฺติ
 อนุปปาทมโม'ติ ปชานาคิ. เอวํ โข อากุโส ภิกขุ สุมุคฺคปณฺโณ โหติ. (๕-๑๐)

ทสฺ อเสกฺขา ฐมา: อเสกฺขา สฺมาทิจฺฉิ, อเสกฺโข สฺมาตงฺกปโป,
 อเสกฺขา สฺมาวาจา, อเสกฺโข สฺมากมฺมโน, อเสกฺโข สฺมาอาชีโว, อเสกฺโข
 สฺมาวายาโม, อเสกฺขา สฺมาสฺติ, อเสกฺโข สฺมาสฺมาธิ, อเสกฺโข สฺมาอาณํ,
 อเสกฺขา สฺมาวิมุคฺติ. (๖)

อิเม โข อากุโส เตน ภควตา ฐานตา ปถัสสตา อรหตา สฺมาตมฺพุทฺเธน
 ทสฺ ฐมา สฺมมทกฺขาตา. คคฺค สฺพเพหฺเว สํคยิตพฺพํ น วิวทิตพฺพํ, ยถียํ
 พุทฺธมฺจริยํ อทฺธนํ อสฺส จิรฺฉิจฺฉิกํ, คทสฺส พุทฺธนทิกาย พุทฺธนสฺสาย โสภานุกมฺปาย
 อคฺคาย ทิกาย สฺสาย เทวมนุสฺสํ"ติ.

ทสฺกํ นิฏฺฐิตํ

[๓๔๘] อถ โข ภควา อญฺจหิตฺวา อายสฺมนคํ สํวรีปคฺคํ อามนฺเตติ "สํวรี
 สํวรีปคฺค; สํวรี โข ควํ สํวรีปคฺค ภิกขุณํ สํกฺคิปปริยายํ อภาตฺ"ติ. อิทมวโจ
 อายสฺมา สํวรีปคฺโค. สมนฺนฺโณ สคฺคา อโหติ. อคฺคมนา จ เต ภิกขุ อายสฺมโต
 สํวรีปคฺคสฺส ภาตํ อภินนฺทนฺติ.

สงฺกิตฺตสฺสทํ นิฏฺฐิตํ ทสฺม

๑๑. ทศกัณฐ์สุดท้าย

[๓๕๐] เอมเม สุต:- เอกัง สมัยं ภควา จมฺปาย วิหริติ คคฺคราย โปกฺขรณียา
คิเร มหตา ภิกฺขุสงฺฆเณ สหุจิ ปณฺจมคฺเคหิ ภิกฺขุสงฺเคหิ. คคฺคร ไซ อายตฺตมา สารีปุตฺโต
ภิกฺขุ อามนฺเตสฺส “อาวุโส ภิกฺขเว”ติ. “อาวุโส”ติ ไซ เต ภิกฺขุ อายตฺตมา
สารีปุตฺตสฺส ปจฺจุตฺตสฺส. อายตฺตมา สารีปุตฺโต เอกทโวจ:

“ทศกัณฺฐ์ ปวกฺขามิ

ธมฺมํ นิพฺพานปคฺติยา

ทุกฺขสฺสจฺจนฺตกิริยาย

สัพพคนฺถปโมจฺนํ.

เอโก ธมฺโม

[๓๕๑] เอโก อาวุโส ธมฺโม พหุกาโร, เอโก ธมฺโม ภาเวตฺตพฺโพ, เอโก
ธมฺโม ปริณฺเฉยฺโย, เอโก ธมฺโม ปหาตพฺโพ, เอโก ธมฺโม หานภาคิโย, เอโก
ธมฺโม วิเสสภาคิโย, เอโก ธมฺโม ทุปฺปปฏิวิจฺจโณ, เอโก ธมฺโม อุมฺปาเทตฺตพฺโพ,
เอโก ธมฺโม อภินฺเฉยฺโย, เอโก ธมฺโม สจฺฉนิภาตพฺโพ.

(ก) กตโม เอโก ธมฺโม พหุกาโร? อปฺปมาโท กุสฺสเดสฺสุ ธมฺเมสุ. อयํ
เอโก ธมฺโม พหุกาโร.

(ข) กตโม เอโก ธมฺโม ภาเวตฺตพฺโพ? กายคคฺคาสคฺคิ สาคฺคสฺสหคฺคา. อयํ เอโก
ธมฺโม ภาเวตฺตพฺโพ.

(ค) กตโม เอโก ธมฺโม ปริณฺเฉยฺโย? สลฺโลโส สาลฺโลโว อุมฺปาทานิโย. อยํ
เอโก ธมฺโม ปริณฺเฉยฺโย.

(ง) กตโม เอโก ธมฺโม ปหาตพฺโพ? อตฺตมิมานโ. อยํ เอโก ธมฺโม
ปหาตพฺโพ.

(ง) กตโม เอโก ชมโม หานภาคิโย? อโยนิโธมณสีกาโร. อโย เอโก ชมโม หานภาคิโย.

(จ) กตโม เอโก ชมโม วิเสสภาคิโย? โยนิโธมณสีกาโร. อโย เอโก ชมโม วิเสสภาคิโย.

(ฉ) กตโม เอโก ชมโม ทุปปฏิวิชโณ? อานนตริโก เจโตธมาธิ. อโย เอโก ชมโม ทุปปฏิวิชโณ.

(ช) กตโม เอโก ชมโม อูปปาเทตพโพ? อกุปปี่ ฌาณ. อโย เอโก ชมโม อูปปาเทตพโพ.

(ฌ) กตโม เอโก ชมโม อภินฺนเยโย? สัพเพ สคฺคา อาหารฐจติกา. อโย เอโก ชมโม อภินฺนเยโย.

(ณ) กตโม เอโก ชมโม สจฺจิกาตพโพ? อกุปปา เจโตวิมุตติ. อโย เอโก ชมโม สจฺจิกาตพโพ.

อิตฺติ อิมเ ทสฺ ชมฺมา ภูตา ตจฺจนา ตถา อวิตถา อนนฺตณฺธา สฺมฺมา ตถาคเตน อภิสํพุทฺธา.

เทว ชมฺมา

[๓๕๒] เทว ชมฺมา พหุการา, เทว ชมฺมา ภาเวตพฺพา, เทว ชมฺมา ปริณฺนเยยา, เทว ชมฺมา ปหาตพฺพา, เทว ชมฺมา หานภาคิยา, เทว ชมฺมา วิเสสภาคิยา, เทว ชมฺมา ทุปปฏิวิชฺฌา, เทว ชมฺมา อูปปาเทตพฺพา, เทว ชมฺมา อภินฺนเยยา, เทว ชมฺมา สจฺจิกาตพฺพา.

(ก) กตเม เทว ชมฺมา พหุการา? สคฺคิ จ สฺมปชฺชณฺณจ. อิมเ เทว ชมฺมา พหุการา.

(ข) กตเม เทว ชมฺมา ภาเวตพฺพา? สมโถ จ วิปัสฺสนา จ. อิมเ เทว ชมฺมา ภาเวตพฺพา.

(ค) กตเม เทว ฐมฺมา ปริณฺเอยฺยา? นามณฺจ รูปณฺจ. อีเม เทว ฐมฺมา ปริณฺเอยฺยา.

(ฅ) กตเม เทว ฐมฺมา ปหาคพฺพา? อวิชฺชา จ ภวตณฺหา จ. อีเม เทว ฐมฺมา ปหาคพฺพา.

(ง) กตเม เทว ฐมฺมา หานภาคิยา? โทวจสฺสตา จ ปาปมิตฺตตา จ. อีเม เทว ฐมฺมา หานภาคิยา.

(จ) กตเม เทว ฐมฺมา วิเสสภาคิยา? โสวจสฺสตา จ กตฺยาณมิตฺตตา จ. อีเม เทว ฐมฺมา วิเสสภาคิยา.

(ฉ) กตเม เทว ฐมฺมา ทุปฺปปฏิวิธิมา? โย จ เหตุ โย จ ปจฺจโย สกฺขานํ ตักฺกิเดสํ, โย จ เหตุ โย จ ปจฺจโย สกฺขานํ วิสฺสุทฺธิยา. อีเม เทว ฐมฺมา ทุปฺปปฏิวิธิมา.

(ช) กตเม เทว ฐมฺมา อุปฺปาเทตพฺพา? เทว ฅาณานิ: ชเย ฅาณํ อุปฺปาเท ฅาณํ. อีเม เทว ฐมฺมา อุปฺปาเทตพฺพา.

(ฌ) กตเม เทว ฐมฺมา อภินฺเอยฺยา? เทว ชาติโย: สงฺขตา จ ชาติ อสงฺขตา จ ชาติ. อีเม เทว ฐมฺมา อภินฺเอยฺยา.

(ฎ) กตเม เทว ฐมฺมา สจฺฉนิกาตพฺพา? อวิชฺชา จ วิมฺมุคฺติ จ. อีเม เทว ฐมฺมา สจฺฉนิกาตพฺพา.

อิติ อีเม วุตฺติ ฐมฺมา ภูตา ตจฺจนา ตถา อวิตถา อุทฺธวตถา ตมฺมา ตถาคเตน อภิสสมฺพุทฺธา.

คโย ฐมฺมา

[๓๕๓] คโย ฐมฺมา พหุการา, คโย ฐมฺมา ภาเวตพฺพา, คโย ฐมฺมา ปริณฺเอยฺยา, คโย ฐมฺมา ปหาคพฺพา. คโย ฐมฺมา หานภาคิยา, คโย ฐมฺมา

วิเสศภากิยา, คโย ชมฺมา ทุปฺปวิชฺฌา, คโย ชมฺมา อุปฺปาเทตฺตพฺพา, คโย ชมฺมา อภินฺนุญฺยา, คโย ชมฺมา สจฺจนิภาตพฺพา.

(ก) กตเม คโย ชมฺมา พหุการา? สจฺจปริสฺสํเสโว สทฺธมฺมสฺสวณฺ์ ชมฺมา-
นฺชมฺมปฏิปตฺติ. อีเม คโย ชมฺมา พหุการา.

(ข) กตเม คโย ชมฺมา ภาเวตพฺพา? คโย สฺมาธึ: สฺวิตฺกโก สฺวิจาโร
สฺมาธึ, อฺวิตฺกโก วิจารมคฺโค สฺมาธึ, อฺวิตฺกโก อฺวิจาโร สฺมาธึ. อีเม คโย ชมฺมา
ภาเวตพฺพา.

(ค) กตเม คโย ชมฺมา ปริณฺญเญยา? คิธฺโส เวทนา: สฺฐา เวทนา ทฺถฺชา
เวทนา อตฺถกฺขมสฺฐา เวทนา. อีเม คโย ชมฺมา ปริณฺญเญยา.

(ฅ) กตเม คโย ชมฺมา ปหาตพฺพา? คิธฺโส คณฺหา: กามคณฺหา ภวคณฺหา
วิภวคณฺหา. อีเม คโย ชมฺมา ปหาตพฺพา.

(ง) กตเม คโย ชมฺมา หานภากิยา? คัณฺนิ อกฺขณฺณฺดาณิ: โดโก อกฺขณฺณฺดํ,
โทโส อกฺขณฺณฺดํ, โมโห อกฺขณฺณฺดํ. อีเม คโย ชมฺมา หานภากิยา.

(จ) กตเม คโย ชมฺมา วิเสศภากิยา? คัณฺนิ กฺขณฺณฺดาณิ: อโดโก กฺขณฺณฺดํ,
อโทโส กฺขณฺณฺดํ, อโมโห กฺขณฺณฺดํ. อีเม คโย ชมฺมา วิเสศภากิยา.

(ฉ) กตเม คโย ชมฺมา ทุปฺปวิชฺฌา? คิธฺโส นิธฺสฺสรณฺิยา ชาติโย:
กามานเมคํ นิธฺสฺสรณฺํ, ยทิตฺถํ เนกฺขมฺมํ; รูปานเมคํ นิธฺสฺสรณฺํ, ยทิตฺถํ อรูปํ; ยํ ไช
ปนฺน กิณฺณจํ ภูคํ สงฺฆคํ ปฏิจฺจุตฺตมฺปฺปนฺนํ, นิโรโห คตฺถํ นิธฺสฺสรณฺํ. อีเม คโย ชมฺมา
ตุปฺปวิชฺฌา.

(ช) กตเม คโย ชมฺมา อุปฺปาเทตพฺพา? คัณฺนิ ฌาณานิ: อคฺคํคฺคฺชาณํ
อนาคคฺคฺชาณํ ปจฺจุปฺปนฺนํคฺคฺชาณํ. อีเม คโย ชมฺมา อุปฺปาเทตพฺพา.

(ฌ) กตเม คโย ชมฺมา อภินฺนุญฺยา? คิธฺโส ชาติโย: กามชาติ รูปชาติ
อรูปชาติ. อีเม คโย ชมฺมา อภินฺนุญฺยา.

(ณ) กตเม คโย ฐมมา สจฺจนิกาทพฺพา? คิธโส วิชฺชา: ปุพฺเพนิวาสานุสฺสติญาณํ วิชฺชา, สคฺคานํ จุคฺคปาเต ญาณํ วิชฺชา, อาสวณํ ขเย ญาณํ วิชฺชา. อิมะ คโย ฐมมา สจฺจนิกาทพฺพา.

อิติ อิมะ คิธ ฐมมา ฐตา คจฺจนํ คตา อวิคฺคตา อนนฺตญฺญตา ฐมมา คตาคคเณ อภิสัมพุทฺธา.

จตุตถาโร ฐมมา

[๓๕๔] จตุตถาโร ฐมมา พหุการา, จตุตถาโร ฐมมา ภาเวตพฺพา, จตุตถาโร ฐมมา ปริณฺณเยยฺยา, จตุตถาโร ฐมมา ปหาคพฺพา, จตุตถาโร ฐมมา หานภาคิยา, จตุตถาโร ฐมมา วิเสธภาคิยา, จตุตถาโร ฐมมา ทุปฺปปฏิวิชฺฌา, จตุตถาโร ฐมมา อุปฺปาเทตพฺพา, จตุตถาโร ฐมมา อภินฺณเยยฺยา, จตุตถาโร ฐมมา สจฺจนิกาทพฺพา.

(ก) กตเม จตุตถาโร ฐมมา พหุการา? จตุตฺถาโร จกฺกานิ: ปฏฺฐิรูปเทสวาสํ สบฺบปริสฺสูปัสสโย อคฺคตสฺสุมมาปณฺธิ ปุพฺเพ จ กตปุณฺณคตา. อิมะ จตุตถาโร ฐมมา พหุการา.

(ข) กตเม จตุตถาโร ฐมมา ภาเวตพฺพา? จตุตถาโร สคฺคิปฏฺฐาณา: อิทฺธาอุสํ ภิกฺขุ กายะ กายานุสฺสํ วิหริติ อาตาปี สมฺปชาโน สคฺคิมา วิเนยฺย โดเก อภิชฺฌมาโทมนสฺสํ. เวทนาสุ เวทนานุสฺสํ ๗ เป ๗ จิตฺเต จิตฺตานุสฺสํ ๗ เป ๗ ฐมฺเมสุ ฐมฺมานุสฺสํ วิหริติ อาตาปี สมฺปชาโน สคฺคิมา วิเนยฺย โดเก อภิชฺฌมาโทมนสฺสํ. อิมะ จตุตถาโร ฐมมา ภาเวตพฺพา.

(ค) กตเม จตุตถาโร ฐมมา ปริณฺณเยยฺยา? จตุตถาโร อาหารา: กพฺพิททาโร อาหาโร โอปาริโก วา สฺสุโม วา, สคฺคโส ทุคฺคิโย, มโนสฺสเจตนา คคิยา, วิณฺณยานํ จตุคฺคํ. อิมะ จตุตถาโร ฐมมา ปริณฺณเยยฺยา.

(ฆ) กตเม จตุตถาโร ชมฺมา ปหาคพฺพา? จตุตถาโร โธฆา: กาโมโข
ภโวโข ทิฏฺฐิโยโข อวิชฺชาโยโข. อีเม จตุตถาโร ชมฺมา ปหาคพฺพา.

(ง) กตเม จตุตถาโร ชมฺมา หานภาคิยา? จตุตถาโร โยคา: กามโยโค
ภวโยโค ทิฏฺฐิโยโค อวิชฺชาโยโค. อีเม จตุตถาโร ชมฺมา หานภาคิยา.

(จ) กตเม จตุตถาโร ชมฺมา วิเสสภาคิยา? จตุตถาโร วิตฺถโยคา: กามโยควิตฺถโยโค
ภวโยควิตฺถโยโค ทิฏฺฐิโยควิตฺถโยโค อวิชฺชาโยควิตฺถโยโค. อีเม จตุตถาโร ชมฺมา
วิเสสภาคิยา.

(ฉ) กตเม จตุตถาโร ชมฺมา ทุปฺปปฏิวิชฺฌา? จตุตถาโร สฺมาธึ: หานภาคิโย
สฺมาธึ, จิตฺติภาคิโย สฺมาธึ, วิเสสภาคิโย สฺมาธึ, นิพฺเพชภาคิโย สฺมาธึ. อีเม
จตุตถาโร ชมฺมา ทุปฺปปฏิวิชฺฌา.

(ช) กตเม จตุตถาโร ชมฺมา อุปฺปาเทตพฺพา? จตุตถาโร ฌานานิ: ชมฺเม
ฌานํ, อนุวเย ฌานํ, ปริเย ฌานํ, สัมมคิยา ฌานํ. อีเม จตุตถาโร ชมฺมา
อุปฺปาเทตพฺพา.

(ฌ) กตเม จตุตถาโร ชมฺมา อภินฺนเวยฺยา? จตุตถาโร อริยสัจฺจานิ: ทุกขํ
อริยสัจจํ, ทุกขสมุทฺทโย อริยสัจจํ, ทุกขนิโรธํ อริยสัจจํ, ทุกขนิโรคคามินํ ปฏิปทา
อริยสัจจํ. อีเม จตุตถาโร ชมฺมา อภินฺนเวยฺยา.

(ณ) กตเม จตุตถาโร ชมฺมา สจฺจนิกาทพฺพา? จตุตถาโร สํมณฺณณณณณ: โสตาปคฺคิณํ
สคฺคทาคามิณํ อนาคตคามิณํ อรหคฺคณณณณ. อีเม จตุตถาโร ชมฺมา
สจฺจนิกาทพฺพา.

อิติ อีเม จตุตถาพฺพิตฺต ชมฺมา ภูตา คจฺจนา คถา อวิคฺคตา อนนฺนณณณณ สัมมา
คถาคคณณณณ อภิสสมฺมพฺพุทฺธา.

ปณจ ชมมา

[๓๕๕] ปณจ ชมมา พหุการา, ปณจ ชมมา ภาเวตพพา, ปณจ ชมมา ปริณเณยยา, ปณจ ชมมา ปหาตพพา, ปณจ ชมมา หานภาคิยา, ปณจ ชมมา วิเสตภาคิยา, ปณจ ชมมา ทุปปฏิวิธมา, ปณจ ชมมา อุปปาเทตพพา, ปณจ ชมมา อภิณเณยยา, ปณจ ชมมา สัจฉิกาทพพา.

(ก) กตเม ปณจ ชมมา พหุการา? ปณจ ปธานิยงคานิ: อิทาธุโส ภิกขุ สทฺโธ โหติ. สทฺทหติ ตถาคตสฺส โพธิ์ 'อิตีปิ โส ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ วิชชาจรรณสมฺปนฺโน ตฺสโต โลกวิทู อนุตฺตโร ปริสทฺมมสฺสวริ สคฺคา เทวมนุสฺสํ นํ พุทฺโธ ภควาติ; อปปาพาทโ โหติ อปปาตงโก สมเวปากินิยา คหณิยา สมนนาคโต นาคีลิตาย นาคจฺจุณฺหาย มชฺฌิมาย ปธานกฺขมาย; อสฺสโ จ โหติ อมายาวี ยถากฺกํ อคฺคานํ อาวักคฺคา สคฺคริ วา วิณฺญสฺสุ วา สพุทฺธมฺจาวิสฺสุ; อารทฺธวิริโย วิหริติ อกฺขสฺสํ ชมฺมานํ ปหานาย กุสฺสํ ชมฺมานํ อุปสฺมปทาย, อามวา ทพฺพปรกฺกโม อนิกฺขิตฺตโร กุสฺสํ ชมฺเมตฺส; ปณฺณวา โหติ อุตฺตมคฺคคามินิยา ปณฺณาย สมนนาคโต อริยาย นิพฺเพทิกาย สมนฺมาทูกฺขกฺขยคามินิยา. อิมะ ปณจ ชมมา พหุการา.

(ข) กตเม ปณจ ชมมา ภาเวตพพา? ปณจ จติโก สมนฺมาสมฺมาชิ: ปิตฺติผรณตา สจฺจผรณตา เจโตผรณตา อาโตกผรณตา ปจฺจเวกฺขณนิมิตฺตํ. อิมะ ปณจ ชมมา ภาเวตพพา.

(ค) กตเม ปณจ ชมมา ปริณเณยยา? ปณจ ปาทานกฺขนฺธา. เสยฺยถิทํ? รูปฺปาทานกฺขนฺโ เวทฺฐปาทานกฺขนฺโ สลฺลปาทานกฺขนฺโ สงฺขารูปาทานกฺขนฺโ วิณฺญาณูปาทานกฺขนฺโ. อิมะ ปณจ ชมมา ปริณเณยยา.

(ง) กตเม ปณจ ชมมา ปหาตพพา? ปณจ นีวรณานิ: กามจฺจนทฺถนีวรณํ พฺยาปาทนีวรณํ ถันนิทฺถนีวรณํ อุตฺตจฺจกุกฺกจฺจนีวรณํ วิจิจฺจจฺจนนีวรณํ. อิมะ ปณจ ชมมา ปหาตพพา.

(ง) กตเม ปณฺจ ชมฺมา หานภาคิยา? ปณฺจ เจโตชิตา: อิทาธุโส ภิกฺขุ
 สคฺคกริ กงฺขติ วิจิจฺจณฺติ นาริมฺหจฺจติ น สัมปตฺตติ. โย โส อิทาธุโส ภิกฺขุ สคฺคกริ
 กงฺขติ วิจิจฺจณฺติ นาริมฺหจฺจติ น สัมปตฺตติ, ตสฺส จิตฺตํ น นมฺมิ อาทปฺปาย
 อนฺนโยคาย ตํคจฺจาย ปชานาย, ยสฺส จิตฺตํ น นมฺมิ อาทปฺปาย อนฺนโยคาย
 ตํคจฺจาย ปชานาย; อयํ ปจฺจโม เจโตชิต. ปุณฺ จปรํ อิทาธุโส ภิกฺขุ ชมฺเม
 กงฺขติ วิจิจฺจณฺติ นาริมฺหจฺจติ น สัมปตฺตติ ๖ เป ๖ ตํสฺเม กงฺขติ ๖ เป ๖ ติกฺขาย
 กงฺขติ ๖ เป ๖ สปุรหฺมจาริธํ ภูมิตฺโต โหติ อนคฺคตมโน อาหตฺตจิตฺโต ชิตฺธาโต. โย
 โส อิทาธุโส ภิกฺขุ สปุรหฺมจาริธํ ภูมิตฺโต โหติ อนคฺคตมโน อาหตฺตจิตฺโต ชิตฺธาโต,
 ตสฺส จิตฺตํ น นมฺมิ อาทปฺปาย อนฺนโยคาย ตํคจฺจาย ปชานาย, ยสฺส จิตฺตํ น
 นมฺมิ อาทปฺปาย อนฺนโยคาย ตํคจฺจาย ปชานาย; อयํ ปณฺจโม เจโตชิต. อิม
 ปณฺจ ชมฺมา หานภาคิยา.

(จ) กตเม ปณฺจ ชมฺมา วิเสสภาคิยา? ปณฺจจินฺทริยานิ: สทฺธิจฺนทฺริยํ วัริยจฺนทฺริยํ
 สติจฺนทฺริยํ สมาริณฺทฺริยํ ปณฺณจฺนทฺริยํ อิม ปณฺจ ชมฺมา วิเสสภาคิยา.

(ฉ) กตเม ปณฺจ ชมฺมา ทุปฺปปฏิวิจฺจนา? ปณฺจ นิธฺตฺตริยา ชาติโย:
 อิทาธุโส ภิกฺขุโน กามเม มนตฺติโรโต กามสฺสุ จิตฺตํ น ปกฺขนฺทติ น ปตฺตติ น
 สฺนฺติฏฺฐติ น วิมฺหจฺจติ, เนกชมฺมํ โช ปนตฺส มนตฺติโรโต เนกชมฺเม จิตฺตํ
 สกฺขนฺทติ ปตฺตติ สฺนฺติฏฺฐติ วิมฺหจฺจติ, ตสฺส คํ จิตฺตํ สุกฺคํ สุกฺกาวิตฺตํ สุกฺกจิตฺตํ สุกฺกมุคฺคํ
 วิธํยฺมุคฺคํ กามะหิ; เย จ กามปจฺจยา อฺปฺปชฺชนฺติ อาสวํ วิฆาตา ปริพาหา,
 มุคฺคโต โส เตหิ; น โส คํ เวทณํ เวเทติ. อิทมกฺขาคํ กามานํ นิธฺตฺตริณํ. (๑)

ปุณฺ จปรํ อิทาธุโส ภิกฺขุโน พฺยาปาทํ มนตฺติโรโต พฺยาปาเท จิตฺตํ น
 ปกฺขนฺทติ น ปตฺตติ น สฺนฺติฏฺฐติ น วิมฺหจฺจติ, อพฺยาปาทํ โช ปนตฺส มนตฺติโรโต
 อพฺยาปาเท จิตฺตํ ปกฺขนฺทติ ปตฺตติ สฺนฺติฏฺฐติ วิมฺหจฺจติ, ตสฺส คํ จิตฺตํ สุกฺคํ สุกฺกาวิตฺตํ
 สุกฺกจิตฺตํ สุกฺกมุคฺคํ วิธํยฺมุคฺคํ พฺยาปาเทน; ये จ พฺยาปาทปจฺจยา อฺปฺปชฺชนฺติ อาสวํ
 วิฆาตา ปริพาหา, มุคฺคโต โส เตหิ; น โส คํ เวทณํ เวเทติ. อิทมกฺขาคํ พฺยาปาทตฺส
 นิธฺตฺตริณํ. (๒)

ปุณ จปร อากุโส ภิกขุโน วิเหต มนสิกโรโต วิเหตาย จิตฺตํ น ปกฺขนฺทติ
น ปตฺตติ น สฺนฺติฏฺจติ น วิมุจฺจติ, อวิเหตํ โข ปนสฺส มนสิกโรโต อวิเหตาย
จิตฺตํ ปกฺขนฺทติ ปตฺตติ สฺนฺติฏฺจติ วิมุจฺจติ; ตสฺส จิตฺตํ สุคตํ สุภาวิตํ สุจุจฺจํ
สุวิมุคฺตํ วิตฺตํ วิเหตาย; เย จ วิเหตปจฺจยา อุปฺปชฺชนฺติ อาสวํ วิฆาตา ปริพาหา,
มฺคฺโต โสฺ เตหิ; น โสฺ ตํ เวทณํ เวเทติ. อิทมกฺขาคํ วิเหตาย นิสฺสรณํ. (๓)

ปุณ จปร อากุโส ภิกขุโน รูปํ มนสิกโรโต รูปํ จิตฺตํ น ปกฺขนฺทติ น
ปตฺตติ น สฺนฺติฏฺจติ น วิมุจฺจติ, อรูปํ โข ปนสฺส มนสิกโรโต อรูปํ จิตฺตํ
ปกฺขนฺทติ ปตฺตติ สฺนฺติฏฺจติ วิมุจฺจติ, ตสฺส ตํ จิตฺตํ สุคตํ สุภาวิตํ สุจุจฺจํ
สุวิมุคฺตํ วิตฺตํ รูปํ; ये จ รูปปจฺจยา อุปฺปชฺชนฺติ อาสวํ วิฆาตา ปริพาหา,
มฺคฺโต โสฺ เตหิ; น โสฺ ตํ เวทณํ เวเทติ. อิทมกฺขาคํ รูปานํ นิสฺสรณํ. (๔)

ปุณ จปร อากุโส ภิกขุโน สกฺกายํ มนสิกโรโต สกฺกายํ จิตฺตํ น ปกฺขนฺทติ
น ปตฺตติ น สฺนฺติฏฺจติ น วิมุจฺจติ, สกฺกายนิโรธํ โข ปนสฺส มนสิกโรโต
สกฺกายนิโรธํ จิตฺตํ ปกฺขนฺทติ ปตฺตติ สฺนฺติฏฺจติ วิมุจฺจติ, ตสฺส จิตฺตํ สุคตํ
สุภาวิตํ สุจุจฺจํ สุวิมุคฺตํ วิตฺตํ สกฺกายเณ; ये จ สกฺกายปจฺจยา อุปฺปชฺชนฺติ
อาสวํ วิฆาตา ปริพาหา, มฺคฺโต โสฺ เตหิ; น โสฺ ตํ เวทณํ เวเทติ. อิทมกฺขาคํ
สกฺกายสฺส นิสฺสรณํ. อิมํ ปณจ ฐมมา ทุปฺปฏฺวิชฺฌมา. (๕)

(๖) กตเม ปณจ ฐมมา อุปฺปาเทตพฺพา? ปณจฌาณโก สมฺมาสมาริ:
'อัยํ สมาริ ปจฺจุปฺปนฺนํสุโข เจว อายคํ จ สุขวิปาโก'ติ ปจฺจคฺคํเยว ฌาณํ
อุปฺปชฺชติ. 'อัยํ สมาริ อริโย นิรามิสํ'ติ ปจฺจคฺคํเยว ฌาณํ อุปฺปชฺชติ. 'อัยํ
สมาริ อการปฺริตฺเตวโค'ติ ปจฺจคฺคํเยว ฌาณํ อุปฺปชฺชติ. 'อัยํ สมาริ สฺนฺโต ปณฺโฑ
ปฏฺธิปฺปสฺสทฺธิทฺธิ เอโกทฺธิภาวาทิโก, น จ สสฺงฆารนิกฺคยฺห วาริตคฺโค'ติ ปจฺจคฺคํเยว
ฌาณํ อุปฺปชฺชติ. 'โสฺ โข ปนาหํ อิมํ สมาริ สโตว สมฺมาปชฺชามิ, สโตว วุจฺจามิ'ติ
ปจฺจคฺคํเยว ฌาณํ อุปฺปชฺชติ. อิมํ ปณจ ฐมมา อุปฺปาเทตพฺพา.

๑ น. ปฏิปตฺตทฺธทฺธิ ๒ ต.อ.ก. น จ สสฺงฆารนิกฺคยฺหวาริตคฺโค

(ณ) กตเม ปณฺจ ชมฺมา อภินฺนฺเยยฺยา? ปณฺจ วิมุตฺตายนฺตานิ: อิทฺถาสุโธ ภิกฺขุโน สคฺคา ชมฺมํ เทเสติ, อณฺณตโร วา คุรุจฺฉานียํ สฺพรหฺมจารี. ยถา ยถา อากุโส ภิกฺขุโน สคฺคา ชมฺมํ เทเสติ, อณฺณตโร วา คุรุจฺฉานียํ สฺพรหฺมจารี, ตถา ตถา โธ คสฺมึ ชมฺเม อคฺคปฏฺฐิถํเวทึ จ โหติ ชมฺมปฏฺฐิถํเวทึ จ, คสฺส อคฺคปฏฺฐิถํเวทึโน ชมฺมปฏฺฐิถํเวทึโน ปาโมชฺชํ ขายติ, ปมฺพุทฺธสฺส ปีติ ขายติ, ปีติมนฺตสฺส กาโย ปสฺสสมฺภติ, ปสฺสทฺทกาโย สุขํ เวเทติ, สุขีโน จิตฺตํ สฺมาธิยติ; อิทํ ปจฺจํ วิมุตฺตายนฺ. (๑)

ปุน จปรํ อากุโส ภิกฺขุโน น เหว โห สคฺคา ชมฺมํ เทเสติ, อณฺณตโร วา คุรุจฺฉานียํ สฺพรหฺมจารี; อปฺปจ โห ยถาสฺสํ ยถาปริยคฺตํ ชมฺมํ วิคฺคาเรน ปเรถํ เทเสติ. ยถา ยถา อากุโส ภิกฺขุ ยถาสฺสํ ยถาปริยคฺตํ ชมฺมํ วิคฺคาเรน ปเรถํ เทเสติ, ตถา ตถา โธ คสฺมึ ชมฺเม อคฺคปฏฺฐิถํเวทึ จ โหติ ชมฺมปฏฺฐิถํเวทึ จ, คสฺส อคฺคปฏฺฐิถํเวทึโน ชมฺมปฏฺฐิถํเวทึโน ปาโมชฺชํ ขายติ, ปมฺพุทฺธสฺส ปีติ ขายติ, ปีติมนฺตสฺส กาโย ปสฺสสมฺภติ, ปสฺสทฺทกาโย สุขํ เวเทติ, สุขีโน จิตฺตํ สฺมาธิยติ. อิทํ ทฺติยํ วิมุตฺตายนฺ. (๒)

ปุน จปรํ อากุโส ภิกฺขุโน น เหว โห สคฺคา ชมฺมํ เทเสติ, อณฺณตโร วา คุรุจฺฉานียํ สฺพรหฺมจารี, นานี ยถาสฺสํ ยถาปริยคฺตํ ชมฺมํ วิคฺคาเรน ปเรถํ เทเสติ; อปฺปจ โห ยถาสฺสํ ยถาปริยคฺตํ ชมฺมํ วิคฺคาเรน สขฺฌายํ กโรติ. ยถา ยถา อากุโส ภิกฺขุ ยถาสฺสํ ยถาปริยคฺตํ ชมฺมํ วิคฺคาเรน สขฺฌายํ กโรติ, ตถา ตถา โธ คสฺมึ ชมฺเม อคฺคปฏฺฐิถํเวทึ จ โหติ ชมฺมปฏฺฐิถํเวทึ จ, คสฺส อคฺคปฏฺฐิถํเวทึโน ชมฺมปฏฺฐิถํเวทึโน ปาโมชฺชํ ขายติ, ปมฺพุทฺธสฺส ปีติ ขายติ, ปีติมนฺตสฺส กาโย ปสฺสสมฺภติ, ปสฺสทฺทกาโย สุขํ เวเทติ, สุขีโน จิตฺตํ สฺมาธิยติ; อิทํ คติยํ วิมุตฺตายนฺ. (๓)

ปุน จปรํ อากุโส ภิกฺขุโน น เหว โห สคฺคา ชมฺมํ เทเสติ, อณฺณตโร วา คุรุจฺฉานียํ สฺพรหฺมจารี, นานี ยถาสฺสํ ยถาปริยคฺตํ ชมฺมํ วิคฺคาเรน ปเรถํ เทเสติ, นานี ยถาสฺสํ ยถาปริยคฺตํ ชมฺมํ วิคฺคาเรน สขฺฌายํ กโรติ; อปฺปจ โห

ยถาสัก ยถาปริยาคัม ชมมํ เจตสา อนุวิตกเกติ อนุวิจาเรติ มนสาอนุเปกขติ. ยถา
ยถา อาวุโส ภิกขุ ยถาสัก ยถาปริยาคัม ชมมํ เจตสา อนุวิตกเกติ อนุวิจาเรติ
มนสาอนุเปกขติ, ตถา ตถา โส คตมฺหิ ชมเม อคฺคปฏฺฐิตํเวทํ จ โหติ ชมมปฏฺฐิตํเวทํ
จ, คตฺส อคฺคปฏฺฐิตํเวทโน ชมมปฏฺฐิตํเวทโน ปาโมชฺชํ ชายติ, ปมุทิตตฺส ปิตี ชายติ,
ปิติมนตฺส กาโย ปตฺตมฺภคิ, ปตฺตมฺภคากาโย สฺสํ เวเทติ, สฺสโน จิตฺตํ ตมาริยติ;
อิทํ จคฺคกํ วิมุตฺตคฺคตฺส. (๕)

ปุณ จปวํ อาวุโส ภิกขุโน น เหว โส ตถา ชมมํ เทเสติ อณฺเวยโร จา
กรฺวจฺจํนิโย สพรหมจาริ, นานี ยถาสัก ยถาปริยาคัม ชมมํ วิคฺคทาเรน ปเรตํ
เทเสติ, นานี ยถาสัก ยถาปริยาคัม วิคฺคทาเรน สชฌายํ กโรติ, นานี ยถาสัก
ยถาปริยาคัม ชมมํ เจตสา อนุวิตกเกติ อนุวิจาเรติ มนสาอนุเปกขติ; อปฺปจ ชฺวตฺส
อณฺเวยโร ตมารินิมิตฺตํ สฺสคฺคหิตํ โหติ สฺสมนตฺกํ สฺสปรชาริตํ สฺสปฏฺฐิตํเวทํ ปณฺณาย.
ยถา ยถา อาวุโส ภิกขุโน อณฺเวยโร ตมารินิมิตฺตํ สฺสคฺคหิตํ โหติ สฺสมนตฺกํ
สฺสปรชาริตํ สฺสปฏฺฐิตํเวทํ ปณฺณาย, ตถา ตถา โส คตมฺหิ ชมเม อคฺคปฏฺฐิตํเวทํ จ
โหติ ชมมปฏฺฐิตํเวทํ จ, คตฺส อคฺคปฏฺฐิตํเวทโน ชมมปฏฺฐิตํเวทโน ปาโมชฺชํ ชายติ,
ปมุทิตตฺส ปิตี ชายติ, ปิติมนตฺส กาโย ปตฺตมฺภคิ, ปตฺตมฺภคากาโย สฺสํ เวเทติ,
สฺสโน จิตฺตํ ตมาริยติ; อิทํ ปณฺณจํ วิมุตฺตคฺคตฺส. อิมะ ปณฺณจ ชมมา อภินฺนุญญา. (๕)

(ณ) กตเม ปณฺณจ ชมมา สจฺจนิกาทพฺพา? ปณฺณจ ชมมกฺขนฺธา: ตีตฺถกฺขนฺโ
ตมาริกฺขนฺโ ปณฺณากฺขนฺโ วิมุตฺตคฺคกฺขนฺโ วิมุตฺตคฺคิณฺณทตฺสณฺกฺขนฺโ. อิมะ ปณฺณจ
ชมมา สจฺจนิกาทพฺพา.

อิติ อิมะ ปณฺณจ ชมมา ฐาตา ตจฺจนา ตถา อวิตถา อณฺเวยธา ตมฺมา
ตถาคเตน อภิสสมฺพุทฺธา.

ณ ชมมา

[๓๕๖] ณ ชมมา พุทฺธการา, ณ ชมมา ภาเวตพฺพา, ณ ชมมา ปรีณฺณญญา,

ณ ชุมมา ปหาตพพา, ณ ชุมมา หานภาคิยา, ณ ชุมมา วิเสธภาคิยา, ณ ชุมมา
ทูปปฏิจจณา, ณ ชุมมา อุปปาเทตพพา, ณ ชุมมา อภิณเณยยา, ณ ชุมมา
ตัจฉณีกาตพพา.

(ก) กตเม ณ ชุมมา พหุการา? ณ สारณียา ชุมมา: อิทาธุโส ภิกขุโน
เมตคัม กายกมมัม ปจจุปปจ्जित्त्वं โหติ สัพพหุมจารีตु อากิ เจว รโห จ; อयัม
ชมโม สारณียो ปियกรโณ ครุกรโณ สงคหาย อวิวาทาย สามคฺคิยา เขถักภาวาย
สंवคฺคติ. (๑)

ปุณ จปรํ อากุโส ภิกขุโน เมตคัม วัจจกมมัม ปจจุปปจ्जित्त्वं โหติ สัพพหุมจารีตु
อากิ เจว รโห จ; อयัม ชมโม สारณียो ปियกรโณ ครุกรโณ สงคหาย
อวิวาทาย สามคฺคิยา เขถักภาวาย संวคฺคติ. (๒)

ปุณ จปรํ อากุโส ภิกขุโน เมตคัม มโนกมมัม ๆ เป ๆ เขถักภาวาย संวคฺคติ. (๓)

ปุณ จปรํ อากุโส ภิกขุ, เข เต ตาภา ชมมิกา ชมมตฺถา ชมมคฺคโ
ปคฺคตฺตปริยาปนฺนเมตคัม, ตถารูปเหติ ตาภเหติ อปฺปฏิจฺจกคฺคโหติ โหติ สัตถวณฺเต
สัพพหุมจารีตฺติ สारณโณคฺคิ; อयัม ชมโม สारณียो ปियกรโณ ครุกรโณ
สงคหาย อวิวาทาย สามคฺคิยา เขถักภาวาย संวคฺคติ. (๔)

ปุณ จปรํ อากุโส ภิกขุ, ยานิ ตานิ สัตถานิ อชฺชนฺทานิ อจฺฉิตฺทานิ อสพฺพดานิ
อภมฺมาสาณิ ภุชิตฺถาณิ วิณฺณูปสคฺคานิ อปฺปารามจฺจ
สัสเสตฺถ สัสสตามณฺณคฺคโต วิหริติ สัพพหุมจารีตฺติ อากิ เจว รโห จ; อยัม ชมโม
सारณียो ปियกรโณ ครุกรโณ สงคหาย อวิวาทาย สามคฺคิยา เขถักภาวาย
สंवคฺคติ. (๕)

ปุณ จปรํ อากุโส ภิกขุ, ยายํ ทิฏฺฐิจิ อริยา นิยฺยานิกา นิยฺยาติ ตกฺกธตฺถ
สุมฺมาทฺถกฺกชฺชาย, ตถารูปาย ทิฏฺฐิจิยา ทิฏฺฐิจิสาณฺณคฺคโต วิหริติ สัพพหุมจารีตฺติ
อากิ เจว รโห จ; อยัม ชมโม สारณียो ปियกรโณ ครุกรโณ สงคหาย
อวิวาทาย สามคฺคิยา เขถักภาวาย संวคฺคติ. อิมเม ณ ชุมมา พหุการา. (๖)

(ข) กตเม ณ ชมมา ภาเวตพพา? ณ อนุสฺสติกฺขจํยานิ: พุทฺธานุสฺสติ ชมมานุสฺสติ
 ธรรมานุสฺสติ สุตฺตานุสฺสติ จาคานุสฺสติ เทวตานุสฺสติ. ณ อิมะ ชมมา ภาเวตพพา.

(ค) กตเม ณ ชมมา ปริณฺเวยยา? ณ อชฺฌมคฺคิกานิ อายตนาणि: จกฺขฺวายตน์
 ใสตฺยตน์ ชานายตน์ ชิดฺวายตน์ กายายตน์ มนายตน์. อิมะ ณ ชมมา ปริณฺเวยยา.

(ง) กตเม ณ ชมมา ปหาตพพา? ณ คณฺหาทกฺขา: รูปคณฺหา สํทุกคณฺหา
 คณฺชคณฺหา รตคณฺหา โณฏฺจพฺพคณฺหา ชมฺมคณฺหา. อิมะ ณ ชมมา ปหาตพพา.

(จ) กตเม ณ ชมมา หานภาคิยา? ณ อคารว: อิทฺธุโส ภิกฺขุ สคฺคฺริ
 อคารโว วิหฺรติ อปฺปติสฺสํ, ชมฺเม อคารโว วิหฺรติ อปฺปติสฺสํ, สํฆะ อคารโว
 วิหฺรติ อปฺปติสฺสํ, สิกฺขาย อคารโว วิหฺรติ อปฺปติสฺสํ, อปฺปมาเท อคารโว
 วิหฺรติ อปฺปติสฺสํ, ปฏิสฺสนาเร อคารโว วิหฺรติ อปฺปติสฺสํ. อิมะ ณ ชมมา
 หานภาคิยา.

(ฉ) กตเม ณ ชมมา วิเสสภาคิยา? ณ คารว: อิทฺธุโส ภิกฺขุ สคฺคฺริ
 สคารโว วิหฺรติ สปฺปติสฺสํ, ชมฺเม สคารโว วิหฺรติ สปฺปติสฺสํ, สํฆะ ๑ เป ๑
 สิกฺขาย.....อปฺปมาเท.....ปฏิสฺสนาเร สคารโว วิหฺรติ สปฺปติสฺสํ. อิมะ ณ ชมมา
 วิเสสภาคิยา.

(ณ) กตเม ณ ชมมา ทุปฺปฏิวิจฺจมา? ณ นิสฺสัรณิยา ชาตุโย: อิทฺธุโส
 ภิกฺขุ เอวํ วทฺเยยฺย ‘เมตฺตา หิ โข เม เจโตวิมฺมุคฺติ ภาวิตฺตา พหุตฺถกฺตา ยานํกฺตา
 วคฺคกฺตา อนุจฺจิตฺตา ปริจฺจิตฺตา สุตฺตมารทฺธา, อถ จ ปน เม พยาปาโท จิตฺตํ
 ปริยาทาย คิณฺณํคฺคิ. ได้ ‘มา เหวณ’คิณฺณํ วจฺนีโย ‘มา อายสฺมา เอวํ อวจ, มา
 ภควนฺตํ อพฺภากิจฺจ; น หิ ตํชฺช ภควโต อพฺภกฺขณํ; น หิ ภควา เอวํ วทฺเยยฺย.
 อชฺชชานเมตํ ชาตุโส อนุวกาโส, ยํ เมตฺตาย เจโตวิมฺมุคฺติยา ภาวิตฺตาย พหุตฺถกฺตายน
 ยานํกฺตายน วคฺคกฺตายน อนุจฺจิตฺตายน ปริจฺจิตฺตายน สุตฺตมารทฺธายน, อถ จ ปนสฺส พยาปาโท
 จิตฺตํ ปริยาทาย จตฺตํ, เนตํ จานํ วิชฺชติ. นิสฺสัรณเบหฺตํ ชาตุโส พยาปาทสฺส,
 ยทิตํ เมตฺตา เจโตวิมฺมุคฺคิ. (๑)

อิธ ปนาวุโส ภิกขุ เอวံ วเทยฺย ‘กรณฺหา หิ โช เม เจโตวิมุตฺติ ภาวิตา
 พหุตฺถกตา ยานํกตา วตฺถกตา อญฺญจิตา ปริจฺจิตา สุตฺตมารทฺธา, อถ จ ปน เม
 วิเหตฺวา จิตฺตํ ปริยาทาย ติญฺจคฺคํ’ติ. โส ‘มา เหวณ’ติสฺส วจฺนํโย ‘มา อายสฺสุมา
 เอวํ อวจ, มา ภคฺวณฺทํ อพฺภาจิกฺขิ; น หิ ตาธุ ภคฺวโต อพฺภกฺขานํ; น หิ
 ภคฺวา เอวํ วเทยฺย. อญฺจานเมตํ อาวุโส อนวกาโส, ยํ กรณฺยาย เจโตวิมุตฺติยา
 ภาวิตาย พหุตฺถกตาย ยานํกตาย วตฺถกตาย อญฺญจิตาย ปริจฺจิตาย สุตฺตมารทฺธาย, อถ จ
 ปนสฺส วิเหตฺวา จิตฺตํ ปริยาทาย สุตฺตคฺคิ, เนตํ จานํ วิชฺชติ. นิสฺสัรณเณหํ อาวุโส
 วิเหตฺวาย, ยถิทํ กรณฺหา เจโตวิมุตฺตคฺคํ’ติ. (๒)

อิธ ปนาวุโส ภิกขุ เอวံ วเทยฺย ‘มุตฺติกา หิ โช เม เจโตวิมุตฺติ ภาวิตา
 พหุตฺถกตา ยานํกตา วตฺถกตา อญฺญจิตา ปริจฺจิตา สุตฺตมารทฺธา, อถ จ ปน เม
 อรติ จิตฺตํ ปริยาทาย ติญฺจคฺคํ’ติ. โส ‘มา เหวณ’ติสฺส วจฺนํโย ‘มา อายสฺสุมา
 เอวํ อวจ, มา ภคฺวณฺทํ อพฺภาจิกฺขิ; น หิ ตาธุ ภคฺวโต อพฺภกฺขานํ; น หิ
 ภคฺวา เอวํ วเทยฺย. อญฺจานเมตํ อาวุโส อนวกาโส, ยํ มุตฺติคตฺตย เจโตวิมุตฺติยา
 ภาวิตาย พหุตฺถกตาย ยานํกตาย วตฺถกตาย อญฺญจิตาย ปริจฺจิตาย สุตฺตมารทฺธาย,
 อถ จ ปนสฺส อรติ จิตฺตํ ปริยาทาย สุตฺตคฺคิ, เนตํ จานํ วิชฺชติ. นิสฺสัรณเณหํ
 อาวุโส อรติยา, ยถิทํ มุตฺติกา เจโตวิมุตฺตคฺคํ’ติ. (๓)

อิธ ปนาวุโส ภิกขุ เอวံ วเทยฺย ‘อุเปกฺขา หิ โช เม เจโตวิมุตฺติ ภาวิตา
 พหุตฺถกตา ยานํกตา วตฺถกตา อญฺญจิตา ปริจฺจิตา สุตฺตมารทฺธา, อถ จ ปน เม
 ราโค จิตฺตํ ปริยาทาย ติญฺจคฺคํ’ติ. โส ‘มา เหวณ’ติสฺส วจฺนํโย ‘มา อายสฺสุมา
 เอวํ อวจ, มา ภคฺวณฺทํ อพฺภาจิกฺขิ; น หิ ตาธุ ภคฺวโต อพฺภกฺขานํ; น หิ
 ภคฺวา เอวํ วเทยฺย. อญฺจานเมตํ อาวุโส อนวกาโส, ยํ อุเปกฺขาย เจโตวิมุตฺติยา
 ภาวิตาย พหุตฺถกตาย ยานํกตาย วตฺถกตาย อญฺญจิตาย ปริจฺจิตาย สุตฺตมารทฺธาย,
 อถ จ ปนสฺส ราโค จิตฺตํ ปริยาทาย สุตฺตคฺคิ, เนตํ จานํ วิชฺชติ. นิสฺสัรณเณหํ
 อาวุโส ราคสฺส ยถิทํ อุเปกฺขา เจโตวิมุตฺตคฺคํ’ติ. (๔)

อิธ ปนาคุโส ภิกขุ เหวํ วเทยฺย 'อนิมิตฺตา หิ โช เม เจโตวิมุตฺติ ภาวิตา พหุตฺถกตา ยานํกตา วตฺถกตา อนฺนุจิตา ปริจฺจिता สุตฺตมารทฺธา, อถ จ ปน เม นิมิตฺตานุสํวริ วิญฺเฒาณํ โหตฺ'คิ. โส 'มา เหวณ'คิสฺส วจฺนีโย 'มา อายสฺมา เหวํ อวจ, มา ภควนฺคํ อพฺภาจิกฺขิ; น หิ สํวโร ภควโต อพฺภาจฺจานํ; น หิ ภควา เหวํ วเทยฺย อญฺจํนเมคํ อวาคุโส อนวภาโส, ยํ อนิมิตฺตํ เม เจโตวิมุตฺติยา ภาวิตาย พหุตฺถกตํ ยานํกตํ วตฺถกตํ อนฺนุจิตํ ปริจฺจิตํ สุตฺตมารทฺธํ, อถ จ ปนสฺส นิมิตฺตานุสํวริ วิญฺเฒาณํ ภวิสฺสคิ, เนคํ จํนํ วิชฺชติ. นิสฺสํวณญฺเหวํ อวาคุโส สํพฺพนิมิตฺตานํ, ยถิทํ อนิมิตฺตา เจโตวิมุตฺต'คิ. (๕)

อิธ ปนาคุโส ภิกขุ เหวํ วเทยฺย 'อสมฺมํติ โช เม วิคฺเค, อยมหมสฺมํคิน สมนุสฺสํมํ, อถ จ ปน เม วิจิกฺกฺขณากถาสํสํคํ จิตฺคํ ปริยาทาย คิณฺณจํคิ. โส 'มา เหวณ'คิสฺส วจฺนีโย 'มา อายสฺมา เหวํ อวจ, มา ภควนฺคํ อพฺภาจิกฺขิ; น หิ สํวโร ภควโต อพฺภาจฺจานํ; น หิ ภควา เหวํ วเทยฺย. อญฺจํนเมคํ อวาคุโส อนวภาโส, ยํ อสมฺมํติ วิคฺเค อยมหมสฺมํคิน น สมนุสฺสํสโต, อถ จ ปนสฺส วิจิกฺกฺขณากถาสํสํคํ จิตฺคํ ปริยาทาย สุตฺตคิ, เนคํ จํนํ วิชฺชติ. นิสฺสํวณญฺเหวํ อวาคุโส วิจิกฺกฺขณากถาสํสํคํ, ยถิทํ อสมฺมํมานสํมฺมุคฺชาโต. อิมํ ณ ชมฺมา ทุปฺปวิจฺจณา. (๖)

(๗) กตเม ณ ชมฺมา อุปฺปาตฺเตพฺพา? ณ สํคฺตวิหारा: อิทาคุโส ภิกขุ จกฺขณา รูปํ ทิสฺวา เหวํ สุมฺโน โหติ น ทุมฺมโน, อฺเปกฺขโก วิหริ สโต สมนฺชานโน. โสเตน สทฺทํ สุตฺวา ๑ เป ๑ จาเนน คนฺธํ จายิตฺวา ๑ เป ๑ ชิวฺหาย รตํ จายิตฺวา ๑ เป ๑ กาเยน โฉนฺนจํพํ ผุสฺสิตฺวา ๑ เป ๑ มนสา ชมฺมํ วิญฺเฒาย เหวํ สุมฺโน โหติ น ทุมฺมโน, อฺเปกฺขโก วิหริ สโต สมนฺชานโน. อิมํ ณ ชมฺมา อุปฺปาตฺเตพฺพา.

(๘) กตเม ณ ชมฺมา อภินฺนญฺเยยฺยา? ณ อนฺนคฺตฺตริยานิ: ทสฺสํนํนคฺตฺตริยํ

ส่วนานุคตริยํ ตาภานุคตริยํ ตักขานุคตริยํ ปาริเวรียนุคตริยํ อนนุสตันานุคตริยํ. อิมเณ ชมฺมา อภินฺนเยยฺยา.

(ฅ) กตเม ฅ ชมฺมา สจฺจนิกาทพฺพา? ฅ อภินฺนเย: อิทฺตาสุโธ ภิกขุ อเนกวิหิตํ อิทฺธิวโร ปจฺจุณฺโณติ เอโกปิ หุตฺวา พุทฺธา โหติ, พุทฺธายี หุตฺวา เอโก โหติ, อาวโรหํ ตโรภวํ ตโรภุทฺทํ ตโรปภาวํ ตโรปพพตํ อตฺตชฺชมาโน คจฺจนติ, เสงฺยถาปํ อากาเส; ปจฺจเวยฺยํ อุมฺมุชฺชณฺนิมุชฺชํ กโรติ, เสงฺยถาปํ อุตฺเท; อุตฺเทยฺยํ อภิชฺชมาเน คจฺจนติ, เสงฺยถาปํ ปจฺจเวยฺยํ; อากาเสยฺยํ ปตฺตงฺเกน จงฺกมฺติ, เสงฺยถาปํ ปกฺกํ ตฺถุโณ; อิมํ จนฺทิมสฺสุริเย เอวํมหิทฺธิเก เอวํมหานุภาเว ปาณินา ปราณตฺติ ปริมิชฺชติ, ยาว พุทฺธมฺโถถาปํ กาเยน วธํ วตฺเตติ. (๑)

ทิพฺพาย โสตฺตชาตฺยา วิสฺสุทฺธาย อตฺติกฺกนฺตมาณฺสติกาย อฺโก สทฺเท สฺสณฺนาติ ทิพฺเพ จ มานุเส จ เย ทฺวเร สฺสนฺติเก จ. (๒)

ปรตฺตคฺคานํ ปรปฺปคฺคานํ เจตฺตา เจโต ปริจฺจ ปชานาติ, สฺวาคํ วา จิตฺตํ 'สฺวาคํ จิตฺตนํ'ติ ปชานาติ, วิตฺตาคํ วา จิตฺตํ 'วิตฺตาคํ จิตฺตนํ'ติ ปชานาติ, สฺโถสฺสํ วา จิตฺตํ 'สฺโถสฺสํ จิตฺตนํ'ติ ปชานาติ; วิตฺตโถสฺสํ วา จิตฺตํ 'วิตฺตโถสฺสํ จิตฺตนํ'ติ ปชานาติ, สฺโหมํ วา จิตฺตํ 'สฺโหมํ จิตฺตนํ'ติ ปชานาติ, วิตฺตโหมํ วา จิตฺตํ 'วิตฺตโหมํ จิตฺตนํ'ติ ปชานาติ; สฺตฺธิคฺคํ วา จิตฺตํ 'สฺตฺธิคฺคํ จิตฺตนํ'ติ ปชานาติ; วิภฺธิคฺคํ วา จิตฺตํ 'วิภฺธิคฺคํ จิตฺตนํ'ติ ปชานาติ, มหคฺคํ วา จิตฺตํ 'มหคฺคํ จิตฺตนํ'ติ ปชานาติ, อมหคฺคํ วา จิตฺตํ 'อมหคฺคํ จิตฺตนํ'ติ ปชานาติ, สฺสอฺคฺคํ วา จิตฺตํ 'สฺสอฺคฺคํ จิตฺตนํ'ติ ปชานาติ, อนฺคฺคํ วา จิตฺตํ 'อนฺคฺคํ จิตฺตนํ'ติ ปชานาติ, สฺมาหิตํ วา จิตฺตํ 'สฺมาหิตํ จิตฺตนํ'ติ ปชานาติ, อตฺสฺมาหิตํ วา จิตฺตํ 'อตฺสฺมาหิตํ จิตฺตนํ'ติ ปชานาติ, วิมฺมุคฺคํ วา จิตฺตํ 'วิมฺมุคฺคํ จิตฺตนํ'ติ ปชานาติ, อวิมฺมุคฺคํ วา จิตฺตํ 'อวิมฺมุคฺคํ จิตฺตนํ'ติ ปชานาติ. (๓)

ได้ อนเนกวิหิตํ ปุพฺเพนิวาสํ อนุสฺสเรติ. เตยฺยถิทํ? เอกมฺปิ ชาตํ เทวํปิ ชาตโย
 คิสุโสปี ชาตโย จตฺตโสปี ชาตโย ปณฺจมฺปิ ชาตโย ทสฺมิมฺปิ ชาตโย วิธมฺปิ ชาตโย
 คิธมฺปิ ชาตโย จตฺตคัพฺปมฺปิ ชาตโย ปณฺจคัพฺปมฺปิ ชาตโย ชาตคัพฺปมฺปิ ชาตคหฺสฺสคัพฺปมฺปิ ชาต-
 คคหฺสฺสคัพฺปมฺปิ อนเนกมฺปิ สํวฏฺฏกปฺเป อนเนกมฺปิ วิวฏฺฏกปฺเป อนเนกมฺปิ สํวฏฺฏกวิวฏฺฏ-
 กปฺเป ‘อมุคฺราตํ เอวํนาโม เอวํโคคฺโค เอวํวณฺโณ เอวมาหาโร เอวํสุทฺธทุกฺขปฏฺิ-
 ดํเวทํ เอวมายุปฺริยนฺโต, ได้ คโค จุโค อมฺกุร อุตฺปาทํ, คคฺราปาตํ เอวํนาโม
 เอวํโคคฺโค เอวํวณฺโณ เอวมาหาโร เอวํสุทฺธทุกฺขปฏฺิ-ดํเวทํ เอวมายุปฺริยนฺโต,
 ได้ คโค จุโค อิมฺรูปนฺโนติ; อิติ สํการํ สํอุทฺเทถํ อนเนกวิหิตํ ปุพฺเพนิวาสํ
 อนุสฺสเรติ. (๔)

ทิพฺเพน จกฺขุณา วิสฺสุทฺเธน อคฺคิณฺณคฺคฺมานุสฺสเกน สคฺเค ปสฺสตี จวนาเน อุปฺปชฺชมานา
 ทิเณ ปณฺเฑเต สํวณฺเณ ทุพฺพณฺเณ สคฺเค ทุกฺคเค, ยถากมฺมุเปเต สคฺเค ปชานาติ
 ‘อิมเ วต โภณฺโต สคฺคตา กายทฺตฺจวิเตน สมนฺนาคตา, วจฺจฺตฺจวิเตน สมนฺนาคตา,
 มโนทฺตฺจวิเตน สมนฺนาคตา, อริยานํ อุปฺวาทกา, มิจฺฉาทิฏฺฐิจฺจา, มิจฺฉาทิฏฺฐิจฺจกมฺ-
 สฺมาทานา, เต กายสฺส เกทา ปรมมฺรณา อปายํ ทุกฺคคิ วิณิปาตํ นิรยํ อุปฺปนฺนา;
 อิมเ วา ปน โภณฺโต สคฺคตา กายสฺสจวิเตน สมนฺนาคตา, วจฺจฺตฺจวิเตน สมนฺนาคตา,
 มโนสฺสจวิเตน สมนฺนาคตา, อริยานํ อนุปฺวาทกา, สมฺมาทิฏฺฐิจฺจา, สมฺมาทิฏฺฐิจฺจกมฺ-
 สฺมาทานา, เต กายสฺส เกทา ปรมมฺรณา สคฺคคิ สคฺคํ โดกํ อุปฺปนฺนาติ. อิติ
 ทิพฺเพน จกฺขุณา วิสฺสุทฺเธน อคฺคิณฺณคฺคฺมานุสฺสเกน สคฺเค ปสฺสตี จวนาเน อุปฺปชฺชมานา
 ทิเณ ปณฺเฑเต สํวณฺเณ ทุพฺพณฺเณ สคฺเค ทุกฺคเค, ยถากมฺมุเปเต สคฺเค
 ปชานาติ. (๕)

อาสวณํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺติํ ปณฺณาวิมุตฺติํ ทิฏฺฐิเจ ว รมเม สยํ
 อภินฺเววา สจฺฉนิกคฺควา อุปฺสมฺปชฺช วิหเรติ. อิมเ ณ รมมา สจฺฉนิกาตฺตพฺพา. (๖)

อิติ อิมเ สจฺฉจิ รมมา ภูตา คจฺฉา ตถา อวิตถา อนนฺนถา สมฺมา
 คถาคเตน อภิสมฺพุทฺธา.

สคฺต ชมฺมา

[๓๕๗] สคฺต ชมฺมา พหุการา, สคฺต ชมฺมา ภาเวตพฺพา, สคฺต ชมฺมา ปริณฺเวยยา,
 สคฺต ชมฺมา ปหาคพฺพา, สคฺต ชมฺมา หานภาคิยา, สคฺต ชมฺมา วิเสธภาคิยา,
 สคฺต ชมฺมา ทุปฺปวิธมา, สคฺต ชมฺมา อุปปาทตพฺพา, สคฺต ชมฺมา อภิณฺเวยยา,
 สคฺต ชมฺมา ตจฺจนิกาคพฺพา.

(ก) กตเม สคฺต ชมฺมา พหุการา? สคฺต อริยชนานิ: สทฺธารณํ ตัฏฺฐนํ
 หิริธณํ โสคฺตปฺปณํ ตุฏฺฐนํ จาคณํ ปณฺณารณํ. อีเม สคฺต ชมฺมา พหุการา.

(ข) กตเม สคฺต ชมฺมา ภาเวตพฺพา? สคฺต สมนฺโพชฌนฺตา: สติสมนฺโพชฌนฺโต
 ชมฺมวิจยสมนฺโพชฌนฺโต อริยสมนฺโพชฌนฺโต ปิฏฺฐสมนฺโพชฌนฺโต ปลฺลสทฺธิสมนฺโพชฌนฺโต
 สมาริสมนฺโพชฌนฺโต อุเปกฺขาสมนฺโพชฌนฺโต. อีเม สคฺต ชมฺมา ภาเวตพฺพา.

(ค) กตเม สคฺต ชมฺมา ปริณฺเวยยา? สคฺต วิญฺญาณฐจฺติโย: สันตาวุโส
 สคฺตา นานคฺตกายา นานคฺตสณฺณิโน, เสยฺยถาปํ มนฺตํสา เอกจฺเจ จ เทวา
 เอกจฺเจ จ วิณฺปาติกา; อयํ ปจฺมา วิญฺญาณฐจฺติ. (๑)

สันตาวุโส สคฺตา นานคฺตกายา เอกคฺตสณฺณิโน, เสยฺยถาปํ เทวา พุทฺธมฺกายิกา
 ปจฺมาภินิพฺพตฺตา; อयํ ทุคฺติยา วิญฺญาณฐจฺติ. (๒)

สันตาวุโส สคฺตา เอกคฺตกายา นานคฺตสณฺณิโน, เสยฺยถาปํ เทวา อาภัสสฺสวา;
 อयํ ทคฺติยา วิญฺญาณฐจฺติ. (๓)

สันตาวุโส สคฺตา เอกคฺตกายา เอกคฺตสณฺณิโน, เสยฺยถาปํ เทวา สุกฺกิณฺหา;
 อยํ จคฺคฺถิยา วิญฺญาณฐจฺติ. (๔)

สันตาวุโส สคฺตา สพฺพโส รุปสณฺณิโน สมนฺคิกฺกมา ปฏิขสณฺณิโน อตฺถกฺกมา
 นานคฺตสณฺณิโน อมฺนสฺสการา 'อนฺนโค อากาโส'ติ อากาธานณฺจายตนฺนูปคา; อยํ
 ปณฺจมํ วิญฺญาณฐจฺติ. (๕)

สนฺตาดุโส สตฺตา-สพฺพโส อากาสาณญายคณํ สมตฺติกกมฺม ‘อนนฺตํ วิณฺณยานนฺ’ติ
วิณฺณยานญายคณฺปปคา; อยํ นนฺตํ วิณฺณยานนฺตํ. (๖)

สนฺตาดุโส สตฺตา สพฺพโส วิณฺณยานญายคณํ สมตฺติกกมฺม ‘นคฺติ กิณฺจํ’ติ
อากาณญายคณฺปปคา; อยํ สตฺตํ วิณฺณยานนฺตํ. อิมํ สตฺต รุมา ปริณฺณเยยฺยา. (๗)

(๗) กตเม สตฺต รุมา ปหาคพฺพา? สตฺต อนฺตฺยา: กามราคานฺตโย
ปฏฺธิชานฺตโย ทิฏฺฐชานฺตโย วิจฺจิกจฺจานฺตโย มานานฺตโย ภวราคานฺตโย อวิชฺชานฺตโย.
อิมํ สตฺต รุมา ปหาคพฺพา.

(๘) กตเม สตฺต รุมา หานภากิยา? สตฺต สทฺตรุมา: อิทฺตาดุโส ภิกฺขุ
อตุสฺสทฺโร โหติ, อหิริโก โหติ, อโนคฺตปฺปํ โหติ, อปฺปสฺสตุโต โหติ, กุสฺสโต โหติ,
มฺมจฺจสฺสติ โหติ, ทุปฺปณฺโณ โหติ. อิมํ สตฺต รุมา หานภากิยา.

(๙) กตเม สตฺต รุมา วิเสสภากิยา? สตฺต สทฺตรุมา: อิทฺตาดุโส ภิกฺขุ
สทฺโร โหติ, หิริโก โหติ, โนคฺตปฺปํ โหติ, พุสฺสตุโต โหติ, อารทฺธวํโร โหติ,
อฺปฺปจฺจสฺสติ โหติ, ปณฺณวา โหติ. อิมํ สตฺต รุมา วิเสสภากิยา.

(๑๐) กตเม สตฺต รุมา ทุปฺปปฏิวิธนา? สตฺต สทฺตรุมา: อิทฺตาดุโส ภิกฺขุ
มมฺมณฺณ ๑ โหติ อคฺคณฺณ ๑ อคฺคณฺณ ๑ มคฺคณฺณ ๑ กาคณฺณ ๑ ปริสฺสณฺณ ๑
ปคฺคณฺณ ๑. อิมํ สตฺต รุมา ทุปฺปปฏิวิธนา.

(๑๑) กตเม สตฺต รุมา อฺปฺปาทตพฺพา? สตฺต สทฺตรุมา: อนิจฺจสฺสณฺณ
อนคฺคสฺสณฺณ อตุสฺสสฺสณฺณ อาทนฺตสฺสณฺณ ปหานสฺสณฺณ วิราคสฺสณฺณ นิโรธสฺสณฺณ.
อิมํ สตฺต รุมา อฺปฺปาทตพฺพา.

(๑๒) กตเม สตฺต รุมา อภินฺนเยยฺยา? สตฺต นิตฺตสทฺตรุมา: อิทฺตาดุโส
ภิกฺขุ สิกฺขาธมาทาเน คิพฺพจฺจนฺโท โหติ, อายคฺคจฺจ สิกฺขาธมาทาเน อวิคฺคเปโม;
มมฺมนิสฺสณฺณคิยา คิพฺพจฺจนฺโท โหติ, อายคฺคจฺจ มมฺมนิสฺสณฺณคิยา อวิคฺคเปโม; อิจฺฉาวิณฺ

คิพพจณฺโท โหติ, อายตฺตํ อิจฺฉาวันเย อวิกคเปโม; ปฏิสฺสตาเน คิพพจณฺโท
 โหติ, อายตฺตํ ปฏิสฺสตาเน อวิกคเปโม; อภิยารมฺเณ คิพพจณฺโท โหติ, อายตฺตํ
 อภิยารมฺเณ อวิกคเปโม; สติเนปฺกเก คิพพจณฺโท โหติ, อายตฺตํ สติเนปฺกเก
 อวิกคเปโม; ทิฏฺฐิปรวิเวเช คิพพจณฺโท โหติ, อายตฺตํ ทิฏฺฐิปรวิเวเช อวิกคเปโม.
 อิมํ สคฺคํ รมฺมา อภินฺนํเยยยา.

(ณ) กตเม สคฺคํ รมฺมา สจฺจนิกาทพฺพา? สคฺคํ จัณาสวฺพตฺตานิ: อิจฺฉาสุโต
 จัณาสวฺสฺสํ ภิกฺขุโน อนิจฺจโต สพฺเพ สงฺขารา ยถาภูตํ สมนฺนปฺปณฺณาย สุตฺติจฺ्ञา
 โหนฺติ. ยํปาสุโต จัณาสวฺสฺสํ ภิกฺขุโน อนิจฺจโต สพฺเพ สงฺขารา ยถาภูตํ สมนฺนปฺ-
 ปณฺณาย สุตฺติจฺ्ञา โหนฺติ; อิทํปี้ จัณาสวฺสฺสํ ภิกฺขุโน พถํ โหติ, ยํ พถํ อากมฺม
 จัณาสวฺสฺสํ ภิกฺขุ อาสวํ ฆยํ ปฏิชานาติ 'จัณฺนา เม อาสวํ'ติ. (๑)

ปนฺ จปรํ อิจฺฉาสุโต จัณาสวฺสฺสํ ภิกฺขุโน อังคารกาสุปฺมา กามา ยถาภูตํ
 สมนฺนปฺปณฺณาย สุตฺติจฺ्ञา โหนฺติ. ยํปาสุโต จัณาสวฺสฺสํ ภิกฺขุโน อังคารกาสุปฺมา
 กามา ยถาภูตํ สมนฺนปฺปณฺณาย สุตฺติจฺ्ञา โหนฺติ; อิทํ จัณาสวฺสฺสํ ภิกฺขุโน พถํ
 โหติ, ยํ พถํ อากมฺม จัณาสวฺสฺสํ ภิกฺขุ อาสวํ ฆยํ ปฏิชานาติ 'จัณฺนา เม
 อาสวํ'ติ. (๒)

ปนฺ จปรํ อิจฺฉาสุโต จัณาสวฺสฺสํ ภิกฺขุโน วิเวกนินฺนํ จิตฺตํ โหติ วิเวกโปณํ
 วิเวกปพฺภารํ วิเวกขุจํ เนกขมฺมาภิริทํ พฺยณฺคํภูตํ สพฺพโส อาสวญฺจานิเยหิ ชมฺเมหิ.
 ยํปาสุโต จัณาสวฺสฺสํ ภิกฺขุโน วิเวกนินฺนํ จิตฺตํ โหติ วิเวกโปณํ วิเวกปพฺภารํ
 วิเวกขุจํ เนกขมฺมาภิริทํ พฺยณฺคํภูตํ สพฺพโส อาสวญฺจานิเยหิ ชมฺเมหิ; อิทํปี้
 จัณาสวฺสฺสํ ภิกฺขุโน พถํ โหติ, ยํ พถํ อากมฺม จัณาสวฺสฺสํ ภิกฺขุ อาสวํ ฆยํ
 ปฏิชานาติ 'จัณฺนา เม อาสวํ'ติ. (๓)

ปนฺ จปรํ อิจฺฉาสุโต จัณาสวฺสฺสํ ภิกฺขุโน จตฺตาริ สคฺคิปรุจํ ภาวิตา โหนฺติ
 สุกฺกาวิตา. ยํปาสุโต จัณาสวฺสฺสํ ภิกฺขุโน จตฺตาริ สคฺคิปรุจํ ภาวิตา โหนฺติ

ศุภาวิตา; อิหํปี ชีณาสวสฺส ภิกฺขุโน พถํ โหติ, ยํ พถํ อากมฺม ชีณาสวํ ภิกฺขุ
อาสวํ ชยํ ปฏิขานาติ 'ชีณา เม อาสวา'ติ. (๔)

ปุณ จปรํ อาวุโส ชีณาสวสฺส ภิกฺขุโน ปณฺจกฺกมฺมภาวนิ ภาวิตานิ โหนติ
ศุภาวิตานิ. ยंपาवุโส ชีณาสวสฺส ภิกฺขุโน ปณฺจกฺกมฺมภาวนิ ภาวิตานิ โหนติ ศุภาวิตานิ;
อิหํปี ชีณาสวสฺส ภิกฺขุโน พถํ โหติ, ยํ พถํ อากมฺม ชีณาสวํ ภิกฺขุ อาสวํ
ชยํ ปฏิขานาติ 'ชีณา เม อาสวา'ติ. (๕)

ปุณ จปรํ อาวุโส ชีณาสวสฺส ภิกฺขุโน ศคฺค โพรณฺมคฺคา ภาวิตา โหนติ
ศุภาวิตา. ยंपาवุโส ชีณาสวสฺส ภิกฺขุโน ศคฺค โพรณฺมคฺคา ภาวิตา โหนติ ศุภาวิตา;
อิหํปี ชีณาสวสฺส ภิกฺขุโน พถํ โหติ, ยํ พถํ อากมฺม ชีณาสวํ ภิกฺขุ อาสวํ
ชยํ ปฏิขานาติ 'ชีณา เม อาสวา'ติ. (๖)

ปุณ จปรํ อาวุโส ชีณาสวสฺส ภิกฺขุโน อริโย อฏฺฐจํกฺโก มคฺโค ภาวิตो
โหติ ศุภาวิตो. ยंपาवุโส ชีณาสวสฺส ภิกฺขุโน อริโย อฏฺฐจํกฺโก มคฺโค ภาวิตो
โหติ ศุภาวิตอ; อิหํปี ชีณาสวสฺส ภิกฺขุโน พถํ โหติ, ยํ พถํ อากมฺม ชีณาสวํ
ภิกฺขุ อาสวํ ชยํ ปฏิขานาติ 'ชีณา เม อาสวา'ติ. อิมํ ศคฺค ฐมฺมา
สจฺจนิกาทพฺพา. (๗)

อิตฺติ อิมํ ศคฺคํ ฐมฺมา ภูตา ศจฺจนํ ตถา อวิตถา อนนฺตณฺตา สมฺมา
ตถาคเตน อภิสมฺมพุทฺธา.

ปจฺจมภาณวาโร นิฏฺฐิตो.

อฏฺฐ ฐมฺมา

[๓๕๘] อฏฺฐ ฐมฺมา พหุการา, อฏฺฐ ฐมฺมา ภาเวตพฺพา, อฏฺฐ ฐมฺมา
ปริณฺตณฺตยา, อฏฺฐ ฐมฺมา ปหาตพฺพา, อฏฺฐ ฐมฺมา หานภาคิยา, อฏฺฐ ฐมฺมา

วิเสธภากิยา, อฏฐ ฐมา ทุปปฏิวิธมา, อฏฐ ฐมา อุปปาเทตพพา, อฏฐ ฐมา อภิณเฑยยา, อฏฐ ฐมา สัจจิกาตพพา.

(ก) กตเม อฏฐ ฐมา พหุการา? อฏฐ เหตุ อฏฐ ปจจยา อาทิพหุหมจริยกาย ปณณาย อปปฏิตทุชาย ปฏิทาภาย ปฏิตทุชาย ภิยโยภาวาย เวปุลลตาย ภาวนาย ปาริปริยา ลังคคตติ. กตเม อฏฐ? อิทาสุโส ภิกขุ สคถาริ^๑ อุปนิสสัยา วิหริติ, อณฺเฏตว ภา ครุญจันนํ สพฺพหฺมจาริ, ยคถลลต คิพฺพํ หิโรคตปฺปํ ปจฺจุปฺปจฺจิตํ โหติ เปมณฺจ คารโว จ; อยํ ปจฺจโม เหตุ ปจฺจโม ปจฺจโย อาทิพหุหมจริยกาย ปณณาย อปปฏิตทุชาย ปฏิทาภาย ปฏิตทุชาย ภิยโยภาวาย เวปุลลตาย ภาวนาย ปาริปริยา ลังคคตติ. (๑)

คํ โข ปน สคถาริ อุปนิสสัยา วิหริติ, อณฺเฏตว ภา ครุญจันนํ สพฺพหฺมจาริ, ยคถลลต คิพฺพํ หิโรคตปฺปํ ปจฺจุปฺปจฺจิตํ โหติ เปมณฺจ คารโว จ. เต กาถเน กาดํ อุปสงกมิกฺวา ปริปุณฺณติ ปริปณฺณติ 'อิทํ ภนฺเต กถํ? อิมลลตํ โก อคฺคโถ'ติ; ลลตํ เต อายลฺลมนฺโค อวิจฺจณฺเจว วิจฺจนฺติ, อณฺคตานิ กคณฺจ อคฺคตานิ กโรนฺติ, อเนก-
วิหิตลฺล จ กงฺขาญจันนเยลฺล ฐมเมลฺล กงฺขํ ปฏิวิโนเทนฺติ; อยํ ทคฺติโย เหตุ ทคฺติโย ปจฺจโย อาทิพหุหมจริยกาย ปณณาย อปปฏิตทุชาย ปฏิทาภาย ปฏิตทุชาย ภิยโยภาวาย เวปุลลตาย ภาวนาย ปาริปริยา ลังคคตติ. (๒)

คํ โข ปน ฐมํ ลฺลวาท ทวเยน วูปกาถเน สมฺปาเทติ กายวูปกาถเน จ จิตฺตวูปกาถเน จ; อยํ ทคฺติโย เหตุ ทคฺติโย ปจฺจโย อาทิพหุหมจริยกาย ปณณาย อปปฏิตทุชาย ปฏิทาภาย ปฏิตทุชาย ภิยโยภาวาย เวปุลลตาย ภาวนาย ปาริปริยา ลังคคตติ. (๓)

ปฺน จปํ อิทาสุโส ภิกขุ ลิตฺวา โหติ, ปาติโมกฺขลฺลวาลฺล วิหริติ อจฺจารโค-
จลฺลสมฺปนฺโน, อณฺมคเตลฺล วรเชลฺล ภัยทลฺลลาลฺล ลฺลมาทาย ลิกฺขติ ลิกฺขาปเทลฺล; อยํ

๑ ก. สคถาริ ภา

๒ น.ม. อคฺคตานิ กโรนฺติ

จตุคฺโค เหตุ จตุคฺโค ปจฺจโย อาทิพฺรหฺมจฺริยกาย ปณฺณาย อปฺปฏฺธิทฺทฺธาย ปฏฺธิตาภาย
ปฏฺธิทฺทฺธาย ภฺยโยภาวาย เวปฺปสุตฺตาย ภาวนาย ปาริปฺปฺริยา ลํวคฺคฺติ. (๕)

ปฺน จปฺริ อาวุโส ภิกฺขุ พหุสฺสุโต โหติ สฺวคฺชโร สฺวคฺคฺชนฺนิโย, เย เต จมฺมา
อาทิภคฺคยาณา มชฺฌเมภคฺคยาณา ปรีโยธานภคฺคยาณา, ลํวคฺคํ สฺพยฺยชฺชนํ^๑ เกวตปรีปฺนุณฺ
ปรีสุทฺธิํ พฺรหฺมจฺริยํ อภิวทฺตํ, คตฺตารูปาสฺส จมฺมา พหุสฺสุตา โหนฺติ ชฺตา วจฺสา
ปรีจิจา มนฺตานุเปกฺขิจา ทิฏฺฐิจา สฺวปฺปฏฺธิทฺทฺธาย; อยํ ปณฺจโม เหตุ ปณฺจโม ปจฺจโย
อาทิพฺรหฺมจฺริยกาย ปณฺณาย อปฺปฏฺธิทฺทฺธาย ปฏฺธิตาภาย ภฺยโยภาวาย เวปฺปสุตฺตาย
ภาวนาย ปาริปฺปฺริยา ลํวคฺคฺติ. (๕)

ปฺน จปฺริ อาวุโส ภิกฺขุ อารทฺธวรีโย วิหฺรติ อกฺุสฺถานํ จมฺมานํ ปทานาย
กฺุสฺถานํ จมฺมานํ อปฺปสฺมปฺทาย ฅามวา ทพฺพปรกฺกโม อนิกฺขิตฺตฺชโร กุสฺสเดสฺ
จมฺเมสฺ; อยํ อฏฺฐโจ เหตุ อฏฺฐโจ ปจฺจโย อาทิพฺรหฺมจฺริยกาย ปณฺณาย อปฺปฏฺ-
ธิทฺทฺธาย ปฏฺธิตาภาย ปฏฺธิทฺทฺธาย ภฺยโยภาวาย เวปฺปสุตฺตาย ภาวนาย ปาริปฺปฺริยา
ลํวคฺคฺติ. (๖)

ปฺน จปฺริ อาวุโส ภิกฺขุ สติมา โหติ ปรมฺเม สติเนปฺกฺเกน สมนฺนาคโต
จิรคคฺปิ จิรภาตคคฺปิ สติตา อนุสฺสฺสฺติตา; อยํ สคฺคโม เหตุ สคฺคโม ปจฺจโย อาทิ-
พฺรหฺมจฺริยกาย ปณฺณาย อปฺปฏฺธิทฺทฺธาย ปฏฺธิตาภาย ปฏฺธิทฺทฺธาย ภฺยโยภาวาย เวปฺปสุตฺตาย
ภาวนาย ปาริปฺปฺริยา ลํวคฺคฺติ. (๗)

ปฺน จปฺริ อาวุโส ภิกฺขุ ปณฺจสฺสุ อฺปาทานกฺขณเชสฺสุ อฺทฺทพฺพยานุสฺสฺสํ วิหฺรติ
'อิตฺติ รูปํ, อิตฺติ รูปสฺสํ สํมูทโย, อิตฺติ รูปสฺสํ อคฺคณฺคโม; อิตฺติ เวทนา, อิตฺติ
เวทนาย สํมูทโย, อิตฺติ เวทนาย อคฺคณฺคโม; อิตฺติ สณฺณาย, อิตฺติ สณฺณาย สํมูทโย,
อิตฺติ สณฺณาย อคฺคณฺคโม; อิตฺติ สงฺขารว, อิตฺติ สงฺขารวํ สํมูทโย, อิตฺติ สงฺขารวํ
อคฺคณฺคโม; อิตฺติ วิญฺญาณํ, อิตฺติ วิญฺญาณสฺสํ สํมูทโย, อิตฺติ วิญฺญาณสฺสํ

อตุณฺทโม, อัย อฏฺฐโม เหตุ อฏฺฐโม ปจฺจโย อาทิพฺรหฺมจฺริยกาย ปณฺณาย
 อปฺปฏิตฺตทฺชาย ปฏิตฺตทฺชาย ปฏิตฺตทฺชาย ภิโยภาวาย เวปฺปตฺตาย ภาวนาย ปาวิปริยา
 ตํวคฺคิ. อิมะ อฏฺฐ ชมฺมา พหุการา. (๘)

(๑) กตเม อฏฺฐ ชมฺมา ภาเวตฺตพฺพา? อวิโย อฏฺฐจฺกโก มคฺโค. เสดฺยถึทํ?
 สมนฺนาทิจฺจ สมนฺนาตํกปโป, สมนฺนาจฺจา สมนฺนากมฺมนฺโต สมนฺนาอาชีโว, สมนฺนาวายาโม
 สมนฺนาตฺติ สมนฺนาตฺตมาธิ. อิมะ อฏฺฐ ชมฺมา ภาเวตฺตพฺพา.

(๒) กตเม อฏฺฐ ชมฺมา ปริณฺเณยฺยา? อฏฺฐ โลกชนฺมา: ตาโก จ อตาโก จ
 ยโส จ อยโส จ นิหฺทา จ ปตฺตํ จ สฺสชฺช ทฺถชฺช. อิมะ อฏฺฐ ชมฺมา ปริณฺเณยฺยา.

(๓) กตเม อฏฺฐ ชมฺมา ปหาตพฺพา? อฏฺฐ มิจฺฉคฺคา: มิจฺฉาทิจฺจ
 มิจฺฉาตํกปโป, มิจฺฉาจฺจา มิจฺฉากมฺมนฺโต มิจฺฉาอาชีโว, มิจฺฉาวายาโม มิจฺฉาตฺติ
 มิจฺฉาตฺตมาธิ. อิมะ อฏฺฐ ชมฺมา ปหาตพฺพา.

(๔) กตเม อฏฺฐ ชมฺมา หานภาคิยา? อฏฺฐ กุตฺตวคฺคฺกฺ: อิทฺตาสุโต ภิกฺขุณา
 กมฺมํ กาทพฺพํ โหติ, ตตฺถ เอวํ โหติ 'กมฺมํ โห เม กาทพฺพํ ภวิสฺสตี, กมฺมํ
 โห ปน เม กโรนฺตตฺถ กายิ กิตฺติตฺถ; หนฺทาหํ นิปฺชชามิ'ติ. โส นิปฺชชติ,
 น จีรียํ อารภติ อปฺปตฺตตฺถ ปตฺติยา อนฺนคตฺถ อธิคฺมาย อตฺถจฺฉิกตฺถ ตฺถจฺฉิกิริยาย;
 อิทํ ปจฺจํ กุตฺตวคฺคฺกฺ.

ปุน จปรํ อิทฺตาสุโต ภิกฺขุณา กมฺมํ กตํ โหติ, ตตฺถ เอวํ โหติ 'อหํ โห
 กมฺมํ อกาตํ, กมฺมํ โห ปน เม กโรนฺตตฺถ กายิ กิตฺติโต; หนฺทาหํ นิปฺชชามิ'ติ.
 โส นิปฺชชติ, น จีรียํ อารภติ ๑ เป ๑ อตฺถจฺฉิกตฺถ ตฺถจฺฉิกิริยาย; อิทํ ทฺถคฺคิ
 กุตฺตวคฺคฺกฺ.

ปุน จปรํ อิทฺตาสุโต ภิกฺขุณา มคฺโค คนฺตพฺโพ โหติ, ตตฺถ เอวํ โหติ 'มคฺโค
 โห เม คนฺตพฺโพ ภวิสฺสตี, มคฺคํ โห ปน เม คจฺฉนฺตตฺถ กายิ กิตฺติตฺถ;
 หนฺทาหํ นิปฺชชามิ'ติ. โส นิปฺชชติ, น จีรียํ อารภติ ๑ เป ๑ อตฺถจฺฉิกตฺถ
 ตฺถจฺฉิกิริยาย; อิทํ ทฺถคฺคิ กุตฺตวคฺคฺกฺ.

ปุน จปร อากุโธ ภิกขุมา มคโค คโต โหติ, ตสฺส เอวํ โหติ 'อหํ โห
มคคํ อคฺคมาตี, มคคํ โห ปน เม คจฺจนตสฺส กาโย ภิตฺตโค; หนฺทาหํ นิปฺปชามํติ.
โธ นิปฺปชติ, น วํริยํ อารภติ ฯ เป ฯ อตฺตจฺฉิกตสฺส ตฺตจฺฉิกิริยา; อิทํ จตฺตํ
กุตฺตคฺคตฺต.

ปุน จปร อากุโธ ภิกขุ คามํ วา นิคมํ วา ปิณฺทาย จรฺนโต น ตภฺติ
ตฺตสฺส วา ปณฺตสฺส วา โภชนสฺส ยาวทตฺตํ ปาริปุรี, ตสฺส เอวํ โหติ 'อหํ โห
คามํ วา นิคมํ วา ปิณฺทาย จรฺนโต นาทตฺตํ ตฺตสฺส วา ปณฺตสฺส วา โภชนสฺส
ยาวทตฺตํ ปาริปุรี, ตสฺส เม กาโย ภิตฺตโค อกมฺมมฺวโย; หนฺทาหํ นิปฺปชามํติ.
โธ นิปฺปชติ, น วํริยํ อารภติ ฯ เป ฯ อตฺตจฺฉิกตสฺส ตฺตจฺฉิกิริยา; อิทํ ปณฺจํ
กุตฺตคฺคตฺต.

ปุน จปร อากุโธ ภิกขุ คามํ วา นิคมํ วา ปิณฺทาย จรฺนโต ตภฺติ ตฺตสฺส
วา ปณฺตสฺส วา โภชนสฺส ยาวทตฺตํ ปาริปุรี, ตสฺส เอวํ โหติ 'อหํ โห คามํ
วา นิคมํ วา ปิณฺทาย จรฺนโต อตฺตํ ตฺตสฺส วา ปณฺตสฺส วา โภชนสฺส
ยาวทตฺตํ ปาริปุรี, ตสฺส เม กาโย ตฺตโก อกมฺมมฺวโย, มาตํจติ มฺวโย;
หนฺทาหํ นิปฺปชามํติ. โธ นิปฺปชติ, น วํริยํ อารภติ ฯ เป ฯ อตฺตจฺฉิกตสฺส
ตฺตจฺฉิกิริยา; อิทํ อฏฐํ กุตฺตคฺคตฺต.

ปุน จปร อากุโธ ภิกขุโน อฺปฺปนฺโน โหติ อฺปฺปมคฺคโก อปาโห, ตสฺส
เอวํ โหติ 'อฺปฺปนฺโน โห ปน เม อยํ อฺปฺปมคฺคโก อปาโห, อคฺคิ กปฺโป
นิปฺปชติ; หนฺทาหํ นิปฺปชามํติ. โธ นิปฺปชติ ฯ เป ฯ อตฺตจฺฉิกตสฺส ตฺตจฺฉิกิริยา;
อิทํ ตฺตคฺคํ กุตฺตคฺคตฺต.

ปุน จปร อากุโธ ภิกขุ คิถานจฺฉิกโต โหติ อจฺฉิรจฺฉิกโต เกตฺตมฺวา, ตสฺส
เอวํ โหติ 'อหํ โห คิถานจฺฉิกโต อจฺฉิรจฺฉิกโต เกตฺตมฺวา, ตสฺส เม กาโย ทฺตพฺพโต
อกมฺมมฺวโย, อคฺคิ กปฺโป นิปฺปชติ; หนฺทาหํ นิปฺปชามํติ. โธ นิปฺปชติ, น วํริยํ

ฮารภติ อปฺปคตฺตํ ปคฺติยา อนริคคตฺตํ อริคฺมาย อตฺตจฺณิกคตฺตํ ตฺตจฺณิกิริยา; อิทํ
อฏฺฐมํ กุตฺตวตฺถุ. อิมํ โข อฏฺฐํ ฐมา หานภาคิยา.

(๑) กตเม อฏฺฐํ ฐมา วิเสสภาคิยา? อฏฺฐํ ฮารมฺภวตฺถุ: อิทาธุโส
ภิกฺขุณา กมฺมํ กาคพฺพํ โหติ, ตตฺถ เอวํ โหติ 'กมฺมํ โข เม กาคพฺพํ ภวิสฺสติ,
กมฺมํ โข ปน เม กโรนฺเตน น ตฺถวํ พุทฺธานํ ตาตฺถํ มนฺติกาตุํ; หนฺทาหํ วิริยํ
ฮารภามิ อปฺปคตฺตํ ปคฺติยา อนริคคตฺตํ อริคฺมาย อตฺตจฺณิกคตฺตํ ตฺตจฺณิกิริยา'ติ.
โส วิริยํ ฮารภติ อปฺปคตฺตํ ปคฺติยา อนริคคตฺตํ อริคฺมาย อตฺตจฺณิกคตฺตํ ตฺตจฺณิกิริยา;
อิทํ ปจฺมํ ฮารมฺภวตฺถุ.

ปุณ จปรํ ฮาธุโส ภิกฺขุณา กมฺมํ กตํ โหติ, ตตฺถ เอวํ โหติ 'อหํ โข
กมฺมํ อคาสฺมิ, กมฺมํ โข ปนาหํ กโรนฺโต นาสฺกัฏฺฐิ พุทฺธานํ ตาตฺถํ มนฺติกาตุํ;
หนฺทาหํ วิริยํ ฮารภามิ อปฺปคตฺตํ ปคฺติยา อนริคคตฺตํ อริคฺมาย อตฺตจฺณิกคตฺตํ
ตฺตจฺณิกิริยา'ติ. ๑ เป ๑ อิทํ ทุคฺติยํ ฮารมฺภวตฺถุ.

ปุณ จปรํ ฮาธุโส ภิกฺขุโน มคฺโค คนฺตพฺพโ พฺโหติ, ตตฺถ เอวํ โหติ 'มคฺโค
โข เม คนฺตพฺพโ ภวิสฺสติ, มคฺคํ โข ปน เม คจฺจนฺเตน น ตฺถวํ พุทฺธานํ
ตาตฺถํ มนฺติกาตุํ; หนฺทาหํ วิริยํ ฮารภามิ อปฺปคตฺตํ ปคฺติยา อนริคคตฺตํ
อริคฺมาย อตฺตจฺณิกคตฺตํ ตฺตจฺณิกิริยา'ติ. ๑ เป ๑ อิทํ คคฺติยํ ฮารมฺภวตฺถุ.

ปุณ จปรํ ฮาธุโส ภิกฺขุณา มคฺโค คโต โหติ, ตตฺถ เอวํ โหติ 'อหํ โข
มคฺคํ อคมาตฺมิ, มคฺคํ โข ปนาหํ คจฺจนฺโต นาสฺกัฏฺฐิ พุทฺธานํ ตาตฺถํ มนฺติกาตุํ;
หนฺทาหํ วิริยํ ฮารภามิ อปฺปคตฺตํ ปคฺติยา อนริคคตฺตํ อริคฺมาย อตฺตจฺณิกคตฺตํ
ตฺตจฺณิกิริยา'ติ. ๑ เป ๑ อิทํ จคฺคตฺถํ ฮารมฺภวตฺถุ.

ปุณ จปรํ ฮาธุโส ภิกฺขุ คามํ วา นิคมํ วา ปิณฺทาย จรฺนโต น ตภฺติ
ฐวตฺถํ วา ปณฺนํ วา โภชนํ ยาวตฺถํ ปาริปุริ, ตตฺถ เอวํ โหติ 'อหํ
โข คามํ วา นิคมํ วา ปิณฺทาย จรฺนโต นาสฺกัฏฺฐิ ฐวตฺถํ วา ปณฺนํ วา

โกชนธฺสฺ ยาวทกฺกํ ปาริปุรี, คธฺสฺ เม กาโย ตหฺโก กมฺมณฺโณ; หนฺทาหํ อีริยํ
 อารภามิ อปฺปคฺคธฺสฺ ปคฺคิยา อนนฺทคฺคธฺสฺ อธิคฺมา ย อธฺจณฺทคฺคธฺสฺ ธจฺณิกริยา ยํติ.
 ๑ เป ๑ อิทํ ปณฺจมํ อารมฺภตฺถ.

ปฺน จปรํ อากฺโข ภิกฺขุ คามํ วา นิคมํ วา ปิณฺทาย จรฺนโต ตมฺหิ อฐธฺสฺ
 วา ปณฺทคฺคธฺสฺ วา โกชนธฺสฺ ยาวทกฺกํ ปาริปุรี, คธฺสฺ เหวํ โหติ 'อหํ โข คามํ
 วา นิคมํ วา ปิณฺทาย จรฺนโต อตฺถกํ อฐธฺสฺ วา ปณฺทคฺคธฺสฺ วา โกชนธฺสฺ
 ยาวทกฺกํ ปาริปุรี, คธฺสฺ เม กาโย พลฺวา กมฺมณฺโณ; หนฺทาหํ อีริยํ อารภามิ
 อปฺปคฺคธฺสฺ ปคฺคิยา อนนฺทคฺคธฺสฺ อธิคฺมา ย อธฺจณฺทคฺคธฺสฺ ธจฺณิกริยา ยํติ. ๑ เป ๑
 อิทํ อฏฺฐจํ อารมฺภตฺถ.

ปฺน จปรํ อากฺโข ภิกฺขุโน อฺปฺปนฺโน โหติ อปฺปมคฺคโก อาพาโห, คธฺสฺ เหวํ
 โหติ 'อฺปฺปนฺโน โข เม อปฺปมคฺคโก อาพาโห; จํนํ โข ปนฺนํ วิชฺชติ, ยํ เม
 อาพาโห พลฺลวฺเมยฺย; หนฺทาหํ อีริยํ อารภามิ อปฺปคฺคธฺสฺ ปคฺคิยา อนนฺทคฺคธฺสฺ
 อธิคฺมา ย อธฺจณฺทคฺคธฺสฺ ธจฺณิกริยา ยํติ. ๑ เป ๑ อิทํ สคฺคํ อารมฺภตฺถ.

ปฺน จปรํ อากฺโข ภิกฺขุ คิถานวฺจุจฺโถ โหติ อจฺริวฺจุจฺโถ เคตณฺณา, คธฺสฺ
 เหวํ โหติ 'อหํ โข คิถานวฺจุจฺโถ อจฺริวฺจุจฺโถ เคตณฺณา; จํนํ โข ปนฺนํ
 วิชฺชติ, ยํ เม อาพาโห ปจฺจุทวคฺเคยฺย; หนฺทาหํ อีริยํ อารภามิ อปฺปคฺคธฺสฺ
 ปคฺคิยา อนนฺทคฺคธฺสฺ อธิคฺมา ย อธฺจณฺทคฺคธฺสฺ ธจฺณิกริยา ยํติ. โธ อีริยํ อารภามิ
 อปฺปคฺคธฺสฺ ปคฺคิยา อนนฺทคฺคธฺสฺ อธิคฺมา ย อธฺจณฺทคฺคธฺสฺ ธจฺณิกริยา; อิทํ อฏฺฐจํ
 อารมฺภตฺถ. อิมํ อฏฺฐจํ จมฺมา วิเลตฺถภาตฺติยา.

(ณ) กตเม อฏฺฐจํ จมฺมา ทฺวปฺปวิวิจฺจมา? อฏฺฐจํ อภฺชณา อธฺมยา พฺรหฺมจฺริย-
 วาธาย: อิทากฺโข ตถาคโค ๑ โตเก อฺปฺปนฺโน โหติ อรหํ สมฺมาธมฺพุทฺโธ, จมฺโม
 ๑ เทตฺติยติ โอบตฺมิโก ปรีนพฺพานิโก สมฺโพธคํ สคฺคปฺปเวทิตฺ, อยฺยจ ปุคฺคโต
 นีริยํ อฺปฺปนฺโน โหติ; อยํ ปจฺจโม อภฺชณฺโณ อธฺมโย พฺรหฺมจฺริยวาธาย.

ปุณ จปร อากุโธ ตถาคโค จ โลกเก อูปปนโน โหติ อรหํ สมนาสัมพุทฺโธ,
 รมโม จ เทตฺยติ โอปตฺมิโก ปรีนิพฺพานิโก สมนโพรคํ สุกคฺคปฺปเวทิตฺ, อยฺยจ
 ปุคฺคโต ทิวจฺฉานโยนี อูปปนโน โหติ; อยํ ทฺติโย อกฺขโณ อตฺมโย พุทฺธม-
 จริยวาทาย.

ปุณ จปร อากุโธ ตถาคโค จ โลกเก อูปปนโน โหติ อรหํ สมนาสัมพุทฺโธ,
 รมโม จ เทตฺยติ โอปตฺมิโก ปรีนิพฺพานิโก สมนโพรคํ สุกคฺคปฺปเวทิตฺ, อยฺยจ
 ปุคฺคโต เปตฺติวิธํ อูปปนโน โหติ; อยํ ทฺติโย อกฺขโณ อตฺมโย พุทฺธม-
 จริยวาทาย.

ปุณ จปร อากุโธ ตถาคโค จ โลกเก อูปปนโน โหติ อรหํ สมนาสัมพุทฺโธ,
 รมโม จ เทตฺยติ โอปตฺมิโก ๖ เป ๖ อยฺยจ ปุคฺคโต อณฺณตฺวํ ที่ชาเยกํ เทวณิกายํ
 อูปปนโน โหติ; อยํ จตุตฺถโก อกฺขโณ อตฺมโย พุทฺธมจริยวาทาย.

ปุณ จปร อากุโธ ตถาคโค จ โลกเก อูปปนโน โหติ อรหํ สมนาสัมพุทฺโธ,
 รมโม จ เทตฺยติ ๖ เป ๖ อยฺยจ ปุคฺคโต ปจฺจนตฺตเมตฺถุ ชนปเทตฺถุ ปจฺจชาตา
 โหติ มิตฺถุเกตฺถุ อวิณฺณวาทาเรตฺถุ, ยตฺถ นตฺถิ ทฺติ ภาวํ ภาวํ อูปาตฺถกํ
 อูปาตฺถกํ; อยํ ปณฺณโม อกฺขโณ อตฺมโย พุทฺธมจริยวาทาย.

ปุณ จปร อากุโธ ตถาคโค จ โลกเก อูปปนโน โหติ อรหํ สมนาสัมพุทฺโธ
 ๖ เป ๖ อยฺยจ ปุคฺคโต มชฺฌิเมตฺถุ ชนปเทตฺถุ ปจฺจชาตา โหติ, โธ จ โหติ
 มิจฺฉาทิฏฺฐิจิโก วิปริตฺตตฺถโน 'นตฺถิ ทินฺนํ, นตฺถิ ยฺยจํ, นตฺถิ หุตํ, นตฺถิ สุกคฺค-
 กฺขานํ กมฺมานํ ผลํ วิปาโก, นตฺถิ อยํ โลกโก, นตฺถิ ปโร โลกโก, นตฺถิ มาตา, นตฺถิ
 ปิตา, นตฺถิ สคฺคตา โอปปาทิกา, นตฺถิ โลกเก สมนพฺรหฺมณา สมนคฺคตา สมนา-
 ปฏฺธิพฺพนา, เย อิมญฺจ โลกํ ปรมญฺจ โลกํ สยํ อภินฺนวา สจฺฉนิกคฺวา ปเวทนคฺตฺติ;
 อยํ ฉฺชโจ อกฺขโณ อตฺมโย พุทฺธมจริยวาทาย.

อชฺมคฺคํ รุปรสณฺณํ เอโก พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสตี อปฺปมาณานิ สฺวณฺณ-
 ทุพฺพนฺณานิ, 'ตานิ อภิภุชฺช ชานามิ ปสฺสামীติ' เอวํสณฺณํ โหติ; อิทํ คุตฺติ
 อภิภายตนํ.

อชฺมคฺคํ อรุปรสณฺณํ เอโก พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสตี ปริตฺตานิ สฺวณฺณทุพฺพนฺณานิ,
 'ตานิ อภิภุชฺช ชานามิ ปสฺสামীติ' เอวํสณฺณํ โหติ; อิทํ คุตฺติ อภิภายตนํ.

อชฺมคฺคํ อรุปรสณฺณํ เอโก พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสตี อปฺปมาณานิ สฺวณฺณ-
 ทุพฺพนฺณานิ, 'ตานิ อภิภุชฺช ชานามิ ปสฺสামীติ' เอวํสณฺณํ โหติ; อิทํ จตุคฺคํ
 อภิภายตนํ.

อชฺมคฺคํ อรุปรสณฺณํ เอโก พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสตี นีถานิ นีถวณฺณานิ
 นีถนิตฺถสฺสณานิ นีถนิตฺถาสาณานิ. เสยฺยถาปี นาม อุมารปฺปมํ นีถํ นีถวณฺณํ นีถนิตฺถสฺส-
 นีถนิตฺถา, เสยฺยถาปี วา ปน ตํ วคฺถํ พารานฺเสยฺยํ อุกฺโกตฺถาคฺคิมฺภุจํ นีถ-
 นีถวณฺณํ นีถนิตฺถสฺสํ นีถนิตฺถา; เอวเมว อชฺมคฺคํ อรุปรสณฺณํ เอโก พหิทฺธา
 รูปานิ ปสฺสตี นีถานิ นีถวณฺณานิ นีถนิตฺถสฺสณานิ นีถนิตฺถาสาณานิ, 'ตานิ อภิภุชฺช
 ชานามิ ปสฺสামীติ' เอวํสณฺณํ โหติ; อิทํ ปณฺจมํ อภิภายตนํ.

อชฺมคฺคํ อรุปรสณฺณํ เอโก พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสตี ปีตานิ ปีตวณฺณานิ
 ปีตนิตฺถสฺสณานิ ปีตนิตฺถาสาณานิ. เสยฺยถาปี นาม กณฺนิการปฺปมํ ปีตํ ปีตวณฺณํ ปีตนิตฺถสฺส-
 นีถนิตฺถา, เสยฺยถาปี วา ปน ตํ วคฺถํ พารานฺเสยฺยํ อุกฺโกตฺถาคฺคิมฺภุจํ ปีต-
 นีถวณฺณํ ปีตนิตฺถสฺสํ ปีตนิตฺถา; เอวเมว อชฺมคฺคํ อรุปรสณฺณํ เอโก พหิทฺธา
 รูปานิ ปสฺสตี ปีตานิ ปีตวณฺณานิ ปีตนิตฺถสฺสณานิ ปีตนิตฺถาสาณานิ, 'ตานิ อภิภุชฺช
 ชานามิ ปสฺสামীติ' เอวํสณฺณํ โหติ; อิทํ ฉฏฺฐํ อภิภายตนํ.

อชฺมคฺคํ อรุปรสณฺณํ เอโก พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสตี โลหิตกานิ โลหิตกวณฺณานิ
 โลหิตกนิตฺถสฺสณานิ โลหิตกนิตฺถาสาณานิ. เสยฺยถาปี นาม พนฺธุวคฺคปฺปมํ โลหิตกํ โลหิตกวณฺณ-
 โลหิตกนิตฺถสฺสํ โลหิตกนิตฺถา, เสยฺยถาปี วา ปน ตํ วคฺถํ พารานฺเสยฺยํ อุกฺโกตฺถาคฺคิมฺภุจํ

โตหิตกํ โตหิตกถวณณํ โตหิตกนิทสฺสํ โตหิตกนิภาตํ; เอมเมว อชฺฌมคฺคํ อรูปสฺสณณํ
เอโก พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสตี โตหิตกานิ โตหิตกถวณณานิ โตหิตกนิทสฺสณานิ
โตหิตกนิภาตานิ, 'ตานิ อภิภูยฺย ชานามิ ปสฺสํ'ติ เอมสฺสณณํ โหติ; อิทํ สกฺคํ
อภิปายคณํ.

อชฺฌมคฺคํ อรูปสฺสณณํ เอโก พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสตี โอทาคานิ โอทาคถวณณานิ
โอทาคนิทสฺสณานิ โอทาคนิภาตานิ. เสยฺยถาปิ นาม โอธริตารกา โอทาคา โอทาค-
ถวณณา โอทาคนิทสฺสณานิ โอทาคนิภาตานิ, เสยฺยถาปิ วา ปน คํ วคฺถํ พารณเสยฺยํ
อุมโตภาควิมฺวํ โอทาคํ โอทาคถวณณํ โอทาคนิทสฺสณํ โอทาคนิภาตํ; เอมเมว
อชฺฌมคฺคํ อรูปสฺสณณํ เอโก พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสตี โอทาคานิ โอทาคถวณณานิ
โอทาคนิทสฺสณานิ โอทาคนิภาตานิ, 'ตานิ อภิภูยฺย ชานามิ ปสฺสํ'ติ เอมสฺสณณํ
โหติ; อิทํ อฏฐมํ อภิปายคณํ. อิมะ อฏฐ รรมา อภินเวยฺยา.

(๗) กตเม อฏฐ รรมา สจฺจนิกาทพฺพา? อฏฐ วิโมกฺขา: รูปี รูปานิ
ปสฺสตี; อयํ ปจฺจโม วิโมกฺโข.

อชฺฌมคฺคํ อรูปสฺสณณํ เอโก พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสตี; อयํ ทุตฺติโย วิโมกฺโข.

สฺกนฺเตว อธิมคฺคโต โหติ; อยํ คตฺติโย วิโมกฺโข.

สพฺพโส รูปสฺสณณํ สมตฺติกมฺมา ปฏิชฺสณณํ อคฺคณฺคมา นานคฺคสฺสณณํ
อนนตฺติการา 'อนนโต อากาโส'ติ อากาธานญฺจายคณํ อปสฺสมปชฺช วิหริติ; อयํ จคฺคโก
วิโมกฺโข.

สพฺพโส อากาธานญฺจายคณํ สมตฺติกมฺม 'อนนคํ วิณฺณณณ'ติ วิณฺณณณ-
จายคณํ อปสฺสมปชฺช วิหริติ; อยํ ปณฺจโม วิโมกฺโข.

สพฺพโส วิณฺณณณจายคณํ สมตฺติกมฺม 'นคฺคิ กิณฺจตี' อากิณฺจณญฺจายคณํ
อปสฺสมปชฺช วิหริติ; อยํ ฉฏฺฐโม วิโมกฺโข.

สพฺพโส อากิณฺจณญฺจายคณํ สมตฺติกมฺม เนวสฺสณณานาสฺสณณญฺจายคณํ อปสฺสมปชฺช
วิหริติ; อยํ สคฺคโม วิโมกฺโข.

ตพฺโพได้ เหนอธมฺมานาธมฺมายนํ สมนฺตักกมฺม ธมฺมวาทยนินโรธํ อุปถัมปชฺช
วิหฺรติ; อยํ อญฺโสม วิโมกฺโข. อิมํ อญฺสํ ฐมา ธจฺจนิกาทพฺพา.

อิตฺติ อิมํ อธฺตฺติ ฐมา ภูตา ตจฺจนํ ตถา อวิตถา ขณฺณณฺธา ฐมา ตถากคฺเคน
อภิสสมฺพุทฺธา.

นว ฐมา

[๑.๕๔] นว ฐมา พหุการา, นว ฐมา ภาเวตพฺพา, นว ฐมา ปริณฺเวยยา,
นว ฐมา ปหาตพฺพา, นว ฐมา หานภาคิยา, นว ฐมา วิเสธภาคิยา, นว
ฐมา ทุปฺปฏิจฺจนา, นว ฐมา อุปฺปาเทตพฺพา, นว ฐมา อภินฺเวยยา, นว
ฐมา ธจฺจนิกาทพฺพา.

(ก) กตเม นว ฐมา พหุการา? นว โยนิโสมนตักการมุตฺตา ฐมา: โยนิโส
มนตักโรโค ปาโมชฺชํ ชายติ, ปมฺมุตตธฺตํ ปิตี ชายติ, ปิตินนตธฺตํ กาโย ปตฺตสมฺภติ,
ปตฺตสมฺภกาโย สฺสํ เวเทติ, สฺสฺวโน จิตฺตํ สมาริชฺยติ, สมาริเต จิตฺเต ยถาภุคํ ชานาติ
ปตฺตสฺสติ, ยถาภุคํ ชานํ ปตฺตํ สยํ นิพฺพินฺนํ, นิพฺพินฺนํ วิชฺชชฺติ, วิราคา วิมฺจุจฺติ.
อิมํ นว ฐมา พหุการา.

(ข) กตเม นว ฐมา ภาเวตพฺพา? นว ปาริสุตฺธิปธานิยงฺคานิ: ตตฺถวิสฺสุตฺธิ
ปาริสุตฺธิปธานิยงฺคํ, จิตฺตวิสฺสุตฺธิ ปาริสุตฺธิปธานิยงฺคํ, ทิฏฺฐิจวิสฺสุตฺธิ ปาริสุตฺธิปธานิยงฺคํ,
กฺขฺชาวจิตฺตณวิสฺสุตฺธิ ปาริสุตฺธิปธานิยงฺคํ, มคฺคามคฺคญาณทตฺถนวิสฺสุตฺธิ ปาริสุตฺธิปธานิยงฺคํ,
ปฏฺธิปทาญาณทตฺถนวิสฺสุตฺธิ ปาริสุตฺธิปธานิยงฺคํ, ฌาณทตฺถนวิสฺสุตฺธิ ปาริสุตฺธิปธานิยงฺคํ,
ปญฺเณวิสฺสุตฺธิ ปาริสุตฺธิปธานิยงฺคํ, วิมฺมุคฺคิวิสฺสุตฺธิ ปาริสุตฺธิปธานิยงฺคํ. อิมํ นว ฐมา
ภาเวตพฺพา.

(ค) กตเม นว ฐมา ปริณฺเวยยา? นว ตตฺถาวาธํ: สนนฺตาวุโส ตตฺถา
นानคฺคตกาเย นานคฺคตสฺสณฺณิน, เสยฺยถาปี มนุสฺสํ เอกจฺเจ จ เทวา เอกจฺเจ จ
วินฺปิยาติกา; อยํ ปจฺจิมํ ตตฺถาวาธํ.

สนนฺตาวุโส ตตฺถา นานคฺคตกาเย เอกคฺคตสฺสณฺณิน, เสยฺยถาปี เทวา พุทฺธมฺมกายิกา
ปจฺจมาภินิพฺพุตฺตา; อยํ ทฺติโย ตตฺถาวาธํ.

(๖) กตเม นว ชมมา หานภาคิยา? นว อาชาตวตฺถุณี: “อนคฺถํ เม อจฺรํ”ติ อาชาตํ พนฺธิ, “อนคฺถํ เม จรฺตํ”ติ อาชาตํ พนฺธิ, “อนคฺถํ เม จริสฺสํ”ติ อาชาตํ พนฺธิ, “บิยฺสํ เม มนาปสฺสํ อนคฺถํ อจฺรํ”ติ อาชาตํ พนฺธิ, “บิยฺสํ เม มนาปสฺสํ อนคฺถํ จรฺตํ”ติ อาชาตํ พนฺธิ, “บิยฺสํ เม มนาปสฺสํ อนคฺถํ จริสฺสํ”ติ อาชาตํ พนฺธิ, “อปฺบิยฺสํ เม อมนาปสฺสํ อนคฺถํ อจฺรํ”ติ อาชาตํ พนฺธิ, “อปฺบิยฺสํ เม อมนาปสฺสํ อนคฺถํ จรฺตํ”ติ อาชาตํ พนฺธิ, “อปฺบิยฺสํ เม อมนาปสฺสํ อนคฺถํ จริสฺสํ”ติ อาชาตํ พนฺธิ. อิมะ นว ชมมา หานภาคิยา.

(๗) กตเม นว ชมมา วิเสสภาคิยา? นว อาชาตปฏิวินยา: “อนคฺถํ เม อจฺรํ”ติ คํ กุเตคฺถํ ตพฺภา”ติ อาชาตํ ปฏิวินยํ, “อนคฺถํ เม จรฺตํ”ติ คํ กุเตคฺถํ ตพฺภา”ติ อาชาตํ ปฏิวินยํ, “อนคฺถํ เม จริสฺสํ”ติ คํ กุเตคฺถํ ตพฺภา”ติ อาชาตํ ปฏิวินยํ, “บิยฺสํ เม มนาปสฺสํ อนคฺถํ อจฺรํ”ติ คํ กุเตคฺถํ ตพฺภา”ติ อาชาตํ ปฏิวินยํ, “บิยฺสํ เม มนาปสฺสํ อนคฺถํ จรฺตํ”ติ คํ กุเตคฺถํ ตพฺภา”ติ อาชาตํ ปฏิวินยํ, “บิยฺสํ เม มนาปสฺสํ อนคฺถํ จริสฺสํ”ติ คํ กุเตคฺถํ ตพฺภา”ติ อาชาตํ ปฏิวินยํ, “อปฺบิยฺสํ เม อมนาปสฺสํ อนคฺถํ อจฺรํ”ติ คํ กุเตคฺถํ ตพฺภา”ติ อาชาตํ ปฏิวินยํ, “อปฺบิยฺสํ เม อมนาปสฺสํ อนคฺถํ จรฺตํ”ติ คํ กุเตคฺถํ ตพฺภา”ติ อาชาตํ ปฏิวินยํ, “อปฺบิยฺสํ เม อมนาปสฺสํ อนคฺถํ จริสฺสํ”ติ คํ กุเตคฺถํ ตพฺภา”ติ อาชาตํ ปฏิวินยํ. อิมะ นว ชมมา วิเสสภาคิยา.

(๘) กตเม นว ชมมา ทุปฺปฏิวินยา? นว นานคฺตา: ชาตินาคฺตา ปฏิจฺจ อฺปฺปชฺชติ ฆสฺสํ นานคฺตา, ฆสฺสํ นานคฺตา ปฏิจฺจ อฺปฺปชฺชติ เวทนํ นานคฺตา, เวทนํ นานคฺตา ปฏิจฺจ อฺปฺปชฺชติ สํญญานํ นานคฺตา, สํญญานํ นานคฺตา ปฏิจฺจ อฺปฺปชฺชติ สงฺกปฺปํ นานคฺตา, สงฺกปฺปํ นานคฺตา ปฏิจฺจ อฺปฺปชฺชติ ฉนฺทํ นานคฺตา, ฉนฺทํ นานคฺตา ปฏิจฺจ อฺปฺปชฺชติ ปริพาหํ นานคฺตา, ปริพาหํ นานคฺตา ปฏิจฺจ อฺปฺปชฺชติ ปริเยสํ นานคฺตา, ปริเยสํ นานคฺตา ปฏิจฺจ อฺปฺปชฺชติ ตาณํ นานคฺตา. อิมะ นว ชมมา ทุปฺปฏิวินยา.

(ข) กตเม นว ชมมา อุปปาเทตพพา? นว สณฺหา: อสุภสณฺหา มรณ-
สณฺหา อาหาเรปฏิกูลสณฺหา สัพพะโสเภอนภริตสณฺหา อนิจุสณฺหา อนิจุ
ทุกฺขสณฺหา ทุกฺเข อนคฺคสณฺหา ปหานสณฺหา วิราคสณฺหา. อิม นว ชมมา
อุปปาเทตพพา.

(ฅ) กตเม นว ชมมา อภินฺนเยยฺยา? นว อนุปฺพฬวิหารา: อิทาธุโส ภิกฺขุ
วิวิจฺเจว กาเมหิ วิวิจฺจ อภุสฺสเดหิ ชมฺเมหิ สวิตกฺกํ สวิจารํ วิเวกํ ปิติดุชฺชํ ปจฺมํ ฅานํ
อุปสมฺบรฺช วิหริติ. วิตกฺกวิจารานํ อุปลมา อชฺฌมคฺคํ สมฺปสาทนํ เจตโส เอโกทิกาวํ
อวิตกฺกํ อวิจารํ สมาริธํ ปิติดุชฺชํ ทุคฺคิยํ ฅานํ อุปสมฺบรฺช วิหริติ. ปิตฺติยา จ วิราคา
อุเปกฺขโก จ วิหริติ สโต จ สมฺปชาโน สุชฌญฺ กาเยน ปฏิธมฺมเทติ, ยนฺคํ อริยา
อาภิกฺขนฺติ “อุเปกฺขโก สติมา สุชฺฌวิหารี”ติ, ทุคฺคิยํ ฅานํ อุปสมฺบรฺช วิหริติ. สุชฺฌสฺส
จ ปหานา ทุกฺขสฺส จ ปหานา ปุพฺเพว โสมนสฺสโตมนสฺसानํ อคฺคณฺคมา
อทุกฺขมสฺสํ อุปเภตฺตสฺสทิวาโรจฺจํ จคฺคกฺกํ ฅานํ อุปสมฺบรฺช วิหริติ.

สัพพะโส รูปสณฺหาณํ สมฺติกฺกมฺมา ปฏฺฐิสสณฺหาณํ อคฺคณฺคมา นานคฺคสณฺหาณํ
อมนสฺสการา “อนนฺโต อากาโส”ติ อากาธานนฺจายตนํ อุปสมฺบรฺช วิหริติ. สัพพะโส
อากาธานนฺจายตนํ สมฺติกฺกมฺม “อนนฺคํ วิญฺญาณนฺ”ติ วิญฺญาณนฺจายตนํ อุปสมฺบรฺช
วิหริติ. สัพพะโส วิญฺญาณนฺจายตนํ สมฺติกฺกมฺม “นคฺคิ กิณฺจ”ติ อากิณฺจณฺจายตนํ
อุปสมฺบรฺช วิหริติ. สัพพะโส อากิณฺจณฺจายตนํ สมฺติกฺกมฺม เหนวสณฺหาณาสณฺหาณายตนํ
อุปสมฺบรฺช วิหริติ. สัพพะโส เหนวสณฺหาณาสณฺหาณายตนํ สมฺติกฺกมฺม สณฺหาเวทยิตฺติโรจฺจํ
อุปสมฺบรฺช วิหริติ. อิม นว ชมมา อภินฺนเยยฺยา.

(ญ) กตเม นว ชมมา สจฺจนิกาทพพา? นว อนุปฺพฬนิโรธา: ปจฺมํ ฅานํ
สฺมาปนฺนสฺส กามสณฺหา นิรุทฺธา โหติ, ทุคฺคิยํ ฅานํ สฺมาปนฺนสฺส วิตกฺกวิจารานํ
นิรุทฺธา โหติ, ทุคฺคิยํ ฅานํ สฺมาปนฺนสฺส ปิติ นิรุทฺธา โหติ, จคฺคกฺกํ ฅานํ

ธมาปนนธัส อตฺตธาสปตฺตธาส นิริทฺธา โหติ, อากาธานญายคณํ ธมาปนนธัส
 รูปตฺตธมา นิริทฺธา โหติ, วิญญาณญายคณํ ธมาปนนธัส อากาธานญายคณตฺตธมา
 นิริทฺธา โหติ, อากิณญายคณํ ธมาปนนธัส วิญญาณญายคณตฺตธมา นิริทฺธา
 โหติ, เหนตฺตธมานาสตฺตธมาคณํ ธมาปนนธัส อากิณญายคณตฺตธมา นิริทฺธา
 โหติ, ตฺตธมาเวทิตฺตนิโรธํ ธมาปนนธัส ตฺตธมา จ เวทนา จ นิริทฺธา โหติ.
 อิมे นว ธมฺมา ตจฺจนิภาตพฺพา.

อิตฺติ อิมे นวฺติ ธมฺมา ภูตา ตจฺจนา ตถา อวิตถา อนนฺตธมา ธมฺมา ตถาคเคณ
 อภิสสมฺพุทฺธา.

ทส ธมฺมา

[๑๖๐] ทส ธมฺมา พหุการา, ทส ธมฺมา ภาเวตพฺพา, ทส ธมฺมา ปริณฺเณยยา,
 ทส ธมฺมา ปหาตพฺพา, ทส ธมฺมา หานภาคิยา, ทส ธมฺมา วิเสตฺภาคิยา, ทส
 ธมฺมา ทุปฺปปฏิวิธนา, ทส ธมฺมา อุปฺปาเทตพฺพา, ทส ธมฺมา อภิณฺเณยยา, ทส
 ธมฺมา ตจฺจนิภาตพฺพา.

(ก) กตเม ทส ธมฺมา พหุการา? ทส นาทกรรณ ธมฺมา: อิทฺธาอุโส ภิกฺขุ
 ตีตฺวา โหติ ปาติโมกฺขธมฺมธมฺมโต วิหริติ อจฺจวโรจฺจธมฺมปณฺโน, อณฺมตฺเตตฺตํ วชฺเชตฺตํ
 ภาทตฺตธมฺมํ ธมฺมาทาย ติกฺขติ ติกฺขาปเทตฺตํ. ยํปาอุโส ภิกฺขุ ตีตฺวา โหติ ปาติโมกฺข-
 ธมฺมธมฺมโต วิหริติ อจฺจวโรจฺจธมฺมปณฺโน, อณฺมตฺเตตฺตํ วชฺเชตฺตํ ภาทตฺตธมฺมํ ธมฺมาทาย
 ติกฺขติ ติกฺขาปเทตฺตํ; อयํปี ธมฺโม นาทกรรณ. (๑)

ปฺน จปวํ อิทฺธาอุโส ภิกฺขุ พหุตฺตฺตโต โหติ ตฺตฺตวโร ตฺตฺตธมฺมนิจโย, เย เต ธมฺมา
 อาทิกถฺยธมฺมา มชฺเชกถฺยธมฺมา ปริโยธานกถฺยธมฺมา, ตํคตํ ตฺตฺตธมฺมํ เกวตปฺริยฺยธมฺมํ
 ปริตฺตฺตํ พุทฺธมฺมจฺจริยํ อภิวทฺตติ, ตถารูปาสตฺตํ ธมฺมา พหุตฺตฺตตา โหติ ตธา วจสํ
 ปริจิตฺตา มนธํนฺนเปกฺขิตฺตา ทิฏฺฐิจิยา ตฺตฺตฺตฺตวิทฺธา. ยํปาอุโส ภิกฺขุ พหุตฺตฺตโต โหติ ๑ เป ๑
 ทิฏฺฐิจิยา ตฺตฺตฺตฺตวิทฺธา; อยํปี ธมฺโม นาทกรรณ (๒)

ปุน จปริ อากุไล ภิกขุ กถยานมิตโต โหติ กถยานสหาโย กถยานสมปวงโก.
 ยंपากุไล ภิกขุ กถยานมิตโต โหติ กถยานสหาโย กถยานสมปวงโก; อัยปี
 รุโม นากกรโณ. (๓)

ปุน จปริ อากุไล ภิกขุ สุวโจ โหติ ไสวจตุตถกรณเหติ รุเมหิ สมณนาคโต
 ขโม ปทกขินคคาหิ อนุธาสัน. ยंपากุไล ภิกขุ สุวโจ โหติ ไสวจตุตถกรณเหติ
 รุเมหิ สมณนาคโต ขโม ปทกขินคคาหิ อนุธาสัน; อัยปี รุโม
 นากกรโณ. (๔)

ปุน จปริ อากุไล ภิกขุ, ยานิ ตานิ สพุหมจาร์นั อุกจาวจานิ กักรณยานิ,
 คคถ ทกโข โหติ อนุธาส, คครูปายาย วัมธาย สมณนาคโต, อถ กาคุ อถ
 สัวิธาคุ. ยंपากุไล ภิกขุ, ยานิ ตานิ สพุหมจาร์นั อุกจาวจานิ กักรณยานิ, คคถ
 ทกโข โหติ อนุธาส, คครูปายาย วัมธาย สมณนาคโต, อถ กาคุ อถ สัวิธาคุ;
 อัยปี รุโม นากกรโณ. (๕)

ปุน จปริ อากุไล ภิกขุ รุหมกาโม โหติ ปัยสมุทาหาโร อภิรุเม อภิวินเย
 อุกพารปาโมชไซ. ยंपากุไล ภิกขุ รุหมกาโม โหติ ปัยสมุทาหาโร อภิรุเม
 อภิวินเย อุกพารปาโมชไซ; อัยปี รุโม นากกรโณ. (๖)

ปุน จปริ อากุไล ภิกขุ สณคฺคฺจ โหติ อิตริตฺรจัวร์บิณทปาดเสนาสนคิตาน-
 ปจฺจยเภตฺตชฺชปฏิกขาเรหิ. ยंपากุไล ภิกขุ สณคฺคฺจ โหติ อิตริตฺรจัวร์บิณทปาด-
 เสนาสนคิตานปจฺจยเภตฺตชฺชปฏิกขาเรหิ; อัยปี รุโม นากกรโณ. (๗)

ปุน จปริ อากุไล ภิกขุ อารทฺธวโร วิหริ อุกุตถานั รุมานั ปหานาย
 กุตถานั รุมานั อุกุตฺตปทาย, งามวา ทพฺพปรกโม อนิกฺขิตฺตฺวโร กุตเตตุ
 รุเมตุ. ยंपากุไล ภิกขุ อารทฺธวโร วิหริ ๆ เป ๆ อัยปี รุโม นากกรโณ. (๘)

ปุณ จปร อวโส ภิกขุ สติมา โหติ ปรมณ สติเนปกุเกน สมฺมุนาคโต,
จิรกัมปึ จิรภาตัมปึ สวิตา อนุสฺสวิตา. ยंपาธุโส ภิกขุ สติมา โหติ ปรมณ
สติเนปกุเกน สมฺมุนาคโต, จิรกัมปึ จิรภาตัมปึ สวิตา อนุสฺสวิตา; อยมึ ชมฺโม
นาถกรโณ. (๘)

ปุณ จปร อวโส ภิกขุ ปณฺณวา โหติ อุทฺยคฺคคามินิยา ปณฺณาย สมฺมุนาคโต,
อริยาย นิพฺเพธิกาย สมฺมาทฺทฺชกฺขคามินิยา. ยंपาธุโส ภิกขุ ปณฺณวา โหติ
ว เป ว สมฺมาทฺทฺชกฺขคามินิยา; อยมึ ชมฺโม นาถกรโณ. อิมे ทสฺส ชมฺมา
พหุการา. (๑๐)

(๙) กตเม ทสฺส ชมฺมา ภาเวตพฺพา? ทสฺส กถินายคณานิ: ปจฺจวักกธินเมโก
สฺมฺชานาติ: อุทฺธํ อโธ จ คิริยํ อทฺทวํ อปฺปมาณํ, อาโปกถินเมโก สฺมฺชานาติ:
ว เป ว เทโสกถินเมโก สฺมฺชานาติ. วาโยกถินเมโก สฺมฺชานาติ. นีลกถินเมโก
สฺมฺชานาติ. ปิตฺตกถินเมโก สฺมฺชานาติ. โดหิตกถินเมโก สฺมฺชานาติ. โอทาทกถิน-
เมโก สฺมฺชานาติ. อาภาสกถินเมโก สฺมฺชานาติ. วิณฺณยานกถินเมโก สฺมฺชานาติ:
อุทฺธํ อโธ จ คิริยํ อทฺทวํ อปฺปมาณํ. อิมे ทสฺส ชมฺมา ภาเวตพฺพา.

(๑๐) กตเม ทสฺส ชมฺมา ปริณฺเอยเยฯ? ทสฺสายคณานิ: จกฺขวฺวายคณํ รูปายคณํ
โลคฺคายคณํ สทฺทฺทายคณํ ฆานายคณํ คนฺธายคณํ ชีวฺหฺวายคณํ รสฺสํ กายายคณํ
โณฏฺฐพฺพายคณํ. อิมे ทสฺส ชมฺมา ปริณฺเอยเยฯ.

(๑๑) กตเม ทสฺส ชมฺมา ปหาตพฺพา? ทสฺส มิจฺจุคฺคา: มิจฺจุคฺคาทฺธิจฺจิ มิจฺจุ-
คฺคาทฺธิจฺจิ มิจฺจุคฺคาทฺธิจฺจิ มิจฺจุคฺคาทฺธิจฺจิ มิจฺจุคฺคาทฺธิจฺจิ มิจฺจุคฺคาทฺธิจฺจิ มิจฺจุคฺคาทฺธิจฺจิ
มิจฺจุคฺคาทฺธิจฺจิ มิจฺจุคฺคาทฺธิจฺจิ. อิมे ทสฺส ชมฺมา ปหาตพฺพา.

(๑๒) กตเม ทสฺส ชมฺมา หานภาคิยา? ทสฺส อภฺยคฺคกมฺมปฺปภา: ปาณาติปาทो
อทินฺนาทานํ กาเมสุมิจฺจจาโร มุสาธาโต ปิตฺตนา วาจา มรฺตฺตา วาจา สมฺมปฺปทาโป
อภิชฺฌา พยาปาโท มิจฺจุคฺคาทฺธิจฺจิ. อิมे ทสฺส ชมฺมา หานภาคิยา.

(จ) กตเม ทตฺต ชมฺมา วิเสสภากิยา? ทตฺต กุตฺตกมฺมปภา: ปาณาติปาตา เวรมณฺ, อทินฺนาทานา เวรมณฺ, กาเมสุมฺมิจฺฉาจารา เวรมณฺ, มุตาวาทา เวรมณฺ, ปิสุณาย วาจาเย เวรมณฺ, มรฺตํสาเย วาจาเย เวรมณฺ, สมฺมณฺสฺสอปฺปาตา เวรมณฺ, อนภิชฺฌา, อพฺยาปาโท, สมฺมาทิฏฺฐิ. อิมะ ทตฺต ชมฺมา วิเสสภากิยา.

(ฉ) กตเม ทตฺต ชมฺมา ทุปฺปญฺญวิชฺฌา? ทตฺต อริยวาทา: อิทฺธาธุโส ภิกฺขุ ปณฺจกฺคปิปปหิโน โหติ, ฉพฺงคตฺตมฺมณฺนาคโต, เขการกฺโข, จตุรฺรปสฺสเถโน, ปนฺนุณฺส- เจตฺตจฺโจ, ตมฺวยสฺสเจตฺตโน, อนาวิตตํกฺกปิโป, ปสฺสสํทกฺกายสํชฺชาโร, สุมฺมคฺคจฺจิตฺโต, สุมฺมคฺคปณฺโณ.

กถญฺจาธุโส ภิกฺขุ ปณฺจกฺคปิปปหิโน โหติ? อิทฺธาธุโส ภิกฺขุโน กามจฺฉนฺโท ปหิโน โหติ, พยฺยาโท ปหิโน โหติ, ถนฺมิทฺธํ ปหิโน โหติ, อุตฺตรจฺจกฺกุกฺกจํ ปหิโน โหติ, วิจิจฺฉา ปหิโน โหติ. เอวํ โห อิทฺธาธุโส ภิกฺขุ ปณฺจกฺคปิปปหิโน โหติ. (๑)

กถญฺจาธุโส ภิกฺขุ ฉพฺงคตฺตมฺมณฺนาคโต โหติ? อิทฺธาธุโส ภิกฺขุ จกฺขุณา รูปี ทิสฺสา เนว สุมฺโน โหติ น ทมฺมโน, อฺเปกฺขโก วิหริติ ตโต สมฺปชาโน. โสเตน สทฺทํ สุตฺวา. สฺวาเนน คนฺธํ สยฺยิตฺวา. ชิวฺหาเย รตฺตํ สยฺยิตฺวา. กาเยน โยจฺจพฺพํ สุตฺติตฺวา. มนฺตา ชมฺมํ วิชฺฌาย เนว สุมฺโน โหติ น ทมฺมโน, อฺเปกฺขโก วิหริติ ตโต สมฺปชาโน. เอวํ โห อิทฺธาธุโส ภิกฺขุ ฉพฺงคตฺตมฺมณฺนาคโต โหติ. (๒)

กถญฺจาธุโส ภิกฺขุ เขการกฺโข โหติ? อิทฺธาธุโส ภิกฺขุ สตฺตารกฺเขน เจตฺตา ตมฺมณฺนาคโต โหติ. เอวํ โห อิทฺธาธุโส ภิกฺขุ เขการกฺโข โหติ. (๓)

กถญฺจาธุโส ภิกฺขุ จตุรฺรปสฺสเถโน โหติ? อิทฺธาธุโส ภิกฺขุ สํชฺชาเยกํ ปญฺญิเสวติ, สํชฺชาเยกํ อธิวเสติ, สํชฺชาเยกํ ปรีวชฺเชติ, สํชฺชาเยกํ วิโนเทติ. เอวํ โห อิทฺธาธุโส ภิกฺขุ จตุรฺรปสฺสเถโน โหติ. (๔)

กถญจาอุโส ภิกขุ ปนฺนุณปะเจกสฺสจโจ โหติ? อิทาอุโส ภิกขุณา ยานิ ตานิ
 ปุถุสฺมณพฺรหฺมณานํ ปุถุปะเจกสฺสจจานิ, สัพพานิ ตานิ นฺนุณานิ โหเนติ ปนฺนุณานิ
 จตฺตานิ วนฺตานิ มุตฺตานิ ปหฺนฺนานิ ปญฺนิสฺสยฺจจานิ. เอวํ โข อาอุโส ภิกขุ
 ปนฺนุณปะเจกสฺสจโจ โหติ. (๕)

กถญจาอุโส ภิกขุ สมฺวยสฺสยฺเจตฺตโน โหติ? อิทาอุโส ภิกขุณา กามสฺสหา ปหฺนฺนา
 โหติ, ภเวสฺสหา ปหฺนฺนา โหติ, พฺรหฺมจฺริเยสฺสหา ปญฺนิปฺปสฺสทฺธา โหติ. เอวํ โข อาอุโส
 ภิกขุ สมฺวยสฺสยฺเจตฺตโน โหติ. (๖)

กถญจาอุโส ภิกขุ อนาวิตสํกปะโป โหติ? อิทาอุโส ภิกขุณา กามสํกปะโป
 ปหฺนฺโน โหติ, พยาปาทสํกปะโป ปหฺนฺโน โหติ, วิหิตฺสํกปะโป ปหฺนฺโน โหติ. เอวํ
 โข อาอุโส ภิกขุ อนาวิตสํกปะโป โหติ. (๗)

กถญจาอุโส ภิกขุ ปสฺสทฺทกายนฺตฺชาโร โหติ? อิทาอุโส ภิกขุ สฺขสฺสํ จ
 ปหานา ทฺขสฺสํ จ ปหานา ปุพฺเพ ว โสมนสฺสํโทมนสฺสํ อตฺถกฺมา อทุกขมสฺสํ
 อูปะกฺขาตฺติปาริสฺสํ จตฺตํ ฌานํ อูปสํปะชช วิหริติ. เอวํ โข อาอุโส ภิกขุ
 ปสฺสทฺทกายนฺตฺชาโร โหติ. (๘)

กถญจาอุโส ภิกขุ สฺวิมฺมุคฺตจิตฺโต โหติ? อิทาอุโส ภิกขุโน ราคา จิตฺตํ วิมฺมุคฺตํ
 โหติ, โทสํ จิตฺตํ วิมฺมุคฺตํ โหติ, โมหา จิตฺตํ วิมฺมุคฺตํ โหติ. เอวํ โข อาอุโส
 ภิกขุ สฺวิมฺมุคฺตจิตฺโต โหติ. (๙)

กถญจาอุโส ภิกขุ สฺวิมฺมุคฺตปะณฺโพบิ โหติ? อิทาอุโส ภิกขุ “ราโค เม ปหฺนฺโน
 อฺจุณฺนิหฺมฺมฺโถ ตาตาวตฺถกฺโต อนภาวํกฺโต อายตฺติ อนุปฺปาทธมฺโม”ติ ปชานาติ. “โทโส
 เม ปหฺนฺโน ฯ เป ฯ โมโห เม ปหฺนฺโน อฺจุณฺนิหฺมฺมฺโถ ตาตาวตฺถกฺโต อนภาวํกฺโต
 อายตฺติ อนุปฺปาทธมฺโม”ติ ปชานาติ. เอวํ โข อาอุโส ภิกขุ สฺวิมฺมุคฺตปะณฺโพบิ โหติ.
 อิมะ ทสฺ ฐมฺมา ทุปะปญฺจิขฺเฌมา. (๑๐)

สมฺมาสทิคฺคิ มิจฺฉาสทิ นิหฺขินฺณา โหติ; เย จ มิจฺฉาสทิปจฺจยา อเนเก ปาปกา
อภุสฺสตา ชมฺมา สมฺภวนฺติ, เต จตฺถ นิหฺขินฺณา โหन्ติ; สมฺมาสทิปจฺจยา จ อเนเก
อภุสฺสตา ชมฺมา ภาวนาปาริปุริ คจฺจนฺติ.

สมฺมาสมฺมาสทิคฺคิ มิจฺฉาสมาชิ นิหฺขินฺโน โหติ; เย จ มิจฺฉาสมาชิปจฺจยา
อเนเก ปาปกา อภุสฺสตา ชมฺมา สมฺภวนฺติ, เต จตฺถ นิหฺขินฺณา โหन्ติ; สมฺมา-
สมาชิปจฺจยา จ อเนเก อภุสฺสตา ชมฺมา ภาวนาปาริปุริ คจฺจนฺติ.

สมฺมาฌานสฺส มิจฺฉาฌานํ นิหฺขินฺณํ โหติ; เย จ มิจฺฉาฌานปจฺจยา
อเนเก ปาปกา อภุสฺสตา ชมฺมา สมฺภวนฺติ, เต จตฺถ นิหฺขินฺณา โหन्ติ; สมฺมา-
ฌานปจฺจยา จ อเนเก อภุสฺสตา ชมฺมา ภาวนาปาริปุริ คจฺจนฺติ.

สมฺมาวิมุตฺตสฺส มิจฺฉาวิมุตฺติ นิหฺขินฺณา โหติ; เย จ มิจฺฉาวิมุตฺติปจฺจยา
อเนเก ปาปกา อภุสฺสตา ชมฺมา สมฺภวนฺติ, เต จตฺถ นิหฺขินฺณา โหन्ติ;
สมฺมาวิมุตฺติปจฺจยา จ อเนเก อภุสฺสตา ชมฺมา ภาวนาปาริปุริ คจฺจนฺติ. อิมํ ทถ
ชมฺมา อภินฺนเปยฺยา.

(ญ) กตเม ทถ ชมฺมา สจฺฉนิกายคฺค? ทถ อเสกฺขชา ชมฺมา: อเสกฺขชา
สมฺมาทิฏฺฐิ, อเสกฺขโ ชมฺมาสังกปโป, อเสกฺขชา สมฺมาวาจา, อเสกฺขโ ชมฺมากมฺมมฺโตะ,
อเสกฺขโ ชมฺมาอาชีโว, อเสกฺขโ ชมฺมาวายาโม, อเสกฺขชา สมฺมาสทิ, อเสกฺขโ
สมฺมาสมฺมาชิ, อเสกฺขํ สมฺมาฌานํ, อเสกฺขชา สมฺมาวิมุตฺติ. อิมํ ทถ ชมฺมา
สจฺฉนิกายคฺค.

อิตฺติ อิมํ สทฺธชมฺมา ฐตา คจฺจนา คตา อวิตถา อนนฺตฺตนา สมฺมา คตาคเตน
อภิสสมฺพุทฺธาติ. อิทมฺโวจ ฌายสฺมา สารีปคฺโค. อคฺคตมฺนา เต ภิกฺขุ ฌายมตฺโตะ
สารีปคฺคสฺส ภาตํ อภินนฺทนต์.

ทศุคฺคตฺตคฺคํ นิฏฺฐิตํ เอกาทสํ

ปาฏิภวคฺคํ นิฏฺฐิตํ.

๑ น.ม. ปาฏิภวคฺโค

គត្តសុត្តន្ត

បាឡិកា ។ ឧត្តរុប្ប
សម្មាសាសនា បាឡាត

សិទ្ធិកាតាណាធិយក
ខេកាតតិ សុគតិ

កុកុកុកុកុ កុកុកុកុកុ
មហាបុរិស្ថតុកុកុ

សុគតិ ។ តត្ថត្ថត្ថ
បាឡិកាគតិ កុកុកុ

បាឡិកាគតិ បិណ្ឌិតា.

កិច្ចកុកុកុកុ កុកុកុកុកុកុ បិណ្ឌិតា
សក្កិ បិណ្ឌិតា បិណ្ឌិតា.

ปฎิภาควคเค
ปทานุกโกโม

ปทานุกโกโม	ปพเพ/องเก	ปทานุกโกโม	ปพเพ/องเก
[อ]		อภุตตมุตตานิ	๓๕๓/๒๔๔
อภุจปาภิมิ	๒๘๑/๑๗๓; ๒๘๑/๑๘๓	อภุตตตงฆาตา	๗๘/๔๗; ๑๑๕/๖๘
อภุจปาโก	๑๒๕/๗๕	อภุโกธโน	๒๑๘/๑๓๗
อภุณ	๑๒๕/๗๕; ๒๘๑/๑๗๓; ๒๘๑/๑๘๓	อภุโกธ	๒๑๘/๑๓๘
อภุณหุอตุกกิปปากิ	๓๑๒/๒๐๕	อภุโกธภณทนนิเหตการิ	๒๓๗/๑๕๑
อภุณหุอตุกกิ	๓๑๒/๒๐๕	อภุขณา	๓๕๘/๒๖๗
อภุณหุ	๓๒๘/๒๒๑	อภุขรุคโค	๒๕๑/๑๕๘
อภุค	๔/๒; ๓๕/๒๓	อภุขมา	๓๑๑/๒๐๔
อภุมมณโฏ	๓๓๔/๒๒๕; ๓๕๘/๒๖๕	อภุขมภิโย	๒๐๒/๑๒๖
อภุมมาต	๓๑๑/๒๐๓; ๓๒๔/๒๑๗	อภุขวิ	๑๒๒/๗๔; ๑๒๔/๗๕; ๑๒๖/๗๖;
อภุติรดาภิ	๑๖๐/๘๘		๑๓๑/๘๐
อภุติโก	๖/๔	อภุฆาตา	๒๓๔/๑๔๘
อภุเต	๒๕๓/๑๖๐	อภุฆาน	๒๕๐/๑๕๘
อภุจิณดาภิ	๑๖๐/๘๘	อภุฆายคิ	๑๑๖/๗๑; ๑๓๘/๘๔;
อภุณจน	๒๒๕/๑๔๓; ๒๓๓/๑๔๘		๑๕๒/๘๑
อภุคคิตตยชนน	๒๔๘/๑๕๘	อภุฆาหค	๘๖/๕๔
อภุคคตกายา	๔๔/๒๗	อภุชคิโย	๒๕๓/๑๖๐
อภุคคตคิจุตา	๔๔/๒๗	อภุเขหิ	๒๕๓/๑๖๐
อภุปป	๓๕๑/๒๔๒	อภุณ	๓๑๑/๒๐๓, ๓๒๔/๒๑๗
อภุตต	๑๑๕/๖๘; ๒๑๖/๑๑๖; ๒๕๓/๑๖๐;	อภุณนิมิคตมกณฏก	๒๐๒/๑๒๕
	๓๑๗/๒๑๑; ๓๔๓/๒๓๔; ๓๔๖/๒๓๗;	อภุคิโค	๓๐๘/๒๐๐
	๓๕๘/๒๖๓; ๓๕๘/๒๘๑	อภุคมาต	๓๕๘/๒๖๖

ปทานุถกโม	ปพเพ/องเก	ปทานุถกโม	ปพเพ/องเก
อคารโว	๓๒๔/๒๑๕; ๓๒๕/๒๑๗	อเจตโก	๕๗/๓๓
อการวิ	๒๐๖/๑๒๘; ๒๐๘/๑๓๑; ๒๑๐/๑๓๒; ๒๑๒/๑๓๓; ๒๑๔/๑๓๕; ๒๑๖/๑๓๖; ๒๑๘/๑๓๗	อเจโต	๗/๔
		อจุเจยน	๒๘๕/๑๗๘
		อจุจายาย	๓๐๐/๑๘๙
อการานิ	๑๒๗/๗๖	อจุเจนทิ	๒๕๕/๑๖๑
อคุตตทวารตา	๓๐๔/๑๘๒	อจุณนิ	๑๓๒/๘๑
อคุตโต	๒๔๙/๑๕๘	อจุณิย	๕๖/๓๓; ๒๗๑/๑๖๖
อคุตตณ	๕/๓; ๔๐/๒๕; ๑๒๒/๗๔; ๑๒๔/๗๕; ๑๒๖/๗๖; ๓๐๘/๒๐๐	อจุณาทนอตุถโมกขปาปุนาน	๒๑๙/๑๓๙
		อจุณาเทควา	๑๐๘/๖๕
อคุตติ	๒๑๓/๑๓๔	อจุณาเทติ	๑๒๐/๗๓
อคุตตปคตา	๖๙/๔๐	อจุณิท	๓๒๔/๒๑๗; ๓๑๑/๒๐๓
อคุตตพิ	๖๑/๓๖	อจุณิทกุคิ	๒๗๓/๑๖๗
อคุตตเหตุ	๑๒๙/๗๘	อชโพ	๓๔๒/๒๓๔; ๓๕๘/๒๖๙
อคุโค	๒๑๒/๑๓๓	อชยัตถุ	๒๓๓/๑๔๘
อคุคิ	๑๑๖/๗๑; ๑๓๙/๘๔	อชิต	๑๙/๑๑
อคุคิ	๒๖๕/๑๖๓	อชินกขิปิ	๕๗/๓๔
อชคารกาตุปมา	๓๕๗/๒๖๐	อชินานิ	๕๗/๓๔
อชักรัตถุ	๒๗๗/๑๗๐	อชเพกา	๑๐๓/๖๒
อชคุติยา	๑๒๐/๗๓	อชฌนุค	๓๒๕/๒๑๗; ๓๔๓/๒๓๔; ๓๕๘/๒๖๙; ๓๕๙/๒๗๕
อชริ	๓๔๐/๒๓๒		
อชต	๑๘๖/๑๑๕; ๒๓๕/๑๕๐	อชชคคเค	๒๗๔/๑๖๘
อชริการวิ	๒๙๗/๑๘๘	อชฌาจิคุ	๑๘๖/๑๑๕-๖
อชริปกนเขตสุ	๓๐๐/๑๘๙	อชฌาปนโน	๖๐/๓๕
อชริวฏฐิโต	๓๓๔/๒๒๕; ๓๕๘/๒๖๕	อชฌายกา	๑๓๒/๘๑

ปทานุกรกโม

๓๘๗

ปทานุกรกโม	ปพเพ/องเก	ปทานุกรกโม	ปพเพ/องเก
อชฺฌาวตฺติ	๒๐๖/๑๒๙; ๒๑๐/๑๓๒; ๒๑๔/๑๓๕; ๒๑๘/๑๓๘; ๒๒๔/๑๔๒	อณฺเฎาตานํ	๑๔๓/๘๖
	นเกวถํ	อณฺเฎาตาวิญฺญิ	๓๐๕/๑๙๖
อชฺฌาวตฺติ	๘๑/๕๐	อณฺเฎาคุกาโม	๒๑๗/๑๓๗
อชฺฌาวตฺติตฺถติ	๑๐๖/๖๕	อณฺเฎาติ	๒๕/๑๗
อชฺฌาตฺถิ	๕๔/๓๒; ๕๖/๓๓	อณฺเฎินทริยํ	๓๐๕/๑๙๖
อชฺฌนฺคตา	๑๑๓/๖๙	อณฺเฎจิกโก	๑๗๗/๑๓๐
อชฺฌนฺเปยฺยํ	๒๗/๑๙	อณฺเฎจวิโมกฺขา	๓๑๒/๒๐๕
อชฺฌโมคาเหตุวา	๘๖/๕๓	อณฺเฎจานกุตฺตตา	๓๐๔/๑๙๒
อชฺฌโมตานํ	๓๕๙/๒๗๓	อณฺเฎจานํ	๓๒๖/๒๑๘
อณฺชนฺวณฺณานิ	๒๐๐/๑๒๔	อณฺเฎจาย	๑๒๗/๗๗
อณฺชติกมฺมํ	๑๑๗/๗๑	อณฺเฎจิ	๑๔๙/๙๐
อณฺชตฺถิกรณฺโณ	๖/๔	อณฺเฎจิกถฺตณฺ	๓๑๐/๒๐๒
อณฺชตฺถิ	๒๗๕/๑๖๙	อณฺเฎจิตฺตมมา	๑๙๖/๑๑๕
อณฺชนฺนทิกเกน	๔๘/๒๙; ๕๖/๓๓	อณฺเฎจิมินฺ	๑๔๙/๙๐
อณฺชนฺตวณฺนคเรตฺ	๒๓๐/๑๔๖	อชฺฌมเตยฺยวตฺตํหตฺถํสาธุกา	๙๘/๖๐
อณฺชนฺตคฺคิยา	๕๒/๓๑; ๑๘๓/๑๑๒	อชฺฌมมาตีกํ	๕๗/๓๓
อณฺชนฺตฺวาทฺริยเกน	๔๗/๒๙; ๕๖/๓๓	อชฺฌโม	๒๒๒/๑๔๓
อณฺชนฺตฺวาทฺริยเกน	๔๘/๒๙; ๕๖/๓๓	อณฺชนฺคเตตฺ	๓๕๘/๒๖๒
อณฺชนฺตฺวาทฺริยเกน	๔๘/๒๙; ๕๖/๓๓	อณฺชนฺทโยนิ	๓๑๒/๒๐๕
อณฺชนฺตฺวาทฺริยเกน	๑๙๓/๑๒๐	อณฺชนฺทิต	๑๕๓/๙๒
อณฺชนฺตฺวาทฺริยเกน	๑๘๘/๑๑๗	อณฺชนฺทิต	๒๕๓/๑๕๙; ๒๕๔/๑๖๑
อณฺชนฺทิตฺถิเกน	๔๘/๒๙; ๕๖/๓๓	อณฺชนฺทิตฺถิเกน	๑๕๗/๙๖; ๓๕๖/๒๕๗
อณฺชนฺทิตฺถิ	๓๐๑/๑๙๐	อณฺชนฺทิตฺถิเกน	๕๔/๓๑
อณฺชนฺทิตฺถิ	๔๘/๒๙; ๕๖/๓๓	อณฺชนฺทิตฺถิ	๑๑/๗
อณฺชนฺทิตฺถิ	๑๘๗/๑๑๖	อณฺชนฺทิต	๒๕๓/๑๕๙

ปทานุถกโม	ปพเพ/องฺเ	ปทานุถกโม	ปพเพ/องฺเ
อติธาโต	๒๕๓/๑๕๙	อตุททิตาย	๓๑๔/๒๐๗
อติปาโต	๒๕๓/๑๕๙	อตุทา	๑๕๖/๙๔; ๒๕๒/๑๗๖
อติปปโค	๑/๑	อตุตาริปปเตยฺย	๓๐๕/๑๙๗
อติมณฺณนุติ	๑๒๒/๗๓	อตุตานุถกํเดติ	๕๙/๓๕
อติมานํ	๖๓/๓๗	อตุถ	๑๒๒/๗๔; ๑๒๔/๗๕; ๑๒๖/๗๖;
อติวิจิตรวคฺคทตฺถเนยฺย	๒๑๑/๑๓๓		๒๑๗/๑๓๗; ๒๕๓/๑๕๙; ๒๕๔/๑๖๖;
อติวคฺคติ	๑๔๖/๑๕๙		๒๖๒/๑๖๓; ๓๐๒/๑๙๐
อติเวถํ	๔๒/๒๖; ๑๒๖/๗๖	อตุถกถํ	๒๑๗/๑๓๗
อติธํ	๒๕๓/๑๕๙; ๒๕๔/๑๖๓	อตุถกาโม	๒๒๔/๑๔๒
อติธํ	๒๕๓/๑๕๙; ๒๕๔/๑๖๓	อตุถการณนา	๒๕๔/๑๖๓
อติตมทุชานํ	๑๔๒/๙๕	อตุถงฺคมา	๓๐๖/๑๙๙; ๓๐๗/๑๙๙;
อติคํ	๑๕๖/๙๔		๓๓๒/๒๕๓; ๓๔๑/๒๓๓; ๓๔๓/๒๓๕;
อติคํสํวาณํ	๓๕๓/๒๔๔		๓๕๗/๒๕๙; ๓๕๙/๒๖๓; ๒๗๑
อตุตมณฺ	๓๓๐/๒๒๒; ๓๕๗/๒๕๙	อตุถจริยคํ	๒๑๑/๑๓๒
อตุตทปํ	๙๐/๔๙; ๑๐๘/๖๖	อตุถจริยา	๒๑๐/๑๓๒; ๓๑๓/๒๐๖
อตุตทนุคโป	๓๑๔/๒๐๗	อตุถณฺ	๓๓๐/๒๒๒; ๓๕๗/๒๕๙
อตุตทปริชาปนนานุโยคมนุชฺชโค	๓๑๔/๒๐๗	อตุถทุโ	๒๗๓/๑๖๗
อตุตทภาเว	๑๕๗/๙๕	อตุถทมนมฺถํ	๒๑๓/๑๓๔
อตุตทมน	๔๙/๒๙; ๕๙/๓๔; ๑๙๗/๑๒๒;	อตุตทนุคโร	๒๑๗/๑๓๗
	๓๔๙/๒๕๐	อตุถปฏฺฐิถเวทํ	๓๒๒/๒๑๔
อตุตทรปาย	๑๑๓/๖๙	อตุถมณฺณวาคุ	๓๕๙/๒๖๙
อตุตทวาทุปาทานํ	๓๑๒/๒๐๕	อตุถรณานํ	๒๑๙/๑๓๗
อตุตทตฺถเจตนา	๓๑๒/๒๐๖	อตุถวาทํ	๑๙๙/๑๑๖
อตุตทตฺถมาปณฺธิ	๓๕๔/๒๕๕	อตุตทตฺถทิก	๑๔๐/๙๔; ๑๙๙/๑๑๙;
อตุตทตฺถรณนา	๙๐/๔๙; ๑๐๘/๖๖		๓๑๖/๒๑๐

ปทานุกรโม

๓๘๘

ปทานุกรโม	ปพเพ/องฺเก	ปทานุกรโม	ปพเพ/องฺเก
อตุณฺณฐิฏฺฐิ	๒๑๗/๑๓๗	อทุริ	๓๔๖/๒๓๗
อตุณฺณเทว	๑๕๖/๘๔	อทุรา	๑๐/๗
อตุณฺณเปก	๑๘๑/๑๑๒	อทุราน	๑๔๓/๘๖; ๑๕๖/๘๔
อตุณฺณปสฺสณิ	๒๑๒/๑๓๓	อทุริโน	๑๑๘/๗๒
อตุร	๒๒๑/๑๔๐	อตุรฺวา	๔๐/๒๕
อตุล ๑๒๕/๗๕; ๒๘๑/๑๗๓; ๒๘๑/๑๘๓		อตุล	๓๔๖/๒๓๗
อตนฺเตน ๑๐๖/๖๕; ๑๘๘/๑๒๓; ๒๐๒/๑๒๕		อตนฺเตนวาโจ	๒๓๓/๑๔๘
		อตนฺเตนวาโร	๘๔/๕๑
อตนฺเตนมาโน	๖๒/๓๖	อตนฺเตนวาโค	๑๐๑/๖๐
อตนฺติ	๒๑๘/๑๓๘	อตนฺเตนตมฺม	๑๒๗/๗๖
อตนฺติจวาทิตา	๓๑๓/๒๐๖	อตนฺเตนเม	๑๑๖/๗๑; ๑๓๑/๘๐; ๑๓๘/๘๔
อตนฺติเจ	๓๑๓/๒๐๖	อตนฺติเตตฺ	๒๐๑/๑๒๕; ๒๓๐/๑๔๖
อตนฺน	๑๒๘/๗๘; ๓๑๖/๒๐๘	อตนฺติคฺค	๒๐๘/๑๓๑; ๓๑๖/๒๑๐
อตนฺนนาทาน ๑๑๕/๗๐; ๑๒๘/๗๘; ๒๗๖/๑๖๘; ๒๘๖/๑๗๘; ๓๔๗/๒๓๘; ๓๕/๒๗๘-๘		อตนฺติคฺคหาติ	๒๐๑/๑๒๕
		อตนฺติคฺคมา	๓๕๘/๒๖๔
อตนฺนนาทาย	๑๑๕/๖๘	อตนฺติคฺคินฺน	๓๐๑/๑๘๐
อตนฺนชมฺม	๓๐๖/๑๘๘; ๓๔๓/๒๓๕; ๓๔๘/๒๓๘; ๓๕๘/๒๗๕	อตนฺติคฺคตฺติกา	๓๐๕/๑๘๖
อตนฺโต	๓๐๕/๑๘๓	อตนฺติคฺคตฺตมฺม	๔๕/๒๘; ๑๘๑/๑๑๘
อตนฺต	๗/๕	อตนฺติคฺค	๕๖/๓๓
อตนฺต	๕๕/๓๒	อตนฺติจ	๒๑๘/๑๓๘
อตนฺตโค	๑๗๒/๑๐๖	อตนฺติจาคิ	๓๐๗/๑๘๘; ๓๓๔/๒๒๔; ๓๓๗/๒๒๘
อตนฺตนิ ๑๗๗/๑๑๐; ๓๐๒/๑๘๑; ๓๔๘/๒๔๐		อตนฺติคฺค	๑๘๒/๑๒๐
อตนฺโน	๒๕๓/๑๖๐	อตนฺติคฺค	๓๐๕/๑๘๖
		อตนฺติค	๑๓๑/๘๐

ปทานกุกโม	ปพเพ/องเก	ปทานกุกโม	ปพเพ/องเก
อธิปเตยฺเยน	๒๐๓/๑๒๕	อนคฺคตฺตา	๒๕๓/๑๖๐
อธิมฺจุจฺติ	๓๐๕/๑๙๔; ๓๑๙/๒๑๑	อนคฺคตฺตฺตฺตฺต	๓๔๐/๘๔; ๓๗๖/๑๐๙;
อธิมฺจุโค	๓๕๘/๒๗๑		๓๑๖/๒๑๐
อธิวาทนํ	๒๙๗/๑๘๘	อนคฺคตฺตา	๓๒๕/๒๑๗
อธิวาทคิ	๓๐๘/๒๐๐; ๓๔๘/๒๓๙;	อนทิ	๒๘/๒๐
	๓๕๙/๒๗๙	อนทิกิ	๑๗๖/๑๐๙
อธิวาทคิ	๒๗๖/๑๗๐; ๒๙๗/๑๘๘	อนทิกตฺตฺต	๓๓๔/๒๒๔; ๓๕๘/๒๖๔
อธิตฺตฺตฺตฺต	๓๐๕/๑๙๖	อนนฺคปโป	๑๗๑/๑๐๕
อรุณา	๓๐๐/๑๙๐	อนนฺคปฺปนิยมาเน	๙๔/๕๘
อโร	๓๔๖/๒๓๗	อนนฺค	๓๐๘/๒๐๐; ๓๔๑/๒๓๓;
อโรมฺุโ	๗๕/๔๔		๓๔๓/๒๓๕; ๓๕๗/๒๕๘-๙; ๓๕๘/๒๗๑
อนคาริยํ	๘๒/๕๐; ๑๐๘/๖๕	อนนฺคฺวรา	๑๑๗/๗๓
อนชฺฎาปนโน	๓๐๙/๒๐๐-๑	อนภาวํ	๓๑๐/๒๐๒
อนชฺฎาฏคฺคํ	๒๙๗/๑๘๘	อนภาวํกโต	๓๔๘/๒๓๙; ๓๕๙/๒๘๐
อนนฺคตฺตา	๓๕๑/๒๔๒; ๓๕๖/๒๕๗;	อนนฺทฺชฺฎา	๓๑๓/๒๐๔; ๓๔๗/๒๓๘;
	๓๕๘/๒๗๒		๓๕๙/๒๗๙
อนนฺคตฺตฺตฺต	๘๐/๔๙; ๑๐๙/๖๖	อนนฺทฺชฺฎาตุ	๑๑๕/๖๙-๗๐
อนนฺคตฺตฺตฺตฺตํคินฺทริยํ	๓๐๕/๑๙๖	อนนฺทฺชฺฎาโค	๔๐/๒๕
อนนฺคกุกมณฺเฑ	๑๙๖/๑๑๕	อนนฺทฺชฺฎาตฺตฺต	๓๕๙/๒๘๓
อนนฺคจฺริยา	๒๖๙/๑๖๕	อนนฺทฺชฺฎาณฺณนา	๑๓๒/๘๓
อนนฺคจฺริวํ	๒๖๙/๑๖๕	อนนฺ	๔๒/๒๖
อนนฺคตฺตฺตโป	๓๑๔/๒๐๗	อนนฺทฺ	๑๗๖/๑๐๙
อนนฺคตฺตโน	๘๓/๕๑; ๓๑๙/๒๑๑	อนนฺท	๒๖๙/๑๖๕; ๒๗๓/๑๖๗;
อนนฺคตฺตฺตต	๓๒๒/๒๑๔; ๓๒๙/๒๒๑;		๓๐๙/๒๐๐-๑ ๓๔๕/๒๓๖; ๓๕๙/๒๗๗
	๓๓๓/๒๒๒; ๓๕๗/๒๕๙	อนนฺทกาโล	๓๒๖/๒๑๘

ปทานุกรกโม

๓๙๑

ปทานุกรกโม	ปพเพ/องเก	ปทานุกรกโม	ปพเพ/องเก
อนวชฺชตา	๑๘๒/๑๑๒	อนิทตฺตฺนอบฺปฏิฆ	๓๐๕/๑๙๕
อนวชฺชตฺตฺชาตา	๑๑๕/๗๐	อนิมิตฺต	๓๐๕/๑๙๖; ๓๒๖/๒๑๙
อนวชฺช	๒๑๖/๑๓๖	อนิยโต	๓๐๕/๑๙๔
อนวชฺชา	๑๑๕/๗๐	อนิยุยานิกะ	๓๐๑/๑๙๐
อนวมเตน	๒๑๑/๑๓๒	อนิสฺสฺรณปณฺโณ	๖๐/๓๕
อนวตฺตโว	๓๒๕/๒๑๗	อนิกฺกฺชา	๙๐/๕๕; ๒๑๐/๑๓๒;
อนาคค	๑๕๖/๙๔		๒๒๘/๑๔๕
อนาคคตฺตฺตฺตฺต	๓๕๓/๒๔๔	อนุกฺกมมาโน	๑๔๓/๙๖
อนาคคามิณตฺตฺตฺตฺตฺต	๓๓๓/๒๒๔	อนุกมฺปนฺติ	๒๖๘/๑๖๕; ๒๗๒/๑๖๖
อนาคคามิณต	๓๕๔/๒๔๖	อนุกฺกเจยฺย	๒๘๒/๑๗๖
อนาคคาม	๓๓๓/๒๒๔	อนุกฺกตา	๒๓๕/๑๕๐
อนาคคาริยค	๒๑๙/๑๓๙	อนุกฺกมณ	๓๐/๒๑
อนาทนฺทตฺตฺต	๖๐/๓๕	อนุกฺกมณ	๑๑๓/๖๘
อนาวฏทวารตฺย	๒๗๒/๑๖๖	อนุกฺกมณ	๒๑๕/๑๓๖
อนาวตฺตฺตฺตโม	๑๕๔/๙๒; ๑๘๕/๑๑๕	อนฺทนาท	๒๕๗/๑๖๒
อนาวตฺต	๒๘๒/๑๗๖	อนฺทนาท	๑๘๒/๑๑๒
อนาวตฺตฺตฺตโม	๓๕๘/๒๓๘-๙;	อนฺทนาท	๓๒๖/๒๑๘
	๓๕๙/๒๗๙	อนฺทนาท	๖/๔; ๑๐๗/๖๕; ๑๔๓/๙๖;
อนาสว	๑๑๐/๖๗; ๑๔๕/๙๗; ๑๕๔/๙๒;		๒๐๕/๑๒๙; ๒๑๗/๒๑๗; ๒๒๓/๑๔๒;
	๑๕๙/๙๖-๗; ๓๕๖/๒๕๗		๓๑๗/๒๑๑
อนิกฺกฺตฺตฺตโร	๓๑๗/๒๑๑; ๓๔๖/๒๓๗;	อนฺทนาท	๓๕๘/๒๖๒
	๓๕๕/๒๔๗; ๓๕๘/๒๖๓; ๓๕๙/๒๗๗	อนฺทนาท	๑๒๒/๗๔
อนิจุ	๔๐/๒๕; ๓๒๙/๒๑๑; ๓๕๙/๒๗๕	อนฺทนาท	๗๖/๔๐
อนิจุตฺตฺต	๓๒๒/๒๑๔; ๓๒๙/๒๒๑;	อนฺทนาท	๓๓๒/๒๒๓
	๓๓๑/๒๒๒; ๓๕๒/๒๕๙	อนฺทนาท	๒๗๓/๑๖๗

ปทานุกรโม	ปพเพ/องเก	ปทานุกรโม	ปพเพ/องเก
อนุปตฺถธัม	๑๓๐/๗๙	อนุมตา	๑๔๐/๘๔
อนุปริกา	๑๕๙/๙๖-๗	อนุโมทิตา	๒๒๓/๑๓๙
อนุปนาท	๖๙/๓๙	อนุยุต	๘๔/๕๑; ๑๑๗/๗๑
อนุปริยายนุติ	๒๘๓/๑๗๔; ๒๙๑/๑๘๓	อนุยุตติ	๒๘๓/๑๗๔; ๒๙๑/๑๘๓
อนุปริยายปถ	๑๔๓/๘๖	อนุยุตฺต	๕๒/๓๑; ๑๘๓/๑๑๒;
อนุปวาทกา	๑๕๘/๙๖; ๓๕๖/๒๕๗		๓๒๐/๒๑๒;
อนุปตมตฺตคฺคณิกะ	๓๐๑/๑๙๐	อนุโยค	๔๐/๒๕; ๑๔๙/๘๙; ๑๕๙/๙๗
อนุปาทิเสธาย	๑๘๘/๑๑๗		๓๑๙/๒๑๑; ๓๒๐/๒๑๒
อนุปายาสพหุโล	๒๑๘/๑๓๗	อนุรทฺติ	๒๖๙/๑๖๕; ๓๑๐/๒๐๒
อนุบีย	๒๕๙/๑๖๒	อนุรทฺตนาปราน	๓๑๐/๒๐๑
อนุปพพมคฺคตา	๒๑๕/๑๓๕	อนุคฺคตติ	๓๐๑/๑๙๐
อนุเปกฺขติ	๓๒๒/๒๑๔	อนุวิจาเวติ	๓๒๒/๒๑๔
อนุเปกฺขิตา	๓๕๘/๒๖๓	อนุวิตกฺกเกติ	๓๒๒/๒๑๔
อนุปปคตตฺตคฺคโ	๑๑๖/๗๑; ๑๓๙/๘๔;	อนุวิโลเกตฺตวา	๓๐๐/๑๘๙
	๑๘๖/๑๑๕	อนุวิโลเกยฺย	๒๗/๑๙
อนุปปคฺคโต	๕๕/๓๒; ๒๙๗/๑๘๘	อนุธตฺโต	๒๔๑/๑๕๕
อนุปปทาตา	๒๓๔/๑๔๙	อนุธตฺตนิวาท	๑๕๔/๙๒
อนุปปเทติ	๒๖๑/๑๖๒	อนุธตฺตนิ	๓๔๕/๒๓๖
อนุปปเทตฺตธัม	๒๖๗/๑๖๔	อนุธตฺตนิปาฏิหาริย	๓๐๕/๑๙๗
อนุปปนฺน	๒๕๓/๑๕๙; ๓๐๖/๑๙๘	อนุโธจติ	๒๕๑/๑๕๙
อนุปปาทรมโม	๓๔๘/๒๓๙; ๓๕๙/๒๘๐	อนุตฺตคานคฺคตริย	๓๒๗/๒๒๐
อนุปปาทาย	๓๐๖/๑๙๘	อนุตฺตริย	๔๐/๒๕; ๑๕๖/๙๓; ๓๕๖/๒๕๗
อนุปปาทะ	๓๐๔/๑๙๓	อนุตฺตริยํ	๑๒๒/๗๔; ๑๒๔/๗๕; ๑๒๖/๗๖
อนุภวติ	๒๑๙/๑๓๙; ๒๒๙/๑๔๕	อนุตฺตริยิตา	๓๔๖/๒๓๗; ๓๕๘/๒๖๓;
อนุภวฺวา	๒๑๙/๑๓๘		๓๕๙/๒๗๘

ปทานุกรกโม

๓๙๓

ปทานุกรกโม	ปพเพ/องเก	ปทานุกรกโม	ปพเพ/องเก
อนตุตธาเทควา	๑๗๘/๑๑๑	อนคิ	๑๕๙/๙๐
อนน	๑๗๖/๑๐๙	อนเควาคี	๒๖๘/๑๖๕-๕
อนเนกปริยาเยน	๖/๓	อนโคชนธัมมิ	๙๔/๕๓
อนเนกวิหิต	๕๐/๓๐; ๕๗/๓๔; ๑๕๖/๙๓; ๑๙๓/๑๑๓; ๓๕๖/๒๕๗; ๓๕๘/๒๖๒	อนชการ	๑๒๐/๗๒; ๒๗๔/๑๖๗
อนเนกสหัสส	๒๒๐/๑๓๙	อนชการคิมิตา	๑๒๐/๗๒
อนเนสน	๓๐๙/๒๐๐-๑	อนนกก	๕๐/๓๐
อนเนพก	๑๒๐/๗๓	อนนวิ	๒๐๓/๑๒๖; ๒๒๑/๑๔๐
อนเนพมโค	๓๔๒/๒๓๔; ๓๕๘/๒๖๙	อนนุเย	๓๕๔/๒๔๖
อนนคตบป	๓๐๔/๑๙๒	อนนุบาย	๔๐/๒๕; ๑๓๘/๙๓; ๓๓๐/๒๐๓
อนนคตบป	๓๓๐/๒๒๒; ๓๕๗/๒๕๙	อนนุบายโก	๓๕๔/๒๔๖
อนนมนนโค	๒๐๐/๑๒๔; ๒๒๒/๑๔๐	อนนุวาลโย	๒๓๐/๑๔๖
อนนนิกกโม	๒๑๓/๑๓๔	อนนุวาลโยเยย	๓๓๐/๒๐๓
อนนคณ	๑๕๙/๙๐	อนนุกมิ	๒๒๑/๑๔๐
อนนคปนตานิ	๕๓/๓๑	อนนุกเมว	๖/๔
อนนคตมโค	๓๒๔/๒๑๖	อนนุก	๑๔/๙
อนนคตราชิ	๑๒๑/๗๓	อนนุจายมาโน	๙๔/๕๑; ๑๑๗/๗๓
อนนคตราชิ	๒๙๔/๑๗๘	อนนุชชมานา	๑๒๐/๗๓
อนนคตริคาย	๓๒๒/๗๔	อนนคตคเต	๕/๓
อนนคตราชิ	๒๐๖/๑๒๙	อนนคต	๑๒๕/๗๕; ๑๒๗/๗๗
อนนคตราชิ	๕๕/๓๒	อนนคตค	๒๐๔/๑๒๗
อนนคตราชิ	๓๑๘/๒๑๑	อนนคตค	๒๑๕/๑๓๖
อนนคตราชิ	๓๘/๒๔; ๑๑๙/๗๒	อนนคตค	๒๑๙/๑๓๘
อนนคตราชิ	๒๙๑/๑๗๔; ๒๙๓/๑๙๓	อนนคตค	๓/๒; ๑๔/๙; ๓๕/๒๓
		อนนคตค	๓๑๔/๒๐๗
		อนนคตค	๑๙๑/๑๑๙

ปทานุกรโม	ปพเพ/องเก	ปทานุกรโม	ปพเพ/องเก
อปรปชา	๒๗๐/๑๖๕	อปรปฏิกาน	๗๕/๔๔
อปรการ	๑๘๑/๑๓๘	อปรปฏิม	๓๐๘/๒๐๐
อปรามจฺจํ	๓๑๑/๒๐๓; ๓๒๔/๒๑๗	อปรปฏิตุทาย	๓๕๘/๒๖๒
อปรคฺคหา	๒๘๑/๑๗๓	อปรปฏิจานิตา	๓๐๔/๑๘๓
อปรปฺนุณา	๕๖/๓๓	อปรปฏิจกตโกคิ	๓๒๔/๒๑๖
อปรปฺรุ	๓๗๒/๑๐๖	อปรปฏิจรคา	๒๗๖/๑๗๐; ๒๘๖/๑๗๘
อปรปโยนทฺเรน	๓๐๗/๑๘๘	อปรปฏิตฺเรน	๓๐๑/๑๘๐
อปรปฺจาวโร	๕๓/๓๑; ๗๕/๔๔	อปรปณฺธิโต	๓๐๕/๑๘๖
อปรปทานมฺโม	๒๒๔/๑๔๒	อปรปคฺคิจิ	๑๔๘/๘๐
อปรปเตทพฺโพ	๓๗๘/๑๓๑	อปรปคฺคิโส	๓๒๔/๒๑๕; ๓๒๕/๒๑๗
อปรปเตคา	๖๑/๓๖	อปรปคฺคตฺต	๓๓๔/๒๒๔; ๓๕๘/๒๖๔
อปรปณคฺค	๕๗/๓๔	อปรปคฺคิโต	๒๕๑/๑๕๘
อปรปโก	๕๗/๓๔	อปรปทฺทจิจิตฺตา	๔๔/๒๗
อปราย ๑๓๖/๘๒; ๑๕๘/๘๖; ๒๕๘/๑๖๒;		อปรปฺรติโย	๒๓๘/๑๕๒
๓๑๖/๒๐๘; ๓๕๖/๒๕๗		อปรปนิคฺโขธานิ	๕๒/๓๑; ๒๗๖/๑๗๐;
อปรายโกตฺถล	๓๐๕/๑๘๗		๑๘๖/๑๗๘
อปรายมฺขานิ	๒๔๔/๑๕๗	อปรปมคฺคโก	๓๓๔/๒๒๕; ๓๕๘/๒๖๕
อปรปฺตฺตนา	๒๗๗/๑๗๐; ๒๘๗/๑๘๐	อปรปมคฺคิ	๑๐๘/๖๕
อปรปฺจนิ	๑๒/๗	อปรปมาณ	๓๐๘/๒๐๐; ๓๓๘/๒๒๔;
อปรปฺจณ	๑๓๔/๖๘		๓๔๖/๒๓๗; ๓๕๘/๒๗๐
อปรปฺจณณิถฺจฺจาวโร	๓๐๕/๑๘๕	อปรปมาท	๔๐/๒๕; ๑๔๘/๘๘; ๑๕๘/๘๗;
อปรปคฺคเคยฺยคา	๑๐๑/๖๐		๓๒๔/๒๑๕-๖; ๓๕๑/๒๔๑
อปรปจฺจย	๑๒/๗; ๒๑๘/๑๓๗	อปรปมาทาทิกรณ	๓๑๖/๒๑๐
อปรปฏินิถฺตฺตชฺชิตฺตา	๑๖/๑๐	อปรปสทท	๕๑/๓๐; ๒๗๖/๑๗๐;
อปรปฏิกยา	๒๖๗/๑๖๔; ๒๖๘/๑๖๕		๒๘๖/๑๗๘

ปทานุกรกโม

๓๘๕

ปทานุกรกโม	ปพเพ/องเก	ปทานุกรกโม	ปพเพ/องเก
อปปสัททกามา	๕๑/๓๑	อพุกุกักริ	๘๕/๕๒
อปปสัททวินีตา	๕๑/๓๑	อพุกุคคฺคฺคิ	๓๑๖/๒๐๘; ๓๓๖/๒๒๗
อปปสัณหา	๒๗๖/๑๖๘; ๒๘๖/๑๗๘	อพุกุค	๕๖/๓๓
อปปสตุโต	๓๓๐/๒๒๒; ๓๕๗/๒๕๘	อพโภกาดีโก	๕๗/๓๔
อปปหาย	๑๖/๑๐	อพโภกาเต	๕๔/๓๒; ๑๑๑/๖๘
อปปาทงโก	๒๒๖/๑๔๔; ๓๑๗/๒๑๑	อพยุคฺคา	๑๘๗/๑๑๖
อปปาพาโร	๒๖๖/๑๔๔; ๓๑๗/๒๑๑	อพฺยาปฐมปรมตยา	๑๘๒/๑๑๒
อปปายุกตรา	๔๐/๒๕	อพฺยาปฐเมเน	๓๐๘/๒๐๐
อปปายูกา	๔๐/๒๕	อพฺยาปนฺนิจฺคฺโต	๗๐/๔๐; ๑๑๕/๗๐
อปปมีย	๒๗๖/๑๗๐; ๒๘๖/๑๗๘; ๓๔๐/๒๓๒	อพฺยาปาท	๓๓๑/๒๐๗; ๓๕๑/๒๑๓; ๓๔๗/๒๓๘; ๓๕๘/๒๗๘
อปปเปกฺจ	๒๘๔/๑๗๘; ๒๙๔/๑๘๗	อพฺยาปาทราศ	๓๐๕/๑๘๔
อปปเปสฺกฺขตรา	๔๐/๒๕	อพฺยาปาทวิคฺคฺโก	๓๐๕/๑๘๓
อปปเปสฺกฺโข	๑๑๗/๗๑	อพฺยาปาทสงฺกปโป	๓๐๕/๑๘๓
อพพาหุ	๒๓๗/๑๕๑	อพฺยาปาทสณฺญา	๓๐๕/๑๘๔
อพโพจฺฉินฺน	๑๔๘/๘๐	อพฺรหฺมณฺญตา	๑๐๑/๖๐
อพฺภกฺขาน	๓๒๖/๒๑๘	อภพโพ	๑๒/๑๐; ๓๑๖/๒๐๘
อพฺภคฺค	๓๐๗/๑๘๘	อภเวณสฺส	๒๖๔/๑๖๓
อพฺภนฺชานาคิ	๑๖๑/๘๘	อภาสี	๒๗๖/๑๗๐
อพฺภนฺโมทิตา	๒๒๐/๑๓๘	อภิกงฺขติ	๒๒๕/๑๔๓
อพฺภนฺตเรหิ	๒๓๘/๑๕๒	อภิกกฺกนฺต	๒๗๔/๑๖๗; ๒๗๕/๑๖๘;
อพฺภาจิกฺขนฺติ	๔๗/๒๘		๒๘๕/๑๗๘
อพฺภาจิกฺขติ	๑๖๑/๘๘	อภิกกฺกนฺตวณฺณา	๒๗๕/๑๖๘; ๒๘๕/๑๗๘
อพฺภาจิกฺขิ	๓๒๖/๒๑๘	อภิกกฺกม	๒๖/๑๘
อพฺภาจิกฺเขยฺย	๑๘๓/๑๑๓	อภิกกฺกมถ	๒๐/๑๓

ปทานุกรโกโม	ปทานุกรโกโม	ปพเพ/องเก	ปพเพ/องเก
อภิธานาคี	๑๕๕/๘๗	อภินิวกุฏฏพพุโป	๑๕๗/๘๖
อภิชายคิ	๓๒๕/๒๒๑	อภินัตตเนตฺตคณยโน	๒๒๕/๑๕๕
อภิขุณา	๓๕๗/๒๓๘; ๓๕๘/๒๗๘	อภินัตตเนตฺโต	๒๐๐/๑๒๕; ๒๒๘/๑๕๕
อภิขุณาโทมนธุส	๘๐/๕๕; ๑๕๖/๑๒๒; ๓๐๖/๑๕๗; ๓๐๘/๖๖; ๓๑๐/๒๐๑; ๓๕๔/๒๕๕	อภิปาเตคิ	๑๕๑/๑๘๕; ๒๗๘/๑๗๑; ๒๘๑/๑๗๕; ๒๘๘/๑๘๐
อภิขุณาพยาปาทา	๑๐๒/๖๑	อภิปโปโมทคิ	๒๐๘/๑๓๑
อภินุณา	๑๐๘/๖๖; ๑๕๕/๘๗; ๑๕๕/๘๗; ๑๗๗/๑๑๐; ๓๕๖/๒๕๗	อภินิวกุ	๒๑๓/๑๓๕; ๓๓๘/๒๒๕; ๓๕๘/๒๖๕
อภินุณาตา	๒๐/๑๒	อภินิวกุ	๕๐/๒๕
อภินุณาย	๑๘๕/๑๑๓	อภินิวกุ	๒๒๕/๑๕๕
อภินุณเยย	๑๕๕/๘๗; ๓๕๗/๒๗๘	อภินิวกุ	๒๕๓/๑๕๕
อภินุณโธ	๒๗๘/๑๗๑; ๒๘๑/๒๗๕; ๒๘๘/๑๗๑; ๒๘๘/๒๗๕	อภินิวกุ	๒๗๑/๑๗๑; ๒๗๑/๑๗๑
อภินุเม	๓๕๖/๒๓๗	อภินิวกุ	๑๓๐/๗๕
อภินุท	๕๘/๒๕; ๑๕๗/๑๒๒	อภินิวกุ	๓๕๕/๒๗๖
อภินุทิตพพ	๑๗๘/๑๑๐; ๑๗๘/๑๑๑	อภินิวกุ	๒๑๕/๑๓๘
อภินุท	๒๕๕/๑๘๗	อภินิวกุ	๑๑๗/๗๑
อภินุทิตนคิ	๒๒๕/๑๕๕	อภินิวกุ	๒๗๕/๑๖๕; ๒๘๕/๑๗๘
อภินิปูณา	๒๒๓/๑๕๑; ๒๒๗/๑๕๕	อภินิวกุ	๘๑/๕๐; ๑๐๖/๖๕; ๑๕๕/๑๒๓
อภินิพคคิ	๑๓๑/๘๐	อภินิวกุ	๓๕๖/๒๓๗
อภินิพคคคิ	๕๕/๓๕	อภินิวกุ	๒๑๕/๑๓๘
อภินิมมิตตวา	๓๕/๒๒	อภินิวกุ	๓๐๕/๑๕๖
อภินิวกุเชตฺตวา	๑๕๕/๘๗	อภินิวกุ	๑๑๖/๗๑; ๑๓๕/๘๕
อภินิวกุเชยยาติ	๘๕/๕๒	อภินิวกุ	๑๘๘/๑๑๗

ปทานุกรกโม

๓๘๗

ปทานุกรกโม	ปพเพ/องเก	ปทานุกรกโม	ปพเพ/องเก
อภิสัมพุทธมัตถุ	๑๔๓/๘๖	อมุจฺฉิโต	๓๐๘/๒๐๐
อภิสัมพุทธชา	๓๕๑/๒๔๒; ๓๕๖/๒๕๗;	อมุคฺวาทิต	๓๑๓/๒๐๖
	๓๕๘/๒๗๒	อมุเค	๓๑๓/๒๐๖
อภิหริ	๗๓/๔๓	อมุคฺราตี	๓๕๖/๒๕๗
อภิหรนฺติ	๒๓๑/๑๔๗	อมุพฺพหฺวินโย	๓๓๒/๒๒๓
อมฺภวณฺ	๒๔๘/๑๕	อโมโห	๓๐๕/๑๘๓
อมฺเณ	๑๘๓/๑๑๓	อมุพรอมุพรวคฺติโย	๒๘๑/๑๗๕;
อภยฺชปรีโต	๒๓๔/๑๔๘		๒๘๑/๑๘๓
อมงฺกุโร	๓๑๖/๒๑๐	อຍဘိໄ	๑๘๖/๑๕๕
อมจฺ	๒๑๐/๑๓๒; ๒๒๘/๑๔๕	อຍໄ	๓๕๘/๒๖๔
อมจฺฉิ	๒๑๓/๑๓๔	อຍิรเกน	๒๗๑/๑๖๖
อมณฺ	๒๘/๒๐	อโยนิโสมนตฺติกาโร	๓๕๑/๒๔๒
อมคฺคณฺณคา	๓๐๔/๑๘๒	อรรณฺณวนปคฺคณฺ	๕๒/๓๑; ๒๗๖/๑๗๐;
อมคฺคเตยฺยคา	๑๐๑/๖๐		๒๘๖/๑๗๘
อมนตฺติการา	๓๐๘/๒๐๐; ๓๓๒/๒๒๓;	อรรณฺณายคเน	๑๓๒/๘๐
	๓๔๑/๒๓๓; ๓๔๓/๒๓๕; ๓๕๗/๒๕๘;	อรรคิ	๓๒๖/๒๑๘
	๓๕๘/๒๒๑	อรรคิ	๑๕/๘; ๒๒๒/๑๔๐;
อมนาปี	๒๗๖/๑๗๐; ๒๘๖/๑๗๘;		๒๒๓/๑๔๑
	๓๔๐/๒๓๒	อรรคคา	๓๐๓/๑๘๑; ๓๐๔/๑๘๕
อมนุตฺถา	๒๗๘/๑๗๑; ๒๘๑/๑๗๕;	อรรคคฺคณฺณจฺฉิณฺณิยา	๓๓๓/๒๒๔
	๒๘๒/๑๗๖; ๒๘๘/๑๘๑; ๒๘๘/๑๘๑;	อรรคคฺคณฺ	๓๕๔/๒๔๖
	๒๘๑/๑๘๔	อรรคฺคณฺ	๑๔๒/๘๕; ๑๔๓/๘๖
อมนมา	๒๘๑/๑๗๓; ๒๘๐/๑๘๒	อรรคิ	๖/๓; ๑๐๗/๖๕; ๑๑๖/๗๑;
อมายาวิ	๓๑๗/๒๑๑		๑๓๘/๘๔; ๓๑๗/๒๑๑; ๓๔๒/๒๓๓
อมิตฺตคาปนา	๒๒๑/๑๔๐	อรรคา	๓๓๓/๒๒๔

ปทานุภกโม	ปพเพ/องเก	ปทานุภกโม	ปพเพ/องเก
อวหานิ	๒๒๓/๑๔๑	อติกั	๒๓๓/๑๔๘
อริย	๑๔๕/๘๗; ๑๕๘/๘๖; ๑๕๙/๘๖; ๓๐๖/๑๙๘; ๓๑๗/๒๑๑ ๓๒๔/๒๑๗;	อโถโก	๓๐๕/๑๙๓
	๓๔๓/๒๓๔; ๓๕๖/๒๕๗; ๓๕๗/๒๖๑	อตุตเตโส	๒๔๒/๑๕๖
อริยสัจจานิ	๓๕๔/๒๔๐	อตุตถคุโธ	๒๔๒/๑๕๖
อริยสัจจโก	๒๖๖/๑๖๔	อตุตถัน	๒๒/๑๕
อรูปคณหา	๓๐๕/๑๙๔	อวัจ	๓๒๖/๒๑๙
อรูปชาตุ	๓๐๕/๑๙๔	อวณัน	๒๕๗/๑๖๒; ๒๖๔/๑๖๓
อรูปภโว	๓๐๕/๑๙๔	อวตฺถิกลมมาทาโน	๒๐๑/๑๒๕
อรูปราโค	๓๑๕/๒๐๘	อวमानนาย	๒๖๙/๑๖๕
อรูปสณณิ	๓๕๘/๒๗๐	อวรุทฺธา	๒๘๒/๑๗๖; ๒๙๒/๑๘๖
อรูปี	๓๒๑/๒๑๓	อวรุตฺธิ	๒๔๑/๑๕๔
อรูปีตุ	๑๕๗/๘๖	อวิภินเนวณพยุปปโก	๒๓๙/๑๕๒
อถกฺขิโต	๒๔๙/๑๕๘	อวิภุเขโป	๓๐๔/๑๙๒
อถการานุปทานน	๒๖๙/๑๖๕	อวิคคจฺจนุโท	๓๒๐/๒๑๑
อถกฺกั	๓๓๔/๒๒๕	อวิคคคโนห	๓๒๐/๒๑๑
อถทฺธา	๓๐๙/๒๐๐	อวิคคปริพาโห	๓๒๐/๒๑๑
อถมคฺโค	๒๗๓/๑๖๗	อวิคคปิปาโส	๓๒๐/๒๑๑
อถมริยสงฺฆาตา	๑๑๕/๗๐	อวิคคเปโม	๓๒๐/๒๑๑; ๓๓๑/๒๒๒;
อถมริยา	๑๑๕/๗๐		๓๕๗/๒๕๙
อถตฺถเกน	๗/๕	อวิจาว	๓๐๖/๑๙๘; ๓๔๓/๒๓๔; ๓๕๙/๒๗๕
อถตฺถชาคิกตฺต	๑๒๗/๗๖	อวิฐา	๓๐๔/๑๙๑; ๓๑๕/๒๐๘;
อถ	๓๔๕/๒๓๖		๓๕๒/๒๔๓
อถปเคยฺยา	๑๐๓/๖๑	อวิฐานุสโย	๓๓๒/๒๒๓; ๓๕๗/๒๕๙
อถาโก	๓๕๘/๒๖๔	อวิฐาโยควิธโยโค	๓๑๒/๒๐๕;
			๓๕๔/๒๔๖

ปทานุกรกโม

๓๙๙

ปทานุกรกโม	ปพเพ/องเก	ปทานุกรกโม	ปพเพ/องเก
อวิชชาโยโค	๓๑๒/๒๐๕	อวิธวาทนตาย	๒๗๐/๑๖๕
อวิชชาสณฺโณชนํ	๓๓๒/๒๒๓	อวิธวาท	๓๑๖/๒๐๙
อวิชชาสโ	๓๐๕/๑๙๕	อวิธวาท	๒๗๖/๑๕๐; ๒๘๑/๑๗๕;
อวิชชาโ	๓๑๒/๒๐๕		๒๘๓/๑๗๖; ๓๐๕/๑๙๕
อวิญญาตวาทิตา	๓๑๓/๒๐๖	อวิธวาทิตา	๓๐๕/๑๙๕
อวิญญาตวาทิตุ	๓๔๒/๒๓๕; ๓๕๘/๒๖๘	อวิธวาทิตุโก	๓๐๕/๑๙๓
อวิญญาต	๓๑๓/๒๐๖	อวิธวาทิตุโก	๓๐๕/๑๙๓
อวิญญาตคฤดา	๑๗๐/๑๐๕	อวิธวาทิตุโก	๓๐๕/๑๙๕
อวิญญาต	๓๐๖/๑๙๘; ๓๔๓/๒๓๕;	อวิธวาทิตุโก	๒๒๖/๑๕๓
	๓๕๓/๒๔๕; ๓๕๙/๒๗๕	อวิธวาทิตุ	๓๒๑/๒๑๓
อวิญญาตอวิจาโร	๓๐๕/๑๙๖	อวิธวาทิตุ	๓๒๐/๒๑๑
อวิญญาตอวิจรรคมุโค	๓๐๕/๑๙๖	อวิธวาทิตุ	๒๑๗/๑๓๗
อวิญญาต	๓๕๑/๒๔๒; ๓๕๖/๒๕๗;	อวิธวาทิตุ	๓๑๑/๒๐๓
	๓๕๘/๒๗๒	อวิธวาทิตุ	๓๐๘/๒๐๐
อวิญญาตครมโม	๓๕๕/๙๒; ๓๕๕/๑๑๕	อวิธวาทิตุ	๕๕/๓๒
อวิญญาตครมโม	๕๐/๒๕	อวิธวาทิตุ	๓๐/๒๑
อวิญญาต	๒๓๕/๑๕๐	อวิธวาทิตุ	๓๕๒/๒๔๓
อวิญญาต	๒๐๐/๑๒๕; ๒๓๕/๑๕๙	อวิธวาทิตุ	๓๑๘/๒๑๑
อวิญญาต	๒๓๕/๑๕๐	อวิธวาทิตุ	๓๓๕/๒๒๕; ๓๕๘/๒๖๕-๕
อวิญญาต	๑๗๘/๑๑๐	อวิธวาทิตุ	๕๖/๒๘
อวิญญาต	๒๓๕/๑๕๙	อวิธวาทิตุ	๑๕๗/๙๖
อวิญญาต	๓๒๕/๒๑๖	อวิธวาทิตุ	๓๑๗/๒๑๑
อวิญญาต	๓๕๘/๒๖๒	อวิธวาทิตุ	๑๘๓/๑๓๓
อวิญญาต	๒๘๒/๑๗๖	อวิธวาทิตุ	๑๐๖/๖๕; ๑๙๙/๑๒๓
อวิธวาทโก	๒๓๒/๑๕๗	อวิธวาทิตุ	๘/๖

ปทานุกโม	ปพเพ/องเก	ปทานุกโม	ปพเพ/องเก
อศทรมเม	๑๒๗/๗๖	อศรกาย	๗/๕; ๓๔๒/๒๓๓
อศทโร	๓๓๐/๒๒๒	อศรวา	๗/๕; ๒๑๐/๑๓๒
อศนวิจกุก	๖๑/๓๖	อศกข	๓๐๕/๑๙๕-๖; ๓๕๙/๒๘๒
อศนกุจิคา	๓๐๔/๑๙๓	อศกพพตงชาตา	๑๑๕/๗๐
อศพต	๓๑๑/๒๐๓; ๓๒๔/๒๑๗	อศกพพา	๑๑๕/๗๐
อศมปชณณิ	๓๐๔/๑๙๒	อศกมภิธานโต	๑๔๕/๘๗
อศมปชาโน	๓๑๒/๒๐๕	อศกมภิธานาติ	๑๕๙/๙๗
อศมปเวรี	๑๙๖/๑๑๕	อศตทโร	๓๓๐/๒๒๒; ๓๕๗/๒๕๙
อศมปายนโต	๑๒/๗	อศตยาน	๒๙๑/๑๗๔; ๒๙๑/๒๘๓
อศมยา	๓๕๘/๒๖๗	อศตวณ	๑๙๙/๑๒๓
อศมมาศมพทชปเวทิตะ	๓๐๑/๑๙๐	อศตทา	๑๒๐/๗๓
อศมมูโพห	๓๑๖/๒๑๐	อศตาดปคตา	๕๔/๓๒; ๕๖/๓๓
อศมโมธาย	๓๐๖/๑๙๘	อศตาดปคตาด	๓๔๔/๒๓๕; ๓๕๙/๒๗๖
อศยกาโร	๑๙๑/๑๑๙	อศต	๑๔๙/๙๐
อศตโต	๑๙๑/๑๑๙	อศตค	๒๖๓/๑๖๓; ๒๗๒/๑๖๖;
อศทานรรมค	๒๒๕/๑๔๓		๓๑๓/๒๐๖
อศหิ	๓๐๑/๑๙๐	อศตควาทิตา	๓๑๓/๒๐๖
อศก	๓๑๐/๒๐๑	อศตติ	๙/๖; ๕๔/๓๑
อศหาริยา	๑๑๘/๗๒	อศตติ	๒๙๗/๑๘๘
อศามณตตา	๑๐๑/๖๐	อศมิมานตมคมาโต	๓๒๖/๒๒๐
อศาทเต	๒๐๓/๑๒๖	อศมิมาน	๓๕๑/๒๔๑
อศก	๓๒๙/๒๒๑	อศายิ	๑๒๔/๗๕
อศจิโน	๑๔๙/๙๐	อศคคโก	๑๒๓/๗๔
อศกตณต	๓๓๑/๒๒๒; ๓๕๗/๒๕๙;	อศิตาย	๗/๕; ๒๑๖/๑๓๖;
	๓๕๙/๒๗๕; ๒๘๑		๓๒๕/๒๑๗

ປທານຸກຸໂມ

໔໐໑

ປທານຸກຸໂມ	ປພເພ/ອງເກ	ປທານຸກຸໂມ	ປພເພ/ອງເກ
ອຶຮິກ	໓໐໔/໑໔໒; ໓໓໐/໒໒໒; ໓໕໗/໒໕໗	ອາໂກເຊດີ	໔/໒
ອຶຮິຊາຍ	໒໐໓/໑໒໒	ອາກຸນຕີ	໔໐/໒໕
ອຶຮິ	໑໒໔/໒໕; ໒໐໔/໑໓໑; ໒໑໗/໑໓໗; ໒໒໑/໑໓໑; ໒໕໔/໑໒໑	ອາກໂຕ	໒໐໒/໑໒໔; ໒໐໔/໑໓໑ ນເກວດີ
ອຶຮິມຸກ	໔໐/໒໕	ອາກເມດ	໒໔/໑໒
ອຶໂຮ ວັດ	໑໒໒/໒໔	ອາກມຸມ	໓໕໗/໒໒໐
ອຶຮິກຸເຊດ	໒໐໔/໑໓໑	ອາກາຣິກຸໂຕ	໑໔໒/໑໑໕; ໓໑໒/໒໐໔
ອາກຸໝາໂນ	໗/໕	ອາຜາກ	໑໐໓/໒໒; ໓໕໔/໒໒໔
ອາກາດກຸດິນ	໓໔໒/໒໓໑	ອາຈຣິ	໒໑໑/໑໓໓
ອາກາດຣາກຸ	໓໒໕/໒໑໔	ອາຈຣິຍັກ	໔໐/໒໕
ອາກາດານຸຈາຍນັດຊາ	໓໔໔/໒໓໕	ອາຈຣິຍາ	໒໒໒/໑໒໔; ໒໒໔/໑໒໔; ໒໒໗/໑໒໗
ອາກາດານຸຈາຍນັດ	໒໔໑/໒໓໑; ໓໐໔/໒໐໐; ໓໔໓/໒໓໕; ໓໔໔/໒໓໕; ໓໕໗/໒໕໗; ໓໕໘/໒໒໑	ອາຈາມກຸໂຫ	໕໗/໓໓
ອາກາດານຸຈາຍນັດປາ	໓໓໒/໒໒໓; ໓໔໑/໒໓໑; ໓໕໗/໒໕໗; ໓໕໘/໒໒໑	ອາຈາກໂຈຣດຸມປັນໂນ	໑໑໐/໒໒; ໓໔໕/໒໓໒; ໓໕໔/໒໒໒; ໓໕໕/໒໒໒
ອາກາດໄດ	໓໔໑/໒໓໑; ໓໔໓/໒໓໕; ໓໕໗/໒໕໗; ໓໕໘/໒໒໑	ອາຈິກຸໜີ	໒໒໒-໓/໑໒໓; ໒໒໔/໑໒໑; ໒໒໕/໑໒໒; ໒໒໖/໑໒໒; ໒໒໗/໑໒໒; ໒໒໘/໑໒໒; ໒໒໙/໑໒໒; ໒໓໐/໑໒໒
ອາກິຣຸຈຸນາຍນັດຊາ	໓໔໔/໒໓໕; ໓໕໘/໒໒໑	ອາຈິກຸໜີ	໒໒໒/໑໒໒; ໓໐໒/໑໔໔; ໓໕໕/໒໒໕
ອາກິຣຸຈຸນາຍນັດ	໓໔໑/໒໓໑; ໓໔໓/໒໓໕	ອາຊານນີ	໑໒໒/໒໔; ໑໒໔/໒໕; ໑໒໒/໒໒
ອາກິຣຸຈຸນາຍນັດປາ	໓໓໒/໒໒໓; ໓໔໑/໒໓໑; ໓໕໗/໒໕໗; ໓໕໘/໒໒໑	ອາຊານນີ	໓໐໑/໑໔໐
		ອາຊານນີດີ	໓໐໐/໑໔໐
		ອາຊານນາ	໒໒໑/໑໒໔; ໒໒໑/໑໒໓
		ອາຊານນີຍ	໒໒໒/໑໒໐; ໒໒໑/໑໒໕; ໒໒໓/໑໒໖; ໒໒໒/໑໒໖; ໒໒໒/໑໒໖

ปทานุกรโม	ปัพเพ/องเก	ปทานุกรโม	ปัพเพ/องเก
อาตบป	๔๐/๒๕; ๑๔๘/๘๘; ๑๕๖/๘๓; ๑๕๘/๘๗; ๓๑๘/๒๑๑; ๓๒๐/๒๑๒	อาทมนทวิโก	๓๕๑/๒๔๒
อาตบป	๘๐/๔๘; ๑๐๘/๖๕; ๑๐๘/๖๖; ๑๕๖/๑๒๒; ๓๐๖/๑๘๗; ๓๕๔/๒๔๕	อาเนญชาภิสังขาร	๓๐๕/๑๕๕
อาทาทพพิ	๘๕/๕๒	อาปชฐติ	๓๐๘/๒๐๐
อาทาทนคฺคาหิ	๓๒๕/๒๑๗	อาปคฺคิกุสฺสตา	๓๐๔/๑๘๒
อาทิกถยานิ	๑๐๗/๖๕; ๓๕๘/๒๖๓; ๓๕๘/๒๗๖	อาปคฺคิกุสฺสจฺจนกุสฺสตา	๓๐๔/๑๘๒
อาทิจฺจนุ	๒๗๘/๑๗๑	อาปทาสฺ	๒๖๒/๑๖๓; ๒๗๐/๑๖๕; ๒๗๓/๑๖๗
อาทิจฺจนุ	๒๘๑/๑๗๕; ๒๘๘/๑๘๑; ๒๘๑/๑๘๔	อาปาถกนิสํ	๖๒/๓๖
อาทิจฺโจ	๒๗๘/๑๗๑; ๒๘๘/๑๘๐	อาปายิก	๖/๔; ๑๔/๘
อาทิจฺจุทฺทวิยกา	๑๘๘/๑๑๘; ๓๕๘/๒๖๒	อาปฐติ	๒๔๖/๑๕๘
อาทิจฺญติ	๘๒/๕๖; ๒๘๒/๑๗๖; ๒๘๒/๑๘๖	อาปอกฺคินิ	๓๔๖/๒๓๗
อาทิจฺ	๘๑/๕๖	อาปอราตุ	๓๒๕/๒๑๘
อาทิจฺคิ	๑๘๖/๑๑๕	อาพาโร	๓๕๘/๒๖๕
อาทิจฺคฺวา	๑๒๘/๗๘	อาภตฺตฺรกายา	๓๘/๒๔; ๑๑๘/๗๒
อาทฺทวตฺตฺตฺ	๓๐๘/๒๐๐-๑	อาภตฺตฺรจฺจคฺคินิ	๓๘/๒๓; ๑๑๘/๗๒
อาทฺทวตฺตฺตฺ	๓๓๑/๒๒๒; ๓๕๗/๒๕๘	อาภิเจตฺติกา	๑๖๐/๘๘
อาทฺทววากฺยวโจ	๒๓๗/๑๕๑	อาทมนฺตาเปตฺวา	๘๘/๕๔
อาทฺทววโจ	๒๓๖/๑๕๐	อาทมนฺเตติ	๑๘๘/๑๒๓; ๒๘๕/๑๗๘; ๓๐๐/๑๘๘; ๓๕๐/๒๔๑
อาทฺทวปาฏิหาริย์	๓๐๕/๑๘๗	อาทมนฺตฺตฺตฺ	๒๗๒/๑๖๖
อาทฺทวคฺคาหิ	๖๓/๓๗	อาทมนฺตฺตฺ	๓๐๕/๑๘๗
อาทฺทปติ	๒๘๑/๑๗๕; ๒๘๘/๑๘๐; ๒๘๑/๑๘๔	อาทมนฺตฺตฺ	๓๐๔/๑๘๒
		อาทมนฺตฺตฺ	๑๔๖/๘๗
		อาทมนฺ	๒๔๘/๑๕๘
		อาทมนฺ	๒๐๐/๑๒๔; ๒๖๖/๑๒๘

ปทานุกรกโม

๕๐๓

ปทานุกรกโม	ปพเพ/องเก	ปทานุกรกโม	ปพเพ/องเก
อายคปณหิตาพิคิตถุณ	๒๐๖/๑๒๙	อาโลกสถณ	๓๐๗/๑๙๙
อายเมยยามิ	๓๐๐/๑๙๙	อาโลกสถณ	๗๐/๕๐
อายามิ	๒๒๒/๑๕	อาวชฐ	๓๐๔/๑๙๒
อายุ	๑๑๐/๖๖; ๑๕๗/๙๕	อาวสทธิ	๒๑๓/๑๓๔; ๒๑๙/๑๓๘
อายุภุชยา	๓๘/๒๔	อาวสทธิ	๒๕๓/๑๖๐
อายุปริยญโต	๑๕๖/๙๔; ๓๕๖/๒๕๗	อาวสทธิโต	๒๑๑/๑๓๓
อารกา	๒๕๙/๑๖๒	อาวาสมจุนริย	๓๑๕/๒๐๘
อารกชากรณ	๓๕๙/๒๗๓	อาวาสทิวาทกาน	๒๕๑/๑๕๙
อารกโช	๓๕๙/๒๗๓	อาวิ	๓๒๔/๒๑๖-๗
อารทฐวิโร	๑๕๓/๙๓; ๓๑๗/๒๑๑; ๓๓๐/๒๒๒; ๓๔๖/๒๓๗; ๒๕๗/๒๕๕; ๓๕๙/๒๗๗	อาวิกค	๑๗๕/๑๐๘
อารทโช	๒๔๔/๑๕๗	อาวิกคตา	๓๑๗/๒๑๑
อารภคิ	๓๐๖/๑๙๙; ๓๓๔/๒๒๔; ๓๕๙/๒๖๕	อาวิณเขยยาม	๒๕/๑๗
อารมภคณ	๓๕๙/๒๖๖	อาวิณคิ	๒๙๒/๑๗๗; ๒๙๓/๑๗๘; ๒๙๓/๑๘๖
อาโรคฺยมโท	๓๐๕/๑๙๗	อาสชฐ	๓๓๖/๒๒๗
อาโรคฺยสมปทา	๓๑๖/๒๐๙	อาสนนปฏิทิตโต	๕๗/๓๔
อาโรคฺยสมปทาเหตุ	๓๑๖/๒๐๙	อาสนาน	๒๙๙/๑๙๙
อาโรจยามิ	๖/๔	อาสนภวา	๑๔๒/๙๕
อาโรเจตุ	๑๘/๑๑	อาสน	๒๗/๑๙
อาโรปีโต	๒๙๙/๑๙๙; ๓๐๑/๑๙๐	อาสน	๑๔๕/๙๗; ๑๕๔/๙๒; ๓๐๕/๑๙๗; ๓๐๗/๑๙๙; ๓๑๒/๒๐๕; ๓๒๑/๒๑๒;
อาโรเปตฺวา	๒๙๙/๑๙๙	อาสน	๓๕๓/๒๔๕; ๓๕๖/๒๕๗; ๓๕๗/๒๖๐
อาตฺธานโยโค	๒๔๗/๑๕๙	อาสนจฺจานียะ	๓๕๗/๒๖๐
อาตฺตปการก	๑๒๑/๗๓	อาตฺตยิมุเต	๑๒/๙
อาโลกผณตา	๓๕๕/๒๔๗	อาตฺตาทะพัพ	๒๙/๒๐
		อาตฺตจิตฺโต	๓๑๙/๒๑๑

ปทานุกรโม	ปพฺเพ/องฺเก	ปทานุกรโม	ปพฺเพ/องฺเก
อาหฺรณฺทิกิ	๑๒๕/๗๕	อิตฺถิถกฺกํ	๕๐/๓๐
อาหฺรณฺมิ	๓๓๖/๒๒๗	อิตฺถิถปฺปมา	๑๒๐/๗๒
อาหฺรณฺทิจิตฺติกา	๓๕๑/๒๔๒	อิตฺถิถวตฺถํ	๑๙๙/๑๒๓
อาหฺรณฺทิจิตฺติสํยมา	๓๕๙/๒๗๕; ๓๕๙/๒๘๑	อิตฺถิถตฺถิ	๑๒๖/๗๖
อาหฺรณฺ	๓๕๔/๒๔๕	อิตฺถิถจฺจาณิเวโธ	๓๑๒/๒๐๕
อาหฺรณฺ	๕๗/๓๓	อิตฺถิ ๑๐๖/๖๔; ๑๗๔/๒๐๗ ๒๐๒/๑๒๕;	
อาหฺรณฺ	๑๕๖/๙๔; ๓๕๖/๒๕๗	อิตฺถิ	๑๕๙/๙๖ - ๗
อาหฺรณฺ	๑๒๗/๗๖	อิตฺถิปาฏิหาริยํ	๔/๒; ๑๔/๙; ๓๐๕/๑๙๗
อาหฺ	๒๐๙/๑๓๑	อิตฺถิปาท	๑๑๐/๖๖; ๑๔๕/๘๗; ๑๗๗/๑๑๐
อาหฺนุญฺยคฺคิ	๓๐๕/๑๙๕	อิตฺถิวิราดฺ	๑๕๙/๙๖
อาหฺนุญฺย	๖/๔	อิตฺถิโลก	๑๔๙/๙๐
อิตฺถิ	๒๑๕/๑๓๕; ๒๑๙/๑๓๘; ๒๒๕/๑๔๓	อิตฺถิปปนฺโน	๓๕๖/๒๕๗
อิตฺถินวณฺเ	๓๓๑/๒๒๒; ๓๕๗/๒๕๙	อิตฺถิโท	๒๑๙/๑๓๘
อิตฺถินคิ	๒๓๗/๑๕๑; ๓๓๗/๒๒๘	อิตฺถิวิย	๑๔๕/๘๗; ๑๕๓/๙๒; ๓๐๔/๑๙๒
อิตฺถิ	๓๑๕/๒๐๘	อิตฺถิ	๑๑๓/๖๙
อิตฺถิ	๒๕๓/๑๖๐	อิตฺถิ	๒๒๑/๑๔๐; ๒๖๕/๑๖๓
อิตฺถิ	๓๐๙/๒๐๐; ๓๔๖/๒๓๗	อิตฺถิ	๒๐๐/๑๒๕
อิตฺถิ	๓๐๙/๒๐๐	อิตฺถิ	๓๗/๒๓; ๔๐/๒๕
อิตฺถิ	๕๐/๓๐	อิตฺถิ	๒๖๙/๑๖๕
อิตฺถิ	๓๑๑/๒๐๔	อิตฺถิ	๖๓/๓๗; ๓๒๕/๒๑๗
อิตฺถิ ๔๐/๒๕; ๒๐๖/๑๒๙; ๒๑๐/๑๓๒;		อิตฺถิ	๒๗๔/๑๖๗
๒๓๒/๑๔๗ นแกวฺ		อิตฺถิ	๕๗/๓๔
อิตฺถิ ๑๒๖/๗๖; ๑๙๑/๑๘๓ ๒๘๑/๑๗๓;		อิตฺถิ	๕๗/๓๔

ปทานุกรกโม

๔๐๕

ปทานุกรกโม	ปพเพ/องเก	ปทานุกรกโม	ปพเพ/องเก
อุคคเต	๒๗๘/๑๗๓	อุคคตมคฺครตฺทายโก	๒๐๙/๑๓๓
อุคคจฺจนฺติ	๒๗๘/๑๗๓; ๒๘๘/๑๘๐	อุคคตมปมฺชทาย	๒๑๓/๑๓๔
อุคคจฺจนฺตสฺส	๒๗๘/๑๗๓	อุคคตว ๑๑/๗; ๒๗๐/๑๖๕; ๒๘๑/๑๗๔-๕;	
อุคคณฺหาตุ	๒๗๖/๑๗๐; ๒๘๖/๑๗๙		๒๘๑/๑๘๓-๔
อุจฺจวจาณิ	๓๕๙/๒๗๗	อุคคตวกา	๗/๔
อุจฺจาสฺสทตฺตทท	๕๐/๓๐; ๕๖/๓๓	อุคคตวโร	๒๑๓/๑๓๔
อุจฺจนฺต	๑๙๔/๑๒๓	อุคคตวมนฺตสฺสทมา	๔/๒; ๑๔/๙
อุจฺจนฺตมฺโถ	๓๔๘/๒๓๙; ๓๕๙/๒๘๐	อุคคตวคฺคตว	๑๔๔/๘๗
อุจฺจาทโก	๗๗/๔๗	อุคคตวณฺทกํ	๑๗๕/๑๐๘
อุจฺจปฺปนิ	๖/๔	อุคคตวณฺ	๓๕๘/๒๖๒
อุจฺจมาเปตพฺพ	๒๘๒/๑๗๗; ๒๘๓/๑๗๘	อุคคตวาโน	๙/๖
	๒๘๒/๑๗๖	อุทกมณฺธิ	๒๘๘/๑๘๘
อุจฺจจฺนโก	๒๗๓/๑๖๗	อุทโกโรหณนุโยคมนุญฺจโต	๕๗/๓๔
อุจฺจจฺนสฺส	๓๐๐/๑๘๙	อุทปาที	๑๒๖/๗๖
อุจฺจจฺน	๒๖๘/๑๖๔	อุทปาที	๑๕๖/๙๔
อุจฺจจฺย	๒๘๔/๑๗๘	อุทยคฺคตคามินิยา	๓๑๗/๒๑๓; ๓๔๖/๒๓๗;
อุจฺจจฺนา	๒๐๐/๑๒๔; ๒๓๒/๑๔๗		๓๕๙/๒๗๘
อุจฺจหิ	๒๕๔/๑๖๓	อุทยพฺพยานุปฺตสฺส	๓๐๗/๑๙๙; ๓๕๘/๒๖๓
อุจฺจหิสฺส	๒๐๐/๑๒๔; ๒๓๐/๑๔๖	อุทวาทเทหิ	๓๒๐/๒๑๒
อุจฺจหิสฺสคฺคตมิริชฺชคฺคมา	๒๓๓/๑๔๗	อุทวียํ	๑๔๙/๙๐
อุจฺจนิโย	๑๓๔/๖๙	อุทวเนนฺติ	๓๐๕/๑๙๖
อุคฺคปฺปิตฺตยวโนทนปฺปิตฺตตฺตนาธรรมคฺค		อุทกวิตฺตา	๒๒๘/๑๔๕
	๑๘๒/๑๑๒	อุทมฺพริกาย	๔๙/๓๐
อุคฺคตฺตวจฺจนา	๑๒๐/๗๒; ๑๒๑/๗๓	อุทกิตฺตคฺค	๕๗/๓๓
อุคฺคตม	๒๑๒/๑๓๓; ๒๒๓/๑๔๒	อุททคฺค	๒๐๐/๑๒๔; ๒๒๖/๑๔๓

បារិក្ខកុកេ	បារិក្ខកុកេ	បារិក្ខកុកេ	បារិក្ខកុកេ
បារិក្ខកុកេ	១១២/១៣៣; ២០០/១២៤; ២១៥/១៣៥	បារិក្ខកុកេ	២៨១/១២៤; ២៩១/១៨៣
បារិក្ខកុកេ	៩១/៥៦	បារិក្ខកុកេ	១៥/៩
បារិក្ខកុកេ	៣១៥/២០៨; ៣៥៥/២៤៧	បារិក្ខកុកេ	២៨២/១២៦
បារិក្ខកុកេ	៣៤៨/២៣៨; ៣៥៩/២២៩	បារិក្ខកុកេ	៦៣/៣៧; ៣២៥/២១៧
បារិក្ខកុកេ	៣១៥/២០៨	បារិក្ខកុកេ	៤៤/២៧; ១២៦/៧៦
បារិក្ខកុកេ	៣០៨/២០០	បារិក្ខកុកេ	៤៤/២៧
បារិក្ខកុកេ	២០១/១២៥	បារិក្ខកុកេ	២៨២/១២៦
បារិក្ខកុកេ	៣៤/២២	បារិក្ខកុកេ	២៨២/១២៦
បារិក្ខកុកេ	២៧៣/១២៧	បារិក្ខកុកេ	៣៥៨/២២២
បារិក្ខកុកេ	៣១៨/២១១	បារិក្ខកុកេ	១៥៦/៩៤
បារិក្ខកុកេ	៣១០/២០២	បារិក្ខកុកេ	១៥៨/៩៦; ៣៥៦/២៥៧
បារិក្ខកុកេ	៥០/៣០	បារិក្ខកុកេ	២១៩/១៣៨
បារិក្ខកុកេ	៥២/៣១; ៥៦/៣៣	បារិក្ខកុកេ	៧/៥
បារិក្ខកុកេ	២០៥/១៦៣	បារិក្ខកុកេ	៣៣៧/២២៨
បារិក្ខកុកេ	៩៣/៥៧	បារិក្ខកុកេ	១៩/១៤; ៣៥៦/២៥៧
បារិក្ខកុកេ	៥៨/៣៤; ១៤៣/៨៦	បារិក្ខកុកេ	២១៣/១៣៤
បារិក្ខកុកេ	២០១/១២៥; ២០៦/១២៩; ២១០/១៣២; ២១៤/១៣៥; ២១៨/១៣៨; ២២៥/១៤៣ រក្សា	បារិក្ខកុកេ	៨៣/៥១
បារិក្ខកុកេ	២១០/១៣២	បារិក្ខកុកេ	២៧២/១២៦
បារិក្ខកុកេ	៣០៧/១៩៩	បារិក្ខកុកេ	២០០/១២៤; ២១៦/១៣៦
បារិក្ខកុកេ	២០៨/១៦៤	បារិក្ខកុកេ	២៣២/១៤៨
បារិក្ខកុកេ	៣៣០/២២២; ៣៥៧/២៥៩	បារិក្ខកុកេ	១៩៧/១២២
		បារិក្ខកុកេ	៧៣/៤៣; ១៥៨/៩៦; ៣៥៦/២៥៧
		បារិក្ខកុកេ	៣២៤/២១៦
		បារិក្ខកុកេ	៣១៦/២០៩

ปทานุกรโม	ปพฺพ/องฺก	ปทานุกรโม	ปพฺพ/องฺก
อุปตํภมิตพฺพ	๕๑/๓๓	อุเปกฺขาตฺถคเตน	๓๓๐/๖๗; ๓๐๘/๒๐๐
อุปตํภมิตฺวา	๗/๕; ๒๑๖/๑๓๖	อุเปกฺขินฺทริย	๓๒๐/๒๑๒
อุปตมฺถวคฺคณิก	๑๗๕/๑๐๘; ๓๐๒/๑๙๐	อุเปติ	๒๑๕/๑๓๖; ๒๑๗/๑๓๗; ๒๑๙/๑๓๙
อุปตมาริฏฺฐาณ	๓๑๑/๒๐๔	อุโปสถูปวาเต	๒๐๑/๑๒๕; ๒๓๐/๑๔๖
อุปตมฺาย	๑๘๔/๑๑๓	อุปปตฺตฺตฺติ	๓๐๗/๑๙๙
อุปตมฺปตฺต	๑๐๘/๖๖; ๑๑๐/๖๗; ๒๕๙/๒๗๕; ๓๕๖/๒๕๗; ๓๕๘/๒๗๑	อุปปตฺตฺตฺตนา	๓๑๑/๒๐๔
อุปตมฺปทาย	๓๑๗/๒๑๑; ๓๔๖/๒๓๗; ๓๕๘/๒๖๓	อุปปนฺน	๗/๕; ๒๖๑/๑๖๒; ๓๐๖/๑๙๘
อุปทจฺจปรีนิพฺพาย	๓๑๘/๒๑๑	อุปปนฺนุปปนฺน	๓๑๐/๒๐๒; ๓๓๒/๒๒๓
อุปาทานกฺขณ	๓๐๗/๑๙๙; ๓๕๘/๒๖๓	อุปปาตฺตนิมิตฺตโกวิทา	๒๑๗/๑๓๗
อุปาทานิโย	๓๕๑/๒๔๑	อุปปาทาย	๓๐๖/๑๙๙
อุปายโกตฺถตฺถ	๓๐๕/๑๙๗	อุปปาทคฺคพฺพ	๓๕๑/๒๔๑; ๓๕๗/๒๕๘
อุปาตฺก	๑๗๖/๑๗๐; ๑๘๑/๑๗๕; ๑๘๒/๑๗๖; ๒๑๐/๑๓๒; ๒๗๔/๑๖๘; ๒๘๓/๑๗๘	อุปปาทคฺคตฺถามิ	๑๘๒/๑๑๒
อุปาตฺติกา	๒๑๐/๑๓๒; ๒๑๗/๑๓๗	อุพฺพาทกร	๒๓๗/๑๕๑
อุเปกฺขโก	๓๔๓/๒๓๔; ๓๔๘/๒๓๘; ๓๕๙/๒๗๕	อุพฺพาทนายน	๒๒๗/๑๔๔
อุเปกฺขา	๓๒๖/๒๑๙	อุพฺพคฺคคฺคตฺถาย	๒๐๔/๑๒๗
อุเปกฺขานฺนุจฺฉานีย	๓๒๔/๒๑๖	อุพฺพคฺคคฺคตฺถายาปนฺนุทโน	๒๐๕/๑๒๘
อุเปกฺขาตฺถคปาริสุตฺติ	๓๐๖/๑๙๘; ๓๔๓/๒๓๕; ๓๔๘/๒๓๙; ๓๕๙/๒๗๕	อุพฺพคฺคคฺคตฺถาตฺถมว	๒๑๓/๑๓๔
อุเปกฺขาตฺถมโพนฺณนฺค	๑๕๑/๙๑; ๓๑๐/๒๐๒; ๓๓๐/๒๒๑; ๓๕๗/๒๕๘	อุภโตภาคคิมฺมจ	๓๓๘/๒๒๙; ๓๕๘/๒๗๐
		อุภโตภาคคิมฺมคฺคโต	๑๕๐/๙๑; ๓๓๒/๒๒๓
		อุภยวอฺกคฺคคฺค	๑๑๖/๗๐
		อุภโตภาคคฺคคฺค	๒๔๔/๑๕๗
		อุมาปฺป	๓๓๘/๒๒๙; ๓๕๘/๒๗๐
		อุตฺถกปฏิกิ	๕๗/๓๔
		อุตฺถงฺกปาโท	๒๐๐/๑๒๔; ๒๑๒/๑๓๓

ปทานุกรโม	ปพฺพ/องฺเก	ปทานุกรโม	ปพฺพ/องฺเก
อุตุตฺตํขปาทอุทฺทคฺคโดมตาทกฺขณานิ		เอกาหิ	๕๗/๓๓
	๒๑๒/๑๓๓	เอกิท	๑๒๒/๗๓
อุตุตฺตํ	๒๐๘/๑๓๑; ๒๐๘/๑๓๑	เอกัฏฐา	๓๒๔/๑๒๖
อุตุตฺตํนคฺคา	๒๐๑/๑๒๕; ๒๐๖/๑๒๕;	เอเกกโดมปจิตฺตควา	๒๓๓/๑๔๘
	๒๑๐/๑๓๒; ๒๑๖/๑๓๖	เอเกกโดโม	๒๐๐/๑๒๕; ๒๓๒/๑๔๗
อุตุตฺตํเทคฺคไฟ	๑๗๘/๑๑๑	เอโกทกฺกฏ	๑๒๐/๗๒
อุตุตฺตํโก	๒๐๕/๑๒๘	เอโกทิกาว	๓๐๖/๑๘๘; ๓๔๓/๒๓๕;
อุตุตฺตํรเตยฺยา	๒๕๓/๑๖๐		๑๕๕/๒๗๕
อุพารปามุชฺช	๓๔๖/๒๓๗	เอณิขมตฺตกฺขณ	๒๑๔/๑๓๕
อุพารปามุชฺช	๓๕๘/๒๗๗	เอณิขโม	๒๐๐/๑๒๕; ๒๑๔/๑๓๕
อุพารา	๒๗๖/๑๖๘; ๒๘๖/๑๗๘	เอณเอยฺยขโม	๒๑๕/๑๓๖
[เอ]		เอตทานคฺคตริย	๑๔๕/๘๗ นกาว
เอกขริ	๒๘๑/๑๗๓; ๒๘๑/๑๘๓	เอวยคิ	๒๓๗/๑๕๑
เอกคฺคตฺตกายา	๓๓๒/๒๒๓; ๓๕๗/๒๕๘	เอวย	๒๑๓/๑๓๔
เอกคฺคตฺตณฺนิโน	๓๓๒/๒๒๒-๓;	เอตฺตกฺกจายิกฺกจโต	๑๕๖/๘๔
	๓๕๗/๒๕๘; ๓๕๗/๒๗๒	เอหิปตฺตโก	๖/๔
เอกทวาร	๑๔๓/๘๖	เอหิภทฺตโก	๕๗/๓๓
เอกทวฺหิกาย	๘/๖	เอพกมนฺตร	๕๗/๓๓
เอกนามา	๒๗๘/๑๗๑; ๒๘๑/๑๗๕	เอพมฺโค	๓๔๒/๒๓๕; ๓๕๘/๒๖๘
เอกนฺตนิพฺพิทาย	๑๘๔/๑๑๓	[โอ]	
เอกปตฺตยโก	๕๗/๓๔	โอกฺกมคิ	๑๔๗/๘๘; ๓๑๒/๒๐๕
เอกต	๑๗/๑๐; ๑๔๒/๘๕	โอกฺกมิ	๑๒๐, ๑๒๒/๗๓; ๑๒๖/๗๖
เอกตฺตพฺยากรณโย	๓๑๒/๒๐๕	โอชติ	๒๘๑/๑๗๕; ๒๘๑/๑๘๔
เอกาคารโก	๕๗/๓๓	โอชฺจวจิตฺตกา	๒๘๑/๑๗๕;
เอการกฺโข	๓๔๘/๒๓๘-๘; ๓๕๘/๒๗๘		๒๘๑/๑๘๔
เอกาโดมโก	๕๗/๓๓	โอชฺคปโป	๓๐๕/๑๘๒

ปทานุกรกโม

๔๐๘

ปทานุกรกโม	ปพเพ/องเก	ปทานุกรกโม	ปพเพ/องเก
โศคตบปฐน	๒๒๒/๑๔๑; ๓๓๐/๒๒๑; ๓๕๗/๒๕๘	โศโรเรชยาม	๕๓/๓๑; ๗๕/๔๔
โศคตบปฐน	๓๓๑/๒๒๒	โศโรหิตวา	๕๔/๓๒
โศคตบปฐ	๓๓๐/๒๒๒; ๓๕๗/๒๕๘	โศวรรณ	๒๗๕/๑๖๘; ๒๘๕/๑๗๘
โศทกมุนา	๑๑/๗	โศตกุกติ	๘๒/๕๐
โศทกุกติ	๗๕/๔๔	โศตกุกติ	๘๒/๕๐; ๘๘/๕๔
โศทก	๒๐๐/๑๒๔; ๒๓๒/๑๔๗; ๓๓๘/๒๓๐; ๓๕๘/๒๗๑	โศตวิคาวกา	๓๓๘/๒๓๐
โศทกกลิน	๓๔๖/๒๓๘	โศตวันติ	๑๓๒/๘๐
โศทกนิทต	๓๓๘/๒๓๐; ๒๕๘/๒๗๑	โศทาเรศวา	๘๘/๕๔; ๑๐๘/๖๕
โศทกนิภา	๓๓๘/๒๓๐; ๓๕๘/๒๗๑	โศทิกภาโร	๑๑๖/๗๑; ๑๓๘/๘๔; ๑๘๖/๑๑๕
โศทกวณณ	๓๓๘/๒๓๐; ๓๕๘/๒๗๑	โศพาวา	๑๔๒/๘๕
โศทกตสนา	๕๑/๓๑; ๑๗๔/๑๐๗; ๓๐๑/๑๘๐	โศพาริก	๑๔๓/๘๖; ๓๕๔/๒๔๕
โศราริกา	๑๗/๑๐	[ก]	
โศปนนิโก	๖/๔	กชชติ	๓๐๕/๑๘๔; ๓๑๘/๒๑๑
โศปปาทิก	๑๕๔/๘๒; ๑๘๕/๑๑๕; ๓๔๒/๒๓๔; ๓๕๘/๒๗๑	กชช	๓๕๘/๒๖๒
โศปปาทิกโยนิ	๓๑๒/๒๐๕	กชชาจันนิเย	๓๕๘/๒๖๒
โศปมเม	๒๘/๓๐	กชชาวิคณวิคต	๓๕๘/๒๗๒
โศปมมิโก	๓๔๒/๒๓๓; ๓๕๘/๒๗๑	กณจณตนิภค	๒๐๐/๑๒๔; ๒๑๘/๑๓๘
โศปายิกตราน	๑๗๘/๑๑๐	กณภก	๕๗/๓๓
โศภาเสศวา	๒๘๕/๑๗๘	กณิกานุ	๓๓๘/๒๓๐
โศรมภาคิยาน	๑๕๔/๘๒; ๑๘๕/๑๑๕	กณ	๑๒๗/๗๗
โศร	๑๑๘/๗๒; ๒๖๕/๑๖๓	กณกกาปตติโย	๕๗/๓๔
		กณกกาปตติเย	๕๗/๓๔
		กณณต	๒๓๖/๑๕๐

ปทานุกรกโม

๔๑๑

ปทานุกรกโม	ปพเพ/องฺเก	ปทานุกรกโม	ปพเพ/องฺเก
กตหชาดา	๑๖๕/๑๐๑; ๓๐๓/๑๙๐	กามโมคิ	๑๗๕/๑๐๗; ๒๑๒/๑๓๓;
กตหปฺปวทฺธมนนอภิจุจการี	๒๓๕/๑๔๙		๒๑๓/๑๓๔; ๒๑๖/๑๓๖
กตหปฺปวทฺธมน	๒๔๘/๑๕๘	กามโยควิติโยโค	๓๑๒/๒๐๕; ๓๕๔/๒๔๖
กตุยาน	๒๕๗/๑๖๒; ๒๖๓/๑๖๓;	กามโยโค	๓๑๒/๒๐๕
	๒๗๒/๑๖๖; ๒๘๗/๑๖๔; ๓๑๖/๒๑๐;	กามราคานุติโย	๓๓๒/๒๒๓; ๓๕๗/๒๕๙
	๓๓๖/๒๒๗	กามวิตกก	๓๐๕/๑๙๓; ๓๑๐/๒๐๒
กตุยานปฏิภาโน	๑๕๓/๙๒	กามตงฺกบโป	๓๐๕/๑๙๓; ๓๕๘/๒๓๙;
กตุยานมิตฺตดา	๓๐๔/๑๙๒; ๓๕๒/๒๔๓		๓๕๙/๒๘๐
กตุยานมิตฺโต	๓๔๕/๒๓๖; ๓๕๙/๒๗๗	กามตมฺญา	๓๐๕/๑๙๔; ๓๔๔/๒๓๕;
กตุยานตมฺปวงโก	๓๔๕/๒๓๖;		๓๕๙/๒๗๕
	๓๕๙/๒๗๗	กามาตโถ	๓๐๕/๑๙๔
กตุยานตฺหาโย	๓๔๕/๒๓๖;	กามุปาทาน	๓๑๒/๒๐๕
	๓๕๙/๒๗๗	กามปตฺตมฺหิตา	๓๑๕/๒๐๘
กโฬปมฺชา	๕๗/๓๓	กามตฺนา	๓๐๕/๑๙๔; ๓๕๘/๒๓๙;
กาม	๑๕๓/๙๒; ๓๑๖/๒๐๙; ๓๒๐/๒๑๑;		๓๕๙/๒๘๐
	๓๒๑/๒๑๒; ๓๔๓/๒๓๔	กามตมฺมิจฺญาจาว	๑๐๒/๖๐; ๑๑๕/๗๐;
กามคฺเคนหิ	๓๓๗/๒๒๗		๒๗๖/๑๖๙; ๒๘๕/๑๗๙; ๓๔๗/๒๓๘;
กามจุณฺทนนฺวณฺ	๓๑๕/๒๐๘; ๓๕๕/๒๔๗		๓๕๙/๒๗๘
กามจุณฺโท	๓๑๕/๒๐๘; ๓๔๘/๒๓๘;	กามตมฺมิจฺญาจาว	๑๑๕/๖๙
	๓๕๙/๒๗๘	กามโมฆ	๓๑๒/๒๐๕
กามคณฺหา	๓๐๕/๑๙๔; ๓๕๓/๒๔๔	กาย	๑๔๙/๘๙; ๑๕๘/๙๖; ๒๑๐/๑๓๒;
กามชาตุ	๓๐๕/๑๙๔		๓๒๐/๒๑๔; ๓๒๒/๒๑๔; ๓๒๔/๒๑๖;
กามปจฺญา	๓๒๑/๒๑๒		๓๔๓/๒๓๔; ๓๔๘/๒๓๘; ๓๕๙/๒๗๘
กามภาโว	๓๐๕/๑๙๔	กายกมฺม	๒๗๒/๑๖๖; ๓๒๕/๒๑๖
กามภคฺตา	๒๒๓/๒๔๑	กายคตาสฺสคิ	๓๕๑/๒๔๑

ปทานุกโม	ปพเพ/องเก	ปทานุกโม	ปพเพ/องเก
กายคนโถ	๓๑๒/๑๐๕	กาธายานิ	๘๒/๕๐
กายทุจวิเคน	๑๕๘/๘๖; ๓๐๕/๑๘๓;	กาหิ	๒๕๓/๑๖๐
	๓๕๖/๒๕๗	ภาพปะเก	๒๔๖/๑๕๘
กายภาวนา	๓๐๕/๑๘๖	กัจจ	๒๕๔/๑๖๑; ๒๖๗/๑๖๔
กายโมเนยย์	๓๐๕/๑๘๖	กัจจกรณียะ	๒๖๑/๑๖๒
กายวิณณานิ	๓๒๓/๒๑๕	กัจจาปเทตพหุตต	๒๕๙/๑๕๙
กายวิณณเยชยา	๓๑๕/๒๐๘	กิตติวณณหระ	๒๗๙/๑๖๖
กายรูปกาเด็น	๓๕๘/๒๖๒	กิตติตทโท	๓๑๖/๒๐๘; ๓๓๖/๒๒๗
กายตักขิ	๑๕๐/๘๑; ๓๓๒/๒๒๓	กิตนโต	๓๓๔/๒๒๔; ๓๕๘/๒๖๔
กายตมมุตโต	๓๒๓/๒๑๕	กิตมุตตติ	๓๓๔/๒๒๔; ๓๕๘/๒๖๔
กายตจจริ	๑๕๘/๘๖; ๒๓๐/๑๔๖;	กิตติเตยย์	๒๑๔/๑๓๕
	๓๐๕/๑๘๓; ๓๕๖/๒๕๗	กิตติตตติ	๒๑๕/๑๓๕
กายโตเจยย์	๓๐๕/๑๘๖	กิตโตมก	๑๔๘/๘๐
กายานุปตติ	๘๐/๔๘; ๑๐๘/๖๖;	กักรณียานิ	๓๔๕/๒๓๖; ๓๕๘/๒๗๗
	๑๘๖/๑๒๒; ๓๐๖/๑๘๗; ๓๕๔/๒๔๕	กุกกุฏกา	๒๘๑/๑๗๕; ๒๘๑/๑๘๔
กายาคัน	๓๒๓/๒๑๕; ๓๕๘/๒๗๘	กุกกุฏตมปาติคา	๑๐๖/๖๔
กายินทวิย	๓๒๐/๒๑๒	กุกกุฏตกร	๑๐๓/๖๒
กาถ	๑๓/๘; ๑๕๓/๘๑; ๒๘๓/๑๗๘;	กุกกุฏวติโก	๗/๔
	๓๑๖/๒๑๐	กุกกุฏดาวฏฐานิ	๒๐๐/๑๒๔
กาถกค	๗/๕; ๑๘/๑๑; ๒๖๗/๑๖๔;	กุกกุฏโต	๑๐๓/๖๑
	๓๐๑/๑๘๐	กุกกุฏโต	๓๑๘/๒๑๑
กาถกิริยา	๓๐๑/๑๘๐	กุกกุฏี	๒๑๘/๑๓๗
กาถกณ	๑๘๗/๑๑๖; ๓๓๐/๒๒๒;	กุกกุฏ	๒๑๐/๑๓๒; ๒๒๓/๑๔๑; ๒๘๑/๑๗๓;
	๓๕๗/๒๕๘		๒๘๑/๑๘๓
กาถวาที	๑๘๘/๑๑๖	กุกกุฏมาทิสันติ	๒๐๗/๑๓๐

ปทานุกรกโม

๔๑๓

ปทานุกรกโม	ปพเพ/องเก	ปทานุกรกโม	ปพเพ/องเก
กุมาริ	๒๘๓/๑๗๓; ๒๘๓/๑๘๓	กุดมุตานิ	๓๕๓/๒๔๔
กุมภฏจ่านกถิ	๕๐/๓๐	กุดตตังชาคา	๗๘/๔๗; ๑๑๕/๗๐
กุมภณท	๒๗๘/๑๗๒; ๒๘๒/๑๗๖; ๒๘๘/๑๘๑	กุดินาฏา	๒๘๑/๑๗๔; ๒๘๑/๑๘๓
กุมภณทปจาวโร	๒๘๒/๑๗๖	กุดิตตวตถุ	๓๓๔/๒๒๔; ๓๕๘/๒๖๕
กุมภณทปาริตตชโย	๒๘๒/๑๗๖	กุดิโต	๓๓๐/๒๒๒; ๓๕๗/๒๕๘
กุมภณทโปคโก	๒๘๒/๑๗๖	กุดิโก	๑๕๓/๘๒
กุมภณทโปคิกา	๒๘๒/๑๗๖	กุดิรกา	๒๘๑/๑๗๕; ๒๘๑/๑๘๔
กุมภณทพมคโต	๒๘๒/๑๗๖	กุดิฐโจ	๑๕๖/๘๔
กุมภณทเตนัย	๒๗๕/๑๖๘; ๒๘๕/๑๗๘	กุดิฐวตถุ	๑๑/๗; ๓๔/๒๒
กุมภณททานิ	๒๗๘/๑๗๒	กุดิฐวตถุ	๓๕๘/๒๖๓; ๓๕๘/๒๗๖
กุมภณทธี	๒๘๒/๑๗๖	กุดิฐวตถุ	๒๗๕/๑๖๘; ๒๘๕/๑๗๘
กุมภณทธี	๒๕๐/๑๕๘	กุดิฐวตถุ	๕๗/๓๔
กุมภณทธี	๕๗/๓๓	กุดิฐวตถุ	๑๔๘/๘๘
กุดปคต	๒๗๐/๑๖๕; ๒๗๒/๑๖๖	กุดิฐวตถุ	๕๗/๓๔
กุดมจณริย	๓๑๕/๒๐๘	กุดิฐวตถุ	๕๗/๓๔
กุดวถิ	๒๖๗/๑๖๔	กุดิฐวตถุ	๑๐๘/๖๕
กุด	๒๖๕/๑๖๓; ๒๗๓/๑๖๗	กุดิฐวตถุ	๑๔๘/๘๐
กุดเขฎฐาปจายิตา	๑๐๑/๖๐; ๒๓๐/๑๔๖	กุดิฐวตถุ	๒๘๑/๑๗๕; ๒๘๑/๑๘๔
กุดเขฎฐาปจายิน	๑๐๕/๖๓	กุดิฐวตถุ	๖๓/๓๗; ๓๒๕/๒๑๗
กุดเวรณพินิ	๒๘๑/๑๘๔	กุดิฐวตถุ	๑๒/๗; ๒๑๘/๑๓๗
กุดจิริ	๕๗/๓๕	กุดิฐวตถุ	๗/๔
กุดถ	๑๑๐/๖๗; ๑๑๕/๗๐; ๑๔๕/๘๗; ๒๑๕/๑๓๕; ๒๗๘/๑๗๑; ๒๘๑/๑๗๕; ๒๘๗/๑๘๑; ๓๔๖/๒๓๗; ๓๕๘/๒๖๓	กุดิฐวตถุ	๒๑๘/๑๓๘
		กุดิฐวตถุ	๒๒๐/๑๓๘
		กุดิฐวตถุ	๒๐๐/๑๒๔; ๒๒๐/๑๓๘
		กุดิฐวตถุ	๒๒๑/๑๔๐

ปทานุกโกโม	ปพเพ/องเก	ปทานุกโกโม	ปพเพ/องเก
[จ]		จิปปิ	๒๑๔/๑๓๕; ๒๑๕/๑๓๕;
ขขชโฆขรตตถิตาย	๒๐๘/๑๓๑		๒๕๓/๑๖๐
ขขชโฆขรตตถิตุคฺคัม	๒๐๘/๑๓๑	จิปปาภิณฺณา	๑๕๒/๘๑; ๓๑๑/๒๐๔
ขขชโฆขร	๒๐๘/๑๓๑	จิตฺตาทิ	๓๑๘/๒๑๓
ขคฺคิย ๑๑๕/๖๘; ๑๓๑/๘๐ ๑๓๕-๘/		จิณฺนา	๓๕๗/๒๖๐
๘๒-๓, ๑๔๐/๘๔		จิณฺนาถโว	๑๑๖/๗๑; ๑๓๘/๘๔;
ขคฺคิยปวิติ	๓๑๖/๒๐๘		๓๑๖/๒๐๘; ๓๕๗/๒๖๐
ขคฺคิยมณฑตฺตํ	๑๓๑/๘๐	ขีคฺคพฺพ	๑๓๐/๗๘
ขคฺคิยมหาธํ	๓๓๗/๒๒๗	ขุทฺทมํ	๑๒๐/๗๓
ขนฺติ	๓๐๔/๑๘๒	ขุทฺทาทจจวรา	๑๓๔/๘๑
ขนฺติโสทรจฺเจ	๘๔/๕๑	เขตฺตคฺคณฺนา	๒๒๔/๑๔๒
ขนฺธิพฺพ	๖๑/๓๖	เขตฺตคานํ	๑๓๑/๘๐
ขนฺเท	๒๐๘/๑๓๑	เขมา	๒๖๗/๑๖๔; ๒๖๘/๑๖๕
ขม ๓๑๑/๒๐๔; ๓๔๕/๒๓๖; ๓๕๘/๒๗๗		เขโ	๑๔๘/๘๐
ขมณฺ	๒๐๓/๑๒๗	โฆมตฺตุนานํ	๒๑๘/๑๓๘
ขย ๑๔๕/๘๗; ๓๕๖/๒๕๗;			
๓๕๗/๒๖๐		[ค]	
ขรคฺคิ	๑๒๒/๗๓	คจฺจนฺคิ	๒๘๒/๑๗๖
ขาหฺติ	๗/๔	คจฺจนฺติ	๒๕๓/๑๕๘; ๓๕๘/๒๘๓
ขาหฺนียานํ	๒๐๘/๑๓๐	คจฺจนาม	๒๘๓/๑๗๘
ขิฑฺฑาทปโทติกา	๔๑/๒๕; ๔๒/๒๖	คจฺจนามิ	๒๗๔/๑๖๘
ขิฑฺฑาทวคฺคิโย	๒๐๓/๑๒๖; ๒๒๑/๑๔๐	คณกมฺหามคฺค	๘๐/๕๕; ๒๑๐/๑๓๒;
ขิปนฺติ	๑๒๖/๗๖		๒๒๘/๑๔๕
ขิปปคฺคตา	๑๕๒/๘๑	คณนฺยา	๑๕๗/๘๕
ขิปปมโนมนิกโกโม	๒๑๕/๑๓๖	คณฺเณติ	๘/๖

ปทานุกรกโม

๔๑๕

ปทานุกรกโม	ปพเพ/อญเก	ปทานุกรกโม	ปพเพ/อญเก
คณฺหาติ	๒๘๒/๑๗๗; ๒๘๓/๑๗๘	คณฺชายคณฺ	๓๒๓/๒๑๕; ๓๕๙/๒๗๘
คคิ	๒๗๕/๑๖๘	คพฺภาวกณฺคิ	๑๔๗/๘๘
คคิ	๑๙๙/๑๒๓; ๓๕๒/๒๓๕	คพฺภินิโย	๑๑๕/๖๙
คคิมา	๑๕๓/๙๒	คเมคิ	๓๑๐/๒๐๒
คณฺคพฺโพ	๓๓๕/๒๒๕; ๓๕๘/๒๖๕	คณฺภีรเนโม	๑๘๖/๑๑๕
คณฺคิ	๒๘๒/๑๗๖	คณฺภีโร	๒๗๘/๑๗๑; ๒๘๘/๑๘๐
คณฺกคิ	๒๖๕/๑๖๓	คณฺม	๑๖๐/๙๘; ๑๗๖/๑๐๙
คณฺเก	๑๓๒/๘๑	คณฺหมาโน	๑๓๕/๘๒
คณฺชกคิ	๕๐/๓๐	คณฺหา	๑๒๙/๗๙
คณฺชคณฺหา	๓๒๓/๒๑๕	คณฺหิตพฺพ	๑๓๐/๗๙
คณฺชพฺพ	๒๑๐/๑๓๒; ๒๗๘/๑๗๑; ๒๘๒/๑๗๖; ๒๘๘/๑๘๐; ๒๙๒/๑๘๖	คณฺหิต	๒๕๑/๑๕๕
คณฺชพฺพนาคา	๒๐๕/๑๒๙	คณฺกรโน	๓๒๕/๒๑๖-๗
คณฺชพฺพปจาโร	๒๘๒/๑๗๖	คณฺกรโนโต	๘๕/๕๑; ๑๑๗/๗๑;
คณฺชพฺพปาริตฺตโร	๒๘๒/๑๗๖	คณฺการ	๒๘๒/๑๗๖
คณฺชพฺพโปตโก	๒๘๒/๑๗๖	คณฺโก	๓๕๘/๒๖๕
คณฺชพฺพโปตिका	๒๘๕/๑๗๖	คณฺจจํนิย	๓๒๒/๒๑๕; ๓๕๘/๒๖๒
คณฺชพฺพพหามคฺโต	๒๘๒/๑๗๖	คณฺณนิยา	๒๒๖/๑๕๕; ๓๑๗/๒๑๑
คณฺชพฺพเพณาย	๑๘๕/๑๗๘; ๒๗๕/๑๖๙	คณฺปคคิ	๓๐๕/๑๙๕
คณฺชพฺพพาดูรตฺถกรกฺขเตมิ	๒๓๙/๑๕๒	คณฺปคิเนจยิกา	๒๐/๑๓
คณฺชพฺพ	๒๘๒/๑๗๖	คณฺปคิปริตํ	๓๑๖/๒๐๙
คณฺชตฺถเจตนา	๓๒๓/๒๑๕	คณฺปคิปคค	๒๕๕/๑๖๑; ๒๗๕/๑๖๗
คณฺชตฺถญา	๓๒๓/๒๑๕	คณฺปคิมหาตํ	๓๓๗/๒๒๗
คณฺชตฺถมนนา	๑๒๐/๗๒	คณฺปคิรคณ	๑๐๖/๖๕; ๑๙๙/๑๒๓
คณฺช	๓๒๕/๒๑๖; ๓๕๘/๒๓๘	คณฺธา	๑๕๐/๘๕

ปทานุกรโม	ปพเพ/องเก	ปทานุกรโม	ปพเพ/องเก
คาม	๑๒๗/๗๖; ๒๘๒/๑๗๖	คุมพ์	๒๗๕/๑๖๙; ๒๘๕/๑๗๙
คามกถ	๕๐/๓๐	คุยหิ	๒๖๒/๑๖๓
คามฆาติ	๙๓/๕๗	เคยยตังฆาติ	๑๘๖/๑๑๕
คามนิคมราชธานีโย	๑๓๒/๘๖	เคตตณเภา	๓๓๔/๒๒๕; ๓๕๘/๒๖๕
คามธามนุที	๑๓๒/๘๑	เคหิ	๒๑๓/๑๓๔; ๒๑๙/๑๓๘
คารโว	๓๕๘/๒๖๒	เคหานุโธมานิ	๒๑๕/๑๓๖
คาวี	๒๘๑/๑๗๓; ๒๙๑/๑๘๓	โคกานา	๕๓/๓๑; ๗๕/๔๔
คาหาเปณติ	๒๖๘/๑๖๕	โคจเร	๑๑๐/๖๖
คิทธิ	๑๕๓/๙๒	โคคคปฐิธาริโน	๑๔๐/๘๔
คิริ	๒๑๓/๑๓๔	โคคโค	๑๕๖/๙๔; ๓๕๖/๒๕๗
คิถานปัจจุเบตตชชปกริชาโร	๑๘๒/๑๑๒	โคบชโม	๒๐๐/๑๒๔
คิถานวุจิโค	๓๓๔/๒๒๕; ๓๕๘/๒๖๕	โคมยภโก	๕๗/๓๓
คิถานปุจจาเนน	๒๗๑/๑๖๖	โคมย	๑๒๖/๗๖
คิธิปคิธูปกา	๒๒๓/๑๔๑	โคยเคหิ	๒๕/๑๗
คิหิ	๒๐๗/๑๓๐; ๒๐๙/๑๓๑; ๒๒๑/๑๔๐; ๒๒๓/๑๔๑; ๒๖๕/๑๖๓; ๒๗๓/๑๖๗; ๓๐๑/๑๙๐	[ม]	
คิตถารัท	๒๘๗/๑๘๐		
คัต	๒๕๐/๑๕๙	ฆานวิญญาณ	๓๒๓/๒๑๕
คุณ	๒๑๑/๑๓๒-๓	ฆานวิญญะยา	๓๑๕/๒๐๘
คุคคตทวารตา	๓๐๔/๑๙๒	ฆานธมมุตโต	๓๒๓/๒๑๕
คุคคตทวารโร	๑๕๓/๙๒	ฆาณายคณ	๓๒๓/๒๑๕; ๓๕๙/๒๗๘
คุคคิ	๒๐๕/๑๒๘; ๒๙๑/๑๗๕; ๒๘๒/๑๗๘	ฆาณินทริย	๓๒๐/๒๑๒
		ฆาเนน	๓๒๔/๒๑๖; ๓๕๘/๒๓๘
		ฆายิตวา	๓๑๐/๒๐๑; ๓๕๙/๒๗๙
		ฆาติ	๑๓๒/๘๐

ปทานุกรกโม

๔๑๗

ปทานุกรกโม	ปพฺพ/องฺเก	ปทานุกรกโม	ปพฺพ/องฺเก
[จ]		จตุตถาริสงฆ์สังคหสูตรายุกา	๙๕/๕๘
จกุก	๒๐๐/๑๒๓; ๒๑๗/๑๓๗	จนทิมุตฺติยา	๑๒๐/๗๒; ๑๒๓/๗๓
จกุกตน์	๘๑/๔๙; ๑๙๙/๑๒๓	จนโท	๒๕๓/๑๖๐
จกุกตฺติ	๒๐๖/๑๕๙; ๒๑๐/๑๓๒	จรวณ	๒๑๔/๑๓๕
	๒๑๔/๑๓๕; ๒๑๘/๑๓๘ นแกวณ	จวิคพฺพ	๘๕/๕๓
จกุกตฺติคฺค	๘๔/๕๑	จวิย	๒๑๑/๑๓๒
จกฺขนา	๓๒๔/๒๑๖; ๓๔๘/๒๓๘	จวนทมนมา	๔๐/๒๕
จกฺขนทฺริย	๓๑๐/๒๐๑; ๓๒๖/๒๑๒	จวนฺติ	๑๕๖/๙๔
จกฺขมฺนุค	๒๗๔/๑๖๘; ๒๗๗/๑๗๐;	จวนมาเน	๑๕๘/๙๖; ๓๕๖/๒๕๗
	๒๘๗/๑๗๘	จวิย	๒๐๗/๑๓๐; ๒๑๑/๑๓๒
จกฺขวิณฺณ	๓๒๓/๒๑๕	จกฺคิน	๒๒๒/๒๔๑; ๓๓๐/๒๒๑;
จกฺขวิณฺณเยยยา	๓๑๕/๒๐๘		๓๕๗/๒๕๘
จกฺขมฺนุค	๓๒๓/๒๑๕	จกฺคิฏฺฐจัน	๓๑๑/๒๐๔
จกฺขมฺนุค	๓๒๓/๒๑๕	จกฺคานตฺต	๓๒๗/๒๒๐
จกฺขวายน	๓๒๓/๒๑๕; ๓๕๙/๒๗๘	จกฺครนฺโต	๘๑/๔๙; ๑๐๖/๖๔;
จกฺกมฺติ	๕๔/๓๒; ๑๑๑/๖๘		๑๙๙/๑๒๓
จกฺกนา	๒๘๒/๑๗๖; ๒๙๒/๑๘๕	จกฺกมฺมหาราชปรีธา	๓๓๗/๒๒๙
จกฺโกณทิก	๗/๔	จกฺกยามตฺตวตฺต	๗๐/๔๐
จกฺกคฺค	๓๐๐/๑๘๙	จกฺก	๑๔๘/๘๘; ๑๕๖/๙๓; ๓๒๒/๒๑๔;
จกฺกทิต	๒๘๕/๑๗๘		๓๕๗/๒๖๐
จกฺกปฺปทา	๒๐๕/๑๒๙	จกฺกภาวนา	๓๐๕/๑๙๖
จกฺกราปตฺเตโน	๓๔๘/๒๓๘-๙; ๓๕๙/๒๗๙	จกฺกคฺคูปกาเตน	๓๕๘/๒๖๒
จกฺกหา	๑๒๗/๗๗	จกฺกคฺคมาธิปธานตฺตวาทมนฺนาท	
จกฺกตาน	๓๔๘/๒๓๙; ๓๕๙/๒๘๐		๑๑๐/๖๖; ๓๐๖/๑๙๘
จกฺกตฺตวาทนฺโต	๒๐๐/๑๒๔; ๒๓๔/๑๔๙	จกฺกตฺต	๓๐๕/๑๙๖

ปทานุกโม	ปพเพ/องเก	ปทานุกโม	ปพเพ/องเก
จิตฺตานุปัตติ	๘๐/๔๙; ๑๐๘/๖๖;	เจโตชิตโต	๓๑๙/๒๑๑
๑๙๖/๑๒๒; ๓๐๖/๑๙๘; ๓๕๔/๒๔๕		เจโตปณิธิ	๓๓๗/๒๒๘
จิตฺตาดงการจิตฺตปฏิกขารกัถ	๓๓๖/๒๒๗	เจโตปริยญาณ	๑๔๒/๘๖; ๑๔๓/๘๖;
จินฺตมยา	๓๐๕/๑๙๖		๑๔๘/๘๙
จินฺตยิตฺวา	๒๒๒/๑๔๑	เจโตปริวิตกุกมณฺเวย	๗/๕
จิรกัถ	๓๕๘/๒๖๓	เจโตมรณตา	๓๕๕/๒๔๗
จิรฐจิตฺติ	๑๗๗/๑๓๐; ๒๐๖/๑๒๙;	เจโตวิมุตติ	๑๑๐/๖๗; ๑๔๕/๘๗;
๓๐๒/๑๙๐; ๓๔๘/๒๔๐		๑๕๔/๘๒; ๑๘๕/๑๑๕; ๓๒๖/๒๓๙;	
จิรตัว	๒๐๗/๑๓๐		๓๕๑/๒๔๒; ๓๕๖/๒๕๗
จิรภาตัก	๓๕๘/๒๖๓	เจโตธมฺมาธิ	๑๔๙/๘๙; ๑๕๖/๙๓; ๓๕๑/๒๔๒
จิรปพฺพชิต	๑๗๒/๑๐๖	โจทเคน	๓๑๖/๒๑๐
จิรปณฺเฐ	๒๒๐/๑๓๙	โจทเคพฺโพ	๓๑๖/๒๑๐
จิรยปนาย	๒๐๗/๑๓๐	โจทเคสุกามาเน	๓๑๖/๒๑๐
จิวิ	๒๐๗/๑๓๐; ๒๑๔/๑๓๕; ๒๑๕/๑๓๕	โจรกัถ	๕๐/๓๐
จิรวปฺปณฺทปาดเตนาคิตฺตานปจฺจย-		โจรา	๒๘๙/๑๘๑
เกตฺตชฺชปฏิกฺขาเรหิ	๓๔๖/๒๓๗		
จิรวเหตฺ	๓๐๘/๒๐๐; ๓๑๑/๒๐๔	[น]	
จุต	๘๘/๕๔; ๒๐๖/๑๒๙; ๒๑๒/๑๓๓;	นทุกฺกิต	๘/๖
๒๑๘/๑๓๘; ๓๕๖/๒๕๗ นเกวถ		นทุกฺเขตต์	๘/๖
จุตฺตูปาต	๓๑๒/๒๐๕; ๓๕๓/๒๔๕	นทุกฺเขตต์ตฺถ	๗/๕
จุตฺตูปาตณฺณ	๑๕๘/๘๖; ๓๐๕/๑๙๗	นทิตฺถาปฏิจฺจนาถ	๒๔๔/๑๕๗; ๒๖๖/๑๖๔
จุตฺตทฺธปาปกาปคโต	๒๔๔/๑๕๘	นทฺทนานคฺค	๓๕๙/๒๗๔
เจตโตวินิพนฺโธ	๓๒๐/๒๑๒	นทฺทราโค	๓๕๙/๒๗๓
เจตีย	๑๑/๗	นทฺทธมฺมาธิปธานตฺถวารตฺถมนฺนาคค	
เจโต	๑๔๒/๘๕		๑๑๐/๖๖; ๓๐๖/๑๙๘

ปทานุกรกโม

๔๑๙

ปทานุกรกโม	ปพเพ/องเก	ปทานุกรกโม	ปพเพ/องเก
นันทาคคี	๑๙๖/๑๑๕	ชติ	๒๖๕/๑๖๓
นมานิกิณณ	๗/๔	ชตาพชโยนิ	๓๑๒/๒๐๕
นพทุธฐานิ	๕๗/๓๔	ชวนปญโ	๒๑๖/๑๓๖
นวิมัตโตหิ	๑๔๙/๙๐	ชหิ ๒๑๑/๑๓๓; ๒๒๓/๑๔๒; ๓๒๒/๒๑๔	
นวิยา	๒๑๖/๑๓๖	ชโพ	๓๔๒/๒๓๔; ๓๕๙/๒๖๙
นพทุธมณนาคโค	๓๔๙/๒๓๙; ๓๕๙/๒๗๙	ชคริยานุโยคมนุญโค	๑๕๓/๙๒
นชิเชว	๒๕/๑๗	ชคิ ๑๕๖/๙๓; ๒๐๖/๑๒๙; ๒๑๒/๑๓๓;	

๒๑๙/๑๓๗; ๒๒๑/๑๓๙ นแกว

[ช]

ชงฆา	๒๑๕/๑๓๕	ชคิเถโร	๓๐๕/๑๙๕
ชณณกานิ	๒๐๐/๑๒๔; ๒๒๒/๑๔๐	ชคเตตุ	๒๕๓/๑๕๙
ชน ๒๑๑/๑๓๓; ๒๗๙/๑๗๑; ๒๙๙/๑๙๐		ชานคา	๓๐๓/๑๙๑; ๓๐๕/๑๙๓
ชนตมเหจโก	๒๒๗/๑๔๔	ชานนคิ	๒๗๙/๑๗๑; ๒๙๙/๑๙๐
ชนปทกถ	๕๐/๓๐	ชานปทา	๒๑๐/๑๓๒
ชนปทกุน	๒๔๑/๑๕๕	ชานาคิ	๒๒๒/๑๔๐
ชนปทกาวริยปโค	๙๑/๔๙; ๑๐๖/๖๔; ๑๙๙/๑๒๓	ชายนคิ	๒๙๑/๑๗๓
ชนตุงคาหโก	๒๑๐/๑๓๒	ชาดหคตปาโท	๒๐๐/๑๒๔; ๒๑๐/๑๓๒
ชเนคตุมิ ๑๑๖/๗๑; ๑๓๙/๙๔; ๑๔๐/๙๔		ชาดิโน	๒๑๑/๑๓๒
ชเนคิ	๓๐๖/๑๙๙	ชาดิโย	๒๖/๑๙
ชโนชนปเรน	๒๙๑/๑๗๔; ๒๙๑/๑๙๓	ชคิตมาโน	๒๑๑/๑๓๓
ชย	๒๕๑/๑๕๙	ชิน ๒๑๑/๑๓๓; ๒๕๑/๑๕๙; ๒๗๙/๑๗๑	
ชยาเปโก	๑๕๓/๙๑		๒๙๑/๑๗๕; ๒๙๙/๑๙๑
ชวติงคาโด	๒๙/๑๙	ชิวหาย	๓๒๔/๒๑๖; ๓๔๙/๒๓๙
ชตมติกาย	๓๑/๒๑	ชิวหายคน	๓๒๓/๒๑๕; ๓๕๙/๒๗๙
		ชิวหาวิณณาน	๓๒๓/๒๑๕
		ชิวหาวิณณเยยา	๓๑๕/๒๐๙

ปทานุกรโม	ปพเพ/องเก	ปทานุกรโม	ปพเพ/องเก
ชีวหาสมณุตโต	๓๒๓/๒๑๕	ฌาติมิกุเต	๒๒๐/๑๓๙
ชีวหินทริย์	๓๒๐/๒๑๒	ฌาติพยุตฺตนเหตุ	๓๑๖/๒๐๙
ชีวณชีววกตฺตเหตุ	๒๙๑/๑๙๔	ฌาติพยุตฺตน	๓๑๖/๒๐๙
ชีวติ	๒๐๖/๑๒๙; ๒๖๒/๑๖๓	ฌาติตมฺปทา	๓๑๖/๒๐๙
ชีวติพพ	๙๒/๕๐; ๙๙/๕๔	ฌาติตมฺปทาเหตุ	๓๑๖/๒๐๙
ชีวติมโท	๓๐๕/๑๙๗	ฌาคัฏฺฐชฺเช	๒๒๑/๑๓๙
ชฺชุปปมาทญฺจานานุโยโค	๒๔๗/๑๕๙; ๒๕๙/๑๖๒	ฌายปฏฺิพนโน	๖/๔

[จ]

โชติ	๓๑๔/๒๐๗	จปนีโย	๓๑๒/๒๐๔
โชติปราชโน	๓๑๔/๒๐๗	จเปคฺวา	๒๗๕/๑๖๙; ๒๙๕/๑๗๙
		จเปยฺยยาม	๑๒๙/๗๙
		จเปตฺตติ	๕๖/๓๓

[ฉ]

ฉาน	๑๑๐/๖๗; ๓๔๓/๒๓๔; ๓๔๔/๒๓๕; ๓๔๙/๒๓๙; ๓๕๙/๒๗๕	จมฺติ	๒๙๑/๑๗๕
ฉายนฺติ	๑๓๑/๙๐	จตฺตติ	๔๐/๒๕; ๓๒๖/๒๑๙
ฉายิกา	๑๓๒/๙๐	จาทิ	๑๔๗/๙๙; ๓๑๒/๒๐๕
ฉายี	๑๕๓/๙๒	จ่านกุตฺตคา	๓๐๔/๑๙๒
		จانهิ	๒๕๔/๑๖๑

[ฉ]

ฉาณ	๓๕๑/๒๔๒; ๓๕๒/๒๔๓; ๓๕๓/๒๔๕	จิต	๒๑๙/๑๓๙; ๒๒๒/๑๔๐; ๒๙๒/๑๗๖
ฉาณทตฺตณปฏิทาภาย	๓๐๗/๑๙๙	จิตโก	๒๐๐/๑๒๔
ฉาณทตฺตณวิสุทฺธิ	๓๕๙/๒๗๒	จิตฺติภาคิโย	๓๕๔/๒๔๖
ฉาณทตฺตณ	๑๙๗/๑๑๖	จิตฺติยา	๑๙๒/๑๑๒; ๓๐๖/๑๙๙
ฉาณวาโท	๑๕/๙		
ฉาตาน	๑๔๓/๙๖		
ฉาติกถ	๕๐/๓๐		

[ช]

ทตฺตมกถวาทาตปตฺติตปตฺตมตฺตณ

๑๙๒/๑๑๒

ปทานุยกโม	ปพเพ/องเก	ปทานุยกโม	ปพเพ/องเก
คิกขุขคฺ	๙/๖	คฤกฏกัถกฏมานกฏอุกโกฏนวยจน-	
คิกขุขณโย	๒๑๖/๑๓๖	นิกคิธาวีโยคเนทวนวพนุชนวิปรา-	
คิกขุขค	๗๗/๔๖	โมธอาโตปธหตถการา	๒๔๐/๑๕๓
คิกขุขทนต์โก	๕๗/๓๓	คฺติย	๒๒๓/๑๔๑
คิกขุขมาน	๓๑๑/๒๐๓	คฺณหฺมฺ	๗๕/๔๔; ๒๗๕/๑๖๙;
คินคณ	๑๐๔/๖๒		๒๘๔/๑๗๘; ๓๐๐/๑๘๙
คินภกฺโข	๕๗/๓๓		
คินนคฺถารโก	๓๓๒/๒๒๓	[ถ]	
คินา	๒๕๔/๑๖๑	คณทิตเตยฺย	๕๗/๓๔
คินนุขานุปริพพชาการาโม	๒๑/๑๔	คทฺโธ	๖๓/๓๗
คิวิปฺวารตโม	๒๓๙/๑๕๒; ๒๔๑/๑๕๔	คมฺภ	๒๙๙/๑๘๙
คิพพ	๑๐๓/๖๒; ๓๕๘/๒๖๒	คามวา	๓๑๗/๒๑๑; ๓๔๖/๒๓๗;
คิพพจฺจนโท	๓๓๑/๒๒๒; ๓๕๗/๒๕๙		๓๕๕/๒๔๗; ๓๕๘/๒๖๓; ๓๕๙/๒๖๗
คิรฺจฺจนกถ	๕๐/๓๐	คณมิทฺชนวณ	๓๑๕/๒๐๘; ๓๕๕/๒๔๗
คิรฺจฺจนโยนิ	๓๑๕/๒๐๘; ๓๔๒/๒๓๓	คณมิทฺธิ	๓๔๘/๒๓๘; ๓๕๙/๒๖๙
คิริย	๓๔๖/๒๓๗	คฺโธ	๑๒๗/๗๗
คิริยานิ	๕๗/๓๔	คเโธ	๒๓๒/๑๔๗
คเชติ	๒๙๑/๑๘๔	คเษยสังฆาติ	๙๑/๕๖; ๓๑๖/๒๐๙
คเชทฺถิน	๓๔๖/๒๓๗		
คเชทฺธาตุ	๓๔/๒๒; ๓๒๕/๒๑๘	[ท]	
คเชทฺทฺทฺ	๒๗๔/๑๖๘	ทกฺขิน	๑๑/๗; ๒๖๗/๑๖๔; ๒๗๓/๑๖๗;
คเชทฺทฺ	๒๙๙/๑๘๘		๒๒๙/๑๗๒; ๒๘๙/๑๘๑; ๓๐๐/๑๘๙
คฺณทิกฺเก	๒๘๑/๑๗๓; ๒๙๑/๑๘๓	ทกฺขินาวฏฺฐกฺขาคานิ	๒๐๐/๑๒๔
คฺณทฺธาเวน	๒๗๖/๑๗๐;	ทกฺขินเนยฺยคฺติ	๓๐๕/๑๙๕
	๒๙๗/๑๘๘	ทกฺขินเนยฺโย	๖/๔

ปทานุกรโม

๔๒๓

ปทานุกรโม	ปพเพ/องเก	ปทานุกรโม	ปพเพ/องเก
ทกฺขิตฺติ	๒๑๗/๑๓๗	ทพฺพปการโคตรณ	๑๔๓/๙๖
ทกฺโข	๓๐๙/๒๐๐; ๓๔๕/๒๓๖; ๓๕๙/๒๗๗	ทพฺพหุตมาทาโน	๒๐๑/๑๒๕
ทณฺฑมนุคฺค	๕๗/๓๓	ทพฺพหา	๑๑๙/๗๒
ทณฺฑมณวากานิ	๒๙๑/๑๗๕; ๑๙๑/๑๙๔	ทพฺพหุททาปี	๑๔๓/๙๖
ทณฺฑาทานตฺตฺถาทานกถหวิคฺคหวิวาท		ทาคพฺโพ	๓๓๒/๒๒๓
ทณฺฑุคฺคปเตสฺสญฺญมุตาวาทา	๓๕๙/๒๗๓	ทาคา	๒๐๙/๑๓๐; ๒๑๙/๑๓๗
ทณฺฑาทาน	๑๒๙/๗๙	ทาน	๒๑๐/๑๓๒; ๒๑๑/๑๓๒; ๒๑๙/๑๓๘; ๒๗๐/๑๖๕; ๒๗๓/๑๖๗; ๓๑๓/๒๐๖
ทณฺฑเทณ	๑๒๙/๗๙; ๒๒๕/๑๔๓	ทานมย	๓๐๕/๑๙๕
ทคฺคิ	๕๗/๓๓	ทานตฺตฺวิภาเค	๒๐๑/๑๒๕; ๒๓๐/๑๔๖
ททฺทฺทฺทฺทฺทฺทฺ	๕๗/๓๓	ทายกโค	๓๑๓/๒๐๖
ททฺทฺทฺทฺ	๒๙๓/๑๗๙	ทายชฺช	๒๖๗/๑๖๔
ทนฺดา	๑๔๙/๙๐	ทาวรรณาย	๒๕๑/๑๕๙
ทนฺชคฺคา	๑๕๒/๙๑	ทาวรปคฺคิกนฺเตวาค	๒๖/๑๙
ทนฺชารณินฺดา	๑๕๒/๙๑; ๓๑๑/๒๐๔	ทาวเรน	๒๖๗/๑๖๔
ทมา	๓๑๑/๒๐๔	ทาทิทย	๙๕/๕๙
ทยาปนโน	๒๐๖/๖๒๙	ทาสกมฺมกรโบริเตหิ	๒๒๔/๑๔๒
ทตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺ	๑๔๙/๙๙	ทาสกมฺมกรรา	๒๖๖/๑๖๔; ๒๗๑/๑๖๖; ๒๗๓/๑๖๗
ทตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺ	๓๐๕/๑๙๖; ๓๒๗/๒๒๐	ทิตฺตมฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺ	๒๔๑/๑๕๔
ทตฺตฺตฺตฺตฺ	๑๓๐/๗๙	ทิกฺข	๑๑๖/๗๑; ๑๓๙/๙๓; ๑๓๙/๙๔; ๑๔๕/๙๗; ๓๐๕/๑๙๕; ๓๑๓/๒๐๖
ททฺคิ	๓๓๗/๒๒๙	ทิกฺขจรมฺมตฺตฺตฺ	๓๐๗/๑๙๙
ททฺโร	๒๑๑/๑๓๓; ๒๒๓/๑๔๑	ทิกฺขจรมฺมิกาน	๑๙๒/๑๑๒
ทพฺพปกรโม	๓๑๗/๒๑๑; ๓๔๖/๒๓๗; ๓๕๕/๒๔๗; ๓๕๙/๒๖๓; ๓๕๙/๒๗๗	ทิกฺขจวาทิเค	๓๑๓/๒๐๖

ปทานกโม	ปพเพ/องเก	ปทานกโม	ปพเพ/องเก
ทัญจันคัค	๑๒๐/๗๓	ทัพพนค	๒๕๓/๑๖๐
ทัญจันคย	๓๓๓/๕๒๓; ๓๕๗/๒๕๙	ทวโธ	๒๘๘/๑๘๐; ๒๙๐/๑๘๒
ทัญจ	๓๕๔/๒๑๗; ๓๕๕/๒๓๖; ๓๕๘/๒๖๓	ทว	๒๒๑/๑๔๐
ทัญจคค	๗/๕	ทวณณ	๓๐๗/๑๙๙
ทัญจินุตตยา	๑๙๑/๑๑๙	ทวโธปปี	๒๕๓/๑๖๐
ทัญจิปฏิเว	๓๓๑/๒๒๒; ๓๕๗/๒๖๐	ทวโธปปตฺเตน	๒๕๓/๑๖๐
ทัญจิปคโค	๑๕๐/๙๑; ๓๓๓/๒๒๓	ทต	๒๖๘/๑๖๕; ๒๗๐/๑๖๕;
ทัญจิปยณ	๓๑๖/๒๐๙		๒๘๑/๑๗๔-๕
ทัญจิปยณเหตุ	๓๑๖/๒๐๙	ทตทต	๒๘๑/๑๗๓; ๒๙๑/๑๘๓
ทัญจียกคคโค	๓๑๒/๒๐๕; ๓๕๔/๒๔๖	ทตฺวาน	๗/๕; ๒๗๘/๑๗๑; ๒๘๘/๑๘๑
ทัญจียโค	๓๑๒/๒๐๕	ทต	๒๐๖/๑๒๙; ๒๐๗/๓๓๐
ทัญจิปคค	๓๐๔/๑๙๒	ทตคค	๒๑๖/๑๓๖; ๒๙๗/๑๘๘
ทัญจิจิตฺติ	๓๐๔/๑๙๓; ๓๕๙/๒๗๒	ทตคค	๒๐๐/๑๒๔; ๒๐๖/๑๒๙
ทัญจิจิตฺตโยชน	๓๓๓/๒๒๓	ทตคค	๒๐๖/๑๒๙; ๓๕๘/๒๖๘
ทัญจิจิตฺตปทา	๓๐๔/๑๙๓; ๓๑๖/๒๐๙	ทตคคคโร	๔๐/๒๕
ทัญจิจิตฺตปทาเหตุ	๓๑๖/๒๐๙	ทตคคคค	๒๐๗/๑๓๐
ทัญจิจิตฺตคคโค	๓๒๔/๒๑๗	ทตคค	๔๘/๒๙
ทัญจุปาทน	๓๑๒/๒๐๕	ทตคค	๗/๕; ๒๑๖/๑๓๖; ๒๖๙/๑๖๕;
ทัญจโจ	๓๑๒/๒๐๕		๓๑๑/๒๐๔; ๓๒๙/๒๒๑; ๓๔๓/๓๔๕;
ทน	๒๔๒/๒๓๔		๓๕๘/๒๖๔; ๓๕๙/๒๗๕; ๒๘๑
ทนนาทปิโน	๒๗๑/๑๖๖	ทตคคคค	๔/๗
ทพ	๕๔/๓๑; ๑๕๘/๙๖; ๒๐๑/๑๒๕;	ทตคคคค	๑๕๒/๙๑
	๒๑๙/๑๓๘; ๒๘๑/๑๗๔; ๒๙๑/๑๘๓;	ทตคคคคค	๓๐๕/๑๙๔
	๒๘๑/๑๗๔; ๒๙๑/๑๘๓; ๓๕๖/๒๕๗	ทตคคคคค	๑๒๔/๗๕; ๒๔๙/๑๕๘
ทพพคค	๓๐๕/๑๙๖	ทตคคคคค	๑๙๐/๑๑๘; ๓๕๔/๒๔๖

ปทานุกรกโม

๔๒๕

ปทานุกรกโม	ปพเพ/อชฎ	ปทานุกรกโม	ปพเพ/อชฎ
ทุกขนิโรธคามินูปัฏฐิปปา	๑๙๐/๑๑๘; ๓๕๔/๒๔๖	ทุกขพณฺณตวรา	๔๐/๒๕
ทุกขวิปากัง	๓๑๑/๒๐๔	ทุกขพถักกรณ	๑๔๓/๘๖
ทุกขสัจฉา	๓๒๒/๒๑๔; ๓๒๙/๒๒๑; ๓๕๙/๒๗๕; ๒๘๙	ทุกขพโต	๑๑๗/๗๑; ๓๕๘/๒๖๕
ทุกขสัมมุตโย	๑๙๐/๑๑๘; ๓๕๔/๒๔๖	ทุกขภาติตา	๑๔๐/๘๔
ทุกขสัจฉนคกริยาย	๓๕๐/๒๔๑	ทุกขมโน	๓๒๘/๒๒๐; ๓๔๘/๒๓๘; ๓๕๙/๒๗๕
ทุกขสัจฉนค	๑๕๔/๙๒; ๓๘๕/๑๑๕	ทวารกฐาเต	๑๖๖/๒๐๒; ๓๐๑/๑๙๐
ทุกขาปฏิปปา	๑๕๒/๙๑	ทูลลิต	๓๑๖/๒๐๙; ๓๓๕/๒๒๘
ทุกขนิทริย	๓๒๐/๒๑๒	ทูลโต	๒๗๘/๑๗๑; ๒๘๑/๑๗๕;
ทุกคค	๑๓๖/๘๒; ๑๕๘/๙๖; ๓๑๖/๒๐๙; ๓๕๖/๒๕๗	เทว	๒๐๕/๑๒๙; ๒๐๖/๑๒๙; ๒๑๐/๒๓๒; ๓๒๐/๒๑๒; ๓๓๒/๒๒๕;
ทุกคคเต	๑๕๘/๙๖; ๓๕๖/๒๕๗		๓๕๗/๒๕๘
ทุกคคิตา	๑๔๐/๘๔	เทวณฺณคโร	๓๒๐/๒๑๐
ทุกจจวิค	๑๓๖/๘๒	เทวคานฺนลลิต	๓๒๗/๒๒๐
ทุกชชาโต	๑๑๗/๗๑	เทวนิกาย	๓๒๐/๒๑๒; ๓๔๒/๒๓๓;
ทุกชชาน	๕๖/๓๓		๓๕๘/๒๖๘
ทุกปปณฺโณ	๓๓๐/๒๒๒; ๓๔๒/๒๓๔; ๓๕๗/๒๕๙; ๓๕๘/๒๖๙	เทวมณฺณลลิต	๒๐๕/๑๒๙
ทุกปปณฺณิสลลิต	๖๓/๓๗; ๓๒๕/๒๑๘	เทวมณฺณลลิต	๖/๔; ๑๔๐/๘๔; ๒๗๘/๑๗๑; ๒๗๗/๑๘๐; ๓๐๒/๑๙๐; ๓๒๓/๒๑๕
ทุกปปณฺณวิชฺฌ	๓๕๑/๑๔๑; ๓๕๗/๒๕๘	เทยฺย	๒๗/๑๙
ทุกปปณฺณเท	๓๐๑/๑๙๐	เทตฺติโค	๔/๒
ทุกปปสํ	๑๑๐/๖๗	เทตฺติ	๒๗๖/๑๖๙; ๒๗๗/๑๗๐; ๒๗๖/๑๗๙; ๓๒๒/๒๑๔; ๓๕๘/๒๖๗
ทุกพพณฺณ	๙๖/๕๙; ๑๑๗/๗๑; ๑๒๒/๗๓; ๑๕๘/๙๖; ๓๕๖/๒๕๗	เทตฺมิ	๑๘๒/๑๑๒

ปทานุทุกโม	ปพเพ/องฺเก	ปทานุทุกโม	ปพเพ/องฺเก
โหมนตฺตัญฺจํ	๓๒๔/๒๑๖	ชินชาณี	๒๔๘/๑๕๘
โหมนตฺตินฺทริยํ	๓๒๐/๒๑๒	ชินชฌเณน	๒๒๔/๑๔๒
โหวจตุตฺตา	๓๐๔/๑๘๒; ๓๕๒/๒๔๓	ชินฺม ๔/๒; ๑๐๖/๖๕; ๑๑๖/๗๑; ๑๓๑/๘๐;	
โหวริกา	๒๑๐/๑๓๒; ๒๒๘/๑๔๕	๑๓๘/๘๔; ๑๔๔/๘๗; ๒๗๓/๑๖๗;	
โหด	๑๒/๗; ๒๑๘/๑๓๗; ๓๐๕/๑๘๓;	๒๗๖/๑๖๘; ๒๘๖/๑๗๘; ๓๐๓/๑๘๑;	
โหดคฺคิ	๓๐๕/๑๘๕	๓๑๘/๒๑๑; ๓๒๔/๒๑๕; ๓๔๒/๒๓๓;	
โหดนฺทเรน	๓๑๖/๒๑๐	๓๕๘/๒๖๒ นแกวลิ	
โหดาคคิ	๑๘๖/๑๑๕; ๓๑๑/๒๐๓	ชินฺมกถํ	๒๑๑/๑๓๓
ทวยการิ	๑๓๗/๘๓	ชินฺมกาโม	๓๔๑/๒๓๗; ๓๕๘/๒๗๗
ทวยเณ	๓๕๘/๒๖๒	ชินฺมกาโย	๑๑๘/๗๒
ทวาคาริโก	๕๗/๓๓	ชินฺมจิริยาภิโร	๒๓๑/๑๔๖
ทวาเรน	๑๔๓/๘๖	ชินฺมณฺญ	๓๓๐/๒๒๒; ๓๕๗/๒๕๘
ทวาโดปิโก	๕๗/๓๓	ชินฺมเถโร	๓๐๕/๑๘๕
ทวิทฺตมวตฺตวทฺตคฺคตมตฺตค	๒๓๘/๑๕๒	ชินฺมทยาโท	๑๑๘/๗๒
ทวิทฺตคฺคปฺปะเทหิ	๒๒๔/๑๔๒	ชินฺมทปา	๘๐/๔๘; ๑๐๘/๖๖
ทวิทฺต	๑๒๗/๗๗	ชินฺมทชโร	๘๔/๕๑
ทวิทฺตํ	๕๗/๓๓	ชินฺมนิมนิโค	๑๑๘/๗๒
เทวธิกชาตา	๑๖๔/๑๐๑; ๑๖๔/๑๐๑; ๓๐๑/๑๘๐	ชินฺมนิณฺทคฺคิยา	๓๓๑/๒๒๒; ๓๕๗/๒๕๘
		ชินฺมนวโย	๑๔๓/๘๖
		ชินฺมปฏิตฺตเวท	๓๒๒/๒๑๔
		ชินฺมปทํ	๓๑๑/๒๐๔
ชดา	๓๔๕/๒๓๖; ๓๕๘/๒๖๓; ๓๕๘/๒๗๖	ชินฺมปริยาโย	๑๘๗/๑๒๒
ชิน	๘๑/๕๕; ๒๒๓/๑๔๑	ชินฺมภูโต	๑๑๘/๗๒
ชินคฺคํ	๒๒๓/๑๔๒	ชินฺมมจฺฉริยํ	๓๑๕/๒๐๘
		ชินฺมยาคํ	๒๑๓/๑๓๔

[ช]

ปทานุกรกโม

๔๒๗

ปทานุกรกโม	ปพเพ/องเก	ปทานุกรกโม	ปพเพ/องเก
ชุมนุมยาคี	๒๑๒/๑๓๓	ชุมนุมปัสสณิก	๒๑๒/๑๓๓
ชุมนุมวราชา	๘๑/๔๘; ๑๘๘/๑๒๓	ขันธยนิ	๒๕๓/๑๖๐
ชุมนุมถุทธา	๓๒๔/๒๑๖	ชาคุโย	๓๕๒/๒๕๓
ชุมนุมวาท	๑๘๘/๑๑๖	ชาคุกุตตทา	๓๐๔/๑๘๒
ชุมนุมวิจัยตมโพชฌงค	๑๕๑/๘๑;	ชาคุนาคค	๓๕๘/๒๗๔
	๓๑๗/๒๐๒; ๓๓๐/๒๒๑; ๓๕๗/๒๕๘	ชาเวย	๒๗๔/๑๖๘
ชุมนุมวินัย	๓๐๑/๑๘๐	ชาเวหิ	๑๘๗/๑๒๒
ชุมนุมตณิก	๑๘๘/๑๑๘	ชิตินา	๑๕๓/๘๒
ชุมนุมตมค	๑๒๗/๗๖	ชุตตา	๒๕๒/๑๕๘
ชุมนุมตมรนา	๑๐๘/๖๖	ชุนนติ	๒๕๑/๑๕๕
ชุมนุมตมตวนาย	๑๕๕/๘๗	ชโว	๔๐/๒๕
ชุมนุมา	๑๕๒/๘๕	ชุนายิตวา	๓๕/๒๒
ชุมนุมาธิปไตยย	๘๕/๕๑; ๓๐๕/๒๘๗		
ชุมนุมานุชมนปฏิบัติ	๓๑๑/๒๐๕;	[น]	
	๓๕๓/๒๕๕	นกุชคตานิ	๑๒๐/๗๒; ๑๒๑/๗๓
ชุมนุมานุชมน	๒๑๑/๑๓๓	นชา	๑๕๘/๘๐
ชุมนุมานุชมน	๘๐/๕๘; ๑๐๘/๖๖;	นกร	๑๕๓/๘๖; ๑๕๑/๑๘๓; ๒๘๑/๑๗๔
	๑๘๖/๑๒๒; ๓๐๖/๑๘๘; ๓๕๕/๒๕๕	นกรก	๕๐/๓๐
ชุมนุมานุชมน	๑๕๐/๘๑; ๓๓๑/๒๒๓;	นกรค	๘๓/๕๗
	๓๓๒/๒๒๓	นกุคตา	๒๘๑/๑๗๓; ๒๘๑/๑๘๓
ชุมนุมานุชมน	๓๒๗/๒๒๐	นกุคค	๒๕๓/๑๖๐; ๒๗๘/๑๗๑;
ชุมนุมายค	๓๒๓/๒๑๕		๒๘๑/๑๗๕; ๒๘๘/๑๘๐; ๒๘๑/๑๘๔
ชุมนุมิก	๑๐๖/๖๔; ๑๘๘/๑๒๓;	นกุจ	๒๕๐/๑๕๘
	๓๒๔/๒๑๖	นกุค	๓๕๑/๒๓๓; ๓๕๒/๒๓๔
ชุมนุม	๒๘๘/๑๘๘ ๓๐๐/๑๘๘	นกุค	๑๕๒/๘๕

ปทานุกรกโม

๔๒๙

ปทานุกรกโม	ปพเพ/องเก	ปทานุกรกโม	ปพเพ/องเก
นทานาทิศคณา	๒๘๑/๑๗๕; ๒๘๑/๑๘๕	นิกมถามนุค	๑๓๒/๘๓
นทานุพยุชนคภาหิ	๓๑๐/๒๐๓	นิกคณจตุต	๓๐๒/๑๙๐
นาภิตชช	๒๑๘/๑๓๗	นิกคหิโต	๓๐๑/๑๙๐
นาภิคค	๕๗/๓๓	นิโควรบรมณฑโต	๒๐๐/๑๒๕;
นามโคคค	๒๗๕/๑๖๙; ๒๘๕/๑๗๕;		๒๒๒/๑๕๐
	๒๘๕/๑๘๗	นิจจณถา	๒๘๑/๑๗๕; ๒๘๑/๑๘๕
นามโส	๒๗๘/๑๗๑	นิจโจ	๕๐/๒๕
นาม	๓๐๕/๑๙๑	นิจนาโต	๓๑๕/๒๐๗
นาโม เหว -	๓๕๖/๙๕; ๓๕๖/๒๕๗	นิจคัตถนโก	๑๕๓/๙๒
นาตคถ	๓๕๘/๒๖๖	นิจชินนนา	๓๕๘/๒๘๓
นาตคช	๓๕๘/๒๖๖	นิจจ	๑๕๕/๘๗
นิกามจาท	๑๖๐/๙๘	นิจจโค	๒๒๑/๑๕๐
นิกเก	๒๐๖/๑๒๙; ๒๑๐/๑๓๒;	นิกัตถ	๒๑๓/๑๓๕
	๒๑๕/๑๓๕; ๒๑๘/๑๓๗; ๒๒๕/๑๕๒	นิกัตถ	๒๑๒/๑๓๓
	นเกวถ	นิกัตถ	๑๘๘/๑๓๗
นิกกชช	๒๗๕/๑๖๗	นิกานวค	๑๕๓/๙๑; ๒๓๘/๑๕๑
นิกกชชช	๒๘๒/๑๗๖	นิกาเปย	๒๖๕/๑๖๕
นิกกชชช	๒๘๒/๑๘๕	นิกทา	๓๕๘/๒๖๕
นิกขมค	๑๕๗/๘๘; ๓๑๒/๒๐๕	นิกโก	๑๕๓/๙๒
นิกขปค	๒๐๑/๑๒๕	นิกจุจการ	๑๑๗/๗๑
นิกจคค	๓๑๖/๒๐๙	นิกชชค	๓๓๕/๒๒๕
นิกคณโจ	๓๐๐/๑๙๐; ๓๐๑/๑๙๐	นิกชชามิ	๓๓๕/๒๒๕; ๓๕๘/๒๖๕
นิกม	๗/๕; ๑๒๗/๗๖	นิกน	๒๘๒/๑๗๖
นิกมกถ	๕๐/๓๐	นิกนตมมค	๒๕๑/๑๕๕
นิกมจาท	๙๓/๕๗	นิกเนหิ	๒๕๑/๑๕๕

ปทานุกรกโม	ปพเพ/องเก	ปทานุกรกโม	ปพเพ/องเก
นิปเปตโก	๑๕๓/๙๒	นียยานิก	๑๗๕/๑๐๗; ๓๐๑/๑๙๐;
นิพพาน	๑๘๔/๑๑๓; ๓๒๙/๒๒๑		๓๒๔/๒๑๗
นิพพานชาคุยา	๑๘๘/๑๑๗	นิรคตเกน	๒๕๕/๑๖๓
นิพพานปคฺคิยา	๓๕๐/๒๔๑	นิรพพุท	๒๐๒/๑๒๕
นิพพายมานตฺต	๑๒๐/๗๒	นิริย	๑๓๖/๘๒; ๑๕๘/๙๖; ๓๑๕/๒๐๘;
นิพพินทิก	๓๕๙/๒๗๒		๓๑๖/๒๐๙; ๓๔๒/๒๓๓; ๓๕๖/๒๕๗
นิพพินนรฺปา	๑๖๔/๑๐๓; ๓๐๑/๑๙๐	นิริชฺฌนิก	๒๗๘/๑๗๓; ๒๘๘/๑๘๐
นิพพุต	๒๗๗/๑๗๐; ๒๘๗/๑๘๐;	นิริชฺชว	๓๔๔/๒๓๕; ๓๕๙/๒๗๕
	๓๑๔/๒๐๗	นิโรธ	๑๘๔/๑๑๓; ๓๕๓/๒๔๔
นิพพยุหฺมานาย	๑๒๖/๗๖	นิโรธคณฺหา	๓๐๕/๑๙๔
นิพเพเจหิ	๓๐๑/๑๙๐	นิโรธนฺตฺติค	๓๑๐/๒๐๒
นิพเพริกปณฺโณ	๒๑๖/๑๓๖	นิโรธณฺณา	๓๒๙/๒๒๑; ๓๓๑/๒๒๒;
นิพเพริกาย	๓๑๗/๒๑๑; ๓๔๕/๒๓๗;		๓๕๗/๒๕๙; ๓๕๙/๒๘๑
	๑๕๕/๒๔๗; ๓๕๙/๒๗๘	นิวาทกฺคฺคิ	๒๗๓/๑๖๗
นิมิตฺต	๑๔๘/๘๘; ๒๐๗/๑๓๐	นิวาเรติ	๒๖๓-๔/๑๖๓
นิมิตฺตโกวิทา	๒๒๙/๑๔๕	นิวาเรคา	๑๔๓/๘๖
นิมิตฺตคฺคฺคาหิ	๓๑๐/๒๐๑	นิวาเรณฺติ	๒๖๗/๑๖๔; ๒๗๒/๑๖๖
นิมิตฺตานุสํวริ	๓๒๖/๒๒๐	นิวาตโน	๒๗๖/๑๗๐; ๒๘๖/๑๗๙
นิมิตฺตานุสํวาริณฺณานํ	๒๓๖/๒๒๐	นิวาเตคฺวา	๒๙๙/๑๘๙
นิมฺมาตา	๔๐/๒๕	นิวฺวิจฺจา	๘๔/๕๓; ๑๑๘/๗๒
นิมฺมิตกามา	๓๐๕/๑๙๕	นิเวเตติ	๒๖๓/๑๖๓
นิมฺมิตา	๔๐/๒๕	นิเวเตณฺติ	๒๖๗/๑๖๔; ๒๗๒/๑๖๖
นียโต	๑๘๕/๑๑๔	นิตฺตคฺคิยา	๑๗๙/๑๑๑
นียยาติ	๔/๒; ๓๒๔/๒๑๗	นิตํมยิ	๒๑๗/๑๓๗
นียยาเทนฺติ	๒๖๗/๑๖๔	นิตินฺน	๒๗๖/๑๖๙; ๒๘๒/๑๗๖; ๒๘๖/๑๗๙

ปทานุภกโม	ปพเพ/องเก	ปทานุภกโม	ปพเพ/องเก
ปกกมัตถุ	๒๙๙/๑๘๙	ปจจุตถิตติ	๓๓๗/๒๒๘
ปกกเมยฺย	๒๗/๑๙	ปจจุตฺตริทฺวา	๘๖/๕๓
ปกก	๑๒๕/๗๕	ปจจุทาวคฺเตยฺย	๓๓๕/๒๒๗; ๓๕๘/๒๖๗
ปกฺกนทฺติ	๓๒๑/๒๑๒	ปจจุปฏฺจาทพฺพา	๒๖๗/๑๖๔
ปกฺกชาเลทฺวา	๒๙๙/๑๘๙	ปจจุฏฺฐจํ	๑๑๗/๗๑
ปคฺคห	๓๐๔/๑๙๒	ปจจุฏฺฐจํ	๓๔/๒๒
ปคฺคณฺหาติ	๓๐๖/๑๙๘	ปจจุปฏฺฐิจิ	๑๐๓/๖๒; ๑๗๑/๑๖๖;
ปคฺคณฺหิมิตฺตํ	๓๐๔/๑๙๒		๓๐๕/๑๙๕; ๓๒๔/๒๑๖; ๓๕๘/๒๖๒
ปจฺนติ	๓๓๖/๒๒๗	ปจจุปฏฺฐิจิตกามา	๓๐๕/๑๙๕
ปจฺวาร	๒๘๑/๑๗๔; ๒๙๑/๑๘๓	ปจจุปฺปนนฺทกฺข	๓๑๑/๒๐๔
ปจฺติว	๒๘๑/๑๗๓	ปจจุปฺปนนฺตฺข	๓๑๑/๒๐๔
ปจฺติวณ	๒๘๑/๑๗๓; ๒๙๑/๑๘๓	ปจจุปฺปนนฺตฺตวณ	๓๕๓/๒๔๔
ปจฺจุทฺธาโต	๒/๑	ปจฺเจตฺนโต	๒๘๑/๑๗๔; ๒๙๑/๑๘๔
ปจฺจุทฺขามิ	๓/๒	ปจฺณา	๒๗๓/๑๖๗; ๒๙๗/๑๘๘;
ปจฺจุตฺตํ	๖/๔; ๑๕๔/๙๒		๓๐๑/๑๙๐
ปจฺจุตฺถิก	๒๐๒/๑๒๖; ๒๐๖/๑๒๙	ปจฺณานิปาติโน	๒๗๑/๑๖๖
ปจฺจนฺทิม	๑๔๓/๘๖; ๓๔๒/๒๓๔	ปจฺณามคฺค	๑๙/๑๒
ปจฺจยโก	๒๓๒/๑๔๗	ปจฺณาวจฺนีย	๓๐๑/๑๙๐
ปจฺจเวทฺชนนิมิตฺตํ	๓๕๕/๒๔๗	ปจฺณาสฺมณฺณ	๗/๔
ปจฺจตุตฺถิตฺติ	๘๘/๕๔; ๙๑/๕๖; ๓๐๐/๑๘๙	ปจฺนิ	๑๑/๗; ๒๖๘/๑๖๕
ปจฺจตุตฺถิตฺตํ	๑๙๘/๑๒๓; ๓๕๐/๒๔๑	ปจฺนิมาทิตฺตา	๒๗๙/๑๗๒; ๒๙๐/๑๘๒
ปจฺจาคฺคณฺทฺวา	๘๗/๕๔	ปจฺนิมาภิมุทฺธา	๒๙๙/๑๘๙
ปจฺจาจิกฺขติ	๓/๒	ปชฺห	๗/๕
ปจฺจาทฺธาโต	๓๔๒/๒๓๔; ๓๕๘/๒๖๘	ปชฺหติ	๖๖/๓๘; ๓๑๐/๒๐๒
ปจฺจามิตฺต	๒๐๒/๑๒๖; ๒๐๖/๑๒๙	ปชฺหเยยฺยาม	๑๐๕/๖๓

ປາຫນຸກໂມ

໔໓໓

ປາຫນຸກໂມ	ປຸພຸ/ອຸເກ	ປາຫນຸກໂມ	ປຸພຸ/ອຸເກ
ປາຫນຸ	໔໐/໒໕	ປາຫນຸກວາ	໓໐໕/໑໙໒
ປາຫນຸນີ	໓໒/໒໓; ໔໐/໒໕	ປາຫນຸນາຍ	໑໔໓/໑໒; ໒໑໒/໑໓໒;
ປາຫນຸດິວາ	໓໔/໒໒		໓໕໑/໒໒໒
ປາຫນຸນາຍໂຕ	໒໕/໔໔	ປາຫນຸນາຍທຸພຸດິກວນີ	໒໔໑/໑໕໑
ປາຫນຸຈຸກິປຸປຸໂນ	໓໔໑/໒໓໑; ໓໕໑/໒໒໑	ປາຫນຸນາຍນິ	໑໒໐/໑໒໒
ປາຫນຸຈຸກິໂກ	໓໕໑/໒໔໑	ປາຫນຸນາຍຸດ	໑໒໑/໑໓
ປາຫນຸຈຸດິວາ	໑໐໕/໒໔	ປາຫນຸນາຍນິຕິ	໑໑໐/໒໑; ໑໔໑/໑໑; ໑໕໑/໑໑
ປາຫນຸຈຸນາຍນິ	໓໕໑/໒໒໑; ໑໒໑/໑໑໐		໑໕໑/໑໑; ໑໑໑/໑໑໑; ໓໕໑/໒໑໑
ປາຫນຸດິໂກ	໒໔໒/໑໕໒	ປາຫນຸນາຍນິໂຕ	໑໕໐/໑໑; ໓໓໑/໒໑໑
ປາຫນຸຈຸດ	໕/໓; ໕໕/໓໑; ໒໑໑/໑໑໑	ປາຫນຸນາຍນິຕິຈຸ	໒໑໑/໑໑໑
ປາຫນຸເປຕຸພຸ	໑໑໑/໑໑໐	ປາຫນຸນາຍນິຕິ	໓໕໑/໒໑໑
ປາຫນຸເປຕິ	໕/໓; ໑໑໑/໑໑໑	ປາຫນຸນາຍນິ	໓໐໕/໑໑໑
ປາຫນຸເປຕ	໔໐/໒໕	ປາຫນຸນາຍນິຕິຍ	໕໓/໓໑; ໑໕/໔໔
ປາຫນຸວາ	໓໑໑/໒໑໑; ໓໓໐/໒໑໑; ໓໔໑/໒໑໑; ໓໕໑-໑໑/໒໑໑	ປາຫນຸນິຕິຍ	໓໒໐/໑໑໑
	໓໔໑/໒໑໑; ໓໕໑/໒໑໑; ໓໕໑-໑໑/໒໑໑	ປາຫນຸ	໑໑໑/໑; ໑໑໑/໒໐໑
ປາຫນຸ ເວົ້າ-	໑໕໑/໑໑	ປາຫນຸ	໑໑໑/໑໑
ປາຫນຸກວນໂກ	໓໑໑/໒໐໑	ປາຫນຸກວນໂກ	໓໑໑/໑໐໑
ປາຫນຸຈຸກຸ	໓໐໕/໑໑໑	ປາຫນຸຈຸກຸ	໓໐໑/໒໐໑; ໓໓໑/໒໑໑; ໓໕໑/໒໑໑;
ປາຫນຸກວນ	໒໑໑/໑໑໑; ໓໓໐/໒໑໑; ໓໔໑/໒໑໑		໓໕໑/໒໑໑
ປາຫນຸກວນຈຸກຸ	໓໑໑/໒໐໑	ປາຫນຸກວນໂກ	໓໓໑/໒໑໑
ປາຫນຸກວນປາຫນຸກວນ	໒໑໑/໑໑໑	ປາຫນຸກວນ	໑໑໑/໑໑໑
ປາຫນຸກວນປາຫນຸກວນ	໒໑໑/໑໑໑; ໓໐໑/໑໑໑	ປາຫນຸກວນໂກ	໓໓໑/໒໑໑; ໓໕໑/໒໑໑
ປາຫນຸກວນ	໓໑໑/໒໐໑; ໓໓໑/໒໑໑	ປາຫນຸກວນໂກ	໓໐໑/໑໑໑

ปทานุฏโกโม	ปพเพ/องเก	ปทานุฏโกโม	ปพเพ/องเก
ปฏิจฺจนน	๒๖๗/๑๖๔; ๒๖๘/๑๖๕; ๒๗๔/๑๖๗	ปฏิจฺจภาณวา	๒๗๓/๑๖๗
ปฏิจฺจาทนคฺคํ	๑๒๗/๗๖	ปฏิจฺจภาตุ	๓๐๐/๑๘๘
ปฏิจฺจานนคิ	๔๓/๒๗; ๕๖/๓๓	ปฏิจฺจโกคิยา	๒๓๓/๑๔๗
ปฏิจฺจานนคิ	๓๕๗/๒๖๐	ปฏิจฺจราชาน	๘๖/๕๓
ปฏิจฺจานนคฺคิ	๗/๕	ปฏิจฺจรูปเทสวาโส	๓๕๔/๒๔๕
ปฏิจฺจณณาย	๓๓๒/๒๒๓	ปฏิจฺจรูปน	๒๖๗/๑๖๔
ปฏินิสฺสํวฺจํ	๓๔๘/๒๓๘; ๓๕๘/๒๘๐	ปฏิจฺจทฺทราช	๓๕๘/๒๖๒
ปฏิปฺปช	๘๘/๕๔	ปฏิจฺจภคิ	๒๐๐/๑๒๕; ๒๐๖/๑๒๘; ๒๑๒/๑๓๓; ๒๑๘/๑๓๘; ๒๒๔/๑๔๒
ปฏิปฺปชคิ	๓๑๐/๒๐๑		นแกวคิ
ปฏิปฺปชฌาโม	๑๕๔/๘๒	ปฏิจฺจตมาย	๓๕๘/๒๖๒
ปฏิปฺปชฌามิ	๒๖๗/๑๖๔	ปฏิจฺจตฺติ	๔๘/๓๐
ปฏิปฺปชชยฆาถ	๓๒๕/๒๑๗	ปฏิจฺจทรรุปา	๑๖๔/๑๐๑; ๓๐๑/๑๘๐
ปฏิปฺปชชยฺย	๒๑๔/๑๓๕	ปฏิจฺจวิจย	๕๒๓/๑๔๑
ปฏิปฺปทา	๒๕๒/๘๑; ๓๑๑/๒๐๔	ปฏิจฺจวิเนคิ	๓๔๐/๒๓๒; ๓๕๘/๒๗๔
ปฏิปฺปทาณตสฺสณวิคฺคหิ	๓๕๘/๒๗๒	ปฏิจฺจวินเทนคิ	๓๕๘/๒๖๒
ปฏิปฺปทานคฺคตริย	๓๐๕/๑๘๖	ปฏิจฺจวิโร	๑๑๕/๗๐; ๒๐๖/๑๒๘; ๒๐๗/๑๓๐; ๒๓๒/๑๔๗
ปฏิปฺปนโน	๒๔๔/๑๕๗; ๓๑๔/๒๐๗; ๓๓๓/๒๒๔	ปฏิจฺจวิรุพฺห	๑๒๕/๗๕
ปฏิปฺปจฺจนคิ	๕๑/๒๖	ปฏิจฺจวิคคิ	๑๑/๗
ปฏิปฺปจฺจนพฺยากรณํ	๓๑๒/๒๐๔	ปฏิจฺจเวทยามิ	๖/๔
ปฏิปฺปชเนคิ	๒๗๐/๑๖๕	ปฏิจฺจเวเทนคิ	๒๖๘/๑๖๕
ปฏิปฺปตฺตทฺทรา	๓๔๘/๒๓๘	ปฏิจฺจสงฺฆานพคิ	๓๐๔/๑๘๒
ปฏิปฺปโต	๓๔๒/๒๓๔; ๓๕๘/๒๖๘	ปฏิจฺจสนฺนทริ	๒๕๔/๑๖๑
ปฏิปฺปย	๒๕๘/๑๖๒	ปฏิจฺจสนฺนถาเว	๓๐๔/๑๘๒; ๓๒๔/๒๑๕-๖

ปทานุกรกโม

๔๓๕

ปทานุกรกโม	ปพเพ/องเก	ปทานุกรกโม	ปพเพ/องเก
ปฏิตถัน	๒๖๑/๑๖๒	ปณัตถาตุ	๓๐๕/๑๙๔
ปฏิตถุณ	๑๑๑/๖๘; ๓๓๑/๒๒๒; ๓๕๗/๒๖๐	ปณัตถปณัตถิ	๑๔๔/๘๗
ปฏิตถุณสารูปปานิ	๕๒/๓๑; ๒๗๖/๑๗๐; ๒๘๖/๑๗๙	ปณัตถิโค	๑๔๓/๘๖; ๒๕๙/๑๖๒; ๒๗๓/๑๖๗
ปฏิตถุณโน	๔๙/๓๐	ปณณกฏโย	๑๓๒/๘๐
ปฏิตถุณเท	๓๕๙/๒๗๕	ปณณกฏิ	๒๘๑/๑๗๔; ๒๙๑/๑๙๔
ปฏิตถุณเทนิ	๓๐๕/๑๙๖; ๓๐๖/๑๙๘	ปณณกฏิ	๙๑/๕๖
ปฏิตถุณ	๓๐๘/๒๐๐; ๓๔๘/๒๓๙; ๓๕๙/๒๗๙	ปณณกฏิ	๒๙๘/๑๙๘
ปฏิตถุณ	๒๗๖/๑๗๐; ๒๘๖/๑๗๙	ปณณกฏิ	๑๑๘/๗๒; ๑๔๙/๙๐
ปฏิตถุณ	๑๒๖/๗๖	ปณณกฏิ	๒๑๘/๑๓๗
ปฏิตถุณ	๑๑/๗	ปณณกฏิ	๗๕/๔๔
ปฏิตถุณ	๓๐๙/๒๐๐	ปณณกฏิ	๓๒๔/๒๑๖
ปฏิตถุณ	๒๙๙/๑๙๙	ปณณกฏิ	๑๗๓/๑๐๖
ปฏิตถุณ	๑๘๒/๑๑๒	ปณณกฏิ	๒๘๒/๑๗๖; ๒๙๒/๑๙๕
ปณณกฏิ	๓๓๒/๒๒๒; ๓๕๗/๒๕๘; ๓๕๙/๒๗๒	ปณณกฏิ	๓๓๔/๒๒๔; ๓๕๘/๒๖๔
ปณณกฏิ	๓๔๖/๒๓๗	ปณณกฏิ	๓๔๕/๒๓๖; ๓๕๙/๒๗๗
ปณณกฏิ	๓๒๕/๒๑๘	ปณณกฏิ	๒๘๓/๑๗๘
ปณณกฏิ	๒๑๗/๑๓๗	ปณณกฏิ	๓๐๖/๑๙๘
ปณณกฏิ	๒๗๕/๑๖๙; ๒๘๔/๑๗๘	ปณณกฏิ	๑๒๔/๗๔
ปณณกฏิ	๓๒๐/๒๑๒	ปณณกฏิ	๒๘๒/๑๗๖
ปณณกฏิ	๑๕๒/๙๑; ๑๕๘/๙๖; ๒๐๘/๑๓๐; ๓๕๖/๒๕๗	ปณณกฏิ	๔๐/๒๕; ๑๔๙/๘๙; ๑๕๑/๙๑; ๑๕๙/๙๗; ๓๐๔/๑๙๓; ๓๑๙/๒๑๑; ๓๒๐/๒๑๒

ปทานุกรโม	ปพฺเพ/องฺเก	ปทานุกรโม	ปพฺเพ/องฺเก
ปธานุขมาย	๒๒๖/๑๔๔; ๓๑๗/๒๑๓	ปมฺพิทตฺต	๓๒๒/๒๑๔; ๓๕๕/๒๗๒
ปธานิยฺหฺคานิ	๓๕๕/๒๔๗	ปโมทคิ	๒๓๕/๑๔๙
ปนุที่	๒๓๕/๑๔๙	ปยโธ	๑๒๐/๗๒
ปนุณฺนปฺจเจกตฺจฺโจ	๓๔๘/๒๓๘-๙; ๓๕๙/๒๗๙	ปยิรฺปาสฺนคิ	๒๙๑/๑๘๔
ปนุณฺนาณิ	๓๕๙/๒๘๐	ปยิรฺปาเตยฺย	๒๖๕/๑๖๓
ปนุคานิ	๕๒/๓๑; ๒๗๖/๑๗๐; ๒๘๖/๑๗๙	ปโยชาย	๒๖๕/๑๖๔
ปนุคทฺทหนิ	๙๓/๕๗	ปรกฺุณฺนาฏา	๒๘๑/๑๗๔; ๒๙๑/๑๘๓
ปนุณฺนสฺสตา	๑๓๒/๘๐	ปรทารคมนิ	๒๔๕/๑๕๗
ปปฺพิทปฺปคฺตา	๖๙/๕๐	ปรทารเสวณา	๒๕๓/๑๖๐
ปปากโค	๒๕๓/๑๖๐	ปรนิมิตฺตกามา	๓๐๕/๑๙๕
ปปโปติ	๒๑๗/๑๓๗; ๒๒๕/๑๔๓	ปรนุคโป	๓๑๔/๒๐๗
ปปโปนฺติ	๒๗๓/๑๖๗	ปรปริตฺตปนาณฺโยคมนุญฺจฺโค	๓๑๔/๒๐๗
ปปฺปมาตฺ	๑๔๙/๙๐	ปรปฺคคตฺวิมฺคตฺตนาเณ	๑๕๕/๙๓
ปพฺพชฺชคิ	๒๐๗/๑๓๐; ๒๓๑/๑๔๗	ปรปฺปวาท	๑๗๓/๑๐๖
ปพฺพชฺ	๒๐๙/๑๓๑; ๒๓๓/๑๓๔	ปรมฺมรณฺา	๒๑๐/๑๓๒; ๓๕๖/๒๕๗
ปพฺพชฺชค	๒๑๗/๑๓๗; ๒๒๑/๑๔๐	ปรมฺมุชฺา	๒๕๗/๑๖๒
ปพฺพชฺช	๒๑๕/๑๓๖; ๒๑๗/๑๓๗	ปรโธเก	๑๔๙/๙๐
ปพฺพชฺชวิธมฺิ	๑๐๔/๖๒	ปรตฺถเจตนา	๓๑๒/๒๐๖
ปพฺพเค	๒๗๕/๑๖๙	ปรเตนฺปฺมทฺทพฺา	๙๑/๕๐; ๑๐๖/๖๕;
ปพฺพชานิ	๑๓๒/๘๐		๑๙๙/๑๒๓; ๒๒๐/๑๓๙
ปพฺพชเชตพฺพิ	๑๓๐/๗๙	ปรหิคาย	๓๑๔/๒๐๗
ปมคฺค	๒๖๑/๑๖๒; ๒๗๐/๑๖๕	ปร	๒๐๗/๑๓๐
ปมาท	๕๙/๓๕	ปรกโค	๑๙๑/๑๑๙
ปมาทาทิกรณิ	๓๑๖/๒๐๙	ปรากิฏ	๒๑๓/๑๒๗
		ปรากฺุฏโร	๒๒/๑๕

ปทานุกรกโม

๔๓๗

ปทานุกรกโม	ปพเพ/องเก	ปทานุกรกโม	ปพเพ/องเก
ปวามดำมิ	๓๖/๒๓; ๔๐/๒๕	ปวินิพพายโก	๓๔๒/๒๓๓
ปวิกษย	๑๕๔/๘๒; ๑๘๕/๑๑๔; ๒๕๓/๑๕๘	ปวินิพพายี	๑๕๔/๘๒; ๑๘๕/๑๑๔
ปวิกษณภวตณโฆชน	๑๑๖/๗๑; ๑๓๘/๘๔; ๑๘๖/๑๑๕	ปวิปณหติ	๓๕๘/๒๖๒
ปวิคฺคหติ	๒๖๒/๑๖๓	ปวิปณหุชยาติ	๘๔/๕๑
ปวิคฺคเหตุ	๒๑๗/๑๓๗	ปวิปติ	๘/๖
ปวิคฺคโห	๓๕๘/๒๗๓	ปวิปฺจุนติ	๓๕๘/๒๖๒
ปวิจารยมนัน	๓๓๗/๒๒๗	ปวิปฺจุนติคา	๒๑๖/๑๓๖; ๒๑๗/๑๓๗
ปวิจาวะติ	๑๘๓/๑๑๓	ปวิปฺจุนเชยยาติ	๘๔/๕๑
ปวิจิตา	๓๒๖/๒๑๘; ๓๕๘/๒๖๓; ๓๕๘/๒๗๖	ปวิปณณโต	๘/๖
ปวิจฺจ	๑๘/๑๑	ปวิปณณโกฏฐาคาโร	๒๒๒/๑๔๑
ปวิจฺจคฺค	๒๖๒/๑๖๓	ปวิปณณตงฺกปโป	๘๕/๓๔
ปวิชน	๒๑๑/๑๓๓	ปวิปณณา	๕๖/๓๓; ๒๘๒/๑๗๖; ๒๘๒/๑๘๕
ปวิณเชย	๓๕๑/๑๔๑; ๓๕๗/๒๕๘	ปวิปฺรการี	๓๒๕/๒๑๗
ปวิณายกฺกณ	๑๐๖/๖๕; ๑๘๘/๑๒๓	ปวิปฺรวา	๓๐๕/๑๘๖
ปวิตฺตชฌาย	๒๒๗/๑๔๔	ปวิปฺรญา	๓๐๕/๑๘๖
ปวิตฺตฺตติ	๓๐๘/๒๐๐-๑	ปวิพพชก	๑/๑; ๔๘/๒๘; ๑๘๓/๑๑๒
ปวิตฺต	๒๖๘/๑๖๕; ๓๓๘/๒๒๘; ๓๕๘/๒๖๘	ปวิพพชการาเม	๔๘/๓๐
ปวิทเชย	๑๑/๗	ปวิภาส่าหิ	๒๘๒/๑๗๖; ๑๘๒/๑๘๕
ปวินิพพานิโก	๓๕๘/๒๖๗	ปวิภาเตยฺย	๒๘๒/๑๗๖; ๒๘๒/๑๘๕
ปวินิพพายติ	๑๘๘/๑๑๗	ปวิภฺวชติ	๓๐๘/๒๐๐
ปวินิพพายี	๑๓๘/๘๓	ปวิภฺวชคฺค	๒๘๗/๑๘๘
		ปวิภฺวชนติ	๒๘๑/๑๗๓; ๑๘๑/๑๘๓
		ปวิภฺวชิตุ	๑๒๑/๗๓
		ปวิภฺวชิตฺตณติ	๒๘๗/๑๘๘

ปทานุกโกโม	ปพเพ/องเก	ปทานุกโกโม	ปพเพ/องเก
ปริกคัค	๒๙๗/๑๘๘	ปริตังกาย	๓๐๕/๑๙๕
ปริกคโต	๒๕๓/๑๕๙	ปริตัญญู	๓๓๐/๒๒๒; ๓๕๗/๒๕๙
ปริมชชติ	๒๐๐/๑๒๔; ๒๒๒/๑๔๐	ปริตติ	๒๑/๑๔
ปริมณฑตอโนมชฌณฺณปริมสน-		ปริตสนนา	๓๐๕/๑๙๖
ถกขณานิ	๒๒๒/๑๔๐	ปริตัง	๓๑๖/๒๐๙
ปริมตติ	๒๐๐/๑๒๔; ๒๒๒/๑๔๐	ปริตฺตทชกายตมาจาโร	๓๐๕/๑๙๔
ปริยนคจาวินี	๕๓/๓๑	ปริตฺตทชคิ	๑๗๖/๑๐๙
ปริยนควคิ	๒๓๘/๑๕๒	ปริตฺตทชมนโธตมาจาโร	๓๐๕/๑๙๕
ปริยาทาย	๓๒๖/๒๑๘	ปริตฺตทชจิสตมาจาโร	๓๐๕/๑๙๕
ปริยาปุณาถ	๒๙๕/๑๙๗	ปริตฺตทช	๓๕๘/๒๖๓; ๓๕๙/๒๗๖
ปริยาปุตตา	๒๘๒/๑๗๖; ๒๙๒/๑๘๕	ปริทรามิ	๑๐๗/๖๕
ปริยายกคคโกชฌนโนโยคมนุญคโค	๕๗/๓๓	ปริทหายคิ	๒๒๔/๑๔๒
ปริเย	๓๕๔/๒๔๖	ปริทหายิ	๙๔/๕๘
ปริเยตนา	๓๕๙/๒๗๓	ปริทิตโต	๑๓/๘
ปริเยตนาณาคคัค	๓๕๙/๒๗๔	ปริพาห	๑๒๖/๗๖; ๓๒๑/๒๑๒
ปริเยตคัค	๘๘/๕๔	ปริพาหณาคคัค	๓๕๙/๒๗๔
ปริโยทเพนคิ	๒๗๒/๑๖๖	ปริธหุตคัค	๘๑/๕๐; ๑๐๖/๖๕;
ปริโยนนิ	๑๒๗/๗๗		๑๙๙/๑๒๓; ๒๒๐/๑๓๙; ๒๒๑/๑๔๐
ปริโยธานกถุยาน	๑๐๗/๖๕;	ปวกชามิ	๓๕๐/๒๔๑
	๓๕๙/๒๗๖	ปวกชฌมคิ	๘๐/๔๙
ปริวกชฌนโต	๑๒๘/๗๘	ปวกชฌมย	๓๓๕/๒๒๒; ๓๕๘/๒๖๗
ปริวชเชติ	๓๐๘/๒๐๐; ๓๔๘/๒๓๙;	ปวกคคคคคโกช	๕๗/๓๓
	๓๕๙/๒๗๙	ปวกปนคิ	๒๘๑/๑๗๓; ๒๙๑/๑๘๓
ปริวชเชย	๒๕๙/๑๖๒	ปวกโร	๒๑๒/๑๓๓
ปริวสนคิ	๑๑๑/๖๘	ปวกตสนคิ	๒๘๑/๑๗๔; ๒๙๑/๑๘๔

ปทานุกรกโม

๔๓๘

ปทานุกรกโม	ปพเพ/องเก	ปทานุกรกโม	ปพเพ/องเก
ปวาเรตฺตติ	๕๖/๓๓	ปตฺตททกยสงฆาโร	๓๔๘/๒๓๘-๘;
ปวิเวกาวัฏฐิ	๓๐๕/๑๙๖		๓๕๙/๒๗๙
ปวิตติควา	๒๙๙/๑๙๙	ปตฺตททกโย	๓๒๒/๒๑๔; ๓๕๙/๒๗๒
ปวุจฺจติ	๒๗๘/๑๗๑; ๒๘๘/๑๘๐;	ปตฺตททริตฺมโพชฌนค	๑๕๑/๙๑;
	๒๙๑/๑๙๔		๓๑๐/๒๐๒; ๓๓๐/๒๒๑; ๓๕๗/๒๕๘
ปวุจฺจนฺติ	๒๘๙/๑๙๑	ปตฺตฺนฺติ	๑๒๖/๗๖
ปเวเทนฺติ	๓๕๘/๒๖๘	ปตฺตฺนฺภิก	๓๒๒/๒๑๔; ๓๕๙/๒๗๒
ปเวเทตี	๑๖๓/๑๐๐	ปตฺตฺตฺตฺ	๓๒๐/๒๑๒
ปเวเตคา	๑๔๓/๘๖	ปตฺตฺเตน	๓๐๐/๑๙๙
ปตฺตมฺมฺมโน	๒๒๘/๑๔๕	ปทริตฺ	๑๒๙/๗๙
ปตฺนฺน	๑๔๑/๘๕; ๒๗๖/๑๖๙;	ปทาตพพ	๓๕๑/๒๔๑; ๓๕๗/๒๕๘
	๒๘๖/๑๗๙	ปทานวโร	๓๐๙/๒๐๑
ปตฺนฺโน	๔๗/๒๙	ปทานปธานิ	๓๑๐/๒๐๑
ปตฺยฺ	๒๑๙/๑๓๘	ปทานตฺตฺต	๓๒๒/๒๑๔; ๓๒๙/๒๒๑;
ปตฺวติ	๒๕๑/๑๕๙		๓๓๑/๒๒๒; ๓๕๗/๒๕๙; ๓๕๙/๒๗๕, ๒๘๑
ปตฺวณฺติ	๑๑๔/๖๙	ปทานิ	๓๒๕/๒๑๗
ปตฺตติ	๒๖๔/๑๖๓	ปทานาย	๓๑๗/๒๑๑; ๓๔๖/๒๓๗;
ปตฺตํ	๓๕๘/๒๖๔		๓๕๘/๒๖๓
ปตฺตาทาย	๒๗๖/๑๗๐; ๒๘๖/๑๗๙	ปทานาราม	๓๐๙/๒๐๑
ปตฺตํ	๙๐/๕๕; ๒๑๗/๑๓๗;	ปทาย	๒๐๖/๑๒๙
	๒๑๙/๑๓๘	ปทิตฺโต	๑๐๘/๖๕
ปตฺตํ	๓๒๑/๒๑๒	ปทิน	๓๔๘/๒๓๙; ๓๕๙/๒๗๙, ๒๘๐
ปตฺ	๒๘๑/๑๗๓	ปทฺตฺติโ	๒๐๐/๑๒๔
ปตฺตฺตา	๓๐๓/๑๙๑; ๓๐๔/๑๙๓	ปทฺตฺตฺตฺตฺต	๒๒๒/๑๔๑
ปตฺตติ	๓๕๖/๒๕๗	ปทฺตฺตฺตฺตฺต	๒๒๒/๑๔๑

ปทานุกโม	ปพเพ/องเก	ปทานุกโม	ปพเพ/องเก
ปหุคปุโต	๒๒๐/๑๓๙; ๒๒๑/๑๔๐	ปาคิโมกขถัมมวตฺถุโต	๑๑๐/๖๗;
ปหุควิคคุปกรโณ	๒๒๒/๑๔๑		๓๔๕/๒๓๖; ๓๕๘/๒๖๒; ๓๕๙/๒๗๖
ปโหติ	๔๗/๒๙	ปาคุภวิธสันติ	๑๐๔/๖๒
ปพาดิ	๖๓/๓๗; ๓๒๕/๒๑๗	ปาคุภฏา	๑๒๘/๗๗
ปุตฺ	๑๒๖/๗๖; ๒๙๑/๑๙๓	ปาคุภเหตุ	๑๒๑/๗๓
ปุตฺตญาณิ	๕๗/๓๔	ปาโต	๑๒๕/๗๕
ปภากรจิรว	๑๔๓/๘๖	ปาคุภากาติ	๑๒/๗; ๒๑๙/๑๓๗
ปภากรสันธิ	๑๔๓/๘๖	ปาท	๒๐๘/๑๓๑; ๒๙๙/๑๙๙;
ปาฏิกงฺขา	๑๘๕/๑๑๔		๓๐๐/๑๙๙
ปาฏิกปุโต	๑๕/๙	ปาทคณจิรหุ	๒๑๓/๑๓๔
ปาณ	๑๔๓/๘๖; ๓๑๖/๒๐๙	ปาทคถ	๑๔๙/๘๙; ๒๐๑/๑๒๕
ปาณธมา	๒๕๓/๑๖๐	ปาณกถ	๕๐/๙๐
ปาณาติปาต	๑๐๒/๖๐; ๑๑๕/๗๐;	ปาณธชา	๒๕๓/๑๕๙
	๒๐๖/๑๒๙; ๒๗๖/๑๖๙;	ปาณานิ	๒๐๘/๑๓๐-๑
	๒๘๖/๑๗๙; ๓๔๗/๒๓๘;	ปาณีย	๗/๖
	๓๕๙/๒๗๙-๘	ปาปอาจารโคจโร	๒๕๓/๑๖๐
ปาณาติปาตี	๑๑๕/๖๙; ๒๗๙/๑๗๑;	ปาปก	๑๒๘/๗๗; ๑๓๒/๘๐;
	๒๘๙/๑๘๑		๓๑๖/๒๐๙; ๓๕๙/๒๘๑
ปาณิตนฺเทหิ	๒๒๗/๑๔๔	ปาปกมม	๒๕๔/๑๖๑
ปาณิตเถหิ	๒๐๐/๑๒๔; ๒๒๒/๑๔๐	ปาปมิตฺตดา	๓๐๔/๑๙๒; ๓๕๒/๒๔๓
ปาณินา	๙/๖; ๑๒๙/๗๙; ๒๒๖/๑๔๓	ปาปมิตฺตานุโยโค	๒๔๗/๑๕๘
ปาณิสฺสว	๒๕๐/๑๕๙	ปาปมิตฺโต	๒๕๓/๑๖๐
ปาณิ	๒๑๒/๑๓๓; ๒๑๓/๑๓๔	ปาปา	๒๖๓/๑๖๓; ๒๖๗/๑๖๔;
ปาตพฺยค	๑๒๗/๗๖		๒๗๒/๑๖๖
ปาตราชาย	๑๒๕/๗๕	ปาปิจฺจโต	๖๓/๓๗; ๓๒๕/๒๑๗

ปทานุกรกโม	ปพเพ/องเก	ปทานุกรกโม	ปพเพ/องเก
ปาปรุณานัน	๒๑๘/๑๓๘	ปีคนุควไธ	๒๐๐/๑๒๔; ๒๒๔/๑๔๒
ปาโมกไซ	๒๑๒/๑๓๓	ปีคฺ	๒๒๐/๑๓๘; ๒๗๓/๑๖๗; ๓๔๒/๒๓๔
ปาโมชฺ	๓๒๒/๒๑๔; ๓๕๘/๒๗๒	ปีคํ	๑๔๘/๘๐
ปายมามา	๑๑๔/๖๘	ปีปาส	๒๕๒/๑๕๘; ๒๕๓/๑๖๐
ปาริจริยา	๒๕๓/๑๖๐; ๒๖๘/๑๖๔	ปียกรโณ	๓๒๔/๒๑๖-๗
ปาริจริยานุคฺตริย	๓๒๗/๒๒๐	ปียจกฺขนา	๒๒๘/๑๔๕
ปาริบริยา	๓๐๖/๑๘๘; ๓๕๘/๒๖๒	ปียทตฺตโน	๒๒๘/๑๔๕
ปาริบริ	๓๓๔/๒๒๕; ๓๕๘/๒๖๕	ปียรฺพา	๓๑๕/๒๐๘
ปาริธชฺชา	๒๑๐/๑๓๒; ๒๒๘/๑๔๕	ปียวชฺเชน	๒๗๐/๑๖๕
ปาริธฺธิปธานิงค	๓๕๘/๒๗๒	ปียวท	๒๑๑/๑๓๓
ปาเตติ	๒๐๖/๑๒๘	ปียวาทิ	๒๑๑/๑๓๒
ปาวจเน	๒๗๖/๑๗๐; ๒๘๖/๑๗๘	ปียสุมทาทาโร	๓๔๖/๒๓๗; ๓๕๘/๒๗๗
ปาวพาสฺ	๒๒/๑๕	ปียวทา	๒๒๑/๑๔๐
ปาเวยฺยก	๒๘๗/๑๘๘; ๓๐๐/๑๘๘	ปียวติ	๒๕๓/๑๖๐
ปาดัสสา	๒๗๓/๑๖๗	ปีว	๒๕๓/๑๖๐
ปาดาทปจฺฉาย	๑๑๑/๖๘	ปีเวยฺยชาติ	๗/๖
ปาดาทา	๒๘๑/๑๗๔; ๒๘๑/๑๘๓	ปีตฺถณวาโจ	๑๑๕/๖๕
ปาดาทิกคโร	๑๓๐/๗๘	ปีตฺถนา	๑๑๕/๗๐; ๒๗๘/๑๗๓; ๒๘๘/๑๘๑; ๓๑๓/๒๐๖; ๓๔๗/๒๓๘; ๓๕๘/๒๗๘-๘
ปาดาทิกโก	๑๑๗/๗๑; ๑๘๗/๑๒๒	ปีทก	๑๔๘/๘๐
ปาหุเนยฺโย	๖/๔	ปีจกฺคมิ	๒๒/๑๕
ปีณฺณากภกฺโข	๕๗/๓๓	ปีณฺณติ	๑๘๓/๑๑๓
ปีณฺณิ	๘/๖; ๑๘๗/๑๒๒; ๓๐๐/๑๘๘	ปีตคฺคณิ	๓๔๖/๒๓๘
ปีณฺณิมฺมิกกา	๒๗๘/๑๗๑; ๒๘๘/๑๘๑	ปีตนิทตฺตนา	๓๓๘/๒๓๐; ๓๕๘/๒๗๐
ปีณฺณทปาทปฏิกกนฺโต	๑๘/๑๒; ๗๐/๔๐		
ปีณฺณทปาทเหตุ	๓๐๘/๒๐๑; ๓๑๑/๒๐๔		

ปทานุฏโกโม	ปพเพ/องฺเก	ปทานุฏโกโม	ปพเพ/องฺเก
ปิตินิภาธานิ	๓๓๘/๒๓๐; ๓๕๘/๒๗๐	ปุกฺค	๑๑๘/๗๒; ๒๒๐/๑๓๙;
ปิตวณฺณานิ	๓๓๘/๒๓๐; ๓๕๘/๒๗๐		๒๖๕/๑๖๓; ๒๗๘/๑๗๑;
ปิตานิ	๓๓๘/๒๓๐; ๓๕๘/๒๗๐		๒๘๑/๑๗๕ นกฺวถิ
ปิติ	๓๒๒/๒๑๔; ๓๔๔/๒๓๕;	ปุกฺคการณนา	๒๗๓/๑๖๗
	๓๕๙/๒๗๕	ปุกฺคทวาร	๒๒๔/๑๔๒; ๒๔๙/๑๕๘;
ปิติผรณตา	๓๕๕/ ๒๔๗		๒๖๖/๑๖๔; ๒๗๓/๑๖๗
ปิติกภฺชา	๓๘/๒๔; ๑๓๙/๗๒	ปุกฺกทิสฺสา	๒๔๒/๑๕๖
ปิติมินฺตฺต	๓๒๒/๒๑๔	ปุกฺกปฺจเจกตฺตจฺจานิ	๓๔๘/๒๓๙; ๓๕๙/๒๘๐
ปิติสฺมโพรณฺจค	๑๕๑/๙๑; ๓๑๐/๒๐๒;	ปุกฺกปณฺโณ	๒๑๖/๑๓๖
	๓๓๐/๒๒๑; ๓๕๗/๒๕๘	ปุกฺกฏ	๑๗๔/๑๐๗
ปิตชนนา	๒๒๑/๑๔๐	ปุกฺกตฺมณพฺรหฺมณฺนา	๓๔๘/๒๓๙
ปิตฺฐํ	๑๓๐/๖๗; ๓๐๖/๑๙๘;	ปุนฺนาคโค	๒๐๓/๑๒๖
	๓๔๓/๒๓๔; ๓๕๙/๒๗๕	ปุนฺนริชาคโค	๒๐๗/๑๓๐; ๒๑๑/๑๓๒
ปุกฺกคณฺณ	๓๓๐/๒๒๒; ๓๕๗/๒๕๙	ปุกฺกพฺงคโม	๒๓๑/๑๔๖-๗
ปุกฺกคปณฺณคฺคิ	๑๕๐/๙๑	ปุกฺกพณฺหตฺมยํ	๑/๑; ๒๐/๑๑
ปุกฺกค	๒๑๕/๑๓๖	ปุกฺกพณฺคตฺตหคฺคา	๑๙๑/๑๓๙
ปุกฺกเจยฺย	๕๔/๓๒	ปุกฺกพเพตกถิ	๕๐/๓๐
ปุกฺกเจยฺยาดิ	๗/๕	ปุกฺกพพา	๒๗๓/๑๖๗
ปุกฺกชา	๑๐๓/๖๒	ปุกฺกพฺพญฺสํยิโน	๒๗๑/๑๖๖
ปุกฺกณฺจยา	๓๘/๒๔	ปุกฺกเพ	๒๐๖/๑๒๙; ๑๑๒/๑๓๓;
ปุกฺกณฺจเขตฺต	๖/๔		๑๑๘/๑๓๗ นกฺวถิ
ปุกฺกณฺผตฺ	๒๓๑/๑๔๖	ปุกฺกเพณิวด	๔๐/๒๕; ๑๕๖/๙๓;
ปุกฺกณ	๑๓๐/๖๗		๓๑๒/๒๐๕; ๓๕๖/๒๕๗
ปุกฺกณภิสฺสงฺขาโร	๓๐๕/๑๙๕	ปุกฺกเพณิวดานุตฺตคฺคิณาน	๑๕๗/๙๕;
ปุกฺกโจ	๑๒/๗		๓๐๕/๑๙๗; ๓๕๓/๒๔๕

ปทานุกรกโม

๔๔๓

ปทานุกรกโม	ปพเพ/องเก	ปทานุกรกโม	ปพเพ/องเก
บุพุโพ	๑๔๙/๙๐	บุริศวรรคคฤชเนหิ	๒๐๗/๑๓๐
บุรุกชโต	๑๙๑/๑๘๔; ๒๔๙/๑๕๘; ๒๗๘/๑๗๑; ๒๗๙/๑๗๒; ๒๘๑/๑๗๕; ๒๘๘/๑๘๐;	บุริศวิเสตโก	๒๒๒/๑๔๐; ๒๒๓/๑๔๓
บุรุกชตฺวา	๒๙๙/๑๘๙	บุริศวิเสตํ	๒๒๒/๑๔๐
บุรุกชตา	๒๑๗/๑๓๗; ๒๒๑/๑๓๙; ๒๓๓/๑๔๘	บุริศตตมาจาเว	๑๕๓/๙๒
บุรุกชตาภิมุโข	๒๙๙/๑๘๙	บุริศตตมาจาเว	๒๗๘/๑๗๑; ๒๘๑/๑๗๕; ๒๘๘/๑๘๐; ๒๙๑/๑๘๔
บุรุกชภิมุ	๑๑/๗; ๒๙๙/๑๘๙	บุริศตตมาจาเว	๑๘๑/๑๗๕; ๒๗๘/๑๗๑; ๒๘๘/๑๘๐; ๒๙๑/๑๘๔
บุริม	๒๐๖/๑๒๙; ๑๑๒/๑๓๓; ๒๑๘/๑๓๗ นแกวติ	บุริ	๒๑๓/๑๓๔; ๒๑๗/๑๓๗; ๒๒๑/๑๓๙; ๒๒๒/๑๔๐
บุริมกคณ	๒๑๙/๑๓๙	บุริเวจฺนีย	๓๐๑/๑๙๐
บุริมคฺรว	๒๑๙/๑๓๙	บุริเวจฺนีย	๓๐๑/๑๙๐
บุริมคฺรวา	๒/๑	บุริ	๒๗๓/๑๖๗
บุริมา ทิส	๒๗๘/๑๗๑; ๒๘๘/๑๘๐	บุริเชนโต	๘๔/๕๑; ๑๑๗/๑๑๑; ๒๔๓/๑๕๖
บุริต	๑๒๖/๗๖; ๒๒๒/๑๔๐	บุริ	๒๒๒/๑๔๐
บุริตก	๕๐/๓๐	บุริ	๒๒๒/๑๔๐; ๒๗๘/๑๗๑; ๒๘๘/๑๘๐
บุริตกาน	๒๘๒/๑๗๖; ๒๙๒/๑๘๖	บุริ	๒๘๘/๑๘๐
บุริตกจฺจ	๒๕๔/๑๖๑	บุริ	๒๘๘/๑๘๐
บุริตทมฺมดําร	๖/๔; ๑๐๗/๖๕; ๓๑๗/๒๑๑	บุริ	๒๘๘/๑๘๐
บุริตโรยฺเย	๑๖๐/๙๗	บุริ	๒๘๘/๑๘๐
บุริตปุกฺค	๖/๔; ๒๕๑/๑๕๙	บุริ	๒๘๘/๑๘๐
บุริตยฺค	๖/๔	บุริ	๒๘๘/๑๘๐
บุริตติงค	๑๒๖/๗๖	บุริ	๒๘๘/๑๘๐

ปทานุกรโม	ปพเพ/องเก	ปทานุกรโม	ปพเพ/องเก
เปตุณิ	๑๕๓/๘๓	เปติ ๑๐๖/๖๔; ๑๗๔/๑๐๗; ๒๐๒/๑๒๕	
โปกขรตาคกา	๒๘๑/๑๗๕; ๒๘๑/๑๘๔	มุโฏ	๑๐๖/๖๒
โปกขรณิก	๑๗๖/๑๐๘	มุฏฐา	๑๒๔/๗๕
โปราณ	๑๑๔/๖๘; ๑๒๒/๗๔; ๑๒๔/๗๕; ๑๒๖/๗๖	มุตติ ๔๐/๒๕; ๑๕๖/๘๓; ๒๐๑/๑๒๕; ๒๒๓/๑๔๑	
โปราณ	๓๐๘/๒๐๐	มุตติกา	๓๑๐/๒๐๑; ๓๕๘/๒๗๘
โปรี	๒๓๖/๑๕๐	โฏฐจพพคณหา	๓๒๓/๒๑๕
[พ]		โฏฐจพพคณเจตนา	๓๒๓/๒๑๕
มรุตวาโจ	๑๑๕/๖๘	โฏฐจพพคณญา	๓๒๓/๒๑๕
มรุตวา	๘๘/๕๘; ๑๑๕/๗๐; ๓๑๓/๒๐๖; ๓๔๗/๒๓๘; ๓๕๘/๒๗๘-๘	โฏฐจพพ	๓๑๐/๒๐๑; ๓๒๔/๒๑๖; ๓๔๘/๒๓๘; ๓๕๘/๒๗๘
มรุตเน	๓๑๖/๒๑๐	โฏฐจพพายคณ	๓๒๓/๒๑๕; ๓๕๘/๒๗๘
มรุตจรั	๕๗/๓๔		
มรุตเสยโย	๕๗/๓๔	[พ]	
มรุตปาท	๒๒๘/๑๔๕	พนุทธิ	๓๔๐/๒๓๒; ๓๕๘/๒๗๔
มรุต	๓๔๒/๒๓๔	พนุทธิเว	๒๒๔/๑๔๒
มรุตกมยา	๒๕๓/๑๕๓; ๒๕๘/๑๖๐	พนุทธิวกปปม	๓๕๘/๒๗๐
มรุตตนาณค	๓๕๘/๒๗๔	พนุทธิบาทปะเจ	๑๑๓/๖๘
มรุตโส	๓๕๑/๒๔๑	พตกายตม	๘๔/๕๑
มรุตพ	๖๑/๓๖	พต ๑๔๕/๘๗; ๑๗๗/๑๓๐; ๓๕๗/๒๖๐	
มาเดยโย	๒๘๒/๑๗๖; ๒๘๒/๑๘๕	พตวา	๑๑๗/๗๑
มาตุกาโม	๒๒๔/๑๔๒	พตตม	๑๑๐/๖๗
มาตุกวิหารค	๒๘๑/๑๗๕	พทโว ๒๗๘/๑๗๑; ๒๓๑/๑๗๕; ๒๘๘/๑๘๑	
มาตุกวิหาราย	๒๗๖/๑๗๐; ๒๘๓/๑๗๘	พททฐา	๓๒๕/๒๑๗; ๓๕๘/๒๖๘
มาตุกวิหารโ	๑๘๒/๑๑๒	พท	๒๑๑/๑๓๒; ๒๒๓/๑๔๑

ปทานุกรโม

๔๔๕

ปทานุกรโม	ปพเพ/องฺเก	ปทานุกรโม	ปพเพ/องฺเก
พหูกรณียา	๒๘๓/๑๗๘	พทุธิ	๖/๔; ๑๐๗/๖๕; ๒๐๖/๑๒๘;
พหูการ	๓๕๑/๒๔๑; ๓๕๗/๒๕๘	๒๑๒/๑๓๓; ๒๑๘/๑๓๘; ๒๖๘/๑๗๑;	
พหูกิจจา	๒๘๓/๑๗๘	๒๘๘/๑๘๑; ๓๑๗/๒๑๑	นแกวถิ
พหุชนนุสฺสาย	๓๒๕/๒๑๗	พทุธานุสฺสติ	๓๒๗/๒๒๐
พหุชนนุสฺสาย	๓๒๕/๒๑๗	พทุธิยา	๒๒๔/๑๔๒
พหุชนนุสฺสาย	๒๓๖/๑๕๐	โพธมฺภา	๑๔๕/๘๗
พหุชนนุสฺสาย	๒๓๐/๑๔๖	โพธิปฏิกฺขยานิ	๑๓๘/๘๓
พหุชนนุสฺสาย	๒๒๘/๑๔๕	โพธิ	๒๑๗/๑๓๗; ๓๑๗/๒๑๑
พหุชนนุสฺสาย	๒๓๐/๑๔๖	พยุคฺโช	๓๐/๒๑
พหุชนนุสฺสาย	๒๓๖/๑๕๐	พยุชนนุสฺสคฺคโกวิทา	๒๐๘/๑๓๑
พหุชนนุสฺสาย	๑๗๗/๑๑๐; ๓๐๒/๑๘๐	พยุชนนุสฺสคฺคชรา	๑๓๑/๑๔๗
พหุชนนุสฺสาย	๑๗๗/๑๑๐; ๓๐๒/๑๘๐	พยุคฺโค	๑๔๓/๘๖
พหุชนนุสฺสาย	๒๑๒/๑๓๓; ๒๑๓/๑๓๔	พยุคฺคโค	๓๑๐/๒๐๒
พหุชนนุสฺสาย	๓๐๗/๑๘๘; ๓๒๖/๒๑๘	พยุคฺคโค	๓๕๗/๒๖๐
พหุชนนุสฺสาย	๒๒๓/๑๔๑	พยุคฺคโค	๒๕๔/๑๖๑
พหุชนนุสฺสาย	๒๒๓/๑๔๑	พยุคฺคโค	๗/๖; ๑๘๑/๑๑๘
พหุชนนุสฺสาย	๓๓๐/๒๒๒; ๓๕๕/๒๓๖; ๓๕๗/๒๕๘; ๓๕๘/๒๖๓; ๓๕๙/๒๗๖	พยุคฺคโค	๗/๕
พหุชนนุสฺสาย	๒๒๓/๑๔๑	พยุคฺคโค	๘๐/๕๕
พหุชนนุสฺสาย	๒๒๓/๑๔๑	พยุคฺคโค	๑๘๑/๑๑๘
พหุชนนุสฺสาย	๓๓๘/๒๒๘; ๓๕๘/๒๗๐	พยุคฺคโค	๒๒๓/๑๔๑
พหุชนนุสฺสาย	๒๐๐/๑๒๕	พยุคฺคโค	๔๓/๒๗
พหุชนนุสฺสาย	๑๗๔/๑๐๗	พยุคฺคโค	๒๑๗/๑๓๗; ๒๓๑/๑๔๗
พหุชนนุสฺสาย	๑๔๓/๘๖	พยุคฺคโค	๑๘๑/๑๑๘
พหุชนนุสฺสาย	๖๑/๓๖	พยุคฺคโค	๓๕/๒๓
พหุชนนุสฺสาย	๒๘๑/๑๗๓; ๒๘๑/๑๘๓	พยุคฺคโค	๑๐/๖; ๑๔/๘

ปทานุภโกโม	ปพเพ/องเก	ปทานุภโกโม	ปพเพ/องเก
พยาปฐวี	๒๑๘/๑๓๗	พฺรหฺมจรีเยธนา	๓๔๘/๒๓๘; ๓๐๕/๑๘๔;
พยาปนนฺจิกุโต	๑๑๕/๖๘		๓๕๘/๒๘๐
พยาปาท	๓๑๒/๒๐๕; ๓๑๕/๒๐๘	พฺรหฺมจารี	๑๑/๗; ๑๗๔/๑๐๗
	๓๒๑/๒๑๓; ๓๒๖/๒๑๘;	พฺรหฺมญฺเอยตาย	๒๓๐/๑๔๖
	๓๔๘/๒๓๘; ๓๔๗/๒๓๘;	พฺรหฺมชรา	๑๑๓/๖๘
	๓๕๘/๒๗๘-๘	พฺรหฺมทายาทา	๑๑๓/๖๘
พยาปาทปจฺจุยา	๓๒๑/๒๑๓	พฺรหฺมนิรมิตา	๑๑๓/๖๘
พยาปาทชาตุ	๓๐๕/๑๘๔	พฺรหฺมปริธา	๓๓๗/๒๒๘
พยาปาทนีวณฺ	๓๑๕/๒๐๘; ๓๕๕/๒๔๗	พฺรหฺมภูต	๑๑๘/๗๒; ๓๑๔/๒๐๗
พยาปาทวิทกฺก	๓๐๕/๑๘๓; ๓๑๐/๒๐๒	พฺรหฺมธตฺตวคฺค	๒๓๗/๑๕๑
พยาปาทสงฺกปโป	๓๐๕/๑๘๓;	พฺรหฺมธตฺตโร	๒๐๐/๑๒๔; ๒๓๖/๑๕๐
	๓๔๘/๒๓๘; ๓๕๘/๒๘๐	พฺรหฺมชฺชคฺคโต	๒๐๐/๑๒๔; ๒๐๖/๑๒๘
พยาปาทสณฺญา	๓๐๕/๑๘๔	พฺรหฺมณ	๑๑๓/๖๘; ๑๑๕/๖๘;
พยาโม	๒๐๐/๑๒๔		๑๓๒/๘๐; ๑๓๕-๘/๘๒-๓;
พฺรหฺม	๒๐๖/๑๒๘; ๒๐๗/๑๓๐		๑๔๑/๘๕; ๑๕๖/๘๓; ๒๐๖/๑๒๘;
พฺรหฺมกายิกา	๓๓๒/๒๒๒; ๓๕๗/๒๕๘;		๒๑๖/๑๓๖; ๒๗๗/๑๗๐; ๒๘๗/๑๘๘;
	๓๕๘/๒๗๒		๒๘๗/๑๘๘
พฺรหฺมกาโย	๑๑๘/๗๒	พฺรหฺมณกฺกตา	๑๑๓/๖๘
พฺรหฺมกฺคค	๓๗/๒๓; ๔๐/๒๕	พฺรหฺมณกฺกธนา	๑๑๓/๖๘
พฺรหฺมจรียปริโยธานํ	๗๗/๔๖; ๑๐๘/๖๖	พฺรหฺมณคหฺปคิก	๘๔/๕๑; ๒๑๐/๑๓๒;
พฺรหฺมจรีย	๖/๔; ๑๐๗/๖๕;		๒๒๘/๑๔๕
	๓๐๒/๑๘๐; ๓๒๐/๒๑๑-๒;	พฺรหฺมณชฺจุจา	๑๑๓/๖๘
	๓๔๕/๒๓๖; ๓๔๘/๒๔๐;	พฺรหฺมณปริธ	๓๑๖/๒๐๘
	๓๕๘/๒๖๓; ๓๕๘/๒๗๖	พฺรหฺมณมณฺทตฺต	๑๓๒/๘๑
พฺรหฺมจรียานคฺคหยา	๑๘๒/๑๑๒	พฺรหฺมณมหาธาด	๒๐/๑๓; ๓๓๗/๒๒๗

ปทานุกรโม

๔๔๗

ปทานุกรโม	ปพเพ/องเก	ปทานุกรโม	ปพเพ/องเก
[ภ]		ภยาคติ	๑๘๖/๑๑๕; ๓๑๑/๒๐๓
ภกษยิตฺวา	๒๗/๑๙	ภริยา	๒๖๙/๑๖๕
ภกฺขติ	๗/๕	ภวติ	๒๑๑/๑๓๓; ๒๑๙/๑๓๙;
ภกฺวตา	๒๘๕/๑๗๘; ๓๐๓/๑๙๑		๒๒๑/๑๕๐; ๒๓๑/๑๕๗
ภกฺวโต	๒๗๖/๑๖๙-๗๐; ๓๐๐/๑๘๙	ภวทิกฺขิ	๓๐๕/๑๙๒
ภกฺวนํ	๒๗๕/๑๖๗-๘; ๑๘๕/๑๗๘	ภวคณฺหา	๓๐๕/๑๙๑; ๓๐๕/๑๙๕;
ภกฺวนโต	๑๕๓/๘๖		๓๕๒/๒๕๓; ๓๕๓/๒๕๕
ภกฺวา	๖/๕; ๑๐๗/๖๕; ๑๕๕/๘๗;	ภวโยคฺวิถโยโค	๓๑๒/๒๐๕; ๓๕๕/๒๕๖
	๒๑๕/๑๓๕; ๒๑๖/๑๓๖;	ภวโยโค	๓๑๒/๒๐๕
	๒๗๓/๑๖๗; ๓๐๐/๑๘๙;	ภวราคตฺตโยชนํ	๓๓๒/๒๒๓
	๓๑๗/๒๑๑ นแกวลิ	ภวราคานฺตโย	๓๓๒/๒๒๓; ๓๕๗/๒๕๙
ภกฺตวติ	๒๘๑/๑๗๕; ๒๙๑/๑๘๕	ภวํ	๒๐๖/๑๒๙; ๒๑๒/๑๓๓;
ภคินํ	๒๒๐/๑๓๙		๒๑๘/๑๓๗ นแกวลิ
ภคฺควโคโคโต	๕๘/๒๙	ภวตฺโถ	๓๐๕/๑๙๕
ภณฺมานํ	๒๖๕/๑๖๓	ภวิตฺตติ	๒๘๑/๑๗๖
ภณิ	๒๓๕/๑๕๙	ภวิตฺตุนฺติ	๖/๕
ภณฺชนชาตา	๑๖๕/๑๐๑; ๓๐๑/๑๙๐	ภเวณ	๒๖๕/๑๖๓
ภโต	๒๖๗/๑๖๕	ภเวถฺนา	๓๐๕/๑๙๕; ๓๕๘/๒๓๙;
ภคฺตเจตนาอนุปฺปทาเนน	๒๗๑/๑๖๖		๓๕๙/๒๘๐
ภทฺทกํ	๓๑๐/๒๐๒	ภโวโฆ	๓๑๒/๒๐๕
ภมฺวตฺตํ	๒๖๕/๑๖๓	ภตฺตตฺตมาจาเร	๑๕๓/๙๑
ภมฺกนฺตเว	๒๐๐/๑๒๕; ๒๓๒/๑๕๗	ภาควํ	๒๒๐/๑๓๙
ภยกถํ	๕๐/๓๐	ภาคฺวรา	๒๒๐/๑๓๙
ภยทตฺตํ	๑๑๐/๖๗; ๓๕๕/๒๓๖;	ภาวนา	๓๐๖/๑๙๘; ๑๓๘/๘๓;
	๓๕๘/๒๖๒; ๓๕๙/๒๗๖		๓๕๘/๒๖๒

ปทานุภกโม	ปพเพ/องเก	ปทานุภกโม	ปพเพ/องเก
ภานาปธาน	๓๑๐/๒๐๑	ภิน	๒๓๔/๑๔๘; ๓๐๑/๑๘๐
ภานาพดี	๓๐๔/๑๘๒	ภินนุเป	๑๖๔/๑๐๑; ๓๐๑/๑๘๖
ภานามย	๓๐๕/๑๘๕-๖	ภียโย	๒๕๔/๑๖๓
ภานารโต	๓๐๘/๒๐๑	ภียโยภาวาย	๓๐๖/๑๘๘; ๓๕๘/๒๖๒
ภานาราม	๓๐๘/๒๐๑	ภียโยภินนุเป	๑๔๑/๘๕; ๑๔๕/๘๗
ภาวิต	๗๐/๔๐; ๓๐๗/๑๘๘; ๓๒๖/๒๓๘; ๓๕๗/๒๖๐-๑	ภียโยโต	๑๒๓/๗๔
ภาวิตพ	๓๕๑/๒๔๑; ๓๕๗/๒๕๘	ภิตต	๒๖๑/๑๖๒; ๒๗๐/๑๖๕
ภาวิต	๓๐๗/๑๘๘; ๓๑๐/๒๐๒	ภิตต	๓๑๑/๒๐๓; ๓๒๔/๒๓๗
ภาวิตวา	๑๔๓/๘๖	ภิตต	๗/๕
ภาสติ	๒๕๗/๑๖๒; ๒๖๕/๑๖๓	ภิตต	๒๘๑/๑๗๓; ๒๘๑/๑๘๓
ภาสติ	๒๑๒/๑๓๓; ๒๓๔/๑๔๘; ๒๘๕/๑๘๗	ภิตต	๑๓/๘
ภาสติพพา	๘๕/๕๓	ภิตต	๒๖๕/๑๖๔
ภาสติ	๑๗๘/๑๑๐	ภิตต	๑๑/๗
ภิตต	๑๑๖/๗๑; ๑๓๘/๘๔;	ภิตต	๗/๖
	๑๗๖/๑๗๐; ๑๘๒/๑๗๖;	ภิตต	๓๑๖/๒๑๐; ๓๕๑/๒๔๒;
	๑๘๓/๑๗๘; ๒๑๐/๑๓๒;	ภิตต	๓๕๖/๒๕๗; ๓๕๘/๒๗๒
	๒๘๑/๑๗๕; ๓๐๐/๑๘๘	ภิตต	๒๗/๑๘
ภิตต	๒๑๐/๑๓๒; ๒๗๖/๑๗๐;	ภิตต	๔๐/๒๕
	๒๘๑/๑๗๕-๖; ๒๘๒/๑๗๖;	ภิตต	๑๘๘/๑๑๖
	๑๘๓/๑๗๘	ภิตต	๒๓๑/๑๔๗
ภิตต	๓๐๗/๖๕; ๒๘๘/๑๘๘;	ภิตต	๑๒๓/๗๔
	๓๐๐/๑๘๘	ภิตต	๒๓๕/๑๔๘
ภิตต	๒๘๘/๑๘๘	ภิตต	๒๓๐/๑๓๒; ๒๓๔/๑๔๗
		ภิตต	๒๗/๒๐

ปทานุภโม	ปพเพ/องเก	ปทานุภโม	ปพเพ/องเก
มนตีกโรหิ	๒๔๔/๑๕๗	มโนโมเนยฺย	๓๐๕/๑๙๖
มนตีกาคุ	๓๓๕/๒๒๕	มโนวิญญานํ	๓๒๓/๒๑๕
มนตีการกุตตคา	๓๐๔/๑๙๙	มโนตังขารรา	๑๔๘/๘๘
มนาปา	๓๑๕/๒๐๘	มโนตฺตเจตนา	๓๑๑/๒๐๓; ๓๕๔/๒๔๕
มนายตนํ	๓๒๓/๒๑๕	มโนตฺตมุตฺโต	๓๒๓/๒๑๕
มนุชา	๒๒๓/๑๔๑; ๒๒๙/๑๔๕	มโนตฺตจฺริต	๑๕๘/๙๖; ๒๓๐/๑๔๖;
มนุชาริปปติ	๒๓๙/๑๕๒		๓๐๕/๑๙๓; ๓๕๖/๒๕๗
มนุชนโท	๒๓๙/๑๕๒	มโนตฺตเจยฺย	๓๐๕/๑๙๖
มนุญญา	๒๑๕/๑๓๕	มนตฺตตฺตาชฺวโน	๙๐/๕๕
มนุตฺตัญญ	๑๑๒/๑๓๓; ๑๑๘/๑๓๗;	มนตา	๑๕๓/๙๑
	๒๐๖/๑๒๙; ๒๒๔/๑๔๒;	มยฺวโกณจากรุทา	๒๘๑/๑๗๕
	๒๙๗/๑๘๘ นแกวณ	มยฺวโกณจากรุทา	๒๙๑/๑๘๔
มนุตฺตรวาทสฺสยฺยกาณิ	๕๒/๓๑;	มรณวชฺช	๒๐๗/๑๓๐
	๒๗๖/๑๗๐; ๒๘๖/๑๗๙	มรณวเรน	๒๒๗/๑๔๔
มนุตฺตธา	๒๑๐/๑๓๒; ๒๘๑/๑๗๓;	มรณตฺตญา	๓๕๙/๒๗๕; ๒๘๑
	๓๓๒/๒๒๒; ๓๕๗/๒๕๘	มรียาทํ	๑๒๘/๗๘
มนุตฺตธาตฺตวตฺตกรกฺขธา	๒๐๕/๑๒๙	มตฺตติกกิเลตฺตปฺนุเทภิ	๒๔๑/๑๕๕
มโน	๑๔๘/๘๘	มตฺตานานิ	๕๗/๓๔
มโนกมฺม	๓๒๔/๒๑๖	มทฺธี	๒๑๙/๑๓๘; ๒๗๕/๑๖๙;
มโนทฺตจฺริต	๑๕๘/๙๖; ๓๐๕/๑๙๓;		๒๘๕/๑๗๖; ๓๑๖/๒๐๙
	๓๕๖/๒๕๗	มทฺตค	๒๗๓/๑๖๗; ๓๐๘/๒๐๐
มโนปโทติกิ	๔๓/๒๗	มทฺตทโน	๒๒๒/๑๔๑
มโนปโทต	๑๐๓/๖๒	มทฺตค	๒๗๘/๑๗๑; ๒๘๗/๑๘๐
มโนภาวนียานํ	๔๙/๓๐	มทฺตพฺพตา	๒๗๘/๑๗๑; ๒๘๑/๑๗๕;
มโนมยา	๑๑๙/๗๒		๒๘๘/๑๘๑

ปทานุกรกโม

๔๕๑

ปทานุกรกโม	ปพเพ/องฺเก	ปทานุกรกโม	ปพเพ/องฺเก
มหาโจรา	๒๘๒/๑๗๖; ๒๘๒/๑๘๖	มัททิกิตา	๕๖/๓๓
มหาชนดงฺคหิ	๒๒๒/๑๔๐	มัททิม	๒๑๑/๑๓๓; ๒๑๘/๑๓๘
มหาชนดงฺคาหก	๒๒๓/๑๔๑	มัททิมปริณิชาโต	๒๒๓/๑๔๑
มหาชนดมฺโต	๑๓๑/๘๐	มัททิม	๒๑๘/๑๓๘; ๒๒๓/๑๔๑
มหาณิรย	๑๘/๑๑	มัททิมสูตร	๒๒๓/๑๔๑
มหาเนรุ	๒๘๐/๑๘๒	มเหตฺตฺกโร	๔๐/๖๕; ๓๓๐/๗๘
มหาอนุภาวคา	๕๖/๓๓	มเหตฺตฺกโร	๑๑๗/๗๑
มหาอนุภาโว	๒๓๘/๑๕๒	มัตตฺกฺก	๓๐๕/๑๘๖
มหาปญฺโญ	๒๑๖/๑๓๖	มัตตฺกฺกิตา	๒๑๓/๑๓๔
มหาปริตฺตกฺขณ	๑๘๘/๑๒๓; ๒๐๖/๑๒๘; ๒๑๒/๑๓๓; ๒๑๘/๑๓๘; ๒๒๔/๑๕๒	นกวณฺ	๒๒๔/๑๕๒
มหาปริตฺตวิตฺตกา	๓๕๘/๒๖๘	มาณเว	๒๕๕/๑๖๑
มหาพนฺธนา	๓๔/๒๒	มาตาปิตโร	๒๖๖/๑๖๔
มหาพฺรหฺมา	๔๐/๒๕	มาตาปิตา	๒๗๓/๑๖๗
มหาโกโค	๒๒๒/๑๔๑	มาตุ	๒๒๐/๑๓๘; ๓๔๒/๒๓๔;
มหาเมตฺตกถ	๕๐/๓๐		๒๖๕/๑๖๓
มหาธา	๒๗๘/๑๔๑; ๒๘๘/๑๔๔; ๒๘๒/๑๗๖; นกวณฺ	มาตุกฺก	๑๔๗/๘๘; ๓๑๒/๒๐๕
มหาภุชาน	๒๘๒/๑๗๗; ๒๘๓/๑๗๘	มาน	๒๗๓/๑๖๗; ๓๑๕/๒๐๘
มหายถ	๒๐๕/๑๒๘	มานสฺสโยชน	๓๓๒/๒๒๓
มหาเว	๓๑/๒๑	มานาติมานชาติกาน	๑๒๒/๗๓
มหาวิทฺตคา	๓๔/๒๒	มานิจโร	๒๘๓/๑๗๘
มหาตมฺโต	๑๓๑/๘๐	มานุสฺส	๒๔๑/๑๕๔
มหาเตนปตฺน	๒๘๒/๑๗๗; ๒๘๓/๑๗๘	มานานุสฺสโย	๓๓๒/๒๒๓; ๓๕๗/๒๕๘
		มานุสฺสา	๒๘๑/๑๗๓; ๒๘๑/๑๗๓

ปทานกุกโม	ปพเพ/องเก	ปทานกุกโม	ปพเพ/องเก
มานนุโต	๘๔/๕๑; ๒๔๓/๑๕๖	มิจฺฉาทิฏฐิจิกมมุตฺตมาทานเหคุ	๑๓๖/๘๒
มายาวี	๖๓/๓๗; ๓๒๕/๒๑๗	มิจฺฉาทิฏฐิจิกมมุตฺตมาทานา	๑๕๘/๘๖;
มารณาย	๒๐๗/๑๓๐		๓๕๖/๒๕๗
มารพตํ	๑๑๐/๖๗	มิจฺฉาทิฏฐิจิกมมุตฺตมาทานโน	๑๓๖/๘๒
มารปริธา	๓๓๗/๒๒๘	มิจฺฉาทิฏฐิจิ	๑๑๕/๖๘; ๓๒๕/๒๑๗
มารเดณปฺปมทฺธิโน	๒๗๗/๑๗๐; ๒๘๗/๑๘๐	มิจฺฉาธมโม	๑๐๑/๖๐
มาริส	๒๘๑/๑๗๔-๕; ๒๘๓/๒๘๗	มิจฺฉาปฏิปนโน	๓๐๑/๑๙๔
มารณ	๒๐๖/๑๒๘	มิจฺฉาวาจา	๓๓๓/๒๒๔; ๓๕๘/๒๖๔;
มาตากถ	๕๐/๓๐		๓๕๘/๒๗๘
มาถาคณฺหวิเตปนํ	๓๓๗/๒๒๘	มิจฺฉาวายาโม	๓๓๓/๒๒๔;
มาถํทมมาถา	๑๒๐/๗๒; ๑๒๑/๗๓		๓๕๘/๒๖๔; ๓๕๘/๒๗๘
มาถาจิตํ	๓๓๔/๒๒๕; ๓๕๘/๒๖๕	มิจฺฉาวิมุตฺติ	๓๕๘/๒๗๘
มิกฺขณฺโณ	๒๗/๑๘	มิจฺฉาสังกมโป	๓๓๓/๒๒๔; ๓๕๘/๒๖๔;
มิกคํ	๒๗/๑๘		๓๕๘/๒๗๘
มิจฺฉคฺคณฺยโต	๓๐๕/๑๙๔	มิจฺฉาถิ	๓๓๓/๒๒๔; ๓๕๘/๒๖๔;
มิจฺฉา	๗/๖		๓๕๘/๒๗๘
มิจฺฉาชาธิโว	๒๔๐/๑๕๓; ๓๓๓/๒๒๔;	มิจฺฉาถมาธิ	๓๓๓/๒๒๔; ๓๕๘/๒๖๔;
	๓๕๘/๒๖๔; ๓๕๘/๒๗๘		๓๕๘/๒๗๘
มิจฺฉากมฺมฺมฺโต	๓๓๓/๒๒๔; ๓๕๘/๒๖๔;	มิจฺฉากโร	๒๗๓/๑๖๗
	๓๕๘/๒๗๘; ๓๕๘/๒๘๑	มิจฺฉา	๒๕๒/๑๕๘
มิจฺฉาณานํ	๓๕๘/๒๗๘	มิจฺฉาณิ	๒๖๕/๑๖๓
มิจฺฉาทิฏฐิจิ ๑๐๐/๖๐; ๑๓๖/๘๒; ๓๓๓/๒๒๔;		มิจฺฉาณุกมฺมโป	๒๖๕/๑๖๓
๓๕๗/๒๓๘; ๓๕๘/๒๖๔ ๓๕๘/๒๗๘		มิจฺฉาณุกา	๒๕๑/๑๕๘; ๒๖๖/๑๖๔;
มิจฺฉาทิฏฐิจิ	๖๓/๓๗; ๑๕๘/๘๖;		๒๖๘/๑๖๕; ๒๗๐/๑๖๕;
๓๕๒/๒๓๔; ๓๕๖/๒๕๗; ๓๕๘/๒๖๘			๒๗๓/๖๗

ปทานุกรกโม

๔๕๓

ปทานุกรกโม	ปพเพ/อจุเก	ปทานุกรกโม	ปพเพ/อจุเก
มัทธมฺ	๓๒๐/๒๑๒	มัทธมฺ	๒๗/๑๙
มัทธมฺ	๓๔๒/๒๓๔; ๓๕๘/๒๖๘	มัทธมฺ	๒๓๙/๑๕๒
มัทธม	๒๓๕/๑๕๐	มัทธม	๒๘๒/๑๗๖; ๒๙๒/๑๘๕
มัทธ	๑๑๔/๖๗; ๑๑๘/๗๒	มัทธ	๑๖/๑๐
มัทธมฺ	๑๖๔/๑๐๑; ๓๐๑/๑๙๐	มัทธมฺ	๘๓/๕๐; ๙๐/๕๕
มัทธ	๗/๔	มัทธมฺ	๕๗/๓๓
มัทธ	๕๙/๓๕	มัทธ	๑๑๔/๖๙
มัทธ	๖๐/๓๕	มัทธ	๑๑๕/๗๐; ๒๗๖/๑๖๙
มัทธ	๒๘๒/๑๗๗; ๒๘๓/๑๗๘	มัทธ	๒๘๕/๑๗๙; ๓๑๓/๒๐๖; ๓๕๙/๒๗๙
	๒๙๒/๑๘๖	มัทธ	๑๙/๑๑; ๑๑๕/๖๙
มัทธ	๓๐๔/๑๙๒	มัทธ	๑๕๓/๙๑
มัทธ	๓๓๐/๒๒๒; ๓๕๗/๒๕๙	มัทธ	๙๖/๕๙; ๑๒๙/๗๙
มัทธ	๑๑๓/๖๙	มัทธ	๓๔๗/๒๓๘; ๓๕๙/๒๗๙
มัทธ	๓๑๓/๒๐๖	มัทธ	๙๓/๕๗
มัทธ	๓๑๓/๒๐๖	มัทธ	๑๑๘/๗๒
มัทธ	๑๔๙/๙๐; ๓๒๑/๒๑๒; ๓๔๙/๒๓๙	มัทธ	๖๑/๓๖
	๓๕๙/๒๘๐	มัทธ	๒๗๔/๑๖๘
มัทธ	๕๗/๓๓	มัทธ	๒๘๑/๑๗๔; ๒๙๑/๑๘๔
มัทธ	๓๒๖/๒๑๙	มัทธ	๓๑๖/๒๑๐
มัทธ	๑๓๐/๖๗; ๓๐๘/๒๐๖	มัทธ	๓๒๔/๒๑๖; ๓๒๖/๒๑๘
มัทธ	๒๑๘/๑๓๗	มัทธ	๑๓๐/๖๗; ๓๐๘/๒๐๐
มัทธ	๒๐๗/๑๓๐	มัทธ	๒๗๒/๑๖๖
มัทธ	๒๐๐/๑๒๔; ๒๑๐/๑๓๒	มัทธ	๑๑/๗; ๑๒๖/๗๖; ๑๓๓/๘๑
	๒๑๐/๑๓๒	มัทธ	๓๑๖/๒๐๙
มัทธ	๒๐๐/๑๒๔; ๒๓๒/๑๔๗	มัทธ	๑๔๙/๙๐

ปทานุถุโกโม	ปพฺเพ/องฺเก	ปทานุถุโกโม	ปพฺเพ/องฺเก
เมธาวี	๑๔๓/๘๖; ๒๗๓/๑๖๗	ยถาธุตฺติจฺจุ	๑๕๔/๘๒
โมฆปริณิ	๓/๒	ยถาปริยคฺคํ	๓๒๒/๒๑๔
โมทกิ	๒๑๓/๑๓๔; ๒๒๗/๑๔๔	ยถาภูคฺ	๑๔๓/๘๖; ๒๗๗/๑๗๐;
โมรณิชาไป	๕๕/๓๒	๒๘๗/๑๘๐; ๓๕๗/๒๖๐	
โมหคฺคิ	๓๐๕/๑๘๕	ยถารหิ	๒๗๓/๑๖๗
โมหาคคิ	๑๘๖/๑๑๕; ๓๑๑/๒๐๓	ยถาวาทิ	๑๘๘/๑๑๗
โมโห	๓๐๕/๑๘๓; ๓๔๘/๒๓๘-๔๐	ยถาสันนฺทคิโก	๕๗/๓๔
		ยถาสมาหิเต	๔๐/๒๕; ๑๕๖/๘๓
	[ย]	ยถาสคฺ	๓๒๒/๒๑๔
ยกนํ	๑๔๘/๘๐	ยถาธุตฺติจฺจุ	๒๑๕/๑๓๖
ยกฺข	๒๗๕/๑๖๘; ๒๘๑/๑๗๕;	ยถาภิกงฺขคิ	๒๑๕/๑๓๖
	๑๘๒/๑๗๖; ๑๘๓-๕/๑๗๘; ๒๘๑/๑๘๔	ยถาปจฺจคฺค	๒๑๕/๑๓๖
ยกฺขปจฺจโร	๒๘๒/๑๗๖	ยถา	๒๖๕/๑๖๓
ยกฺขปาริณฺณ	๒๘๒/๑๗๖	ยถา	๒๐๗/๑๓๐
ยกฺขโปตโก	๒๘๒/๑๗๖	ยถา	๒๗๓/๑๖๗; ๓๕๘/๒๖๔
ยกฺขโปตคิ	๒๘๒/๑๗๖	ยถาคฺคปฺปคฺค	๑๑/๗; ๑๕/๘
ยกฺขสมหามคฺค	๒๘๒/๑๗๖	ยถาสคฺ	๒๗๘/๑๗๑; ๒๘๑/๑๗๔-๕;
ยกฺขเสณาย	๒๗๕/๑๖๘		๒๘๘/๑๘๐
ยกฺขินิ	๒๘๒/๑๗๖	ยถา	๒๑๑/๑๓๒
ยโค	๒๘๑/๑๘๔; ๒๘๘/๑๘๐	ยถา	๑๘๒/๑๑๒
ยคฺวาริกฺกณ	๓๑๐/๒๐๑	ยถา	๒๘๑/๑๗๔; ๒๘๑/๑๘๓
ยถากมฺมุปค	๗๓/๔๓; ๑๕๘/๘๖;	ยถากถิ	๕๐/๓๐
	๓๕๖/๒๕๗	ยถากคฺ	๓๒๖/๒๑๘
ยถาการิ	๑๘๘/๑๑๗	ยถาปนาย	๑๘๒/๑๑๒
ยถาคํ	๓๐๑/๑๘๐	ยถาปคิ	๒๐๗/๑๓๐

ปทานุกรกโม

๔๕๕

ปทานุกรกโม	ปพเพ/องเก	ปทานุกรกโม	ปพเพ/องเก
ยาเปยัย	๑๑/๗	วโรชตถโร	๕๗/๓๔
ยาเปตฺตฺนฺติ	๑๐๔/๖๓	วโรชตฺถ	๒๐๐/๑๒๔; ๒๑๖/๑๓๖
ยายโต	๒๗๓/๑๖๗	วณฺเฑติ	๑๓๑/๘๐
ยาวทศฺถ	๓๒๐/๒๑๒; ๓๕๘/๒๖๕	วตฺติทฺทฺทาทมฺกํ	๒๔๑/๑๕๔
ยฺยจํ	๓๔๒/๒๓๔; ๓๕๘/๒๖๘	วตฺตณฺณ	๑๗๒/๑๐๖
ยฺยตา	๒๘๑/๑๗๕; ๒๘๑/๑๘๔	วตฺติ	๒๗๕/๑๖๘; ๒๘๕/๑๗๘-๘;
ยฺยทศฺถ	๕๐/๓๐		๒๘๘/๑๘๘
ยฺยโป	๑๐๘/๖๕	วตฺตินฺทฺท	๑๒๐/๗๒; ๑๒๑/๗๓
เยภฺยฺยติกา	๓๓๒/๒๒๓	วตฺตินฺทฺทนิ	๘/๖
เยภฺยฺยยน	๒๗๖/๑๖๘; ๒๘๖/๑๗๘	วตฺตินฺทฺทจฺจาทมฺกํ	๒๕๓/๑๖๐
โยคกฺกวมกโม	๒๒๔/๑๔๒	วตฺตฺตํ	๒๗๓/๑๖๗
โยนิชา	๑๑๔/๖๘	วตฺตํ	๒๗๘/๑๗๑; ๒๗๘/๑๗๒;
โยนิโสมนตฺติการ	๑๕๔/๘๒; ๓๑๑/๒๐๒;		๒๘๘/๑๘๐; ๒๘๘/๑๘๔
	๓๕๑/๒๔๒	วตฺตมา	๒๘๑/๑๗๓; ๒๘๐/๑๘๒
โยนิโสมนตฺติการมฺก	๓๕๘/๒๗๒	วตฺตมา	๒๘๒/๑๗๖; ๒๘๒/๑๘๕
โยพพณฺมโท	๓๐๕/๑๘๗	วตฺ	๒๗๑/๑๖๖; ๓๒๔/๒๑๖; ๓๔๘/๒๓๘
		วตฺตคฺคตฺตคฺค	๒๒๗/๑๔๔
	[ร]	วตฺตคฺคตฺตคฺค	๒๐๐/๑๒๔; ๒๒๖/๑๔๓
วทฺชติ	๑๗/๑๐; ๒๖๑/๒๖๒; ๓๑๐/๒๐๑	วตฺตปจฺจ	๑๒๐/๗๒
วทฺชา	๒๗๕/๑๖๘; ๒๗๖/๑๗๐;	วตฺตมฺปนฺนา	๑๒๐/๗๒
	๒๘๑/๑๗๕; ๒๘๓/๑๗๘; ๑๘๕/๑๗๘;	วตฺตทณฺ	๒๒๖/๑๔๓; ๒๒๗/๑๔๔
	๒๘๒/๑๘๕	วตฺตยตฺน	๓๒๓/๒๑๕; ๓๕๘/๒๗๘
วทฺชาวณฺคฺค	๘๔/๕๑; ๒๐๔/๑๒๗	วตฺตคาน	๒๐๘/๑๓๐-๑
วทฺชาวณฺค	๒๐๕/๑๒๘	วทฺโท	๒๗๘/๑๗๑; ๒๘๑/๑๗๔;
วณฺชา	๓๑๕/๒๐๘		๒๘๘/๑๘๐; ๒๘๘/๑๘๔

ปทานุถกโม	ปพเพ/องเก	ปทานุถกโม	ปพเพ/องเก
วโรห	๓๒๔/๒๑๖-๗	รูปราโค	๓๑๕/๒๐๘
วาคคิ	๓๐๕/๑๙๕	รูปตณเจตนา	๓๒๓/๒๑๕
วาคโถตโมหาน	๑๕๔/๘๒; ๑๘๕/๑๑๕	รูปตณเภา	๓๐๘/๒๐๐; ๓๒๓/๒๑๕; ๓๓๒/๒๒๓; ๓๔๑/๒๓๓; ๓๔๓-๔/๒๓๕
วาค	๓๒๖/๒๑๘; ๓๔๘/๒๓๘	รูปตณณ	๓๓๘/๒๒๘; ๓๕๘/๒๖๘
วาชก	๕๐/๓๐	รูปายคณ	๓๒๓/๒๑๕; ๓๕๘/๒๗๘
วาชุงคาน	๒๑๔/๑๓๕	รูปารมณ	๓๑๑/๒๐๓
วาชชาน	๒๘๑/๑๗๔; ๒๘๒/๑๗๖; ๒๘๑/๑๘๓	รูป	๑๕๗/๙๖; ๓๕๘/๒๗๑
วาช	๑๓๑/๘๐; ๒๑๔/๑๓๕	รูปาย	๓๑๑/๒๐๓
วาชานุจณิกาน	๒๑๔/๑๓๕	รหิ	๒๔๘/๑๕๘
วาชารหาน	๒๑๔/๑๓๕	โรคพยุถนเหตุ	๓๑๖/๒๐๘
วาชโน	๒๘๑/๑๗๔; ๒๘๑/๑๘๓	โรคพยุถน	๓๑๖/๒๐๘
วาชูปโกคาน	๒๑๔/๑๓๕	โรเปติ	๑๗๘/๑๑๐
วิคค	๒๘๒/๑๗๖; ๒๘๒/๑๘๕	[ล]	
วิกขชกน	๑๐๔/๖๒	วิกขณ	๒๐๖/๑๒๘; ๒๑๒/๑๓๓; ๒๑๘/๑๓๘; ๒๒๑/๑๔๐ นแกถ
วิกข	๒๘๑/๑๗๕; ๒๘๑/๑๘๔	วิกขณณณ	๒๓๓/๑๔๘
วิกข	๒๘๒/๑๗๖; ๒๘๒/๑๘๕	วิกขณ	๘๐/๔๘
รูป	๒๗๔/๑๖๘; ๓๒๐/๒๑๒; ๓๒๑/๒๑๓; ๓๐๔/๑๙๑; ๓๒๔/๒๑๖; ๓๔๘/๒๓๘	วิกขณ	๓๐๔/๑๙๒
รูปคณหา	๓๐๕/๑๙๔; ๓๒๓/๒๑๕	วิกขณ	๒๐๖/๑๒๘
รูปชาก	๓๐๕/๑๙๔	วิกขณ	๑๕๓/๙๒
รูปจุจยา	๓๒๑/๒๑๓	วิกขณ	๑๘๘/๑๑๗
รูปปคิณ	๓๑๑/๒๐๓	วิกขณ	๒๔๑/๑๕๔
รูปภา	๓๐๕/๑๔๘	วิกขณ	๓๔๐/๒๓๒

ปทานุกรกโม

๔๕๗

ปทานุกรกโม	ปพเพ/องเก	ปทานุกรกโม	ปพเพ/องเก
ดภคิ	๒๐๖/๑๒๙; ๒๑๒/๑๓๓; ๒๑๖/๑๓๖; ๒๒๓/๑๔๒ นเกวล	โดกกุชยิก	๕๐/๓๐
ดภเต	๒๑๕/๑๓๕; ๒๑๗/๑๓๗; ๒๗๓/๑๖๗	โดกวิฑู	๖/๓; ๑๐๗/๖๕; ๓๑๗/๒๑๑
ดภถ	๒๗๓/๑๖๗	โดกานุกมฺปาย	๑๗๗/๑๑๐; ๓๐๒/๑๙๐
ดภณ	๒๗๓/๑๖๗	โดกาธิปเตยฺย	๓๐๕/๑๙๗
ดภยฺย	๒๙๒/๑๗๖	โดโก	๓๐๕/๑๙๓
ดติกา	๑๔๙/๙๐	โดมกฺเปตุ	๒๐๐/๑๒๔; ๒๓๓/๑๔๘
ดหุ	๒๑๕/๑๓๕	โดมหญฺจราโค	๒๑/๑๔
ดาม	๓๒๔/๒๑๖; ๓๕๘/๒๖๔; ๓๕๙/๒๗๓	โดมา	๑๔๙/๙๐
ดามคฺคปฺปคฺโค	๑๑/๗; ๑๕/๙	โดตธาติโก	๑๒๐/๗๓; ๑๒๘/๗๘
ดามคฺคยตฺตคฺคปฺปคฺคํ	๑๗๔/๑๐๗	โดหิตกนิทตฺตนาณิ	๓๓๘/๒๓๐; ๓๕๘/๒๗๐
ดามคฺคยตฺตคฺคปฺปคฺคํ เอว-	๑๗๖/๑๐๙	โดหิตกนิภาสํ	๓๓๘/๒๓๐; ๓๕๘/๒๗๑
ดามนาคคฺค	๓๕๙/๒๗๔	โดหิตกวนฺณนาณิ	๓๓๘/๒๓๐; ๓๕๘/๒๗๖
ดามนจฺฉริย	๓๑๕/๒๐๘	โดหิตกตฺตณ	๓๔๖/๒๓๘
ดามตฺตกฺกวรติโดก	๕๙/๓๕	เดทฺทชฺชนา	๒๒๕/๑๔๓/ ๑๒๙/๗๙
ดามนคฺคตฺตริย	๓๒๗/๒๒๐	เดยฺยชฺฉายิย	๒๐๙/๑๓๑
ดามิ	๒๐๘/๑๓๑; ๒๑๘/๑๓๘; ๒๓๙/๑๓๙	เดหฺนียาน	๒๐๘/๑๓๐-๑
ติจฺฉนวิปฺคฺโค	๒/๑; ๑๔/๙	โดหิตกาน	๓๓๘/๒๓๐; ๓๕๘/๒๗๑
ติจฺฉนวิหามคฺโค	๒๔/๑๖	โดหิต	๑๔๙/๙๐
ดฐทา	๒๗๙/๑๗๑; ๒๘๙/๑๘๑		
ดฐทาวารว	๑๓๔/๘๑		
ดฐ	๑๒๗/๗๗		
โดก	๑๓๖/๘๒; ๑๕๖/๙๔ ๒๐๖/๑๒๙; ๒๓๐/๑๓๒; ๒๗๓/๑๖๗; ๒๗๗/๑๗๐; ๓๔๒/๒๓๔; ๓๕๖/๒๕๗	[ว]	
		วกฺขามิ	๓๑๖/๒๓๐
		วคฺคกฺก	๒๘๑/๑๗๕; ๒๙๑/๑๘๔
		วจนปฏิกร'ตฺต	๒๑๑/๑๓๓
		วจนานุตฺตารโน	๒๒๑/๑๔๐

ปทานุกรกโม	ปพเพ/องเก	ปทานุกรกโม	ปพเพ/องเก
วจันโย	๑๗๘/๑๑๐; ๓๒๖/๒๑๙	วณฺณิตานี	๒๔๑/๑๕๔
วจธำ	๓๔๕/๒๓๖; ๓๕๘/๒๖๓	วณฺโณ เหว	๑๕๖/๙๔; ๓๕๖/๒๕๗
วจกมม	๒๗๒/๑๖๖; ๓๒๔/๒๑๖	วเคน	๓๒๐/๒๑๒
วจฺทฺจฺจฺวเณ	๑๕๘/๙๖; ๓๐๕/๑๙๓; ๓๕๖/๒๕๗	วคฺคาโร	๖/๔
วจฺโมเนยฺ	๓๐๕/๑๙๖	วคฺเคติ	๒๑๗/๑๓๗
วจฺจฺจฺวเณ	๑๕๘/๙๖; ๒๓๐/๑๔๖; ๓๕๖/๒๕๗	วคฺเคณฺติ	๓๐๕/๑๙๕
วจฺโธเจยฺ	๓๐๕/๑๙๖	วคฺค	๑๑/๗; ๒๑๙/๑๓๘
วชฺติ	๒๑๓/๑๓๔	วคฺคกถิ	๕๐/๓๐
วชฺเชตฺ	๓๕๘/๒๖๒	วคฺคณาทิย	๒๒๑/๑๔๐
วณฺณิกา	๒๕๒/๓๕๙	วคฺคกฺคา	๓๒๖/๒๑๘
วณฺโณ	๑๕๖/๙๔	วคฺคฺ	๒๘๒/๑๗๖
วณฺณ	๒๑๕/๑๓๕	วคฺคณฺ	๒๗๓/๑๖๗
วณฺณเจยฺ	๒๒๔/๑๔๒	วคฺคณฺ	๒๗๘/๑๗๑; ๒๘๑/๑๗๕; ๑๘๘/๑๘๑; ๒๙๑/๑๙๔
วณฺณ	๖/๓; ๑๑๐/๖๖; ๑๑๓/๖๘; ๑๒๐/๗๓; ๒๕๗/๑๖๒; ๒๖๔/๑๖๓	วคฺคจฺจฺค	๑๐๓/๖๒
วณฺณมจฺจฺว	๓๑๕/๒๐๘	วณฺณียา	๑๒๖/๗๖
วณฺณวคฺคโร	๔๐/๒๕	วโ	๑๖๔/๑๐๑; ๓๐๑/๑๙๐
วณฺณวคฺค	๑๒๒/๗๓; ๓๓๗/๒๒๘	วณฺคหิ	๑๐๔/๖๒
วณฺณวคฺ	๕๑/๓๑; ๓๐๙/๒๐๐	วณฺมตฺถาหาร	๕๗/๓๓; ๑๐๔/๖๒
วณฺณเววณฺณตา	๑๒๒/๗๓	วเน	๒๘๑/๑๗๕; ๒๘๑/๑๘๔
วณฺณตฺมปฺนา	๑๒๐/๗๒	วณฺตานี	๓๔๘/๒๓๓; ๓๕๙/๒๘๐
วณฺณาคิมาณปจฺยา	๑๒๒/๗๓	วณฺท	๒๗๘/๑๗๑; ๒๘๑/๑๗๕; ๒๘๘/๑๘๐
		วณฺทฺ	๒๗๘/๑๗๑; ๒๘๑/๑๗๕; ๒๘๘/๑๘๑

ปทานุกรโม

๔๕๘

ปทานุกรโม	ปพเพ/องเก	ปทานุกรโม	ปพเพ/องเก
วนทาม	๒๗๘/๑๗๑; ๕๘๑/๑๗๕; ๒๘๘/๑๘๑	วาทกมฺพถ	๕๗/๓๔
วนเมคิ	๕๘/๓๕; ๓๐๘/๒๐๓	วาท	๒๘๒/๑๗๖
วนมิโก	๒๖๕/๑๖๓	วาทน์	๒๘๑/๑๗๓; ๒๘๑/๑๘๓
วโยนุปฺปคโต	๑๗๒/๑๐๖	วาทะยาม	๑๓๒/๘๐
วรคฺตา	๒๕/๑๗; ๒๖/๑๘	วิกฺกโกชนานุโยค	๕๗/๓๔
วรกริเมธ	๒๑๗/๑๓๗	วิกาดวิทฺชาจริยานุโยโค	๒๔๗/๑๕๘;
วธฺติ	๑๒๖/๗๖		๒๕๘/๑๖๒
วธฺวคฺคิ	๔๐/๒๕; ๑๘๘/๑๑๗	วิกฺกนฺทิตพฺพ	๒๘๒/๑๗๗; ๒๘๓/๑๗๘;
วธฺา	๑๔๘/๘๐		๒๘๒/๑๘๖
วธฺิทธิภาวนาย	๒๐๗/๑๓๐	วิคตถนฺมิทฺโธ	๗๐/๔๐; ๓๐๐/๑๘๘
วธฺุชฺริ	๒๐๓/๑๒๖	วิคตทรภิกฺกมโธ	๒๔๑/๑๕๕
วธฺฺา	๒๘๑/๑๗๕; ๒๘๑/๑๘๔	วิกฺคาหติ	๒๕๓/๑๖๐
วาท	๒๓๒/๑๓๓	วิฆาตา	๓๒๑/๒๑๒
วาทฺเตา	๒๑๔/๑๓๕	วิฆาตํวทฺโธ	๒๘/๑๘
วาทฺติ	๒๑๕/๑๓๕	วิฆาเต	๓๐/๒๑
วาทจฺริ	๕๗/๓๔	วิกฺกชฺโณ	๒๐๓/๑๗๗; ๒๐๕/๑๗๘;
วาทปฺปโมกฺขาย	๓๐๑/๑๘๐		๒๑๕/๑๓๖; ๒๑๗/๑๓๗; ๒๒๗/๑๔๔
วาทิ	๒๕๐/๑๕๘	วิกฺกนฺโต	๑๓/๘
วาทิโน เอว-	๒๘๓/๑๑๒	วิกฺการมคฺโค	๓๕๓/๒๔๔
วายนฺติ	๓๐๖/๑๘๘	วิเจยฺยเปกฺขิตา	๒๒๘/๑๔๕
วายนเมยฺยาถ	๓๒๕/๒๑๗	วิกฺกิกฺกนฺติ	๓๐๕/๑๘๔;
วายนกฺคิน	๓๔๖/๒๓๗		๓๑๘/๒๑๑
วายนฺชาตุ	๓๒๕/๒๑๘	วิกฺกิกฺกนา	๓๐๕/๑๘๔; ๓๑๕/๒๐๘;
วายนฺ	๒๕๓/๑๖๐		๓๒๖/๒๒๐; ๓๔๘/๒๓๘; ๓๕๘/๒๗๘
		วิกฺกิกฺกนากถํกถาถฺตํ	๓๒๖/๒๒๐

ปทานุกรโม	ปพเพ/องเก	ปทานุกรโม	ปพเพ/องเก
วิจิตรจินานันดรณ	๓/๑๕/๒๐๘; ๓๕๕/๒๔๗	วิมฺวณณจายตน	๓๐๘/๒๐๐:
วิจิตรจินานันโต	๓๓๒/๒๒๓; ๓๕๗/๒๕๙	๓๕๑/๒๓๓: ๓๕๓/๒๓๕: ๓๕๔/๒๓๕:	๓๕๘/๒๗๓
วิจิตรจินานันโต	๓๓๒/๒๒๓	วิมฺวณณจายตนปคา	๓๓๒/๒๒๓:
วิจิตรจินานันโต	๓๑๐/๒๐๒	๓๕๑/๒๓๓: ๓๕๗/๒๕๙: ๓๕๙/๒๗๓	
วิมฺวณณจายตน	๕๒/๓๓; ๒๗๖/๑๗๐; ๒๘๖/๑๗๙	วิมฺวณณจายตน	๓๒๕/๒๒๘
วิมฺวณณจายตน	๒๗/๑๔	วิมฺวณณจายตน	๑๔๙/๙๐
วิมฺวณณจายตน	๑๙๗/๑๒๒	๓๕๑/๒๓๓: ๓๕๓/๒๓๕:	๓๕๗/๒๕๙: ๓๕๘/๒๗๓
วิมฺวณณจายตน	๒๖๒/๑๖๓	วิมฺวณณจายตน	๓๑๓/๒๐๖
วิมฺวณณจายตน	๒๓๔-๕/๑๓๕	วิมฺวณณจายตน	๓๑๓/๒๐๖
วิมฺวณณจายตน	๑๑๔/๖๙	วิมฺวณณจายตน	๑๗๕/๑๐๘
วิมฺวณณจายตน	๘๑/๔๙; ๑๐๖/๖๔; ๑๙๙/๑๒๓	วิมฺวณณจายตน	๒๕๙/๑๖๒
วิมฺวณณจายตน	๒๘๒/๑๗๖; ๒๙๕/๑๘๖	วิมฺวณณจายตน	๑๑๕/๗๐: ๓๑๑/๒๐๓:
วิมฺวณณจายตน	๗/๕; ๔๐/๒๕; ๒๓๓/๑๓๔:	๓๒๔/๒๑๗	
๒๑๗/๑๓๗: ๓๒๖/๒๑๗		วิมฺวณณจายตน	๑๑๖/๗๑: ๓๑๗/๒๑๑
๒๑๔/๑๓๕: ๓๐๔/๑๙๓:		วิมฺวณณจายตน	๑๔๘/๘๙
๓๕๒/๒๔๓		วิมฺวณณจายตน	๑๘๔/๑๓๔: ๓๔๓/๒๓๕:
๖/๓: ๑๐๗/๖๕:		๓๔๔/๒๓๕: ๓๕๙/๒๗๕	
๑๔๐/๘๔: ๒๑๕/๑๓๕: ๒๗๘/๑๗๑:		วิมฺวณณจายตน	๑๔๘/๘๙
๒๘๑/๑๗๕: ๒๘๗/๑๘๐: ๓๑๗/๒๑๑		วิมฺวณณจายตน	๑๔๘/๘๙
๓๔๖/๒๓๘		วิมฺวณณจายตน	๓๐๑/๑๙๐
๓๔๔/๒๓๕:		วิมฺวณณจายตน	๒๕๑/๑๕๙
๓๕๙/๒๗๖		วิมฺวณณจายตน	๑๗๔/๑๐๗

ปทานุกรกโม

๔๖๓

ปทานุกรกโม	ปพเพ/องเก	ปทานุกรกโม	ปพเพ/องเก
วิคฤหาเรน	๓๒๒/๒๑๔	วิปเคยยุย	๑๖/๑๐
วิทิต	๑๘/๑๑; ๔๐/๒๕; ๑๔๒/๘๕; ๑๔๓/๘๖; ๓๐๗/๑๘๘	วิปราวคตัม	๓๐๑/๑๘๐
วิทิตฺวา	๒๐๗/๑๓๐; ๒๗๖/๑๗๐; ๒๘๘/๑๘๘	วิปรีณามทุกฺขตา	๓๐๕/๑๘๕
วิเชยฺยเปกฺขิตา	๒๒๘/๑๔๔	วิปริตทตฺถโน	๓๔๒/๒๓๔; ๓๕๘/๒๖๘
วิเชยฺโย	๒๑๑/๓๓๓	วิปตฺตนา	๓๐๔/๑๘๒; ๓๕๒/๒๔๒
วินยวาทิ	๑๘๘/๑๓๖	วิปตฺตสิ	๒๗๗/๑๗๐; ๒๘๗/๑๘๐
วินตฺตติ	๑๘๔/๑๒๑	วิปาก	๑๐/๖; ๓๔๒/๒๓๔
วินิจฺฉโย	๓๕๘/๒๗๓	วิปาโป	๒๔๑/๑๕๕
วินิปาถํ	๑๓๖/๘๒; ๑๕๘/๘๖; ๓๑๖/๒๐๘; ๓๕๖/๒๕๗	วิปุลคฺคา	๒๐๑/๑๒๕; ๒๐๖/๑๒๘; ๒๑๐/๑๓๒; ๒๑๖/๑๓๓
วินิปาติกา	๓๐๕/๑๘๕; ๓๓๒/๒๒๒; ๓๔๑/๒๓๒; ๓๕๗/๒๕๘; ๓๕๘/๒๗๒	วิปุลทตฺตปาณฺทิก	๒๐๗/๑๓๐
วินิตา	๕๖/๓๓; ๑๗๓/๑๐๖	วิปฺเตน	๓๐๘/๒๐๐
วินิตกตฺตณฺณ	๓๑๐/๒๐๒	วิปฺปกตา	๕๕/๓๒
วินิติ	๕๔/๓๒	วิปฺปมฺมุคฺคตฺต	๒๗๗/๑๗๐; ๒๘๗/๑๘๐
วินินฺตติ	๒๖๘/๑๖๕	วิภาเช	๒๖๕/๑๖๓
วินินฺมิ	๕๖/๓๓	วิภาเชยฺยยาม	๑๒๘/๗๘
วินินฺยุย	๑๐๘/๖๖; ๑๘๖/๑๒๒; ๓๐๖/๑๘๗; ๓๕๔/๒๕๕	วิภชฺชพฺยากรณฺโณ	๓๑๒/๒๐๔
วินินฺเทติ	๓๐๘/๒๐๐; ๓๓๐/๒๐๒; ๓๔๘/๒๓๘; ๓๕๘/๒๗๘	วิภวคณฺหา	๓๐๕/๑๘๔; ๓๕๓/๒๔๔
วินินฺทติ	๒๐๕/๑๒๘; ๒๐๘/๑๓๑; ๒๑๓/๑๓๔; ๒๑๕/๑๓๖; ๒๒๑/๑๔๐; ๒๒๗/๑๔๔	วิภวทิกฺกจิ	๓๐๔/๑๘๒
		วิมถ	๒๑๘/๑๓๘; ๒๓๕/๑๕๐
		วิมิตฺตทิกฺกจิกมฺมตฺมาทานฺเทศุ	๑๓๗/๘๓
		วิมิตฺตทิกฺกจิกมฺมตฺมาทาน	๑๓๗/๘๓
		วิมิตฺตทิกฺกจิโก	๑๓๗/๘๓
		วิมฺจุจติ	๓๒๑/๒๑๒; ๓๕๘/๒๗๒
		วิมฺมุคฺค	๓๓๗/๒๒๘; ๓๔๘/๒๓๘

ปทานุกรโม	ปพเพ/องเก	ปทานุกรโม	ปพเพ/องเก
วิมุตตา เอว-	๑๔๒/๘๕	วิมุตติพพ	๑๗๗/๑๑๐; ๓๐๒/๑๙๐;
วิมุตตานุกตริย	๓๐๕/๑๙๖		๓๐๕/๑๙๗
วิมุตตายนัน	๓๒๒/๒๑๔	วิมุตติ	๓๕๘/๒๖๒
วิมุตติ	๓๐๕/๑๙๓; ๓๕๒/๒๔๓	วิมุตติพพ	๒๙๒/๑๙๖
วิมุตติภชโน	๓๑๑/๒๐๔	วิมุตติ	๒๗๔/๑๖๘
วิมุตติ	๑๗๓/๑๐๖	วิมุตติ	๓๒๕/๒๑๗
วิมุตติ	๒๓๕/๑๕๐	วิมุตติ	๑๖๔/๑๐๑; ๓๐๑/๑๙๐
วิมุตติ	๓๕๙/๒๗๒	วิมุตติ	๓๒๕/๒๑๗
วิมุตติ	๑๖๔/๑๐๑; ๓๐๑/๑๙๐	วิมุตติ	๓๕๓/๒๓๔; ๓๕๙/๒๗๕
วิมุตติ	๑๐๕/๖๓	วิมุตติ	๑๑๐/๖๗; ๓๐๖/๑๙๘;
วิมุตติ	๒๘๒/๑๗๗; ๒๘๓/๑๗๘	วิมุตติ	๓๕๓/๒๓๔; ๓๕๙/๒๗๕
วิมุตติ	๑๘๔/๑๑๓; ๓๐๖/๑๙๘;	วิมุตติ	๓๕๗/๒๖๐
	๓๕๓/๒๓๔	วิมุตติ	๓๕๗/๒๖๐
วิมุตติ	๓๑๐/๒๐๒	วิมุตติ	๓๑๐/๒๐๒
วิมุตติ	๓๒๒/๒๑๔; ๓๒๙/๒๒๑;	วิมุตติ	๓๕๗/๒๖๐
	๓๓๑/๒๒๒; ๓๕๗/๒๕๙; ๓๕๙/๒๗๕, ๒๘๑	วิมุตติ	๓๕๗/๒๖๐
วิมุตติ	๓๓๑/๒๒๒	วิมุตติ	๒๒๘/๑๔๔
วิมุตติ	๑๗/๑๑	วิมุตติ	๑๐๑/๖๐
วิมุตติ	๒๓๓/๑๔๘	วิมุตติ	๑๑๐/๖๖
วิมุตติ	๑๙๙/๑๒๓	วิมุตติ	๖/๔
วิมุตติ	๓๐๗/๑๙๙	วิมุตติ	๓๒๑/๒๑๒
วิมุตติ	๑๕๗/๙๕; ๓๕๖/๒๕๗	วิมุตติ	๓๕๔/๒๔๖
วิมุตติ	๑๑๙/๗๒	วิมุตติ	๒๓๓/๑๔๘
วิมุตติ	๑๕๖/๙๔	วิมุตติ	๑๗๓/๑๐๖; ๓๑๖/๒๑๐
วิมุตติ	๑๒๑/๗๓	วิมุตติ	๒๒๗/๑๔๔

ปทานุกรกโม

๔๖๓

ปทานุกรกโม	ปพเพ/องฺเก	ปทานุกรกโม	ปพเพ/องฺเก
วิธิชากรั	๕๐/๓๐	วิหิตาวิคฤก	๓๐๕/๑๙๓; ๓๑๐/๒๐๒
วิธุกมฺนเต	๑๓๓/๘๑	วิหิตาสงฺกโป	๓๐๕/๑๙๓; ๓๔๘/๒๓๙
วิธฺชฺฌติ	๓๑๓/๒๐๖		๓๕๙/๒๘๐
วิธฺทฐ	๕๕/๓๑; ๑๕๘/๙๖; ๓๕๖/๒๕๗	วิหิตาสถนา	๓๐๕/๑๙๔
วิธฺทฐคฺคา	๓๓๗/๒๒๘	วิหิตฺปรตฺยา	๑๘๒/๑๑๒
วิธฺทฐิยา	๓๕๒/๒๔๓	วิเหจฺย	๒๒๗/๑๔๔
วิเสธภาคฺย	๓๕๑/๒๔๑; ๓๕๔/๒๔๖;	วิเหเจติ	๒๘๒/๑๗๗; ๒๘๓/๑๗๘;
	๓๕๗/๒๕๘		๒๙๒/๑๘๖
วิธฺตฺฐจกมฺนเต	๒๕๔/๑๖๑	วิเหธา	๓๒๑/๒๑๓; ๓๒๖/๒๑๙
วิหคฺา	๒๐๕/๑๒๙	วิเหธาปจฺจยา	๓๒๑/๒๑๓
วิหคฺณามิ	๑๒๗/๗๖	วิคฺจฺจคารา	๑๓๒/๘๐
วิหคฺติ	๒๑๓/๑๓๔; ๓๕๖/๒๕๗;	วิคฺจฺจมา	๑๓๒/๘๐
	๓๕๘/๒๖๒; ๓๕๙/๒๗๕	วิคฺจฺจจฺจ	๒๗๓/๑๖๗
วิหคฺน	๑๘๕/๑๑๔; ๒๕๓/๑๕๙	วิคฺจฺจาคฺคฺ	๓๓๗/๒๒๙
วิหคฺนติ	๓๐๑/๑๙๐; ๓๐๕/๑๙๖	วิคฺคฺารท	๒๗๗/๑๗๐; ๒๗๘/๑๗๑;
วิหคฺมิ	๒/๑		๒๘๑/๑๗๕; ๒๘๒/๑๘๐; ๒๙๑/๑๘๔
วิหคฺคฺามิ	๓/๒	วิคฺคฺารเวคฺคา	๒๗๕/๑๖๙; ๒๘๔/๑๗๘;
วิหคฺย	๒๕๔/๑๖๑		๒๙๔/๑๘๗
วิหคฺราย	๒๐/๑๒	วิคฺคฺาย	๓๔๕/๒๓๖
วิหคฺริ เหว-	๑๔๒/๘๕	วิคฺคฺาสมาธิปฺพานสงฺขาร-	
วิหคฺริ	๒๐๖/๑๒๙	คฺคฺนาคคฺ	๑๑๐/๖๖; ๓๐๖/๑๙๘
วิหคฺคฺิ เหว -	๔๐/๒๕	วิคฺคฺุรฺพา	๘๑/๕๐; ๑๐๖/๖๕;
วิหคฺคฺิ	๒๘๒/๑๗๗; ๒๘๓/๑๗๘;		๑๙๙/๑๒๓; ๒๒๐/๑๓๙
	๒๙๒/๑๘๖	วิคฺคฺุณคฺมฺก	๗/๕
วิหคฺคฺา	๓๐๕/๑๙๔	วิคฺคฺิ	๓๑๑/๒๐๔; ๓๓๑/๒๒๒

ปทานุถุโม	ปพเพ/องเก	ปทานุถุโม	ปพเพ/องเก
วรัยธมาธิปธานตังขารตมฺหนาคํ		เวทนนานปถุถิ	๘๐/๔๙; ๓๐๘/๖๖;
	๑๑๐/๖๖; ๓๐๖/๒๙๘		๑๙๒/๑๒๒; ๓๐๖/๑๙๗; ๓๕๔/๒๔๕
วรัยธมโพนฺธมฺก	๑๕๑/๙๑; ๓๑๐/๒๐๒;	เวทนปาย	๓๑๑/๒๐๓
	๓๓๐/๒๒๑; ๓๕๗/๒๕๘	เวทยติ	๒๔๑/๑๕๔
วรัย	๓๕๘/๒๖๕	เวทยิตถ	๒๓๑/๑๔๖
วรัยารมภ	๓๓๑/๒๒๒; ๓๕๗/๒๖๐	เวทยิต	๒๓๗/๑๕๑
วรัยนิทวรัย	๓๒๐/๒๑๒	เวทิตพพ	๖/๕; ๒๕๔/๑๖๑
วรัยจติ	๒๐๘/๑๓๑; ๒๑๑/๑๓๒	เวเทติ	๓๒๑/๒๑๒; ๓๕๘/๒๗๒
วรัยจนฺติ	๒๘๒/๑๗๖; ๒๙๒/๑๘๖	เวทิต	๒๗๓/๑๖๗
วรัยจมาโน	๑๔/๙	เวปถุถิ	๙๔/๕๘
วรัยจํ	๒๔/๑๗	เวปถุถาย	๓๐๖/๑๙๘; ๓๕๘/๒๖๒
วรัยจํ	๙/๖	เวฏฺฐิ	๑๕๓/๙๑; ๒๓๕/๑๔๙
วรัยจมฺเสว	๒๕๓/๑๖๐	เวยฺยณฺชนิกา	๒๐๓/๑๒๖; ๒๔๑/๑๕๔
วรัยจมฺ	๓๑๑/๒๐๓	เวยฺยพาธิกาณ	๑๘๒/๑๑๒
วรัยจํ	๒๔๑/๑๕๔	เวรปถงฺโค	๒๕๓/๑๖๐
วรัยจวา	๑๑/๗๑; ๑๓๙/๘๔;	เวรมณิ	๒๗๖/๑๖๙; ๒๘๖/๑๗๙;
	๑๘๖/๑๑๕		๓๔๗/๒๓๘
วรัยจมฺโต	๒๗๗/๑๗๐; ๒๘๗/๑๘๐	เวถาย	๒๗๖/๑๗๐
วรัยจจํ	๑๐๘/๖๕	เวถุถ	๑๑๕/๖๙; ๑๓๓/๘๑;
วรัยจมา	๓๐๖/๑๙๘; ๓๓๒/๒๒๓;		๑๓๕-๘/๘๒-๓
	๓๔๓/๒๓๔	โวทาด	๖๐/๓๕
เวกฺกฺโก	๕๗/๓๔	โวโรปิตฺตนิ	๑๐๔/๖๒
เวทนา	๓๒๑/๒๑๒; ๓๒๓/๒๑๕;	โวโรเปค	๑๘๖/๑๑๕; ๒๐๖/๑๒๙
	๓๔๔/๒๓๕; ๓๕๙/๒๗๖	โวธตฺตคฺคปริณามิ	๓๑๐/๒๐๒
เวทนนานนคฺค	๓๕๙/๒๗๔	โวธตฺตคฺเคน	๒๗๑/๑๖๖

ปทานุกรกโม	ปพเพ/องเก	ปทานุกรกโม	ปพเพ/องเก
[ส]		ตฤก	๑๓๖/๘๒; ๑๕๘/๘๖; ๒๐๗/๑๓๐;
ตฤกเทศ	๑๕๖/๘๔; ๓๕๖/๒๕๗		๒๑๐/๑๓๒; ๒๑๑/๑๓๒; ๒๖๓/๑๖๓;
ตฤกปริกา	๑๕๘/๘๖-๗		๒๗๒/๑๖๖; ๓๑๖/๒๐๘; ๓๕๖/๒๕๗
ตฤกทาคามีผลตฤกนิกริยาย	๓๓๓/๒๒๔	ตฤกคณิตุคณิก	๘๑/๕๖
ตฤกทาคามีผล	๓๕๔/๒๔๖	ตฤกอุปนายนคค	๓๕๘/๒๗๔
ตฤกทาคามี	๑๕๔/๘๒; ๓๓๓/๒๒๔	ตฤกโย	๒๔๘/๑๕๘
ตฤกจจ	๒๑๔/๑๓๕; ๒๖๕/๑๖๓;	ตฤกชา	๓๕๒/๒๔๓
	๒๖๘/๑๖๔	ตฤกชานน	๑๕๗/๘๕
ตฤกโรโค	๘๔/๕๑; ๑๑๗/๗๑;	ตฤกชยาย	๓๐๘/๒๐๐; ๓๒๔/๒๑๕-๖;
	๒๔๓/๑๕๖		๓๔๘/๒๓๘
ตฤกกา	๒๐๖/๑๒๘	ตฤกชารทฤกชดา	๓๐๕/๑๘๔
ตฤกกาย	๓๐๕/๑๘๔; ๓๒๑/๒๑๓	ตฤกชารบปคิฏจ	๓๑๑/๒๐๓
ตฤกกายทิจิ	๓๐๕/๑๘๔; ๓๑๕/๒๐๘	ตฤกชารารมณ	๓๑๑/๒๐๓
ตฤกกายนิโร	๓๐๕/๑๘๔; ๓๒๑/๒๑๓	ตฤกชารูปาย	๓๑๑/๒๐๓
ตฤกกายปจจุยา	๓๒๑/๒๑๓	ตฤกคณหาติ	๒๕๔/๑๖๑
ตฤกกายสมุทโย	๓๐๕/๑๘๔	ตฤกคหวคฤหิ	๒๑๐/๑๓๒
ตฤกการ	๒๘๒/๑๗๖	ตฤกคหยา	๒๗๓/๑๖๗; ๓๒๔/๒๑๖
ตฤกเกณยุ	๒๔/๑๖	ตฤกคายคพพิ	๑๗๗/๑๑๐; ๓๐๒/๑๘๐;
ตฤกยุคคตต	๒๗๗/๑๗๐;		๓๐๔/๑๘๓; ๓๔๔/๒๓๕
	๒๘๗/๑๘๐	ตฤกคาหโก	๒๗๓/๑๖๗
ตฤกยุคคตติ	๗/๕; ๑๑๘/๗๑	ตฤกคคิปริยาย	๓๔๘/๒๔๐
ตฤกยา	๑๑๗/๗๑	ตฤกฆาฏิ	๓๐๐/๑๘๘
ตฤกา	๒๕๘/๑๖๒	ตฤกจปฏินโย	๒๓๓/๑๔๘
ตฤกโน	๒๒๐/๑๓๘	ตฤกจวาที	๑๘๘/๑๑๖; ๒๓๒/๑๔๗
ตฤการโ	๓๒๔/๒๑๖	ตฤกจตโน	๒๓๒/๑๔๗

ปทานุกรโม	ปพเพ/องเก	ปทานุกรโม	ปพเพ/องเก
ตจฺจาทิฏฺฐจํ	๓๑๑/๒๐๔	ตณฺห	๒๗๓/๑๖๗; ๓๑๖/๒๑๐
ตจฺโจ	๑๕๓/๙๒	ตคฺจาย	๒๑๙/๒๑๑; ๓๒๐/๒๑๒
ตจฺจิกคฺควา	๑๕๔/๙๒; ๓๕๖/๒๕๗	ตคฺปฺญณตฺถกฺขณํ	๒๐๕/๑๒๘
ตจฺจิกคฺคพฺพา	๓๕๑/๒๔๑; ๓๕๖/๒๕๗	ตคฺคานํสํวริณํ	๑๘๗/๑๑๖
ตจฺจิกคิรียาย	๓๓๔/๒๒๕; ๓๕๘/๒๖๔	ตคฺคารกฺเขน	๓๔๘/๒๓๙
ตจฺจิกา	๓๙/๒๔; ๔๐/๒๕	ตคฺคิ	๓๐๔/๑๙๒; ๓๕๒/๒๔๒
ตจฺจณายํ	๓๒๒/๒๑๔	ตคฺคิเนปฺกเก	๓๓๑/๒๒๒; ๓๕๖/๒๓๗;
ตจฺจิจฺจุ	๓๑๖/๒๐๙		๓๕๗/๒๖๐; ๓๕๘/๒๖๓
ตจฺจชานาคิ	๓๕๙/๒๗๘	ตคฺคินทฺริยํ	๓๒๐/๒๑๒
ตจฺจชวคคฺคทฺเตคฺค	๒๘๑/๑๗๕	ตคฺคิปฺญจํ	๑๔๓/๘๖; ๑๕๕/๘๗;
ตจฺจณา	๓๔๔/๒๓๕; ๓๕๙/๒๗๖		๑๗๗/๑๑๐; ๓๕๔/๒๔๕
ตจฺจณานนคฺคิ	๓๕๙/๒๗๔	ตคฺคิพคฺคิ	๓๐๔/๑๙๒; ๓๑๑/๒๐๔;
ตจฺจณาเวทียคฺคินิโรจํ	๓๔๓-๔/๑๓๕;		๓๓๑/๒๒๒
	๓๕๘/๒๗๒; ๓๕๙/๒๗๕	ตคฺคิมา	๘๐/๔๙; ๑๐๙/๖๖; ๑๕๓/๙๒;
ตจฺจณาเปคฺคพฺโพ	๑๗๘/๑๑๑		๑๙๖/๑๒๒; ๓๐๖/๑๙๗; ๓๔๓/๒๓๔;
ตจฺจณํ เอยํ-	๓๓๘/๒๒๙; ๓๕๘/๒๖๙		๓๔๖/๒๓๗; ๓๕๘/๒๖๓; ๓๕๙/๒๗๕
ตจฺจณํคฺค	๑๕๗/๙๖	ตคฺคิถมฺบรณฺณาย	๓๐๗/๑๙๙
ตจฺจณปฺปาทา	๔๖/๒๘	ตคฺคิถมฺบโพธมฺงคฺค	๑๕๑/๙๑; ๓๑๐/๒๐๒;
ตจฺจณปฺพายํ	๓๑๑/๒๐๓		๓๓๐/๒๒๑; ๓๕๗/๒๕๘
ตจฺจโณชนนํ	๑๕๔/๙๒; ๑๘๕/๑๑๔	ตคฺคิวินโย	๓๓๒/๒๒๓
ตจฺโจ	๖๓/๓๗; ๓๒๕/๒๑๗	ตจฺโค	๑๕๓/๙๒; ๓๐๐/๑๘๙; ๓๐๖/๑๙๘;
ตจฺจสเปติ	๕๑/๓๐		๓๔๓/๒๓๔; ๓๔๘/๒๓๘; ๓๕๙/๒๗๕
ตจฺจสาคารํ	๒๙๗-๘/๑๘๘	ตคฺคค	๑๑๙, ๑๒๐/๗๒; ๑๕๖/๙๔;
ตจฺจทตฺถจฺจารินํ	๕๗/๓๓		๑๕๗/๙๕; ๒๐๘/๑๓๑; ๓๐๓/๑๙๑;
ตจฺจทตฺถจฺจาทา	๑๒๗/๗๗		๓๑๒/๒๐๕; ๓๕๗/๒๕๘

ปทานุกรกโม

๔๖๗

ปทานุกรกโม	ปพเพ/องฺเก	ปทานุกรกโม	ปพเพ/องฺเก
ตฺตฺตฺตฺต	๓๔/๒๒	ตฺตฺตฺตฺต	๑๗๓/๑๐๖
ตฺตฺตฺต	๒๘๒/๑๗๖; ๒๘๒/๑๘๕	ตฺตฺตฺตฺต	๓๑๑/๒๐๒; ๓๕๓/๒๔๔
ตฺตฺตฺต	๘๑/๔๘; ๒๑๘/๑๓๘	ตฺตฺต	๑๑๘/๗๒
ตฺตฺตฺตตตตตต	๘๑/๔๘; ๑๘๘/๑๒๓	ตฺตฺตต	๒๒๒/๑๔๑; ๓๓๐/๒๒๑; ๓๕๗/๒๕๘
ตฺตฺตตตต	๕๗/๓๓	ตฺตฺตตต	๑๕๐/๘๑; ๓๓๒/๒๒๓
ตฺตฺตตตตตต	๘๓/๕๐; ๘๘/๕๕	ตฺตฺตต	๓๓๑/๒๒๒
ตฺตฺตต	๕๗/๓๓	ตฺตฺตตตต	๑๕๐/๘๑; ๓๓๒/๒๒๓
ตฺตฺต	๒๐๓/๑๒๗	ตฺตฺตตต	๓๒๐/๒๑๒
ตฺตฺตตตตตต	๒๐๘/๑๓๐	ตฺตฺต	๑๕๓/๘๒; ๓๑๗/๒๑๐; ๓๓๐/๒๒๒; ๓๕๗/๒๕๘
ตฺตฺตตต	๒๐๐/๑๒๔; ๒๐๘/๑๓๑	ตฺต	๒๐๐/๑๒๔
ตฺตตตตต	๑๐๔/๖๒	ตฺตตตต	๓๐๕/๑๘๕
ตฺต	๓๑๗/๒๑๑; ๓๑๘/๒๑๑; ๓๒๔/๒๑๕-๖	ตตต	๒๐๐/๑๒๔
ตฺต	๖/๕; ๑๐๗/๖๕; ๓๑๗/๒๑๑; ๓๒๒/๒๑๔	ตต	๑๒๐/๗๒
ตฺตตตต	๕๗/๓๓	ตต	๒๗๖/๑๖๘; ๒๘๒/๑๗๖; ๒๘๖/๑๗๘; ๓๕๗/๒๕๘
ตฺต	๒๒๕/๑๔๓	ตตต	๓๒๑/๒๑๒
ตต	๑๓๑/๘๐; ๒๑๖/๑๓๖; ๒๑๗/๑๓๗	ตตต	๓๐๘/๒๐๐; ๓๔๖/๒๓๗; ๓๕๘/๒๗๗
ตต	๑๘๘/๑๑๗	ตต	๓/๒
ตตตต	๑๘๘/๑๑๗	ตตต	๒๘๗/๑๘๘
ตตต	๓๑๗/๒๑๐; ๓๕๕/๒๔๗	ตตต	๒๘๘/๑๘๘
ตต	๑๕๘/๘๘; ๓๒๔/๒๑๖; ๓๕๘/๒๓๘	ตตต	๓๔/๒๒
ตตต	๓๒๓/๒๑๕; ๓๕๘/๒๗๘	ตตต	๖/๕; ๒๔๘/๑๕๘

ปทานกโม	ปพเพ/องเก	ปทานกโม	ปพเพ/องเก
ต้นทิวาสีปรมาดิ	๖๓/๓๗; ๓๒๕/๒๑๗	ต้นพพานัญญิตตานุกมปิ	๗๐/๔๐;
ต้นชาดา	๒๓๔/๑๔๘		๒๐๖/๑๒๘; ๒๑๓/๑๓๔; ๒๗๗/๑๗๐;
ต้นชาวนคิ	๑๕๖/๘๔		๒๘๗/๑๘๐
ต้นชชนัน	๒๓๕/๑๔๘	ต้นพโถกมภิภุช	๒๑๓/๑๓๔
ต้นนิจย	๒๖๕/๑๖๓	ต้นพโถเก	๓๕๘/๒๗๕; ๒๘๑
ต้นนิชการก	๑๒๗/๗๗; ๑๘๖/๑๑๕;	ต้นพสงคาหปทกค	๑๗๐/๑๐๕;
	๓๑๖/๒๐๘		๓๗๕/๑๐๘
ต้นนิปลิสุ	๑๒๒/๗๔	ต้นพสตุคาน	๒๑๒/๑๓๓; ๒๑๖/๑๓๖
ต้นนิดินนา	๕๕/๓๒	ต้นพสณถิ	๒๘๘/๑๘๘
ต้นปคิโส	๓๒๔/๒๑๖	ต้นพสมปคิยา	๒๒๔/๑๔๒
ต้นปภาด	๓๐๗/๑๘๘	ต้นพสปปคิ	๒๖๘/๑๖๕
ต้นปาฏิหาริย	๑๗๓/๑๐๖	ต้นพพาการปริปริ	๘๓/๕๑; ๑๗๖/๑๐๘
ต้นปาฏิหิรค	๑๗๐/๑๐๕; ๑๗๕/๑๐๘	ต้นพพาการปริปริ	๒๐๐/๑๒๔;
ต้นปี	๑๒๐/๗๓		๒๐๔/๑๒๗
ต้นปริตติโส	๓๑๑/๒๐๒; ๓๕๓/๒๔๔	ต้นพพาการตมปน	๑๗๖/๑๐๘
ต้นปริตติโส	๓๕๔/๒๔๕	ต้นพพานค	๓๐๘/๒๐๐
ต้นพกามโก	๒๑๑/๑๓๓; ๒๒๓/๑๔๒	ต้นพพานเคหิ	๒๐๑/๑๒๕
ต้นพกาดิ	๒๘๑/๑๘๔; ๓๘๑/๑๗๕;	ต้นพหุมกค	๑๘๘/๑๑๗
ต้นพคนกปปโมจ	๓๕๐/๒๔๑	ต้นพหุมจ	๑๗๘/๑๑๐; ๓๑๗/๒๑๐-๑;
ต้นพคิหิพนชนนคิ	๒๐๘/๑๓๑		๓๑๘/๒๑๑; ๓๒๒/๒๑๔; ๓๒๔/๒๑๖-๗;
ต้นพคคค	๓๐๘/๒๐๐		๓๔๕/๒๓๖; ๓๕๘/๒๖๒
ต้นพทุกุชาปนท	๒๗๗/๑๗๐; ๒๘๗/๑๘๐	ต้นภา	๒๘๑/๑๗๔; ๒๘๑/๑๘๔
ต้นพพิ	๒๘๗/๑๘๐; ๓๐๘/๒๐๐	ต้น	๒๒๒/๑๔๐; ๓๑๑/๒๐๔
ต้นพนนิคคาน	๓๒๖/๒๒๐	ต้นการ	๑๕๓/๘๒
ต้นพนนิค	๗/๕	ต้นกมิ	๒๐๓/๑๒๖

ปทานุกรโม

๔๖๘

ปทานุกรโม	ปพเพ/องฺเก	ปทานุกรโม	ปพเพ/องฺเก
ตมฺภุชาตุ	๑๗๓/๑๐๖	ตมฺณตฺฐมาโด	๓๑๔/๒๐๗
ตมฺภุชาติ	๒๖๘/๑๖๕	ตมฺณานุจฺฉิกานิ	๒๑๔/๑๓๕
ตมฺภุชาโยโน	๒๖๘/๑๖๕	ตมฺณารหานิ	๒๑๔/๑๓๕
ตมฺภุคฺคกรณิ	๒๓๔/๑๔๘	ตมฺณปโปคานิ	๒๑๔/๑๓๕
ตมฺภุคฺคณฺหิ	๒๓๔/๑๔๘	ตมฺณินิ	๑๒๐/๗๒
ตมฺภุคฺครโต	๒๓๔/๑๔๘	ตมฺติกกมา	๓๐๘/๒๐๐; ๓๒๒/๒๒๓;
ตมฺภุคฺคานํ	๑๗๘/๑๑๐		๓๔๑/๒๓๓; ๓๔๓/๒๓๕; ๓๕๗/๒๕๘;
ตมฺภุคฺคาวาโม	๒๓๔/๑๔๘		๓๕๘/๒๗๑
ตมฺภุคฺคิ	๒๒๐-๑/๑๓๘	ตมฺติกกมิตฺตวา	๑๓/๘
ตมฺภุคฺคฺกฺก	๑๘๓/๑๑๓; ๓๓๗/๒๒๗	ตมฺติกกมฺม	๓๓๒/๒๒๓; ๓๔๑/๒๓๓;
ตมฺภุชฺชาภิจฺจวน	๒๔๗/๑๕๘; ๒๕๘/๑๖๒		๓๔๓/๒๓๕; ๓๕๗/๒๕๘
ตมฺณ	๗/๕; ๑๓๕-๘/๘๒-๓; ๑๕๖/๘๓;	ตมฺภุค	๑๑/๗; ๒๘๒/๑๗๖;
	๒๐๖/๑๒๘; ๒๑๖/๑๓๖; ๒๘๗/๑๘๘;		๒๘๒/๑๘๕
	๓๑๔/๒๐๗	ตมฺณ	๓๐๔/๑๘๒; ๓๓๒/๒๒๓; ๓๕๗/๒๕๒
ตมฺณเก	๑๑๓/๖๘	ตมฺณนิมิตฺตํ	๓๐๔/๑๘๒
ตมฺณจฺจนานิ	๒๑๔/๑๓๕	ตมฺทณฺคตฺตฺถกฺททาจฺจาทกฺขณานิ	๒๓๘/๑๕๓
ตมฺณปทุโม	๓๑๔/๒๐๗	ตมฺทณฺโค	๒๐๐/๑๒๔
ตมฺณปริตํ	๓๑๖/๒๐๘; ๓๓๗/๒๒๘	ตมฺนุญโย	๗๐/๔๐; ๓๔๘/๒๔๐
ตมฺณปณฺฑริโก	๓๑๔/๒๐๗	ตมฺนุปตฺตํ	๑๗๖/๑๐๘
ตมฺณมจฺโจ	๓๑๔/๒๐๗	ตมฺนุปตฺเตยฺยถ	๓๒๕/๒๑๗
ตมฺณพฺรหฺมณฺกปณฺฑริกฺวณฺนิพฺพก-		ตมฺนุคฺคเณตฺตวา	๘๘/๕๔
ยาจกานํ	๑๐๘/๖๕	ตมฺนุคฺคเนมฺมิ	๒๐๕/๑๒๘
ตมฺณพฺรหฺมณฺนา	๒๖๖/๑๖๔;	ตมฺนุคฺคา	๑๔๓/๘๖
	๒๗๒/๑๖๖; ๒๗๓/๑๖๗; ๓๔๒/๑๓๔;	ตมฺนุคฺคโค	๒๐๖/๑๒๘; ๓๑๑/๒๐๓;
	๓๕๘/๒๖๘		๓๕๘/๒๖๓ นเกวถิ

ปทานุภโม	ปพเพ/องเก	ปทานุภโม	ปพเพ/องเก
ตมปฏิกุจฉิต	๒๐๓/๑๒๖	ตมาริยติ	๓๒๒/๒๑๔; ๓๕๘/๒๗๖
ตมปฏิก	๑๘๓/๑๑๓; ๓๓๗/๒๒๗	ตมาริถัมโพชฌงก	๑๕๑/๘๑; ๓๑๐/๒๐๒;
ตมย	๑๑๘/๗๒; ๒๖๗/๑๖๔; ๓๐๑/๑๘๐		๓๓๐/๒๒๑; ๓๕๗/๒๕๘
	นเกวล	ตมาริถัมคณิก	๓๑๑/๒๐๓; ๓๒๔/๒๑๗
ตมวฏฏกขโน	๒๐๐/๑๒๔;	ตมานคคคา	๒๑๐-๑/๑๓๒; ๒๗๐/๑๖๕;
	๒๒๔/๑๔๒		๒๗๓/๑๖๗; ๓๑๓/๒๐๖
ตมวถฐเจตโน	๓๔๘/๒๓๘-๘;	ตมานย	๒๒๑/๑๓๘
	๓๕๘/๒๗๘	ตมานตุชทุกโข	๒๖๒/๑๖๓
ตมเวปากินยา	๒๒๖/๑๔๔; ๓๑๗/๒๑๓	ตมานเคา	๒๒๐/๑๓๘
ตมถัม	๑๘๒/๑๒๐	ตมานโน	๒๑๑/๑๓๒; ๒๑๖/๑๓๖
ตมาคคา	๒๓๓/๑๔๘		นเกวล
ตมาทเปตวา	๒๘๘/๑๘๘	ตมาปชชติ	๕๓/๓๑
ตมาทเปต	๓๔/๒๒	ตมาปคตักุสธตคา	๓๐๔/๑๘๒
ตมาทาทเหตุ	๘๐/๔๘; ๑๐๕/๖๓;	ตมาปคตักุจจวนกุตตคา	๓๐๔/๑๘๒
	๑๑๐/๖๗	ตมาภิกขาหิโน	๒๒๖/๑๔๓
ตมาทาย	๓๕๘/๒๖๒	ตมารกต	๑๘๘/๑๑๗
ตมาทินนานิ	๑๑/๗	ตมาทควา	๒๖๕/๑๖๓
ตมาทียติ	๕๘/๓๔	ตมาทเค	๓๕๘/๒๗๒
ตมาริกขโน	๓๑๑/๒๐๔	ตมิตวโร	๒๔๑/๑๕๕
ตมาริข	๓๐๖/๑๘๘; ๓๔๓/๒๓๔;	ตมิต	๒๘๒/๑๗๖
	๓๕๘/๒๗๕	ตมุตเตชชวา	๒๘๘/๑๘๘
ตมารินิมค	๓๑๐/๒๐๒; ๓๒๒/๒๑๔	ตมุตเตชช	๓๔/๒๒
ตมารินทริย	๓๒๐/๒๑๒	ตมุตททชายิก	๕๐/๓๖
ตมาริพล	๓๐๔/๑๘๒; ๓๑๑/๒๐๔;	ตมุตททชชช	๘๒/๕๐; ๘๘/๕๔
	๓๓๑/๒๒๒	ตมุตทโย	๓๐๗/๑๘๘; ๓๕๘/๒๖๓

ปทานุกรกโม

๔๗๓

ปทานุกรกโม	ปพเพ/องเก	ปทานุกรกโม	ปพเพ/องเก
ตมฺทโท	๒๗๘/๑๙๑; ๒๘๘/๑๘๐	ตมฺณปฺปตาป	๘๘/๕๘; ๑๑๕/๗๐;
ตมฺกฏทิกิ	๒๗๘/๑๗๑; ๒๘๙/๑๘๔		๒๓๘/๑๕๑; ๓๑๓/๒๐๖; ๓๔๗/๒๓๘;
ตมฺกฏมาโน	๒๒๒/๑๔๐;		๓๕๙/๒๗๘-๘
	๒๒๓/๑๔๑	ตมฺณปฺปตาป	๑๑๕/๖๘
ตมฺกฏติ	๒๘๑/๑๗๕; ๒๘๘/๑๘๑	ตมฺพหุทธาโร	๖๑/๓๖
ตมฺกฏขยาน	๒๙/๒๐	ตมฺพหุทธปฺปเวทิต	๑๗๕/๑๐๘
ตมฺรธา	๒๒๗/๑๔๔	ตมฺโพธคามิ	๓๔๒/๒๓๓; ๓๕๘/๒๖๗
ตมฺปชณฺณ	๓๐๔/๑๙๒; ๓๕๒/๒๔๒	ตมฺโพธณฺจค	๑๔๓/๘๖; ๑๗๗/๑๑๐
ตมฺปชานมฺมุตตา	๖๒/๓๖; ๓๑๖/๒๐๙	ตมฺโพธาย	๑๘๔/๑๑๓
ตมฺปชาโน	๘๐/๕๘; ๑๐๙/๖๖; ๑๙๖/๑๒๒;	ตมฺโพธิปฺปายโน	๑๕๔/๘๒; ๑๘๕/๑๑๔
	๓๐๐/๑๘๙; ๓๐๖/๑๙๗-๘; ๓๑๒/๒๐๕;	ตมฺโพธิย	๑๔๑/๘๕
	๓๔๓/๒๓๔; ๓๔๘/๒๓๘; ๓๕๔/๒๔๕;	ตมฺภค	๒๖๘/๑๖๕
	๓๕๙/๒๗๕	ตมฺภวนฺติ	๓๕๙/๒๘๑
ตมฺปคฺติยา	๒๑๕/๑๓๖	ตมฺมคฺคตา	๓๔๒/๒๓๔; ๓๕๘/๒๖๘
ตมฺปณฺ	๑๒๐/๗๓	ตมฺมคฺเคโร	๓๐๕/๑๙๕
ตมฺปฺปายิกาน	๑๘๒/๑๑๒	ตมฺมคฺคณิยโต	๓๐๕/๑๙๔
ตมฺปสาทน	๓๐๖/๑๙๘; ๓๔๓/๒๓๔;	ตมฺมคฺคยา	๓๕๔/๒๔๖
	๓๕๙/๒๗๕	ตมฺมทกฺขาค	๓๐๓/๑๙๑; ๓๐๔/๑๙๓;
ตมฺปสาทณฺ	๑๖๓/๑๐๐		๓๔๘/๒๔๐
ตมฺปสาท	๑๖๓/๑๐๐	ตมฺมทณฺณา	๑๘๖/๑๑๕
ตมฺปสฺสทิกิ	๓๐๕/๑๙๔; ๓๑๙/๒๑๑	ตมฺมทณฺณาวินฺมุคฺโต	๑๑๖/๗๑; ๑๓๙/๘๔
ตมฺปสฺสทฺควา	๒๙๙/๑๘๙	ตมฺปนฺเนยฺยาม	๑๓๐/๗๙
ตมฺปสฺสท	๓๔/๒๒	ตมฺมปฺปชานา	๑๕๕/๘๗; ๑๗๗/๑๑๐
ตมฺปายนฺติ	๔๑/๒๖	ตมฺมปฺปณฺณาย	๓๕๗/๒๖๐
ตมฺปายาติ	๑๒/๗	ตมฺมปฺเพกฺขนฺติ	๒๗๓/๑๖๗

ปทานกุกโม	ปพเพ/องเก	ปทานกุกโม	ปพเพ/องเก
ตมมา	๓๓๐/๗๙; ๓๕๖/๒๕๗	ตมมาวายาโม	๓๓๐/๒๒๑; ๓๓๓/๒๒๔;
ตมมาธาวีโว	๓๓๐/๒๒๑; ๓๓๓/๒๒๔;		๓๔๘/๒๔๐; ๓๕๘/๒๖๔
	๓๔๘/๒๔๐; ๓๕๘/๒๖๔	ตมมาวิมุตติ	๓๔๘/๒๔๐
ตมมากมมนโต	๓๓๐/๒๒๑; ๓๓๓/๒๒๔;	ตมมาตงกบโป	๓๓๐/๒๒๑; ๓๓๓/๒๒๔;
	๓๔๘/๒๔๐; ๓๕๘/๒๖๔		๓๔๘/๒๔๐; ๓๕๘/๒๖๔
ตมมาฌาณ	๓๔๘/๒๔๐	ตมมาตติ	๓๑๑/๒๐๔; ๓๓๐/๒๒๑;
ตมมาทิจิ	๓๓๐/๒๒๑; ๓๓๓/๒๒๔;		๓๓๓/๒๒๔; ๓๔๘/๒๔๐; ๓๕๘/๒๖๔
	๓๔๘/๒๒๓; ๓๔๘/๒๔๐; ๓๕๘/๒๖๔;	ตมมาตมามี	๓๑๑/๒๐๔; ๓๓๓/๒๒๔;
	๓๕๘/๒๗๙		๓๔๘/๒๔๐; ๓๕๕/๒๔๗; ๓๕๘/๒๖๔
ตมมาทิจิก	๓๓๖/๘๒; ๓๕๘/๙๖;	ตมมาตมพุทฺธ	๖/๓; ๑๐๗/๖๕;
	๓๕๖/๒๕๗		๑๔๒-๔/๘๕-๗; ๓๐๒/๑๙๑; ๓๐๔/๑๙๓;
ตมมาทิจิกมมตมทาน	๓๓๖/๘๒;		๓๑๗/๒๑๑; ๓๔๒/๒๓๓
	๓๕๘/๙๖; ๓๕๖/๒๖๗	ตมมาตมพุทฺธปเวทิต	๓๐๒/๑๙๐
ตมมาทิจิกมมตมทานเหตุ	๓๓๖/๘๒	ตมมาตมโพธิ	๑๔๓/๘๖
ตมมาทิจิตมทานา	๗๓/๔๓	ตมมียตมมีย	๒๕๓/๑๕๙
ตมมาทิจิ	๑๑๕/๗๐	ตมมาชา	๒๕๗/๑๖๒
ตมมาทุกขกขคามินิยา	๓๑๗/๒๑๑;	ตมมาชาวินโย	๓๓๒/๒๒๓
	๓๔๕/๒๓๗; ๓๕๕/๒๔๗; ๓๕๘/๒๗๘	ตมมาชัฏภาว	๑๖/๑๐
ตมมาทุกขกขยาย	๓๒๔/๒๑๗	ตมมาตตติ	๔๒/๒๖
ตมมานนาย	๒๖๙/๑๖๕	ตมมาโพท	๓๑๖/๒๑๐
ตมมาปฏินน	๓๐๑/๑๙๐; ๓๔๒/๒๓๔;	ตมมาทนต์	๒๗๕/๑๖๙; ๒๘๔/๑๗๘;
	๓๕๘/๒๖๘		๒๙๔/๑๘๗
ตมมามนตีกาว	๑๔๘/๘๙; ๑๕๘/๙๗	ตมมาทมนาน	๑๗๘/๑๑๐
ตมมาวาจา	๓๓๐/๒๒๑; ๓๓๓/๒๒๔;	ตมมาทนต์	๒๗๕/๑๖๙; ๒๘๔/๑๗๘;
	๓๔๘/๒๔๐; ๓๕๘/๒๖๔		๒๙๔/๑๘๗

ปทานุกรกโม

๔๗๓

ปทานุกรกโม	ปพเพ/องฺเก	ปทานุกรกโม	ปพเพ/องฺเก
ตมฺโมตา	๔๒/๒๖	ตฺหตุตฺถาร	๘๕/๕๒; ๒๐๐/๑๒๔
ตฺยณกํ	๕๐/๓๐	ตฺหาย	๒๕๒/๑๕๙; ๒๕๘/๑๖๒
ตฺยงฺโก	๑๙๑/๑๑๙	ตฺหิต	๒๑๙/๑๓๙; ๒๓๔/๑๔๙;
ตฺยปภา	๓๘/๒๔; ๑๑๙/๗๒; ๑๒๑/๗๓		๓๐๑/๑๙๐
ตฺรณ	๒๗๐/๑๖๕; ๒๗๔/๑๖๘	ตฺหิตภททาวี	๒๓๕/๑๔๙
ตฺรทคตฺต	๒๕๑/๑๕๙	ตฺกิตเตสํ	๓๕๒/๒๔๓
ตฺรณ	๑๐๖/๖๔	ตฺม	๑๔๔/๘๗; ๓๑๙/๒๑๑;
ตฺริทา	๓๔๖/๒๓๗; ๓๕๘/๒๖๓;		๓๒๔/๒๑๕-๖
	๓๕๙/๒๗๘	ตฺมานตฺตติ	๓๒๗/๒๒๐
ตฺริโคทโก	๒๗๘/๑๗๑; ๒๘๘/๑๘๐	ตฺมุตฺตา	๓๐๕/๑๙๖
ตฺตลปติ	๕๓/๓๑	ตฺมปริวารยนฺติ	๒๐๕/๑๒๙
ตฺตลปาย	๕๓/๓๑	ตฺมกฺเขติ	๖๑/๓๖
ตฺตนาณคฺตฺริย	๓๒๗/๒๒๐	ตฺมโยเชนฺติ	๒๖๗/๑๖๔
ตฺติจาร	๑๑๐/๖๗; ๓๐๖/๑๙๘;	ตฺมฏฺฐติ	๓๘/๒๓; ๑๑๙/๗๒
	๓๔๓/๒๓๔; ๓๕๓/๒๔๔; ๓๕๙/๒๗๕	ตฺมฏฺฐกปฺเป	๑๕๗/๙๕; ๓๕๖/๒๕๗
ตฺติตกฺก	๑๑๐/๖๗; ๓๐๖/๑๙๘;	ตฺมฏฺฐวิฏฺฐกปฺเป	๗๒/๔๒; ๑๕๗/๙๕;
	๓๔๓/๒๓๔; ๓๕๓/๒๔๔; ๓๕๙/๒๗๕		๓๕๖/๒๕๗
ตฺติตกฺกวิจฺจาโร	๓๐๕/๑๙๖	ตฺมฏฺฐวิฏฺฐ	๑๕๖/๙๔
ตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต	๓๑๘/๒๑๑	ตฺมฏฺฐิ	๑๕๖/๙๔
ตฺตฺตฺตฺต	๑๕๖/๙๓-๔	ตฺมคฺคฺติ	๓๐๗/๑๙๘; ๓๒๔/๒๑๖;
ตฺตฺตฺตโค	๔๐/๒๕; ๑๕๖/๙๔; ๑๙๑/๑๑๙		๓๓๗/๒๒๘
ตฺตฺตฺตคฺคิ	๔๐/๒๕; ๑๕๖/๙๔	ตฺมคฺคฺนฺติ	๓๕๘/๒๖๒
ตฺตฺตฺตมฺนพฺรหฺมณฺนิยา	๑๘๘/๑๑๗	ตฺมรปฺธาน	๓๑๐/๒๐๑
ตฺตฺตฺตํ	๒๖๘/๑๖๔	ตฺมรายน	๑๘๒/๑๑๒
ตฺตฺตฺตค	๓๓๗/๒๒๘	ตฺมวรี	๒๗๘/๒๗๑; ๒๘๘/๑๘๐; ๒๙๐/๑๘๒

ปทานุกรโม	ปพฺพเองเก	ปทานุกรโม	ปพฺพเองเก
ตํวีกุค	๒๑/๑๔; ๓๐๔/๑๙๓	ตํวีนิตติตฺต	๑๗๖/๑๐๙
ตํวีกุค	๙๔/๕๑	ตํวีกุ	๒๒๕/๑๔๒
ตํวีกุค	๒๐๔/๑๒๗	ตํวีกุ	๗/๕; ๒๐/๑๓
ตํวีกุค	๓๔๕/๒๓๖	ตํวีกุ	๒๑๓/๑๓๔
ตํวีกุค	๒๗๑/๑๖๖	ตํวีกุ	๑๓/๙
ตํวีกุค	๑๓๙/๙๓	ตํวีกุ	๒๔๙/๑๕๙; ๒๖๑/๑๖๒;
ตํวีกุค	๓๐๔/๑๙๓	ตํวีกุ	๒๗๐/๑๖๕
ตํวีกุค	๓๐๔/๑๙๓	ตํวีกุ	๒๓๙/๑๕๒
ตํวีกุค	๒๒/๑๕	ตํวีกุ	๓๒๔/๒๑๖
ตํวีกุค	๑๕๖/๙๔	ตํวีกุ	๒๓๐/๑๔๖
ตํวีกุค	๕๓/๓๑; ๓๕/๔๔	ตํวีกุ	๓๕๔/๒๔๖
ตํวีกุค	๓๑๒/๒๐๕	ตํวีกุ	๒๒๒/๑๔๐
ตํวีกุค	๒๖๕/๑๖๓	ตํวีกุ	๕๗/๓๓
ตํวีกุค	๕๓/๓๑	ตํวีกุ	๒๖๙/๑๖๕
ตํวีกุค	๕๗/๓๓	ตํวีกุ	๑๑๗/๗๑
ตํวีกุค	๑๕๖/๙๔; ๓๕๖/๒๕๗	ตํวีกุ	๖/๔
ตํวีกุค	๓๐๔/๑๙๒	ตํวีกุ	๑๑๑/๖๙
ตํวีกุค	๙๑/๕๐; ๑๐๖/๖๕;	ตํวีกุ	๕๗/๓๔
	๑๙๙/๑๒๓	ตํวีกุ	๓๑๐/๒๐๑; ๓๕๙/๒๗๙
ตํวีกุค	๕๗/๓๓	ตํวีกุ	๒๐๙/๑๓๐-๑
ตํวีกุค	๓๑๙/๒๑๑	ตํวีกุ	๑๒๗/๗๖
ตํวีกุค	๓๕๑/๒๔๑	ตํวีกุ	๑๒๕/๗๕
ตํวีกุค	๓๕๙/๒๖๓	ตํวีกุ	๑๒๕/๗๕
ตํวีกุค	๕๗/๓๓	ตํวีกุ	๑๒๐/๗๓
ตํวีกุค	๓๒๔/๒๑๖	ตํวีกุ	๖๙/๔๐

ปทานุกรกโม

๔๗๕

ปทานุกรกโม	ปพฺพ/องฺเก	ปทานุกรกโม	ปพฺพ/องฺเก
ตำรภุข	๑๕๓/๘๓	ตีปเป	๒๑๕/๑๓๕; ๒๖๗/๑๖๔
ตำราโค	๑๒๖/๗๖	ตีปเปตุ	๒๑๕/๑๓๕
ตำรณัย	๒๗๕/๑๖๘; ๒๘๔/๑๗๘; ๒๘๔/๑๗๘; ๓๒๔/๒๓๖	ตีริมโค	๒๗๗/๑๗๐; ๒๘๗/๑๗๐
ตำรติ	๑๒๕/๗๕; ๒๘๑/๑๗๓; ๒๘๑/๑๗๓	ตีริ	๒๖๒/๑๒๕
ตำรชฐ	๒๑๖/๑๓๖	ตีริกา	๒๘๑/๑๗๓
ตำรกลัโม	๖/๔	ตีริ	๒๕๔/๑๖๑
ตำรกา	๒๗๖/๑๗๐; ๓๐๑/๑๘๐	ตีริโก	๓๑๔/๒๐๗
ตำรชฐสงฆาตา	๑๑๕/๖๘	ตีริ	๓๒๐/๒๑๒; ๓๒๔/๒๑๗
ตำรชฐา	๑๑๕/๖๘	ตีริกชนโร	๓๑๑/๒๐๔
ตำรเวติ	๒๖๓/๑๖๓	ตีริกชน	๒๒๒/๑๔๑; ๓๓๐/๒๒๑;
ตำรเวคฺวา	๒๗๕/๑๖๘; ๒๘๔/๑๗๘; ๒๘๔/๑๗๘	ตีริกชฺพคปรมาไธ	๓๐๕/๑๘๔; ๓๑๒/๒๐๕; ๓๑๕/๒๐๘
ตำรเวณฺติ	๒๗๒/๑๖๖	ตีริกชฺพคฺปาทาน	๓๑๒/๒๐๕
ตำรดว	๑๕๘/๘๖-๗; ๓๕๑/๒๔๑	ตีริกชฺพคฺนเหตุ	๓๑๖/๒๐๘
ตำรติกา	๒๕๒/๑๕๘	ตีริกชฺพคฺน	๓๑๖/๒๐๘
ตีริกชค	๑๗๘/๑๑๐	ตีริกชฺพค	๓๐๕/๑๘๕
ตีริกชคิ	๓๕๘/๒๖๒; ๓๕๘/๒๗๖	ตีริกชโค	๓๓๗/๒๒๘
ตีริกชคฺนคฺตริย	๓๒๗/๒๒๐	ตีริกชคฺนคฺเทหิ	๓๒๔/๒๑๖
ตีริกชคฺนคฺตริย	๓๔๕/๒๓๖; ๓๕๘/๒๖๒	ตีริกชค	๓๑๐/๖๖; ๓๑๖/๒๑๐; ๓๔๕/๒๓๖;
ตีริกชค	๓๑๘/๒๑๑		๓๕๘/๒๗๖; ๓๕๘/๒๖๒
ตีริกชคฺนคฺตริย	๓๓๑/๒๒๒; ๓๕๗/๒๕๘	ตีริกชคฺตริย	๓๐๔/๑๘๒
ตีริกชคโค	๒๗๕/๑๖๗	ตีริกชคฺนโน	๓๑๖/๒๐๘
ตีริกชคานิกา	๑๔๘/๘๐	ตีริกชคฺตริย	๓๐๔/๑๘๓; ๓๕๘/๒๗๒
ตีริกชคฺตริยคฺคณน	๒๖๘/๑๖๔	ตีริกชคฺตริยคฺคณน	๒๐๑/๑๒๕; ๒๓๗/๑๔๖

ปทานุฏโกโม	ปพเพ/องเก	ปทานุฏโกโม	ปพเพ/องเก
ดีดตมฺปทา	๓๐๔/๑๙๓; ๓๑๖/๒๐๙	ดีกุกวิปาก	๓๑๕/๗๐; ๓๑๒/๒๐๕
ดีดตมฺปทาเหตุ	๓๑๖/๒๐๙	ดีกุกาภิชาติโก	๓๒๙/๒๒๑
ดีดตมฺปนโน	๒๖๕/๑๖๓; ๓๗๓/๑๖๗; ๓๑๖/๒๑๐	ดีฐ	๑๑๐/๖๗; ๒๑๖/๑๓๖; ๒๒๑/๑๔๐; ๒๕๕/๑๖๑; ๒๙๗/๑๙๘; ๓๐๒/๑๙๐;
ดีดตมฺณคโค	๓๒๔/๒๑๗		๓๒๒/๒๑๔; ๓๔๓/๒๓๔; ๓๕๘/๒๖๔
ดีดา เหว-	๑๔๒/๘๕	ดีฐคฺคา	๑๕๒/๙๓
ดีถานุตฺตติ	๓๒๗/๒๒๐	ดีฐทฺทฺขปฏิตฺเวที่	๑๓๗/๙๓
ดีวิกา	๒๘๑/๑๗๔	ดีฐทฺทฺขปฏิตฺเวที่ เหว-	๑๕๖/๙๔;
ดีตฺนฺหาคตฺต	๘๓/๕๑		๓๕๖/๒๕๗
ดีเต	๒๘๒/๑๗๖; ๒๙๒/๑๘๕	ดีฐทฺทฺโ	๒๖๕/๑๖๓
ดีหนาเทคิ	๒๘/๒๐	ดีฐปฏิตฺเวที่	๓๑๔/๒๐๗
ดีหนาโท	๑๔๒/๘๕	ดีฐปมต	๒๒๗/๑๔๔
ดีหปฺพพฺทฺทกาโย	๒๐๐/๑๒๔; ๒๒๔/๑๔๒	ดีฐมรณคา	๓๕๕/๒๔๗
ดีหเสยฺย	๓๐๐/๑๘๙	ดีฐพฺทฺ	๒๒๗/๑๔๔; ๓๓๗/๒๒๘
ดีหหนุ	๒๐๐/๑๒๔	ดีฐตฺติกานุโยค	๑๘๓/๑๑๒
ดีโ	๒๙/๒๐	ดีฐวิปาก	๙๑/๕๖; ๓๑๑/๒๐๔
ดีกคกมฺมกร	๒๗๑/๑๖๖	ดีฐวิหาร	๓๐๖/๑๙๘; ๓๔๓/๒๓๔;
ดีกคทฺทกฺกฺกาน	๓๕๘/๒๖๘		๓๕๙/๒๗๕
ดีกคตฺตวิปาก	๒๐๗/๑๓๐; ๒๑๙/๑๓๘; ๒๓๙/๑๕๒; ๒๔๑/๑๕๔	ดีฐาปฏิปทา	๑๕๒/๙๓; ๓๑๑/๒๐๔
ดีกทฺริยคา	๒๕๓/๑๖๐	ดีฐาวโ	๒๐๔/๑๒๗
ดีกตฺตติคตฺทเทคฺค	๒๘๑/๑๗๕; ๒๙๑/๑๘๔	ดีฐนทฺริย	๓๒๐/๒๑๒
		ดีฐทฺริย	๒๑๕/๑๓๕
ดีกุก	๑๑๓/๖๙; ๑๑๕/๗๐; ๓๒๙/๒๒๑	ดีฐม	๒๑๗/๑๓๗; ๒๑๙/๑๓๘; ๓๕๔/๒๕๕
ดีกุกปฺกฺเข	๒๔๖/๑๕๓	ดีฐมจฺฉนวิคฺคฺค	๒๑๖/๑๓๖
		ดีคฺคา	๑๔๐/๘๔

ปทานุกรกโม

๔๗๗

ปทานุกรกโม	ปพเพ/องฺเก	ปทานุกรกโม	ปพเพ/องฺเก
ตุฏฐมจฺฉิ	๒๐๐/๑๒๔; ๒๑๖/๑๓๖;	ตุฏฐมจฺฉิ	๒๔๑/๑๕๔
	๒๑๗/๑๓๗; ๒๑๘/๑๓๘	ตุฏฐ	๒๑๘/๑๓๘
ตุฏฐมคฺคโฆคฺคณฺนา	๒๑๕/๑๓๕	ตุฏฐมจฺฉิ	๒๑๘/๑๓๘
ตุฏฐมคฺคตา	๒๐๐/๑๒๔; ๒๑๖/๑๓๖	ตุฏฐา	๑๑๗/๗๑; ๒๐๗/๑๓๐;
ตุฏฐมนยฺนกุสฺสตา	๒๒๘/๑๔๕		๒๑๕/๑๓๕
ตุฏฐติ	๑๘๓/๑๑๓	ตุฏฐาคคฺคโค	๒๐๗/๑๓๐
ตุฏฐิก	๖/๓; ๑๐๗/๖๕; ๑๕๘/๘๖;	ตุฏฐ	๒๐๗/๑๓๐
	๓๑๗/๒๑๑; ๓๒๑/๒๑๒; ๓๕๖/๒๕๗	ตุฏฐมฺนติ	๑๑๓/๖๘
ตุฏฐปฺปเวทิกโค	๓๔๒/๒๓๓; ๓๕๘/๒๖๗	ตุฏฐมฺนโค	๓๐๕/๑๘๖
ตุฏฐาคคฺคิฏฺฐานิ	๒๘/๒๐	ตุฏฐมฺนเว	๓๑/๒๑
ตุฏฐาปทานุ	๒๘/๒๐	ตุฏฐมาคารหตา	๕๓/๓๑
ตุฏฐิ	๑๓๖/๘๒; ๑๕๘/๘๖; ๒๑๐/๑๓๒;	ตุฏฐ	๒๑๒/๑๖๖; ๒๑๘/๑๗๑;
	๓๓๓/๑๓๔; ๒๒๘/๑๔๕; ๒๓๕/๑๕๐;		๒๘๘/๑๘๑; ๓๐๕/๑๘๕; ๓๑๓/๒๐๖
	๓๑๖/๒๐๘; ๓๕๖/๒๕๗	ตุฏฐน	๒๒๒/๑๔๑; ๓๓๐/๒๒๑;
ตุฏฐน	๑๒๕/๗๕; ๒๘๑/๑๗๓; ๒๘๑/๑๘๓		๓๕๗/๒๕๘
ตุฏฐิ	๓๒๒/๒๑๔	ตุฏฐโร	๓๔๕/๒๓๖; ๓๕๘/๒๗๖
ตุฏฐิ	๒๓๕/๑๔๘	ตุฏฐมยา	๓๐๕/๑๘๖
ตุฏฐคฺคิ	๒๖๘/๑๖๕; ๒๘๑/๑๗๖;	ตุฏฐวาทิตา	๓๑๓/๒๐๖
	๒๘๒/๑๘๕	ตุฏฐนฺนิจโย	๓๔๕/๒๓๖; ๓๕๘/๒๗๖
ตุฏฐิก	๑๓๖/๘๒; ๒๐๗/๑๓๐;	ตุฏฐา	๓๐๕/๑๘๖
	๒๐๘/๑๓๑; ๒๑๓/๑๓๔	ตุฏฐวาน	๒๑๑/๑๓๓
ตุฏฐิกมฺมวិปากเสถเกน	๒๒๓/๑๔๑	ตุฏฐนฺโน	๒๘๑/๑๗๓; ๒๘๐/๑๘๒;
ตุฏฐนปฺปวารคฺคโน	๒๔๑/๑๕๔		๓๕๗/๒๖๐
ตุฏฐปฺปวาร	๒๔๐/๑๕๓	ตุฏฐปฺปวตฺติโย	๒๓๘/๑๕๒
ตุฏฐปฺปวตฺติโน	๒๒๐/๑๓๘	ตุฏฐ	๑๑๕/๖๘; ๑๓๔/๘๑; ๑๓๕/๘๒-๓

ปทานุกรโม	ปพฺพ/องฺเก	ปทานุกรโม	ปพฺพ/องฺเก
อุทฺท	๑๒๕/๗๕; ๒๘๑/๑๗๓; ๓๘๑/๑๘๓	อุมาคชา	๕๕/๓๒
อุณฺทคฺค	๑๕/๕; ๓๕/๒๒	อุมาปิตา	๒๘๑/๑๗๕; ๒๘๑/๑๘๓
อุนิชาโต	๑๘๖/๑๑๕	อุมุโ	๒๘๓/๑๗๘
อุณฺทคฺค	๑๗๓/๑๐๖	อุร	๒๑๕/๑๓๘; ๒๓๕/๑๕๒
อุณฺเฑ	๘๓/๕๗	อุรวรคโร	๒๑๕/๑๓๘; ๒๓๕/๑๕๒
อุปฺภินฺตฺตคฺค	๖๕/๓๕	อุรธ	๑๒๒/๗๕
อุปฺภินฺโน	๖/๕; ๑๕๕/๘๗	อุรรมเณ	๑๑/๗
อุปฺภินฺตฺตคฺค	๑๕๓/๘๖	อุรรมเมยฺยชฺชปมาทญฺจํ	๒๗๖/๑๖๕;
อุปฺภินฺตฺตคฺค	๒๐๐/๑๒๓		๒๘๖/๑๗๕
อุปฺภินฺตฺตคฺค	๑๕๗/๑๒๒	อุรรมเมยฺยชฺชปมาทญฺจํ โยโค	
อุปฺภินฺตฺตคฺค	๑๗๕/๑๐๗		๒๕๗/๑๕๕; ๒๕๘/๑๖๒
อุปฺภินฺตฺตคฺค	๒๘๓/๑๗๗	อุริย	๒๗๘/๑๗๑; ๒๘๘/๑๘๐
อุปฺภินฺตฺตคฺค	๓๒๒/๒๑๕; ๓๕๘/๒๖๓;	อุโร	๓๕๕/๒๓๖
	๓๕๕/๒๖๗	อุรณฺณทพฺพณฺณานิ	๓๓๘/๒๒๕;
อุปฺภินฺตฺตคฺค	๑๗๕/๑๐๘; ๓๐๒/๑๕๐		๓๕๘/๒๖๕
อุรญฺจายโน	๓๘/๒๕; ๑๑๕/๗๒	อุรณฺณณณณณณณ	๒๑๕/๑๓๗
อุร	๓๓๕/๒๓๑	อุรณฺณณณณณ	๒๐๐/๑๒๕; ๒๑๕/๑๓๘
อุราวิท	๓๒๑/๒๑๒; ๓๕๗/๒๖๐-๑	อุรณฺณ	๑๕๘/๕๖; ๓๕๖/๒๕๗
อุราวิททพฺพณณณณ	๓๕๘/๒๖๕	อุรณฺณ	๒๖๘/๑๖๕
อุราวิท	๑๕๐/๘๕	อุรณฺณคฺค	๓๕๘/๒๓๘-๕;
อุรโ	๒๐๗/๑๓๐		๓๕๕/๒๗๕
อุโร	๒๐๗/๑๓๐	อุรณฺณคฺค	๓๕๘/๒๓๘ - ๕;
อุรณฺณคฺค	๓๒๒/๒๑๕		๓๕๕/๒๗๕
อุรณ	๒๘๓/๑๗๘; ๓๒๘/๒๒๐;	อุรณฺณคฺค	๓๒๑/๒๑๒
	๓๕๘/๒๓๘; ๓๕๕/๒๗๕	อุรณฺณคฺค	๓๒๑/๒๑๒

ปทานุกรกโม

๔๗๘

ปทานุกรกโม	ปพเพ/องเก	ปทานุกรกโม	ปพเพ/องเก
ตุงคหิ	๒๑๑/๑๓๒	เตคา	๒๓๓/๑๔๘
ตุงคหิต	๒๑๐/๑๓๒; ๒๑๑/๑๓๓	เตโท	๑๔๘/๙๐
ตุงคหิตปริชน	๒๑๐/๑๓๒; ๒๑๘/๑๖๕	เตนาถ	๕๐/๓๐
ตุงคหิต	๒๐๗/๑๓๐; ๒๑๕/๑๓๕;	เตนาปติ	๑๘/๑๑; ๒๕๒/๑๗๗;
	๒๒๗/๑๔๔		๒๘๓/๑๗๘
ตุงคหิต	๓๒๖/๒๑๘	เตนาถนเหตุ	๓๑๑/๒๐๔
ตุงคหิตกมมุนตา	๒๑๘/๑๖๕	เตนาถนานิ	๒๗๖/๑๗๐; ๒๘๖/๑๗๘
ตุงคหิต	๗/๕	เตมุหิ	๑๔๘/๙๐
ตุงค	๒๐๗/๑๓๐; ๒๑๑/๑๓๓; ๒๒๗/๑๔๔	เตมุขุติ	๓๒๐/๒๑๒
ตุงคกทนโค	๒๐๐/๑๒๔	เตมุขุติปทีเปย	๓๓๗/๒๒๘
ตุงคกทนาโจ	๒๔๐/๑๕๓	เตมุโย	๒๑๗/๑๓๗
ตุงคกกา	๒๓๓/๑๔๘	เตมุจิ	๒๔๗/๑๕๘; ๒๕๔/๑๖๑
ตุงคตุงค	๗๕/๔๔	เตมุคพพา	๑๑๕/๗๐; ๒๑๖/๑๓๖
ตุงคตุงค	๒๑๗/๑๓๗	เตมุคพพสงฆาตา	๑๑๕/๗๐
ตุงคหะ	๒๒๐/๑๓๘	เตมุเกน	๒๔๑/๑๕๔
ตุงคหิต	๓๒๒/๒๑๔	โตกนาถโน	๒๒๘/๑๔๖
ตุงค	๕๐/๓๐	โตเจยยติตาตยโปตเถ	๒๐๓/๑๒๖
ตุงคา	๘๑/๕๐; ๑๐๖/๖๕; ๑๘๘/๑๒๓;	โตเจยย	๓๐๔/๑๘๒
	๒๒๐/๑๓๘	โตณตุงคคาตา	๑๐๓/๖๒
เตกข	๓๐๕/๑๘๕-๖	โตณท	๒๕๒/๑๕๘; ๒๕๓/๑๖๐
เตกขจตมม	๑๓๒/๘๑	โตควิณณาน	๓๒๓/๒๑๕
เตกข	๑๒๖/๗๖	โตควิณณายยา	๓๑๕/๒๐๘
เตกข	๔๐/๒๕; ๑๑๓/๖๘; ๑๑๖/๗๑;	โตคตมมตโต	๓๒๓/๒๑๕
	๑๓๑/๘๐; ๑๓๘-๔๐/๘๔; ๒๑๒/๑๓๓;	โตคาปคตมตตจนิกริยาย	๓๓๓/๒๒๔
	๒๑๖/๑๓๖	โตคาปคตมต	๓๕๔/๒๔๖

ปทานกุกโม	ปพฺเพ/องเก	ปทานกุกโม	ปพฺเพ/องเก
ไดคาปนโน	๑๕๔/๘๒; ๑๘๕/๑๑๔;	หทยคามินิโย	๒๓๗/๑๕๑
	๓๓๓/๒๒๔	หทยงคฺมา	๒๓๖/๑๕๐
ไดตายคณิ	๓๒๓/๒๑๕; ๓๕๘/๒๗๘	หทยํ	๑๔๘/๘๐
ไดคินทริยํ	๓๒๐/๒๑๒	หนคฺพฺโพ	๘๕/๕๒
ไดเตน	๓๒๔/๒๑๖; ๓๔๘/๒๓๘	หนท	๒๘๓/๑๗๘
ไดภคิ	๒๘๑/๑๗๕; ๒๘๙/๑๘๔	หตฺถวิทฺทวาทคิธมฺมตฺมาปนฺนา	๔๒/๒๖
ไดมนตฺตญฺจํ	๓๒๔/๒๑๖	หวนภาคิย	๓๕๑/๒๔๑; ๓๕๔/๒๔๖;
ไดมนตฺตโตมนตฺตานํ	๓๐๖/๑๘๘;		๓๕๗/๒๕๘
	๓๔๓/๒๓๕	หาเยยฺย	๒๒๕/๑๔๓
ไดมนตฺตคินทริยํ	๓๒๐/๒๑๒	หาตฺตปณฺโณ	๒๑๖/๑๓๖
ไดรจฺจํ	๓๐๔/๑๘๒	หิต	๒๑๖/๑๓๖; ๒๗๘/๑๗๑; ๒๘๗/๑๘๐;
ไดวคฺคิกิ	๘๑/๕๖		๒๘๗/๑๘๘; ๓๐๒/๑๘๐
ไดวจฺตตฺถกรณฺนิ	๓๔๕/๒๓๖	หิตกฺกาโม	๒๒๔/๑๔๒
ไดวจฺตตฺถคา	๓๐๔/๑๘๒; ๓๕๒/๒๔๓	หิตตฺตคํ	๒๑๑/๑๓๓
ตฺวาภฺชาโต	๖/๔; ๑๔๔/๘๗; ๑๗๕/๑๐๘;	หิตตฺตชาวโ	๒๑๓/๑๓๔; ๒๑๒/๑๓๓
	๓๐๒/๑๘๐	หิริ	๒๘๓/๑๗๗; ๓๐๔/๑๘๒
ตฺวาคคิ	๕๕/๓๒	หิริโก	๓๕๗/๒๕๘
		หิริโกป็นนิตฺถนํ	๒๔๘/๑๕๘
[ห]		หิริโกป็นปฏิจฺจนาทนคฺคํ	๑๘๒/๑๑๒
หฏฺฐกฺโข	๕๗/๓๓	หิริวณํ	๒๒๒/๑๔๑; ๓๓๐/๒๒๑;
หคฺค	๑๒๑/๗๓; ๒๐๘/๑๓๑		๓๕๗/๒๕๘
หคฺคปาทมฺมคฺค	๒๐๘/๑๓๑	หิริพคิ	๓๓๑/๒๒๒
หคฺคาปเตชโน	๕๗/๓๓	หิริมา	๓๓๐/๒๒๒
หคฺคิขานํ	๒๘๑/๑๗๕; ๒๘๙/๑๘๓	หิโรคฺคปฏิ	๓๕๘/๒๖๒
หคฺคิถรณํ	๑๘๘/๑๒๓	หิตฺติ	๒๘๒/๑๗๗; ๒๘๓/๑๗๘; ๒๘๒/๑๘๖

ปทานุกรกโม

๔๘๓

ปทานุกรกโม	ปพเพ/องเก	ปทานุกรกโม	ปพเพ/องเก
หีน	๑๕๒/๘๑; ๑๕๘,๘๖; ๑๗๖/๑๐๘; ๓๕๖/๒๕๗	เหฏฐาปาทคเณตุ	๒๐๐/๑๒๓
หีนชาตุ	๓๐๕/๑๙๔	เหฏฐิมา	๒๗๑/๑๖๖
หีนธมฺมคํ	๑๓๒/๘๑	เหเจติ ๒๘๒/๑๗๗; ๒๘๓/๑๗๘; ๒๘๔/๑๘๖	
หีนายาวคฺโค	๖/๔	เหตุ	๒๘๖/๑๗๘
หุคํ	๓๔๒/๒๓๔; ๓๕๘/๒๖๘	เหตฺตติ	๒๓๑/๑๔๗
		โหติ	๓๐๑/๑๙๐

ปาฎีกาคุเค

อสังหารณนามานี

นามานุกโม	ปพเพ/องเก	นามานุกโม	ปพเพ/องเก
อกนิฐา (สุทธาวาสา)	๓๑๘/๒๑๑	อินทนามา (จาคุมมหาราชปคุดา)	
อังกิรต์ต (พุทธต)	๒๘๗/๑๘๐		๒๗๘/๑๗๑; ๒๘๑/๑๗๕; ๒๘๘/๑๘๑
อริโค (ดิฐนวิน เตนาปติ)	๑๘/๑๑	อินโท (ยกุโ)	๒๘๔/๑๗๗; ๒๘๖/๑๘๖
อดบปา (สุทธาวาสา)	๓๑๘/๒๑๑	อตุตทกา (กุดนุ นิคโม)	๓/๔
อนบีย (นิคโม)	๑/๑	อตุตทการู (ทีโป)	๒๘๐-๑/๑๗๓;
อมพรอมพรวติโย (นคร)	๒๘๑/๑๗๔		๒๘๐ ๑๘๒
อมพวเน (อุยยาน)	๒๘๖/๑๘๘	อุทายี (ภิกข)	๑๖๒/๘๘
อมพวเน (ปาดาท)	๑๖๔/๑๐๑	อุทุมพริกาย (ปริพพาชการาเม)	๔๘/๓๐
อริฐนิมิ (ยกุขวิจิโก)	๒๘๑/๑๘๔	อุเทน (เจติย)	๑๓/๗
อริฐโจ (ยกุขวิจิโก)	๒๘๑/๑๗๕;	อุทโทโก (ดาปโต)	๑๗๖/๓๐๘
	๒๘๑/๑๘๔	อุปวาโน (ภิกข)	๑๘๗/๑๒๒
อวิหา (สุทธาวาโส)	๓๑๘/๒๑๑	อุพุกค (ฉณชาคาร)	๒๘๗/๑๘๘
อวิจิ (มหานิโย)	๑๐๖/๖๔	โฆตติ (ยกุขวิจิโก)	๒๘๑/๑๘๔
อาฆานาฆา (นคร)	๒๘๑/๑๗๔	โอบนนิโย (ยกุโ)	๒๘๓/๑๗๗;
อาณนโท (เถโร)	๑๖๕/๑๐๑		๒๘๓/๑๘๖
อาภตตวรา (เทวา)	๓๓๒/๒๒๓;	โธธริการกา	๓๕๘/๒๗๑
	๓๕๗/๒๕๘; ๓๕๘/๒๗๓	กุกตุนต (พุทธต)	๒๗๗/๑๗๐;
อาพกมนทา (ราชธานี)	๒๘๑/๑๗๔;		๒๘๗/๑๘๐
	๒๘๒/๑๗๖; ๒๘๖/๑๘๓	กปิวนโค (นคร)	๒๘๑/๑๗๔
อาพวโก (ยกุโ)	๒๘๓/๑๗๘;	กรติโย (ยกุโ)	๒๘๓/๑๗๗; ๒๘๓/๑๘๗
	๒๘๓/๑๘๗	กตทกนิวาเป (เวพวเน)	๒๔๒/๑๕๖

นามานุกโม	ปพเพ/องเก	นามานุกโม	ปพเพ/องเก
กตฺตปตฺต (พุทฺธตฺต)	๒๗๗/๑๗๐; ๒๘๗/๑๘๐	โคปาโด (ยฺโก)	๒๘๓/๑๘๗; ๓๘๓/๑๗๗
กพารมชฺฌโก (อเจโด)	๑๑/๗	จนฺทโน (ยฺโก)	๒๘๓/๑๗๗; ๒๘๒/๑๘๖
กามเตจฺโจ (ยฺโก)	๒๘๓/๑๗๗; ๒๘๒/๑๘๖	จนฺทิมตฺตริเย	๑๕๘/๘๗
กาดกณฺธิกา (อตุรา)	๗/๕	จุมปา (ราชธานี)	๓๕๐/๒๔๑
กีนฺนุชฌนฺท (ยฺโก)	๒๘๓/๑๗๗; ๒๘๓/๑๘๖	จาคุมฺมหาราชิกา (เทวา)	๓๓๗/๒๒๘
กุตินาฏา (นกว)	๒๘๑/๑๗๔	จิตฺตเตโน (ยฺโก)	๒๘๒/๑๗๗; ๒๘๒/๑๘๖
กเวโร (มหาราช)	๒๘๑/๑๗๔-๕; ๒๘๑/๑๘๔	จนฺทตฺต (กมฺมารปฺตตตฺต)	๒๘๖/๑๘๘
กฏาการธาดาย (ธัมมาราม)	๑๑/๗	จนฺโท (ธมฺมทฺเทโส)	๑๖๕/๑๐๓
เกตุมคฺ (ราชธานี)	๑๐๖/๖๔	ชโนม (นกว)	๒๘๑/๑๗๔
โกณาคมนตฺต (พุทฺธตฺต)	๒๗๗/๑๗๐; ๒๘๗/๑๘๐	ชโนตฺโก (ยฺโก)	๒๘๓/๑๗๗; ๒๘๓/๑๘๖
โกรภฺชคฺติโย (อเจโด)	๗/๔	ชมฺพุทฺธิ	๒๓๓/๑๓๔
วิทฺทหาปโทติกา (เทวา)	๔๒/๒๖	ชาลโย (ทารุปคฺติทฺทเทวตฺ)	๒๖/๑๘
คคฺคราย (โปกฺขรณียา)	๓๕๐/๒๔๑	เชคฺควเน (อาราม)	๑๘๘/๑๒๓
คิชฺฌณฺฏ (ปพฺพต)	๕๔/๓๒; ๒๗๕/๑๖๘; ๒๘๕/๑๗๘	คโคตฺติ (ยฺกฺขรณฺจิก)	๒๘๑/๑๘๔
คุโป (ยฺโก)	๒๘๓/๑๗๗; ๒๘๓/๑๘๗	คโคตฺตา (ยฺกฺขรณฺจิก)	๒๘๑/๑๘๔
โคตมก (เจคฺย)	๑๑/๗	คคฺคตา (ยฺกฺขรณฺจิก)	๒๘๑/๑๘๔
โคตม (พุทฺธ)	๒๗๘/๑๗๑; ๒๘๑/๑๗๔; ๒๘๗/๑๘๐; ๒๘๘/๒๘๑	คคาโคโต (พุทฺธ)	๒๐๑/๑๒๕
		คาวคฺคตา (เทวา)	๓๓๗/๒๒๘
		คินฺนุชฌณฺธิปรีพพชการาโม	๒๑/๑๔
		คฺติกา (เทวา)	๓๓๗/๒๒๘
		เคชฺติ (ยฺกฺขรณฺจิก)	๒๘๑/๑๘๔

นามานุกโม	ปพเพ/องเก	นามานุกโม	ปพเพ/องเก
ภูณ (นิคโม)	๗/๔	ปชาปติ (ยกุไซ)	๒๘๓/๑๗๗;
ทิมุไซ (ยกุไซ)	๒๘๓/๑๗๗		๒๘๓/๑๗๖
ทพหเนมิ (จกกวตติ)	๘๑/๔๘	ปฐนโน (ยกุไซ)	๒๘๓/๑๗๗;
ทไซ (ยกุไซ)	๒๘๓/๑๗๗		๒๘๓/๑๗๗
เทวสุโต (ยกุไซ)	๒๘๓/๑๗๗;	ปณจาดจโนโต (ยกุไซ)	๒๘๓/๑๗๗;
	๒๘๒/๑๗๖		๒๘๓/๑๗๗
ชครฐโจ (มหาราช)	๒๗๘/๑๗๑;	ปนาโท (ยกุไซ)	๒๘๓/๑๗๗; ๒๘๓/๑๗๖
	๒๘๘/๑๘๐	ปรกฐินาฏา (นคร)	๒๘๑/๑๗๔
ชรณ (รหโท)	๒๘๑/๑๗๔; ๒๘๑/๑๗๔	ปรกฐินาฏา (นคร)	๒๘๑/๑๗๔
นพนคติโย (นคร)	๒๘๑/๑๗๔	ปรณิมิตตวตฺตคฺ (เทวา)	๓๐๕/๑๘๕;
นโพ (ยกุไซ)	๒๘๓/๑๗๗;		๓๑๗/๒๒๘
	๒๘๓/๑๗๖	ปเสนทิโกตโต (ราช)	๑๑๗/๗๑
นาฏปริยา (นคร)	๒๘๑/๑๗๔	ปาฏิกปฺคโต (อเจโต)	๑๕/๘
นาฏปฺคโต (นิคณโจ)	๑๖๔/๑๐๑;	ปาวา (นคร)	๑๖๔/๑๐๑;
	๓๐๑/๑๘๐		๒๘๖-๗/๑๘๘
นาพนทา (นคร)	๑๔๑/๘๕	ปาวาริกมฺพวเน	๑๔๑/๘๕
นิโครไซ (ปริพพชโก)	๔๘/๓๐;	ปาเวยฺยกา (มฤดา)	๒๘๗/๑๘๘
	๕๗/๓๓; ๗๕/๔๔	ปฺณณโก (ยกุไซ)	๒๘๓/๑๗๗;
นิชณฺฑ (ยกุไซ)	๒๘๓/๑๗๗;		๒๘๓/๑๗๗
	๒๘๓/๑๗๖	ปฺพพาราม (ธัมมาราม)	๑๑๑/๖๘
นิมฺมานรติ (เทวา)	๓๐๕/๑๘๕;	พหุปฺคกํ (เจติย)	๑๑/๗
	๓๓๗/๒๒๘	พารานตี (นคร)	๑๐๖/๖๔
เนคฺติ (ยกุไซ)	๒๘๓/๑๗๗	พฺรหฺมกายิกา (เทวา)	๓๐๕/๑๘๖;
เนมิ (ยกุชรวจฺจโก)	๑๘๑/๑๗๔;		๓๓๒/๒๒๒; ๓๓๗/๒๒๘
	๒๘๑/๑๗๔	ภคตวตี (ธมา)	๒๘๑/๑๗๔; ๒๘๑/๑๗๔

นามานุกโม	ปพเพ/องเก	นามานุกโม	ปพเพ/องเก
ภคควโคคโต (ปริพพาชโก)	๑/๑	รมา (นคร)	๒๘๑/๑๗๓
ภารทวาช (ยกุช)	๒๘๓/๑๗๗; ๒๘๒/๑๘๖	ราชคเห (นคร)	๒๗๕/๑๖๘
ภารทวาช (ตามเนร)	๑๑๒/๖๘	ราช (ยกุชรวุจิโก)	๒๘๑/๑๘๔; ๒๘๓/๑๘๖
มคช (ชนบท)	๘๐/๔๘	รามปคโต (คาปโต)	๑๗๖/๑๐๘
มชฌิเมศ (ชนบท)	๓๔๒/๒๓๔	ดิจันนี (ราชัน)	๑๘/๑๑
มณิ (ยกุช)	๒๘๓/๑๗๗; ๑๘๓/๑๘๗	วรุชคาม	๖/๓; ๑๕/๘; ๑๖/๑๐
มโนปโตติกา (เทวา)	๔๔/๒๗	วรุณ (ยกุช)	๒๘๓/๑๗๗; ๒๘๒/๒๘๖
มณิกโย (ยกุช)	๒๘๓/๑๗๗; ๒๘๓/๑๘๗	วเลฐจภารทวาช (เทว ตามเนร)	๑๑๑/๖๘
มดุต (ชนบท)	๑/๑; ๒๘๖-๗/๑๘๘; ๓๐๐/๑๘๘	วเลฐจ (ปาเวยยกา มดุต)	๒๘๘/๑๘๘
มหาเนร (ดีเนรปพพตราชา)	๒๘๑/๑๗๓	วเลฐโจ (ตามเนร)	๑๑๒/๖๘
มหาปนาเทน (รณนา)	๑๐๘/๖๕	วิปตติตต (พทตต)	๒๗๗/๑๗๐; ๒๘๗/๑๘๐
มหาวเน	๑๑/๗	วิรุโพห (มหาราช)	๒๗๘/๑๗๒; ๒๘๘/๑๘๑
มาครตต (รณนา)	๒๘๒/๑๘๖	วิรุปโก (มหาราช)	๒๗๘/๑๗๒; ๑๘๐/๑๘๒
มาคติ (ยกุช)	๒๘๓/๑๗๗; ๒๘๒/๑๘๖	วิธานา (ราชาน)	๒๘๑/๑๗๔; ๒๘๑/๑๘๔
มาคตยา (ธานี)	๘๐/๔๘	เวธณนา (ตักยา)	๑๖๔/๑๐๑
มานิจโร (ยกุช)	๒๘๓/๑๘๗	เวธัตติ (นคร)	๑๑/๗
มิกรรมาคปาดาท	๑๑๑/๖๘	เวธตตต (พทตต)	๒๗๗/๑๗๐; ๒๘๗/๑๘๐
มจติโน (ยกุช)	๒๘๓/๑๗๗; ๒๘๓/๑๘๗		
เมคเตโย (ภควา)	๑๐๗/๖๕		
โมรนิวาป (อพโภกาส)	๕๔/๓๒		
ยามา (เทวา)	๓๓๗/๒๒๘		
ยคุนโร (ยกุช)	๒๘๓/๑๗๗; ๒๘๓/๑๘๗		

นามานุกโม	ปพเพ/องเก	นามานุกโม	ปพเพ/องเก
เวตุสวณ (มหาวาชา)	๒๗๖/๑๖๘;	ติวโก (ยกุโ)	๒๘๓/๑๗๗; ๒๘๓/๑๘๗
๒๘๓/๑๗๘; ๒๘๖/๑๗๘; ๒๘๓/๑๘๔		ตุตตุต (ปพพค)	๒๘๓/๑๗๓
เวตุสวณิกโต (ยกุโ)	๒๘๓/๑๗๗;	ตุตตุต (ตุตทวาทา)	๓๑๘/๒๑๑
๒๘๓/๑๘๗		ตุตตุต (ตุตทวาทา)	๓๑๘/๒๑๑
เวตุสวณ (อวราเม)	๒๔๒/๑๕๖	ตุตทวาทา (ติจณวิปคโต)	๒/๑
ตุตทวาทา	๑๑๗/๗๑	ตุตทวาทา (ยกุโ)	๒๘๓/๑๗๗
ตุตทวาทา (วาทา)	๑๑๗/๗๑	ตุตทวาทา (เทวา)	๓๐๕/๑๘๖;
ตุตทวาทา (วาทา)	๑๐๖/๖๔; ๑๐๘/๖๕	๓๓๒/๒๒๓; ๓๕๗/๒๕๘; ๓๕๘/๒๗๓	
ตุตทวาทา (เจติย)	๑๑/๗	ตุตทวาทา (ยกุโ)	๒๘๓/๑๗๗
ตุตทวาทา (พหุพนา)	๑๔๐/๘๔	ตุตทวาทา (ปภทวณ)	๕๔/๓๒
ตุตทวาทา (คหปติ)	๕๘/๓๐; ๗๘/๔๘	ตุตทวาทา (ยกุโ)	๒๘๓/๑๗๗
ตุตทวาทา โคตโม	๗๕/๔๔; ๑๑๗/๗๑	ตุตทวาทา (ยกุทววจิโก)	๒๘๓/๑๗๘;
ตุตทวาทา (ยกุโ)	๒๘๓/๑๗๗;		๒๘๓/๑๗๘
๒๘๓/๑๘๗		ตุตทวาทา (ยกุทววจิโก)	๒๘๓/๑๗๘
ตุตทวาทา	๑๖๔/๑๐๑	ตุตทวาทา (ยกุโ)	๒๘๓/๑๗๗;
ตุตทวาทา (เถโร)	๑๔๑/๘๕; ๓๐๐/๑๘๘;		๒๘๓/๑๗๗
๓๕๘/๒๘๒		ตุตทวาทา (ยกุโ)	๒๘๓/๑๗๗; ๒๘๓/๑๗๖
ตุตทวาทา (นคเว)	๑๑๑/๖๘	หิริ (ยกุโ)	๒๘๓/๑๗๗
ตุตทวาทา (พหุพต)	๒๗๗/๑๗๐;	เหมวโค (ยกุโ)	๒๘๓/๑๗๗;
๒๘๗/๑๘๐			๒๘๓/๑๗๗
ตุตทวาทา (คหปติปคโต)	๒๔๒/๑๕๖		

ปาฏิกาวคเ
ธมมปปเกโต

ปทานุถุโม	ปพเพ/องเก	ปทานุถุโม	ปพเพ/องเก
[เอกก]		[ติก]	
อภินเญยขมโม	๓๕๑/๒๔๒	อภินเญนา	๓๐๕/๑๙๕
อุปับาเทตพพมโม	๓๕๑/๒๔๒	อภุตตชาคุโย	๓๐๕/๑๙๔
ทูปฏิวิชโม	๓๕๑/๒๔๒	อภุตตมณานิ	๓๐๕/๑๙๓
ปริณเญยขมโม	๓๕๑/๒๔๑	อภุตตวิกุกกา	๓๐๕/๑๙๓
ปหาคพพมโม	๓๕๑/๒๔๑	อภุตตงกบปา	๓๐๕/๑๙๓
พหุการมโม	๑๕๑/๒๔๑	อภุตตณเภา	๓๐๕/๑๙๔
ภาเวตพพมโม	๓๕๑/๒๔๑	อคค	๓๐๕/๑๙๕
วิเสตภาคิยมโม	๓๕๑/๒๔๒	อทรา	๓๐๕/๑๙๔
ตจจิกาคพพมโม	๓๕๑/๒๔๒	อนคตริยานิ	๓๐๕/๑๙๖
ตพเพ ตคคา อาหารฐจติกา	๓๐๓/๑๙๑	อนคา	๓๐๕/๑๙๔
ตพเพ ตคคา สงฆารฐจติกา	๓๐๓/๑๙๑	อวกเขยานิ	๓๐๕/๑๙๔
หानภาคิยมโม	๓๕๑/๒๔๒	อาธิปเตยยานิ	๓๐๕/๑๙๗
		อาพาธา	๑๐๖/๖๔
[ทุก]		อาวุชานิ	๓๐๕/๑๙๖
อิทธิวิธยาโย	๑๕๙/๙๖	อาตวา	๓๐๕/๑๙๔
คคิโย	๑๙๙/๑๒๓	อินทริยานิ	๓๐๕/๑๙๖
ฉาณานิ	๓๐๔/๑๙๓	เอตนา	๓๐๕/๑๙๔
วิสุทฺธิโย	๓๐๔/๑๙๓	กถาวคฺถุณี	๓๐๕/๑๙๗
ตมปทา	๓๐๔/๑๙๓	กามปปคฺคิโย	๓๐๕/๑๙๕

ปทานุฏโก	ปพเพ/องเก	ปทานุฏโก	ปพเพ/องเก
กุดตราชโย	๓๐๕/๑๙๔	โมเนยยานิ	๓๐๕/๑๙๖
กุดตมุตตานิ	๓๐๕/๑๙๓	ราตี	๓๐๕/๑๙๔
กุดตวิกฤกา	๓๐๕/๑๙๓	รูปตังคโ	๓๐๕/๑๙๕
กุดตตงกปปา	๓๐๕/๑๙๓	วิชา	๓๐๕/๑๙๗
กุดตตณเภา	๓๐๕/๑๙๔	วิชา	๓๐๕/๑๙๔
โกธตตานิ	๓๐๕/๑๙๗	วิหารา	๓๐๕/๑๙๗
จุกขุ	๓๐๕/๑๙๖	เวทนา	๓๐๕/๑๙๔
โจทนาวกุณิ	๓๐๕/๑๙๕	ตังขารา	๓๐๕/๑๙๕
คมา	๓๐๕/๑๙๔	ตณโณชนานิ	๓๐๕/๑๙๔
คณหา	๓๐๕/๑๙๔	ตมาธิ	๓๐๕/๑๙๖
เถรา	๓๐๕/๑๙๕	ตตตตวาทา	๑๕๖/๘๓
เถราทโย ภิกขุ	๑๗๔/๑๐๖	ติกา	๓๐๕/๑๙๖
ทุกขตา	๓๐๕/๑๙๔	ตูปปคตโย	๓๐๕/๑๙๖
ทุจฺจิตานิ	๓๐๕/๑๙๓	ตฺจิตานิ	๓๐๕/๑๙๓
ชาตุโย	๓๐๕/๑๙๔	โตเจยยานิ	๓๐๕/๑๙๖
ปณเภา	๓๐๕/๑๙๖		
ปาฏิหาริยานิ	๓๐๕/๑๙๗	[จตุกก]	
ปุคฺคตา	๓๐๕/๑๙๕	อคตคณานิ	๓๑๑/๒๐๓
ปุณณกิริยวคฺคณิ	๓๐๕/๑๙๕	อณณทคฺคณามิตตตต จานานิ	๒๕๕/๑๖๑
ภาว	๓๐๕/๑๙๔	อคฺคภาวปฏิตาภา	๓๑๒/๒๐๖
ภาวนา	๓๐๕/๑๙๖	อคฺคกฺขายิมิตตตต จานานิ	๒๖๓/๑๖๓
มทา	๓๐๕/๑๙๗	อวิฏฺฐ จานานิ	๓๑๑/๒๐๔

ปทานุภโกโม	ปพเพ/องเก	ปทานุภโกโม	ปพเพ/องเก
อนริยโหวหารา	๓๓๓/๒๐๖	ทกฺขินาวิตุทฺธิโย	๓๓๓/๒๐๖
อนุกมฺปกมิตฺตํ จานานิ	๒๖๔/๑๖๓	ทตฺถนตฺมาปคฺติโย	๑๔๕/๘๕
อนุปิยภาณิมิตฺตํ จานานิ	๒๕๗/๑๖๓	รณมฺภวฺหฺรา	๓๓๓/๒๐๔
อนุสาธนวิธา	๑๕๕/๙๒	รณมฺปทานิ	๓๓๓/๒๐๔
อปคฺเตนานิ	๓๐๘/๒๐๐	รณมฺสํมาทานานิ	๓๓๓/๒๐๔
อปายสํหยาณิมิตฺตํ จานานิ	๒๕๘/๑๖๒	ราคุโย	๓๓๓/๒๐๓
อปปมณฺเฑา	๓๐๘/๒๐๐	ปณฺทพฺยากรณานิ	๓๓๒/๒๐๔
อมิตฺตา มิตฺตปฏฺริปกา	๒๕๔/๑๖๓	ปฏฺริปทา	๑๕๒/๙๑; ๓๓๓/๒๐๔
อริยวํสา	๓๐๘/๒๐๐	ปธานานิ	๓๓๐/๒๐๓
อริยโหวหารา	๓๓๓/๒๐๖	ปาปกมฺมตฺตํ อกรรมฺม จานานิ	๒๕๖/๑๕๗
อาเทสฺสนวิธา	๑๔๘/๘๘	ปุกฺคธา	๓๓๔/๒๐๗
อารุปฺปา	๓๐๘/๒๐๐	พถานิ	๓๓๓/๒๐๔
อาหารา	๓๓๓/๒๐๓	มณฺฑลธา	๑๓๕/๘๒
อิทฺธิปาทา	๓๐๖/๑๘๘	มหาราชา	๒๗๕/๑๖๕
อุปการณมิตฺตํ จานานิ	๒๖๓/๑๖๒	มิตฺตปฏฺริปกา	๒๕๔/๑๖๓
อุปาทานานิ	๓๓๒/๒๐๕	มิตฺตา สุตฺตา	๒๖๐/๑๖๒
โธฆา	๓๓๒/๒๐๕	โยคา	๓๓๒/๒๐๕
กมฺมกิตฺตา	๒๕๕/๑๕๗	โยนิโย	๓๓๒/๒๐๕
กมฺมานิ	๓๓๒/๒๐๕	วจฺปรมามิตฺตํ จานานิ	๒๕๖/๑๖๓
คนฺธา	๓๓๒/๒๐๕	วณฺณนา	๑๑๕/๖๕
คพฺภาวณฺณคฺติโย	๑๔๗/๘๘; ๓๓๒/๒๐๔	วิณฺณณณฺณจฺติโย	๓๓๓/๒๐๓
ฌานานิ	๓๐๖/๑๘๘	วิธฺโยคา	๓๓๒/๒๐๕
ฌานานิ	๓๓๐/๒๐๒	ตํภวคฺคณฺนิ	๓๓๓/๒๐๖
คณฺหุปฺปาทา	๓๓๓/๒๐๔	ตํภวคฺคณฺนิ รณมา	๓๓๒/๒๐๕

ปทานกโม	ปพเพ/องเก	ปทานกโม	ปพเพ/องเก
ตติปปุจฺจนา	๓๐๖/๑๙๗; ๓๕๗/๒๐๖	เจโตชิตา	๓๑๙/๒๓๑
ธมฺมาภิภาวนา	๓๐๗/๑๙๘	โจทกขมฺมา	๓๑๖/๒๓๐
ธมฺมาตฺตชฺชทกฺขมิตฺตตฺต จานานิ	๒๖๒/๑๖๓	ทาสกมฺมกรณํ อภิรทากมฺมปณฺณ จานานิ	
ธมฺมปฺปชานา	๓๐๖/๑๙๘		๓๒๗/๑๖๖
ธมฺมณฺณณณณ	๓๑๑/๒๐๓	ทาสกมฺมกรณํ ปจฺจุปปุจฺจนา จานานิ	
โธตาปคฺคิยฺกคานิ	๓๑๑/๒๐๒		๒๗๑/๑๖๖
โธตาปณฺณตฺต ธงฺคานิ	๓๑๑/๒๐๓	นิตฺตฺตริยา ราชุโย	๓๒๓/๒๓๒
		นัฏฏคานิ	๓๑๕/๒๐๘
[ปญจก]		ปธานียกคานิ	๓๑๗/๒๓๐
อนาคามิโน	๓๑๘/๒๓๑	ปฺกคตฺต อณฺกมฺปณฺณ จานานิ	
อนตฺวาตฺตตฺต อณฺกมฺปณฺณ จานานิ			๒๖๗/๑๖๔
	๒๖๘/๑๖๔	พฺยตฺตานิ	๓๑๖/๒๐๙
อพฺภุจฺจนา	๓๑๖/๒๐๙	พิชานิ	๖๓/๓๖
อาจริยานํ ปจฺจุปปุจฺจนา จานานิ		ภริยาย ปจฺจุปปุจฺจนา จานานิ	
	๒๖๘/๑๖๔		๒๖๘/๑๖๕
อาทั้นวาทฺตตฺตตฺต ตฺตวิปคฺคิยา	๓๑๖/๒๐๙	มจฺฉริยานิ	๓๑๕/๒๐๘
อาณิตฺตํ ตฺตวโต ตฺตตฺตมฺปทาย	๓๑๖/๒๓๐	มาคาปิตฺตํ ปจฺจุปปุจฺจนา จานานิ	
อินฺทริยานิ	๓๒๐/๒๓๒		๒๖๗/๑๖๔
อฺทฺทมฺภาคิยานิ ตฺตมฺโฆชนานิ	๓๑๕/๒๐๘	มิตฺตามจฺจํ กุตฺตคฺคานกมฺปณฺณ จานานิ	
อฺปาทานกฺขนฺธา	๓๑๕/๒๐๘		๒๗๐/๑๖๕
โอรฺมภาคิยานิ ตฺตมฺโฆชนานิ	๓๑๕/๒๐๘	มิตฺตามจฺจํ ปจฺจุปปุจฺจนา จานานิ	
กามคฺคณา	๓๑๕/๒๐๘		๒๗๐/๑๖๕
ขนฺธา	๓๑๕/๒๐๘	วิมฺตฺตคฺคานานิ	๓๒๒/๒๓๔
คคิโย	๓๑๕/๒๐๘	วิมฺตฺตคฺคิปปิปาจฺฉิยา ตฺตมฺภา	
เจตโธวินิพฺพชฺชา	๓๒๐/๒๓๑		๓๒๒/๒๓๔

ปทานุกรกโม	ปพเพ/องเก	ปทานุกรกโม	ปพเพ/องเก
อนุสยา	๓๓๒/๒๒๓; ๓๕๗/๒๕๙	[อฏฐก]	
อริยชนานิ	๓๓๐/๒๒๑; ๓๕๗/๒๕๙	อภินเวยยา ชุมมา	๓๕๙/๒๖๒-๒๖๙
อัสสทรรมา	๓๓๐/๒๒๒; ๓๕๗/๒๕๙	อภิกายคณานิ	๓๓๙/๒๒๙; ๓๕๙/๒๖๙
ฐณาสวพทานิ	๓๕๗/๒๖๐	อภิมภวคฤณี	๓๓๕/๒๒๕
ทกขิณียา ปุคคตา	๓๓๒/๒๒๓	อุปปาเทคพพา ชุมมา	๓๕๙/๒๖๒; ๒๖๙
รุมมา	๓๕๗/๒๕๙	กัฏฐคฤณี	๓๓๕/๒๒๕; ๓๕๙/๒๖๕
นิตทสวคฤณี	๓๓๓/๒๒๒; ๓๕๗/๒๕๙	ทกขิณียา ปุคคตา	๓๓๓/๒๒๕
ปุคคตา	๓๕๐/๙๑	ทานวคฤณี	๓๓๖/๒๒๗
พทานิ	๓๓๑/๒๒๒	ทานปปคิโย	๓๓๗/๒๒๗
โพชฌนคา	๓๕๑/๙๑; ๓๓๐/๒๒๑	ทูปปฏิวิชฌา ชุมมา	๓๕๙/๒๖๒; ๒๖๗
โพธิปักขิยา ชุมมา	๗๕/๑๑๑; ๓๓๙/๙๓	ชุมมา	๓๓๙/๒๓๑
รคณานิ	๓๙๙/๑๒๓	ปัจจุยา	๓๕๙/๒๖๒
วคคตปทานิ	๑๑/๗	ปริวิเวยยา ชุมมา	๓๕๙/๒๖๑; ๒๖๕
วิญญานนุจิติโย	๓๓๒/๒๒๒; ๓๕๗/๒๕๙	ปริธา	๓๓๗/๒๒๙
สณฺเฑา	๓๓๑/๒๒๒; ๓๕๗/๒๕๙	ปฬาคพพา ชุมมา	๓๕๙/๒๖๑; ๒๖๕
สณฺโฆชนานิ	๓๓๒/๒๒๓	พหุการา ชุมมา	๓๕๙/๒๖๑-๒
สทรรมา	๓๓๐/๒๒๒; ๓๕๗/๒๕๙	ภาวเวคพพา ชุมมา	๓๕๙/๒๖๑; ๒๖๕
สปปริสสรุมมา	๓๓๐/๒๒๒; ๓๕๗/๒๕๙	มิจคคตา	๓๓๓/๒๒๕; ๓๕๙/๒๖๕
สมาธิปริกขารา	๓๓๐/๒๒๑	โตกชุมมา	๓๓๗/๒๒๙; ๓๕๙/๒๖๕
สมโพชฌนคา	๓๕๗/๒๕๙	วิโมกขา	๓๓๙/๒๓๑; ๓๕๙/๒๗๑
		วิเสสภาคิยา ชุมมา	๓๕๙/๒๖๑-๒๖๖
		ตจฺณิกาคพพา	๓๕๙/๒๖๒; ๒๗๑

ปทานุกรโม	ปพเพ/องเก	ปทานุกรโม	ปพเพ/องเก
ตมมคตา	๓๓๓/๒๒๔	ตจณิกาคพพา ฐมา	๓๕๙/๒๗๒;
หวนภาคยา ฐมา	๓๕๙/๒๖๑; ๓๕๙/๒๖๔		๓๕๙/๒๗๕-๖
เหตุ	๓๕๙/๒๖๒	ตคตาวาธา ฐมา	๓๔๑/๒๓๒; ๓๕๙/๒๗๒
[นวก]		ตณณา	๓๕๙/๒๗๕
อภุชณอธมยา พรหมจริยวาธา		หวนภาคยา	๓๕๙/๒๗๒-๔

๓๔๒/๒๓๓

[ทสก]

อนุปุพพนิโรชา	๓๔๔/๒๓๕; ๓๕๙/๒๗๕	อภุชณอธมยา	๓๔๗/๒๓๘; ๓๕๙/๒๗๘
อนุปุพพนิหารา	๓๔๓/๒๓๔; ๓๕๙/๒๗๕	อภินเวยยา ฐมา	๓๕๙/๒๗๖
อภินเวยยา ฐมา	๓๕๙/๒๗๒; ๓๕๙/๒๗๕	อริยวาธา	๓๔๙/๒๓๘; ๓๕๙/๒๗๘
อาชาตปฏินยา	๓๔๓/๒๓๒; ๓๕๙/๒๗๔	อธกชา ฐมา	๓๔๙/๒๔๐; ๓๕๙/๒๗๒
อาชาตคฤณี	๓๔๑/๒๓๒; ๓๕๙/๒๗๔	อาชตนา	๓๕๙/๒๗๘
อุปปาเทตพพา ฐมา	๓๕๙/๒๗๒; ๓๕๙/๒๗๕	อุปปาเทตพพา ฐมา	๓๕๙/๒๗๖
จ้านา (ธินาธอภพพจ้านา)		กธินายตนา	๓๔๖/๒๓๗; ๓๕๙/๒๗๘
	๓๘๖/๑๑๕	กธตมมปภา	๓๔๗/๒๓๘; ๓๕๙/๒๗๘
ทูปปฏิวิธมา ฐมา	๓๕๙/๒๗๒;	จ้านา (ทพพจ้านา)	๒๐๑/๑๒๕
	๓๕๙/๒๗๔	ทูปปฏิวิธมา ฐมา	๓๕๙/๒๗๖
ฐมา	๓๔๔/๒๓๕	ฐมา	๓๔๕/๒๓๖
นาคตา	๓๕๙/๒๗๔	นาถกรณา ฐมา	๓๔๕/๒๓๖;
ปริณเวยยา	๓๕๙/๒๗๒-๓		๓๕๙/๒๗๖
ปหาตพพา ฐมา	๓๕๙/๒๗๒-๓	นิชชวคฤณี	๓๕๙/๒๗๑
พหุการา ฐมา	๓๕๙/๒๗๒	ปริณเวยยา ฐมา	๓๕๙/๒๗๖
ภาเวตพพา ฐมา	๓๕๙/๒๗๒	ปหาตพพา ฐมา	๓๕๙/๒๗๖
วิเสธภาคยา ฐมา	๓๕๙/๒๗๒-๔	พหุการา ฐมา	๓๕๙/๒๗๖

ปทานุกรโม	ปพเพ/องเก	ปทานุกรโม	ปพเพ/องเก
ภาเวตพพา ขม่อม		[อติเรกทสก]	
	๓๕๕/๒๗๖	อติเรกขม่อม	๓๕๕/๒๗๖
มิจจุตตา	๓๕๕/๒๗๗	อากาธา เอกคฺคิ	๓๕๕/๒๗๗
วิเสตภาคิยา ขม่อม	๓๕๕/๒๗๖	นวุติขม่อม	๓๕๕/๒๗๖
ตฺถนิภาคพพา ขม่อม	๓๕๕/๒๗๖	มหาปริตฺถนิภาคิยา ทวคฺคิ	๓๕๕/๒๗๖;
ตฺถนิภา	๓๕๕/๒๗๗		๒๐๐/๑๒๓
หานภาคิยา ขม่อม	๓๕๕/๒๗๖	ตฺถนิภา	๓๕๕/๒๗๖

โสดนปตฺ

องฺเก/ปนฺตฺย	อสฺทฺรปาโร	สฺทฺรปาโร
๓๘/๒๐	ทุมฺตํ	มฺทุมฺตํ
๒๕/๘	ตมฺนามนฺตํการมฺนฺวาย	ตมฺนามนฺตํการมฺนฺวาย
๒๕/๓๗	ภคฺคคว	ภคฺคคว
๒๕/๓๘	นินฺพุตฺ	นินฺพุตฺ
๓๔/๕	อฺพฺจโกปํ	อฺพฺจโกปํ
๓๓๕/๔	มฺหุตฺตํ	มฺหุตฺตํ
๓๓๘/๕	อฺคานํ	อฺคานํ
๓๔๐/๘	อฺมิตฺตํ	อฺมิตฺตํ
๓๔๐/๓๘	ปฺริตฺตํ	ปฺริตฺตํ
๓๘๘/๖	อฺพฺกตํ	อฺพฺกตํ
๒๓๕/๓๓	กายนฺตํ	กายนฺตํ
๒๒๕/๓๒	อฺรหฺตฺตํ	อฺรหฺตฺตํ
๒๗๐/๓๑	อฺมวปฺ	อฺมวปฺ

